8
6-d
11

9
15 ME
16

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

8, 6, d, 11.

19-f-12

MARINVS BECI
CHEMVS SCODRENSIS SALVTEM OMNIBVS.

Quoniam Angelus Britannicus auſus eſt noſtrum Panegyricum & primam epiſtolicarum quæſtionum Centuriam iniuſſu noſtro edere:eaq; opera corrupte impreſſa/ mutilata:Et a nobis/ aut quouis alio ſi non litterato ſaltem litteratore minime recognita/aut certe uiſa in uulgus cupiditate quæſtus dare:Dedimus Archetypum uiro diligēti eruditoq; Antonio Moretto/Qui typis ſcripta nr̄a fideliſſime excudi faciat:Admonuimuſq; hoiem multoꝝ et quæ Angeli officina inuertit/tranſpoſuit/omiſit:Quæ fortaſſe bonis & ſtudioſis adoleſcentibus erunt non ingrata/Valete.K.Aug.MDVI.

Hoc libro continentur hæc opera Becichemi.

Panegyricus Sereniſſimo Principi Leonardo Lauretano Et Illuſtriſſimo Senatui Veneto Dictus. 3

Centuria Epiſtolicaꝝ Quæſtionū/Eidē Principi atq; ſenatui dicata:in qua ſūt capita plura ad artē oratoriā/& ad artificiū orationū Ciceronis ſpectantia. 21

Item ſunt caſtigationes multæ in aſinū aureū/& in multa alioꝝ auctoꝝ opa.

Caſtigationes in totum Victorinum.
Caſtigationes in totum opus Rhe.de inuentione.
Caſtigationes in omnes libros Rhe.Ad Herennium.
Caſtigationes in tres libros de oratore.
Caſtigationes in quattuor libros floridorum Apuleii.

Item ſunt artes.

De componenda epiſtola.
De componendo dialogo.
De imitatione.
De componenda funebri oratione.
De componenda nuptiali oratione.

Expecta lector propediem ſecundam centuriam. 10

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Oratio habita per Iacobũ a uidua Gaſparis filiũ ad Leonardum Lauretanum Principem Sereniſſimum/& Illuſtriſſimum Senatum.

Aiaduertẽs Prīceps ſereniſſime & Pr̄es Illuſtriſſimi q̄ta ſit moles & difficul tas loq/nedũ orare in uр̄o p̄ illuſtri acp̄pe cœleſti cōſpectu/Dolerẽ mirũimodũ & gemitus imo de pectore ducerẽ/ni uр̄a ſingularis benignitas atq; ineffabilis clemẽtia ẽt atq; ẽt cōſolaretur/Accedit quo me recreare nō iniuria poſſum:qđ a Marino Becichemo/uiro quẽ honoris gr̄a non aliter p̄fandũ reor/q̄ doctrina & uitę inſtitutiōe memorata/a uenerabili inquã doctore meo/hæc ut uos adirẽ ꝓuincia mihi demãdata eſt/non qđ ulli cõdiſcipuloꝝ meoꝝ cõparãdus ſim/ſed qđ illã p̄ceptoris & ille mihi magis cõuenire arbitratꝰ eſt:& ego:ne nõ mihi in/iũgeretur/uotis oibꝰ expetiui:Nã quũ Gaſpar a uidua hic amãtiſſimus pr̄ meꝰ qui ſcriba a ſecretis uobis aſſiſtit aſſiduꝰ:quũ ego cũ fr̄ibꝰ meis & uniuerſa fa milia oĩa uobis debeamꝰ/& qđ ſimꝰ/qcq̄d ſumꝰ/uobis acceptũ poſt deũ opti/mũ maximũ referamus:oblatã occaſionẽ ꝓ debita ſaltẽ gr̄aꝝ actiōe uel cõſciæ ſtimulo cõcupiui:Nã licet me ĩparẽ muneri uel potiꝰ oneri uiderẽ/ꝓut impr̄itia rũ uideo/adeo/ut nec lingua/nec uox/nec ipſi pedes ſuũ mihi offm̄ ſuppeditẽt: Tñ turpiter deficere malui/q̄ ĩgratitudĩs reus hẽri:Cęteꝝ opifex ille ſũmus ĩuo catus bonoꝝ oĩum retributor deꝰ meę pietati adeſſe haud quaq̄ dedignatus eſt: Ecce.n.cœlitus aſpirãs mihi ſpẽ certiſſimã dedit/qđ ſi q̄tũ debeo mea orone nõ p̄ſtiterĩ:bõæ uolũtatis certe/ac mẽtis affectu aliq̄ ex p̄te/eiꝰ/q me miſit/expecta tioni & gratitudĩs offõ ſatiſfeciſſe uidebor:Atq; ut ĩnde exordiar uñ ſũma rei breuiter ſeſe explicet:Becichemus/parẽs nõ corpis huius/ſed animi ipſo corpe excellẽtioris/nõ fatetur/ſed ꝓfitetur/ſed p̄ñtibꝰ & poſteris p̄dicat ueſtrã ĩmorta lẽ ĩcredibilẽq; ĩ ſe liberoſq; ſuos bñficẽtiã/cupitq; & ardet ſerenitatẽ ueſtrã/quã abſ̄s ut numẽ quoddã colit ac ueneratur/p̄ñs adorare:Exiſtĩat.n.ſe fore felicẽ: ſi ſuis oculis uos ĩtueri/& corã alloq̄ poſſit/añq̄ migret e uita/Cuius reliquũ ſi ut mallet/ita apud uos aliquo gradu poſſet agere:quo illã ſidereã frõtẽ hos ocu loꝝ radios quottidie cõſpicere liceret/ſublimi tãgeret uertice ſidera:Hac cupi/ditate accẽſus & iãpridẽ ĩflãmatus ex Brixia clariſſima atq; fidiſſima uр̄æ di/tiōis ciuitate/ubi publice ꝓfitetur/cõtẽptis cõmodis ſimul & ĩcõmodis oibꝰ ad urbẽ ſe cõtulit:meq; ſecũ adduxit:q huc ĩgrederer/eiuſq; noīe a uobis ĩpetrarẽ tp̄s/quo maieſtatẽ ueſtrã minori cũ ĩcõmõ uр̄o ſalutare queat/& ſupplex & cer nuus ſctiſſimi huius throni ſcabellũ q̄ decet ueneratiōe oſculari:Q uũ.n.ſciat uos aſſiduis negociis rei publicę p̄mi & fere ſemp̄ occupatiſſimos eſſe/eã tẽpe/ſtatẽ aucupari q̄rit:quo ſine uр̄o faſtidio ſuõ uoto patiatur:idq; adeo prudẽter: Memini q̄dẽ me apud ĩgenioſũ poetã ĩ q̄dã eiꝰ ep̄la ad uxorẽ hmōi p̄ceptũ le giſſe:qđ ut memorię mãdaui:an memoria teneã expiar:redderéq; ad uerbũ co/nabor:

Eligito tempus captatum ſæpe roganti:
Exeat aduerſa ne tua nauis aqua.

Non ſemper ſacras reddunt oracula ſortes:
Ipſaq; non omni tempore phana patent/
Quum ſtatus urbis erit:qualem nunc auguror eſſe:
Et nullus populi contrahet ora dolor:
Quum domus Auguſti capitoli more colenda:
Læta quod eſt:& ſit:plenaq; pacis erit:
Tunc tibi dii faciant adeundi copia fiat:
Profectura aliquid tunc tua uerba putes.
Siquid aget mauis/differ tua cœpta:caueq;
Spem feſtinando præcipitare meam.
Hęc rurſus iubeo:dum ſit uacuiſſima q̄ras:
Corporis ad cultum uix uacat illa ſui.
Curia cum patribus fuerit ſtipata uerendis
Per patrum turbam/te quoq; oportet eas.

¶Pulcherrimū eſt Pri͂ceps/& Pr͂es āpliſſimi/pulcherrimū eſt ī his/q̄ pri͂cipatū tenēt/reſq; publicas moderātur/exhibere ſeſe oībus in audiēdo faciles & beni-gnos/petētiū deſideria quoad fieri pōt/exaudire:Verꝫ multo pulchri⁹& lauda-tius ē/doctorꝫ hoīum ſermōib⁹aures patiētiſſimas p̄ſtare:ſeq; expoſitas/affabi-leſq; adhibere/eſt.n.florētiſſimę reip.ſpecimē bonarꝫ artiū ꝓfeſſores amare/ho-neſtare/Eſt ꝑpetuū decus ī ſinu ī oculis hr͂e eos/a quorꝫ ſcriptis īmortalitatis no-mē cōſequātur:hmōi uiri Atheniēſes Romanos:Cyrū/Alexādrū/Iuliū/reges/& Cęſares oēs æternitati cōſecrarūt:hinc inde ille magnus macedo felicem dixit Achillē/q̄ Homerꝫ hūiſſet ſuę ueritatis p̄conē:Scio Pri͂ceps Sereniſſime/& gra-uiſſimi Pr͂es ī uos oēm īpii molē īclinatā recūbere/pri͂cipatū hūc/hāc admiſtra-tionē rē laborioſā eē/laborib⁹ aſſiduis/ſollicitudine īqeta/& cōſilio ſūmo/clauū Status Veneti gubernātib⁹ opus eē:Dormiētibuſq; cūctis noctes īſōnes ducē-das aſſiduaq; uigilātia/pelagi īſidias/cœli minas/ſiderꝫ facies cōſiderādas.Eſt tn̄ lr͂arꝫ cura/eſt lr͂arꝫ ꝓuēt⁹ aliq̄ reip.ꝑs.Erit igr̄ āplitudīs urę id qđ ſuppliciter ēt atq; ēt oro & obſecro/tū meo/tū p̄ceptoris mei noīe/ſi fieri pōt ſine uro magno īcōmō iubere ad uos Becichemū ipm ire/& comiter īuitare/trepidātē accedere. Imitamini dicā nō Auguſtū q hmōi inuitamēto & affabilitate maxie celebra-tur/nō Alexādrū Romanū ĩpatorē/q̄ nō mō doctos/ſed & idoctos uocabat di-cens huic:qd eſt qđ nihil petis? Illi pete/ne de me q̄raris/ſed imitamini maiores urōs ſapiētiſſimos & xp̄ianiſſimos heroes:quorꝫ fuit hilaritas uelut hymber ſe-rotin⁹:Sed imitamini uoſmet ipſos Pri͂ceps & Pr͂es optimi ad quos ſemp fue-rūt adit⁹oīb⁹ita faciles:ut nihil facili⁹:qb⁹mira ſemp fuit ī audiēdis oīb⁹auriū patientia:mira ī oēs clemētia:mira bn̄ficētia:maxie ī eos q aliq̄ ueritate:aliquo doctrię & eloq̄ntię ſplēdore cęteris hoīb⁹ p̄ſtāt:q ita ſubditorꝫ liberas uoces ꝑ-mittere cōſueſtis:ut q dignitate reges æq̄tis:Ciuilitate priuatis pares eē uidea-mini:Non dubito qn & in p̄ſtabilē p̄ceptorē meū idē facturi ſitis:& eo magis:

Q ũ ipſe ſit nõmodo claſſicis nr̃ę ętatis ꝓfeſſorib⁹ aſcriptus:ſed ẽt de uobis:de ſtatu:de noĩe Veneto bñmeritus:Scodrẽſis eſt/uel potius fuit/hoc eſt ex ea ciui tate/ q̃ ꝑfecto & ſingulari erga uos fide/& robore corpis/ & animi fortitudine: oĩaq; tolerãtia Sagũtinis & oib⁹/q duriſſimã obſidionẽ ullo uſq̃ tpe paſſi ſunt: lõge pferẽda/Et(ut breuiter dicã)ex ea familia/q̃ in pria illa ſanguis antiqtate opibus/& (qđ magis ad rẽ facit) fide & meritis in Venetũ impiũ nulli ſecũda fuit. Sed iã tp̃s admonet/ut uobis Princeps & Pr̃es ſapientiſſimi pro multis & magnis ur̃is in pr̃em meũ in nos eius pignora/in uniuerſam domũ nr̃am bñfi/ciis gr̃as agã:Cęteꝝ tot illa/ac tãta ſunt ut nemo noſtrũ cõcipe gr̃as/quas debe mus/poſſit/Proinde ſatius duco tacere/q̃ qđ ĩpoſſibile eſt/anniti:Q ũ pſertim in cã ppria alteri⁹ pcociniũ uel facũdiſſimo cuiq; q̃redũ ſit:uti & cõſiderati iu/recõſulti docẽt:& illoꝝ exẽpla inſtruũt:Q ui ſapiẽtes/ſũmiq; oratores oĩbus ſę culis pſtare/nec ſe pro ſe/nec pro ſuis expiri auſi ſunt:& ſi q auſi ſunt/ turpiter defecerũt:Nathan pcociniũ linguæ officio Salomoni dedit/q ex iis q̃ dixit/fe/cit/& ſcripſit:ſapiẽtis cognomẽ meruit:Anaxagoras ille ſummus cœleſtiũ reꝝ pſcrutator/Socratesq; philoſophoꝝ oĩum pr̃:reqſiti:ne uerbũ qdẽ emittere po tuerũt.Ariſtoteles pipateticoꝝ princeps pro ſe orõnẽ cõpoſuit:tñ die dicta nõ apparuit:Lucius Craſſus pr̃is cãm apud Q uitũ maximũ exordiri nõ potuit: Q uid de Demoſthene:q robur populi græcis appellatur?Q uid de Marco Ci cerone eloq̃ntię parẽte dicã?Q uid ãbo de ſua re timido ac ſũmiſſo aĩo fuerũt ſuaſq; cãs indefenſas deſeruerũt. Q uũ igr̃ debitã gratiaꝝ actionẽ pſoluere nõ poſſim:tũ qa magnitudo ur̃oꝝ ĩ nos meritoꝝ tenuẽ ac inanem uerboꝝ gratiã nõ exigit:tũ qa pter ĩbecillitatẽ meã:nemo q̃uis eloq̃ntiſſimus pro ſe & ꝓ ſuis actiõe ẽt apparatã offiñ ĩplere potuit:Erit benignitatis ur̃æ:q uices dei geritis: more dei:& animũ metiri:& uolũtate debitũ cõpẽſare:ne tñ in his q̃ poſſumus ingrati eſſe uelle cauſando uideamur:hic pr̃ meus pro uirili pte:laborat:ne ſuo cedat honori:fideq; qua debet:& diligentia qua põt uobis nota deo & cõſcien/tiæ ſuæ(ſic reor)ſatis qdem facere uidetur:plura de patre dicere pudor & mo deſtia uetat præter id unũ:Q uod ut ego quoq; fratreſq; mei ſimus nõ inutiles aliq̃n uobis miniſtri:nos curauit his moribus inſtruere:quod huiuſce rei pu/blicæ ſanctitas exigit:hiſq; pceptoribus inſtituendos tradere:qui in eloquẽtiæ ſtudiis non poſtremũ locũ tenent. Sumus liberi Gaſparis a uidua Diue Prin/ceps & patres cõſcripti:Vtinã tã uera eius imago hoc eſt tam ueri imitatores: qualeſcũq; tamẽ & q̃uli ſumus:genibus flexis:quo decet mẽtis affectu:animũ qui in tot corporibus imus eſt:quicqd in nobis eſt:uobis offerimus:& oblatũ perpetuo ita dedicamus:ut ſi aliqua detur occaſio pro dignitate ueſtra & glo/ria huius patriæ læti & alacres ſanguinẽ pfundamus:publicũq; diſcrimen no/ſtro fato non inuiti hiamus:& ad mortẽ quãuis acerbã:cuius atrocitate quodq; cũq; genus animantiũ terretur ruere minime dubitemus. Dixi.

Marini Becichemi Scodrenſis Ad Sereniſſimum Principem Leonardum Lauretanum:& Illuſtriſſimum Senatum Venetum Panegyricus.

RAriſſimæ uirtutes ueſtræ Sereniſſime Princeps/ Illuſtriſſi/
miq; patres:huius ſanctiſſimæ.R.P.Maieſtas / & ſingula/
ria urbis ornaméta:Quæ ubiq; gentiū ꝑdicātur:Quādiu
me incredibili deſiderio huiuſce diuini ſpectaculi/quo ho/
die attonitus ꝑfruor/inflāmarūt.Exiſtimabā.n.me fore feli/
cem:uterq; beatū:Si anq̄ dies ueniat nūq̄ reuerſurus:Vos
intueri:quaq; decet pietate/ſuppliciter adorare:Et ad pedes ueſtros ꝓuoluto/pa
rietes certe palatinos/tremēdiq; huius throni ſolū exoſculari cōtingeret.Te qui
dem princeps ſanctiſſime:(ad te me cōuerto:quē unum alloquēs/cū uniuerſa
.R.P.loquor)Te apud oēs gētes/& populos:apud omnes linguas/& nationes:
apud oēs hoīes/oīs ætatis/ſexus/ordinis/non ut hominē/mortalē/in terris natū:
Sed ut ſemideū/īmortalē/de cœlo lapſum præconiis incredibilibus celebrauit:
&æternis laudibus nō curſu/ſed uolatu ſuo fama extulit:quā germana illa pi/
ctoꝝ/poetarūq; cōmenta pēnatā finxere. Si ego nō ſub Veneta ditione natus:
eſſem:ſed in ultimo cuiuſuis plagæ ſinu/in alio orbe/ & ſub alio pene dixerim
ſole genitus/ſi nō in Italia/nō Brixiæ/in urbe ueſtrę ditionis/& clariſſima/& fi/
diſſima Publice ꝓfiterer:ſed in extremis mūdi finibus agerem:nō uiæ labores
per tanta terraꝝ ſpacia:nō nauigationis pericula per tot pelagi tractus:non ri/
gentis hiemis aſperitas:nō cœli inclęmētia:non Barbaræ nationes adeūdę:non
montes ſcandendi:nō æquata polis alpium iuga/& niuibus obſeſſa/& rupibus
inacceſſa:nō flumina enatanda:nō ulla incōmoda:Vllæue difficultates deter/
ruiſſent:non morbi etiā ingraueſcētis retardaſſet uis:Quin raptis liberis meis
feſtinatis itineribus Venetias/cōtendens remotiſſimis etiā terris continuaſſem:
Quo diuinā faciē tuā/hanc glorioſiſſimi Senatus ſpeciē ſuſpicere:& uenerari
liceret.Nec iniuria:Nam ſi Anacharſis:qui ſi nō unus ex ſeptē ſapiētibus:eoꝝ
certe ſapiētiſſimus fuiſſe uidetur:ex ſcythia Athenas cōmigrauit:ut Solonem
uideret:& audiret:Cur ego homūcio euolare non deberē:ne cœleſti huius uul/
tus aſpectu/mellifluoq; hoc ore:atq; hac contēplationis dulcedine carerē:Qui
ſolone prudētior/nō mēbrū:ut ſolon:ſed caput es Venetæ Reip.Quæ ꝓfecto
& opibus/& ſapiētia/ & admiſtrationis forma/& reꝝ geſtaꝝ gloria Atheniēſiū
Rei.p.q̄uis antiquoꝝ ingenia eius qualiacūq; facta ampla:& magnifica reddi
derint:ꝓculdubio eſt anponēda.Si tanta eſt/fuitq; uirtutis uis & magna apud
oēs gentes:ut nō ſolum bonos/ſed etiā malos:non ſolū uiros/ ſed etiā fœminas
allexerit ad ſe amandū/uiſendūq; ſuos ſub alio(ſic dixerim)cælo degētes alū/
nos:ut Sabba ad Solomonē acceſſit ſapientiæ ipſius fama:ut p̄dones ad Sci/
pionē:ut tantū uirū intuerētur:Dextrāq; illius fide & uiictoriis p̄ſtantē contin
gerent:Cur ego non maturare tantū Principē ad oēm uirtutē natum ſalutare?

Venienti ad te:etiã ſi mala oĩa/grauia/ & intolerabilia paſſus eſſem:qñ quod cõ
cupiui:iã uideo:quod deſideraui:tãdẽ aſſecutus ſum leuia/& dulcia uiſa eſſent.
Gratias hẽo bonoꝝ omniũ auctori deo nr̃o/qui nũc dimittit ĩ pace ſeruũ ſuũ:
Q uia uiderũt oculi mei maieſtatẽ tuã. Gratias deinde tibi diue princeps cum
uniuerſo ſenatu:qui nõ es paſſus defraudari deſideriũ meũ/Maximas/& uber
rimas:ſi mereri me credidiſti:Maiores/& uberiores:ſi tãtũ amaſti:ut me dignũ
tãto munere feceris etiã nõ merentẽ.Pro ſancta diuinitas/qua facilitate me tre-
pidantẽ accedere ad ueniẽdũ inuitaſti? Q ua frõte excepiſti? Q ua uoce appel-
laſti? qua humanitate dexterã porrexiſti? dexterã illã ĩmortale pignus uirtutis:
fidei/ueritatis:Cuius oſculo me dignatus/diuini oris affatibus erexiſti. Q uid
dicã de huius ordinis ſerenitate? Regũ potius philoſophantiũ Senatũ/quã Se
natoꝝ collegiũ uidere uideor. Et quãta me comitate excepit. Q uid dicã bone
Deus? niſi quod regina illa regi hieroſolymitano ſapiẽtis cognomine inclyto?
Maior eſt ſapientia tua/quã rumor.Beati qui ſtant corã te/& audiũt ſapientiã
tuã.Fortunatos nimiũ miniſtros tuos Princeps Ampliſſ.qbus datũ eſt hãc ge-
neroſam caniciẽ/hãc oris Maieſtatẽ:illam faciẽ cœleſtem/illos ſydereos oculos
cotidie intueri.Q uod ut mihi cõcederetur:præcibus/ & uotis aſſidue poptaui.
Q uid mihi obſecro iucũdius/ ꝗd ſuauius/quid honorificentius eſſe potuiſſet?
quã reliquum uitæ meæ:in hac excellentiſſima ciuitate/apud te talem/ ac tantũ
principem ducere:Q ui es decus principiũ omniũ:Q ui es gloria Veneti no-
minis:Q ui diuinitus delectus es: ut iuſtitiam ſerues.R.P.augeas:chriſtianam
religionem in priſtinũ decus/& imperiũ aſſeras.Non obſcure cognoſco:Q uã
mihi magnifice conſultũ eſſet de omni reliqua uita nõ modo mea:ſed & filioꝝ
meoꝝ:quã mihi pariter/& illis/ſi omne æuum apud te ageremus:& tranquillã:
& fauſtam fore certo ſcio.Nã ſi omnis noſtra felicitas hic poſita eſt in uirtute:
illic in fruendo diuino uiſu:Q uã mihi/liberiſqꝫ meis in hac inquieta peregri-
natione/& inſidiis plena:quã aliam propoſuero beatitudinẽ / q̃ te ſenatũqꝫ tuũ
uiſere/audire/alloqui:hoc eſt ueram uirtutis imaginẽ.Non parum tamẽ laudis
& gloriæ allatura mihi eſt hæc tuæ dignatiõis gratia:Q ua me tibi gratioſum
fore declaraſtis:cũ apud omnes/tum apud bonos/& maxime apud doctos ui-
ros:quippe qui intelligunt/te/conſulareſqꝫ tuos præ cæteris uirtutẽ oẽm/ & cir-
cularem diſciplinam p regie non tenere ſolum:ſed munerare.Bone deus:quæ:
quæ mihi hodie lux illuxit? Cum admiratione uirtutum tuaꝝ ad contuendum
te/adorandumqꝫ properaui:ut bona/quæ auribus cæperam:etiã uiſu caperem:
pluraqꝫ conſpicio:q̃ acceperam. O mea felix itineratio:o fortunata peregrina-
tio:o bene ſuſcepti/ & exhauſti labores. Q uibus ego interſum bonis? quibus
fruor gaudiis? quæ urbibus/& academiis/ quæ me cũqꝫ uocabunt:diſpenſabo
miracula? Q uantis ſtupentium concionibus? q̃ multis circundabor auditorũ
circulis? qum dixero:Leonardum Lauretanum uidi:Senatum Venetum uidi:
uidi ſimul utrũqꝫ:allocutus ſum utrũqꝫ:utrũqꝫ cõtemplatus ſum. Et quid non

contemplatus ſum: unde initium ſumam aut modũ orationis faciam. Vincis Princ. sereniſſime opinionem præſentia tua: Quam intuens procul dubio formam qdem diuinam: & ipſam honeſti faciem ſpeculari uideor. Vincis oium expectationem Maieſtate animi tui: in quo heroicaꝶ uirtutum domicilium uidemus. Vnde conſenſus gentium ita: ſi fieri poſſet: immortalem exoptat: uti eſſe deberes pro ſũmis & ſingularibus uirtutibus tuis: quibus freta ætas noſtra cum antiquitate: quæ ſola uirtutum icorrupta teſtis dicitur: oibus numeris certare pôt. Nullum talẽ mihi uirũ: nullum talem adhuc cœtum mihi intueri datũ ẽ. Qui tot Reges: & regum aulas uidi: Qui tot populos: & natiões pluſtraui: Pro deus immortalis: quæ uirtutes nõ dicam fuerunt ullo uſq̃ tpe: ſed eſſe poſſe maiores noſtri exiſtimarunt in uiro: non qualis unus: & alter nuncupatim aliquãdo fuerit: quos lõge poſt te reliquiſti: ſed qualis in uniuerſum qlibet eſſe debet. Quæ uirtutes in quam Cyrro ad effingendã op. prin. effigiem a xenophonte pſcriptæ ſunt: Quæ uelut ſtellæ: aut cœleſtes: igniculi in te uno nõ præfulgeant: In te tã quam in ſpeculo ſanctos ueterum mores intueri ut liberum cuiqꝫ: ita certũ eſt. Adulari neſcio. Prin. ampliſſi. neqꝫ illitum melle uenenũ cuiquam propinare: Et ſi ſcirem: hic neqꝫ uellem: neqꝫ auderem. Scis me in familiaribus tuis nunquam fuiſſe: Nihilqꝫ ad aſſentationem elaborare poſſe. Teſtor deum quęcunqꝫ dico: di camue ueris (ut aiunt) ueriora: & his eſſe minora: quæ teſte conſciẽtia tibi deberi concipimus: Magiſqꝫ ex obſeruãtia: fideqꝫ inuiolabili: qua uenetã. R. P. ſemp pſecutus ſum: exqꝫ ipſius incõprehenſibili: optioqꝫ & feliciſſimo ſtatu: quã mea ipſius: aliaue quauis ratione me locuturum. Idqꝫ a pręſenti teſtimonio: qđ tãto ẽ ſupioribus uerius: quãto ſunt oculi auribus certiores: ſic eſt cõfeſſum: ut magis laborandũ mihi ſit: quæ uerba ſublimitati tuæ paria reperiri poſſint. Virtutes q dem tuę tales ac tantæ ſunt: Vt hiſtoriæ magis ppetuitatem: q̃ oratiũculæ compẽdium exigant: In quibus recẽſendis haud quaquã uereor: ne qs me uanũ: aut falſum deprehendat: qn illud magis me conflictat: Ne. P. C. Qui uitæ tuæ formulam obſeruant: & actionibus tuis interſunt: me uehementer dãnent: quod in cõmemorandis laudibus tuis parcus fuerim & cõciſus: Et ad uirtutes tuas longe imparem orationẽ attulerim. Prius. n. omnes oratores: & hiſtorici ſcribendo: prius omnes ſcriptores cogitando defeſſi eſſent: quam tu laude digna faciẽdo: Imprimis illud occurrit: quod qũ multi ambitu honores affectent: Alii uero p cula pu. negociis uiuant: Quidam ad ea tãquam ad certa negociationis cõmercia accedant: uti Stratocles: & Dromoclides: qui ad meſſem aureã (ſic. n. tribunal: & curiã facete appellabant) mutuis ſeſe adhortationibus inuitare ſolebant: Tu deteſtatus hæc tria hominũ genera ſola. R. P. charitate cõpulſus: ut adiumẽto: & ornamẽto eidem eſſe poſſes (quod bono uiro: ueroqꝫ ciui conuenire exiſtimaſti) ineptos honores cõtempſiſti: ut merito te Lælio: Naſicæ: Catoni præponẽdum oẽs putent. Sed qũ probatum te cũ omnibus tuis ab adoleſcentia uſqꝫ ad electionẽ idoneũqꝫ eſſe pro diuini platonis ſentẽtia prius intelligeres: dignitates

Ingreſſus ad laudes Prin.

Laus Prin. a uera. R. P. administratiõe.

a patria rite delatas admiſiſti:Q ua uocãte(ut ille ait) abſurdũ cẽt non parere:
pręſertim qum ſimul accidat:ut prauis hoibus aditus relinquatur:q nulla ipſi⁹
qđ opt.eſt rõne ad publica ꝓficiſcuntur.In quibus gerẽdis ubi aĩum intẽdiſti
nullos labores/nullas curas/nulla pericula ſubterfugiſti:nõ mõ a ſordido lucro:
ſed & ab oĩ munuſculo manus abſtinẽtes habuiſti.O te felicẽ diue prin.Q ui a

Laus pri. ab ambitõis cõ/tẽptu:

cõibus huius ſæculi uitiis alienus ſemp fuiſti.Nam(ut plene ꝑcipis: quũ'a cęte
ris mẽtę parũper auertere licet)ueneti ex'imperii arce/in quã uelut in cœleſtem
ſpeculã nube ſublatus totum terraꝝ orbẽ deſpicis:ſinguloꝝ oculos/ ora/manus

Laus pri. ab abſtinẽtia largitionũ.

in cõſpectu hẽs:Q uod apud hiſtoricum dixit Cato:oĩa uirtutis p̃mia poſſidet
ambitio.Non iam ꝓbatur doctrina:non officiũ:nõ honeſtas : nõ merita ulla:
ſed largitio:Ambitus:Nequitia.O quot Stratocles/quot Dromoclides ſunt tpi
bus iſtis.Perditiſſimi hoies:ſi mõ hoies appellãdi ſunt:Q ui(quod ſceleratũ ac
nefariũ eſt)q̃ſtui hñt.R.P.uẽdũt auto patriã qua nihil charius hẽre debẽt: iuſti
ciã ꝓſtituũt/aĩas uenales ꝓducũt:Cœlum mugire:miſeroꝝ clamoribus faciũt.
Pauperẽ & egenũ:qa nõ hñt qd offerãt:audire cõtẽnũt:& reprobãt:diuitem: &
potẽtẽ iura oĩa uiolare patiũtur:nullãq; reũ ꝑtimeſcere culpã/ quã nũmis redi/
mere ſperet.Q uid hac re ꝑnitioſius/deteſtabiliuſue?Q uæ rapina atrocior?qui
latrones ĩmaniores?Execrabiles Aniti manes:qui primus Athenis pecuniã iudi
cibus cõtulit:Teterrimos & ſine noie dãnatos Cineres illus qui primam Romæ
largitionẽ fecit:unde ſapiẽter dixiſſe uidetur:q ex eo Tũ primũ periiſſe populũ
Romanũ dixit. Felices contra & beati Phocronis & Epaminũdæ q deſpiciẽdis
pecuniis repudiandiſq; muneribus longe græcis hoibus iuſticia & integritate p̃
ſtare exiſtimati ſunt.Merito laudatur Cãbiſes rex pſaꝝ:q mõ Aſſuerus/ mõ Ar
taxerxes ſacris in litteris noiatus ẽ:Q uod mali cuiuſdã iudicis ex corpe pellem
detractã ſellæ intendi:in eaq; filiũ eius iudicaturũ cõſidere iuſſit. Prouidit certe
(inquit Maximus)tã atroci ac noua pœna:ne q̃s poſtea corrũpi iudex poſſet.
Q uãta eſt laus tua:Q ui patriæ rem re adminiſtrans nõ tñ(ut mõ dicebã) ab
turpi lucro/& munere q̃uis puo abſtinuiſti Platonicæ legis cuſtos obſeruãtiſſi/
mus & Venia cæteroꝝ principatus ſanctiſſime:ſed ẽt te munificum ac libera/

Laus prin.a liberalitate:

lem erga oẽs p̃ſtitiſti:Q ua nulla duci uirtus dulcior cẽ põt:ut Epigrãmatarius
uates cecinit.Q uæ auguſtum(ut ipſe de ſe ſcripſit)ad cœlũ euexit.Q ua ma/
xime oĩum quauis ẽt alia uirtute p̃cellẽtiũ hoies diliguntur: Q ua multiudinis
amor cõmouetur.Nihil alienũ attigiſſe nõ contẽtus:aut diuitiaꝝ auiditate du/
ctũ:Regiũ aĩum ẽt priuat⁹ p̃ te tuliſti.Nemo tuæ opis indigẽs ad te cõfugit:cui
pecũiæ tuæ defuerint.Nemo a fortũa fractus ad te acceſſit:Cui tua horrea clau
ſa fuerint.Q uotiens mendicos præueniſti?Q uotiẽs tibi indignatus es:ſi pau/
perẽ parum notũ nõ anteuertiſti?Q uot clientes & ſeruos locupletaſti ? Q uot
amicos/& neceſſarios in calamitatem lapſos erexiſti? Q uot uirgines dote do/
natas connubio iunxiſti:quot cœtus religioſos cotidiana ferme impẽſa aluiſti?
quot tẽpla ornaſti?quot ciuiũ fortũas afflictatas reſpexiſti/aut nutãtes ſubſidio

non mediocri ſuſtētaſti:oīum ditiſſimū.hæc ē illa opulētia ai quæ ſniam Plato nis ueriſſimā reddit.Ei inqt qui uelit eſſe diues nō cumulādam pecuniā:ſed mi/nuendam cupiditatē cēſeo.Et re uera nunq̄ ab inopia liber eſt:q nullū cōſtituēs cupiditati modū cōtinuo diuitiaꝝ exagitetur ardore.Quid dicā ut in publicū te magnificū dediſti:ut magnas res tibi adminiſtrādas ꝓponens magnis ædifi ciis priā exornaris:ornamēta pacis cōplura & ualde neceſſaria:ut portus: ædes publicas uiaꝝ munitiones ædificari curaſti.Quæ ad Romanoꝝ æmulationem regiū opus affirmare poſſumus.quoꝝ rex Ancus ædificator cū laude cognomi natus eſt:q in domitiani laudē dixerūt:ædificare gaudes:Qui Traianū ædifi/candi ſtudioſum/magnificū & gloriæ appetētē glorioſo titulo appellatur: q̄ ſi quis accumulādaꝝ diuitiaꝝ ſtudiū rem ſane neceſſariā eē diceret: Epaminūdā æmulatus:Claudū aut cæcū quēpiā oſtēdēs.Quid dicā de hoſpitalitate:Si eſt (ut inqt orator)ualde decoꝝ patere domos hoīum illuſtriū illuſtrib⁹hoſpitib⁹: ſi Cimon Atheniēſis tātope antiqs laudatus ē:q d' uillicis ſuis impauerat: ut oīa ꝑberentur:qcūq; tribulis in uillā ſuā diuertiſſet:Quā tibi decoꝝ:quāto.R.Po. ornamēto:patuiſſe ſemp ædes tuas nō mō illuſtribus uiris:ſed & ab hoſpitū cu iuſcūq; generis turba frequētatas fuiſſe.Traiano impatori multū laudis aſcri/ptū eſt qd ægrotātes amicos uiſere ſolit⁹ eēt:nec minus Adriano:qui teſtē Dio. īfirmos amicos uiſitabat:Et quotiēs dies feſtos illi agerēt:cū eis ſimul ueniebat & eoꝝ agris ac domibus ſuauiter utebatur.At tu oī.ope auxilioq;: ne aīo piter: & corpe laborēt:ſubuenire cōſueuiſti.Titus Veſpaſianus tātope ab oīb⁹ lauda tur:q d' recordatus in cœna nihil cuiq̄ toto die pſtitiſſe:illud celebre dictū ꝓtulit Amici diē pdidi.At tu nullū diē unq̄ pdidiſti.Pręterea magnificētiā tuā in ſum ptibus:& appatibus ſplendidiſſimis.Omitto ueſtitū:& oēm corpis cultū regio cultu ſpectabilē.Et in reliquis diuitiaꝝ cōtēptū:quæ ex ſapiētiū diſciplina: bo noꝝ malorūq; media:ut Comicus ait:perinde ſunt:ut illius eſt :qui ea poſſidet. Vere locūples:q uti ſcis his ut bona ſint:& pauciora optans q̄ poſſides : opes in aīo maximas habes:Atq; iuxta ſocraticum xenophontem:quod deoꝝ eſt: nihil eges.Alii nimis interdū.Honoribus ſtudēt:Et pulcrū abundeq; magnificum eē putāt.Si hac uia:rōneq;:potētiā:opeſq; cōſequantur:Tę autē mīme honoꝝ unq̄ cupidum fuiſſe oēs cōmemorāt:qm̄ nullū ex illis emolumētum præter priæ di/gnitatem q̄ſiiſti.O ſapiētiſſimi optimiq; futuriq; merito principis inſtitutū.Ta lis fuit Cato:atq; iccirco duplicē repulſam cōſtātiſſime paſſus eſt. Talis Lælius & ſapiens:& bonus uir:talis etiam.P.Naſica Senatus iudicio cōprobatus.At il li q ābitu laborāt: ineptiſq; honorib⁹gaudēt nō priæ:ſed ſibi nō cōſciæ:ſed mar ſupio inſeruire cu pientes dolores e repulſa:& magnos:& acres cōcipiunt:uti re fert Ci.ſcriptum apud Fannium.P.Rutilium fratris repulſam conſulatus tam ægre tuliſſe:ut ob eam cām e uita receſſerit.Alii ut primum.R.Po.attigerunt: negocioꝝ moleſtia perterriti mox ſe ad ocium & quietem recipiunt : ueluti qui nauigiū aliqd īgreſſi ſubito exorta uel minima tēpeſtate terram reſpiciūt: Aut

Laus a ma/gnificētia pri.

Laus pri. ab hoſpitalitate.

Laus prin. a cōtēptu hono rū & cōſtātia Pu.admiſtrat

portũ quē pauloante reliquerũt mature repetũt.O fractos: atq; abiectos hoīes.
At Dioclitianus Ro.ſe impio abdicauit:ad quod gerendũ qum reuocaretur:uo
catis in hortos ſuos oratoribus:ita quidē rñdit:ut rogaret eos: lactuculas inſpi/
cerent:quas manu ſua:& ſeuiſſet:& coluiſſet:quo dicto declarauit pluris ſe uitā
illam quietā:& tranquillā facere:quā reditum ad imperiũ adminiſtrandũ. Fecit
id quidē qua erat deſpicientia reꝝ humanaꝝ. Sed & auguſtus : qui eo non fuit
ingenio:non ſemel conſiliũ cæpit de adminiſtratiōe.R.P.po.Ro.reddēda. Nec
deſiit(ut ſeneca tradit)quietē ſibi ꝑcari:& uacationē a.R.P.petere cogitauit:&
precatus eſt:Et tñ qum poſſet deponere dictaturā:& uacationē ſibi reddere: nō
depoſuit:nec uacare orbis cura uoluit:Non ut nobis ipſis ſolũ uiuamus:ſed ad
hoc nati ſumus:ut partim amicis:partim patriæ:q̃ a deo primũ locũ tenet:uiua
mus: Quā pulchre aī tui exiſtentiā honores añ diem tibi delati declararũt Iux
ta ueterem illā probatāq; ſnīam īmaturus honos annis collata iuuenilibus:ſi le/
uia paruūq; ſplendida nata ſint ingenia:ſolet ipſam ſitim ac faſtiditā q̃primũ cu
piditatē explere:cōtinuoq; reſtinguere.Graues & cōſtātes aīos auget: illuſtratq;
dignitas:q perinde ac aura īſpirante ad honeſta cōcitantur opa. Eos.n.nō tanq̃
recepta mercede:ſed quaſi dato pignore:ne gloriā deſerant:uerecundia cōtinet:
pudetq; i ꝑpriis ſe geſtis extollāt.His ſtimulis ipſe tibi uirtutũ oium æmulatio
nem ꝓpoſuiſti:Inq; nouis magniſq; gerendis ingeniũ appuliſti:magiſq; egregia
facinora indies edidiſti:& laudes laudibus cumulaſti:Multaq; īgenio cōfeciſti:
Quæ uiribus.R.P.ſupari haud quaq̃ poterant.Occurrit & illud:qum eni in oī
urbe uarii ſint mores:diuerſa ciuiũ ingenia:Mira moderatiōe animi:atq; dexte
ritate:in unũquēq; te geſſiſti.Et ſi qñ opus fuit acrimonia : & aſperitate:dediſti
operā:ut illa non aioꝝ:non uerboꝝ:ſed iuris:& iuſtitiæ cōtentio uideretur. Sic
comitatē & animi facilitatē(quod non modici negocii ē) uſq̃q̃q; cũ ſeueritate
miſcuiſti.Non.n.oīa(ut aiunt) ad filũ redigenda ſunt. Auſteritas quidē nulla
manſuetudine condita:uel iuſta.R.P.gubernatione quaſdā inimicitias interdũ
contrahere ſolet.Contra lenitatis & ſeueritatis tēperamentũ amicitias gignit:&
aīos alioꝝ obnoxios facit:qbꝰ gratiſſimũ ē.Debēt.n.(ut clariſſimi ſcriptores ꝑ

Solem imitētur guberna/tores.

cipiunt) q ciuitatũ populorũq; gubernatiōi ꝑſunt:ſolē ipm imitari. Qui quis
cōtrariũ mũdo curſũ agat:ab eo rapiatur ī occaſũ:ita tñ fertur:ut illi nec oīno
obſeq:Nec aduerſari cōtumaciter uideatur.Traditũ ē memoriæ ſũmos uiros:q
ſeueriori ingenio aliqñ floruiſſe proditi eſſent:comitate prorſus caruiſſe.Quā/
obrem Catonem auſteꝝ:minimeq; ſuauem conſulatu caruiſſe Ci.teſtatur: Qđ

Seueritas ca/tēs comitate.

in.R.P.Romuli:uiueret:queadmodũ in platonis politia uiuēdũ fuerat.Qua/
re īter peculiares uirtutes tuas hāc ānumerādā eē fateātur oēs: in q̃ nihil unq̃ fu
catũ:nihil ſubdolũ:nihil uerſutũ dep̄hēſũ ē.Sed uerboꝝ iaffectata q̃dā ueritas.
Quo factũ:ut inter tot cōia certamina:cōemq; magiſtatus atq; ꝑturas ea inter te
& collegas fuerit beniuolētia & fides:q inter pelopidā & epaminūdā fuiſſe tra/
dēti.Quidā ab initio uſq; inuiolatā & incorruptā obtinuiſti. Qua laude nihil

dignius nihil admirabilius: ſi quis.n.multoꝝ adminiſtratiões & præfecturas inſpexerit Ariſtidẽ & Themiſtoclẽ cymonis & periclis Naræ & Alcibiadis diſcordiã inuidiã & cõtentiones pſpiciet: Qui diſſidebãt non magis: ut hoſtes: ꝗ ut ſe ipſos ſuperarent. At illis cã erat grauis hiſtoria teſtimonio nõ diſſimulata uirtꝰ qua non gloriã: nõ diuitias ex rebus geſtis quærebãt: in quibus inſita eſt oĩs inuidia ac ſeditio diſcordiaqꝫ ciuilis: tũ ẽt mutua quædã & ſingularis charitas: ꝗ mouebantur: ut eoꝝ patriã maximam ac clariſſimã efficerẽt: Ex quo euenit: ut unuſquiſqꝫ alterius dignitate quaſi priuata lętaretur. Nõ inferior & inde laus tibi oritur. Q dꝰ qũ hoc: ut cætera oĩa intellexeris: fundamẽtũ prĩcipatus tui eſſe integritatem cõtinẽtiã ſimul & pudorẽ eoꝝq tecũ & ſub te ſunt: circũſpexeris ut miniſtros nõ mõ eruditos & eloquẽtes: ſed & fideles & moderatos hẽres. Nã (ut inqt poeta ille) principis ẽ uirtus maxia noſſe ſuos. Quo nõ tantũmõ a te cõſeruetur modeſtia honeſtas cõtinẽtia æqbilitas: ſed & ab oĩbus his q de familia tua ſunt. Sæpe.n.nũero princeps optimus ob ĩprobos miniſtros infamatur: nec ſine cã ſatyricus exclamat. Maxima quæqꝫ domus ſeruis eſt plena ſupbis. Mali prĩcipes quis ſint ciuiũ dñi: miniſtroꝝ interdũ: & ſeruoꝝ ſuoꝝ ſerui eẽ deprahẽdũtur. Eoꝝ.n.cõmerciũ hẽre uolũt: qlẽ fuiſſe claudiũ cæſarẽ legimus: cui nõ amor: nõ odiũ: nõ ulla affectio inerat: niſi a famulis indita & iuſſa: ꝗ nõ principẽ ſed miniſtrũ ægit. cõtra adrianus iure laudatur: Qui qũ quodã tpe ſeruũ ſuũ ĩter duos ſenatores ambulare uidiſſet: miſitq ei colaphũ ĩcuteret: diceretqꝫ: Noli ĩter eos ãbulare quoꝝ eẽ adhuc potes ſeruus cẽſorius Cato æternitati cõſecratus ẽ: qꝫ nõ ſeipm mõ uerũ ẽt & miniſtros ſuos ab oĩ pdę noxa liberos ſeruabat. Quũqꝫ unus ex qnqꝫ quos ſecũ ĩ caſtris ſeruos hẽbat noĩe Pachus: qnqꝫ puellos captiuos ſub haſta emiſſet: Idqꝫ reſciſſet Cato præ timore anteqꝫ ad eius conſpectum ueniret: ſibimet ipſi mortẽ cõſciuit At Cato ſeruis deinde uẽditis pciũ eoꝝ in ærariũ rettulit. Nõ põt prĩceps iniquus in libidine ſubmerſus a flagitiis & pturbatiõibus liberos hẽre miniſtros: neqꝫ põt (ũt inqt Ci.) exercitũ is cõtinere qui ſe ipm nõ cõtinet: Neqꝫ ſeuerus eẽ in iudicãdõ: q alios ĩ ſe ſeueros eẽ iudices nõ uult. Eqdẽ nihil negocii eẽ cũctis principibus reor nõ mõ cõtinere in ſua aula & curia miniſtrãtes: ſed & oẽs pp̃ꝛos: qbꝰ pſunt: ſi ſe ipſi cõtineãt: ſi nõ tã quid liceat ſibi ſpectẽt: ꝗ qd deceat. Quãꝗ id licere in Anto. dicit Ci. qd legibus: qd more maioꝝ: iſtitutiſqꝫ cõceditur. Licet tibi Princeps illuſtriſſime eo gñe laudis maxime gloriari licet: Quo Africanus: q apud Liuiũ: nõ alia inqt uirtute: æque atqꝫ tẽperãtia & cõtinẽtia libidinũ glïatꝰ fuerĩ. Alexã. macedo arbitrabatur nõ minus opus regiũ eẽ ſeipm q hoſtes edomare. Quẽ magis admiraberis inquit Seneca quã q ĩpat ſibi: quã q ſe hẽt ĩ ptãte. Gẽtes facilius ẽ Barbaras ĩpatiẽteſqꝫ alieni arbitrii regere: Quã aium continere: & tradere ſibi. Iſocrates ad Nicoclẽ: Tibi inquit non minus quam aliis impera: atqꝫ regium eſſe hoc maxime puta: nulli inſeruire uoluptati: neqꝫ honeſtũ aliis uiuendum putes: Regibus uero incompoſite. Verum modeſtiã tuã aliis exemplum cõſtituas non ignarus totius

Laus prin. a miniſtris.

Liceat principi qd decet.

Laus ã continentia prin.

Q uales prin
cipes/ Tales
ſunt ſubditi.

ciuitatis ultã principũ uitæ aſſimilari:Eoſq; talia regna habituros: qualem ſibi
mentẽ pparauerint.Et Platõis qdem ſnia fuit:quales in.R.P.Principes/ tales re
liquos ſolere eẽ ciues.Et Plini: Cecilius uitã principis affirmat/ cẽſurã eẽ eãq; p
petuam:Ad quã dirigimur:ad quã cõuertimur:Nec tã impio nobis opꝰ eẽ quã
exẽplo. Antigonus rex ad Zenonẽ ſcripſit:ut modis oĩbus eniteretur/ad ſe ac/
cedere/hoc p certo habens:Q uod nõ ſe tantũ/ſed & uniuerſam macedoniã eru
diturus eẽt:Nam q regẽ macedoniæ erudit:Eũ inqt & ſubditos quoſq; inſtrue/
re ad fortitudinem/& pbitatẽ certũ ẽ.Nam cuiuſmodi fuerit dux/tales ut plu/
rimũ ſubditos fieri neceſſe ẽ.Naſo ad liuiã:Ad te oculos aureſq; trahis: tua fa/
cta notamus:Nec uox miſſa põt principis ore tegi.Iuuenalis: oẽ aĩ uitium tãto
conſpectius in ſe crimẽ hẽt:quãto q peccat maior hẽtur.Claudianus. Tu ciuem
patrẽq; geras:tu cõſule cũctis.Nec tibi:nec tua te moueãt:ſed publica uota. In
cõe iubes:ſi qd cẽſeſq; tenẽdũ:Primus iuſſa ſubi.tũc obſeruãtior æqui fit popu
lus:nec ferre uetat:qum uiderit ipm Auctorẽ parere ſibi: cõpõitur orbis Reges
ad exẽplũ:nec ſic inflectere ſenſus humanos edicta ualent/quã uita regẽtis:Mo
bile mutatur ſemp cũ principe uulgus.Itaq; nihil mirũ:ſi nulla gratia:nullæ cõ
mẽdatiões te mouẽt.Q ui deo/cuius uices in hoc faſtigio geris/par eſſe uideris:
qum nulla unq̃ pturbatõe/nulla coruptiõe motus es.Nihil mirum: ſi nulla mini
ſtri tui macula notati ſunt:ſi a ſumma itegritate nulla re abduci potuerũt.Adu
latio perpetuũ malũ:& pnicioſa regum alũna aſſentatio dr:q dum ea: quæ uo/
lunt/libẽter audiũt:falli æquo aio patiũtur:Criſtas erigũt: q ut inqt Satyricus
Nihil eſt qd' credere de ſe non poſſit qum laudatur æqua ptãs. hãc gangrenã a
principali procul limine expuliſti præcipitẽ ſapiẽtiſſime princeps dictũ Anti/
ſthenis uſurpans:pſtat in coruos/q̃ in aſſentatores icidere.Q uippe illi mortuos
iſti uiuos deuorãt.Patere obſecro princeps inclyte ea me pcurrere:in qbus/& tu
te ipſum tanq̃ in ſpeculo uidere q̃as:pſpiciaſq; me:id/qd initio iureiurãdo affir
maui:nõ aſſentatiõis gr̃a:ſed ex ueridicæ cõſciẽtiæ:q̃ mihi uice numinis ſctã ẽt
iudicio de te pdicare.Q uid de clariſſimis filiis tuis dicam? quoꝝ modeſtia deo

Prícipis laus
a filiis.

& hoibus nota eſt.Q uis tam diſertus:tã felix in dicẽdo? q poſſit eorũ laudes p
ſtringere:q/indole ſiles oẽs rapiuntur ad ſiſitudinẽ tuoꝝ moꝝ:& excellẽti natu/
ra nõ flores:ſed fructus ferũt uberrimos.Q uoꝝ amor incredibilis: idẽ aĩ ſplen
dor.qppe qbꝰ pter ingenii pbitatẽ:ad pficiẽda/q̃ ingenita ſunt bona nõ ſegnis
magiſtra/& uirtutũ opifex tua acceſſit diſciplina/uera inq̃ illa:cuiꝰ uiam poetæ
magno cõſilio & philoſophi aſpectu in primis formidoloſam fingunt:anguſtã:
arduã/aſperam:ſaxoſam/ a paucis frequẽtatã in excelſi pręruptiq; collis uertice
poſitã.circa cuius ſupiorẽ partẽ ſaxũ ingens & paltum ſtatuunt: Supraq; illud
cõſtituũt mlieres duas pulcritudie:atq; hitudie corpis excellẽtes:Q uas germa
nas liberis tuis duces a teneris(ut gręci dicũt)unguiculis eẽ iuſſiſti/ q̃rũ altera
cõtinẽtia/altera cõſtãtia nũcupatur Cebetis teſtimõio:Maximꝰ natu Laurẽtius
tãta uirtutũ fruge pollet:ut ſpes tuæ æqpandę pſtãtiæ ſit oĩbus certiſſima.Nec

mirũ:is.n.a tenero:oculis ac mente in te ſemp conuerſus:nihil ab actionũ tuaꝝ cõtemplatione deflectit:certus miretur:an diligat:an quod neceſſe eſt: utrũq; ſimul imitationis ſtudio faciat.Recte factorum cõtemplator acerrimus Hieronymus:quo ducunt:oẽs tuaꝝ laudũ uias pari ſtudio affectat.Hũc æquali fere gradu Aloiſius ſequitur:ſecuruſq; cõtendit:ut æquet ueſtigia:Nouiſſime Bernardus primo ætatis flore ingreditur.Nõ ſimplici qdem:ſed recto itinere numeroſę uirtutes tuæ ſeſe offerũt:ſed oĩa ad eũdem felicitatis:& gloriæ exitum ſ ruunt:nullis lacunis:nullis anfractibus:nullis erroꝝ deflexionibus. Ite(ut facitis)p paternas ſemitas:o feliciſſimi filii:In qbus nõ ſolũ iam ductæ lineæ.ſed etiam icluſę ſunt:uirtutũ paternaꝝ effigies.Gaude o Pater optime:ſed melior Princeps non tam tibi pp neceſſitudinẽ naturæ:quã pp patriæ charitatem.R.P.gaude: quod filios tibi ſimiles intueris.Effunde in eos animum tuũ:in quibus iam ſimulacrũ tuum & ueram interioris:exterioriſq; hoĩs effigiem cõſpicis:Cõſpicis innocentiã tuã:qua ſola pbari poſſent:qũ ſit rebus in humanis ſummũ quiddã cõſpicis cæteras oẽs uirtutes:quæ te celeberrimũ fecerunt:Adeo:ut dubiũ ſit:cui ſis magis addictus.Nõnulli prudentiam in mediũ pferunt:reꝝ expetendaꝝ:fugiẽdarũq; ſciam:Cui inter uirtutes principatum dedit Plato:ſine qua nullã uirtutẽ eẽ Socrates aſſeruit:Quã eẽ in hoĩe:q nõ ſit bonus:ĩpoſſibile duxit Ariſtoteles:Quę in ueri cognitiõne cõſiſtens. Maxime naturã attingit humanã:nulloq; inuitatã emolumẽto trahit:ac rapit.Incognita p cognitis nullo ętatis gradu hũiſti:hiſue temere aſſenſus es:utpote q tpſ:& diligentiã ad ealquæ cõſideranda: ſunt adhibuiſti:Nec ſtudiũ:multãq; operã in res obſcuras:atq; difficiles:eaſq; nõ neceſſarias cõtuliſti: Pñtia quocũq; loco opportune diſpoſuiſti:futura puidiſti: pterita meminiſti cõtumeliã.R.P.Grauius q̃ detrimentũ tuliſti:Opera cũcta nõ ſolum honeſtate iuſticiaq; pdita eẽ uoluiſti:ſed ẽt opinione p philoſophi dicto ex q̃ ad id cõpellerentur cõſulares ſtabiliſſima:ut oium cõſenſu cõprobẽtur.Neq; ſimiles illis:qui uẽtri gulæq; dediti ſunt:uiderẽtur. Nã ſicut hi celeri auiditate:ac odore ſuauiũ ciboꝝ allecti:& ad repletionẽ ſacietatẽq; adducti:ſtatim abhorrẽt atq; ſtomacãtur:Ita & ſubito cõſilio moti poſt nauatã opam labefactata pp imbecillitatẽ honeſti opinione triſtantur:pœnitẽtiaq; afficiũtur:qua ipſa res ẽt bñ geſta deturpatur.Quod nõ accidit in electione:Quæ ex certa ſcia:certaq; rõe pficiſcitur:nullãq; ab errore ſuſcipit mutationẽ:Alii cõtra fortitudinẽ tuã adducunt:Ex qua fortis animus:& magnus cernitur:In qua hoĩs excellentiã maxime poſitã eſſe romani iudicarũt:unde eã uirtutẽ appellarũt.Quod æneę quoq; ad Aſcaniũ uerba declarãt apud maximũ uatẽ: Diſce puer uirtutẽ ex me: uerũq; laborẽ:Virtus(inquit Ci.) ex uiro appellata eſt:uiri aũt ppria uirtus eſt fortitudo.Quare nõ imerito uirtus fortitudo uocatur:Quod ſuis uiribus nitẽs nõ ſuperetur aduerſis.Huius munera in nullo magis prænitẽt:ſiue mortis: doloriſq; cõtemptum cõſideremus:ſiue animi excelſi:atq; inuicti magnitudinẽ:ac robur. Tu externa deſpicis:præq; cæteris mortalibus nihil:niſi quod honeſtũ:decorũue

Innocentia filiorum prin.

Laus prin.a prudentia.

Laus prin.a fortitudine.

Vitrus fortitudo & unde dicitur.

ſic:admiraris:aut expetis. Cætera ceu ludibria fortunæ ſemper ſpreuiſti. Nulli: neq; homini/neq; pturbationi/neq; caſui ſuccūbis. Magnaſq; res geris:& illas q dem uehemēter utiles:quoq; magis arduæ/plenæq; labo℞/ac periculo℞ ſunt: eo fortiori aīo aggrederis. Quæ qdem excellētē & humana deſpicientē oſtēdunt. Tu ſemp medius/interq; timidū/& audacē libratus/nec turpi metu/nec turpiſſima actionū duce cōfidētia ductus es unq̄. Pro laude & decore nihil nō paratus

Confidētia ē turpiſſima actionū dux:

ferre/ac ppeti: Mori promptus magis/quā cantillū de dignitis gradu dimoueri. Idq; nō quocūq; in piculo. Sed ubi aut ex uictoria/aut ex morte decus æternū ſentis te adepturū. experiētia re℞ magiſtra hac te uirtute inſtruxit:ut cōtra ī experiētia cōpluribus gignit audaciā/iiſdemq; fiduciā/quæ tibi īmenſa eſt aufert. Ex hoc naturæ atq; animi motu:& quodāmodo impetu/labores/q̄ moleſti ſunt: nō modo paſſus es:ſed ēt perpeſſus: In qbus ppetrādis exultas/maiorq; exiſtis: aduerſa quoq; habito delectu ita fers:ut fortunā infra te poſitā habere uidearis: oīaq;/quæ poſſunt homini euenire ſic paruipendis:ut quaſi pro nihilo ducas:& mortem pro laude paciſci geſtias:ut Horatius Cocles/cuius aīo charitas patriæ (ut Ci. ait) ac nobilitas mortis:& gloria eripiebat oēm uulnerū:atq; aqua℞ metum: Ut Epaminūdas/de quo licet idē dicere. Quāuis alter liberā relinquere patriam contēderet:alter:quam ipſe in libertatē uēdicaſſet:impantē relinq̄re. Romulus in cœlū Plutar. ſcribēte reuerſus ad ꝑpulum dixit Romanis nuncia:uti prudentiā & fortitudinē colant. his artib⁹ fere:ut ampliſſimā inter hoīes potētiam cōſequantur. Quid de temperātia/quā græci quaſi prudentiæ cuſtodē ap

Laus prin. a temperantia.

pellant? & modeſtia/in qua qdam/quaſi uitæ ornatus eſt/ dicam? Quid.n. unq̄ a te cōfectum fuit:in quo nō admirandus ordo:nō quod deceret mirū in modū apparuerit? Quæ facta? Quæ dicta? Quæ cōſilia tua ꝓferri poſſunt:in quib⁹ cōſtantia incredibilis/& ſūma moderatio nō fuerit? nō oculis tm̄ ſed cūctis ſenſibus periclē ſecutus/Qui ſophocli formoſum pue℞ collaudanti/Non ſolū inquit o ſophocles prætorē decet manus:uerū etiā oculos continētes habere? Teſtatur hæc oīa principale ærariū/quod tanta Cura / & integritate ſeruaſti:ut nō ſeruaſſe/ſed auxiſſe oībus uidearis. uel potius publicolæ more cōſtituiſſe. Et tm̄

Aerarii cura qualis:

nunq̄ ſordidū aurū in illud cōtuliſti:aut cōferri ab aliis paſſus es. Neq; imitari Portium Catonē uoluiſti:qui reꝑhenſus eſt/q̄d nimis ptinaciter defenderet ærarium:cuius iura tuenda ſunt:remouenda tm̄ auaritiæ ſuſpicio. Eſt autem ſordidum aurum quod ex lacrimis oritur. Fugiēdas quidem eē diuitias illas quę ex collatione tributo℞ a gementibus hominibus prouenīūt. Apollonius Thyane⁹: quē antiquitas / ut diuinū/īmo ut deum admirata eſt:dixit apud Philoſtratum Veſpaſiano roganti: ut ſe doceret:quęcūq; facere bonum principem oporteat: Et ſapientiſſime. Nam (ut Traiani uerbo utar) fiſcus eſt tanquam lyen: nam ſicut lyen modicus uegetat in corpore membra:& auget: creſcens uero reliquos artus & membra tabe corrumpit:ſic fiſcus moderatus cauſa eſt bonę ualitudinis. R. P. Eo uero turgente ciuitatis corpus una cum membris langueſcit: & in

termoritur. Tẽperantia dedit tibi corporis uires integras in hanc diẽ:dabit etiã ut ſpero diutinã uitã: & legitimũ uiuendi finẽ/qui paucis lege fati: pauciſſimis per animi uirtutẽ obtingere & ſolet. Hac uirtute delectatus tot leges condidiſti cõtra ſumptus ĩmodicos/& luxurioſos deliciaꝝ apparatꝰ:in qbus non in erior lycurgo:qui primus cõtra ſumptuoſos apparatus legũ coertionẽ excogitauit:ui ſus es. Thales mileſius iterrogatus quiſnã eſſet felix rñdit:qui corpore ſanꝰ/fortuna locuples:aio non ignauus:Quę oĩa qum in te ſint:quis te omnium feliciſſimum neget? Qum oĩs illa uetus philoſophia in ſola uirtute poſitã eẽ beatam uitam ſenſit: beatiſſimã uero:ſi corporis/& fortunæ bona ad uirtutis uſum idonea cõuerterentur. Alii/quibus accedo/iuſticiam ſibi partes primas uẽdicare affirmant:Cui æquitatẽ comitem aſſiduã pſtitiſti. Rara in nobis hæc duo paria: Nam qum(ut quidam excellentium auctoꝝ ſcribit) inter hoĩes fortitudo atꝗ prudentia terraꝝ quiddam extiterit:tum ex cæteris honeſtatis partibus lõge rarior iuſticia fuit & æquitas. Nẽpe quæ Ariſtidi cheroneus reꝝ conditor Illuſtris cecinit Leonardo Lauretano aſcribẽda ſunt:Regium imprimis ac diuiniſſimũ Iuſti .ſ.cognomẽ aſſequtus eſt:quod nullus unꝗ rex aut tyrãnus appetiuit. Sed urbium expugnatores/fulmina/uictores/aquilas/Accipitres appellari ſe ingenti cum uoluptate uoluerũt. Quã obrem? Quia uiribus & potentia potius: ut cõſtat:ꝗ uirtute gloriã conſequi cupiere. Deus/cui ſe ſimillimos efficere ſtudio cura/ opa conantur:his tribus maxime preſtare cæteris oĩbus uidetur:Immortalitate/poteſtate atꝗ uirtute:e quibus nihil uirtute pulcrius/nihil honeſtiꝰ/nihil diuinius eſt:Quid ni? Nam & inane/& elementa natura ſua nõ intercũt. Terræmotus aũt/ fulmina/uentorum impetus/ac fluuioꝝ curſus ingentem pñtẽm habent. Sed nihil diuinũ eſſe põt:Niſi quod prudẽtia ac ſapiẽtia pditum ius faſꝗ ſibi cõpararit. Proinde qum tria ſint:quibus oẽs ad deum reuocantur: Beatitudine/metu/ac honore:cum qdem beatũ exiſtimant:qui eam uitam uiuat: ꝗ cunctis ſæculis cõſequentibus eadem ac ĩmortalis futura ſit. Propter ſũmam uero potentiã non timere nõ poſſunt. At iuſticia cã eſt cur amẽtur/honorentur/colãtur. Quæ ꝗuis ſic ſe habeant:ipſi tñ ĩmortalitatem/quam natura ſua non patitur: Et poteſtatẽ cuius plurima pars in manu fortunæ poſita eſt concupiſcunt. Virtutem aũt cuius ſolius ex rebus diuinis participes eẽ poſſumus poſthabent atꝗ abiiciunt. Inſipiẽter quidem. Quoniam illud uiuẽdi genus:quod maximis copiis/opibus/principatibus/nititur:ſi cum iuſticiæ dignitate cõiungitur:diuinum fit:ſin diſiungitur:a fera & agreſti uita nihil diſtat. Fecit certe periculũ ille apud populum oĩs uirtutis:tũ maxime æquitatis atꝗ iuſticiæ: hocꝗ fundamẽto primũ gratiã & auctoritatem adeptus eſt:ſed cõſequenti tpe odiũ ac inuidiã cõflauit:Adeo difficile eſt bene æquitatẽ:Quod tibi ꝓ egregia & inaudita ſapientia facillimũ fuit:iuſticiæ copulare. Quæ una uirtus oium eſt dña (ut Ci. uerbis utar)& regina uirtutum admirabiliorꝗ (ut a philoſophoꝝ nobiliſſimo dictum eſt)heſpero:atꝗ lucifero. Qua ſocietas hominum: & uitæ quaſi cõitas

Felicitas pri.

Laus prin. a iuſtitia.

continetur:ſine qua regna inſidæ ſunt ſtationes: ſcelerum factiones: ſolitudines
latronibus expoſitæ:conualles auiæ:& lacunoſæ:& piratarum latibula ſcopuloſi
ſi ſinus.Cuius(ut idē Cicero inquit)Primū munus eſt ut ne cui quis noceat:niſi
laceſſitus iniuria:tu uero & beneficiis ꝓuocatus.& iniuria affectus prodeſſe nū
q̄ deſiiſti.Vt primū fungi magiſtratibus:& iuſtiſſima iuriſdictione cœpiſti:fur
ta multa plurimas cædes tua ſalubri ſeueritate ſuſtuliſti: Quicq; oīa uexabant:
latrones ſicarii proditores ita pſecutus es:uti & urbē tuam:& patauiū:& quaſ/
cūq; urbes ditionis tuæ:quo cōfluebant plures turpiſſimæ uitæ:penit⁹ expurga
ris:& ita expurgaris:ut qui uix armis muniti ſe tutari poterant ab illoꝝ īſidiis:
& impetu poſtea inermes p urbes:& agros abſq; periculo diu noctuq; uagaren
tur.Deniq; ita in oīa ſcelerū:& flagitioꝝ capita animaduertiſti:ut cæteri ſolum
uetitētes:par ſuppliciū nō expectarint.Hęc ſeueritas quo præconio extollenda:
hæc grauitas:atq; cōſtantia:hæc legum ſeruandaꝝ cauſa:quanta habita fuerit
Laus a iuſti/ tia principis. apud priſcos cognoſcere licet:tū manlii torquati:qui filio:cuius infantiæ blan/
dimenta ſinu:atq; oculis fouerat:non pepeit:tum alioꝝ exemplo: Quos cōme/
morare longū eēt.Iuſtitiam ipſam examuſſim ita exerces:ut nihil unquā aliud
meditari uidearis:Ita eius integritati ſtuduiſti: ut nihil ſtudioſius affectaris. Si
fortaſſe quiſpiā amicitia fretus:aut auctoritate aliqua impetrare quidq̄ a te uo
luit:quod minime æquum minimeq; iuſtū uideretur:quæ ſeueritas legum:& iu/
ris uis eſſet multis uerbis oſtēdiſti.Quod ſi in reliqua uita omnia inter ſe apta:
cōuenientiaq; eſſe debent: Quāto magis in magiſtratibus nihil a recto examīe
diſcrepare debet. Ab hoc īſtituto ꝑclaꝝ illud Themiſtoclis rñſum nō abhorret.
A quo qum ſimonides qddam:quod minus uideretur honeſtū:peteret: Nec in/
quit poeta bon⁹ uidetur.qui incōcinum quippiā & abſonū canat: nec magiſtra
tus frugi.qui cōtra iuſtū:honeſtūq; alicui fauet:Catoniſq; illud:q Catulo cēſori:
qū peteret:ut qdam iudicio addictus dimitteretur:Sapiētiſſime reſpōdit:Tur/
pe eſt o Catule:nos quoꝝ ductu:& auctoritate iuuēt⁹ inſtitui debeat:a noſtris li
ctoribus:& miniſtris ludibrio hēri.Ideo qum hūc feliciſſimū principatū igreſ/
ſus es:Vbi tribunal aſcendiſti ſapiētiſſim⁹:& ſanctiſſim⁹ pricepſ:te in cōſilium
adhibuiſti:tecū locutus es:imitat⁹ periclē illū:q qū ius dictur⁹ erat:ſeipſum his
uerbis ſubmonebat:Pericles diligēter aīaduerte.liberi ſūt ii:qb⁹ iura das:græci
ſunt:ciues athenięſes ſunt.Poſtea:ut quā primū cōtrouerſiæ:& cōtentiones oēs:
q̄ in foro tractantur celeriter expedirētur:procuraſti.Longi ſubſellii moram di
mouere:& longas illas aduocatoꝝ ambages:& pplexas iuris peritoꝝ circūſcri/
ptiōes a tuo tribunali ſecludere curaſti:& ſtatim adhibita facili cognitione ſen
tentiā rectiſſimam ꝓnūciaſti:Vtinā alii principes:& qcūq; iura dare profitētur:
æquitatē:& animi moderationem.qua tu ſemp uſus es:diligenter obſeruarent.
Subito graues cōtrouerſiæ: multæ iniuriæ:magnæ contētiones tollerentur.Iu/
ſtitia ſuum aureū(ut Euripides dixit)os:ſua inſignia:oēſq; filias ſuas:ſeſe deni
q; ipſam totam tibi dedit:Te pientiſſimū fecit.placidiſſimū in miſeros:ſeueꝝ

In improbos:in legum obſeruatione ſtudioſum. Et quoniam fundamentum iu
dicii:& iuſtitiæ ianuam in facilitate admiſſionum eſſe exiſtimaſti/quid dicam?
Q uam faciles aditus ad te patuerint:ut paupi/diuitiq;/nullo habito diſcrimie:
audientiã feceris:Adrianũ inqt Dion tranſeuntẽ quædam mulier rogauit ut ſe
audiret:cui qũ ille rñdiſſet:ociũ mihi nõ eſt:illa deinde clamãs ait:Noli ergo i/
perare. Tum cõuerſus eã audiuit. Idẽ narrat Plutar. Demetrio dictũ/qui diffici
lis erat & aſper:Q uadã inqt anicula rogante Demetriũ:ut ſe audiret:Et rñden
te eo ſibi ociũ nõ eſſe: Tũ anus alta uoce ad illũ cõuerſa: ne ẽt regas inquit hęc
uerba reuoluta aĩo ac mẽte ſæpi⁹ repetita hoiem cõpulerunt:ut oibus poſtpoſi/
tis rebus benignũ ſe cũctis accedẽtibus/facilẽq; pberet. atq; initio ab anicula ſũ
pto multos dies audiendo rñdendoq; conſumeret. & pculdubio nihil tam egre/
giũ tãq; proprium regis eſſe uidetur/q̃ iuſticiæ opus. Mars.n.(ut Timotheus in
quit)tyrãnus eſt. Lex autem omnium rex iuxta Pindari poetæ ſententiam atq;
leges(ut inquit Homerus) non expugnatrices urbium machinas æratasq; na/
ues:ſed iuſtitiam a Ioue ſumptam exercere cuſtodireq; decet. Et diſcipulum op
timum Iouis non ferociſſimum aut immanem:ſed iuſtiſſimum regem uocauit.
Q ualis es tu:Q ui omnes ita patienter audis/benigne interrogas: perſpicaciſ/
ſime intelligis:ut neceſſario quicunq; te adeũt:diligãt:nec ſine tui nominis cele/
britate de te poſſint habere ſermonẽ. Nullus ẽ:qui q̃ri poſſit ſe excluſum/nõ di/
cam a tribunali/ſed nec a domo:& cubiculo tuo:nec a mẽſa interdum/& cubi/
li:unicuiq; de ſua cã/q̃ & quotiẽs/& quãdiu uoluit libere pferre licuit. Nemo p
peſſas iniurias/ſua dãna/ſuas iacturas reticuit. Nullus unquam a tuo uultu tri/
ſtis abiit:unde & illi/ qui a cã ceciderũt/ diligẽtiam tuam i ſatiſfaciẽdo nõ ini/
quo animo admiſerũt:Q uin poti⁹ meritas gratias egerũt: Q uod ut antea/nec
opæ/nec impẽſæ/nec tpis iacturã amplius facerẽ cogerẽtur. Q uod qdẽ tuã ſum
mã in rebus cognoſcẽdis facilitatẽ/in expediẽdis mirã celeritatẽ oibus aperuit.
Q uis i poſteꝝ ariſtidæ/q olim iuſtus cognominatus eſt iuſtitiã admirabitur:ſi
tuã nouerit? Q uis Catonis grauitatẽ? Q ui tuã uiderit:qs Lælii ſapiẽtiam: qui
tuam pſpexerit? qs Traiani ſanctitatem? cui optimi cognomẽtum ſenatus Ro.
decreuit: quod cum maxime iuuit utpote moribus eius maxime conueniens.
Q uis numæ religionem:Q ui tuam uiderit/Q uis lycurgi fortitudinem/Q ui
tuam intuitus fuerit? Q uis Marcelli manſuetudinem/Q ui tuam intellexerit?
Q uis Ageſilai fidẽ: Q ui tuam ſit expertus. ſi uitam tuam immortalitati cõſe/
crandam diligenter excuſſerit. Q ui nũquam ſtateram tranſiliiſti:nec coronam
carpſiſti:qui leges ſanctiſſime conſeruaſti. Q uæ a ſanctiſſimis conditorib⁹ la/
tæ ſunt ad ſalutem ciuium:& ciuitatum incolumitatem:uitamq; hominũ ſub
earum patrocinio ubiq; locorum uiuentium/& quietam/& beatam:quoniam ſi
ne legibus nec domus ulla/nec urbes/nec gentes/nec deniq; uniuerſum humanũ
genus:nec mundus ipſe ex grauiſſima diuini Platonis auctoritate cõſtare poſ/

Laus a facili/
tate admiſſio
num.

ſet: Q ui docens quantopere colendæ ſint leges: eos| quicunq; legibus p arent: Deo parere atteſtatur: Seq; ciuitati illi paratum uidere interitum: in qua nō lex magiſtratibus: ſed magiſtratus legi dominētur. Q ua ex re diogenis illud exiit: qua in ciuitate leges non ſeruantur: in ea ſapienti non eſſe pernoctandum: Et il lud Ciceronis dictum minime reticendum: ut corpora noſtra ſine mente: ita ciui tas ſine lege ſuis partibus: ut neruis| ac ſanguine | & membris uti non poteſt: Q ūq; ſolonis ſententia duabus rebus. R. P. contineatur pœna| ac præmio: Bene merentibus honores & præmia ſemper detuliſti: Gnarus eo impendi labores: atq; omnia pericula contemni: ubi magni fructus| & emolumenta ſperantur: ibi magnos conatus | & magnos animos fieri: ubi magna titulorum inſignia| & di gnitates ampliſſimæ proponuntur: Malemerentibus uero pœnas | & ſupplicia dediſti: Gnarus quos uirtutis amor | & uitii deteſtatio conſcientia teſte non re/ mouet ab improbis auſis: metu| & atrocitate pœnarum deterreri plærumq;: Per ditos uero homines| qui neutro deflecti poſſent| tanquam peſtiferum corporis membrum ſecari ſatius eſſe: ne toti ciuitati officiant. Traianus laudibus effer/ tur: quod ſe legibus ſubiecerit. Q ui abiturus conſulatu iurauit ſe nihil contra leges feciſſe: omnes enim legum ſerui ſumus: ut ille ait: ut liberi eſſe poſſimus. Magno etiam honori ſibi fuiſſe arpinas orator ſcribit: quod qum abiens con/ ſulatu magna uoce iuraſſet| ſe quæcūq; feciſſet. R. P. cauſa feciſſe: Populus Ro manus magna uoce illum uere iuraſſe iurauit. Sed tu maioribus| pluribuſque laudibus efferendus: cui non permiſſum eſt adhuc iurare uerissimum illud| pul cherrimumque iuſiurandum: ſed Illuſtriſſimus Senatus tuus perinde atque iuratum approbat. Darium Perſarum regem iuſtitiæ olim ſacrificantem dixiſ/ ſe ferunt hiſtoriæ: O domina ſi es uſquam: Q uibus ſane uerbis oſtendit ſe iam pridem exoptaſſe iuſtitiam: neque illam uſquam gentium agnoſcere potuiſſe. Poetica uetuſtas ſcripſit: Aſtræam ultimam cœleſtum terras reliquiſſe: Sed ſi uidiſſent| quæ nos hodie uidemus: & hæc ſcripſiſſet | Aſtræam primam terras repetiiſſe. Et rex ille dixiſſet: O domina| quæ uenetiis es: Interrogatus aliquan/ do Ageſilaus: utra uirtus eſſet melior: fortitudo | an iuſticia: Scite reſpondit: Nihil fortitudine indigemus: ſi iuſti omnes ſimus. Videbor fortaſſe ſiderum numerum uelle diffinire: aut harenam metiri: ſi diutius in ea morabor: cuius fundamentum fides eſt. Q uæ tibi tanta eſt: ut & perfidis hoſtibus| & eam fran gentibus ſerues. Pene præterii decus illud humani animi rariſſimū. Q uod ni/ hil unquam per iracundiæ impotentiam furenter decreuiſti| perque iræ affe/ ctum: Q uæ magna maieſtatis labes eſt. Hæc mihi agminatim ſe inge/ runt: Et quælibet deſtinanda ſe offerunt. Virtutes quidem ſic penitus ſeſe tibi fouendas tradiderunt: ut in tuo ſolo uideantur ſedere gremio: nihil/ que uſquam ſui ſplendoris reliquiſſe: quod in te non eluceſcat. Adeo ut du/ bio relinquatur: diuinitatiſue plus in te ſit | quam humanitatis: pluſque di/

Laus Prīn. a legum obſer uantia.

Laus Pri. qđ nihil p iracū/ diam fecerit.

uinitatis eſſe uel hoc uno liquet indicio: Quod in uirtutum exercitatio/
ne / benegerendam rerum ſcientia parem habes neminem. Immo tuis ue/
ſtigiis inſiſtere pauci queunt: quos æquis amauit Iuppiter: Pauciſſimi ea imi/
tari: quæ tu facillime perficis. Oratio mea princeps ſancte apud poſteros uti
apud præſentes non oratorius ſermo: ſed uera erit hiſtoria: & mo. priſcis au/
ctoritatem dabit: in quibus miraculorum quorundam fides claudicabat:
Magnitudine factorum tuorum admirationem detrahente / & fidem conci/
liante. Si modo talis eſt dictio mea: quæ cœleſtia queat ſub oculos meos
calligantes inducere: & uidenda aliis proponere. Hoc tantum: quod cæteras
quæ ſilentio mandantur / ſignificet. (abſit uerbo inuidia) proferre poſſum:
Te cõmunem omnium parentem iure optimo eſſe ab omnibus una omnium
uoce appellatum: Te patriæ patrem / atqꝫ Camillum: Te eorum propugnato/ Laus princ. a
rem / qui graui aliqua cauſa oppreſſi ſunt: Te pupillorum parentem ui/ cura annonæ
duarum adiutorem: miſerorum portum. Quanta bone Deus diligentia
Annonæ curam ſuſcepiſti? Quibus legibus / quanta celeritate prouidiſti hoc
tempore / quo tanta inopia urbem inuaſura uidebatur / tantaqꝫ fames ue/
xatura: ut miſerrimum mortis genus imminere uideretur? Quot præces
pro tua gloria / & incolumitate lachrymis præ dulcedine immixtæ ab uni/
uerſa plebe ad cœlum emiſſæ. Tu pœnas conſtituiſti aduerſus eos / qui con/
tra annonam faciebant: ſocietatemqꝫ coibant. Tu ſupplicia irrogaſti in Dar/
danos / ſiue dardanarios / qui annonam uexabant / & flagellabant: Tu cu/
ſtodes in foro poſuiſti perp tuos: ne ulla fraude caperentur emptores: aut
corrumperentur uenditores. Tu præſides fidos: & prudentes præpoſuiſti dua/
bus rebus ualde neceſſariis: qui ſcilicet prouiderent: ne frumentarii uel ſup/
preſſione frumenti: uel enormitate precii eſurientium ſanguinem biberent:
Tu copiam frumentorum ex toto orbe undiqꝫ in urbem comportari iuſſiſti:
Tu mercatoribus annonæ frumenti precium diminuiſti: Deniqꝫ tuo ſtudio:
auctoritate / gratia effeciſti: ut fruges non modo non deſint: ſed etiam ad ſaturi
tatẽ ſuperſint: Nihilqꝫ po. Veneto ſit lætius. O ſapientiſſimũ / uere diuinũ prin
cipem. Scitum eſt illud Lucani: Gnarus & iraꝝ cauſas / & ſumma fauoris an/
nonæ momẽta trahi: nãqꝫ aſſerit urbes Sola fames: emiturqꝫ metus qum ſegne
potentes Vulgus alunt: neſcit plebes ieiuna timere. L. Minutius primus præ/
fectus annonæ a Ro. creatus eiuſmodi annonariæ rei curam ne ab ipſis qui/
dem ſcriptoribus: qui facta dictis amplificarunt: tam bene gubernaſſe tradi/
tur. Non minorem gloriam annonæ cura Pompeio addidit / quã oriens trium/
phis / occidenſqꝫ luſtratus: qui qum magnam frumenti uim ex Lybia / Sardi/
nia / Sicilia collectam ad urbem eſurientem comportaret / magna tempe/
ſtate orta / gubernatoribuſqꝫ perterritis / inſcendens nauim / utqꝫ ſoluerent:

iubés exclamauit:nauigare neceſſe eſt/uiuere nõ eſt neceſſe. Laudant hiſtorici
Traianũ/ex cuius ꝓuiſione factũ eſt:ut romæ eẽt canon frumẽtarius ſeptẽ an/
noꝝ.Et Septimiũ ſeuerꝫ:Qui moriẽs ſeptẽ annoꝝ canonẽ frumẽtariũ reliq̄t:
Iulianũ imꝑatorẽ quoq; ſcriptores ꝑconio laudis extollũt:Quod frumẽtis un
diq; coemptis uſq; ad opulentiã/abũdãtiãq; eſuriẽtẽ iã urbẽ referſerit. Sed tua

Laus pri. qđ nihil per irã ſtatuerit.

gloria clariſſime princeps eo maior eſt:Quo ualidiores ſunt. V.R.P.Quã ro.
hoſtes:quoq; anguſtiores ſunt ueneti imꝑii termini imꝑii Ro.finibus.Et in tan
ti momẽti negocio:nihil ẽt in cõtumaces ꝑ irã ſtatuiſti:Quę (ut pauloañ dice
re cœperã)pricipi ꝑniciosa/ac maxĩe deteſtabilis eſt:qđ ab ea facilis ſit ad cru
delitatẽ ꝓlapſus. Quin oĩa cunctatione/ac cõſilii maturitate ꝑpendiſti.Et qm̃
diis ꝓximus ille eſt) inq̄t neſcio q̄s poetaꝝ:) quẽ rõ nõ ira mouet:ſaluberrimũ
illud athenodori documẽtũ in penitiſſimis ꝑcordiis recõditũ habuiſti:Qui pe
tito ab Auguſto cõmeatu iã iã diſceſſurus:Cum ira inq̄t o Cæſar te cæperit:
nihil prius neq; dixeris:neq; feceris:quã ipſas uigintiquattuor elemẽtarias lr̃as
tecũ ipſe ꝑcurreris.Tũc Auguſtus eo manu apprehẽſo:adhuc inquit tua mihi
pñtia opus eſt:cũq; penes ſe retinuit.Sertorius/qui cũctos ſuæ ætatis duces in

Laus prin.ab obedientia.

bello gerẽdo ſuꝑabat/diis æq̄tur:qđ mĩme oĩum ducũ iræ indulſerit:Quid di
cã de ſũma:& incredibili obediẽtiæ obſeruãtia/q̄ppe nõ ſolũ tibi/uerbiſq; tuis:
ſed & magiſtratuũ tuoꝝ mãdatis oẽs ꝓceres/ciues/municipales/ſocii/incolæ/&
ꝑegrini obtemparũt/& ſemꝑ obſecuti ſunt.Hoc ante oĩa hr̃e ab oĩbus indiſcri
minatim uoluiſti:Quod ni habeãt principes:fruſtra poteſtatẽ haberẽt:fruſtra
nimirũ natura ip̃a ſociabiles nos feciſſet:nulla nãq; cõſtare ſocietas põt:quã nõ
ĩmerito ſanctã dixit antiq̄tas:Nulli cœtus hominũ/quas ciuitates appellãt/du
rare:ubi deſit obedientia/per quã & urbes florent:& populi pace ſua fruũtur.

Laus prin:ꝙ idẽ ſit ſemꝑ nec honoribus mutauerit mores.

Idẽ eſt:regnis/& gẽtibus dñandi finis:qui & parendi.Vulgare dictũ eſt:hono/
res mutare mores.Multi.n.poſt bonos mores in uaria uitia dilabũtur:ſeq; ꝓbi
tatẽ ſimulaſſe:non autem ipſa ꝓbos extitiſſe præſeferunt. Plutar. ait hoc fieri
ſeu naturæ cõmotione:Et a fortuna facta cõmutatione ſeu ſubiacentis malicię
in licentia reuelatione.Quãuis affinitionem in aliud tempus reiiciat.Tu uero
ſemꝑ eundem uitæ curſum tenuiſti:Idem ante magiſtratũ:idem in magiſtra/
tu;idem poſt magiſtratũ fuiſti. Tacentibuſq; nobis ſe teſtes faciunt muta etiã
ſola/ipſaq; curia:Principio tuæ iuriſdictionis finem fuiſſe parem:Media tem/
pora primis/& nouiſſimis reſpõdiſſe:Totum deniq; adminiſtratiõis corpus ex
omni parte perfectum/& abſolutum fuiſſe. Circũfertur illud:quod a biante ſa
pienter dictum eſt:Ex magiſtratu uiros oſtendi. At tu non tantũ decoris a ma
giſtratibus reportaſti/quantum ſplendoris: ac ornamenti abs te magiſtratus
acceperunt. Quibus ſumma cũ laude defunctus:aliis ardorem quendam in/
ieciſti:ut ad eoſdẽ honores aſpirent:Et ſub exemplo tuo recte/honeſteq;.R.P.
gerant:ac ſe æquos omnibus/& honeſtos præſtent. Quid auerteris Prin.ſere/

niſſime? Ne ueris laudibus graueris. Adnotaſſe potuiſti:me nec elegiſſeq̄ retru li:q̄m te laudare ut optimū principē:nō tua facta in aīo eſt:qū & mali & illau dabiles q̄dā & multa interdū faciāt:quæ laudari pūt:Adnotaſſe potuiſti:Q uę tua ſūma gl'ia eſt:me nihil uelaſſe:nihil diſſimulādo omiſiſſe:q̄m nō in princi patu tuo:ſed in tota uita tua:nihil eſt:quod cuiuſq̄ p̄dicatio trāſilire artificioſe debeat:niſi forte id agat:(q̄d mihi neceſſe erit)ne in imēſum diffundatur oro: Nullū certe momentū:nullū dieꝝ tuoꝝ punctū:aut uirtute ſterile:aut uacuū laude:aut bn̄ficio caſſum p̄teriit. Ex quo illud quoq; peculiare:p̄cipuaq; laude dignū. Q uod qū coꝝ qui. Res q̄ſcūq; P. admiſtrāt minima q̄q; & ſingula fa ctaldictaq; notēturlac pro magnis habeāturlnemoq; fere repiatur de primariis de cuius laudib⁹ ſermo hēatur:cui nō ī extremo ſermone aliqd uitii tribuatur. Q um īgenia p̄clara queādmodū uirtutes maxīasl ita & uitia maxīa p̄ducere dicātur. Q ū oībus illuſtribus uirisletiā a. R. P. motisletiā dn̄is reꝝ nūq̄ cōtige rit ſine offenſionel & odio plerūq; capitali uitā degere. Nullus adhuc ex his qui reꝝ humanaꝝ periti ſunt inuētus eſt qui nō te uitæ integerrimæ numeros oēs expleſſe atteſtatus ſit. Q ui te inuitus uiderit conſpicuū in magnis honoribus: Q ui tuā amicitiā nō experiuerit aut optauerit. Q ui te amicū loco fr̄is germa ni nō dilexerit:nō iure parentis ueneratus fuerit. Probitas primalfides ſumma: Benignitas admirādalmodeſtia incredibilis: Verecūdia ſingularis faciebant te: aſſidua oībus conſuetudine indies uenerabiliorē:cæteraq; humanitatis officia: quæ penes te maiora ſūt q̄ poſſint a quoq; cōnumerari:nedū digne referri. Sic inuidiæ:qua nullū (ut Baſiliū effingā) pniciofius crimē humanis eſt ingenitū mētibus:morſus euitaſti: Ac eā inimicitiaꝝ magiſtrā:homicidioꝝ matrē:natu ræ cōfuſionē:affinitatis ignorationē:irrōnabilē calamitatē cōculcaſti moribus generoſis & ſimplicibus:in qbus nulla unq̄ liuoris:nulla malignitatis nota ap paruit. Q uid hac re p̄ſtabilius? quid ſplendidius? quid magis litteris & poſteri tati mandandū eſt? quā extare aliquem inter optimates uenetos:quorum cenſo res ſunt quilibet etiam de populo:in quo cōmuni omnium teſtimonio nihil:q̄d non ſit laude dignum inueniatur. Pyrrho epirotarū regi ingratitudinis: & perfi diæ: Alexandro ebrietatis & irę nota inuſta eſt. Olim Athenienſes Cimoni uiro præſtantiſſimo uinum obiicere ſoliti ſunt. Alcibiadi luxum & turpem uolupta tem. Po. Ro. Coriolano arrogantiā obiecit: Aemylio ſuperbiam: Scipioni ſom noletiā: Ci. leuitatē. Q . Pōpeio illud uitio inimici dederūt:q̄d uno digito caput ſcalpe dep̄heſus ſit. Deniq; excellētiſſimos quoſq; uiros nota aliq̄ inſectati ſunt quos qdē optios ex Horatii ſnia qs iure cēſeat appellādos eē:q ait nā uitiis ne mo ſine naſcitur:optim⁹ ille ē:q minimis urgetur. At tu uitā adeo caſtā & inte grā ī oī ętatis gradu traduxiſti:ut aditū īuidis nec ad mīmā culpā reliq̄ris. Hęc (puto) eā fuit:ut q̄m tibi ſe ęq̄re potuit nemo: Nemo te momorderit: Eſt. n. īter pares inuidia:quā tu ſupaſti:quis oēs:qcūq; ad ſūmos aſpirāt honores:ſūmaq; facinora edūt:comitari: & p̄ſeq ſoleat. Iccirco Themiſtocles adoleſcēs nondum

Laus pri. q̄d nulla ei nota obiecta unq̄ fuerit.

Laus prin. q̄ inuidiā ſupe rauerit.

ſe aliquẽ inuidũ habere dixit:quod nihil ſplendidũ:nihil magnificũ a ſe fieret: ut Plutar.ſcribit. Felicitatis qdẽ magnitudo ac ſplendor ſæpenumero inuidiá extinguit:Nec aliter uirtutis fulgor ſupra inuidiæ caput coruſcás eá attenuat expellitq;:q̃ ſol eius umbrã:ſupra cuius caput aſtiterit ſuis aſpergẽs radiis.Nõ ita odiũ:nõ inimicitiæ diſſoluũtur:aut ꝓrſus extingũtur:utpote quæ neq; felices:neq; fortunatos deſerũt:At tua prudẽtia his peſtibus medelas adhibuit ſũma bñfaciendi grã:Q uæ aũt qum extrema eſt:ut Thucidides inqt:Et Plutar. repetit:Et ſi minor fit:opportunũ tñ nacta tpe maiorẽ interdũ iniuriam diſſoluit.Si modo uir bonus & ꝓbus afficere:aut affici poteſt iniuria qui Diogenis animũ induit. Q uo fit:ut non alio modo ciuiũ etiã peſſimoꝝ æmulationes:& obtrectationes euitari poſſint.Maius eſt talẽ eſſe o Princeps:quã principẽ:quã regẽ:q̃ totius orbis dñm eſſe. Ingens gloria tua:Q ui hoc uitæ inſtituto ſemp uſus es:ſiue utantur poſtea reliq:ſiue nõ utantur.Ad aliũ per imitationẽ trãſire poterit:Prima tñ laus tua erit:Hoc optimũ uiuendi genus ſemp agnoſcetur ut tuũ.Vlla ergo ꝑdicatio ſatis digna dotibus & ornamẽtis tuis?Vllus antiquoꝝ tibi anteſtare dicetur?An potius ſi adeſſet non in te omniũ uirtutũ ꝑdicationẽ cõferret?An tuis laudibus ſe poſtponi indignaretur.In quo cõtingit quod pleriſq;:ne cæteris oĩbus dicã:cõtra ſolet:ut maiora oĩa re q̃ fama appareãt:Nam (quod de illo dixit orator) ſæpe euenit:ut expectatio cognitione:aures ab oculis uincerentur.Stupro.P.C.Q um conſidero:quã multa dixi de opt.principe: Et quãto plura ſupſunt:Multa alia ſunt:ac ꝓpe infinita:quæ ꝑtereo:per ſe magna:& ĩmortali ꝑconio digna. Vnũ patere ut dicã:cui cætera cõparata:multo repiuntur eſſe minora.Omnia facta:ꝑclaraq; uirtutes tuæ:aut tibi:aut populis quos regebas:aut rei Venetæ ꝓfuerũt.At hoc de quo ſentio factũ oĩbus populis:& nationibus:quæ chriſtiano noĩe cenſentur:ſalutare fuit.Q uod ubi diuina ꝓuidentia factũ eſt:ut hi pr̃es:& ſapiẽtiſſimi:& illuſtriſſimi te ſui impii gubernatorẽ cõſtituerunt:diuino cõſilio:ſingulari ſapiẽtia:eximia diligẽtia:peculiari quadã Laurctanæ domus felicitate inter uarios tumultus:aſſiduoſq; labores:in reb⁹ dubiis:& arduis fluctuantẽ.R.P.nauẽ rexiſti:fluctibuſq; exagitatã recto curſu erexiſti:Et ex aduerſis ꝓcellis:& tẽpeſtatibus in portũ trãqllũ:atq; tutũ ꝑduxiſti.Verũq; illud hiſtorici cuiuſpiã ſanctũq; inſtitutũ ꝓbaſti:Oportet.n.oẽs:qui in regno cõſtituti ſunt:primũ omniũ regnũ ipm cõſeruare. Seruatur aũt nihilominus:ſi in eo nihil fiat:quod minus cõueniat:q̃ ſi cõuenientia cuncta agãtur.Q ui uero aut remittat aliqd:aut intendat:Is de regis ac principis maieſtate decedẽs: Et aut multitudini ſeruiẽs:aut ſibi uendicãs dñatum:id agit:ut aut cõtemnatur a ſuis:aut in eoꝝ odium:& offenſionem incurrat.Chriſte deus:quanta erat omnium non modo de Veneta:ſed & chriſtiana re deſperatio. Chriſtiana ipſa religio præacerbo tranſfixa dolore:pullata ueſte:fœdata facie: tunſo pectore : paſſis crinibus totum terrarum orbem circuibat:orabat obſecrabat omnes. Non erat: qui conſolaretur : non qui manum porrigeret.

Prin. laus a felicitate:& R.P.conſeruatione.

Chriſtianę religionis miſerabilis hitus.

At ubi te auguratū diuinitus ſenſit:uiditq; omniū patrū ſuffragiis te ad prin/
cipatū hūc aſſumptū:frontē nubilā exhilarauit:exultauit:& præ gaudio pur/
purā/cādidāq; uittā reſūpſit:ꝑuidit.n.qđ futurū eſt:hāc tibi palmā ab æterno
decretā:qui xp̄o regni poſſeſſionē reſtituas:Petri nauiculā in medio ſalo flucti
bus exagitatā:cuius remigiū fractū eſt:uelū reſciſſum:Gubernaculū diſcuſſū:
in placidā/& qetā/& fidā ſtationē pducas.Duæ āt res illā ad hāc ſpē certiſſimā
erexerūt ꝑ cęteris:hinc tua uirtus:illinc Lauretana domus:quæ cū ĩ alios.R.P.
Tū ĩ cōes hoſtes ſemp fatalis fuit. Eſtq; de te pleniorē felicitatē:q̄ de maioribꝰ
tuis(iccirco reor)augurata:qđ ſicut illis huiuſce dignitatis faſtigio pręluxiſti:
Ita diuino ꝓſagio ſperāda p te bonoꝝ plenitudo:Q ū e medio cruētū bellū:&
nomē ſpurciſſimoꝝ hoſtiū ſuſtuleris. Hinc illa oīum gentiū gratulatio:Q uæ
chriſtū colunt.In qbus cordiū opta Rimari ſupfluū eſt:qn̄ extat in uultu cu/
iuſq; hilaritatis interioris decus:& in ſerenis frontibus aīoꝝ indicia plegūtur:
Nullus poſt urbē cōditā dies illuxit:in q̄ tāta exundātis læticiæ magnitudo:tā
inſignis gratulatio fuerit:aut eſſe debuerit.Stupeo adhuc:nec ſatis oculis meis:
aut auribꝰ credo.atq; idētidē me interrogo:an audiuerim q̄ audiui:an uiderim:
quæ uidi læticiæ teſtimonia/& ſigna:nec itelligo ingētiora/an ueriora fuerint:

Gratulatio oīum de prī. creatione.

nec quēq̄ ſua ſpes/aut opinio fefellit.Nam tuo noīe audito oīs Barbaria intre/
muit:Lauretanæ Laureæ auſpicia trepidauit.Bellū ipſe nullū mouiſti:Et ſi qđ
motū fuit,ꝓuidētia & dexteritate q̄dā cōpoſuiſti:In contumaces āt/& pditos/q
in tuū impiū/in ciuitates ſocras atq; tributarias intuliſſent iniurias/Theſauris
.R.p.in exercitus claſſeſq; collatis.R.p.ſalutē in re maritima uti alter Themi/
ſtocles ſitā arbitratus/ꝓpriaq; uirtute/nō aliena uſus iniqtate:Bellū geſſiſti feli/
citer tua diuina uirtute/& q̄ appēdix ſemp fuit/Lauretanę domus:comite for/
tuna:Deo auditore:q ut omniū merita librat:tuā pietatē texit:q tātas rōnes in
belli admīſtratione excogitaſti:Q uātas nec Pyrrhus/nec Scipio/nec Hānibal
didicere:nec Iulius/nec Adrianus/neq; qcūq; diſciplinā militarē diligēter exer
cuiſſe dicūtur.Perfidos hoſtes pſecutus es fortitudine tua:pietate autē miſeros
ab intolerabili iugo liberaſti.Arte & conſilio uſus es ſapiētiſſime Princeps tpis
cā in Barbaroſi meraq; in chriſtū ꝓſitētes uirtute & rōne ſtabilite/quā fortuna
nūq̄ in cōtrariū mutare pōt.Q uāq̄ bonā uolūtatē magnis aduerſitatibꝰ cōtra
merita cōtingētibꝰ mutari nihil ꝓhibet:Q đ neſcio qs in ſertoriū dixit.Q uis
triūphus illuſtrior uſq̄ fuit:Dicā princeps/quo uno ſatis uideor ſignificaturus
& gloriā:& ſapiētiā tuā:plus boni nō tuæ:ſed chriſtianæ.R.P.peperiſti indu/
cias hoſti cōcedendo:q̄ bellū cruentū q̄uis uictor gerendo. Feciſti omnia domi
proſpera:foris placida:feciſti omniū fructuū/& artiū prouentū:feciſti:ut non
deſit uincendi materia:feciſti:hoc facto:ut nulla ſit in terris tā ferox natio:quæ
te non metuat:aut diligat:Feciſti ut & populi:quoꝝ eſt fides omnino lubrica:
in fide pſeuerauerint. O diuinū ueſtrū.P.C.iudiciū:qui hunc talē uobis prin/
cipem eſſe uoluiſtis:tali tēpore:tali familia.Q uid lacedæmonioꝝ prudentiam

Venetoꝝ patrū laꝰ a prī. electione.

ꝗdā iactant? Quod hoc instituto.R.P.tuerentur ſuā:qū regē niſi ex Herculis
ſtirpe hr̄e nō liceret. Prudentia ueſtra.P.C.lōge ſupat quotquot celebrātur reꝝ
publicaꝝ cōditores/legūq;/& inſtitutoꝝ adminiſtrādi latores. Qui hūc princi
patū nō hæreditariū feciſtis:ſed uirtutibus/& meritis debitū.Quid ueſtra ꝓui
dentia dignius facere potuiſſetis:quā clauū.R.p.in tanto turbine tantaq; tem/
peſtate huic gubernatori tradere? O Patriā gratā/& omniū gratiſſimā. In qua
ſi Themiſtocles eſſet:Minime diceret:Quod ſolitū dicere fides teſtatur hiſtori
ca:ſe neq; honoribus a ciuibus ſuis affici.neq; apud eos in admiratiōe eſſe:ſed
ꝓcella uexatos iminēte periculo ad ſe ueluti platanū ſubterfugere.reddita aūt
ſerenitate euellere atq; deiicere.Hæc neminē fugiūt:qm̄ quæ a Regibus & am
pliſſimis uiris augūtur taceri nō poſſunt. Aequis tacebit a te plane declaratū:
uim qdē corporis ſeneſcere/animi aūt robur in p̄ſtantibus uiris ſemꝑ idē ꝑma
nere.Indeq; magnā & honeſtā te appetere gloriā:nō ferre/ſed æquo aio ſuffer/
re oīa:qđ pauciſſimi qdē faciūt.Priuatoꝝ deliciis/magis q̄ magiſtratuū igno/
ſcere/diſſimulatores & calūniatores nō ſecus ac inſidiatores & latrones ꝑſequi:
A diuinis hymnis in ocio nūq̄ uacare:In ſecūda fortuna deo gr̄as agere:in oēs
benignū eſſe:ſimulacraq; ꝑq̄ plurima nō corporis ſed animi in horas & p̄nti
bus & poſteris effingere:quæ in æternū permanſura ſint. Innuis.P.Inclyte:ut
omiſſo incepto tuaꝝ laudū ad catholicā.R.p.& chriſtianiſſimū Senatum me
conuertā. Parebo lubēs/& lætus illuſtriſſimi patres/tū qa ſuas laudes in ueſtris
æquiore aio accipiet princeps optimus:tū qa minor mihi in dicēdo difficultas
erit.Eius nāq; facinora ita ſunt ueſtris ꝑmixta:ut nullo modo ſeiungi poſſint.
Sic & officio/& deſiderio meo melius/& uberius ſatiſfaciā. Nā ſi gubernator:
& nautæ/& remiges/& uectores ſua qſq; laude nō defraudātur:Qui nauē ex
īmenſæ tēpeſtatis ꝑiculo/& ſcopuloſi pelagi uoragine liberarūt:cur nō æterna
Patrū Venetoꝝ laudes.
uobis fuerit gloria:Qui tali duce maioꝝ ueſtroꝝ dignos ſpūs cæpiſtis:ꝓdito
res chriſtianæ fidei/quoꝝ ſceleri/nō nomini iraſci cōſueſtis:ita & cōſiliis/& ui/
ribus ueſtris ꝓſecuti eſtis:Vti.R.P.nō modo in ſuo ueſtigio incolumis p̄ſtite/
rit:uerū ēt ex illis rara honoꝝ inſignia/& æternas uictorias reportauerit.Opus
uere egregiū:& inter ueneti nois trophæa enumerādū.Vide princeps inclyte q
tibi cōſiliarii/quales ſenatus principes/quā ſapiētes ſenatores tibi aſſiſtūt.Feli/
cem principē/& glorioſum:Quāuis ita ſolus ſapiat:ita oīa intelligat genuina
q̄dā/excellentiq; uirtute p̄ditus:ut alieno cōſilio nō egere uideatur:q tales cōſi/
liarios q̄rit:inuenit:habet:Quibus bene cōſulētibus credere poſſit.Facitq;/qđ
optimi nauiū gubernatores:qui nautas ꝑitiſſimos ſecū adducūt:quoꝝ & cōſi/
lio/& oꝑa utātur:Quin ēt in magnis tēpeſtatibus a uectoribus admoneri non
recuſant.O beata Venetoꝝ.R.p.Quæ ſola nouit ſuis principibus uti mr̄ filiis:
& parere/& impare. O felix princeps Venetus cui aſſiſtūt tales cōſiliarii/ſena/
tores coadiutores:q nō ſunt:ut qbuſdā regibus:& ciuitatibus fuere latrones/&
latronibꝰ ꝑnicioſiores/ꝑfidi/ꝓditores:aſſentatores:& tyrānicę harpyæ:ſed bōi:

fideles/taciturnitate in oibus & in dicendis ſententiis rectitudine ſumma pditi:
nõ ad obſequium reſpiciẽtes:ſed ad ueritatem/ quæ tui animi propria eſt:Tuæ
uoluntatis/tui ſtudii:a qua recta/& certa/hoc eſt tua omnia pficiſcuntur cõſilia.
Pro cuius defenſione liberum eſt illis contẽdere. Nã qum in cõſultando occur/
rant fere ſemper res dubiæ:odio/amicitia/ira/ac miſericordia(ut ait apud hiſto
ricum cæſar)uacuos eſſe decet cõſiliarios:Quæ ubi aderint:difficile eſt uerum
cernere:ac ſequi.Ab his conſularibus/& clariſſimis uiris/iſti/& cæteri affectus:
qui cõtra rationem nituntur:& impellunt animum:longius/& in conſulendo/&
in iudicando repelluntur.Conſilium bonum(ut inquit ueriſſime.M.Varro) & Conſiliariorũ
qui cõſulit:& cui cõſuluit:bonum eſt.E contrario malũ cõſilium(ut in prouer/ uenetoꝝ præ
bio eſt)conſultori peſſimũ.Fortuna id unũ hoibus nõ aufert Quod bñ fuerit ſtãs laudatio.
cõſultum Marius celſus dixi . Amicũ fidelem uitæ medicamentũ eſſe prodidit
ſolomon:qui ex his:quæ dixit:ſcripſit:fecit:ſapientis cognomẽ meruit. Celebra
tur ab omnibus.M.Antonini imperatoris ſnia illa.Aequius eſt:ut ego tot cõſi/
lium amicorum ſequar:quam ut tot tales amici meam unius uoluntatem ſequã
tur . Et ſane ſicuti ſcriptum eſt ab auctoribus minime ſpretis:melior eſt.R.P.
Et ppe tutior:In qua princeps malus eſt:Et amici eius Boni ſunt:quam ea/in q̃
bonus eſt princeps:Et amici eius mali ſunt.Siquidem unus malus poteſt a plu
ribus bonis corrigi.Multi autem mali nõ pñt ab uno quãuis bono ulla rõne ſu
perari.Id quod Homulius Traiano iperatori dixiſſe fertur.Hoc ſpecimẽ prudẽ
tiæ in tuis ſenatoribus primũ:Quod ſic ſe gerunt in oibus:ut cõmunes ifimis:
pares principibus:Vt ſubiectorum ſocios/& ſociorum dominos credas.Quid
prudentiæ dixi:qum minus/quam debeam pdicem:quin/diuinatio potius ap/
pellanda/diuinitati.n.hoc magis aſcribẽdum eſt/quã humanæ probitati: Quæ
nullo fortunæ flatu ſiue reflatu agitatur/ſeu concutitur. Iactent nunc Romani
duos Catones/Athenienſes unum ariſtidem iactent:quibus nihil præſtantius ni
hil ſanctius arbitrabãtur. Videant quot Catones:quot ariſtides/ aliũ alio præſta
biliorẽ ueneta urbs oſtẽtare poteſt:non optaſſet certe Agamemnon græcorum:
& regum rex decem neſtoris ſimiles/quibus fretus breui ſperabat celerem con/
tra Troianos uictoriam.Qua ex re nemo & diuturnitatem/ & magnitudinem
imperii ueneti miretur:qum nõ decem dũtaxat Neſtores:ſed plurimi longe ne/
ſtore ſapientiores hic inueniantur.Quoꝝ certiſſimis conſultationibus/diuiniſ/
q; conſiliis/ueneta.R.P.non niſi:qum totius orbis interitus erit: finem habitura
eſt.Nam(ut omittam illud) Quod nemo ueſtrum in omni uita ſua a recta cõ
ſcientia latum unguẽ diſcedat:Nemo ueſtrum ut humanus fallatur : ut omittã
militum robur/& copiam:Quæ non niſi magna eſſe poteſt.R.P.Auro/& argẽ
to præpotenti:nũmiſq;/& pecuniis liberaliſſime utẽti:nec fruenti: ac centeſimũ
ſupra mileſimũ annũ omnis belli martem/oĩa bellica opera obeunti. Vt omittã Venetoꝝ laus
impatores.Qui tot numero uobis ſũt.Quot ſenatores:ſtrenui/nõ minus armis: a ſtrenuitate.
quã lingua/& lris pſtabiles:ut omittã utriuſq; fortunæ expientiã/militariſq; di/

ſciplinæ peritiā|atq; ſeueritatē:q̄ iam inde ab urbe cōdita tradita| & aſſiduitate firmata i artis ꝑpetuis ꝓceptis ordinatæ:qua maximo uobis|& amicis| & ſociis

Venetoꝝ la⁹ a concordia.

ꝓſidio|adiumētoq; cē ſoletis:hoſtibus & barbaris nationibus terrori|& exitio:ciuilē concordiam nō omitto:Q uę ſola ciuitates cōſtituit|humanāq; tuetur ſocietatē:q̄.R.P.ex paruis initiis|magnas facit:Q uæ domi parit īduſtriam:foris iuſtum imperiū:q̄ aīos ciuiū in cōſulēdo reddit liberos|nulliq; libidini obnoxios:

Venetoꝝ la⁹ a cōgeſtis uirtutibus.

quales ſunt uobis.P.ampliſſimi|q mētes ab oī affectione liberas habetis:īgenia motæ mētis|& uix ſibi cōſtantis naturę tēperatis:oīaq; q̄ molliſſima uia:In ſubditos nihil ſtatuētes:quod maiori parti|& in ſūma nō ꝓſit:ſeueritatem abditā te

Veneti imperii æternitas.

netis|& clæmentiā in ꝓcinctu:nō ꝓmiſcuā:& uulgarē:ſed q̄ deploratas hominū ſpēs a ſanabilibus adhibita moderatione diſtinguit.Sic ꝑpetuā īperii ſecuritatem in populoꝝ fide collocaſtis.Fruſtra inſtruūt alii in præruptis rupib⁹ arces: aliis in cœlū edita oppida emuniūt:aliis arduo aſcēſu montes abſcindūt|multiplicibuſq; murorum brachiis|turribuſq;|& ꝓpugnaculis urbes cingūt. Saluos in patētibus campis nullo ꝓſidio reges iuſtitia ꝓſtat. Regna nullo cuſtode æq̄tas tuta facit.Impia æterna|ſola clæmētia reddit. Amor ſociorū|eſt inexpugnabile munimētum.Fides populoꝝ inſupabile columē:q qdem oēs adeo uobis deditι|& obnoxii ſunt:ut magis de ueſtro īperio|& dignitate:q̄ de ꝓpria ſalute ſolliciti ſint.Nēnc oēs:ut ueneti ciues:ſi oporteat:deuotis corporibus mortem oppeterent(humanoſq; quoſcūq; caſus milies exciperent)ꝓſto ſunt Venetiis ſexcenti Decii|atq; Sergii:Mille Dentati|& Fabii:totidē Menechei:Leonidę|Epaminūdæ|Armonii|Ariſtogitones|laconeſq; nō trecēti|ſed infiniti:quoꝝ oīum charitatē dulcis amor patrię uirtutū ueſtraꝝ obſeruātia.R.P.ueſtræ ſanctitas uno tenore complexa nodo indiſſolubili|& infringibili glutino deuinxit.Oēs quoq; princeps|oēs pres: & patricii ita in cōe cōſulūt:ut nihil hoſtibus opportunū cē poſſit:ſublato penitus domeſtico certamine:& ipſo ſeditionis noīe ab oī hoīum memoria oblitterato:Et ꝓ ſalute ciuiū:uitam deuouere:& uoluntariæ neci ſeſe offerre geſtiant.At Roma tot adminiſtrationum cōuerſiones paſſa:religatis tādem manibus diram(ut ita dicam)ſeruitutē ſeruiuit: & poſtea q̄ iugum tantæ tpis longinquitate traxit:a barbaris capta:ſoloq; æquata fuit.Eadē fortuna fuit chartagini:cæteriſq; urbibus:in quibus orbis terræ fuit īperii hoſpitium.Seneſcētibus bonis morib⁹ad ſummū uenerunt.Diſcordia funditus corruerūt:diſſi

Diſcordia eſt mors regnoꝝ.

dio:partæ opes dilapſæ ſunt. Id unū uenenū ciuitatibus opulētis cōpertum eſt: & labes terris īmiſſa:ut magna īperia mortalia ſint. Aeterna iccirco eſt urbs ueneta:inuictum eius īperium:in qua ſuæ ſemꝑ leges uigent: apud quā ſua ſemꝑ inſtituta obſeruantur:Q uæ ſuis in ſe uiribus nō ſæuit:q̄ more cœleſtis harmoniæ ſibi oī cōcentu cōuenientiſſime:ac ſuauiſſime tot annoꝝ æuo rñdet:ut nulla in ſe uis:nulla humana potētia ſatis ualida eſſe poſſit.Neq; mouere quēpiam nimis debēt ſupiora.R.P.detrimenta:& ꝓximæ calamitates.Paſſa eſt ſua fata: Q ñ & urbes ſui(ut aiunt)manes uexēt.Hæc eo ptinet oratio: ut nemo aliquo

omine miretur: ſi ueneta urbs nõ prœliis tñ: ſed & bellis (ut ſunt co℞: exitus incerti) uelut uicta / exanimata ſuſpẽſaq; minime de ſe gratum ſpectaculum prœbuit: Dum in dubia imperii / ſeruitiiq; alea extitit. Non. n. ſe deploratam deplorauit: nõ animis (ut fit in ſupmis iminẽtis excidii malis) attonita cecidit: ſed repentino conſilio ſe collegit: ciues nimium patriœ amantes: q̃tum in cuiuſq; aio roboris fuit / atq; neruo℞ cõtulerunt: pditiſq; rebus oibus ſua ſe uirtute ſuſtentare conſtituerunt. nec tam ex deſperatione / nimioq; periculo / quã ex tacitis / mutiſq; conſiliis: Quœ nec infantia: nec languida fuerunt: hanc ſibi perſuaſionem induerunt: ſeruitutis remedium / mortem eſſe: Et iccirco / aut aliqua. R. P. uiuendum eſſe: aut pdita fortiter cadẽdum eſſe: ne uidentes alienos dominos in ea urbe: ubi nata libertas / & ciuilis uitœ ratio / & moderatio alita eſt / acerbioribus malis premerentur / oculis dolorem augẽtibus: humana oĩa placate ferẽda: plus animis q̃ gladiis pugnandũ: In extremis anguſtiis nihil aliud ſtudendũ: niſi alterutrum nauare: aut ut libertas tãta indole q̃ſita ſeruetur: Aut omnes pariter una ſors / & eadem hora opprimat ſic / nec armis uinci potuerunt: nec iniqua cõditione: ut ſua arma deponerent / duci: nec defatigatione: ut abiicerent / compelli nec morte ipſa: ut detraherẽt / deterreri. Vnde nec togati potentiã / nec armati cuiuſq̃ uictoriam uſquam ſubierunt finẽ in omnibus magis q̃ initiũ ſpectantes ſi iniquas aliquãdo conditiones pacis a barbaris acceperũt: nihil nõ e. R. P. fecerunt: nihil turpe: qum ui ac neceſſitate factũ: ut ad meliora eam ſeruẽt tpa. Quippe qum ſint re℞ bellica℞ magiſtri: maioreq; rei militaris diſciplina & experientia: q̃ aut ſpartani: aut lacedœmonii p̃ſtent: errare nequeunt: neq; ſtulta ambitiõe: aut inani iactãtia ſeſe cõfundere: cuius rei ueritas huic maxime ſplẽdeſcit q. in tãta bello℞ uarietate: quibus defuncti ſunt aduerſus chriſtianos ac barbaros: nũq̃ ab illis: qui pauciores aut pares copiis fuerũt: deuicti ſunt: Qum ipſi ſœpius parua manu inumeras hoſtiũ legiones ꝓfligauerint: Nũq̃ ad hoſtium machinas inſidiaſq; patere dep̃henſi ſunt: aut ſane cõſilio furibũdoq; ingenio ſummam re℞ in diſcrimẽ obiicere. Reſpexit eos p̃terea deus: & reſpicit: ne ex imperio in ſeruitutem caderẽt. Amat enim Ariſtocratiœ formam: prœ cœteris rerum publicarũ adminiſtrationibus: inter mortales optimam. Fauet deus iuſtis bellis: iuſtiſq; uiris: De cœli uertice fauet: Et ſi aliqua mortaliũ re mouetur: Cultu religionis maxime mouetur. Venetum imperium nullis ſubiacet ſtellarum curſib⁹: utpote q. deum ꝓpiciatum ſua pietate: imitatur bonitate. Qui potẽtiſſ mus eſt dei cult⁹: qui laborantibus uobis: & iniuria opp̃ſſis: & laceſſitis ſemper adeſt: cœptis ueſtris aſpirat: fert opem exercitib⁹: claſſibus auxilium mittit. In uos proinde nõ habẽt ſidera decernẽdi p̃tãtem: ſed q ueſtro moderatur priuilegio ſideꝶ opifex deus. Qui uidet: qd regnãdi faciat cupiditas: quã ut qdam pegrinorũ ſcriptorum ait: nõ pelagus: nõ mõtes: nõ deſerta ſolitudo: nõ qui aſiã: Europãq; & Africam diuidunt termini diffiniũt. cupidi reges ſe cõtingentes ac pmixti quieſcere uullo mõ queunt. ſed ſemp inſidias atq; inuidias ingenitas habẽtes pugnant.

Veneto℞ fortitudo in ſumma rerum deſperatione.

pacis & belli noĩbus tãq̃ nũmis ut cõtingit utuntur nõ ad iuſtitiã:ſed ad cõmo/
ditatem:tunc meliores:qum aperte bellũ inferre fatentur:q̃ qum iniuriaꝶ ceſſa/
tione amicitiam uocant. Vnde nec accuſare populos ad utilitatem ſuam ſe mu
tantes licet:Quippe qui in hoc eos ipſos imitantur.Ab his moribus ueneti alie
ni alienos quoq; populos & urbes ſocias habẽt ab hmõi pfidia & ꝓditionũ ma
giſterio:uti ætas oĩs noſtra in tot turbinibus:& regnoꝶ regũq; ruinis clariſſime
uidit: & obſtupuit. O urbs oĩum clariſſima:o diuinis hiſce hoĩbus digniſſima:
Vt uidi:ut obſtupui.Sedes dei in quam æterna eſt:opus ingenio fundata diui/

Venetiaꝶ laudes: & origo diuina.

no anteq̃ mundus fieret.Atq;:ut Satyræ mõ agã: qm̃ ad urbis cõmemorationẽ:
nõ ordo:ſed impetus dicendi intulit: neq; orationẽ reuocare fas eſt: exploratum
quidẽ oĩbus eſſe debet:hunc locũ diuino cõſilio fuiſſe electum: in intimo maris
Adriatici ſinu:tanq̃ in arce Italiæ:& chriſtiani orbis ſpecula:ad uenetæ ciuitatis
incrementũ unice natũ:Deinde urbem diuino numine fuiſſe cõſtitutã in perpe
tuum ueræ libertatis:illibatiq; imperii domiciliũ:ad pacem in terris conſeruan/
dam: ad fidem inter homines tutandam: Quæ quidem adeo breui coaluit : ut
non ſubſtrui: ſed naſci:non fieri:ſed ſurgere uiſa ſit : Mari cincta: & continenti
proxima: Eo argumento ut omnium gentiũ:& nationũ cõmunis patria fieret:
Et terra:mariq;:uirtute:ac armis ꝓpagata:longe:lateq; dominaretur. Quin enĩ
romanũ cecidiſſet imperiũ:hunniq; ſcythaꝶ efferatiſſimi:nefarii uictus barbari
chriſtianam uexarẽt religionẽ: Quæ tunc Arrianæ hæreſis ueneno infecta la/
borabat:nõ ſine cã caput extulit:ut barbaris: & perfidis hoſtibus a primo inote
ſceret:eſſe gẽtem ſanctam:& ciuitatẽ almam:Quæ chriſtianę pſuaſionis cando

Venetiæ natę ad fidei tute/lam.

rem foueret:& terminos tueretur:nec tueretur ſolũ: ſed & ſũma cũ dignitate at
q; gloria augeret:amplificaretq;.Huic uni cœleſtis adeo fauor aſpirauit: ut ipſa
rerum natura ſuo operi ceſſerit.Mira res:ac prope incredibile miraculũ.Funda
ta inter procelloſos uortices:pro pauimẽto:& muris mare poſſidet:ꝓ cuſtodibꝰ
uada circũiecta:ꝓ arcibus portuũ ora abditoꝶ:loco ꝓpugnaculorũ: adiacentiũ

Venetiaꝶ ſitꝰ admirabilis:

fluminũ deriuationes:loco tormẽtoꝶ:& machinaꝶ:breues inſulas: Quæ alter/
nis æſtibus alluũtur:unde nullos claſſiũ externaꝶ impetus:nullas terreſtriũ co/
piaꝶ incurſiões timeat.Roma olim terraꝶ oĩum caput:eadẽq; parens: & alũna
aſylum aperuit:obſcuram:humilẽ:facinoroſam:& nullo liberi:ac ſerui diſcrimi
ne ad ſe oẽm turbã acciuit.Deinde uiribus ita cõparatis:cõſilia: & leges: & ma/

Venetiarum laus cõpara/ta initiis aliarum urbium.

giſtratus dedit.Et altiſſimis muris ſepta:ꝑ portas tantũmodo foribꝰ:Quę obii
ci poſſent:munitas:aditus:receſſus:itus:& reditus:pbebat: Quibus noĩa uariis
ex cauſis impoſuit.Aliæ urbes ꝑ fas:& nefas repletæ: ſanguinolẽtas arces manu
ſacrilega ſibi poſuerunt:nulliſq; legibus multa ſæcula uixerũt.Fuerũt q̃ a porta
rũ nnmero nomẽ ſortiri glorioſum putarũt:Nullo pterea ornatu inſignes:nullo
pudoris rectiq; reſpectu.Nõnullę ſoluto legibus ſcelere:uicis latis:frequẽtibuſq;
gloriari ſolẽt.Quędam munitiſſimis mœnibus:& ꝓfundioribus foſſis cõfidũt.
Syracuſas priſci ſcriptores dixerũt urbẽ maximã: & græcaꝶ urbiũ pulcherri/

mãiquę ex quattuor quaſi urbibus maximis cõſtare uideretur. ſed q̄cito pulchri
tudinem amiſit. Mileton urbium genitricẽ multaꝝ ad cœlũ laudibus tulerunt:
Q uæ tñ ꝓuerbiũ de ſe præſtitit: Q uod olim fortis fuerit. Plurimæ urbes ſitu
opportuno/opibus & impii amplitudine ꝑcelluerunt. Multi urbium auctores:
& oraculis/& gentiũ cõſenſu cæci ob id iudicati fuerunt: quod eas incõſiderati
nõ aliis/uiciniſq; locis poſuiſſent: Ad belli ſcilicet/& ad pacis cõmoda natis. Alię
urbes noĩa/aut a conditoribus: aut a fictis cauſis celeberrima uſurparũt. Oẽs de
niq; terraꝝ felicitatẽ: ſeu amœnitatem: Agricolaꝝ peritiam: reiq; agrariæ cura/
tionẽ iactitant. Hæc ꝑ nihilo putes: ſi hanc urbem ſpectatũ uenias. Q uę una nõ
muro cincta: ſine pomerio: ſine uallo: ſine ullo humani artificii munimine inex/
pugnabilis: quot uicos: & angiportus: totidẽ aditus: & portas ad cõmune huma
ni generis hoſpitium diu noctuq; patẽtes habet: & hinc terreſtres uias pediti: &
equiti ꝑuias: Inde non minutis tñ & mediocribus nauigiis: ſed & triremibus &
onerariis nauibus: quæ uſq; ad lares domeſticos cõmode ꝑuehantur/ curſum ꝑ/
bet tranquillũ: ac facilẽ. Q ũq; in mari ad alendũ hoĩem pauca inueniantur: oĩ
annona: oĩ fructuũ. & reꝝ copia: quæ ad uictum ꝑtinẽt humanũ: refertæ ſemper
uenetiæ/ Terris etiam feraciſſimis præſtant. His nihil mirum: Q ui ſunt oppor/
tunitatis cõſcii: qũ ex oĩbus locis mediterraneis fruges affatim deuehãtur: Mari
timi cõmeatus nauibus ad urbem portẽtur: nulloq; labore: nullaq; difficultate ac
cipiantur. Eſt. n. hoc mare ad oẽs cõmoditates ita expoſitum: ut breui tpe undiq;
cõmeatus largiſſimi cõuehantur. Sunt & flumina multa ex oĩbus terræ cõtinen
tis locis nauigioꝝ capacia: ꝑ quæ in hæc adriatici maris æſtuaria placidiſſimis:
ſinuoſiſq; meatibꝰ egredientia/ cõmode res oẽs/ quadã uiciſſitudine deuehi/ & ſub
uehi pñt. O ſtupẽda/ & uere cœleſtis origo: O felix/ uereq; beata dies illa: quæ per
petuã diris ex anguſtiis felicitatẽ peperit: Et ſolem in terram reduxit. Hæc una
urbs: Q uæ nomen regionis merita: Q uod auguſtiſſimo multitudinis numero
poſteri celebrandum cẽſuerunt: uniuerſæ uenetiæ urbes inſtaurauit: ſplendorẽ:
& gloriã ad romanoꝝ æmulationẽ cõparauit. Q uo die deus humani corporis
ſarcinam ĩduit: & ſumma Cœli myſteria apparuerunt (ſi quid ea obſeruatio ad
rem facit) condita eſt: nõ cõſilio/ ſed occaſione: nõ a paſtoribus/ ꝓfugis/ factioſis:
ſed a uiris illuſtribus/ ac mira religione ꝑditis. nõ ab uno homĩe/ populoue ſed a
multis diuerſaꝝ Italiæ urbiũ/ & regionũ/ & totius fere uenetiæ Ciſalpinæq; Gal
liæ ciuibus: qui nõ libẽter: ſed neceſſario: Dum hoſtilem barbarorum impetum:
ĩmaniſſimãq; feritatẽ fugiũt/ lares patrios deſerere coacti ſũt: ac nõ ſub ſalubri:
ſed paluſtri cœlo: nõ in amœno: aut fœlici loco: ſed in palude inacceſſibili/ & ab
omni humano cultu aliena poſuerunt. Nam/ qum illis nihil non pẽſi ẽẽt: Q uid
quid dicerẽt: Aut facerẽt: & circũuecti oculis locũ: licet trepidi circũſpectaſſent
effugio opportunũ/ & ad ſe tegẽdum paptum/ & latebroſum cẽſuerunt: utpote
præ altis ripis fluuioꝝ/ & circa paluſtribus herbis: & quibus inculta ferme ueſti
untur: uirgultis/ uepribuſue obſitum: Vbi tutius latitantes/ animę pariter/ & cor/

Venetiaꝝ ſitꝰ ſtupẽdus.

Conditores uenetiarum.

Religio cõdi toꝝ uenetiaꝝ

poris ſaluti conſulerent. In hoc latibulo ĩmortali deo gratiis actis ante oĩa ꝓſpe
xerunt. Quibus rebus diuinæ iræ uindictam a ſe remouerẽt: Chriſtũq; optimũ:
maximũ/uerum deum: & hoĩem: Qui primus dei cultus eſt/ rite credendũ ſan/
xerunt: illiq; debitam maieſtatem/ſuãq; bonitatem reddendã: ſine qua nulla ma/
ieſtas eſt: nulla dei notio/nullus cultus: nulla adorandi/orandiq; religio: cuius cã
philoſophi tradunt deum feciſſe mundum. Poſt pietatem/cultũq; diuinũ omnia
habuere: Cui ſexcẽta templa/ſacellaq;/& xenodochia/ ædeſq;/& cœnobia: & quæ
ſempiterna erit aurea diui marci ſedes erexerũt. Quare huic urbi hęc quoq; pe

Habitatores primi uenetiarum: & aliaꝝ urbiũ quales.

culiaris laus aſcribi põt: Quod qum aliæ urbes in populi unius corpus ſine om
nium gentiũ colluuione in iuſtam magnitudinem adoleſcere non potuerit: hæc
ſola in origine ſua/libera capita admiſit: ſolos ingenuos excepit/aſpernata ſerui/
lis ſortis homines: Qui q; patrẽ ciere/auumq; non poſſent. Et ne his diutius mo/
ret/ad illa potius animum/& dictionẽ intẽdam: Qua uitæ diſciplina: quibus ar
tibus partum/& auctum/& conſeruatum ſit ueſtrum imperiũ ad hãc diẽ: Quæ
quo difficilior eſt/eo clariorẽ: & admirabiliorem reddit publicæ huius admini/
ſtrationis perpetuitatẽ: quam formam ꝓprie ſuam eẽ dudum ꝑſuaſum habeo.
Per uos Princeps: & patres clariſſimi intelligere incipiũt: per uos: nunc incipiũt

Prin. Et. P. C. laus a moribus antiquorum.

alieni populi credere eos ab initio. V. R. P. mores: & inſtituta fuiſſe: ut ab hiſto/
ricis traduntur: quę incredibilia: ac falſo memoriæ prodita uidebantur. Nunc ꝑ
uos ueneti impii ſplẽdor cunctis gẽtibus lucet. Nunc intelligunt non ſine cauſa
ſocios/& amicos: liberaſq;: & florentiſſimas urbes: italicas: & exteras uenetos ad
mirari ſolitas: ad uenetos prouocare: cauſas & lites priuatas: & publicas uenetis
conſiliis non tanquam ariopagitarum ſententiis: ſed oraculis ſubiicere: Veneto/
rũq;: ut deum fidem appellare: Quodq; magis mirum: uenetis ſeruire: quã aliis
impare maluiſſe. Nunc omnes intelligunt id: quod re uera eſt: imperium uenetũ

Veneti imperii diuturnitas & firmamentũ unde.

ad hanc diem morum diſciplina ſtetiſſe. Nam ſi uere omnia æſtimemus: non ue
netis aut multitudo maior eſt: q̃ cæteris gẽtibus: aut uehemẽtiora corpora q̃ cæ/
teris italię populis: aut maiores opes: q̃ locupletiſſimis regnis: aut mortis contem
ptus: facilior quam: plæriſq; Barbaris cauſam uitæ non habẽtibus: aut militaris
diſciplina alia: Quam: quæ a chriſtianis deſtituta uelut p̄da illis abducta eſt: Et
ſibi uelut propria occupata. Principes uenetos fecit: & cõſeruat ſeueritas inſtitu
torum ꝓbitaſq;/& morum honeſtas. honeſtas inq̃: Qua ſola deliberationes bo/
norum hoc ac ſapientum conſiliũ cuius ea fuit eſtq; pulcherrima ſemꝑ ſnĩa: Ni/
hil utile eſſe poſſe quod nõ honeſtum. Itaq; plura pene moribus: quam uiribus
uicerunt. Nunc omnes intelligunt perpetuam imperii ſecuritatẽ in populoꝝ fi/
de uenetos collocare. Fruſtra inſtruunt alii principes in p̄ruptis rupibus arces:
Aliis in cœlum edita oppida: non ſibi emuniunt. Aliis arduo aſcenſu montes ex
cidunt: multiplicibuſq; murorum brachiis: turribuſq;: & propugnaculis urbes
cingunt. Saluos in patentibus campis nullo præſidio reges iuſtitia præſtat. Re/
gna nullo cuſtode æquitas tuta facit. Imperia æterna: clæmentia reddit. Amor

ſocioꝝ eſt inexpugnabile munimentũ. Fides populorum inſupabile columen. Aratus ad Philippũ regẽ Macedoniæ: permulti dixit ac magni Philippe Cretenſiũ montes: permulti Bœotioꝝ ac phocenſiũ tumuli ex terra efferũtur: Item plurimi acaranoꝝ partim mediterranei | partim ĩ oris maritimis ſiti | qui natura munitiſſimi ſunt: Et tamẽ qum hoꝝ nullũ cœperis | oẽs tamẽ ſponte impata faciunt. Latrones. n. rupes ac ſaxa incolunt: & ꝑcipitiis ſe tutantur. Regi aũt nihil fidei | & beniuolentia firmius: nec munitius eſſe põt. Hæc tibi creticũ pelagus | hęc Pelopõneſum aperuit: Ab his orſus initiis qum ſis hoc ætatis hi te ſibi impatorẽ præfecerũt: Illi in ditionẽ tuã uenerunt. Per uos omnes hæc oĩa intelligunt: | & credere incipiũt (ut pauloante dicebã) leges | priſcoſq́ Venetæ. R. P. mores. Ita ſe inſtituit: & ab infantia formauit hæc urbs ſancta: ut nulla ambitionis occupatio eſſet: nullus ambitus | nulla honoꝝ affectatio: In quibus confe rendis nõ purpura | nõ potentia | nõ ſtẽmata: ſed uirtus | ſed ꝓbitas | ſed inocentia ſpectaretur. Summũ eſſet oĩbus æquitatis ſtudiũ | ſumma in tanta | tãq́ diuerſa nobiliſſimoꝝ ciuiũ multitudine iuris æquatio: Summa uictus facilitas: ut neq́ furto petẽdæ diuitiæ: neq́ potius (ut Theophraſtus dixit) honori habẽdæ: neq́ diuites haberẽtur. Nã (ut Cherronei philoſophi uerbis utar) neq́ uſus neq́ fructus | neq́ facies oĩno: de Sparthanis loqtur: aut oſtẽtatio fuerat magni apparatus: cũ una cũ paupe opulẽtus ad cœnã iret. Itaq́ celebratũ illud emanauit: In una omniũ | quæ ſub ſole ſunt: urbiũ ſparta ſeruari diuitiaꝝ deũ & cæcũ & iacentẽ: ut picturã inanimatã ac ĩmobilẽ. Nihil his addo: Quæ in corruptis ſanctiſſimoꝝ ſcriptoꝝ monumẽtis tradũtur: Nec me a uero quiſq̃ ulla in re deflectere: ſed narratoris potius ſimplicis: quã oratoris officio fungi depñẽdet. Non ne Caſſiodoro fidiſſimo teſte: q priſcoꝝ uenetoꝝ mores cõmemorat: hac ĩ urbe ꝑcellentiſſima cõſtat: & paupꝝ: & diuitũ oĩa iura adæquata eſſe: oẽs frugi mẽſa degere: æq̃libus tectis | ac pene iiſdẽ domiciliis frui: ita ꝙ nullus alterius ædibus inuideat. Qua qdẽ uitæ parſimonia | & tanta reꝝ moderatiõe uitia oĩa fugiunt: qbus terraꝝ orbis obnoxius eſt. His plura alia idẽ adiicit: Quæ ꝑtermittenda ſunt. Ne totã eius narrationẽ repetẽdo magnã tpis partẽ occupẽ. ꝑterea ſi quiſq̃ alioꝝ ſcriptoꝝ certiſſima teſtimonia euoluere uelit: cõtinẽtiæ: parſimoniæ: abſtinẽtiæ: & uirtutũ oĩum exẽpla facile depñendet: Quæ nullæ philoſophoꝝ ſcholæ ex magno philoſophantiũ cœtu unq̃ exhibuerũt. Quæ quidẽ teſtimonia: ne in dicẽdo ꝓlixior ſim: uoſq́ tædio afficiã: haud quaq̃ ſubiiciã: qum ꝑſertim ſuis ad litteram licet cultioribus uerbis alii referãt: Quæ quidẽ culpa non hominum: ſed ætatis eſt: & proinde æquo animo omnibus ferenda. Nulla unq̃ cupiditas alieni imperii uenetos detinuit. Nullum ſeditionis uenenũ uenetæ libertatis dulcedinẽ oppreſſit. Nullum bellũ niſi iuſtis de cauſis a uenetis illatum. In neminẽ colaphũ ueneti duxerũt: nihil minus: q̃ ad iniuriam nati: ad uindictam tardiores: ad ueniam promptiores. Hæc uera: nõ tm̃modo ſcriptoꝝ monumẽtis eſſe deprehendũtur: ſed & auctoritate ſanctiſſimoꝝ uiroꝝ: ut diui

Caſſiodori teſtimoniũ de priſcis uenetoꝝ morib⁹.

Mores diuini priſcorum uenetorum.

Diui Thomæ de uenetis teſtimonium:

Alberti magni de uenetis teſtimōiū.

aquinatis/qui in nullo unq̃ mētitus eſt:Aſſerit.n.nullū in ora ueneta principa/
tum hēre poſſe abſq; tyrānide præter ducē uenetiaꝝ/cuius regimen tēperatum
eſſe atteſtatur.Albertus magnus ipſius Thomæ ꝓceptor aptius/pluribuſq; uer/
bis uenetā potentiā/& antiquum imperiū terreſtre/& maritimū deſcribit:ut ma
re pyratis infeſtum/pacatū reddiderit:ut lites compeſcat:inſulas/& portus ſuæ
ditioni ſubiectos iuſtiſſime regat:ciuitateſq; ab hoſtibus protegat/ Et fortiter
tueatur:ut ciuilem.R.P.Iuſtis legibus obnoxiā faciat:Et nullam ſectam/quæ
diuinis inſtitutis aduerſetur/In ulla imperii ſui parte diſſimulet/aut admittat.
Præterea ſuperuacaneū eſſe exiſtimat referre ſingulas uenetæ gentis ꝓbitates:
qum uenetoꝝ uirtus/potentia/prouidentia/ciuium ſummus conſenſus/& con/
cordia/iuſtitia/clæmentia/omnibus nationibus cognita/& explorata ſint. Hæc
& plura apud Albertū accuratus lector inueniet.Hi ſunt antiqui mores/a qui
bus nunq̃ alieni fuiſtis:hæc ſunt uera uenetoꝝ inſtituta:quæ ad unguē ſerua/
ſtis.Q uod qum laudabile ſit patriæ legibus/& moribus parere:qs neſcit prin/
ceps/& patres opt.Maiorē uobis laudē deberi:qui ꝑterea omnibus uirtutibus:
quæcūq; non eſſe:ſed deſiderari poſſunt/in ꝑfectiſſimo quoq; principe mire ad
unguē facto uenetam urbem illuſtratis:Q uæ ſic inſtituta beatiſſima facta eſt:

Venetiarum tres ætates.

& ad ſummū faſtigium ꝑducta.Q uæ omnia memoratu digna ſi quis diligen
tius excuteret:per lōgā reꝝ ſeriem/tres uelut ætates urbi uenetæ aſcribere poſ/
ſet/Infantiā/adoleſcentiā/iuuentutē.Q uaꝝ incrementa/& ſingulos gradus dili
gentiſſimi ſcriptores in longas hiſtorias referre poſſent.Prætereo hæc/& alia cō
plura:quoꝝ ſingula ꝓſequi eſt onerosa moles/nedum aceruū omniū explicare:

Venetorum laus a re militari.

Potius ſpe importuna/quā fiducia prompta ad deductam eius rei gloriā acce/
do:qua ſumma imperia cōparantur/ & cōſeruantur:in qua maiores ueſtri qui
hanc uobis patriā pepererer/ſummo elaborarūt opere:in qua patres ueſtri:qui
rem.p.auxere/omni impatoria uirtute ſe exercuerūt:quippe q̄ nō aliis iubebāt
modo:impabātq;:quæ in rē eſſent:ſed pleraq; ipſi tranſigebāt:nec in quēq̃ om/
niū grauius/ſeueriuſq;/q̄ in ſemetipſos impiū exercebāt:fame/ſiti/uigiliis/labo/
ribus/frigoris/& caloris/malorūq; omne genus tolerantia:adeo ut oīa ſibi ꝑuia
fecerint:& ſi qs oēs ꝓuincias/& regiones:oēs gētes:& nationes:ſi qs maria oīa:
oēs ſcopulos:& inſulas:ſi qs breuiter totū terraꝝ orbē ꝑcurrere poſſet:nullū lo
cū dep̄hēdere poſſet:in quo nō aliqđ ꝑclaꝝ facinus ueneti fideli:cōſtantiq; aīo:
ſtudioq;:neq; tpario:neq; callido:frequēter ediderint:pro ſua:ſociorūq;:& ami/
coꝝ ſalute:libertate:dignitate:impio:fortunis. Vt militiā ueſtrā cū illa uirtute:

Venetoꝝ res geſtę admirabiles.

quæ fortunā ſupauit:& ſiugula locoꝝ noīa taceā: Q uia nō his locus eſt:nōne
uos domitores populoꝝ & potentiſſimoꝝ regū uictores:per Dalmatiā:Illyri/
cūq;:per Epirū:& Macedoniā:per totam Græciā:totāq; Europæ:atq; Aſiæ fero
ciſſimas gentes:Renouatis ſocietatibus:inſtitutis nouis amicis:& ſociis:uin/
centes ꝑueniſtis ad ultimos orientis terminos? Nōne homines alienigenas plus
lingua:& moribus:q̄ maris:terrarūq; ſpacio diſcretos uobis parere cogiſtis?

Nōne ad tanaim/extremi orbis/& ultimæ feritatis memorabile flumen ueneta arma fixiſtis:in cuius oſtio uenetoꝝ ciuiū oppidū per multa ſęcula cū magnis mercatoꝝ emolumētis in fide ditionis uenetę retentū eſt? Nōne uos ab oriente ſole/ad occiduū:& inde ad meoticā paludē penetrantes/tot glorianda facinora ediddiſtis:ut nulla ſupioꝝ tēpoꝝ facta ꝑdicanda:& oſtentanda uideantur? non dicam:ne harenā metiri uelle uidear de cæteris rebus geſtis:quæ plurimę ſunt:& maximæ:qum præſertim uir clariſſimus ſummus orator/Bernardus Iuſtinianus clariſſimi uiri/& ſummi oratoris Leonardi filius eas æternitati ita commendauerit:& adhuc in his memoriæ/& poſteritati prodendis/Ita ſtudiū conſumat ſuū.M.A.Sabellicus auctor eloquētiſſimus:ut nulla tēpoꝝ iniuria perire:nulla hominū obliuione inuolui poſſint.Illud nullo pacto (quod opus eſt æternum/atq; diuinum & omnibꝰ ſæculis celebrandū)ſilentio ꝑterire poſſum: quod hāc ꝓpriam ſemp profeſſionē.R.P.ueſtra habuerit:& uires ſuas ad hoc inſtitutū ſemp intenderit:ut iniurias/& cōes calamitates:qbus iāpridē catholica religio affecta/uexata/afflicta/lacerata/& contaminata eſt/acerrime ulciſceretur.Belluā olim dux Pœnoꝝ Hānibal in ſomniis uidit:qua incederet:cuncta deuaſtantē:ab occidētali plaga in orientē ruere/quæ nimirū (ut uidemus)non per ſomniū/ſed per exertā uigiliā tanta omniū ſtrage ab oriente in occidentē reuertitur:in cuius manu regna traditū iri Daniel cecinerat:quā uates euangeliſta ſimilē agno/draconiq; figurauit:Cuius tēpora deplorans Ioachin infelices uocat matres/quæ genuerūt:& ubera/quæ lactauerunt. Miſeroſq; parētes/qui filios non docuerunt:ut in ſiluis habitent cum feris:& radices herbaꝝ paſcant in deſerto:Donec ꝑtranſeat indignatio iſta. Ingratiſſimā profecto ſe arbitrata eſſet chriſtianiſſima ciuitas:niſi eas uires:quas ab imortali deo conſecuta eſſet: ad ſeruandū uerū eius cultū impēdiſſet:qum ſciret olim Romanos/urbe deſerta:Capitolium cum falſis deis defendiſſe:flaminē/ſacerdoteſq; ueſtales/& ſacra publica a cæde/ab incēdiis ſecū abſtuliſſe:nec ante cultum coꝝ deſeri uoluiſſe:q̄ non ſupeſſent/qui colerent. Quamobrē in ſingulos dies ardentius nitītur:nec ulterius tantam mali labē progredi patitur:quo immanē illam:& truculentam peſtē:qua nulla catholicæ religioni pluris ſtetit:quæ chriſtianū genus inficere:& tollere conatur:penitus opprimat.In hac cogitatiōe ſubeſſe puduiſſet uenetos:Seq; parum optimates eſſe crediddiſſent:Si parum diligēter id effectum dediſſent. Nec miretur aliqs uenetos ueræ pietatis aſſertores ad tantas iniurias uidicandas excitatos fuiſſe:qum alioquin rerū chriſtianarum:quæ plenæ miſeriaꝝ:& calamitatum ſunt:miſericordia ſemper commoti ſunt.qum enim illa horribilis:& peſtifera bellua Maumethes:chriſtianæ religionis uaſtitas:eam undiq; oppreſſiſſet:deploraretur q; uera fides:ut deplorata:complorandiq; oēs pariter uiui:mortuiq; uiderentur:dum uulnus ſup uulnus accederet: Et clades undiq; multiplex nunciaretur:Speſq; omniū opinione perdita uideretur:deſtitutaq; res eſſe chriſtiana:nec quiſquam conſultaret:nec auderet:nec

Venetoꝝ ꝓfeſſio eſt fidei defenſio.

Infelicia chriſtianorum tēpora.

Venetoꝝ geſta pro fide.

ageret:inopesq; ois & cõſilii & auxilii noſtros principes:nec uindicẽ queq̃ exi/
ſteret/aut futuꝝ uulgo crederẽt/Nõ potuit ꝑpeti urbs chriſtianiſſima chriſtianũ

Iniuriæ chri/ſtiano nomi/ni a maume/thana gẽte il latæ.

impiũ impune dilacerari:nõ tot ſtrages acerbiſſimas/totq; nefandas cædes:tot
clades:totq; ingenuoꝝ hominũ capita uenalia fieri aut pilo geſtari:nõ tot ma/
treſfamilias/optimateſq; matronas in ſeruitutẽ raptas ſtuprari:nõ uxores ante
oculos uiroꝝ (cũ honoris ꝑfatione talia dicam) turpiſſime ꝓſtitui:nõ maritos
ante ora cõiugũ fœde dilaniari:& eundẽ locũ mortis ac ſepulchri hẽe:nõ infan
tes ab uberibus matrũ pẽdentes crudeliter auferri/abrũpiq;: Non impuberes;
& inuptas puellas nefanda libidine uiolari. Adhuc iſta ꝑinde atq; ſingulorum
ſupplicia/& damna & exitia narro:qd de publicis/& cõmunibus? Non potuit
urbs chriſtianiſſima ꝑpeti diutius ſubiectas tot ciuitatibus faces:nec intra illas
tot collectos ignes:non ingẽtia regionũ ſpacia hoſtili flamma impune abſum/
pta:non tot oppidoꝝ cadauera paſſim iacere:imo nobiliſſimaꝝ urbium fun/
damenta uix notabilia:ſolitudineſq; prouinciaꝝ per multa milia habitatione:
humanoq; ueſtigio deſertas:tot regum corpora ſuſpendio infamari. Non po/
tuit ferre urbs chriſtianiſſima integras cædi gladio gentes:totos populos con/
trucidari:aut in miſerrimã ſeruitutẽ/tãq̃ iumenta promiſcue abigi:tot fluuioꝝ
aquas chriſtiano cruore mutari:utrãq; Aſiam occupari:Africam ferme uniuer
ſam poſſideri:non paruã Europæ partẽ iugũ trahere:& cum qui ſupeſt orbis
angulus obſideri. Tot regna & impia/quæ chriſti titulũ deformenti/ſub pedi/

Chriſtianę religionis dãna & iniuriæ.

bus eius relinquere nõ potuit. Illud ſalutare antrũ:ubi intemerata uirgo/ineffa
bili puerperio/mundi auctorem edidit uectigal eſſe:uectigal ſepulchrũ domi/
ni:& dei noſtri domicilium/ lectulum illum purpureum & odorem ſuauitatis
æternę ſpirantẽ:ubi ſalus noſtra quieuit. Non potuit pati urbs chriſtianiſſ ma
uirgines ſacratas/in ipſis tẽplis concubitu nefando pollui/ & cõtaminari:pon/
tifices ad aras trucidari:Sanctiſſimas diuoꝝ imagines deleri:uenerandã inte/
meratæ matris dei effigiẽ produci:ipſumq; chriſti crucifixi ſimulacrũ de cru/
ce detrahi:per urbes:per caſtra raptari:iterũq; cruci in luto prouolutæ affigi:
clamitantibus ad ſonum timpanoꝝ impuro ore ꝑconibus:Hic eſt chriſtianoꝝ
deus. Quodq; magis deflendum eſt/ſemperq; ingemiſcendũ uerũ corpus chri
ſti/ſalutare uiaticũ/ex ore ſacerdotũ auulſum ludibrio hẽri. Heu qbus lachry/
mis? quo gemitu? qbus ſuſpiriis? tantas illuſiones/tã diras reꝝ chriſtianaꝝ indi
gnitates colligã? Quis dabit capiti meo fontes aquaꝝ:& oculis meis undas la
chrymaꝝ? ut dei cõtumelias/& fidei detrimenta digne defleam. O ſi mihi facul
tas daretur ſermonis pro reꝝ indignitate/ & lugubri materia explicandi copia
non uiuos tñ/ ſed mortuos: nõ modo chriſtianos/ſed & truculentos hoſtes/ſed
& belluas/& lapides omnes ad fletus ac lamentationes cogerem. Me miſeꝝ pa/
tres pientiſſimi/nequeo uerbis publicas religionis iniurias ſaltem:Et dei noſtri
dei uericontumelias conſequi. Felix etiã atq; etiam felix:qui hæc nec uidit:nec
audiuit. Sed quid iſta obſunt regi ſupremo:cuius maieſtas neq; humanis lau/

dibus tolli:neq̧ cōtumeliis deprimi pōt'qn potius eoꝝ dedecori/& ignominiæ
hæc aſcribēda:qui felicitatis alienæ liuore diuinā rem/& chriſtianā poſtponūt:
qui uerum dei cultum/per quē mūdus eſt:& ipſi regnant:cōtemnentes/ſtertere
uidētur:mutuiſq̧ digladiationibus uires conterūt:magiſq̧ de priuatis odiis/ q̄
de cōmuni ſalute/ac dignitate ſolliciti/adhoc deuenerūt:ut nō de impio ãplius:
nō de laude:ſed de ſua/& liberoꝝ/& uxoꝝ uita certandū ſit:deq̧ ſalute nō cor/
poꝝ tm̄:ſed & aiaꝝ multo illis excellentiū.Nēpe ut ſumma mala minimis ſæ/
pe ueniūt pricipiis:ſcythici latrones tm̄ impii ſibi cōparūt (ut alios maumethī
cæ ſectæ populos ſileā)facti ſine dubio a Ro.potētiſſimi:ut meminiſſe horreat
animus.Deſignatur nāq̧ a boſphoro cimerico/& tanai flumine ad occidētē in
mare adriaticū:& a littoribus ciliciæ/atq̧ Lydiæ ultra montē taurū poſitis/ad
aqlonē ſauo amne & mōtibus noricis.In quo terraꝝ tractu quot ſint:quot ur/
bes ampliſſimæ fuerint:quot,puīciæ opulētiſſimæ/quot regna potētiſſima enu
merare lōgū ac,ppe infinitū eſſet.Tutati eſtis hactenus uos(Q d ut citra aſſen
tationē dictū eſt:ita citra inuidiā accipi uelim)ueſtris armis/ueſtriſq̧ corpibus
chriſtiauā religionē:pro eius dignitate claſſes ualidiſſimas cōſtruxiſtis:exerci/
tus īnumerabiles coegiſtis:pro eius libertate inſulas/urbes/uniuerſum imperiū
expoſuiſtis:detrimēta multa/& magna pro peccatis populi:ſeu pro bōitate ue/
ſtra paſſi eſtis.Nā deus/ut ſeuerus pr̄his/quos plus diligit/filiis triſtior eſt inter
dum/& ſeuerior/uos/parētēſq̧ uros plurimis bellis:& difficillimis:R.p.tpibus
ſuis hoſtibus exercuit.uos inq̄ ſoli:Q uis ſaracenos ex Sicilia,pfligauit'Sena/
tus.V.Q uis Italiam a mauris liberauit:& priſtinæ libertati reſtituit' Senatus
Venetus.qs utrāq̧ hiſpaniā ab his oppreſſam recupauit'Senatus.V.Q uis tot
reges Aſiæ & Europæ a pfidis hoſtibus eiectos/captiuoſue factos īcolumitate:
& regno donauit'Senatus.V.Q uis ante Iopenſem portū cōflixit cū Syriaca
claſſe:& eā expugnauit:Q uæ ſeptingētis nauibus cōſtabat.Exacto ad fidē nu
mero:ut q æqualis tpibus illis ſcriptor fuit/ſuo annali expreſſit:quo ſatis certo
auctore ſtetur'Senatus.V.Q uis Syriā a barbaroꝝ poteſtate ereptā Chriſtia/
næ fidei reddidit'Senatus Venetus.Q uis Cōſtātinopolim diui Cōſtātini ſedē:
olimq̧ Epaminūdæ ducis ſpeculam a ſpurciſſimis hoſtibus eruens:ſuis impa/
toribus reſtituit'Senatus Venetus.Q uis Othomanicos Turcoꝝ principes cō
tudit:perque centum:& quinquaginta annos in ſuis:& alienis ,puinciis:terra:
mariq̧ aduerſus eā ſpurciſſimā:& crudeliſſimā gentē'grauiſſimū:& piculoſiſſi
mū bellū geſſit:Et pene beneficiū abſoluit:Si parū anniti cæteri principes uo
luiſſent'Senatus.V.Veneti Amuratum Othomani nepotem multos annos ab
Europæ traiectu,phibuerūt:Veneti Lazaro Myſiæ deſpoto ſuppetias tulerūt:
Q uo eidē occurreret. Nā qum græci de impio diſceptantes illū traiicerēt:nec
ueneti inhibere potuiſſent:Amuratus alteri græcoꝝ principi:Cuius partes in/
clinatæ uidebantur/ita fauit:Et cōſulto bellum ,ptraxit:donec mutuis digladia
tionibus amboꝝ uires cōtriuit:fractoſq̧:& debilitatos captata occaſione ado/

Turcici īpe/
rii magnitu/
do.

Venetoꝝ dā/
na pro fide.

Geſta Veneto
rum pro fide
Chriſti.

riens magnā thraciæ:& inferioris Myſiæ partē occupauit:beſſoſq;& tribalos
domuit:Neq; his cōtentus in Myſiā ſuperiorē irruit. Quo tpe licet:ſiue noſtroꝝ
temeritate:ſiue fati inclemētia:Deſpotus ipſe cū uniuerſo exercitu & prima/
riis utriuſq; Myſiæ atq; Dalmatiæ pceribus copiiſq; auxiliarib⁹ in coſſouo cā
po occubuerit:Tamē & uictor Barbarus cū ingēti ſuoꝝ ſtrage fuit a fortiſſi/
mo illo Myſienſiū impatore Miloſſo Cobilichio cōfoſſus:ubi tumulus eius ad
huc extat. Veneti thraciā tuentes:egregia & ſupra fidē pclara plia geſſerunt in
Paiazitē primū. Qui poſtea a Tamerlane ad montē:Cui ſtellæ nomē in finib⁹
Gallaciæ:atq; Bithyniæ fugatus:& captus eſt:nec nō in cauea cōcluſus:Ac diu
in triūphi ſpeciē & reꝝ humanaꝝ ſpectaculū circūlatus interiit. Veneti Celepi
no:& Orchani fratribus:ne in paternas ſuccederēt opes:uel inuito græcoꝝ im
peratore:ptinaciter obſtiterunt. Eo deniq; ꝓpoſito in Moſem eoꝝ patruū fu/
erunt:Qui adiuuātibus græcis per parricidiū ad regnum peruenerat. Veneti
Mahumeto tertio Paiazitis filio ſe ſe oppoſuerūt:Qui debellatis macedonib⁹
uſq; ad Ioniū pelagus:& ultra Lydiæ Ciliciæq; terminos infeſto agmine pro/
greſſus orientale Chriſtianoꝝ imperiū tollere conabatur. Notiſſima ſunt:quæ
in Amuratū ſecundū geſſerint:Quē audita patris morte quærentē in Europā
trāſire ab oībus maritimis locis reppulerūt:Iamq; de mahumetico Europæ im
perio conclamatū fuiſſet:niſi ab italis:Qui tū maritimo florebāt apparatu cū
Aſiaticis copiis traductus fuiſſet:Quib⁹ cōfeſtim collatis Muſtafam patruū
Venetoꝝ ge/ interfecit:Et regnū recupauit:Et tāq̄ fulgur totā græciā terraſq;:& inſulas ad/
ſta in Turcos iacētes uaſtauit:Et dira trepidatiōe in ſuā poteſtatē Aulone tenus redegit. Nā
ab Epiro manus abſtinuit. Quod a Ioāne caſtrioto principe Croiā oppidū na
turali ſitu inexpugnabile ſibi oblatū obſides tres eius filios accepit:Cōſtantinū
repoſitū Georgiū cui poſtea a turcis ſcāderbegi nomē inditū eſt:licet et ſtaniſ/
ſam primogenitū ab Iſachbego Baſſa:Per Barachū:& Ieſebegū baſſę filios:do
no antea datū cū multis nobilioꝝ obſidibus hēret. Notiora ſunt:& illa:quæ in
eundē hoſtē moliti ſunt:Qū Sigiſmūdus impator & dux Burgūdiæ Philip/
pus funeſto marte cū eo pugnarūt.hunc.n.Adrianopolim in triūphū ductum
magnis pecuniis redemerūt. Illum cū ſupſtitibus fugiētē:ſua claſſe:quæ fretū
ꝓpontidis cuſtodiebat ab inſequētibus hoſtibus:Qui uelociſſimos habebant
equos liberātes Raguſium cōduxerūt:Vnde in Pānoniā rediit. Tranſeo pſidia
Georgio deſpoto miſſa:Quum auxilio Vladiſlai ſanctiſſimi Pānonum regis re
gno Myſiæ reſtitutus eſt. Prætereo quāta facinora admiranda ediderūt in ora
ꝓpontidis. Vbi ſe idem Vladiſlaus uenetis copiis cōiungere inſtituerat:Quæ
cum ſpes fruſtrata eſt:Quādoqdē Genuenſibus(ut fama eſt)ab Amurate cor
ruptis milite ex Aſia cōducto:& copia reꝝ:quæ ad rem ſpectant militarē:anq̄
ſocia arma adderētur:pannoni occurrendū duxit:Cōmiſſoq; ſub Varna oppi/
do prœlio:licet a Ioāne hunniade regni gubernatore Sabēdinus baſſa Roma/
niæ:hoc eſt Europei exercitus impator fuſus fuerit:Rex tamē incautus adole/

ſcens trucidatus eſt : Reſq; Chriſtiana uulnus æternum in eo conflictu accepit. Nemo eſt tam rerum omniũ neſcius:qui neſciat:quid aduerſus maumethẽ ul/timum geſſeritis:quantum ſanguinis pro Conſtantinopolitano imperio profu/deritis? Quantum pro Trapezuntis Imperatoris ſalute:Et pro boſſinæ:hoc eſt i ferioris pãnoniæ incolumitate laboraueritis? Si pro peloponneſi defenſione aīo deſponderitis? Si florentiſſima:& ornatiſſima claſſe peditũq;:& equitum copia ad nutum Pii Pontificis Maximi inclyto duce Chriſtophoro Mauro moueri/tis? Si Vſuncaſſanum in cõmunem hoſtem armaueritis? Quam fœlici uictoria Caliſſam Aſiaticarũ copiarũ præfectũ (Baſſam Nataliæ dicunt) fugaueritis: q̄q; felici ſucceſſu bis pſtraueritis. Et eundem ipſum Maumethẽ cũ cæde & igno/minia a ueſtris finibus reiecceritis. Quid hodie? Nõne iſtius:qui regnat Paiazi/tis impreſſionem repreſſiſtis? Nõne cum eo bis conflixiſtis? Et turcico robori ner uis omnibus Cladem Italiæ:& plagæ occidẽtali palam minitanti uos obiices de diſtis? Nõne Maximis periculis ueſtris? Quæ uirtute & conſilii felicitate ſupe/raſtis? Vniuerſum humanũ genus a ſeruitute atq; interitu liberaſtis? Riuos ego ueneti ſanguinis decurrentes his oculis uidi: fortiſſimorũ impatorum funera ui/di: Vidi præſtantiſſimorum uirorum corpora ſinus:& littora complere: Caſus nobiliſſimorũ ciuium miſerabiles uidi: Deſideratas naues: & urbes expugnatas uidi in ictu oculi interire: horret animus noſtri tpis ruinas replicare horret. Sa/ne his finẽ ponam nõ tñ:ne ſopitam malorum memoriam ſuſcitem: ſed ne ſan ctiſſimas ueſtras laudes: dum alienas iniquitates depromimus i tali ſermone in/ceſſem. Quæ dixi: curſim pertranſiui: Cur.n.in aduerſis imorer enarrãdis: qum uideam oĩa per uos principis noſtri ducatu fere dixerim reſtituta. Meminerunt hæc oẽs: fatẽtur omnes: Et ſi lumen oculis ineſt: uident omnes: Senatum uenetũ barbaricam rabiem in dies ardẽtius reprimere: nec diutius tantam mali labem: nec ulterius pati tantas indignitates progredi: Quo imanem illam & diram pe ſtem: quæ chriſtianam religionem inficere & tollere conatur: penitus excindat: Et pro uirili parte: adempto hoc uno chriſtiani nominis fulgure Paiazite Tur/corũ Tyranno: q̄ qui unquã perfidiſſimo: & uiolentiſſimo: ultra Scythas & Cau caſum exterminet. Non dicam: ut ad apoſtolicæ ſedis obſequium in reges exter nos: & potẽtiſſimos: ac bellicoſiſſimos populos ſe geſſerint: Qui ſuis cladibꝰ ua ſtitatẽ cruciatus tormẽta ſeruitutem denũciabãt: ut ad ſaga milites ierint ſine ul la dubitatione propter eius periculum. ut Rauennam a barbaris receperint: Vt normandorũ uires fregerint: ut in Federicũ Barbarubrã arma ſuſceperit: Eiuſq; filium Othonẽ uictum & captiuũ Venetias perduxerint: Vt Pontificũ cauſa q per tempora fuerunt: Et libertatis eccleſiaſticæ ſtudio: non minas non diſcrimi/na ulla timẽtes grauiſſimis & periculoſiſſimis bellis defuncti ſint: Non dicam q̄ ſunt illæ inclytæ præ cæteris multorum ſæculorum uictoriæ: quibus Pipinum nauali prœlio fuderint: qui eis omnia præter Riuum altum ademerat. Hunnos omnia maritima loca poſſidẽtes nauali prœlio ſuperauerint. Hemanuelem im/

Senatus ue/neti piæ lau/des.

peratorẽ:qui ueꝝ & imane ac nefariũ facinus quod nulla barbaries poſſet igno
Inclytæ uenetoꝝ uictoriæ. ſcere auſus uno temporis momento Mithridatico exemplo ciues omnes & ne-
gociatores uenetos oppreſſerat præclare ulti ſint. Piſanos:qui mari dominabã-
tur attriuerint: Genuenſes poſt uarias utriuſq; fortunæ dimicationes circa Clo-
diam ita profligauerint:ut pene perdiderint:Neq; enim amplius aut ſpiritũ re-
cipere:aut libertatem amplius retinere potuerunt. Nihil autem maiore laude di
gnius ac admiratione cenſendũ: q̄ in ipſa uictoria quæ mortales reddere inſolẽ
tiores ſolet:tantam ĩ uobis eſſe modeſtiam. hoſtes quidem ſæpe numero captos
comiter benigneq; accepiſtis:Ad ſuos remiſiſtis:doniſq; ornatos: nedum incolu
mes:ut oſtenderitis uos nõ minus liberalitate & domeſticis uirtutibus q̄ bellicis
artibus ornatos:neq; tantũ belli finem quæ uictoria eſt:Sed etiam eius fructum
uelle:Qui maxime in liberalitate:clæmentiaq; conſiſtit. Vnde ſũma imperatoꝝ
gloria:Illuſtreſq; Ducum laudes emanarunt:ut Scipionibus:Epaminũdis:& cæ
teris ſimilibus euenit. Vos a captiuis mulieribus manus uictrices abſtinuiſtis:ut
pro uno:quem Roma tulit:Scipione: Venetiæ ſuos omnes imperatores efferãt.
Vtinam pleriq; ex chriſtianis principibus peſſimæ huius artis magiſtri non eſ-
ſent:Melius certe ſeſe Italia haberet:Meli⁹ res chriſtiana:Quæ erubeſcit: Qũ
legit ſertorii inſtitutum inquientis:Genoroſo quidem homini cum honeſtate uĩ
cere optandum eſſe:Cum turpitudine uero nec ſalutem quæri debere. Hoc ſer-
munculo ne:Quod denegaram me facturum:facere uidear:omiſſis his & mille
aliis:Quę non ſunt his minora:Regustans publicas laudes:a quibus pedem nõ
egredior:materiæ indulgeo non ſeruio:neq; quo inuitat: Sed quo ducit eius ue
Lauretani patroni ſcodrẽſium. ſtigia ſequor. Occurrat hic mihi aliquis:Si ſũmatim quę R.P. pro fide & digni
tate ſua geſſerit percurri:an Lauretanæ familiæ laudes tacit⁹ p̄terire uelim. Qũ
præſertim:tantum illa bene merita de. R.P. fuerit cuius nullum decus:nullũ di-
ſcrimen fere fuit:In quo Lauretanus quiſpiam ordinem nõ duxerit: nõ memo-
ratus fuerit:ut ex omnium annaliũ teſtimoniis cõſtat. Vtinã poſſim coꝝ nuda
nomina enumerare:uti debeo:& cupio:etiam facta celebrare:nam p̄ter ſuſcepti
officii rationem:accedit & illud: ꝙ quãuis oẽs patres & patricios uenetos ut do
minos ſcorda coluerit:obſeruaueritq;:tamẽ Lauretanos ab initio patronos ſibi
adoptauit:ut ſidicini caſſios:puteolani brutos:lacedæmonii claudios:ſiculi mar
cellos Allobroges fabios Bononiẽſes Antonios dyrrhachini Cicerones: Sub pe-
culiari Lauretanoꝝ tutela extiterunt maiores noſtri:in lauretanorum cliẽtela ui
xerunt patres noſtri:Nobis filiiſq; noſtris loco parẽtum ſunt in hodiernum diẽ
Lauretani. Sed & ille omnium rector deus effecit:ut ex omnibus anguſtiis ali-
quo Lauretanorum duce erepti fuerimus. Lauretanorum aliquo ſocio pariter
& rectore labores (ut ſuo loco dicemus) & pericula: & mala fere omnia p̄peſſi
Lauretanæ Domus laus pulchra: ſumus:Illud autem ianuam dicendi aperiat:Quod nihil unquam in magſtra
tibus: in adminiſtrationibus imperatoriis in tot bellis præter nudam. R.P. glo-
riam quæſierit:Nihil præter laudem ſibi comparauerit Lauretana domus illu-

ſtriſſima: quæ quiddam peculiare propriūq;: ſiue diuinitus: ſiue humano conſi-lio habere uidetur: Vt frequenter eos uiros exhibeat: qui labantem iuſtitiā eri-gant. Et nutantem. R. P. ſtatum difficillimis temporibus confirment: & in priſtinum decus: ac gloriam uēdicent: Cuius commune decus: ut ex omnibus annalibus conſtat: quod non uidiſſe hiſtoricos noſtri tpis admiror: illud fuit: Quod Baiamontis coniurationem: qui inimicus: & non minus fortaſſis q̄ Catilina olim ſuæ ciuitati infeſto animo fuit: magno animo oppreſſit: Et a paucis optimatibus: Sed maxime a Piſanis: Duodis Landis: Delphinis adiuta libertati patriæ in æternum conſuluit ſublato penitus domeſtico certamine: & ipſo ſeditioſi nomine ab omni hominum memoria obliterato. Imprimis occurrit Nicolaus Lauretanus triremis præfectus: Qui ſeptem triremes ſingulari quāq; certamine ceperat decies ab hoſtium aliquo: qui manu promptiſſimus haberetur prouocat⁹ pugnauerat: & hoſtem trucidauerat: ſub Carolo Zeno imperatore. Quo tempore a Genuenſibus clades illa accepta eſt memorabilis ad Iadram poſt admirandai quæ edidit facinora: tredecim aduerſo pectore uulneribus acceptis non pri⁹ a conferto hoſtium agmine capi potuit: q̄ exangue corpus cecidit Aloiſius Lauretanus ſub Andreæ contateni principis imperio tantum belli artibus eminuit: ut paucis mēſibus interiectis ex triremis unius præfecto claſſis legatus fuerit declaratus Marcus uelut ſidus fulgentiſſimum iter alios Imperatores emicuit: cuius ſapiētia: & eloquentia ſumma in difficillimis rebus apparuit aduerſus Scalanum Veronenſem tyrannum: Qui diu acerbeq; patauinos uexauerat: Marc⁹ Lauretanus omnia fere patauini agri oppida: aut expugnauit: aut in uoluntariā deditionem induxit: Marcus Lauretanus in Scalanas copias ꝓſpere pugnauit: M. Lauretanus legatus ad patauinos miſſus: Ne in duriſſimam amplius ſeruitutem reciderent pro concione populo perſuaſit: ut e ueſtigio ad popularem ſuū Marſilium Carrarium regimē deferrent ciuitatis: Deinde ad Marſilium conuerſus nihil: quod ad æquitatem: & rectæ adminiſtrationis formam ſpectaret: docēdo: monendo: inflāmandoq; omiſit. Quæ Paulus qui cognomento magnus dicebatur: naualibus prælijs geſſerit: quot illuſtres uictorias ex hoſtibus reportarit: Si quis mandare litteris & poſteritati uellet in longiſſimas profecto hiſtorias exiret. Is uenetos mercatores in creta ab hoſtibus obſeſſos nouem triremibus liberauit: & uenetias incolumes traduxit. Is contra Ludouicum pannonum regem taurīſium defendens grauiſſimi belli: quo patria erat implicita: leuamē fuit. Temerarios cretenſium motus oppreſſit: inſulæ ſtatum recognouit: rebelles ſupplicio affecit: antiquum ocium cæteris reddidit. In his non immoror: ſed in tranſitu rerum capita delibo: ut noſtrum panegyricum percurrere uolentibus guſtū aliquem ex Lauretanæ ſtirpis: undantiſſimo flumine: non poculo: Sed manu appronē. Petrus terreſtri naualiq; certamine plurimum effulſit: in bello: quod aduerſus Philippum Mediolani ducem geſtum eſt: dum Brixiæ ſummæ rerum

Nicola⁹ Lauretanus.

Aloiſius Lauretanus.

Marcus Lauretanus.

Paulus Lauretanus Magnus cognomento.

Petrus Lauretanus.

præſſet:egreſſus urbem inermis unde incompoſitam turbam exeuntem compoſuit:qua fortiſſimo animo multas cohortes hoſtilesque citato curſu uſq; ad portas excurrerant concluſit:aſtuq; militari ad locum inſidiarū conduxit: ubi ſerio marteq; aperto inuaſit:fudit:profligauit:plures trucidauit:plures captiuos in urbem ueluti triumphans traxit: hic poſtea ſummo conſenſu patrum dux claſſis declaratus eam ab adriatico mari ad tyrrhenum ambitu longiſſimo maturius: atq; celerius q̄ quiſquam cogitare potuiſſet:deduxit:& prope in conſpectu genuæ urbis cum munitiſſima genuenſium claſſe cui Fraciſcus ſpinula Philippo auctore præerat acerrimum prœlium cōmiſit:in quo tandem uictor poſt multas hinc & inde cædes euaſit.Spinulam & eius trierarchos in poteſtatem ſuam redegit:multos milites cæpit.Idem per padi fluenta inuectus mantuanos fines populatus eſt:& niſi intemperie cæli in morbum: quo ſub ipſum fere aduentum correptus eſt:incidiſſet:feciſſet patriæ gradum ad ſummam uictoriæ.Nam nautici homines illum tanquam deum uenerabantur:& tanquam patrem amabant:cuius certiſſimum argumentum hinc maxime patet:q̄ maxima remigum: & aliorum turba Venetiis falſo uictoriæ nuntio concitata : qum ad diripiendas tabernas magno impetu iam uerſa eſſet:nec ullis magiſtratibus cohiberi poſſet:ſolo Lauretani aſpectu compreſſa fugam arripuit: hic tamē queadmodum Ariſtides:Epaminundas:Curius:Fabricius:nihil aliud poſſidere uoluit: q̄ cuius uſum natura poſtularet:ſupremoq; eius die de publico: qm̄ de ſuo nihil erat:Elatꝰ eſt: Adeo paupertatem amauit: Et pauperes cognomine gloriatus eſt.Paupertate q dem non erubeſcunt niſi qui præter ſuam uoluntatem pauperes ſunt.

Laurentius Lauretanus.

Laurentiꝰ quoq; non eſt diſſimulandus:qui mare quod ſæuiſſimi pyratæ infeſtum fecerāt: paucis diebus Pompeium imitatus:pacatum:ac tutum reddidit.Prætereo in turcos quas pugnas ediderit: Quas clades illis intulerit. Vtinam:non legatus:non parti claſſis ueſtræ præfectus:Sed imperator fuiſſet in expugnatione euboeæ:nā & cladē illam nō ſenſiſſet.V.R.P.imo chriſtiana: & turci nūq̄ amplius fortunæ maritimæ ſe credidiſſent.

Ludouicus Lauretanus.

Poſt hūc Ludouicus prorūpit prælii naualis tanq̄ fulmē:& de ſe ſileri non permittit:qui legatus Victori Piſano Petri exēplo:quem ſibi perinde atq; Cato Fabiū Maximū imitandum propoſuerat:datus ad antium uictoriam illam in ligures peperit: quam omnia ſæcula celebrabunt : & Carolo Zeno omnem oram liguriæ deuaſtauit:oppida plura cæpit:q̄ dies in ea egit capta ac direpta ſubiecta flamma conſumpſit.arces munitiſſimas retinuit.

Aloiſius Lauretanus.

Aloiſiꝰ item ille Lauretanus hoc ſolum ex plurimis facinus attingi exigit . quod qum præfectus:cum imperio aduerſus alphonſum regem miſſus eſſet:paruo temporis interuallo deduxit claſſem in mare ſiculum . Regiam ectheam eximiæ magnitudinis nuper inſtructam : pluresq; nauis:quæ cum ea in portu erant flammis abſumpſit:triremes ad meſſanæ ſubſidium citato curſu uenientes oppreſſit:mox inde ſiciliæ oram præteruectus in portu ſyracuſano cathena & repugna

culis munito:exituq; occluſo/multas hoſtium naues in quibus duas genuenſium
onerarias mille & quingentarum utrãq; amphorarum incendio penitus abſum/
pſit/ingenioſe oneraria ſarmẽtis & ſulphureo puluere referta imiſſa : quæ uenti
uiolentia cathenas/& obiectas omnes moles:uiris ad hoc facinꝰ animatis actua
riæ ad hunc uſum eo protractæ redditis perfregit. Q uãti Aloiſium etiam Lau Aloiſius Lau
retanum patria hæc fecerit:certiſſimum eſt illud argumentum:quod qum præ/ retanus.
mium non haberet eius meritis dignum neq; aut principalis locus: aut procura
toria dignitas uacaret:auctus eſt per.S.C.procuratorum numerus:primiſq; ip/
ſe comitiis creatus. Is aduerſus ſfortiam legatus miſſus militarem ſeditionẽ:ꝗ
parum abfuit:quin maximum in diſcrimẽ.R.P.adduceretur:ſua ſedauit affabi
li auctoritate eaq; prudentia/qua Ariſtides uſus dicitur:ex multis octo tm̃ com
præhenſis/qui in ea noxa erant: cæteris/qui erratum ſuũ obſcuri eſſe credebant
pœnitẽtiæ loco relicto. Is poſt carauagianam cladem/ut Brixiæ circũſeſſæ opem
ferret/deſtinatꝰ/qum urbem obſidione undequaq; uallatam ingredi nequiuiſſet:
ueronæ mira uelocitate peditum/& equitum uim magnam contraxit:unde poſt
ea ſforcia fœdus uobis neceſſarium uobiſcum percuſſit. Is claſſis imperator Iſt/
hmum:prout xerxianis temporibus fuerat: a græcis muniuit : Argos diripuit:
Baſilium/& alia omnia corinthiaci ſinus oppida/ualidiſſimam turcorum manũ
circa neapolim trucidauit:turcicum nomẽ ex uniuerſa pelopõneſo deleuit/ arca
diam in ſolitudine uſq; ad eiuſdem nominis oppidũ poſuit. Paruo temporis in
teruallo ſeptem & quadraginta hoſtium naues partim incẽdio partim alia ui p
didit. Non inferiora illa/quæ deinde contra ipſum turcorum ſæuiſſimum tyrã
num/ & fidei noſtræ hoſtem acerrimum geſſit:longum eſſet cõmemorare quot
eius portus/& ſinus depopulatus ſit:quot uictorias in multis certaminibus mari
timis reportauerit. Q uid de Andrea Lauretano dicam? qui iuuenis impiger ali Andreas Lau
is ueneti nominis illuſtribus fortiter cadens exemplum reliquit memorabile in retanus.
eo prælio/quo parum proſpere liguſticum pſidium tentatum eſt. cuius uirtꝰ ma
gnam reuerentiæ partem habuit etiam apud hoſtes/ quorum ignauia quamuis
fortunata ſua ſibi conſcientia iudice uituperatione digna uidebatur. Nec mino
ri admirationi Georgius eius frater fuit/ qui & facinus & fatum illius ad byzã/
tium ſecutus eſt. Q uo piaculo Iacobum/taceam uirum pclarum inuicti animi
imperatorem? cuius præclariſſima geſta alterius tractatus ſunt & temporis. nõ Iacobus Lau
dicam:ut audita byzantii expugnatione/quam præuenire non potuit ſerius ab retanus.
urbe miſſus:inumerabiles ſtrages/ac calamitates turcis/qum præfectus claſſis eſ
ſet:intulerit. Vt lẽnum imperio adiecerit:ut apud euboeam multa hoſtium naui
gia prœlio acerrimo depræhenderit/demerſerit/cæperit: pluresq; captiuos cru/
deliſſimis ſuppliciis (ut merebantur)affecerit:ut inſulas omnes & omnem ma
ritimam oram ſtrenue ab omni eorum incurſu tutatus fuerit. Longã operis ſe/
riem & illa exigunt:quæ antequam imperator eſſet: ſtrenue geſſit pſertim dum

Byzantium/ terra/ mariq; a turcis obſideretur. Petrus item Lauretanus Aloiſii fi
lius in portu callipolis a claſſe turcorum contra fidem circũuentus/& inſidiis pe
ne captus animi magnitudine/& naualis militiæ peritia per medios hoſtes pene
trauit:collectiſq; claſſis reliquiis illos oppreſſit. Sequitur Daniel Lauretanus: q
pulcherrimã atq; clariſſimam græciæ parté in deditioné accepit: & in fide ꝓpe
tua.cõfirmauit Imperiũq; ita geſſit ut & pro Themiſtoclis ſententia hoſtium cõ
ſilia ſcire ac ꝑſagire nõ ut ſummam impatoris uirtuté eſſe ſed neceſſariũ ſtudiũ
diſſiniens laborauit. Et ꝓ Ariſtidis iudicio pulcherrimũ & ueri imperatoris mu
nus ducés manus abſtinétes habere/nõ modo manus ſed & oculos uenetus Sci/
pio cõtinuit. Aloiſius Lauretanus: itéq; paulus minores qui claſſis eugenianę tri/
archi:& Leonardus belgicæ triremis ꝑfectus aduerſus turcos & animum/ & feli
citatem ſuę familiæ ſub Aloiſii gentilis imperio ꝑſetulerunt. Alterq; Georgius
Lauretanus/qui per padi fluenta triremibus:quibus præfectus fuerat uectus/in
gens bellum cum ſfortia/& Mediolanéſibus feliciter geſſit. Franciſcus ité ille/cu
ius magnificentiam Leoneli æſtenſis uxor/aragoniæ regis filia/ quam purpureis
uelis aduexit/admirata extollendo ſatiari nõ poterat. Sed hi de ſe ſilentium fieri
æquo animo patientur:qm̃ occurrit Antonius Scodréſis cognométo/qui tñ alio
in loco de ſe dicere ꝑcipit:q̃ incredibili conſtantia & intrepido animo ſcodrę ob
ſidioné in omnium rerum deſperatiõe pertulit: Vnde ſubito ut hoſti terra uicto
nauali exercitu occurreret:claſſis impator oibus fere ſuffragiis creatus rem ue/
netam/ in magno rerum diſcrimine confirmauit:& qua celeritate / quãta ſtrage
magnam barbarorum multitudinem:quæ naupactũ obſidione cinxerat percu/
lit:& in turpiſſimam fugam uertit:nec inferiorem lauream ex Lẽno inſula libe/
rata reportauit. Vbi primo impetu turcorum munitiſſimam claſſem non abſq;
magna eorum cæde ꝓfligauit. Quis breui compẽdio poſſet quanta eius aucto/
ritas fuerit in bello ferrarienſi legatum agentis recéſere? certe niſi fata illum in/
tercepiſſent:ut publica omnium uoce ferebatur: Hercule proſtrato uoti compos
leo fuiſſet: Et ipſe qum in patriam rediiſſet/abſq; dubio: quia ſic publica omniũ
fama ferebat:declaratus princeps fuiſſet. Poſt hos Hieronymus parens tuus in/
tegerrimus ſequitur cuius tot/tantæq; uirtutes fuerunt:ut ſi exiguam earum ꝑti
culam digne celebrare poſſem:hoc uno & hiſtorias priſcas/& annales tam græ/
corum/q̃ Romanorum lõge ſuperarem. Vni multa ueteres ſcriptores/ſed nõ om
nia dederunt. nullæ uirtutes/mores/ſanctiſſima uitæ inſtituta / optimum uirum
decẽt:quæ clariſſimo patri tuo aſcribi non potuerint : circũfertur una omnium
uoce eum & togæ/& armorum artibus adeo præſtitiſſe: ut in his æqualem glo/
riam/ac laudem parq; decus ſine ulla obtrectatione conſecutus ſit. Vt reliq̃ tam
ciuilia/q̃ militaria eius facta ſileam:& in his ſumma cum laude gerendis diſcipli
nam adeo ſeueram: clariſſimum adminiſtrationis. Publicæ ſpecimé ꝑtermittere
minime deberẽ:quãq; adeo ſanctã uitæ traducendæ diſciplinã ille oibus nume/

Petrus Lauretanus.

Daniel Lauretanus.

Aloiſius Lauretanus.

Georgius lauretanus.

Franciſcus Lauretanus.

Antonius lauretanus Scodréſis cognomento.

Hieronymus Lauretanus Prin. pater.

ris exegerit:Sed crudelia fata ante diem interceperũt ad ſummũ culmẽ pleno
gradu tendentẽ. Diuinus ac ĩmortalis deus potiuſq̃ homo habitus eſt:iuſtitia:
prudẽtia:pietate:uirtutibus oĩbus admirabilis in p̄tura patauina:in qua ſupre
mũ uitæ diẽ obiit:atq; tãq̃ unicũ exẽplar:& magiſtratuũ:& priuatoꝝ hominũ
in hodiernũ diem cõmemoratur:Vnde ſummã eius integritatẽ:fidẽ:probitatẽ:
cõſtantiã:æquitatẽ:beneuiuẽdi inſtituta:mores:quos ſequerẽtur pleriq; oẽs de/
ſcriberẽt.Nihil tã ſimile unq̃ fuit inter patrẽ:& filiũ quẽuis:quã qoud in omni
uitæ gradu: & dignitatis inter illum:teq; ſemper fuit:ut a paternis uirtutibus
nulla in re diſcreparet filius:ut pater talis eſſet:qui nõ niſi talẽ filium ꝓcrearet.
Nullã faciã mentionẽ de uiris rariſſimis:quos nr̃a ætas tulit:inter quos nõ po/
ſtremũ locũ tenuit Andreas qui in hoc ultimo:& grauiſſimo bello:quod aduer
ſus paiazitẽ geſſiſtis:claſſe ex tpe:ſineq; ſenatus aut imp̄atoris mãdato:eaq; ua
lidiſſima cõparata ueluti unus decius ſeſe pro p̄ria uouit.Parco noĩbus uiuen/
tium:qui maioꝝ ueſtigia pro uirili parte ſequẽtes familiã ſuã ornamẽtis accu/
mulant:in q̄bus eſt Antonius eques clariſſimus:in quo q̄d deſiderari poſſit ne/
ſcio.Si ꝓbitatẽ q̃ris:uir optimus:ſi eloquẽtiã:eloquẽtiſſimus:Si Pu.adminiſtra
tionẽ:expiẽtiſſimus:ſi deniq; oĩa:ad unguẽ expolitus. Eſt &.M.Antonius Lau
retanus uir clariſſimus:cuius mores:ingeniũ:prudẽtia uniuerſæ ciuitati patent
nõ eſſe uulgaria.Eſt Andreas Lauretanus:nũq̃ pro meritis laudatus cuius uitæ
& actionibus interfui:Vir ad ſumma quæq; obeũda natus:Cui res militaris:&
caſtrẽſis labor terra:mariq; tã ſunt faciles:quã pacis:& togæ negocia expediẽ/
da. Qui reꝝ humanaꝝ plenã cognitionẽ:& oẽm ciuilẽ rationẽ longo uſu:ua/
ria expientia:& fortunaꝝ uiciſſitudine tenet:Quẽ Senatus:populuſq; Brixia/
nus:atq; uniuerſa plebs regni uerius:quã agri Brixiani:ut patrẽ amant:ut libe
ratorẽ admirantur:utq; ſpirans uirtutis ſimulacrũ adorant:quẽ &.R.P.gratia
& priuata ſibi quiſq;:aut ſaltẽ ad ſe quoq; ꝑtinẽte ratione:uno cõſenſu:ꝑpetuũ
(Si mos ueſtræ.R.P.ferret) prætorẽ ſibi exoptarẽt.Dictitãt publice Princeps
excellentiſſime & p̄res ampliſſimi eũ prętorẽ ſupaſſe omniũ nõ modo expecta
tionẽ:ſed etiã deſideriũ:illũ Patrẽ patriæ:Illum omniũ tutorẽ fuiſſe:cõmunẽq;
parentẽ coꝝ:qui indigne laborabãt:Illum tutelã pupilloꝝ geſſiſſe:Viduas ꝓte/
xiſſe:illũ Res:quæ ad miſericordiã:& ad pauptatẽ ſuſtentandã ꝑtinẽt:fouiſſe:
illũ extra oẽm uel minimæ auaritiæ ſuſpitionẽ poſitũ:& per oĩa inocẽtiſſimũ.
Si nũc tp̄s eſſet Princeps &.P.eminẽtiſſimi:libẽter exponerẽ:quod ſui deſide/
riũ:q̃ iucundã memoriã:qum Brixia diſceſſit Andreas Lauretanus pectoribus
omniũ reliquit.Vidi totam ciuitatẽ oĩa oppida:& caſtella Brix.Iuriſdictionis:
quoad illis ab illo p̄miſſum eſt:ſũmo ſtudio abeuntẽ comitari:& cũ fletu ꝓſeq.
Tum circũſpiciebã omniũ uultus:& oculos.Vbiq; aut mœſtũ erat ſilentiũ:aut
inter loquẽtes lacrimæ ꝓrũpebãt:& ſuſpiria.In hoc uno hærebãt. Vna omniũ
uox audiebatur:in unius abitione abire iuſtitiæ columen:prudẽtiæ oculũ:pa/

Andreas Lauretanus ĩ bello nauali defunctus.

Antoni⁹ Lauretan⁹ eques.

.M.A.Lauretanus.

Andreas Lauretanus nũq̃ ꝓ meritis laudatus.

Andreæ Lauretani diſceſſus ex prætura Brix.

tientiæ ſpeculum:temperantiæ exemplũ:uirtutes omnes:omniaq; abire bona.

Frãciſc⁹ Bragadenus clariſſimus philoſophus.

Deum teſtem inuoco Princeps:& patres optimi:me uera comperta:hiſq; oculis uiſa:ſine fuco:ſine amplificatione memorare. Teſtor Chriſtum Ieſum pro ſummis:& ſingularibus Andreę Lauretani uirtutibus:eius diſceſſum adeo doluiſſe uniuerſam ciuitatẽ:& agrum Brix.ut niſi uir clariſſimus:ſapientiſſimuſq; philoſophus:qualis & quantus eſt Frãciſcus Bragadenus:illi ſucceſſor datus fuiſſet:neq; uinci poſſe:neq; ſedari a dolore mœror uideretur.

Antoni⁹ Lauretan⁹ minor

Mitto Antoniũ minorem Andreæ defuncti fratrem:Mitto alios iuniores:qui domũ Lauretanam illuſtrare non deſinunt olim nominandi. Vtinamq; quos in præſentiarum nominaui:idoneis uerbis: & laudibus efferre potuiſſem. In ſumma Princeps domus tua non uſq; quartum genus:quod Roma in Catonis domo admirata eſt: Sed uſq; ad quadrageſimum quartum imperatores:& conſules. Cæterum quãdo ita tulit neceſſitas:ut indiſertus:aut ingratus uideret:indiſertiq; potius nomen:q̃ ingrati ſubire maluerim:Ne propoſitam pietatis erga uos meæ:offiiciiq; debiti partẽ deſideretis:annitar.Gratias uobis Princeps & P.C. Et publico iudicio:& priuato nomine agere debeo.Scodrenſes quidẽ:uel(ut uerius loquar) Scodrenſium reliquiæ de ueſtra in ſe beneficientia una uoce loquuntur:Vobiſq; conſeruatoribus ſuis hic gratias agere cupiunt:clamoreſq; ſuos:quibus cotidie benignitatem ueſtram tollũt in cœlum:a uobis exaudiri.Sed q̃m idquod fieri decet:non poteſt:qum ciues mei per totum ſint imperium ueſtrũ diſperſi: Hãc ſponte prouinciam ſuſcepi:ut eſſem iam non priuati ſtudii litterarum:Sed uelut patriæ infelicis orator. Sed antequam gratiarum actionem maiore uoto:q̃ ingenio perſoluam:oſtendere oportet:ueſtra in nos & maxima:& pulcherrima beneficia non a fortunæ felicitate: ſed a iuſtæ clæmentiæ ratione proceſſiſſe. Nam qum omnes mortales iuuare boni ſit principis:ium præcipue benemeritis:& grauiter affectis ſubuenire(uti miſeri ſumus Scodrenſes) & boni:& ſapientis eſt.Idq; non tam ſtudio laudandi patriam meã:Aut prædicandi parentum meoꝝ merita:q̃ officio demonſtrandæ prouidentiæ ueſtræ faciam. Obſecro Princeps:& patres benigniſſimi: Qua patientia hactenus audiẽtiam mihi feciſtis:ut ueſtra beneficia recognoſcere poſſitis:non noſtra merita dicam:ſed

Scodrẽſium fides in Venetum ſenatũ.

quæ paſſi ſumus mala:& miſerias audiatis:Quarum recordatio in bonis non niſi dulcis eſſe poterit:Vt eſt nautis tempeſtatum:& ægrotatione leuatis morborũ memoria.Nec meis lachrymis aut ſuſpiriis moti ſilentiũ indicatis.Eſt.n. aliquod doloris leuamen:Eſt aliquod mœroris delinimentum ſuas calamitates narrando lachrymis:atq; ſuſpiriis pectus laxare. Quenã igitur ciuitas in fide: & amore Veneti nominis Scodrenſibus ſe conferre:nedum anteferre audebit? Qui primi omniũ populorum totius Dalmatiæ:Macedoniæ:Epiri nõ marte uicti:non obſidione fatigati:non bello laceſſiti ultro ſe detulerunt. Petrũ Becichemũ auũ meũ ad uos(ut audio)legatũ miſerũt:Qui ubi data copia fandi:

Quod inquit uobis Princeps: & Patres Veneti: Venetoq; imperio felix: & fauſtum ſit: Quod nobis: & Scodrenſi. R. P. bonum: & ſalutare ſit in perpetuum: Ego: & hic collega meus Stephanus Ionima ſenatus noſtri decreto nos: urbeq; noſtram: agrũ: oppida: quicquid poſſidemus: uobis dedimus: tradimuſq;. Exploratum quidẽ nobis eſt: Melius rẽ patriã Veneta ſub ditione: q̃ ſui arbitrii legibus uicturam. Accipite hanc fidem publico Scodræ nomine: quæ ſi cõmouere ſe funditus: atq; huc uenire potuiſſet: libentius: & plenius tali functa eſſet officio. Semper fuit: Eſt: eritq;: quã Scodræ fidẽ accipitis: ſancta: & conſtans: incorrupta: & æque in aduerſis: atq; ſecũdis intemerata. Tum Baſſa utriuſq;: Myſiæ. Thraciæ: atq; Græciæ rex: Qui qum non potuiſſet ſuo nos iugo ſubdere: magis atq; magis indignatus quod libertatẽ noſtram uobis: & qualecunq; erat regnum ſponte noſtra ceſſiſſemus: ualidiſſimo nos exercitu oppugnare cœpit: floriumq; Becichemum aui mei patruum uulnere tardum: in primo congreſſu pro mœnibus patriæ captum: in uinculis mori crudeliſſime coegit. Diraq; bi&ẽnii obſidione uexauit: adhuc uexaturus: Ni felicis Laurentii Lauretani auſpiciis mors regis opportuna fidei noſtræ ſacramẽtum ab eius libidine: & furore liberaſſet: Stephanus Myſiæ deſpotus ſtatuens & ipſe nos inuitos ſuo regno adiicere ingentibus copiis per multos menſes: Omnia noſtra ferro flammiſq; deuaſtauit: poſtea urbẽ omni tormentorũ genere expugnare laborauit: Qumq; irritos uidiſſet conatus ſuos: Quarto deinde menſe ipſe in regnũ rediens Maſerechum imperatorẽ ſuum uirum ſtrenuum & impigrum reliquit: Qui tres ferme annos fame ad deditionẽ compellere nixus eſt. Tanta urbem penuria inuaſerat: ut extrema rerũ omniũ inopia: debiles q̃ plurimi perierint. Tum captato periculoſo: neceſſario tamẽ conſilio: ſeptem patritios ex totidem: hiſq; primatiis patritiatus familiis: Velut tranſfugas ad hoſtem miſerũt: Qui ſuo aſtu fidem hoſti fecerunt urbem ſe dedituros per factionem: Si permitteret illos collecta ſuorum manu ad portas urbis nocte intempeſta ſubito euolare. Quo facto ſignum ex cõpoſito dedere: Ciuitas patentibus portis effuſa hoſtes nihil tale opinantes: & adhuc ſtertentes oppreſſerunt: Et Maſerechum caſtris ſpoliarũt: Qui equo ualociſſimo ſublatus uix ſolus euaſit: ſucceſſor Stephani Georgius cognomine Vuchus infeſtiſſimo animo: maioreq; conatu quã patruus Scodrã inuadit: undiq; uallo: & foſſa cingit. Sed & ipſe magna accepta ſuorũ ſtrage ſeptimo a die obſidionis menſe diſceſſit. Non multo poſt Baſſa minor noĩe Ioannes bellũ intulit: Quẽ ueſtris armis & auxiliaribus Frãciſco Quirino: & Nicolao Lauretano legatis nõ modo profugauimus: Sed etiã e regno expulimus. Qui in Dauniã traiiciens ab illis adiutus: quibus gloria Veneti noĩs erat inuiſa: grauius belli incẽdiũ excitauit: Quod ſtatim extinxiſtis icto cũ eo fœdere: ex cuius formula illi antibarũ ceſſiſtis: & driuaſtũ oppida. Paucis poſt annis dux Stephanus ipſius Baſſæ ſocer ex ſuperiore Myſia innumerabilem exercitum

Scodrẽſium fides in Venetos.

duxit:agrum diripuit totum:inq; eo oppidum dagnum incendit:ad ciuitatem
noſtram opprimendam maturantē Aloiſius Lauretanus ſuperueniens claſſico
exercitu fudit:Scodrenſibuſq; proſequentibus dux ille cum paucis qui cele/
rioribus inſederant equis/ uix euaſit:quicquid in Scodrenſi regione poſſidebat
amiſit:quo tempore auus meus in driuaſti expugnatione fratrem amiſit:cuius
& ipſe fatum mox ſecutus eſt. Deinde Altomanus dux bellicoſiſſimus multis
cum legionibus & agrum/ & oppida/ & quicquid Scodræ adiacebat/ fere occu
pauit:Elatuſq; uictoria ad urbem etiam inuadendam aſpirabat.At Scodren/
ſes captata temporis/ & loci opportunitate in hoſtem Buenam inſolenter traii/
cientem impreſſionem fecerunt:qui inopinato caſu territus/ fugæ ſe dedit:
Q umq; fugientem pertinaciter noſtri inſecuti fuiſſent:una cum fratre prope
ſuacium oppidum noſtrum captus:Venetias uinctus miſſus eſt:hic conflictus
uel unus teſtis eſſe poteſt & uirtutis/ & fidei patriæ:ſi cōflictus ille dicēdus eſt:
qui hoſtes animo magis/ q̄ armis inuaſit:& eius terga in ictu oculi cecidit:ita
ut ſermo iſte prolixior ſit q̄ res illa fuit. Omitto prouinciæ regulos/ qui nobis
aſſidue inſenſi & infeſti fuerunt. Nonne Princeps & Patres Illuſtriſſimi ex tot
uariis/ & extremis periculis patria mea Scodra inter omnes:quæ ſunt:quæ fu
ere:quæ futuræ ſunt fidiſſimæ ciuitates/ prima eſſe deberet? Omitto quod cen
tum/ & eo amplius annos paſſa eſt/ uidit/ ſenſit tot rapinas/ populationes pro/
phanorum/ ſacrorumq; direptiones:Tot effuſas per phana/ ac templa/ per pu/
blica/ ac priuata ædificia flāmas:tot uillarum/ & caſtellorum incendia:horren/
dos efferentium prædas/ repetentiumq; diſcurſus:Omitto barbaricos ex diuer
ſis clamoribus ſonos:non ſonos/ ſed tonitrua:repentinoſq; ruentium tectorum
fragores:Omitto tot cædes/ fœditates uulnerum obſidiones:in quibus tam in/
comparabili fide/ urbis mœnibus omni ex parte exciſis/ ſua corpora telis ho/
ſtium:& tormentis/ nihil minus q̄ uitæ/ aut mortis diſcrimen æſtimans oppo/
ſuit.Infinitum eſſet talia percenſere.Ad alia deſcendamus.Scodra annos pro/
pe triginta Ottomani imperium:martemq; tam grauem/ & periculoſum ſuſti/
nere potuit. Scodra tantas uictorias de immaniſſimo hoſte/ de tot interneciui
belli prœliis reportauit:Scodra Paulo Lauretano prætore Caliſſam Aſiatica/
rum copiarum præfectum:Q ui ſexaginta armatorū milibus inſtructus qua/
triduano temporis momento ſeſe urbem expugnaturum iactauerat turpiter re
pulſum a mœnibus relictis caſtris/ & impedimentis fere omnibus fuga ſibi:
& expedito militi conſulere coegit.¶ Taceo quæ geſſimus auſpiciis Scanderbe/
giquē imperatorem ueſtrum in ea prouincia declaraſtis/ & Veneta nobilitate
donaſtis:poſtea q̄ a Meſithbego Turcorum præfecto/ ſub quo militabat clam
abiens/ paternum regnum recepit. Nonne Amurathē iſtius/ qui regnat/ auum
uexauimus? Et ſub Croiæ mœnibus magna turcici exercitus parte conciſa
præindignatione expirare coegimus? hoſtiles prouincias ferro/ flammaq; de/

Scodrēſium fides in Venetos.

uaſtauimus? eoq; duce theſſaliſq; & Epirotis confiſi ad ſtrimonem uſq; perue/
nimus? Taceo quæ Ioſaphato Barbaro legato geſſimus: qum lechas Ducagi/
nus in fratrem tot turchoꝝ milia contraxit: Quæ fudimus iuſto conflictu: q̄/
uis numero longe impares: itaq; perſecuti ſumus a Drini ripa p ualles: & mon
tis nigri iuga: ut omnes ad unum cæſi fuerint præter paucos: qui præceleri fu/
ga per auia montium ſalutem ſibi cum ipſo lecha pepererе. Occurret aliqs an/
tiqua ſunt iſta. Equidē fateor: & eo ſanct. ora: quo antiquiora: Talibus quidem:
tot: tantiſq; meritis cū ętate dignitatis gratia: & ponderis auctoritas: & religio/
nis cuiuſdam ueneratio accedit. Atq; ut ſenes magis: magiſq; ueneramur coti/
die ſeneſcentes: ęquales uero blādiore licet affectu: minore tamen honore pro/
ſequimur: Ita beneficia uetera recentibus ſunt grauiora: q̄q̄ pñtia ſuauiora ui/
dentur. Præterea apud ſenatum uenetum: qui idē eſt ſemper: non moritur: non
ægrotat: non ſeneſcit: non alia patitur: quę cæteri reges: & principes patiuntur:
non debent ſuorum ciuiū: ſocioꝝ: amicorū: non poſſunt aliorum promerita ſe/
nio corrodi: aut obliuione oblitterari. Sed tñ ſint illa inueterata: q̄ diximus: ſint
carie conſumpta: & in puluerem uerſa: quid hæc recentia: quæ pueri uidimus?
Eloquar: an ſileam? Qua fide: qua conſtantia: quam uaria fortuna Scodrenſes
ſuſtinuerint bellum illud diuturnum: omniumq;: quæ unq̄ geſta ſunt grauiſſi/
mum: & periculoſiſſimum: quod intulit Mahumetes crudeliſſimus ille turco/
rum tyrannus. Notum eſt omnibus: ut Sulimanus Baſſa contractis centum
milibus militum ex prouinciis Europæ: & ex ipſius tyranni cohortibus Sco/
dram obſederit: ut muros urbis: publica: priuataq; mœnia ſolo ęquauerit: ut mi
nis: & pollicitationibus ciues ad deditionem tentauerit: ut tantam multitudi/
nem in ipſis munitionibus ciuitas mea conſtanti animo exceperit: Exceptam
ſæpius ſtrage fœdiſſima proſtrauerit: præcipiteſq; Ianizaros per ſuorum ca/
dauera uſq; ad montis radicem perſecuta fuerit: ſigna militaria: & ſpecioſiſſi/
mi triumphi ſpolia ademerit: Ad uiginti hoſtium milia: trigintaq; pręfectos in
quibus Alibegus tribalorum dux fuit: trucidauit: uulneribuſq; fere confecerit.
Hæc uictoria parta eſt Antonio Lauretano auſpice: quem uenetum Fabium
merito appellare poſſum: qui & militis: & imperatoris officio fungebatur: prę/
ſenti conſilio omnia circunſpiciebat: Inuicto animo omnia perferebat: prææui/
debat: prouidebat: nuſquam deerat: hortabatur: orabat: obteſtabatur: ſolabatur.
Non deſtitit tamen ab obſidione Sulimanus: & ad tantam rerum omniū ne/
ceſſitatem redegerat urbem: ut non ſolū animalia fœda in uſum obſcœni cibi
conuertere: uerumetiam omni potu carens: excrementa ſub bibere cogeretur:
Et ante ora: inter ultimos amplexus: parentes: liberos: uxores: tantamq; chariſ/
ſimorum turbam imbellem: & ad defendendum minime idoneam: aut miſera/
biliter expirare dimitteret: aut in prædam hoſtibus miſerabili ſpecie obiiceret.
Siquidē tenuiſſimus: & luculentus aquæ potus: quē non oibus: ſed fortioribus
tm̄ diuidebat: & qdqd ad quādā alimenti ſpeciē trāſferri poterat: iā deficere in/

Scodrēſiū fi/ des erga ue/ netos.

Antoniꝰ Lau retanus ſco/ drenſis uene/ tus Fabius.

Inaudita & miſerabilis res.

cipiebat:Et conſtantiſſimi propugnatores:qui turcos toties a mœnibus detru/
ſerant:ad extremã corporis imbecillitatem langoremq; non tam aſſiduis labo/
ribus:uigiliiſq;:quã fame:ſitiq; redacti uidebantur. Vnde ſeniores fato malo
uſq; in illũ diẽ ſeruati:ultro morti (quod utile obſeſſis fore animaduertebant)
ſe deſtinantes:patriam:quã tueri non poterant/iuuenum uirtuti cõmendabant.
Mulieres fletu/& concurſatione incertæ:cui ſe/cũ pueris fato darent/nũc hos:
nunc illos/quoſcũq; obuios interrogabant. Dehinc ad ſuos cõuerſæ/& in extre
mo eoꝝ cõplexu cohærentes/lachrymis/ & eiulatibus/ſupplices/ut ſe interime/
rent/obſecrabant. Vbi uero non in ſuo conſpectu/ſed coram/ſenes omnes tra/
ctos ante pedes turcoꝝ/&(quod fortibꝰ quondã uictoribus miſerrimũ) prius
ignominia ſeruitutis/quã hoſtili ferro cõfici/defixa ciuitas uidit:& mulieres co
nantes retinere ſuos infantes/agi/ante ſuos quãq; ꝑdones cathenatas:Et modo

Scodrẽſium fides incredibilis.

ad cœlum:modo ad urbẽ oculos extollentes/fletum edidit æternum/exuta fer/
me uirilem illam conſtantiam.Nec minor captiuaꝝ audiebatur ploratus:mu/
tuo dolore lachrymas & planctus utriſq; integrãte ultimũ illud iter ſe uiſuris.
Durã ſortem:plenam miſerationis faciem/& acerbiorem ipſa euerſione imagi
nem. Q uæ expugnatæ urbis fortuna maioꝝ doloꝝ monumenta complectere
tur? Sed quo rapior? Fluuius torrẽs Demoſthenis/& mare Ciceronis ĩmenſum
opus eſſent:ad noſtras miſerias breuiter deflendas. Alioquin ſi hiſtoriam cõte/
xere in animo eſſet/ad hæc merito explicanda Herodotus/&Thucydides muti
eſſent:muti Saluſtius ueritate hiſtoriæ præclarus:& lacteæ eloquẽtiæ candore
Liuius excellens:Ad me redeo. Q uæ ciuitas unq̃qum omnia deficerẽt/in hãc
conſultationẽ deſcendiſſet? Vt nocte intempeſta urbẽ penitus in ictu oculi ali/
quot morati de induſtria incenderẽt ſimul:ſimul uniuerſi repentinam in hoſti/
lia caſtra irruptionẽ facerent/ Deo tamẽ optimo maximo gratias agentes/ſine
feſtinatione improuida/& cæca:Q ua uix ad capienda arma/nedum ad conſe
rendam manũ competit animus:Non quo fugerent:quando nulla fugæ ſpes:
nullum ne euolandi quidẽ iter tutum eſſet:Sed quod fixum/deſtinatũq;:quod
certum/atq; obſtinatum omnibus erat:quo non ſine ultione/ & maxima hoſtiũ
ſtrage/& omnes ad unũ trucidarẽtur. Per deum ĩmortalem quæſo:quod aliud
hominũ genus potuiſſet tunc tẽporis liberos/coniuges/fratres/parẽtes/domos:
tecta/lares familiares/diuoꝝ templa ſine fletu.Iam aũt miſeram mortẽ/aut mi/
ſerabilem ſuoꝝ captiuitatẽ.Cogitabant patriæ & chriſto nati ꝓpugnatores:ſed
qũo extremũ ſpiritum fortius effunderent pioꝝ ſedem & locum conſecuturi.

Antonii Lauretani uirtus.

Tanta in deſperatione Scodrenſis Lauretanus infracto fuit animo:Et in me/
dium procedens per egregiam ipſoꝝ fidem in deum/ & uenetum imperiũ:ut
ſuæ uirtutis memores:qua patriã/ſe/liberos/cõiuges/ſacra/prophana/Venetos:
chriſtum ipſum defenderant:Obſecrauit:ut in ſequentẽ diem conſilium egre/
diendi urbem/& inuadendi hoſtem differrent:Adhuc modicũ & tm̃ aquæ ſup
eſſe:quod diſtribuẽdo in diem craſtinum ſuffectuꝝ eſſet.Iudices urbis/& con/

ſilii participes teſtes citauit. Addidit obſecrationibus lacrhymas uir tantæ for/
titudinis honeſtiſſimas: ſimul & illud addidit. Vt pectus ſuum tranſ oderent
(Denudauit autem cum dicto pectus)Et eruptionem ſanguinis ſui exciperent:
Ita ut nulla ſtilla remaneret:Et in potum ſuum diuiderent:inſtabatq; acrius ſer
monem ingeminans:ut ſuum ſanguinem haurirent.Incredibile dictu eſt:ut illi/
co ciues exorati hac miſerabili oratione miſerandoq; tanti imperatoris aſpectus
a propoſito deſtiterunt:Cuius etiam uerbis & miſericordia non mitius quam to
tius urbis calamitate & fletu puto dei uiſcera cõmota: Cuius prouidentia factũ
eſt paucis poſt horis:ut tabellarius a ſæuiſſimo tyranno litteras Sulimano red/
deret.Quibus iuſſus eſt:ut omnibus poſthabitis ſine mora ſoluta obſidione in
Macedoniam concederet.O Spectaculum diuini operis celeberrimum. O cœ/
leſte miraculum. Vix dum hoſtis abire cœperat:quum ſitibundi ciues ad ſubiectũ
flumẽ Buenam ſe ꝑcipites dedere:ut optato diu potirentur:Multiq; uulgo tam
auide aquã ingurgitarunt:ut ex inſuetudine:quum ferre non poſſent tantũ hau/
ſtus exanimes conciderint. Hoſtilis diſceſſus nũcium attulit Venetias Stepha/
nus Becichemus patruus meus patrię legatus:qui gaudio incredibili hanc excel
lentiſſimam.R.P.affecit: quæ ſollicita de ſtatus ſui ſumma(ut par erat in tanto
belli diſcrimine) ſuo ſtetit ueſtigio.Honorifice patruus ſuſceptus eſt: Aureum
uexillum ciuitati ob æternam memoriam hoc eſt trophęum in æde aurea p.S.
C.erectum eſt:Laudatus per litteras Antonius Scodrenſiũq; eius fides & patien/
tia:utraq; in defendẽda urbe uirtus laudata:Miſſa & his & illi munera.Scodrẽ
ſes ut Croiæ oppido fame laboranti opem ferrent: cum duobus milibus peditũ
equitũq; quos miſiſtis ſe in Amarbegum armarunt:Et in tyrãna planicie manũ
cum.xx.M.barbaroꝝ conſerentes:in fugam uerterũt:caſtris ſpoliarunt.Quæ
uictoria felix & diuturna fuiſſet:niſi mercenarius pedes auidius prædæ inhians
a ſuis ſe excluſiſſet: Vnde barbarus eo intercepto in reliquum exercitum impetũ
fecit:fuſumq; horrenda noſtrorum cæde uſq; ad Ialmiſſam fluuium perſecutus
eſt.Nouiſſime Maumethes:ut parentis mortem recentẽq; ſulimani cladem: ut
erat iræ impatiens:& uictoriis totq; regum ſpoliis iflatus:Simul ulciſci ſtatuit:
omneſq; uires ſuas artes artifices atq; inſtrumenta bellica quattuor annorũ cur
riculo in unum contraxit.Res incredibilis poſteritati uidebitur:eſt tñ(ut ſcitis)
ueriſſima : traxit ad Scodræ expugnationem ſupra trecenta hominum milia.
Prę miſit Alibegum Danubii præcurſorem & Scanderbegum eius fratrem My
ſiæ ſuperioris:Et Malcotium inferioris prefectos:Qui uigintiquinq; bellatorũ
milibus obſidione undequaq; Scodram cinxerunt:Quattriduo poſt Solimanꝰ
Baſſa Sanzachus factus ſub Tauti gaiolę ſucceſſoris ducatu cum octoginta mi
libus ad ortum conſedit. Cuneq; totidem ſubſecutus Aſiaticæ oræ præfectus ad
meridiem metatus eſt. Nouiſſime imperator ipſe tanta hominum multitudine
affuit: ut quicquid terrarum circa urbem:longe:lateq; patebat:tabernaculis &

Diuina erga Scodrenſes Prouidentia.

Scodrenſium fides & conſtantia.

uelis quinq; milium ſpacio texerit : Omni tormentorum generelin quibus erãt: quæ ſaxum mille & ducentorum pondo emittebant:erant quæ globos inextin/ guibiles ferme igneos contorquebant:ut urbem incenderent: erant mortaria : q̃ dicuntlſphæricas moles in cœlum tollentes: quarum impetu ne in cuniculis q/ dem oppidani tuti erant:Murosl& ꝓpugnacula:templaldomoſq;l& ipſas mu/ nitiones funditus proſtrauit. Suaq; præſentia tot ſane & tã horrenda facinora a ſuis edita ſunt:a noſtriſq;:ut uix ſibi fidem uendicent : Q uorum illa mihi in/ digna ſilentio uidẽtur:quod qum multis leuibus certaminibus urbem uexaſſet: Tandem quadrato agmine totis conatibus inſtructus l urbem ter oppugnauit: In quibus oppugnationibus bellicis machinisl ſuosl& noſtros quil temere imiſ/ ſis ignibus occurrebant:interficiebat. Ad tria milia præter totidem lapideas mo leslplumbearum glandium ſuperſtites collegerunt: Exq; unius impulſu ad uigi ti ciues deſideratos obſeruarunt.Tantã item hoſtes imittebant cum telorum om nium: quæ more grandinis cadebãt tum ſagittarum uim:ut ſolem uelut nubes ab oculis auferrent:ut urbis ſolum & tecta contegerent. Signa hoſtium milies ĩ munitionibus erecta fuerunt cominus pugnabaturl& in urbis gremio . Nemo erat ex omni ciuium ordine nõ aliquo uulnere affectus.Certatim pater filiosl fra ter fratreslciuis ciues exhortantes ſup ſuoꝝ cadauera in hoſtem ferebantur.Nec minor uirginum & mulierumlq̃ uirorum fortitudo erat. Videres filium in con/ ſpectu matris confici:uirum ante oculos uxoris fratrem pręſente ſorore proſter ni:non reſpiciebant ad illos:ſed in hoſtes tella bellatoribus fortiſſimis ſubmini/ ſtrabant:opera conficiebant:iu multis quietemlcorporiſq; curandi tempusl his: qui pugnaturi erant:dabant.Nemo tormẽta formidabat:nemo armalnemo uul

Scodrenſium fides ſtupen/ da.

nera/nemo mortem timebat,Hoc omnibus certum erat:hoc unum ſtatutum:ur bem ſuo ſanguinelſuo corpore ſeruare. Vbiq; ſtrages fœda : & plurima mortis imago.Videres tormentis ciuium membra diſcerpi: integra corpora per aerem ferri:parieteslulicoslulaslforaltecta fruſtis carniumlcruorel diſruptiſq; uiſceribus fœdatalſanguinis flumina undiq; prorũpere. Deniq; qum in poteſtatem hoſtiũ ex fœdere coacto infortunata patria deueniſſetlnatale ſolum: in quo natus quiſ q;:educatuſq; fuit:deſeruere ſcodrenſes:templa:& ſepulchra & penates:& tecta: & agros feraciſſimos:amœniſſimoſq;: Et fortunas oẽs penitus reliquerunt Sco/ drẽſes.Mira res:& oĩbꝰ ſæculis cõmendanda:ex tanto ciuiũ numero:Ex triplici ordine:nobilium: plebeiorum: & primariorum : qui ut olim equites romæ me/ dii erant:nemo inquam unus inuentus eſt:quamuis & publice omnes:& priuati inuitati:multiſq; allecti pollicitationibus & muneribus a barbaro fuiſſent:Q ui non maluerit ſub ueneto impio miſer:deſolatus:mẽdicus: uitam extorrem:& in felicem trahere:quam in opibus ac commodis dulcis patriæ eẽ : aut uetus ſco/ drenſis fidei ſtudium quoquo modo uiolare. Q umq; agmen migrantium triſti ſilẽtio ciuium:Q ui tamẽ non cõmoti circũfuſæ multitudinis feritate: & hoſtili

aſpectu/ſed erecti maximi & pulcherrimi facti cóſcientia ingrediebantur: miſe
rabilemq; matronarum habitum:quæ per medias barbarorum cateruas pueros
flentes exilii comites ſecum trahebant:hoſtes q̃uis & hoſtes & hoſtium crudeliſ/
ſimi uidiſſent:non mirari & ſtupere fidem/& conſtantiam: & a lacrimis tempe/
rare non potuerunt.In his nouiſſimis obſidionibus pater meus fuit & patruus:
patrueles/amitarum/auunculorũq; filii ferme triginta/omneſq; fratres mei: ex q
bus ſeptem tantum euaſerunt:cæteros cum patre chariſſimo amiſi:quorum qui
dam gladio cæſi:alii uti & ſororis meæ uir nicolaus malonſius:tormentis diſcer
pti.Nónulli ruinis munitionum oppreſſi/& ſemianimi/ſed pugnantes cum ho/
ſtibus ſepulti.Leonarde Princeps pientiſſime/& clæmẽtiſſimi patres: ut merita:
& laudes patriæ meæ dixi q̃ breuiſſime potui:qm̃ uerecundia modum facere ad
monuit:Ita in cómemorandis eius malis/ & erumnis meus dolor cohibuit. Hæc
autem quoquo modo dixi:ut intelligeretis/q̃ benemeritis Scodrenſibus benefe/
ceritis.Q uorum meo iudicio laus eſt ut nouiſſima/Ita omnium fere clariſſima:
q; fortiter & ſapienter quicquid ſibi accidere poſſet præmeditati/ prouidere cu/
rauerint:ne acciderẽt:ubi accidit/patientiſſime omnia pertulerint: Venetoq; im
perio:quod turcico illo bello non uno aduerſo prœlio mutatum: & quam florẽs
antea ac potens:tam ea tẽpeſtate languidum/& eneruę uidebatur iacere:ſe ſuaq;
omnia poſthabuerint. Sed hic ſua laude pater meus fraudandus non eſt:Q ui:
ut ex publicis monumentis conſtat/ a ſecretis ueſtra magni negocii negocia an/
nos prope quadraginta:Apud Turcoꝝ principes non minus conſtanter . Q uã
fideliter tractauit:Tot labores:& pericula terra:mariq; paſſus inter barbaras: ar
mataſq; gentes ſæuiſſimis/Imperatoribus: etiam mortem illi minitantibus ma/
gno animo quæcũq; in mandatis habebat expoſuit:perfidiam obiecit ſpectante
interdum:& audiente inſtructo Exercitu auditus: ſæpius in hoſtiles manus inci
dit:ius legationis tuitus eſt.Ita ut non honoratus/ſed & donatus dimiſſus fuerit.
Tandem:ut morte uitam probaret: mortem ut uitam ſagitta confoſſus Venetæ
R.P.numini dicauit:Liceat in hoc & mihi gloriari inclyti.P.Q uod arcana ma
ximi illius:& periculoſiſſimi belli:Q uod uelut tumultuario exercitu raptim du
cto:antequam cœptum crederetur/ uno conflictu proxime confeciſtis:Q uodq;
iam pridem in turcos geritis:Ea inquã arcana:dum terra/mariq;.Q uoquomo/
do pro ueſtri nominis gloria/capitis periculum adire non dubitaui / mea manu
conſcripta:in actaq; publica ſuperioribus annis relata:Eiuſmodi præſcriptioñe
ſeruantur:ut dum illa extabunt:mea in uos fides obſcura eſſe non poſſit. Plura
de patre/meq; dicere pudor:& modeſtia uetat.præter id unum ſemper illũ op/
taſſe:Semper uotis & precibus ad deum optimum maximum effuſis oraſſe : ut
mortem quamuis acerbam ſibi concederet in aliquo Venetæ:R.P.negocio:Pro
qua pater eius patruus:omnes deniq; Becichemi occumbere non dubitauerant:
hoc genuſ mortis glorioſum ꝑdicabat:Ideq; & filiis/& nepotibus ſuis optabat.

Exaudiuit deus pias ſui ſerui preces:Q uem credo cum omnibus ciuibus ad fe
liciſſimas piorum ſedes euolaſſe:Vbi patriæ propugnatores ſanctiq; fidei Tuto
res beato:æternoq; æuo pro uulnerum:& cruciatuum genere:pro ſanguinis pro
fuſi precio fruũtur: Sequitur ut canam & beneficia ueſtra & gratias ſi nõ quas
debemus;quas certe poſſumꝰ:Q uæ pars longam exigeret orationem:Si ueſtra
pateretur Modeſtia in ueſtræ Munificentiæ & Benignitatis operibus ĩmorari.
ſed hunc modum ſeruabo:ut ex plurimis pauciſſime uel ut uno aſpectu notem:
Q uæ non ego:nõ ciues mei mecum a uobis ſeruari: ſed totus terrarum orbis:
ſed uentura ſæcula recognoſcant . Scodrenſes ſic facti extorres Venetias ueni-
mus Septingenti uiri mille & Trecenti pueri:Totidemq; mulieres.Tot quidem

Veneti Prin. & ſenatus miſericordia in Scodrẽſes.

ex tãto populo ſuperſtites fuimus.Audite omnes: & chriſtiani: & Barbari uera.
V.R.P.beneficia non ambitu empta:non pcibus efflagitata : Sed quæ ex eius ĩ
nata liberalitate:uoluntariaq; benignitate prouenerunt:Tacebamus nos in tãtæ
maieſtatis conſpectu uerecundiæ difficultatibus:Vultu incompoſito iacebamꝰ
ad pedes principalis ſolii.Vidimus principem patreſq; conſcriptos uultus ſere-
nitatem obumbrare:lacrimiſq; ora rigare:quæ nobis ſalutares:Illis decoræ fue-
runt.Vtpote quæ pietatis:non doloris indices eſſent:Eueſtigio nos attollunt:cle
mentiſſimoq; affectu ſolantes miſericorditer complectuntur: uulnera noſtra ui-
dere:& tangere leniter uoluntutq; optimi medici:quæ nos celabamus : in pro-

Venetorũ benignitas quãta in Scodrẽſes.

fundiſſimo ulcere inueſtigantes detegunt.Multa remedia adhibent pro tempo-
re opportuna:Et ſi qua alia optemus:percõtando ſuggerunt.O diuinam diuinę
R.P.medicinam.Q uis nõ dico reminiſcitur?Sed quis non adhuc quodammo
do uidet:Vt nos inuicem iam dolore diſcuſſo:flebamus gaudio.Cuiuſuis maior
eratq̃ oĩs luctus fuerat:eo q poſt diuturnã ęgritudinẽ:atq; mœſticiã: caluit ſu-
pra ſpẽ: pter expectationẽ: ultra uires nr̃as animus cuiuſq; nr̃m ad repẽtinã lę-
ticiã:Et hęc qdẽ ad cõſolationẽ:& neceſſitatẽ noſtrã ſufficere potuiſſent. Sed tã
prõpta eſt ĩ Venetis bñficẽtiæ natura:Tam aperta ſunt miſericordię uiſcera:Vt
& omniũ remediorũ:quę ad ſalutem noſtrã facerent:Spem differre:Aut quibus
opibus nos leuaturi eſſent in dubio relinquere noluerĩt:Sed ſtatim:quæ pia mẽ
te conceperant:Senatus cõſulto pulcherrimo declararunt. Q uo nõ ciuitate do
narũt Scodrẽſes:Sed omnibus ciuibus præferẽdos ſtatuerunt: Q uaſturas plu
res:artium:aliorũq; locorum pręfecturas.ſcribarum beneficia:Perpetua ſalaria:
Militares dignitates cum amplo ſtipẽdio pro conditione cuiq; decreuerunt.Ita
ut nullus eſſet ex omni populo:& ſtirpe ſcodrẽſium:qui publico non ſubleuare
tur bñficio:Addiderũt:& uiduis ex publico uictum:& itẽ puellis:& pueris uſq;
ad pubertatẽ:Q ua ætate his locus daretur pro meritis: prout uiris: Et illis dos

Principis beneficentia in Scodrenſes.

ex fiſco pro fortuna priſtina nubẽtibus:Q uæ oĩa rite:ut ſeruarentur: Q uinq;
uiros cõſtituerũt ex flore ſenatus delectis:in quibus Tu unus fuiſti Princeps be
nigniſſime:Q ui celeritate præſtandi occupabas ſpacium cogitandi:Citraq; pe-

tendi Moleſtiam uoluptatem Adipiſcendi nobis Dabas: Quod ſi publica bene-
ficia non ita in promptu erant: ut ſtatim tuum implere poſſes deſiderium: Tuis
opibus alimenta ſuminiſtrabas: Pecunias tuas uiduis/ pupilliſq; noſtris eroga-
bas: Nec ante deſinebas. Quam publicum aliquod beneficium conferres egen-
tibus. Sic publica in adminiſtratione iuſtus eras premiorum diſpēſator: Iuſtus
patriæ uoluntatis executor: Et tuarum opum pius elargitor: & Munificus pieta-
tis Auctor. O ueri principis imaginem in priuato ciue: O principalem in magi
ſtratu etiam minori maieſtatem. Dabas Benigniſſime nulloq; negocio oībus ſi-
ne mora/ aut artificio/ quæ tribuēda erant/ læta fronte/ alacri animo/ ambabuſq;
(ut aiunt) manibus profundebas. Singulos: quid opus eſſet: curioſe interroga-
bas: non ut diſceres/ omniū ſciens: ſed ut deſiderio eorum liberalius ſatiſfaceres:
qui neſcio utrum uerecundo ingenio/ an grato animo/ tuæ reticendo indulgētiæ
fonti uiuo/ celeriter largeq; fluenti/ & uelut de cœlo ad nr̄a pectora irrigāda miſ-
ſo modum facerent. Effeciſti quidquid cogitaſti: præſtitiſti multa: plura adhuc
præſtare cupiebas: ſi auſi fuiſſemus expoſcere. Sed omnia feciſti: q̄ nobis uictū:
& uitam dediſti tua liberalitate/ tuæq;. R. P. Munificentia: Ex qua plus argenti
conſecuti ſumus/ quam omnes eius metalli fodinæ largiuntur: plus auri / quam
tagus atq; pactolus emittit. Nobis ergo pręcipue te deus/ qui in nos tandem ocu
los rettulit: & ſenatus/ qui ad mala noſtra reſpexit: principē creauerunt. Virtus
tua meruit hunc principatum: quem fortunę/ cuius conſilia tecta ſunt/ nō debes.
An ego ſine diuino numine factum putē? qum in declaratione principatus ni-
hil pręteritum fuerit: quo uel minimus inuidiæ ictus penetraret: q̄ cum ex aliis
uirtutibus/ tum ex iuſticia maxime concitatur. Et oblatus eſt/ ēt ſine ambitu/ ſi-
ne occaſione/ non appetēti: immo fere dep̄canti? Mihi uero præ cęteris te princi
pem diuinitus creatum uideo: qui quem uix nomine/ facie nunquam cognoue-
ris locum in urbe honeſtiſſimum dediſti: ſalarium publicum & mihi/ & liberis
conſtituiſti: Rem/ & famam pariter auxiſti: meis omnibus ſubueniſti. O Rem
tali principe/ ſenatuq; dignam. O optimę naturę/ & dei ſimulacra. Veſtram Pa-
tres liberalitatem/ & munificentiam iam pridē una eadēq; omniū uoce/ atq; lau-
datione audieramus celebrari: eam tamē qum experti ſumus in nobis/ & in libe
ris noſtris: uos deos terreſtres eſſe ſtatuimus: qui digni ſitis ſemper in uita eē: Et
non minus toti terrarum orbi/ q̄ ueſtro pacatiſſimo/ & feliciſſimo imperio domi
nari. Multi ſunt principes: Quos qui adeunt nō tam diuitiarum: & luxus ma-
gnitudine obſtupeſcūt: q̄ ſuperbiam atq; inſolētiam oderunt: quibus faſtidioſe
aſpere in eos/ qui ſua opa indigent/ uti conſueuerūt: qui in pollicitando liberaliſſi
mi ſunt/ atq; facillimi: At in ſoluēdo/ aut auari ſunt: aut difficiles. Vos hoꝝ diſſi
miles ueniētes comiter excipitis: petētibus benigne reſpondetis: quod uos factu
ros p̄humaniter recipitis: id p̄benigne ad conſtitutum tempus/ ac munificētiſſi-
me efficitis. Quæ non p̄mittitis/ munera ſponte: libenterq; cumulatis. Memo-

Principis / & ſenatus uene-ti in ſcodren-ſes munificē-tia.

rabilia illa duxit uetuſtas ueri amplificatrix/ſuiq; oſtentatrix: quod qum Treſi/
pus cæcatus eſſet:ut publice aleretur a ſolone decretum eſt. Piſiſtratus quoq; le/
gem tulit:ut qui oculos in bello amiſiſſent:publice alerentur. Lacedæmonii eu/
rybiadi premium fortitudinis dederunt lauream:ſapientiæ autem Themiſtocli:
Laudat illam athenenſium legem. Quæ parentes/& filios eorum/qui in bello in
terierunt/ali iubet:ſummoq; magiſtratui talium committit curam:ne ulla pror/
ſus afficiantur iniuria: Admiratur:q; filios ita educare ea ſoleret ciuitas: ut parē
tis uicem gerens efficeret:ut illis pueris ignota eſſet orbitas: & ad maturam æta
tem prouectis ad officia ſua aditum dabat: & omnem armaturam donabat: &
inſtrumenta paternæ uirtutis memorans ad patrum ſtudia inflammabat. Apud
Platonem pro magno & premio/ & ornamento aſpaſia in funebri oratione ait:
Nempe ſenectutem ueſtram/priuatim/ publiceque alemus: & quemcunque ex
illorum progenie nacti fuerimus/ſumma beniuolnetia complectemur. Et apud
Thucydidem Pericles in laudatione eorū/ qui in bello peloponneſiaco deſidera/
ti fuerunt: Quorum inquit liberos ciuitas hinc ad pubertatem publice alet:uti/
lem profecto:& iſtis:& futuris proponens lauream taliū certaminū. Quę enim
ubertima uirtutis propoſita ſunt premia:ad ea optimo quiſque in. R. P. animo
contendit. Extollit etiam antiquitas. R. P. illam quod ſingulis/Ariſtidis filiabus
tria dragmarum milia dederit: Lyſimacho quoq; filio argenti minas centum to
tidemq; iugera conſiti agri: & cotidie quattuor dragmas adiecerit phrynici in/
terfectori ac ſociis eius premia detulit. Celebrantur ſimilia romanoꝝ/aliorumq;
principum exempla/quæ ſi uellem cōmemorare/ prolixior quam inſtitui forem
Cicero in philippicis decernit:ut quæ militibus/qui pro patria ſanguinē profu/
derunt:tribui oporteret:ſi illi uixiſſent:eorum parētibus/liberis/coniugibus fra/

Veneti Senatus in Bene/meritos beneficentia.

tribus tribuantur. Id pro ſummo premio in eo. R. P. ſtatu in quo profundi opes
omnes/& priuatæ/& publicæ debebant. At ſenatus uenetus integros populos in
tra regalis ſuos parietes excipit:nullamq; prætermittit munificentię partem:nul
lum humaniſſimi liberaliſſimiq; principis officium. Non eſt græcia in Megalo
politanos/ non eſt Roma in Sagūtinos/quos patriæ caſus nō eripuit/tali benefi
centiæ munere uſa. Qua publica/& ingenti gratitudine in Scodrenſes uſus eſt
uenetus ſenatus: Eadem eſt in tenedios olim uſus:eadem pauloante in chalcidē/
ſes:eadēq; nunc etiam in driuaſtenſes & Methonenſes. Huc huc hiſtorici ſtilum
conuertite: Huc huc oratores eloquentiæ uires conferte: Huc huc uates muſaꝝ
dictata proferte. Venetorum iuſtitiam:& benignitatem:o uos omnes ſcriptores
omnibus linguis:& litteris celebrate. Hoc opus erit perēne: Hæc ueſtris ſcriptis
rerum materia dabit perpetuitatem:quā hactenus rebus ipſis ingeniorum mo/

Venetis debent lr̄æ oēs: & litterati.

numenta præſtarunt. Hoc publicum eſt:& commune officium: & debitum ue/
ſtrum. Debent enim Venetis patribus litteræ:debent litterati omnes. Debent ui/
uentes: Pariterq; omnis poſteritas. Hi ſunt ingeniorum Mecœnates. Nemo eſt:

qui aliquem litteratorum domi non habeat:& nutriat.Ingenuę artes:dum eaꝝ profeſſores in complexu:oculis:auribus habent:per uenetos ſibi redditæ reui/uiſcunt.Salariis publicis gymnaſia non uenetiis tantū:ſed patauii:ſed in cun/ctis fere urbibus ſuæ ditionis conſtituerunt:Quod eſt pulcherrimū:& præci/puum.R.P.ſpecimē.Quis digne laudare uos ueneti.P.poterit?Quas gratias agere?quibus uerbis hoc tam latum:& patēs beneſaciendi inſtitutum cōmen/dare?qui omnia agitis:& curatis:quæ ciuium/ueſtrorumqꝫ ſociorum(ſic enim potius:quā ſubditos appellari uultis)uitam:ad bene/ſanctéqꝫ uiuendū compo nant:hortentur:& quodāmodo impellant.Modum quoqꝫ:& cōmoda:& immu nitates dediſtis ſtudioſis omnibus:Quo recta inſtituti lingua:eloquentiæ deco re:animoqꝫ diſciplinis exculto:ad uirtutē ueniant:ad gloriam inflammentur: Et ciues/& populi ueſtri:quinimo tota Italia/& gentes omnes.Roxani/Poloni: Boemi/Pannones/Germani/Galli/Hiſpani/Britanni/Siculi/Dalmatæ/Albani: Græci/qui ad ueſtra gymnaſia undiqꝫ confluūt:excellentiſſimos habēt dicendi magiſtros:iuris antiſtites/ſapientiæ doctores:diuini eloquii interpretes.Hoc ni mirum beneficio beneficium eſt amplius nullum:hoc inſtituto inſtitutū eſt lau dabilius nullum.Hoc unum inter ueſtra inſtituta certe præclariſſima laudabi le eſt:ac minime reticendum:Quod qum adoleſcētes abſqꝫ liberalibus ſtudiis ad bonam frugem peruenire non poſſint:uos.P.Illuſtriſſimi ad id primū ani/mum appuliſtis:ut honeſtiſſimos bonarum artium profeſſores ſalariis nō par/uis conduceretis:quo præclara:& ingenua iuuentus optimis eorum inſtitutio/nibus/& caſtiſſimis moribus imbuatur:Quæ in prouectiori poſtea ætate/cum aliis tum his:qui in patres legendi ſunt:dum publica tractare incipient/adiu/mentum/& ornamentum afferant. Et pleni ſapientia/atqꝫ eloquentia ad.R.P. capeſſendam accedāt:Quoqꝫ ſenatus ueſter non minus uirtute/atqꝫ doctrina: quā imperio/& auctoritate:ut ſupra non poſſit:cenſeatur. Quis hoc inſtitutū non magnopere probet?qum principibus/& regibus bonum ſe tantū pręſtare non ſufficiat:ſed & alios ſibi ſimiles reddere:quoꝝ opera utantur: Et ſapientia ipſa Cicerone teſte parum ſine eloquētia poſſit:Coniuncta uero cū ea nihil eſt: quod non ſtatim adoptatū exitum perducat.Qum enim & reges/& principes ſemper plurimū delectati ſint eloquentia:quid de liberis/& pacatis populis di/cendum eſt:Quoꝝ in omni memoria peculiaris fuit?quia ſine dicendi copia: omnia clanguere/ac propemodū muta eſſe uidētur.Plures uiri conſumati:qui in hac excellentiſſima ciuitate/magna ſui nominis celebritate ꝓfeſſi ſunt/mul/tis laudibus extolli poſſent:Inter quos ad cœlum/ferrem Georgium Vallenſem omnium diſciplinarum peritum:Benedictum Brunulum hominem integrum: & caſtum/& grauē.M.A.Sabellicū ſcriptorē eloquentiſſimum:quē præſentē: ut illos abſētes nō minus ex modeſtia/quā ex doctrina cognoui:In qbus/& bo/ni mores/& bonaꝝ litteraꝝ cognitio/dubiā palmā fecerūt:an his?an uero illis

Laus patrū uenetoꝝ a lit teraria cura.

magis apud omnes excellerent? Sed quo feror improuidus, & infantiſſimus? Inhibẽda eſt oratio: Nc laudes eorum momẽto temporis percurrendo uelut aliud agens deteram. Digniſſimi profecto uiri: Qui ueſtros adoleſcentes inſtruerẽt. Nam adeo in omni rerum uſu præſtare, & in claros uiros euadere nõ poſſent: ſi armis corpus, aliiſq laboribus ſolũ exercerẽt. Qui enim florerent in re pub. ni litteris, & diſciplinis inſudent? Quantum bone deus natura parentum in filios tranſfuſa prodeſt, & officit. Quas notas: quos igniculos cõfert. Indignum eſſe æſtimantes, & exiſtimantes nobiliſſimi adoleſcentes, corpus exercere: animum uero incultum relinquere: utriq pariter inſeruiũt: nam corporis curæ, bonæ ualitudinis gratia incumbunt: ut etiam ſi caſus acciderit, rem poſſint publicam armis defendere: diſciplinis autem operam nauant: ut domi: & foris: pace: & bello curſum uitæ cum dignitate teneant. Sic ſemper in manibus optimorum ſunt. R. P. Habenæ: cuius optima gubernatio non eſt oibus ciuibus: ſed paucis attribuenda: qui colendi ſunt, ac uenerandi: queãdmodum in pugna, nõ eſt ad omnes milites, ſed ad paucos uictoria referenda: quibus merita pmia largienda ſunt. Illis clauum cõmittere oportet: quos ancipitia cõmendarunt: ſunt enim maxime mirabilia, quæ maxime piculoſa: Et hæc hominẽ: ut aurũ ignis: purgant. Conſideranda. n. non maris tranquillitas: ſed hiems. Non compar gubernatoris eſt uirtus (ut ait ille) qũ placido, aut nõ turbato mari uehitur: Tunc laudante nullo, illaudatus inglorius ſubit portũ. At qum ſtridunt funes: Turbatur arbor: gubernacula gemunt: tũc ille clarus, & diis maris proximus. Admiror ſingulas uirtutes ueſtras. P. C. & laudibus ex pio affectu & intimo pectoris feruore: ut poſſum proſequor: maiorẽ tamẽ capio admirationẽ in contẽplatione diuinitatis ueſtræ: minuſq feſſus ſum dicendo: q̃ cogitando: laudeſq ueſtras magis amo, q̃ affecto. Nã qui ſine amore laudant bonos, hi uereretur quidem famã ipſorum, non autẽ uirtutem admirantur. Sed pro patriæ meæ reliquiis Princeps & Patres ſapientiſſimi quas gratias agã? Quas nomine meo dicam? Patriam nõ habemus antiquã, non fortunas: Non cętera, quæ aut in defenſiõe: aut in amiſſione patrię perdidimus. Quicquid noſtrum eſt: Quicquid in nobis eſt: ueſtrum eſt: a uobis eſt. Quicqd ſumus, uobis: antequã geniti eſſemus: dicatũ eſt. Ad hoc enim nati ſumus: ut nõ nobis, ſed uenero imperio Scodrenſes uiuamus: uobis fata noſtra ſanguine conſecrata ſunt. Præterea a uobis tot: & tanta beneficia conſecuti ſumus, quot & quãta benemeriti omnes a cunctis regibus, & principibus, & florentiſſimis populis nũquã acceperunt. Quid dicam? Niſi quod ſapientiſſimus uates: grates perſoluere dignas non opis eſt noſtræ. Quid de me? Vtinã Sereniſſime Princeps, & patres noſtri ſæculi clariſſima lumina: quantum uobis me debere ſentiam uerbis idoneis exprimere: nedũ meritas gr̃as agere poſſem: nã hoc in loco ampliſſimo ueſtra ingentia erga me merita copioſa oratiõe recenſerẽ: & alibi in omni hominũ cœtu nõ paucis uer-

Lauſpatrum Venetorum a filiis ſtudioſis.

Venetorũ patrum laudes.

bis aperirem:neq; ullum terminum ſtatuerē tam grata profitendi. Q uis enim tam ingrati animi/itaq; puſilli eſt/quē tanti beneficii pondus/quale in me & fi/lios meos contuliſtis:non admoneat/& ad gratulandum non excitet. Q uotiēs illius magnitudinē cogito:totiens uincor/dubitoq;:eloquar(ut dixi)an ſileam/ non ingratus/ſed beneficiis oppreſſus/ Veſtra nāq; benignitate effectum eſt:ut poſthac inter honeſtos homines non poſtremum locum habiturus ſim:nec for tunæ mutationem/nec temporum uarieta es formidaturus.Q uam pulchrum: quam honorificum/quāq; ſalutiferum tales principes/ac tales dominos ſortiri: Sub quorum imperio ſecuram/ac tranquillam traducas uitam: & quod apud eos meritorum depoſitum ſit:Id ubi opus fuerit:plenius/ ac cumulatius repor/tes. Felices / qui a Veneto Senatu amantur: Cuius amor non ut tyrannorum amicitia:feruens ac repentinus eſt:Sed ardore leni perpetuoq; incenditur:non ueluti uentis inuidiæ atq; calūniæ flatibus agitatur:ſed firmus & conſtans eſt: nullaq; ui labefactari expugnariq; poteſt. Felices oēs/qui Venato ſenatui am/pliſſimo deſeruiunt:obtemperantq;:His ſolis nulla uis infertur.Omnia in tuto conſtituta ſunt.Omnia libera & expedita.Hoc cū alii cotidie non deſinant ex/periri:ego quoq; certiſſimū experimētū exhibere poſſum.Cui abſenti/& igno/to ueſtra fœnus meritoꝝ ſumma liberalitate:tam benigne redditum eſt:pro eo domus meæ pignore: qđ ī ueſtra cuſtodia tutiſſima multos annos iacuit:Q ua re & ſi oneri ſuccūbo:tamē quas maxime poſſum gratias tuæ Princeps ſubli/mitati:& huic ampliſſimo ſenatui ago/ & habeo/nec unq̄ agere & habere deſi/nam:ſi poſſem etiā referrē:ſed hoc non noſtræ eſt facultatis/nec ueſtræ Patres altiſſimæ conditionis ſummus ſplendor remunerandi uicē deſiderat:nec eſt ut me offerā cum iāpridē ſerenitati ueſtræ mancipiū ſim addictum.In cuius nu/tu/& arbitrio oīa bona mea poſita ſūt.Itaq; me ipſum/& quicqd penes me eſt: in ꝑpetuū trado/atq; dedico:quibuſq; ꝑcibus poſſum rogo:& uehemēter obſe cro:ut me ſeruū cū oībus meis obnoxiū uobis eſſe patiamini.Verūtñ qd acci/pere tanta fortuna pōt/qd a me tantis opibus tribui debet/gratiſſimo aīo im/mortalitatē muneꝝ ueſtroꝝ:& bñficioꝝ memoriā colā officiis fidei/ſtiliq; ſem piterni:omne negociū/& ociū meū in recenſendis uirtutibus ueſtris in rebꝰ ue ſtris:Q ua potero uena celebrādis/ponā:Ita ut & a me uiuēte ꝑdicētur:Et poſt cineres recolātur ueſtrę in nos bñficientię Mo.Vtinā deus opt.Max.occaſionē mihi aliqñ præſtet:qua ego/liberiq; mei in ꝑferendis laboribus/in adeūdis peri culis/& obeūda morte liqdo ꝓbare poſſimus:nihil aliud nos unq̄ optaſſe:q̄ ma ioꝝ nroꝝ more fortiter cōcidere pro dignitate/& gloria huius patrię:Et in hoc oīno unū incubuiſſe:Ne ueſtra in nobis bñficia male collocata uideātur.Inte/rim cū Panegyrico hocq̄ ſatyrico more dū breuitatis ſtudio ducor/cōpoſui: collectis examīatiſq; ſūmo cū labore priſcis annalibꝰ:Ita ut potius nudā utraꝗ uirtutū hiſtoriā/q̄ laudationē appellare q̄as:ne dedigneris Veneta maieſtas hāc

noſtram centuriam uiſere:In qua non parum & quærendi/& caſtigandi/& ex/
ponendi ſtudium adhibui.Maxima eius pars ad oratoriam facultatem perti/
net: Reliqua ad res non omnibus protritas & uulgatas: Et ad emaculationem
excellentiſſimorum auctorum.Q uos partim corrupit inſcitiæ correctorũ:qui
dum aliorum imperitiam inſectari uolunt:Q uæ in ueteribus libris reperiun/
tur/audacule mutare ſolent:Itaq; Craſſam Mineruam & temeritatem ſuam fa
tentur:ut manes ipſorum auctorum ad cœlum uociferantes reclamẽt:linguaq;
Romana lugeat ſuos parentes tam fœde impuneq; lacerari:Ac neſciat an ne/
gligẽtia in hoc/an ſollicitudo ſit peior. Partim deformat ſacrilega librariorum
manus:Q uorum tanta quidem iampridem fuit/eſtq; hodie ignorantia/tanta
iniuria:Q ui ſcribunt:(ut Hieronymi uerbis utar) non quod inueniunt:ſed
quod intelligunt;Et dum alienos errores emendare nituntur/oſtendunt ſuos:ut
non uerba ſed uerborum portenta/paſſim legentibus occurrant:Et plerũq; in/
tegræ clauſulæ deſint:nec minus aliqua deſcripta ſint:quæ ſenſum legẽtis im/
pediant.Operæ p̄cium me facturum exiſtimaui:Si collatis undiq; priſcis exẽ/
plaribus:adhibitaq; iudicii ratione:quod mihi perquam tenue fore ſcio:pro ui
rili recenſendo antiquorũ opera mendis aliqua ex parte emaculata:ſi non ſyn/
cera emitterem:Q uibus undequaq; ſcatet Cicero:Scatent omnes latinæ lin/
guæ princeps:Equidem multa præterea in his quos caſtigaui:ut in aliis/ quos
attigi libris mendoſa me non uidiſſe fateor:Q uæ a clariſſimis ætatis noſtræ
profeſſoribus caſtigatum iri non dubito:Q ui ut græce latineq; apprime do/
cti ſunt:omnibus ſatiſfacient:Verum id non mihi uitio dandum erit:quod nõ
potuerim:magis q̃ laudi/quod uoluerim.Q uis enim in tanta rerum indagine:
& multiplici ambiguitatum ambage & coniectura quãuis ſagacius collimet:
indagaret ſemper/nec ulla parte offenderet:laberetur ue? Q uid ꝙ tanta uolu/
mina in puncto temporis perlegere / ſimul atq; corrigere difficillimum fuit?
Q uid quod quędam dubitata nobis in medium attulimus:Et pleraq; obſcura
relinquere/q̃ temere caſtigare ſatius duxi? Erunt fortaſſe/qui me Princeps & ſe
natores clariſſimi ſtultitiæ arguent:ꝙ ſenatum Venetum ſupremæ maieſtatis
omniũ doctrinarum/& diuinæ eloquentiæ aſylum nuncupauerim:Q um præ
ſertim opus ſit tumultuarie collectum:neq; nonum in annũ ex Horatii poetæ
p̄cepto p̄ſſum:ſiue ut pictores/& hi qui ſigna fabricãt:Et ueri etiã poetæ aucto
re Ci. faciunt:non a uulgo conſideratũ:Vt ſi quid rep̄henſum ſit a pluribus id
corrigatur & mecũ/ & cũ aliis:ſi quid in eo ſit peccatũ:cenſoria nota exaiatũ.
At ego cõtra ſentio:Hac eadẽ rõne ueſtram mihi auctoritatẽ appellandam:ut
cõtra inuidoꝝ morſus tutus eſſem.Q ui ſi dixiſſem hoc opus a me celeriter fa/
ctum:r̃ndiſſent:Q uod Apelles illi:Etſi tacuiſſes:cognouiſſemus/quod fateris.
Si tacuiſſem ita inſectati eſſent:Vt & gratiam celeritatis cum uenia amitterẽ.
Proinde Platonẽ illũ philoſophoꝝ deũ imitari uolui:Q ui interrogatus:Nun/

quid ſua queadmodum & maiorum futura eſſent commentaria:reſpondit:pri
mū quidem comparandi nominis habenda ratio eſt:Deinde multa obueniēt:
Sim modo tutus ſub umbra alarum ueſtrarum a rabidorum canū morſibus:
Omnes/& bonos/& eruditos uolo:ſi quid in his caſtigationibus offendi:ut me
tanquā hominem/multiſq; anguſtiis/laboribuſq; conflictatum/omnino offen/
diſſe ſcio:Mea ſcripta ingenue damnent/ac ſine liuore opiniones meas taxent.
Tantum quidē abeſt:ut id ægre feram:ut etiā gratiam uelut benemeritis meo/
rum libellorum caſtigatoribus/ueriora/& certiora afferentibus:præteritaq; & a
nobis ignorata exponētibus/pro meæ fortunæ ſtatu/& ingenii imbecillitate re
laturus ſim:Paratus quidē ſum & pudori/& culpæ ſatiſfacere.Nec perfricabo
frontem. Qui uero ante nos ſcripſerunt dare ueniam:ſi ab eis diſſentiens:ali/
quid dixerim:gaudereq;:ſi in ſuam ſententiam quandoq; accedo:Meq; adiuto
rem in cōmunibus ſtudiis non dedignentur:Qui nulla animi perturbatione:
nulla libidine ambitioſus & improbus: ſed pro cōmuni omnium cōmodo ad
hanc operā acceſſi:Et mille in Ci.loca correxi:ſexcenta ferme in aliis auc.obi/
ter/& uelut aliud agens/aut mendoſa caſtigaui/aut male intellecta declaraui.
Pudens & æquus in omnes uno dūtaxat excepto homine.Qui tali nomine in/
dignus/malus & ineptus de deo/de re latina/de ipſa humanitate male meritus
me litterarū cōmercio interdicere ſtuduit. Id quod ut palam ſit omnibus/uer/
ba auctoꝶ prout fere leguntur ꝓpoſuimus:quibus noſtra ſubiecimus:omiſſis
fere ſemper cæteris epiſtolæ partibus/& præfationibus:ſine quibus inanis glo/
riæ affectator ne uerbum quidem unicum exponeret:neminem inſectantes:iu
reue aut iniuria nuncupantes:ipſiuſq; Reguli nomen ſupprimentes.Spero me
pacē ab optimo quoq; impetraturū:quum hoc genus ſcriptionis uiderint:quod
amicis/non poſteritati/non Ariſtarcho obſequentes pleriq; omnes mittere ſo/
lent:neq; ob id ego compoſui:ut publice legantur.Obſecro uos Princeps Sere
niſſime/& illuſtriſſimi Patres ſuſcipite me:talē qualis ſum:Qui me uobis ob/
tuli hodie non modo ut Scodrenſem/ſed & ut litterarum profeſſorem:Ne uer
bum Theodoſio dictum opprobrio mihi eſſet:Sibi humilitatē/& tenebras ſuas
imputet iacens uirtus/quæ non obtulit ſe probandam. Aegre ferebat impator
egregius/qui cuicūq; litterato premia ſpondebat/& reddebat:qui probatos ui/
ros honorabat:eſſe qui litteras ſcirent:& ad ſe non accederēt. Suſcipite hæc in
genioli noſtri monumēta:qua benignitate/& fronte beneficia confertis:nec illa
tā magnitudine ueſtri nominis/q; auctoris humilitate metiamini.Quibus uer/
bis debitum meum fateri poſſem/Quo ſtilo gratias agerem non habebam:Co
gitaui:An ſi laudes ueſtras celebrarem: ingrati notam effugerem: Quanq̄ ut
cuiq; promptū eſt uos laudare:Ita mihi multo eſt tutius ſilere. Conatus ſum:
& fruſtra laboraui.Obſtupui primo aſpectu. Nihil effeci.feci quod potui:non
quod uolui . At uoluiſſe in magnis ſat eſt ; Conatus in arduis laudabilis eſt.

Erit ſummæ modeſtiæ & humanitatis ueſtræ non quid debeam: ſed quantum humeri: ferant mei quidq; prono affectu elaborauerim æquiſſima lance perpẽdere. Ad hoc ut in hac tanta lætitia mihi ſi qua eſt facundia obmuteſcit: ſi qua cogitatio impeditur: ſi quod in litteris iudicium occupata in delectatione ueſtri aſpectus mente: hebetatur. Deniq; omnes ſenſus potius gaudere: q̃ prædicare geſtiunt. Suſcipite quæſo Princeps & Patres quas uobis fide noſtra obſtrictus quantulaſcũq; lucubrationes ne atratæ exeant. Inſcripſi tanta profecto fides eſt: & amor nobis in. V. R. P. ut ſi deus defunctos alloquatur: in ruinis patriæ ſepultos: heus uerbi gratia Scodrenſes: qui per infeſtos gladios: & omnia telorum: ac tormentorum genera: præſenteſq; mortes pro imperio Veneto ad mortem properaſtis: Ecce uos uitæ reſtituam: Et poteſtatem ultro uiuendi uobis dabo: Ea tamen lege: ut nõ amplius pro Veneto imperio laboretis: Sed ſub quouis alio imperio uiuatis. Profecto uitã peroſi reſponderent: non modo uelle ſe omnino apud elyſios permanere: ſed & ad inferos potius deſcendere: q̃ alium præter Venetos in terris agnoſcere dominum. Ipſius fidei uis ingenita me cogit omne ingenium & ſtudium ad ueſtræ ciuitatis gloriam: hoc eſt ad lucẽ orbis terrarum cunctis gentibus & ſæculis oſtendendam: laudemq; celebrandam conferre. Si opera mea non ingrata uobis fuerint: in quibus nitor doctrinæ: & lumen eloquẽtiæ magis q̃ in cunctis regibus emicant: quum nemo diligat: quod ignorat: ſublimi feriam uertice ſidera.

Dixi.

Marini Becichemi Scodrenſis Panegyrici Finis. Quẽ habuit xvi. K. Iulias. MDVI.

Becichemus non recognouit: Et icciſco librariorum non præſtabit culpam.

MARINI BECICHEMI SCODRENSIS EPISTOLICARVM QVAESTIONVM CENTVRIA.

Abſoluitur quæſtio de fine oratoris pro Ciceronis ſentētia ex epiſtola ad Petrum Paſcalicum philoſophum. Caput primum.

I N maximis.R.P.occupatiōibus:& altiſſimis ſtudioꝝ tuoꝝ laboribus cōcionē noſtrā uidere cupis: limatiſſimoq; iudicio tuo legēdo ꝑpēdere:ut audiēdo ꝓbaſti: qbus argumētis Raphaelē regiū pñtē & audiētē in diui Stephani ęde confutauerim.Q ui ꝓpoſitis(ut ipſe appellat)cōcluſionibus quotquot ſunt: quotq; oībus ſæculis fuerunt:lraꝝ ꝓfeſſores:ſcriptores auctoreſq; ſummos:& ipſum Ciceronē erraſſe:deq; ſua arte male ſenſiſſe ipudenti ore milies uociferatus eſt:idq; per multos dies aſſeuerauit ſibilis theatralibus & ſtrepitu plebeio:ac pueroꝝ crepitaculis pſtrepentibus.Obſequar uolūtati tuæ meæq; ſimul. Nō eqdem totam orationem.ſed diſſertationem dūtaxat de fine oratoris id eſt eā pte: q̄ nouiſſima fuit actiōis meæ ad te dare cōſtitui.Id qđ ne nullo exēplo factū uideatur:ecce tibi Plinius orator.Actionem inquit frequēter & a te efflagitatam: & a me ſemꝑ ꝓmiſſam exhibui tibi:nōdum tñ totā.Adhuc.n.ps eius ppolitur. Interim q̄ abſolutiora mihi uidebātur:nō fuit alienum iudicio tuo traditum iri.Et mox.Nec alia ex eā principia libroꝝ circūferūtur:q̄ qa exiſtimatur ps aliqua ēt ſine cæteris eē pfecta.Et ne diutius deſiderium tuum ꝓtrahā:Accipe.O tpa:o mores.Tu ne Ciceronē eraſſe iactas?Tu ne tm̄ facinus affirmare audes?O impudentiā inauditā.Errauit Cicero:qđ ex arte pſuaſionē finem afferre nō potuit.Cur? nō uideo.At Q uintiliano non placet:qa caſui alligatur hoc mō:qum artifex:qđ intēdit cōſeq nō pōt:nō erit q eſt.Nōne hoc rōne caret?Etiā pſuadet pecunia: pſuadet gratia.Fateor:ſed nō dicēdo.Q uod oratoris eſt ꝓpriū:nō arte uel ſciētia:qđ generis loco poſitū eſt in rhetorices diffinitōe.Scilicet ignorauit Cicero finis diffinitiōem & diſtinctionē:Equidem magno in errore uerſaris:ſi exiſtimas Ciceroni haud cōpertū fuiſſe:ut finis alius alium ſpectare uideatur.Q uam craſſa minerua tua eſt:q nō pcipis Ciceronis uerba inquientis: oratoris offm̄ eē apposite ad pſuaſionem dicere:finem aūt pſuadere dictiōe:ubi offm̄ & finem prudētet ſimul finiuit. Q uoniā(ut Victorinus ēt:qui ſcribit græcos definire officium & finem oratoris eē pbabiliter ad fidē dicere:ſentit)cuiuſuis artificis officiū in finem tanq̄ in optimū fertur:finis quoq; ipſe ex ipſo utiq; officio deducitur. Vñ offm̄ finiſq; mutuis adminiculis:& quaſi nexibus coniungūtur:ut alterū ſine altero neq; eē:neq; intelligi poſſit:officiū oratoris ſi eſt appoſite hoc.eſt cōmodeꝑ cauſæ q̄litate dicere ad pſuaſionē finis deſcriptōe itelligitur :quod ſi diceretur ſinem oratoris eē appoſite dicere:niſi addatur ad pſuaſionē:oratoris officium nō ſatis deſcriptū erit.Sed ſi addas in quo finis includitur:ad pſuaſionē itelligetur

Cicero defenditur de fine oratoris.

Dicere ꝓprium oratoris.

Ars uel ſcientia loco generis poſitū in rhe.diffinitione.

Officium ſine fine eē nō pōt.Et cōtra.

& finis deſcriptio:quæ niſi officiũ ſit aſſecuta:impfecta uidetur. Q um enim di

Perſuaderẽ dictiõe ẽ pfecta finis oratoris diffinitio.

citur oratoris finis eſt perſuadere:dictiõe:perfecta eſt finis diffinitio. At ſi dicas
ora oris finem eẽ pſuadere:non plane oratoris finem expſſeris: qm̃ & largitões:
& pollicitatiões:& forma:& gratia:& alia multa pſuadent. At ſi addas ptem illã
quæ officii eſt ad huiuſce finitiõis cõplemẽtum dictiõe:ut ſit pſuadere dictione:
facile dignoſcetur:q̃ inter officium & finem ſit differẽtia. nã officiũ ab efficien-

Officium unde & quod.
Finis quid.

do deductum:ſiue ab officiẽdo (qđ idem erat apud antiquos) quod qſq; ſecũdũ
ciuitatis mores facere debeat deſcribit:finis aũt qd aſſeq̃ndum : perficiendumq;
ſit:oſtẽdit. Item. Officio pſonæ decoꝝ:ſine uis ipſa dignoſcitur. Sic aũt dicitur.
Officium oratoris eſſe apposite dicere ad pſuaſionẽ:& finẽ pſuadere dictiõe:uti
medici officium eſſe dicimus appoſite ad ſanandum curare:finẽ uero curatione

Finis ſecũdũ Hermagorã in oratore.

ſanare. Hermagoras ad oratorii finis definitionẽ addidit:quatenus pſonarũ cõ
ditio patiatur. Q uæ qdem additio:& ſi nõ pſus neceſſaria:nõ nihil ad huiuſce
rei noticiã facere multis uiſa eſt:Et Cicero ĩ rhetoricis ad Herẽniũ adiecisse dr̃.
Q uippe alias orator quotiens non perſuaſerit:totiẽs ſuo fine defraudatus exiſti

Hermogenis opinio.
Dionyſii halicarnaſæi opinio de fi. or.

mabitur. Et Hermogenes Dionyſii Halicarnaſei:q ſub auguſto Cæſare floruit:
& maximus artis pceptor & artifex fuit:diffinitionẽ illã pbat: rhetorica eſt uis
artificioſa pſuadendi rationabiliter in negocio ciuili & politico : cuius finis eſt
benedicere. Atqui orator ſuum ſemper finẽ aſſequitur. Nam in hmõi facultati-
bus:quæ practicę magis:q̃ rhetoricæ a philoſophis:dicuntur duplex ineſt finis:

Finis duplex in facultatibus q̃ practicæ dicuntur.

unus quidem interior ac pprius:exterior alter atq; cõis . Priorem artifex omnis
officio functus ſemper. uel ſi non appareat:conſequitur : ut ſi medicus appoſite
ad ſanandum curauit:quis aut morbi genere: aut ægroti culpa ſanitatem nõ re
ſtituerit:ſuum tñ finem aſſecutus dicetur:quem interiorem ppriumq;:& in cu-
iuſuis artificis poteſtate conſtitutum negat nemo Pari rõne ſi pictor penniculo
imaginem hominis pfecta arte expreſſerit : q̃uis illa minus probetur ab ignaris
artis pingendi:ſuo tamen fine non carebit . Alter finis exterior qui cõis dicitur
eſt:quando ad artificis officium:cęterorum quoq; conſenſus pro illius uolunta
te adiungitur:ut ſi appoſita medici curatio (uti deſtinarat) ſanitatem inducat:
& ſi illa quam pictor ſecundum artem expreſſit imaginem ab omnibus probe
tur:tũc uterq; finis:proprius ſcilicet:qui in artificis:& cõmunis:qui in aliorum
eſt poteſtate:affuiſſe dicetur:Idipſum de oratore quem & uirum bonum & pe-
ritum diffiniunt dicimus:ubi ille & ea:& ita dixerit:quę fidem imperito feciſſe
debeant:uel ſi minus perſuaſerit:finem proprium fuerit aſſecutus. At quæ dixe
rit:ſi uti ſibi propoſuerat:probata fuerint:ad perfectum finem ex interiore exte

Orator nunq̃ ſuo fine defraudatur.

rioreq; conſtãte peruenerit. Ex quo ſuo nunq̃ fine defraudatur orator. Q uippe
qui ſemper ita dicat:ut iure perſuadere debeat:tametſi communẽ non ſemp fi-
nẽ conſequitur:quẽ ex ſua magis facultate:quam ex aliorum nutu poſſit polli-
ceri. hoc innuit Hermogenes ipſe hęc ſubiiciẽs. Q uum autẽ adiicit : pſuadẽdi
rationabiliter: Infert ſecundam differentiam:quia non ſolum rhetor perſuadet:

ſed etiam medicus & geometra:nullæ enim demonſtrationes carēt perſuaſione.
Idem.Vbi de fine agit Theodocten ſecutus:finis inquit Rhetorices ex eiuſdem
ſententia eſt non ſimpliciter perſuadere:ſed perſuaſibilibus methodis uti: Nam
quemadmodum medicus etiam ſi non ſanet ægrotum medicus eſt:dūmodo uta
tur idoneis medicamentis:Et philoſophus ēt ſi bonos oēs & modeſtos non fece/
rit/haud deſinet eē philoſophus:ita & orator etiam ſi non perſuaſerit/uſus arte p
ſuadendi Rhetor erit.Diceturq; haud falſo Rhetor.Nam medici ſanare: philo/
ſophi facere:oratoris perſuadere nō ſemper eſt:animo.n. uniuſcuiuſq; ſubeſt li/
bera electio/liber motus/liberū arbitrium.Et quiuis pro ſui natura facile & diffi
cile credit:perſuaderurq; ab alio:& mouetur:& perſtat in propoſito.Fruſtra igi/
tur contendis tanta animi perturbatione de hac re/quam penitus ignoras:Nam
bene dicere aſſerendo oratoris finem/non autem perſuadere:minime intelligis p
prietatem utriuſq; uerbi.Nempe(ut Victorinus grauis rhetor ſcribit)perſuade
tur tabulis:tormentis/teſtibus & aliis.Dicunt(ut in cōmuni ſig.) philoſophi/ di
cunt poetæ.Ergo ut finem oratoris pprium exprimamus/finire debemus:eē per
ſuadere dictione.Boetius ſiue Boeothus dialectices/atq; rhetorices ſimilitudinē:
atq; diſſimilitudinem oſtēdēs/finem duplicem eē his uerbis declarat:Illud etiam
differentiam facit:quod Rhetor habet alium præter aduerſarium iudicē/q inter
utroſq; diſceptat:Dialectico uero ille fert ſententiam/qui aduerſarius ſedet. Ab
aduerſario enim reſponſio uelut quædam ſentētia ſubtilitate uelut interrogātis
elicitur.Quæ qum ita ſint omnis earum differētia/uel in materia/uel in uſu: uel
in fine eſt cōſtituta.In materia / qa theſis atq; hypotheſis materia quidem utriſq;
ſubiecta eſt in uſibus/q; hæc interrogatione/illa perpetua oratione diſceptat:uel
q; hęc integris ſyllogiſmis/illa uero enthimematibus gaudet in fine uero: q; hæc
perſuadere iudici/illa/quod uult ab aduerſario extorquere conatur:& infra:Hu
ius autem facultatis effector eſt orator cuius eſt officium dicere appoſite ad p/
ſuaſionem:finis autem tum in ipſo/tum in altero:in ipſo quidem bñ dixiſſe.i.di
xiſſe appoſite ad pſuaſionē:in altero uero perſuaſiſſe:neq; enim ſi qua impediūt
oratorem:quo minus pſuadeat:officio facto/finis non eſt conſecutus:ſed is qui/
dem/qui officio fuit contiguus/ac cognatus conſequitur facto officio.Is uero:q
extra eſt/ſæpe non conſequitur:neq; tamē rhetoricam ſuo fine contētam hono/
re uacuauit.Hæc quidē ita ſunt mixta:ut rhetorica inſit ſpēbus.Idē infra:Actor
eſt orator officium bñ dicere/finis tum bñ dixiſſe/tum pſuaſiſſe. Et paulo mox:
Sed qum inſtrumētum uenerit in ciuilē quæſtionē:opam quoq; ſuam ſimul in
fert.Et docebit igitur:ac perſuadebit in omni conſtitutione:ſed hæc p ſe uenire
non poterunt:niſi ſit:qui hæc moueat uelut artifex/atq; architectus:hic aūt ē ora
tor/qui qum ad cauſam acceſſerit/faciat officium ſuum.bñ igitur dicet/ & in o/
gñe cauſarum:& in omni conſtitutiōe orator.Faciat ēt finē tum ut bene dixerit
in omni conſtitutione/tum ut pſuaſerit.Hæc ille in libro de differnetiis topicis:
Igitur(ut quod bñ dicitur bis dicere liceat ex platonis auctoritate)repetā:Du/

Perſuadere
Dicere.

Finis duplex
oratoris ſecū
dum Boetiū

Dialecticę &
rhetoricæ ſi/
militudo &
diſſimilitudo

Theſis & hy
potheſis.

Oratori &
dialectico.

Materia ſub
iecta in uſib⁹

Bñdicere qd
ſit.

Finis orato/ris duplex.

Appoſite di/cere.

plicem oratoris finem eſſe/bene dicere/& perſuadere : quod utrũq; Cicero com/
plexus eſt:& qum ait:Oratoris officium eẽ dicere appoſite ad perſuaſionẽ : Nã
qui appoſite dicit/bene quidem dicit:id quod Q uintiliani ſententiæ conuenit:
Et qum ſtatim ſubdit:Oratoris finem eſſe perſuadere dictione/id ſpectans:cui⁹
cauſa & ars ipſa inuenta eſt. Vnde Martianus capella auctor minime contendẽ

Finis or.ſecũdũ capellam.

dus non ſua/ſed rhetoricæ artis perſona inquit:Officium uero meum eſt dicere
appoſite ad perſuadendum/finis perſuadere : id quod eſt propoſitum dictione:
quæ quidem uerba mei Ciceronis atteſtor/cuius etiam exemplis me per omnes

Bñdicere tñ ſi quis conſi/derat latro ẽ & malus uir: nõ orator.

inſinuo præceptionis ductus/conſequenter uſuram.Et re uera orator uanus eẽt.
Et ſui nimius oſtentator quiſquis ad dicendum accederet apud iudicem.Et fine
bene dicendi tantum ſibi propoſito/negligeret finem cauſæ ſuſceptæ.Q uod bo
ni uiri/qualem oratorem eſſe decet/haud quamquam eſt: Sed peſſimi mercena/
rii/ac potius latronis:qui quæſtum/qui rapinam/non deum/non honeſtatem/ nõ
ius ipſius rhetorices anre oculos habet.Nam quod ſpectat ad calumnias tuas:&
frigida argumẽta.Iampridem a quibuſdam excogitata:Hermagoras:& alii ce/
lebres uiri confutarunt:ita ut probetur Ciceronis finitio/qua ſciunxit finem ora
toris:& declamatoris:cauſæq; ueræ & fictæ exitum diſtinxit:clientiſq;/ & orato
ris rationem habuit.Nam orator qum compoſiturus orationem ſecum / & ſine
arbitris meditatur ac pronunciat:qum ad agendum: & bene dicendum ſe exer/
cet:non agit cauſam:neq; bene ad perſuadendum dicit.Atq; diſcipuli/q in ſcho
lis apud rhetores cauſas fictas dicunt/oratores etiam : qui in genere oſtentatio/
nis compoſito uerſantur:ſolam petunt uoluptatem audientiũ. Declamantes nec
ad uictoriam/ſed ad ſolum finem laudis:& gloriæ tendunt : Neque ad cauſam
neq; ad clientes:ſed ad ſe ipſos oſtentatione reſpiciunt . Multas ego poſſem hic

Fortunatiani liber Augu/ſtino aſcribitur.

Finis eſt ad quem cũcta dirigũtur.

ueterum auctoritates recitare:ſed breuitatis gratia ea tantum referam:quæ for/
tunatianus rhetor nobilis ſcribir.lib.iii.quem librariorum quorũdam temeritas
Auguſtino aſcripſit:Verba eius ſunt hæc.Finis eſt(ut opinor) in oĩbus rebus:
ad quem cuncta referuntur.cuius cauſa fiant reliqua omnia : a græcis τελοσ
dicitur:quod etiam in philoſophoꝝ pene oĩum diſputationibus oĩbus quæritur
ut quis ſit finis bñ uiuendi.uirtus an uoluptas:&c.Finem igitur oratoris officii
alius atq; alius:alium atq; alium probauerunt:qbuſdam enim uiſum eſt:Sũma
tim oratoris officium in bene dicẽdo eẽ.Q uibuſdam in recte dicẽdo.Q uibuſ
dam in uere dicendo.Q uibuſdam in pſuadẽdo pſiſtere:Q uin ẽt illi : qui bene
aur uere dicere finem officii oratoris putauerunt:non abnuunt tñ hoꝝ ipſorum
finẽ eſſe perſuadere:Vt ſit finis oratoris officii benedicere: Benedicendi perſua/
dere.Ego autem quaſi ex conſenſu omnium:ut finis oratoris officii ſit perſuade
re.Hoc quia in calumniam uidebatur poſſe recidere:Non enim ſemper perſua

Finis orato/ris ſecũdum hermagorã.

det orator:Nec ſi aliquando perſuadere non poſſit:facultatem : & nomen ora/
toris amittit . Addidit Hermagoras quo calumniam effugeret : & ita ſcriptum
reliquit:finẽ eſſe oratoris officii perſuadere:Q uatenus conditio rerum perſo4

narumq; patitur: Alia ſubinde ex eodē uerbo perſuadendi calumnia naſcitur. Inuenta ſane a Platone: tractata multum in Gorgia: ſed poſt hac multum impudentius a quibuſdam Themicis obtrectatoribus Hermagoræ frequentata: Negant quippe proprium finem oratoris officii perſuadere: ſed communē pene cum uniuerſis: Nam & mathematicos de his quæ in noticiam ipſorum ceciderint: perſuadere: Et medicos de his: quæ in arte ipſorum continētur: perſuadere: opifices etiam & tabernarios: fabros: & ſi qui huiuſmodi ſunt: poſſe de eo quod agant cuiuis probabiliter perſuadere: quaſi rationē faciant. Ergo nō eſſe integrum finem: qui ſolam communitatē habeat: careat proprietate: eſſe actum perſuadendi: communē cum multis: Et iccirco perſuadere non eſſe proprium finem oratoris officii. Huic quoq; calumniæ Hermagoras percommode obſtitit: Dicit enim eſſe oratoris officium perſuadere: Quatenus rerum: & perſonarum conditio patitur: dūtaxat in ciuilibus quæſtionibus: Nam medicorum & philoſophorum: & cœteræ huiuſmodi quæſtiones extra regulam ciuilem: quam politicen græci uocant: collocantur. Quintilianus finem oratoris quærendo inueſtigare nititur: Et quāuis elegerit finem quē orator ſemper præſtare & honeſtiſſime poſſit: uel inuito iudice: uel aduerſante fortuna: unde in .xi. ait: Non perſuadendi: ſed benedicēdi finem. In oratore ſeruandum: qum alioquin perſuadere deforme ſit: tamen alioquin perſuadere dictione: non modo non negat: Sed confitetur docet: prædicat: cenſet: & præſtantiſſimum eſſe: & ultimum finem: & oratori ſemper ſpectandum: & quo maxime ad agendum moueatur: idq; multis in locis: Vnde in .ii. oratoriarū inſtitutionum libro: Rhetoricē diffinit: uim perſuadendi: & oratorem conari ut perſuadeat docet: Tendit enim inquit ad uictoriam qui dicit: Sed qum benedixit etiam ſi non uincat: id quod arte continetur effecit. Audiſtis ut oratorem ad uictoriam tendere aperte dixit: idq; moliri. Sed qum benedixit inquit etiam ſi non uincat: id quod arte continetur: effecit: hoc eſt finem ſuum: qui non eſt in euentu poſitus conſequitur: Vnde dixerat: præſtabit hunc ſemper orator: ſemper enim benedicet: Et poſtea: Nam & gubernator uult ſalua naue in portum peruenire: ſi tamen tempeſtate fuerit abreptus: non ideo minus erit gubernator: dicetq; notum illud: Dum clauum recte teneam: Et medicus ſanitatem ægri petit: Si tamē aut ualitudinis ui: aut intēperantia ægri: alioue quo caſu ſumma non contingit: dum ipſe omnia ſecūdum rationem fecerit: medicinæ fine non excidit. In .xii. Nam hoc certe inquit nemo dubitabit omnem oratorem id agere: ut iudici: quæ propoſita fuerint: uera & honeſta uideantur. Vtrum igitur hoc facilius bonus uir perſuadebit: an malus? bonus quidē & dicet ſæpius uera atq; honeſta: ſed etiā ſi quādo aliquo ductus officio (quod accidere: ut mox docebimus: poteſt) falſo hæc affirmare conabitur: maiore cum fide neceſſe eſt audiatur. Sēſiſtis quid dixit: ut quæ dixerit uera & honeſta iudici uideantur. Quod non molimur in oſtentationis genere: ubi ſolum bene dicendi gloriam & laudem quærimus.

Finis ultim⁹ oratoris ſecū dū Quint. perſuadere.

Deinde ait:Frequenter etiam accidit: ut his etiam uera dicentibus fides non habeatur. In eodem. Quum id propter quod maxime repertus eſt uſus orationis:ut & dicat utiliter: & ad efficiendum quod intelligit potenter. In .iiii. Sed hoc pati non poſſumus:& perire artē putamus:niſi appareat:qum deſinat ars eſſe:ſi appareat:pendemus ex laude:atq; hanc laboris noſtri ducimus ſummā. Quoniam illud pendemus ex laude fortaſſe minus apertum uidebatur. Subdit:atq; hanc laboris noſtri ducimus ſummam:quaſi dicat:ſine uictoria laudē oſtentationis conſequimur. In quinto. Ille igitur & quē inſtituimus adoleſcēs: q̄ maxime poteſt componat ſe ad imitationem ueritatis:initeruſq; frequenter forenſium certaminum pugnam iam in ſchola uictoriam ſpectet:& ferire uitalia aut tueri ſciat. Nōne apertiſſime oſtendit in ſcholis finem eſſem laudem: in foro uictoriam? Intellexiſtis quid dixit? Componat ſe ad imitationem ueritatis:docens in uictoriam totis uiribus incumbendum:quæ non niſi perſuaſo iudice comparari poteſt. In decimo. Illuc inquit intendenda mens. Quantum fuerit illis uiris decoris in rebus atq; perſonis:Quod conſilium:quæ diſpoſitio:quā omnia etiam: quæ delectationi uideantur data:ad uictoriam ſpectent: In eodem. Nos uero armatos ſtare in acie. Et ſummis de rebus decernere:& ad uictoriam niti. In ſeptimo. Manifeſtius loquitur:ubi de ſtatu finitiuo. Perſuadendum enim iudici eſt:qui etiam ſi uerbis deuictus eſt: Tamen niſi ipſi rei acceſſerit tacitus diſſentiet. Ante dixerat. Quæ omnia ſunt in materia:& multū iuuant:uictoriam tamen non tradunt. In quinto. Neq; aliter quā hi:qui tradūtur a poetis guſtu cuiuſdam apud lothophagos graminis:& ſirenum cantu delíniti uoluptatem ſaluti prætuliſſe:dum falſam imaginem proſequūtur:ipſa: propter quā dicitur:uictoria cedunt. Hoc ſenſit ubi de fine oratoris ait:Eſt igitur frequentiſſimus finis rhetoricē eſſe uim perſuadendi. Notanter dixit frequentiſſimus:& quoniam uis ambiguum eſſe poterat:ſubdit. Quod ego uim appello:pleriq; poteſtatem:nōnulli facultatem uocant. Quæ res ne quid afferat ambiguitatis:uim dico Dynamin:Eſt autem δυναμις Potentia:uirtus. Ipſe agens de argumentis eam uocem græcanicam iterum uſurpauit ita ſcribens. Ducuntur igitur argumenta ex cauſis factorum uel futurorū:Quorum materiam:quam hylē alii:dynamin:in alii nominauerunt:in duo genera: ſed quaternas utriuſq; diuidunt ſpecies. Rurſus in .xii. Nam quomodo pugnā ineuntibus tot ſimul metus laboris doloris:poſtremo mortis ipſius exciderent: niſi in eo℞ locum pietas:fortitudo:& honeſti præſens imago ſucceſſerit: quæ certe melius perſuadebit aliis qui prius perſuaſerit ſibi: prodit enim ſe quālibet cuſtodiatur ſimulatio:nec nūq̄ tanta fuerit eloquēdi facultas:ut nō titubet ac hæreat quotiēs ab animo uerba diſſentiūt. Itē. Nam quum illa dicēdi uitioſa iactatio īter plauſores ſuos detonuit reſurgit uera: & uirtutis fortior fama: nec iudices a quo ſint moti diſſimulāt: & doctis creditur:nec eſt orationis uera laus:niſi qū finita eſt. Quā clare finē oſtēdit pſuaſionē:& bene dicēdi artē:ui

Dynamis qd ſit.

reſq; eloquētiæ nō habere uerā laudem:niſi qum animū auditoris deflexerint: & in dicentis ſententiā traxerint:Mox paulo:alteꝶ finē quēq; ſemper præſtare pōt orator tetigit. Finem tamē hunc præſtabit orator:ut uideatur optimā cām optime egiſſe.Ibidem. Nam mihi aliam quandā uidetur habere naturā ſermo uulgaris:aliā uiri eloquentis oratio:cui ſi res iudicare modo ſatis eſſet nihil ultra uerboꝶ proprietatē elaboraret:ſed qum debeat delectare:mouere:in plurimas animū audiētis ſpecies impellere:utetur his quoq; adiutoriis:quæ ſunt ab eadē nobis cōceſſa natura:quid eſt aliud mouere & impellere animū audientis in plurimas ſpecies?niſi perſuadere:hoc eſt quo uis modo quo ſtatueris inducere:ſiue illud ad credendū tantū ſit:ſiue ad agendū.Idem in eodē. Ceteꝶ hoc quod uulgo ſnias uocamus:ueteribus præcipueq; græcis in uſu non fuit:apud Ciceronē enim inuenio. Dū rem cōtineant:& copia redūdent:& ad uictoriam ſpectent:qs utile ueget? Item.Sic fiet qum id ꝑpter quod maxime repertus eſt uſus orationis:ut & dicat utiliter:& ad efficiendū quod intendit potēter:tamē laudem quoq; nō modo doctoꝶ:ſed etiā uulgi cōſequātur. Demum expoſitis: quæ in diſcēdis cauſis obſeruanda ſunt.Ait:Tertiā deinde pſonā induat iudicis:fingatq; apud ſe agi cām. Et quod ipm mouiſſet de eadē re pronunciaturū id potentiſſimū apud quēcūq; agetur exiſtimet:& ſic eum raro fallet euentus: aut culpa iudicis erit.Quid aptius dici poteſt? At ubi de rhetoricæ nomine diſputat hæc ſcribit. Nā oratoria ſic efferetur ut elocutiora:oratrix ut elocutrix. Illa uero de qua loqmur rhetorice talis eſt qualis eloquētia. Igitur ſi rhetorica eloquētia eſt:& orator erit eloquēs.Eloquens aūt eſt(ut ad Brutū Cice.de perfecto oratore ſcribit)qui in foro in cauſis ciuilibus ita dicit:ut probet:ut delectet:ut flectat. Eloquētia aūt(ut idem ipſe benedicēdi magiſter ad filium ait) nihil aliud eſt:niſi copioſe loquens ſapientia.Nāq; ut loqui eſt omniū hominū eloqui tamē diſertoꝶ tm̄ & ſapientū eſt.Eſtq;(ut in oratore inqt.M.A.)mirabiliter & magnifice dicēdo augere poſſe atq; ornare:quæ uelis:omniſq; omniū reꝶ:quę ad dicendū ptineant fontes animo ac memoria cōtinere:& hoc ipſum aliud nō eſt quā bn̄dicere.Qui.n.bene loquitur bene dicit:ſic eloquētia erit benedicendi:ſiue facultas:ſiue ars:ſiue ſciētia.Quare dicere oratoris finē eſſe benedicere:& nō pſuadere eius eſſet:qui nec ſuſceptæ in foro dictionis finē conſideraret:nec clientē reſpicit. Iam ex his ſatis patet nō tm̄ q ſit oratoris finis benedicere:quiq; pſuadere:ſed etiā qd ſit benedicere:qdq; pſuadere. Vana quidē eſt illoꝶ expoſitio:qui ſcribunt:pſuadere in effectu eſſe & in actu:qn̄ pſuadere:ut dictū eſt:Significat ſuadēdo inducere ſiue ad credendū:ſiue ad faciēdū etiā in pn̄ti:ut Cæſar quarto cōmentario:huic magnis pcibus pollicitationibus pſuadet.i.ſuadēdo inducit in animū:Quod oſnditur ex effectu:qm̄ ut ad hoſtes trāſiret perſuaſus:Tranſiuit ad hoſtes:quibus timerē Romanoꝶ propoſuit.hanc uerbi proprietatē ipſe Cicero ad Herennium ſic exponit:licet diuerſis uerbis:ſi animus auditoris pſuaſus fuerit.i.ſi oratio aduerſarioꝶ fidem fecerit auditori

Perſuadere quid.

Eloquēs.

Eloquētia qd

Loqui quid.

Eloqui qd.

Bn̄dicere.

Finis oratoris ſecūdum Senecam.

bus. Victorinus: Dicũt. n. in demõſtratiõe nihil pſuadere oratorẽ: qũ re uera p/ſuadeat: ſed falſo. Nã qũ aliquẽ uitupamus: ſiue laudam⁹: & apud oẽs hẽatur: q̃ſr demõſtramus: ſine dubio pſuademus. Idẽ: primo itaq; cognoſcere debemus quot modis qd pſuadeat ſapia: Et poſſumus ĩtelligere multũ hic eloquẽtiã ua/luiſſe. Sapia igr ſola duob⁹ modis aliqd pſuadet: Aut qũ tacet: & aliqd facit: Et id qd facit qa bonũ eſt aliter imitatur. i. ut qcqd tacitus fecerit ſapiens: id alter re nõ uerbis doctus imitetur: Aut qũ aliqd faciẽdũ uel nõ faciẽdũ uerbis pſua det: Et hoc duplici mõ: nũc naturalibus uerbis: nũc p eloquẽtiã: hoc loco negat tacitã ſapiẽtiã hoc pficere potuiſſe. Apuleius in. 9. Q ũ uxorẽ ei⁹ tacite ſuaſi: ac deniq; pſuaſi. In actu qd ueteres grãmatici accipi teſtãtur: qũ hoc diſcrimẽ in/ter ſuadeo: & pſuadeo ponũt: q; facilia ſuadeamus: pſuadeamus difficilia: ſua/dere faciẽtis ſit: pſuadere pficiẽtis. Eſt nãq; pſuadere ẽt idẽ: qd pfecte & maxĩe ſuadere. Ter. in An. Ipſus mihi Dauus: q intimus eſt eoꝝ cõſiliis dixit: Et is mi hi pſuadet nuptias: q̃tũ queã: ut maturẽ. Idẽ in phor. Sed ubinã Getã inuenire poſſum: ut rogẽ qd tẽpus cõueniẽdi pris me cape pſuadeat. i. maxime ſuadeat. Redeo ad rei ſũmã. Anneus Seneca in li. vii. de bñficiis. Q uędã inqt eius cõdi tiõis ſũt: ut effectũ pſtare debeãt: qbuſdã pfectu oĩa attẽtaſſe: ut efficeret. Si oĩa fecit ut ſanaret: pegit medicus ptes ſuas. Etiã dãnato reo: oratori cõſtat eloquẽ tiæ ſtudiũ & offĩm: Si oĩ arte uſus eſt. Laus ĩpatori ẽt uicto: & duci redditur: ſi & prudẽtia: & induſtria & fortitudo munerib⁹ ſuis ſũcta eſt. Nã qd dicũt Ci/ceronẽ ĩ euẽtu finẽ poſuiſſe: Cicero nõ in euẽtu: ſed ĩ reb⁹ ipſis finẽ poſuit: q̃ dũ in officio ſũt: ad finẽ tẽdũt. Dicere oratoris finẽ eẽ bene dicere & nõ pſuadere: idẽ fere eſt: ac ſi diceretur: aratoris finẽ bñ arare: qũ bene arandi finis ſit ſerere. Vel ac ſi qs dixerit. Medici finẽ eſſe bñ curare: q̃ definitio ægroti ipſi⁹: q medi cũ ſibi adhibuit: nullã uidetur hr̃e rõnẽ. Nec ſecus quã ſi dicas: ĩpatoris finẽ bo nã eſſe armoꝝ admĩſtrationẽ: qũ bñ admĩſtrandæ rei bellicæ finis ſit uictoria: quẽ finẽ eſſe teſtatur Cic. ad atticũ li. v. in epla q̃ incipit: quo me magno animi motu: inqt: in ſtudiis ac lr̃is nr̃is oẽ tps cõſiderãs: q̃ta uis ſit illius uiri: quẽ nr̃is li bris ſatis diligenter (ut tibi qdẽ uidemur) expſſimus. Tenes ne igr̃ moderatorẽ illũ. R. P. quo referre uolum⁹ oĩa? Nã ſic qnto (uti opinor) in libro loqtur Sci pio. Vt. n. gubernatori curſus ſecũdus: medico ſalus: impatori uictoria: ſic huic moderatori. R. P. beata ciuiũ uita ppoſita eſt. Sic finis ipſe: quẽ in oratore ipſo cõſtitutũ eſſe dixim⁹: hoc eſt bñdicere in aliũ illũ finẽ intẽdit: q extra poſitus ẽ: hoc eſt pſuadere: ſicuti bñ nauigãdi finis eſt curſũ ſecũdũ pficere: recte curãdi finis ægroti ſanitatẽ: ac bñ pugnãdi finis de hoſte uictoriã reſpicit: ab illis enĩ ad has eſt uia. Aliogn finis ipſe nõ bonus eſſet. Et Ariſto. in. i. mag. ethi. Intuen dũ eſſe ĩ primis ait ſciæ oĩs atq; facultatis finẽ eſſe aliquẽ: idq; p ſe bonũ nulla inqt mali cã eſt. Q d ſi facultatũ oĩum bonus eſt finis: nõ dubiũ qn ẽt optimæ ſit optimus. Atq; ciuilis optima eſt facultas: igr̃ ipſius finis bonus: hoc eſt litigã tis uictoria: qd ẽ oratoris pmiũ: ex Cor. celſi ſnĩa: quã Fabius adducit. Sed hęc

Finis orato/ris ſecũdum Cor. celſum.

ſuperflua ſunt:quando neq;.C.finem oratoris eum ut dicentem cōſiderando: be
ne dicere eſſe negat:neq; Q uinti.inficiatur(ut dictum eſt)perſuadere extremū
finem eſſe:in quo inſit uictoria.Q uæ de oratoris fine pro.C.& Q uinti. hoc eſt
patris & filii:auctoris & interpratis doctoris & aſſertoris concordia: & conuen
tione dixiſſe ſufficiat.

De numero atq; noībus ſtatuum:inq; eoꝶ diſtinctiōe defenſa eſt ſententia Ci
ceronis:ubi ſibi diuerſus uidetur ex epiſtola ad Victorē Capellū. Cap.ii.

DE numero ſtatuum:atq; etiam nominibus uariæ ſententię fuerūt.Ari
ſto.elementa decem poſuit:quæ ab iunioribus prędicamenta dicūtur:
circa quæ omnis quæſtio uerteretur:ſubſtantiam ſecundum Victori
num:qua an ſit quæritur:quāquā Fabius.g.ουσίαν uocari:Plautoq; eſſentiam:
nec ſane aliud eſſe eius nomen latinum ſcribit.Q ualitatem:cuius intellectus pa
tet.Q uantitatem:quæ q̄ magnum: & q̄ multum ſit quæreret . Ad aliquid unde
tranſlatio:& cōparatio duceretur:Deinde ubi:quando:facere:pati:habere:ſitum
eſſe.Sed ex his omnibus eodem Fabio auctore quattuor ad ſtatus pertinere:cæ
tera ad quoſdam locos argumentorum uidentur.Marius ſcribit:Ariſtotelem di
xiſſe:res omnes:quæ in dictis & factis:& in omni mundo aguntur decem eſſe:
& earum nomina eſſe:primam ſubſtantiam:deinde quantitatem:qualitatem:ad
aliquid:ubi:quando:ſitum:habere:facere:pati. Et poſt græca illarum uocabula:
ſubiungit:Harum prima(ut diximus)ſubſtantia uocatur: reliquæ nouē in ſub
ſtantia ſunt.Q uæ accidentes uocantur:utputa:membrana ſubſtantia eſt. Acci
dunt autem ei Crocum ſcriptura:& cætera:Q um interea & ſubſtantia res ſit:&
ea quæ accidunt : res ſint. Alii nouem ac diuerſa tradiderunt : perſonam : qua
de corpore animo & extra poſitis quæratur:tempus : idq; dupliciter : pro ut eſt
quiddam totum & prout eſt pars illius:ut æſtas:hyems:Locum:actum:numeꝶ:
cauſam:occaſionem:ſed duplicem:ut quod uno modo fieri licuit:alio factum ē:
& pro alicuius rei faciendæ opportuna facultate.Nonnulli numerum & occaſio
nem ſub actu compręhendente ſeptem poſuerunt.Cæterum his(ut idem auctor
Ait)nec ſtatus ſatis oſtendi:nec omnes contineri locos credo: Q uod apparebit
diligentius legentibus:Q uæ de utraq; re dicam.Erunt enim plura multoq̄ quæ
his elementis conpręhenduntur.Aliqui unum tantum ſtatum cōiecturalem cre
diderunt:quia res omnes ſignis colligantur.Alii unum ſimiliter:ſed qualitatem:
quia ubiq; qualis ſit uniuſcuiuſq; rei natura quæri poteſt.Sed qui unum poſue
runt:ita nullum ponere potuiſſent:non enim multū interfuiſſet: quando unius
conditionis omnes cauſas crediderunt. Fuerunt qui duos poſuerunt: coniectu
ralem:& finitiuum.non pauci duos quoq; ſed inficialem & iuridicialem. Multi
idem ſenſerunt omnino:ſed diuerſis tamen uerbis diſtinxerunt . In rem quæ nō
conſtet & in rem quæ conſtet.Non defuerunt item qui conſtituerunt qualitatē
& finem.Nonnulli itē duos fecerūt ſtatus;ut unus in uocibus ſit:alter in rebus:

Elemēta dicuntur.

Subſtãtia.

Accidentia.

Alii de ſubſtantia priorem:de qualitate ſecundum.Quidam(ut Cor:celſus)generales duos poſuere.An ſit:quale ſit.Plures ſex tradiderunt:Coniecturam qualitatem:finitionem:quãtitatem:comparationem:& tranſlationem. Alii detracta tranſlatione quinq; uoluerunt.An ſit:quid ſit:quale ſit:quantum ſit: ad aliquid: quod in comparatione uertitur:Quoniam melius an peius:maius an minus niſi alio relata nõ intelliguntur.Theodorus quattuor ſtatuit:quid quale:quantum ad aliquid. Atheneus & ipſe quattuor quos appellat.Exhortatiuum:coniecturalem:finitiuum:iuridicialem:Cecilius:Theon:& Ariſtoteles:an ſit:quid ſit:quale: quantum. Sed de ſtatuum numero atq; nominibus has & alias opiniones tã uarias diuerſorum auctorum prætereo. Res enim difficilior & adhuc obſcurior præſcriptorum multitudine atq; diſſenſione eſſet:Quo fit:ut non iniuria Rhetorici noſtri temporis uiri etiam eruditiſſimi de conſtitutiõibus ſiue ſtatibus hæreant.Ac dum hi illis aſtipulantur ſcriptoribus his illi:diuerſa atq; inconſtantia ſentiant atq; præcipiant.Sed quid mirum in cæteris:quando.M.Tullius quem ſine controuerſia regem huius artis & merito prædicant:quem latini Rhetores & oratores omnes benedicendi magiſtrum ſequuntur & ducem: Quem uelut eloquentiæ deum omnis doctorum ſchola intuetur:nõ perpetuo de ſtatibus idẽ ſenſerit:non ſibi ſemper conſtituerit.Nam in topicis ubi optime ſenſit:quod certius rationabiliuſq; eſt:tres generales ſtatus ſtatuit:coniecturam:finitionẽ:qualitatem:Verba eius ſunt hæc:Cognitionis quæſtiões tripartitæ ſunt: qum an ſit nec ne:aut quid ſit:aut quale ſit quæritur.horum primum coniectura: ſecũdum diffinitione:tertium iuris & iniuriæ diſtinctione explicatur.Idẽ in partitionibus eoſdem tres tetigit hoc pacto:Rurſus ſuperioris gñis ſunt tria:Sit nec ne:quid ſit:quale ſit:& cętera.Ita & ad Brutum tres omnino ſtatus ponit.Quidquid inquit eſt:quod in controuerſia aut contẽtione uerſatur:in eo aut ſit ne: aut qd ſit: aut quale ſit quęritur.Ita & in libris de oratore per.L.Craſſum inquit:Primum oratoris officium eſſe dicere ad perſuadendum accommodate. Deinde eſſe omnem orationem aut de infinitæ rei quæſtione ſine deſignatione perſonarum & temporum:aut de re certis in perſonis ac temporibus locata. In utraq; autem re quicquid in controuerſiam uenit:in eo quęri ſolere:aut factum ne ſit:aut ſi eſt factum quale ſit: aut etiam quo nomine uocetur. In iiſdẽ per Antonium expreſſius:Nihil enim inquit eſt:quod inter homines ambigitur ſiue ex crimine cauſa conſtet:ut facinoris:ſiue ex controuerſia:ut hæreditatis:ſiue ex deliberatione: ut belli:ſiuẽ ex perſona:ut laudis:ſiue ex diſputatione:ut de ratione uiuendi:in quo non aut quid factum ſit:aut fiat: futurumue ſit quęratur:aut quale ſit: aut quid uocetur.Idem paulo poſt:Ita ſunt inquit tria omnino genera quę in diſceptationem & controuerſiam cadere poſſunt:quid fiat/factum/futurumue ſit/ aut quale ſit:aut quomodo nominetur.Huic ſententię Quintilianus ſubſcribit his uerbis:Credendum eſt igitur his quorum auctoritatem ſecutus eſt Cicero tria eſſe

Ci.Varię opiniões de numero ſtatuũ.

quæ in omni diſputatione q̃rantur an ſit qd ſit q̃le ſit. Q uod etiã ipſa nobis no
bis natura præſcribit.Nam primum oportet ſubeſſe aliquid de quo ambigitur·
quod quid ſit & quale ſit certe non poteſt æſtimari:niſi prius eſſe conſtiterit & q̃
ſequuntur. Idem Cicero in Rhetoricis ad Herennium tres conſtitutiones po/
ſuit:cõiecturalem:legitimam:iuridicialem: quem ordinem & diuiſionem feciſſe
multo ſane magis miraremur:ſi ipſe eos libros aliis poſtea ſcriptis ꝓbare: ac nõ
potius damnare uideretur.Q ua autem eã inductus legitimam conſtitutionẽ ge
neralem poſuerit:quæ ipſius quoq; teſtimonio qualitatis ſeu gñis ps eſt:eãq; ſe/
cũdo loco ſtatuerit:ubi finitio rectius locãda fuerat:atq; ipſam finitionẽ:quę ge
neralis cõſtitutio eſt:ſub negociali:quã legitimam appellat:cõphenderit:iam/
pridẽ intelligere & declarare laboro.Nam ſi ꝓpterea hãc ſecũdam conſtitutionẽ
negocialẽ ſeu legalẽ ſeu legitimam appellat:q, in oĩum eius:quas facit:partium
cõtrouerſiis ex ſcripto magis q̃ rõne quæri uideatur:ita enim uel ex ipſaꝝ ptiũ
noĩbus apparet:q̃ ſcriptũ:& uoluntas:cõtrariæ leges:ambiguũ:diffinitio: trãſla
tio:ratiocinatio:ſiue collectio:ſuffecerat diuiſiſſe qõnes:alias rõnales: alias lega/
les eẽ ſiue legitimas:ut rõnales ex æquo & bono: legitimæ ex legibus aut ex ſcri
pto controuerſiam facerẽt:Atq; ita legitima nõ erit conſtitutio:ſed quæſtionum
genus.Alioquin & rationalẽ conſtitutionẽ ponere oporteret.Preterea: ſi diffini/
tio non generalis magis cõſtitutio eẽt:q̃ alicuius generalis mẽbrum:non rectius
adhuc ſub legitima:q̃ ſub rationali poneretur:qppe facti nomen:quod p diffini
tionẽ quæritur:quadam potius ſciẽtia atq; ipſius naturę contẽplatione:q̃ ex ſcri
pto quęritur.Cęteꝝ hac fortaſſe rõne eũ ordinem & diuiſionẽ fecit Cicero:quo/
niam conſtitutionum:ſeu tres illæ ſunt:uti ſunt:ſeu plures:certũ eſt genera duo
eſſe rationale & legale:Rationale quidem ſimplicius ẽ:qa ipſius tñ naturę con/
templatione conſtat.Nam illud:quod tpis quoq; differẽtiam adiiciũt:non ꝓba/
mus:itaq; in eo ſatis putauit oſtẽdiſſe coniecturam & qualitatẽ:legale aũt & la/
tius ẽ:& plures ut habeat ſpẽs neceſſe eſt:ꝓpterea q, multæ ſunt leges:& uarias
habẽt formas.Alia enim cuius uerbis utimur:Alia cuius uoluntate:Aliã q̃ qua/
dam ſimilitudine ad id:quod ſcriptum non eſt:trahitur:Alias cõparamus:Alias
in diuerſum ſenſum accipimus:& interꝓtamur:Alias derogamus: Alias reiici/
mus:Atq; ita ex legali ſtatuum gñe:quam legitimam fecit cõſtitutionẽ:hęc mẽ/
bra deduxit ſcriptum:& ſentẽtiam:Cõtrarias leges:ratiocinationẽ: ambiguum:
diffinitionem:tranſlationem:qum alioquin rectius intuẽtibus rationale & lega
le non ſtatus ſed ſtatuum ſiue quæſtionũ ſint genera:& ſub rationali qdẽ tres il
li oĩno generales ſtatus contineantur:coniectura:finitio:qualitas:Actionẽ nãq; ſi
ue tranſlationem ſupfluam putamus:Ex rationali aũt hæc triũ aliquin illorum
ſuperiorum naſcuntur:non conſtitutiones:ſed cõſtitutionum ſimulacra: interim
ſimplicia: interim mixta:propriam tamen faciem oſtendentia:ſcripti & uolũta
tis:quæ ſine dubio aut coniectura aut qualitate cõtinetur.Syllogiſmi ſiue ratio/

Ordo & diuiſio ſtatuũ in Rh. ad herẽ/nium.

Legitimam cur poſuit Ci. gñalẽ cõ/ſtitutionẽ.

Finitionẽ cur Ci. ſub negociali poſuerit

Q ua ratiõe hũc ordinẽ & diuiſionẽ ſtatuũ fecit Ci. in Rh. ad herennium.

Legale pluris hẽt Spẽs.

cinationis:q̃ maxime qualitatis eſt contraria: legũ:q̃ ſicuti deſcripto & uolũta/
te cõiectura explicatur.finitio quoq; utriq; generi:& q̄d rẽ:& q̄d ſcripti cõtẽ/
platiõe cõſtat:cõis eſt.Hæc aũt oĩa tametſi in tres illos rationales ſtatus ueniũt:
tñ q̄a aliq̄d uelut ꝓpriũ hr̃e uidentur:nõ duxit Cicero inutile ea diſcẽtibus demõ
Becichemi ſtrare.Hæc eſt opinio mea de hac Ciceroĩs ſnĩa:quã ad Herẽniũ ſcripſit: quæ ſi
opinio de Ci. minus idonea fuerit:nihil eſt q̄d me q̄ſpiam culpet:q̄ q̄d nõ improbãdũ cenſe/
ad herẽnium bam:explicui:& q̄d p̄terea eruditioribus intuẽdũ eẽt: aperui:& uniuſcuiuſq; ar
ſnĩa. bitrio æſtimandũ reliqui.In Rhetoricis de inuẽtiõe quattuor cõſtitutiões facit:
facti:noĩs:generis:actiõis:a facto coniecturalem:a noĩe diffinitiuam:a genere ge
neralẽ cõſtitutionem:quæ eadem qualitas dicitur:ab actione trãſlatiuã cõſtituit

Trãſlatio iu/ Sed trãſlationem in Rhetoricis ad Herẽniũ ſub legitima iure cõplexus eſt:q̄d
re ſub legiti/ uix in ulla cõtrouerſia trãſlationis ſtatus principalis ac nõ ex accidẽti rẽpiri põt:
ma põitur in q̄um in oĩbus fere cauſis in q̄bus cecidiſſe q̄s formula dicitur(ut Fabius elegan
Rh.ad herẽ/ ter notauit)hę ſint quæſtiones:an huic:an cũ hoc:an hac lege:an apud hunc:an
nium. hoc tp̃e liceat agere:& ſi qua ſunt talia:Sed pſonæ:tp̃a:actiones:cæteraq; ꝓpter
aliquã cãm transferuntur:Atq; ita nõ eſt in tranſlatione quæſtio:ſed in eo:cuius
cauſa trãſferuntur.Non debes apud prætorem petere fidei cõmiſſum:ſed apud
conſules:q̄d maior ſit ſumma prætoria cognitione.Q ueritur an maior ſit ſum
ma:facti ergo cõtrouerſia ẽ:Non licet tibi agere mecum: cognitor enim fieri nõ
potuiſti:iudicatio an potuerit?Non debuiſti interdicere:ſed petere an recte iter
dictum ſit quæritur:quæ omnia ſuccedunt legitimis quæſtionibus ; Tranſlatio
Tranſlatio q̄ itaq; quæſtionẽ non habet:de qua contendat orator:Nec cuius in primis expe/
ſtionẽ nõ hẽt. ctet caſum:quẽadmodum aliæ:ut occidiſti hominem:non occidi:quæſtio an oc
ciderit?Status coniecturæ:hic enim principalis uertitur controuerſia: ut occidi
ſti hominem:iure occidi:iure ne occiderit?ſtatus generis ſiue cõiecturalis.At nõ
ita habeo ius actionis:non habes:quæſtio an habeat?ut ibi ſtatus:Accipiat enĩ
ſtatum nec ne:ad euentum pertinet:non ad cauſam: & ad id quod ꝓnunciat iu
dex:non ad id propter quod pronunciat:Ita puniendus es:non ſum : aut hono/
randus ſum:non es:uidebit iudex:an puniendus?an honorandus ? Sed ibi nec
quæſtio:nec ſtatus eſt:At econtrario in his erit ſtatus : puniendus es : hominem
enim interfeciſti:non interfeci:honorandus ſum:q; fortiter feci: non feciſti for/
titer.quæſtio de facto in illa an hominem interfecerit:in hac an fecerit fortiter.
& ita coniecturæ ſtatus.Ex quibus ſatis conſtare arbitramur tranſlationẽ prin
cipalem ſtatum in nulla cauſa eſſe:& quidquid ciuilis controuerſiæ habet:id ꝓ
pter alias conſtitutiones:non propter ſe aſſumi . Omnis ergo iuris diſceptatio:
uel coniectura: uel finitione: uel qualitate explicatur . Sed fortaſſe Cicero ulti/
mam conſtitutionẽ:& ſi non utiq; recte:non inutiliter tamẽ ad rudium inſtitu/
Statuũ qua/ tionẽ poſuit:ut latiore quadam ac faciliore uia:tam & ſi obliqua procederẽt:ut
dripartita rõ. diſcant ante omnia:quadripartitam in oĩbus cauſis eẽ rõnẽ: quam q acturus ſit

intueri oporteat. Primã quidẽ: eãq; firmiſſimã: ut a defenſore potiſſimũ incipia mus: ſi quod obiicitur negari põt: pximã: ſi quod obiicitur: id factũ eſſe nõ di/ citur: Tertiã: eãq; honeſtiſſimã ſi recte factum oſtenditur: qbus oĩbus ſi deficia/ mur: unum reliquũ eſt perfugiũ: ut aliquo iuris adiutorio ab eo: quod nec ne/ gari: nec defendi põt: crimẽ euadere tentemus: actionem nõ iure in nos intẽdi oſtẽdentes. Et hæc ſiue actionis: ſiue trãſlationis ſit qſtio Accuſatori nihilo plu ra intuenda ſunt: q̃ ut pbet: Factũ eſſe. Hoc eſſe factum: nõ recte factũ: iure ſe intendere: Neq; tñ Cicero hãc ſtatuũ rõnẽ ſine auctore fecit. Fuerunt.n. & alii: qui tranſlationẽ ſeorſum ſtatũ poſuere: Q uos ipſe Cicero matura ætate: matu roq; cõſilio reprehendit ita ſcribẽs: Nam quod quidã græci adiungũt: recte ne ſit factum: totũ in eo eſt: quod quale ſit: quærimus: &c. Seuerinus in.iiii.de to/ picis. Ita de cõſtitutionibus ſcribit. Earũ aũt conſtitutionũ: Q uæ præter ſcri/ ptum ipſaꝝ rerum cõtentione ſunt poſitæ: ita differẽtia ſegregantur: ut rerum quoq; ipſaꝝ diuerſa eſt natura. In omni.n.rhetorica qſtione dubitatur: An ſit: Q uid ſit: Q uale ſit: Et præter hæc: An iure: an more poſſit exercere iudicium: Sed ſi factum uel res: quæ intenditur ab aduerſario: negetur: quæſtio eſt: utrũ ſit: ea: Q uæ coniecturalis cõſtitutio noiatur. Q uod ſi factum eſſe conſtiterit: Q uid uero ſit id: quod factũ eſt: ignoretur: qm̃ uis eius diffinitione monſtrã/ da eſt: diffinitiua dicitur cõſtitutio. Ac ſi & eſſe cõſtiterit: Et de re: de diffinitiõe cõueniat: Sed quale ſit inquiratur: Tunc: q a cui generi ſubiici debeat: ambigi/ tur: generalis qualitas nuncupatur. In hac uero quæſtione & qualitatis: & quã/ titatis: ac comparationis ratio uerſatur. Sed: quoniam de genere quæſtio eſt: ſe cundũ generis formã: In plura neceſſe eſt hanc cõſtitutionem mẽbra diſtribui. Martianus capella ſcriptor eruditiſſimus tranſlationẽ in numerũ ſtatuũ nõ ad mittit. Eius uerba ſubiiciã. Principales igitur ſtatus ſunt numero tres: An ſit? Q uid ſit? Q uale ſit? An ſit coniectura eſt: ut an patrẽ Roſcius occiderit? qd ſit? finis: ut an maieſtatẽ minuerit Cornelius? quale ſit? ut an ſaturninus iure ne catus ſit? ſed ne forſan moueat: quod prætereo quartũ ſtatũ: quẽ Hermagoras inuenit: ſubtilior ratio eſt: Eum non ſtatum: ſed partem dicere qualitatis. Et in qualitate: Hermagoras quaſi conſtitutionem nouam: aut qualitatem diſtin/ guere: & tranſlationem uel præſcriptiõnẽ uocare maluiſſe ait: uerum ſpeciem qualitatis ipſe facit. Fortunatianus idẽ fere tradit his uerbis. Rationales ſtatus quot ſunt ſecũdum Hermagoram? coniectura: finis: qualitas: & tranſlatio. Sed tranſlationem tantũdem accepimus legalem. Cur ita? quoniã nulla tranſlatio ideſt præſcriptio ſine lege poteſt eſſe. Victorinus in Ciceronem ponit ſimilitu/ dinis formam cognoſcendi ſtatus: omnis conſtitutio inquit eſt: ut aſpectus: ut enim aliquid uidere uolumus: nec uidemus: & eſt coniectura. aut uidemus ali/ quid: & quærimus quid ſit: & eſt finis: aut uidemus quid ſit: & quærimus quale ſit: & eſt qualitas: Tranſlatio porro ab hac ſimilitudine uidetur eſſe remota:

Actionis qõt ſiue tranſla/ tionis.

Boetius facit quattuor ſta tus.

Tranſlationẽ Martian⁹ nõ admittit.

Præſcriptio:

Tranſlationẽ Hermagoras excludit.

Statuũ ſimili tudo ſecũdũ Victorinũ.

Satuũ diui/
ſio ſecũdum
Hermogenẽ.
Diffinitiuus
ſtatus qui.
Cõiecturalis
conſtitutio q̃
& unde.
Coniectus.
Coniectores.
Geneſis.
Cõiecturalis
ſtatus nomi/
na diuerſa.
Facta id ĩtel/
ligim⁹ qđ di
cta.
Realis cõſti/
tutio.
Stadiaron.
Stadiũ uñ.
Cõiecturalis
cõſtitutio q̃re
prima.
Furtũ quod
præſefert.
Cõiectura fit
ſex modis.

Hermogenes quoq; fere hanc ſtatuũ quæſtionẽ ſequi uidetur:Nam tres ſtatus
principales hunc in modũ deducit:Propoſita controuerſia conſiderare oportet
quod in iudicium uenit:an ſit manifeſtum:nec ne.ſi non eſt manifeſtum:conie
cturæ eſt ſtatus:ſi uero manifeſtum:ſed dubitatur de nomine : diffinitiuus eſt:
Eſt autem diffinitiuus qum quæſtio eſt:quo nomine appellandum ſit id quod
factum eſt.Si manifeſtum/& perſpectum/quod uenit in iudicium:quæſtio cir
ca qualitatem negocii conſtituitur:ſi iuſtum/ſi utile/ſi legitimum nomen gene/
rale:huic qualitas. Coniecturalis igitur conſtitutio appellatur:(ut inquit Ci/
cero)qum facti controuerſia eſt:quoniam coniecturis cauſa firmatur:& a con
iectu Fabii teſtimonio dicta eſt.i.a directione quadam rationis ad ueritatem:
unde etiam ſomniorum atq; omniũ interpretes coniectores uocamus. Alii ge/
neſin dixerunt:ut idem tradit:qui etiam in.ix.ait:Non enim nominibus pro/
ſunt:ſed effectibus:ut ſtatum coniecturalem/an inficialem/an facti/an ſubſtan
tiæ/an de ſubſtantia nominemus/nihil intereſt:dum idem quæri ſciamus.Ma/
rius Fabius qum facti controuerſia eſt:id inq̃t debemus facta intelligere/quod
dicta.Vt.n.utrum aliquid factum ſit quæritur:ita & utrum aliquid dictum ſit
poteſt quæri. Q uare huic conſtitutioni:quoniã incerta/& non apparentia con
iecturis:uel ſuſpitionibus indagantur recte coniecturæ nomen impoſuit. Alii
hanc conſtitutionẽ realem uocauerunt:quod in ea quæratur:utrum res/de qua
agitur facta eſſe uideatur. Alii ſtadiaron græco uocabulo quidem: ꝙ in ea de
incerto inueſtigando maximum certamen habeatur:unde & ſtadium dicitur:
quod ibi exerceantur certamina. Sed Cicero conſtitutioni huic ex modo actio
nis nomen impoſuit. In hac autem conſtitutione modus actionis eſt hic:ꝙ res
coniecturis quæritur.Ideo ergo coniecturam uocauit. Et merito coniecturalis
conſtitutio eſt prima:quia illa facti/tãq̃ ſubſtantiæ quæſtionem habet:ſine qua
aliæ conſtitutiones/aut partes conſtitutionũ eſſe nõ poſſunt.Fruſtra enim quis
quæreret:quo nomine aliquid cenſendũ:aut quale eſſet:niſi prius illud eſſe cõ/
ſtaret:quod neq; diffinitio/neq; ullum accidẽs non exiſtẽtibus poſſit applicari:
Nam furtũ eſſe atq; illud illicitum:præſefert:clamatq; per iniuriã/aliquid ante
ablatũ eſſe.Sex aũt modis fit coniectura:aut qum de facto/de perſona nõ con
ſtat:aut cõtra:qum de ꝑſona non de facto:aut qum de utroq; quæritur:aut qũ
de ſola uoluntate q̃ſtio eſt:aut qum de re ipſa quæritur:aut qum eſt anticathe/
goria.In primo tale exẽplũ/pater filiũ abdicauit:ambo ſimul militabãt:filii te/
lo pater occiſus inuẽtus eſt:& parricidii fit reus:factũ conſtat:q̃a occiſus pater
de ꝑſona non conſtat:quæritur.n.num a filio. In ſecundo:Abdicatus filius me
dicinæ ſtuduit:decũbenti patri poculum/ quod ſanitatis diceret/dedit:pater in
media potione ait ſe uenenum accepiſſe:filius reliquum poculi tuto bibit:pater
deceſſit:reus parricidii fit filius:hic enim.de perſona conſtat: quia filius dedit:
ut pater poculum bibat:de facto quæritur:an eo poculo deceſſerit: qum & fi/

lius biberit. In tertio:qum de utroq; non conſtat:Luxurioſi pater nõ cõparuit: filius parricidii fit reus.hic.n.non conſtat:patrem occiſum:nec ſi conſtiterit:an a filio ſit occiſus? In quarto:Adoleſcẽs a meretrice excluſus:ardẽtis tantillum: quod ſuperat:candellæ ante meretricis fores abiecit:eo domus conflagrauit:petit illa ut reſtituat:hic de facto: & de perſona conſtat:qua id fecerit uoluntate quæritur:In quinto:Qum de re:non de facto quæritur. Repetebat quidam a commilitone pecuniam tanq̃ creditam:negantẽ debere:interfecit. Interfectoris deinde hæredes pecuniam eandẽ ab interfecti heredibus repetunt:illi contradicunt:hic non de facto:quæſtio eſt: ſed de re:num ante factum:pecunia ſit credita? Qum eſt Anticategoria:Quã quidam noſtrorum cõcertatiuam dixere: ut Fabius docet:eſt qum ſe inuicem aduerſarii accuſant huiuſmodi exemplo: Vir fortis nouercam habebat:habebat & captiuã:ambiguis ſignis obiit:accuſant ſe cædis inuicem nouerca:& captiua.Illud quoq; ſciendum:in omnia tempora coniecturam diſtribui poſſe:auctore ipſo non modo Fabio:Sed & Cicerone:eiuſq; interprete Victorino:Nam de præterito quæritur:ut: Interfecerit ne Clodiũ Milo? de inſtanti:ut bono ne animo ſint erga Venetos Galli? De futuro:ut ſi fœdus cum turcis inierimus:ſimus ne diu pacẽ habituri? quod quia ſignis & coniecturis exequendum:coniecturalis ſtatus dicitur:uti quia factum negatur inficialis.Tullianus interpres ait coniecturam:quanquam habeat tria tempora principalem eſſe non poſſe:niſi de præterito:de præſenti uero:& futuro incidere poſſe poſt ſtatum principalem. Fabius in.vii.contra dicit.coniectura omnis aut de re:aut de animo eſt.Vtriuſq; tria tẽpora.præteritum:præſens:futurum.de re & generales quæſtiones ſunt: & definitæ.i.quæ non continentur:& quæ cõtinentur.de animo quæri non poteſt:niſi ubi pſona eſt:Et de facto conſtet. Qum autẽ nominis controuerſia eſt(ut idem Cicero ait)quia uis uocabuli uerbis diffiniẽda eſt:diffinitiua cõſtitutio nominatur. Idem interpres huic quoq; cõſtitutioni non ex re.Sed ex modo actionis nomẽ impoſuit: Res eſt enim huius conſtitutionis nominis ambiguitas.Modus actionis eſt nominis definitio. Recte ergo huic conſtitutioni nõ ex re. Sed ex modo actionis nomẽ impoſuit.Et in illud:Nominis cõtrouerſia eſt:qum de facto conuenit:& quæritur id quod factum eſt:quo nomine appelletur:uerũ inquit:qum de nomine ambigitur: & de re neceſſe eſt ambigatur: nomen enim rei eſt: Res uero nunquã ſine nomine eſt.Quare qum de nomine dubitatio eſt:de re quoq; dubitetur neceſſe eſt:Ergo definitiuus ſtatus:huiuſmodi eſt:qum de facto:conſtat & de re:uel noĩe cõtrouerſia eſt.Inter factum.n.& rẽ hoc intereſt. Res eſt certã ſui formã:& ſpeciẽ circa cognitionẽ retinens. Ergo ſi ſpecies rei nota eſt:nomẽ quoq; notũ ſit neceſſe eſt.Factũ eſt confuſum qddã & ĩcertũ hoc ſolo certũ:q̃d ſcitur.quid factũ eſt. In fine itaq; factũ cõſtat:ſed res nõ cõſtat:& qa rei nomẽ ſemp adiunctũ eſt:ideo de noĩe cõtrouerſia eſt. dr̃ aũt finis & finitionis ſtatus:

Anticategoria g. cõcertatiua.L.

Cõiectura in oĩa tẽpora diſtribuitur.

Inficialis ſtatus unde.

Diffinitiua cõſtitutio.

Nomẽ eſt rei Res nũq̃ ſine nomine.

Factũ & res differunt.

Finis & finitionis ſtatus.

qũem unũ ex tribus principalibus ſub rationali genere rectius poni palam eſt. Cæterum quod & ſub negociali quæſtionum genere diffinitio frequenter inci/dat:ne de eodem ſtatu bis agere uideatur:ad alium locum retulit in Rhetori/cis ad Herennium:non tam conſtitutionem:q̃ conſtitutionis ſimulacrum con/ſtituens. Eſt autem diffinitio oratio rei ſubſtantiam ac proprietatem breuiter demonſtrans. Ea quinq; fit modis: Qum rem unam ſimpliciter definimus:ut Naufragia ad publicanos pertineant: Cuiuſdam naufragi corpus cum orna/mentis in littus deiectum:atq; harena obrutum:publicani qum eruiſſent:ſepul cri uiolati accuſantur:hic ſimpliciter una res quæritur: quid ſit ſepulcrum uio lare. Qum duplex eſt actio:ſiue comparatiua:quando ſcilicet duæ diuerſæ res a litigantibus diffiniuntur:ut lex: Sacrilegus capite puniatur:fur quadruplum ſoluat:De templo priuatam pecuniam quis ſuſtulit:petitur ad penam:ut ſacri legus:offert quadruplum:ut fur:hic enim quid ſacrilegium ſit:& quid furtum: ut diffiniatur neceſſe eſt. Qum duplex ſiue coniuncta eſt quæſtio:quãdo duæ res:una in lege contra eundem diffiniuntur:ut lex:qui non iniciatus ſacra an/nunciauerit capite plectatur:Non iniciatus:ſacra uidit in ſomnis:retulit ei:qui iniciatus fuit:ille ait:hæc ſunt ſacra:& illum ad pœnam accerſit: Hic quid ſit iniciatum eſſe: quid ſacra enunciare quæritur. Qum ex partibus eſt diffini/tio:quando unam rem multis partibus definimus: ut qui ab hoſtibus obſide/rentur:auxilia a finitimis conduxerũt: dum auxilia in itinere ſunt:hoſtes obſi/dionem ſoluunt ac fugiunt. Auxiliares pactam mercedem petunt:qui obſeſſi fuerant contradicunt:hic enim quæritur:quid ſit auxilium ferre:quod ex par/tibus definitur:& quod decreuerunt:& quod miſerunt:& quod hoſtes receſſe/runt. Poſtremo qum eſt antithetica diffinitio: qua non tantum crimen nega/mus: ſed & benefactum oſtendimus:ut qui commodatam ab ephebo clamy/dem habuiſſet:in eius mortui ſepulcrũ intulit:hic ab ephebi patre ſepulcri uio lati accuſatur:qui non ſepulcrum a ſe uiolatum: ſed magis ornatum affirmat: Qualitas:ſeu conſtitutio generalis eſt: qua:qum quæritur: qualis ſit res:de ui: & de genere negocii:controuerſia eſt:Quã diuidunt in negocialem:ſiue lega/lem:Et iuridicialem ex Ciceronis auctoritate. Lis uero (ut aliquis colligit rhe/torum)huius generis omnis:eſt aut de p̃mio:aut de pœna:aut de qualitate. Primũ igitur cauſæ genus:aut ſimplex eſt:aut comparatiuũ:in illo quid æquum:in hoc utrum æquius:aut quid æquiſſimũ ſit excutitur. Qum de pœna agitur:a par te eius:qui Cauſam dicit:aut defenſio eſt criminis:aut iminutio:aut excuſatio: aut (quod aliqui addunt) deprecatio: Defenſio longe potentiſſima:qua:quod obiicitur factũ:honeſtũ eſſe dicimus:catẽtilepſin græci dicunt:noſtri abſolutã. De re ſola quæſtio:Iuſta ſit Ea:nec ne:Iuſtum aũt omne cõtinetur aut natura: aut cõſtitutione. Alterum eſt defenſionis genus:in quo factum per ſe improbabi le aſſumptis extrinſecus auxiliis defenditur:catantitheſin græci uocant:Latini

[Margin notes:] Diffinitio fit modis qnq;. — Qualitas ſeu cõſtitutio generalis. — Abſoluta. — Catentilepſis — Catantitheſis

aſſumptiuã qualitatẽ. Sũt q̃ nõ abſurde abſolutã qualitatẽ duobus modis fieri aſſerãt: facti qualitate: & iuris rõcinatiõe. Facti qualitatẽ dicũt: qũ factũ ipſum oñdimus nulli pernicioſum eẽiure ergo naturæ id licere: Vt ex Fortunatiano & aliis dãnato milone exclamat Marcus Tullius Cicero Vrbẽ Romã bonis ciuibus ſedẽ eẽ nõ poſſe: reus eſt læſæ reip. Iuris rõnẽ quattuor modis fieri aiũt: lege: more: ſecta: arte. Lege: indẽnatos: liberos liceat occidere: Tres filios lege dãnatos occidit: reus ẽ uxori malæ tractationis. Hic ſe dicit lege feciſſe: At hic ſtatus legalis potius eſt ex legibus contrariis. More: ſcytha Athenis ſexagenarium patrem (quod is ſcytharũ ſit mos) per pontẽ deiecit: & patricidii fit reus: q̃ ſe more ſuæ gẽtis feciſſe dicit. Secta philoſophus platonicus in cõciõe diſputauit de bono mortis: qui illũ audiuerũt: ſibi mortẽ cõſciuerũt. Philoſophus illati dãni fit reus. Hic ſecũdũ ſectã ſuã diſputare: ac pfiteri philoſophiã: defendẽs ſe rñdet. Arte: Pictor naufragia pinxit: ac publice ꝓpoſuit: nẽo nauigat: reus fit læſæ reip. hic artẽ ſuã oñdere: ac proponere: ſe iure poſſe affirmat: q̃ quidẽ diuiſio: preter ſuperiorẽ illã acutiorẽ: ſane rudibus ad exercitationẽ nõ erit inutilis. Cõſtitutio trãſlatiua dicitur: qñ hæ qõnes ĩcidũt: an huic an cũ hoc: an hac lege: an apud hũc: an hoc tẽpore liceat agere: Nã reus aut tẽpus differẽdũ: aut accuſatorẽ mutãdũ: aut iudices mutãdos: aut pœnã mutandã dicit: Cuius cõſtõnis Hermagoras inuẽtor eẽ exiſtimatur: nõ qa nõ uſi ſint ea ueteres oratores ſæpe mlti: ſed quia nõ aĩaduerterũt eã ſuperiores artis ſcriptores: nec retulerũt in numeꝝ cõſtõnũ. Illud idẽ: quod dixi: ſentit &. M. Tullius cuius interpres ait. Huic quoq; cõſtõni ex mõ actionis nomẽ ĩpoſuit. Agitur enim: ut actio trãſferatur. Veꝝ quod ait: nõ hoc erit: ſed illo: nõne & in fine: qũ q̃ritur: utrũ fur: an ſacrilegus ſit: id q̃ritur: quo nã magis erit accuſandus ſit. Sed hoc intereſt: quod in fine erĩa utraq; iũgũtur: nõ. n. qũ ſacrilegum dico: furẽ nego. In trãſlatiõe uero uno accuſandus erit: ſiue illo: quod intendimus: ſiue illo. ad quod reus trãſferri poſtulat actionẽ. Et eſt duplex trãſlatiõis genus. Vna. n. cãm pr̃ſus excludit: qũ oñdimus rẽ illã: q̃ cãm faciat: in iudiciũ uenire nõ poſſe: Et ea ꝓprie preſcriptio dicitur. Altera q̃ cãm nõ tollit: ſed differt. Cice. trãſlatiõi nõ frequẽtem apud nos maxime in iudiciis locũ eſſe duabus de cauſis oſtẽdit. Et quia in priuatis actionibus: quæ ad iudices pertinerẽt: prætoriæ erãt exceptiões: Q uibus publice præſcribebatur: ac cauebatur: Et quid: & quo tẽpore: & per quos: & apud quos agendũ eſſet: Q uæ quidem ita a prætore & excepta: & præſcripta: niſi qui cãm agebat: ſeruaſſet: reiiciebatur: Et quia legibus preterea cautũ eſt: ut qui in iudiciũ trahitur: poſſit: Si cõmodũ putat: añ a iudicibus peteret: ut de accuſatore cognoſcãt: poſſit ne iure ſecũ agere. Q uibus duabus rebus perfectũ eſt: ut tranſlationi pr̃aro ſit locus: Q uæ quidẽ quatuor modis ita fieri põt. A perſona rei: & accuſatoris. A perſona rei: ut ſi uir fortis accuſetur: Et oñdamus uiꝝ fortẽ accuſari nõ poſſe. Accuſatoris: ut ſi negemus infamẽ agere poſſe. A re: ut lex: filio aduerſus patrẽ

Abſoluta q̃litas fit duobus modis.

Cicero qd dixit damnato milone.

Iuris rõ fit q̃tuor modis.

Tranſlatiua conſtitutio q̃ & unde.

Hermagoras cur dicitor inueniſſe tranſlationẽ.

Finis a trãſlatiõe qũo differat.

Trãſlationis duplex gen9.

Preſcriptio quæ ꝓprie dicitur.

Trãſlatio raro in iudiciis ſecundum ci.

Tranſlatio fit q̃tuor modis

Præſcriptio.

Ne ſit actio:niſi dementiæ filius uult patrẽ accuſare affectatæ dominationis: Ille præſcribit. A tẽpore dupliciter itẽ preſcribimus: Si aut olim eũ agere po tuiſſe:nunc nõ poſſe dicimus. Lex: pupillus poſt acceptã hæreditatem cum tu tore niſi intra quinquẽnium nõ agat: Pupillus accepta tutela: militiæ nomen dedit/poſt quinquennium reuerſus/uult agere cum tutore: Ille preſcribit. Aut contra: ſi nunc nõ poſſe: olim fore: ut poſſit: contendamus: lex: pupillus ne cũ tutore agat/niſi poſt acceptam tutelã. Pupillus amat pſaltriam: petit a tutore ut ſibi eam redimat. nõ redimentem accuſat male geſtæ tutelæ: ille preſcribit. A loco: qum oſtendimus ibi cãm intendi nõ oportuiſſe: ut nõ in prouincia ſed romæ: nõ in ſenatu/ſed ante iudices: non apud pretorem/ſed apud tribunum. Cicero in rhetoricis de inuentione: cõſtitutionẽ generalem eſſe ait: qum qualis ſit res quæritur: & quia & de ui/& de genere negocii controuerſia eſt: inde no men habuiſſe. Enarrator: ait/huic conſtitutioni nõ ex nõ actionis: ut ſuperiori bus duabus: & poſt quartæ: ſed ex re. i. negocio nomẽ impoſuit. Hic. n. res illa eſt. Quod negocii genere/uel qualitate q̃ritur. Itaq; ex re huic cõſtitutioni no men impoſuit: ut generalis uocetur. i. qualitas: Et ideo appellata eſt qualitas: Quod cũ quæritur: quale uel quãtũ eſt id/quod factũ eſt: nõ nomẽ rei: ſed rei q̃litas q̃ritur. Et ubi Cice. deſcẽdit ad ipſius qualitatis diſputationẽ ait: Ac pri mo hãc in duas diuidit ptes/in iuridicialẽ/& negocialẽ. Quaꝝ ptiũ hoc cõpẽ diũ tenere debemus. Quod iuridicialis ſp de pterito ẽ/& negocialis ſp de fu turo. Quæ tpa in ipſaꝝ ptiũ definitione uĩ Ci. nõ declaraſſe. Nã iuridicialẽ/ſic diffinit. iuridicialis eſt: in q̃ æq/aut recti natura: aut pmii: aut rõ pœnæ q̃ritur. Hęc oro tps q̃ſi pteritũ nõ demõſtrat: niſi qđ magis futuꝝ tps uidetur icluder: qũ aut pmii aut pœnæ rõ q̃ritur. Quo loco prio oñdẽdũ ẽ/& pœnã/& pmiũ de pterito eẽ poſſe. Nã & poſt ſuppliciũ de aliquo iniuſte ſũptũ pñt nõnulli in iudiciũ uocari: Et ꝙ nõ recte pmio aliquẽ donauerit: ut uerres/q ſuppliciũ ſum pſit đ ciuib⁹ romãis: & ãnulo aureo ſcribã ĩ cõciõe dõauit. Ergo pmii/& pœnæ rõ põt de pterito eẽ. Sed occurrit illud põt tñ pmii/& pœnæ rõ & đ futuro eẽ: Ioq; ĩ hac pte tps pteritũ nõ recte definiuit: Qũ iã huic loco ſic rñdetur: Qđ dixerit rõ. Rõ. n. ſp de pterito ẽ facto. De futuro ãt qũ q̃ritur rõcinatio dr. Et ẽ ibi tm̃ meriti rõ: qđ meritũ pteritũ ẽ. Atq; ita rõ nũq̃ niſi de pterito eſt. Qũ. n. dicis: petit pmiũ: neceſſe ẽ: Afferat meritũ. Ita ĩ eo qđ petit pmiũ/nulla rõ eſt: Sed cũ ais eũ mereri: tũ rõ ẽ ex pterito ueniẽs. Ergo ait Ci. iuridicialis ẽ: in q̃ æq/& recti natura/aut pmii/aut pœnæ rõ q̃ritur. In eo qđ ait rõ. pteritũ tps iclu dit. Iuridicialis a iure. Aeq/enĩ & recti rõ nõ niſi iure conſtat. Deinde nego cialis ẽ: inqt ĩ q̃ qd iuris ex ciuili more: & æqtate ſit/cõſideratur. Cui diligẽtiæ pẽſſe apud nos iureccõſulti exiſtimãtur. Negocialis q̃litas talis ẽ: qũ aliqd gene ratim iure cautũ ad ſpẽm deuocam⁹: ut puta: uiro forti pmiũ detur: uir fortis petit inimici mortẽ. In eo qđ dicit: uiro forti pmiũ: dat uiro forti pmiũ: ſed nõ ẽt deſignat illud forti: qđ petit. Ergo in negociali q̃litate ex ęqtate pcedẽtis iu

Generalis cõſtitutio quæ & unde.

Qualitas unũ

Iuridicialis quõ quæ.

Pœna & præmium de pterito eſſe põt.

Rõ ſemp eſt de pterito facto.

Rõcinatio.

Meritũ præteritum.

Aeq & recti rõ nõ niſi iure conſtat.

Negocialis quõ quæ.

ris noua iura firmãtur.i.ut liceat id/qđ in cõtentiõe uerſatur:& iõ de futuro ẽ.
Q đ ẽt iuriſpiti faciũt:q ſi forte id/de quo agitur/iure nõ cautũ ẽ:p iterp̃tationẽ
ſtatuti iuris id ẽt:qđ i codẽ iure noiati nõ cõtinetur:affirmãt.Hoc ẽ:qđ ait:cui
Conſideratio de icerto eſt.
dfligẽtiæ p̃eſſe apud nos iurecõſulti exiſtimantur.Hoc quoq; tp̃s futurũ de/
mõſtrat:qũ ait:quid iuris ſit cõſideratur.Cõſideratio.n.de incerto ẽ:Et qa iu/
ris cõſideratio eſt de futuro ẽ.Fabius Q uinti.in.vii.agens de q̃litate uidetur
tangere negocialẽ his uerbis:Eidẽ q̃litati ſuccedũt faciẽda/ac nõ facienda ap
petẽda/euitãda:q̃ in ſuaſorias qdẽ maxie cadũt.Sed in controuerſiis quoq; ſũt
Q ualitas ſecundum hermogenem.
freq̃ntia hac ſola differẽtia:qa illic đ futuris/hic đ factis agitur.Hermogenes
ꝓpemodũ cum tuliana diuiſiõe cõuenire uidetur.Sic.n.inqt:Q ualitas uel cir
Negocialiſ.
ca rẽ aliquã hẽt inqſitionẽ uel circa dictũ:Si circa dictũ legalẽ facit ſtatum:
Si circa rẽ rõnalẽ facit ſtatũ:Et hoc diuides dupliciter.Vel de futuro negocio
hẽt inqſitionẽ:uel de aliquo iã p̃terito.Si de futuro ẽ negocialis.Nã negocia/
Iuridiciaľ ſecundum hermogenem.
lis ẽ dubitatio de negocio futuro:ſi oportet fieri aliqd/uel nõ fieri:uel dare ali
qd/uel nõ dare:Vt ſi cõſulerẽt Athenienſes:an debeãt ſepelire barbaros in ma
rathõe occiſos.Negociali Cicero nullas dat ptes queẽadmodũ & Hermogenes:
Iuridicialẽ uero in duas diſtribuit partes/Abſolutã/& aſſumptiuã:Abſolutam
dicit eſſe:q̃ i ſe cõtinet iuris/& iniuriæ qõnẽ: Aſſumptiuã:q̃ ip̃a ex ſe nihil fir/
Abſoluta q̃litas.
mi dat ad recuſationẽ:foris aũt aliqd defenſiõis aſſumit.Victorin⁹:deinde hic
quoq; reꝝ cõpẽdiũ tenere debem⁹.Q uod in abſoluta qualitate factũ ip̃m iu/
Aſſumptiuæ ptes q̃tuor.
ſtũ aſſerimus:in aſſũptiua uero q̃litate nõ factũ iuſtũ:ſed cãm facti iuſtã fuiſ/
ſe contendimus.Itaq; in abſoluta qualitate æqi/& recti natura q̃ritur:in aſſum
ptiua uero p̃mii & pœnæ rõ q̃ritur.Cuius aſſumptiuæ ptes quatuor:cõceſſio.
Remotio crĩs/relatio crĩs/cõpatio.Hermogenes pariter affirmat:Si factũ eſt:
đ quo ẽ iudiciũ:huic cõe nomẽ cẽ iuridicialẽ:Q uã hoc mõ dupliciter diuidit:
Aut reus dicit ſe aliqd feciſſe.tãq̃ iiuſtũ:aut qđ nõ ſit ꝓhibitũ.Si nullo pacto
Antilepſis.
dicet ꝓhibitũ qđ factũ ẽ/Antilepſim faciet:Eſt.n.antilepſis accuſatio negocii
nõ ſub iudiciũ cadẽtis.ſed qđ uř ſub iudiciũ cadere poſſe:ut agricola philoſo
phãtẽ filiũ abdicat.Si uero cõfitetur feciſſe aliqd tãq̃ iiuſtũ:nomẽ rurſus huic
Antitheſis
generale antitheſis.Igitur qđ Hermogenes Antilipſin dixit:Ci.abſolutã appel
Abſoluta.
lauit:Id qđ ille Antitheſim:hic aſſũptiuã.In abſoluta Q uinti.aſſerit de re ſo
Aſſumptiua
la cẽ qõnẽ/iuſta ſit ea nec ne:/iuſtũ oẽ cõtineri natura/uel cõſtõne.Natura/qđ
fit ſecũdũ cuiuſq; rei dignitatẽ/q̃ in re ſunt/pietas/fides/cõtinẽtia/& talia.Con
Aſſumptiua
ſtitutio/ẽ in lege/more/pacto iudicato.In aſſũptiua idẽ auctor ait/eſſe defenſio
nis gen⁹/in quo factũ p ſe iprobabile aſſũptis extriſec⁹ auxiliis tuemur. Rur
ſus qũ Ci.aſſumptiuã i q̃tuor ptes/q̃s ſupradixi:diuidat:i cõceſſionẽ crĩs/remo
tionẽ crĩs/relationẽ crĩs/& cõpationẽ:Doctus interp̃s hæc ſcribit.Veꝝ hic q̃tu
or hoꝝ locoꝝ Ci.ordinẽ cõuertit.Nam a poſtremo quod hic poſuit retrorſum
uerſus ordo eſt.Etenim uim ſingularum defenſionũ conſiderare debemus.Pri
mo hæc eſt innocentis hominis:ut dicat:non feci.Deinde feci:ſed non ſic uo/

catur. Tertio feci:& ſic uocatur:ſed iure feci. Deinde hoc ipſum iure feci:aut
licuiſſe ſibi debebit oſtendere:Q uæ eſt q̃litas abſoluta:aut ſi non licuit/debet
ſibi extrinſecus aſſumere aliquid/quo hic probet:quod iniuſte factum uide⁄
tur.Q uinti.primo loco relationẽ poſuit:ſecũdo comparationẽ:tertio remo⁄
Antithesis — tionem/uel tranſlationem:quarto ſtatus ueniales.Hermogenes quoq; ſic Anti
diuiſio ſecun — theſim diuiſit:aut enim reus quod factum ẽ:totum in ſe ipm̃ aſſumit:aut ĩ ali
dum hermo⁄ — qd coꝝ/q̃ extra ipſum ſunt/transfert.Si ĩ ſe ipm̃ aſſumit:facit antiſtaſim.Hic
genem. — eſt ſtatus teſte Q uintiliano/quẽ noſtri cõpatiõem uocãt:Et eſt(ut ipſe Her⁄
Cõparatio. — mogenes diffinit)qñ reus ſe feciſſe aliqd/tanq̃ iniuſtũ fatetur:cõtra opponit
aliqd bñficiũ:quod ſit maius ipſo iniuſto.Si uero in aliqd coꝝ/q̃ ſunt extra:
Antenclima. — uel in ipm̃ patiẽtẽ tráſfert/uel in aliud qddã:Si in cũ/q patitur/uel paſſus ſit:
facit Antenclima.Cice.(ut paulopoſt attingã)relationẽ crimis appellat.Põt
Relatio cris. — ẽt dici recriminatio/Et ẽ:(ut in diffinitiõe hermogenis pſiſtã)qñ reus confite
Recrimina⁄ — tur ſe feciſſe aliqd iniuſtũ:ſed eũ:quẽ læſit/iuſte paſſũ eẽ oñdit.Si in aliud qd
tio. — dã tráſfertur:rurſus hoc diuiditur.Aut.n.reus cõfitẽs crimẽ tráſfert illud uel
in aliquod negociũ/quod iudiciũ ſubire põt/uel in pſonã/& metaſtaſim facit:
Metaſtaſis. — Aut tráſfert crimẽ in aliquod/quod iudiciale fieri nõ põt:& facit ueniã/hoc ẽ
ſtatũ unialẽ.Hunc in modũ acutiſſime Hermogenes iuridicialẽ aſſumptiuã
Venialis ſta⁄ — diuiſit. Vt eoſdem ſtatus pticulares diligentius excutiamus:cũ alioꝝ rhe⁄
tus. — toꝝ tũ:Ci.pariter/& Q uinti.ſnias pcurram⁹.Ipſe Cice.conceſſionẽ/q̃ ab aliis
Conceſſio. — uenia/ſeu uenialis ſtatus appellata:prima ps ẽ aſſumptiuæ/in duas ptes diui⁄
dit/in purgationẽ:& depcationẽ. Vtq; nomẽ/ita nois diffinitionẽ p excellenti
am ei dedit.Cõceſſio ẽ inqt ad herennium:qũ reus poſtulat ſibi ignoſci.Nã &
remotio/& tráſlatio & cõpatio piter & factũ cõcedũt:& ut ignoſcatur poſtu⁄
lat.Sed alio/atq; alio mõ:ut mox dicemus.Et hoc illud ẽ Hermogenis:q d' iu
diciale fieri nõ põt:quod facit ueniã/q̃ græci συγγνώμην appellãt.Purga⁄
Purgatio. — tio crimẽ diminuẽdo leuat:atq;(ut diffinit Ci.)eſt:qũ factũ cõceditur:culpa
remouetur:hæc hẽt tres ptes errorẽ/ſiue imprudẽtiã/fortunã/ſiue caſum neceſ
Obliuio. — ſitatẽ.Sũt q addãt & obliuionẽ:ſed ea ſub ĩprudẽtia cõphẽdi põt. De his pti⁄
bus purgationis Q uintilianus in ſeptimo oratoriarum inſtitutionũ ſic inqt.
Excluſis quoq; his excuſatio ſupeſt/ea ẽ aut ignorãtię:ut ſi q̃s fugitiuo ſtigma
ta ſcripſerit:eo quoq; ĩgenuo iudicato/neget ſciſſe ſe liberꝝ eũ eẽ:aut neceſſita
tis:ut qũ miles ad cõmeatus diẽ nõ affuit:dicit ſe fluminibus ĩterclusum/aut
Fortuna qd. — ualitudine.Fortuna quoq; ſubſtituitur culpæ.Nõnũq̃ maleſeciſſe nos/ſed bo
Imprudẽtia. — no aĩo dicimus.Fortuna ẽ cã p accidẽs aliũ inducẽs effectũ:q̃ q añ aĩo cõce⁄
quid. — ptus fuerat.Imprudẽtia/ſeu error ẽ cã per accidẽs:qua qs ĩ electiõe decipitur.
Neceſſitas — Neceſſitas/quæ & fatũ a qbuſdã dicitur/ ẽ q̃dã ſupior cã/cuius uis/atq; effe⁄
quid. — ctus ẽt ſi præuideatur:neq; uinci:neq; uitari põt.De depcatione:Cicę.ĩ primo
Fatũ quid. — rhetorico hoc dicit.Depcatio ẽ:qũ & peccaſſe reus:& cõſulto peccaſſe cõfite
Deprecatio. — tur:& tñ:ut ignoſcatur:poſtulat:quod genus p raro põt accidere. Victorinus

ibi.Hęc ergo dep̄catio nō niſi aut apud ī patorē/aut apud populū ualet:apud iudices uacat.Et pauloan̄:ſi hęc nō fuerint:dep̄catio eſt:Sed hæc:aut apud im peratorē:aut apud populū.In ſecūdo idē Cicero:hoc genus inq̄t uix ī iudicio ꝓbari pōt:ideo qđ cōceſſo pctō/difficile eſt ab eo/q pctōꝝ uindex eſſe debet: ut ignoſcat:īpetrare. Q uare p̄te eius generis:qū cām nō in eo cōſtitueris:uti licebit:ut ſi pro aliquo claro/aut forti uiro/cuius in remp.multa ſunt bn̄ficia: dicere poſſis:qū uidearis nō uti dep̄catione/uti tn̄ ad hūc modū:qđ ſi iudices ſuis bn̄ficiis pro ſuo ſtudio/qđ in uos ſemꝑ habuit/tali uos tp̄e multoꝝ ſuoꝝ recte factoꝝ cā/uni delicto:ut ignoſceretis:poſtularet:tā dignū ueſtra māſue/ tudine q̄ uirtute eius eſſet o iudices/a uobis hāc rē/hoc poſtulante/impetrari: & quæ ſequūtur. Vſus ē etiā ſic in Miloniana. Q uid reſtat: niſi ut orē/obte/ ſterq; uos iudices:ut ēt miſericordiā tribuatis fortiſſimo uiro:quā ipſe nō im/ plorat.Ego aūt repugnāte hoc exploro:& expoſco:& cætera. Q uintilianus li bro ſeptimo:Vltima eſt inq̄t dep̄catio:qđ genus cauſæ pleriq; negarūt in iudi cium unq̄ uenire:qn Cicero quoq; pro Q .ligario idē teſtari uidetur:qū dicit: Cauſas Cæſar egi multas/& qdē tecū:dū te ī foro tenuit rō honoꝝ tuoꝝ:Certe nūq̄ hoc mō.Ignoſcite iudices:Errauit:lapſus ē:nō putauit. Si unq̄ poſt hac: & cætera.In ſenatu uero/& apud populum/& apud principē:& ubicūq; iuris clæmētia ē:hēt locū deprecatio:in qua plurimū ualēt/ex ipſo/qui reus eſt/hæc tria in uita p̄cedere:Si inocēs:ſi bn̄meritus:ſi ſpes in futurū inocēter uicturi: & in aliquo uſu futuri:& reliqua.Remotio criminis a Cicerone ſic diffinitur: Eſt qū id crimē/qđ infertur/ab ſe/& a ſua culpa/ui/& poteſtate in aliū reus re mouere conatur. Id dupl'r fieri poterit:(Vti & Marius notauit) ſi aūt cā/aut factū/in aliū transfertur.Cauſā traſfertur:qū aliena dicitur ui/& poteſtate fa/ ctū.Factū:qū alius/aut debuiſſe/aut potuiſſe facere dicitur.Verū qđ ait factū pōt hic q̄ſtio moueri.Nā:qū oīs q̄litas facti cōfeſſionē teneat:cur hic factū nō cōfitetur:ſed in aliū trāſferre conatur:deniq; nullus artiū ſcriptor in hac q̄li/ tate facti trāſlationē noīauit,Sed ideo qa nullus intellexit.Nā factū ſic a ſe rē mouet/facta tn̄ cōfeſſione facti:ut in hoc themate/quod Cicero in.ii.libro po/ ſuit. Mancinus cū numantinis fœdus fecit iniuſſu populi ac ſenatus. Pulſo eodē in exilium/atq; hoſtibus dedito:petitur ad pœnā/etiā ille/qui porcam te/ nuit/cōtradicit. Nā hic & cām/& factū in aliū remouet. Cauſam ſic:ut porcā tenerē:Mācinus ui ac poteſtate coegit.deinde factum ſic.fœdus non ego feci: ſed Mācinus/qui aut debuit:aut potuit. Manet tn̄ facti illa cōfeſſio:qđ porcā tenuit.Non.n.pōt negare a ſe porcā fuiſſe tentā. Ergo remotio criminis duo/ bus modis cōſtat:ſi aut cām in aliū transferamus:aut factū.Hanc Hermoge/ nes(ut dixi)appellat metaſtaſim:Q uintilianus tranſlationē:de qua eius uer/ ba ſubiiciā:Proximū eſt in aliū transferre crimē:ſi poſſumus:ideoq; ēt in hos: qui iā ſcripti ſunt/ſtatus/uiſa eſt cadere tranſlatio. Interdū ergo culpa in ho/ minē relegatur:ut ſi Gracchus reus fœderis numātini:Cuius metu leges popu

Milonianæ orationis locus ubi ē deprecationis modus.

Remotio criminis fit dupliciter.

Tranſlationē in hac qualitate nemo intellexit an̄ ci.

Q ualitas aliquādo factū nō cōfitetur.

Remotio criminis duob[9] modis cōſtat.

Metaſtaſis.

Tranſlatio.

lares tuliſſe in tribunatu uidetur:miſſum ſe ab impatore ſuo diceret. Interim
deriuatur in ré:ut ſi is/q teſtaméto qd iuſſus nó fecerit/dicat:per leges id fieri
Relatio criminis. nó potuiſſe.Relatio criminis ex ordine Ciceronis ſeqtur/qué relatiuũ ſtatũ ẽe
dicimus:& trãſlationẽ:ſiue trãſlatiuũ ſtatũ.hic defenſioni ꝓximus eſt:Q ui ſic
Relatiuꝰ ſtatus: ab eo diffinitur:relatio criminis eſt/qđ ideo iure factũ dicitur:ꝙ aliqs añ iniu
ria laceſſierit.Marius Fabius:relatio criminis talis eſt:ſi i eo/qđ fecimus/uicẽ
nos reddidiſſe dicamus.ut puta:occidi:qa ille me uolebat occidere.hoc ego fe
ci:ſed meruit.Hermogenes αγτεγκλημά dr̃:de hac & Q uitilianus his uer
bis:Aſſumptiua.n.dr̃ cã in quo genere fortiſſimũ eſt/ſi crimẽ cã facti tuemur:
Q ualis ẽ defenſio horeſtis:oro Milonis.αγτεγκλημα dr̃:qa oĩs nr̃a defen
ſio cõſtat eius accuſatiõe:q uindicatur.occiſus eſt/ſed latro:Excæcatus eſt/ſed
Comparatio qd differt a conceſſione. raptor.De cõparatione uidẽdũ.Inter quã/& cõceſſionẽ hoc itereſt Fabio Ma
rio auctore:Q uod in cõparatione de eadẽ re cõparatio eſt:quæ ut fieret/quæ
arguitur/cõmiſſa ẽ.Alioqn uerres/q multa ſigna & uaſa ex Sicilia ſuſtulit:Et
utitur hac defenſione:qđ a bellis tutã Siciliã reddiderit:nõ potuit dicere ideo
ſigna ſuſtuli:ut defenderẽ ꝓuinciã:neq̧.n.ꝓpterea tulit ſigna:ut ꝓuincia eſſet
Venialis ſtatus. defenſa.Itaq̧ utitur ueniali ſtatu.i.cõceſſione p deprecationẽ.Ergo in cõpara
tione id/qđ intenditur:ideo a nobis factũ dicere debemus:ut ex eo ipſo:bonũ
Antiſtaſis: illud quod cõtigit/fluxiſſe dicamus. Hãc Hermogenes Antiſtaſim dicit:ſic eã
Cõparatio. diffinit Cicero.Cõparatio eſt:qũ aliqđ factũ alienius rectũ/aut utile concedi
tur:qđ ut fieret/illud qđ arguitur/dr̃ eſſe cõmiſſum:Fit duobus modis:aut qũ
delicto meritũ cõparamus.aut qũ minori incõmodo cõſultũ dicimus.In ma
loꝝ.n.cõparatione boni locũ obtinet/qđ leuius.Ex delicti ac meriti cõparatio
ne:ut ipator amicæ urbis muros dirui iuſſit. Q uod eo milites ex acie cõfuge
rent.Ea re uictoriã reportauit.Is nihilominus læſę.R.P.fit reus.Hic maius ex
ea cõmodũ/q̃ incõmodum ex utriuſq̧ cõparatione ſequtũ dicit.In hũc pterea
ſtatũ incidere põt & qualitatũ:& q̃titatũ cõparatio:qũm de premiis.ſ.agitur.
Cõparatio qualitatũ & quãtitatum. Eſt aũt q̃litatũ cõparatio:qum pſonæ inter ſe cõparantur:ut:Q ui plus.R.P.
præſtiterit:petat p̃miũ cõtendũt medicus & orator. Q uãtitatũ cõparatio eſt:
Q um nõ perſonæ:ſed facta cõparantur. Idq̧ duobus modis:Gratia facti:ut
qui plus cõmodi.R.P.attulerit:publice aureã coronã accipiat.Alter obſidiõe
ciuitatẽ liberauit:alter hoſtiũ ciuitatẽ cæpit.Cõtendũt de p̃mio per facti cõpa
rationẽ.Et gratia numeri:ut:In iudicio ſeptẽ iudices ſedeãt. Q uã plures tule
rint/ſnĩa ꝓbetur.Reũ tres iudices capite puniẽdũ dãnant:duo exilio mulctan
Q ualitatum duaꝝ comparatio. dũ cenſent:duo abſoluũt. In cõtratrouerſia eſt:Q uoꝝ ſnĩa ꝓbetur:Triũ:qui
capite dãnãt:an q̃ttuor/q cõtra cẽſent.Põt interim & duaꝝ q̃litatũ:ſiue magis
Q ualitatis & quãtitatis cõparatio. q̃litatis:& q̃titatis ſimul cõparatio accidere. Lex:qui plus.R.P.p̄ſtiterit:p̃miũ
optato.In ciuitatis ſeditiõe orator in ſenatu:philoſophus in cõcione apud po
pulum cõcordiã ſuaſerũt.Cõtendũt de p̃mio. Hic.n.& pſonæ/philoſophus.ſ.
& orator/Et facta coꝝ:ꝙ alter in ſenatu/Alter ad populũ concordiã ſuaſerit:

cõparantur. De hac & Quintilianus hoc pacto:Subiacet utilitati etiam illa defenſio:Si peius aliquid futurũ fuit. Nam in cõparatione maloꝝ:boni locũ obtinet leuius:Vt ſi mancinus fœdus numantinum ſic defendat:ꝙ periturus: niſi id factum eſſet:fuerit exercitus Romanus:Hoc genus Antiſtaſis ab Hermogene noĩatur:Cõparatiuũ noſtri uocant. Victorinus de his aſſumptiuæ iuridicialis partibus:quas Cicero in iã dictũ ordinẽ digeſſit:ita loquitur. Videamus nũc:quæ ſit de his quattuor aſſumptionibus fortior aſſumptio.primo dicere:feci:ſed ꝓfui:Et ꝓbare plus ſe ꝓfuiſſe:ꝙ obfuiſſe:quæ eſt qualitas cõpẽſatiua:Quã ideo Cicero cõparationẽ uocat:qđ cõparetur id:qđ in crimẽ uocatur ad id:quo ſe reus ꝓfuiſſe dicit:Quæ cõparatio ſemp in eodẽ facto eſt: ut puta:Quidã muros:ciuitatis diſſipauit:hoſtes fugerunt:Reus fit læſæ.R.P.in eodẽ ẽ cõparatio.Nã ꝙ muros deiecit:uidetur læſiſſe.R.P.Et qa muros deiecit:hoſtes fugerunt:uidetur profuiſſe.R.P. Ergo hoc primũ debet aſſumere:feci:ſed profuit:deinde debet dicere:feci quidẽ:Sed:ut hoc facerẽ:ante ꝓuocatus ſum.i.feci:ſed meruit:quæ eſt relatio criminis. Tertio debet dicere feci:ſed alter me impulit:ut facerem:Quæ eſt remotio criminis. Poſtremo: Si hæc cuncta defecerim.i.ſi:ut hæc faceret:nec profuit:nec iniuriã reddidit: neqꝫ ab alio compulſus eſt:quoniã nihil eſt:Quo ſe defendat:debebit factum fateri:Sed ueniã poſtulare:quæ eſt qualitas uenialis:quã conceſſionẽ Cicero uocauit. Hunc ergo ordinem Cicero hoc loco conuertit:quẽ in poſterioribus ſeruat. Hi omnes ſtatus de quibus ſupra dictũ eſt:rationales appellantur. Sequuntur legales:quãdo non in ratione:ſed in ſcripto controuerſia eſt.Statuũ enim genera(ut diximus)duo ſunt:rationale & legale:Rationali in rhetoricis ad Herenniũ coniecturam:& qualitatẽ ſubiecit:Legale inſtituendoꝝ rudiũ gratia:qum conſtitutionum ſit genus:cõſtitutionẽ legitimã appellauit: quã ita diffiniuit:quod legitima cõſtitutio ſit:qum ex ſcripto:ſi unum ſit:uel ſcriptis:ſi plura:aliquid:de quo quærendũ ſit:naſcitur. Per ſcriptum intelligens:& leges:& decreta:& ſenatus conſulta:& rogationes:& teſtamenta:& acta oĩa:ſiue publica:ſiue priuata ſint.Et teſte Victorino uerba ſola:& multa huiuſmodi:ac deniqꝫ quicquid litteris mandatur: Cui conſtitutioni (ita illi placuit) præter generalem illum finitionis ſtatum:qui uerius rationalis eſt: ꝙ legalis: & quinqꝫ alias partes ſubiicit:ſcriptum:& ſententiam:contrarias leges:ambiguum:tranſlationem:Ratiocinationem:Cuius quidem diuiſionis hanc poſſumus rationem breuiter aſſignare:quia omnis legalis:ſiue legitima quæſtio ſecundũ ſui(ſic dicere liceat)eſſentiã:uel ex ſolo ſcripto:uel ex pluribus trahitur.Si primo modo:aut ſcriptum illud utriſqꝫ litigatoribus:ubi adductum eſt:cõuenit:atqꝫ inde trãſlatio naſcitur:qum ex lege actio trãſfertur: aut uni tantũ parti cõuenit:Alteri reprobatur:& hoc itẽ dupliciter.Nam:aut cõtrouerſia illa ĩ uerbis eſt:quippe quæ duobus:aut pluribus uerbis intelligi poſſit:Atqꝫ ita ambiguũ naſcitur:aut in ſenſu: Qum id:quod per uerba ſi-

Maloꝝ comparatio locũ bonoꝝ obtinet.
Antiſtaſis.
Cõparatiuus ſtatus.
Cõpenſatiua qualitas.
Comparatio.
Qualitas uenialis.
Conceſſio.
Ciceronis ordo hoc loco diuerſus.
Legales ſtatus.
Legiti. cõſtitutio in Rh. ad Heren.
Scriptũ generalẽ hẽt ſig.
Generalis finiſtatus ẽ rationalis.
Legalis ſiue legitima qõ uel ſolo ſcripto: uel ex pluribus trahitur.

gnificatur:ſcripturæ ſniæ:quæ equũ:& bonũ intẽdere creditur:nõ uidetur cõ uenire:Et hinc ſcriptũ & ſnia primus legalis ſtatus emergit:aut ſi ex pluribus ſcriptis controuerſia uertitur:aut ſcripta illa de ea ſunt re:de qua eſt q̃ſtio:aut de alia:ſed p ſilitudinẽ ad eã referũtur. Si primo mõ:aut leges illæ ſeu ſcripta cõtraria ſentiũt:aut diuerſa. Si cõtraria:cõtrariaꝝ legũ naſcitur ſtatus. Sin diuerſa:id de facti noie accidit:qũ id/qđ in cõtrouerſia uertitur/aliter ab accuſatore/aliter a defenſore appellatur:Vnde finitiuus ſtatus naſcitur. At ſi leges de aliis ſunt rebus:ſed quadã ſimilitudine ad negociũ:quo de agitur:referantur:collectiuus/ſiue ratiocinatiuus ſtatus inducitur. Qui tñ oẽs:ut alias meminimus:ad tres illos generales/Coniecturam/finitionẽ qualitatẽ referuntur. Queſtiones qdẽ ſunt/aut in ſcripto/aut nõ in ſcripto. In ſcripto ſunt de iure: In nõ ſcripto de re. Illud legale:hoc rõnale:hi oẽs ſtatus ad illos tres principales teſte Quintiliano redigũtur:Quos quidẽ modo nominauit:De his uerba Quintiliani in tractatu de ſtatibus hæc ſunt:Quæ qđ dixi aſſerũt:legalium plures ſint ſpecies neceſſe ẽ:ppterea ꝙ multæ ſunt leges/& uarias hñt formas: alia/eſt cuius uerbis utimur:alia cuius uoluntate:alias nobis:qũ ipſi nullã habemus:adiũgimus:alias inter ſe cõparamus:alias in diuerſum interpretamur. Sic naſcuntur hæc ueluti ſimulacra/ex illis tribus. Interim ſimplicia:Interim & mixta/propriã tamẽ faciẽ oſtendentia:ut ſcripti & uoluntatis quæ ſine dubio aut qualitate/aut coniectura continentur. & ſyllogiſmus qui eſt maxime qualitatis/& leges cõtrariæ quæ iiſdem quibus ſcriptum & uoluntas conſtant & ἀμφιβολία/quæ ſemp coniectura explicatur. finitio quoq; utriq; generi: quodq; reꝝ/quodq; ſcripti cõtemplatione cõſtat/cõmunis eſt. Hæc omnia etiã ſi in illos tres ſtatus ueniũt:tamẽ quia (ut dixi) habent aliquid uelut propriũ. uidentur demõſtranda diſcentibus & cætera. Cicero in rhetoricis/Hos legales ſtatus quinq; facit/primũ de ſcripto/& ſentẽtia/ſecundũ ex cõtrariis legibus: tertiũ ambiguũ/quartũ ratiocinatiuũ/Quintũ diffinitiuũ. Hermagoras:atq; eũ ſecuti uocãt νομικον & λογικον Idẽ ſentiũt/qui oẽm qõnẽ ponũt in rebus:& in uerbis. Ex ſcripto & ſnia cõtrouerſia cõſtat:qũ altera pars ſequitur ſcriptũ/altera uolũtatẽ:Quod aliud ſcriptor ĩtellexiſſe/ac uoluiſſe. ueriſimile ſit:Quã illud/quod ex ſcripto elicitur. id tũ accidit:(ut inquit Quĩtilianus) Quũ eſt in lege aliq̃ obſcuritas:in ea aut uterq; ſuã interpretationẽ cõfirmat: aut aduerſarii ſubuertitur. Hermogenes dicit/fieri inqſitionẽ uel circa unũ dictũ/uel circa plura. Si circa unũ dictũ:fieri qõnẽ uel circa huius ſnias ſolas: uel circa ipſum ſimpliciter. Et hanc eſſe cõtrouerſiã ex dicto/& ſnia uidelicet. Si hoſpes murũ aſcenderit/interficiatur. Obſidione exiſtente:aſcendens quis optime geſſit:& accuſatur:quod contra legẽ fecerit. Sequitur ex cõtrariis legibus quæſtio/quæ grecæ antinomia dicitur. In hoc (ut teſtatur Quintilianus) ſcripti/& uoluntatis ſtatus:Nam qũ lex legi obſtet/utrinq; contra ſcriptũ dicitur:& quæſtio eſt de uoluntate: In utraq; id ambigitur:an utiq; illa legẽ ſit

Legaliũ ſtatuum plures ſpẽs ſecundũ Quin.

Legales ſtatus quinq; in Ci. Rh.

Nomicon: Logicon.

Ex ſcripto & ſententia cõtrouerſia.

Inquiſitio fit dupliciter.

Ex contrariis legibus qõ: Antinomia:

utendũ.Manifeſtum eſt nunq̃ legẽ legi contrariam:quia ſi diuerſum iuſſiſſet: alterum altero abrogaretur.Sed eas caſu collidi/& euentu.Hæc Fabius . Idẽ Hermogenes ſentire u.detur:dicit enim:ſi circa duo dicta/uel & plura/uel & unum i duo diuiſum quæſtio ſit/antinomiam fieri.Q uæ ſic ab eo diffinitur. Eſt enim antinomia duoꝝ uel plurium dictorum uel & unius diuiſi Rõ natura contrariorum ſecundum circunſtãtiam uero pugna/& omnino duplex. Q uędam eſt inqſitio dicti & ſentẽtiæ uidelicet.abdicatus non particeps ſit bonotum paternorum:& ſuperueniente tempeſtate qui in naui remanſerit/illius ſit dominus.Abdicatus manſit:prohibetur ab ea tãq̃ a paterna. Vnius dicti diuiſi faciẽtis antinomiã:Exemplum hoc.Rapta uel nuptias/uel mortẽ petat raptoris.Duas aliquis eodem tempore rapuit.Hæc nuptias petit:illa mortẽ.Sed & illud aduertẽdũ.Q uod qũ oĩs lex aut tribuat/aut adimat:aut puniat:aut uetet:aut iubeat:aut pmittat:legũ cõtrarietas eiuſdem finis.i.iuris gratia cẽ nõ põt.Alioqn oportet alterã iniuſtã eſſe.Q uod iuſtitia & honeſtas ſit legũ ꝑcipu⁹ & ultimus finis.Accidit ergo ĩ legibus cõtrarietas ab euẽtu.Q ũ qđ factũ eſt:unius finis gratia aut pmittitur:aut ẽt iubetur.At econtrario gr̃a alterius finis ꝓhibetur.Exẽpli gr̃a:Iuſtũ/ac honeſtũ oĩo eſt:liberos parẽtibus cõtra uim ubiq;:ſi poſſint:opẽ ferre:Iuſtũ quoq; atq; hõeſtũ eſt:Mares eo nõ accedere:ubi mulieres tãtũ rem ſacrã oporteat facere.Eſt ergo de utroq; lex: ut ſcilicet & liberi opẽ parentibus ubiq; cõtra uim:ſi poſſint:ferãt. Et lex:ut. Si mas cereris tẽplũ ingreſſus ſit capitale habeatur.Q uidã/cuius Matri ĩ tẽplo cereris uis fieret:eo ĩgreſſus uim/reppulit:Matrẽ ſeruauit.Petitur ad ſupliciũ p legem:q̃ uetat.Ille ſe defendit per legem:q̃ iubeat.Atq gr̃a finis/qui ĩ utraq; hõeſtus eſt:Et parẽtibus adeſſe:& ſacra nõ polui nulla eſt cõtrarietas. Sed gr̃a facti:qđ per alterã legẽ iubetur:per alterã ꝓhibetur. Tertius ſtatus eſt de ãbiguo/qđ Q uintilia.mõ Amphibologiã/mõ αμφιβολιαν appellat. Hermogenes αμφιβολιάν Q uintili. accidere dicit aut uocib⁹ ſingulis/aut cõiunctis.Hermogenes dicit ãmbiguã dubitationem eſſe ex accentu/uel diuiſione ſyllabarum facta.Deniq; ambiguitas in ſcripto atq; ẽt in ſermone multis fit modis ſed qui ad tria genera reducantur.Aut enim fit in ſingulis uerbis:qũ ea in ſcripto ſunt:quæ duo/aut plura ſignificent:q̃ omonyma dicũtur: ut Gallus/nunc ꝓprium:nunc gentis:nũc ſacerdotii:nũc auis nomẽ.Hinc q̃ſtio illa patet:qui Taurũ ſeruũ haberet teſtamento filio mandauit:ut Taurũ amico daret. Poſt illius mortem amicus ſeruum petit.Hæres Taurum bouẽ offert. In coniunctis.i.in uerbis:quæ ita in ſtructura locata ſunt/ ut duobus: aut pluribus modis intelligi poſſint:multis modis:ſed q̃tuor maxime fit ambiguitas:per caſuum ſimilitudinem:per conuenientiam ad diuerſa:per abundantiam:per defectum.Per caſuum ſimilitudinem:Vt ſi ita ſcriptum ſit:Terentiam uxorem meã:Ciceronẽ filium meũ relinquere nolo.Q uæſtio uter relinq nõ debeat:At ſi paſſiue dictũ cẽt:cũ caſuũ ſimilitudine ambiguitas om/

Lex nũq̃ legi contraria.

Lex oĩs quid faciat:

Legum finis iuſticia & honeſtas.

Amphibologia.

Amphiuolia.

Ambiguitas multis fit modis.

nis tolleretur.Per conuenientiam ad diuerſa : Vt ſepulcro meo ſtatiam aureã
uirgam tenentem fieri uolo.Q uæritur auream:qum & ſtatuæ & uirgæ conue
niat:utri magis applicetur.At ſi utriuſuis conuenientiam uerbo℞ diſpoſitione
tollas/omnis item ambiguitas excipietur.Vt ſi ita diſponas:Auream ſtatuam/
uirgã tenẽtem:aut ſtatuã/uirgã auream tenẽtem.In hac.n.aurea uirga/in illa
ſtatua aurea intelligetur.Per abundantiam hoc modo.Meretrix aurata ueſte
nõ utatur:ſi uſa fuerit publicetur.Q uæſtio:Aurea ne ueſtis/an meretrix ſit pu
blicanda.Q uod ſi non utatur tollas:itaq; enũcies.Meretrix aurata ueſte ſi uſa
fuerit/publicetur:publicatio neq; ad meretricẽ pertinebit.Per defectũ:ut Tul/
lius hæres meus terentiæ uxori meæ triginta põdo uaſorum argenteo℞ dato:
quæ uolet.Hic per defectum ex ſcripto quæſtio eſt:utrius illa ſit uaſorum ele/
ctio.At ſi ille/aut illa poſitũ eſſet:ut dato:quæ ille/aut illa uolet:nulla relinque
retur ambiguitas.In his/q̃ leui diſcrimine/& ſingula/& coniuncta uideri poſ/
ſunt:Vt de illo/qui amicos haberet leſium/& Mileſiũ:qũ teſtamẽto ita ſcripſiſ/
ſet:fundum uero ędibus uicinum Mileſi habeto:propter illud:Mi leſi:quod &
ſimplex proprium eſſe poteſt:A mi leſius.Et ex poſſeſſiuo pronomine & pro/
prio coniunctum:ut ſit leſi mi a leſius meus/incontrouerſiam de fundo uentũ
eſt:quod ſi aut coniunctim penitus/aut ſeparatim ſcriptum fuiſſet:nulla am/
Syllogiſm⁹. bigenti cauſa relicta eſſet.Syllogiſmus quartus eſt:q & latine rõcinatiuus &
Rõcinatiu⁹. collectiuus dicitur:habetq; aliquid ſimile ſcripto/& uoluntati:q; in eo pars al/
Collectiuus. tera/uel utraq; interdum ſcripto/quod ꝓſe facit/nitatur.Eſt ergo ſyllogiſmus
qum ex ſcripto colligimus/quod ſcriptũ non eſt: ut perinde eẽ oſtendamus:
Status ſyllogiſmi. ac ſi ſcriptum fuiſſet.In hũc ſtatũ hæ fere quæſtionum incidũt ſpẽs:an quod
in uno/idem in ſimili:ut qui patrem pulſauerit/manũ perdat:quidam matrem
Q uæſtionũ ſpecies. pulſauit.An quod ſemel/idem ſæpius:ut/inceſti conuicta e ſaxo præcipitetur:
ꝑcipitata uixit:Repetitur.An quod de uno id de pluribus:qui tyrannum occi
derit/ꝓmium optato:Q uidã duos uno tpe occidit:optat duo ꝓmia.An quod
antea idem poſtea:Raptor profugit:rapta nupſit . Illo reuerſo/petit optionẽ.
An quod in toto/idem in pte.Aratrũ accipere pignore nõ liceat:uomerẽ acce/
pit.An contra/quod in parte idẽ in toto.Lanas uehere tarento non licet:oues
uexit.An quod in reũ fieri nequit:In eum/qui facti cã fuit/transferri poſſit :
Vt depħenſos in adulterio liceat excæcare.Excæcatus paraſiti miniſterio uſ⁹/
In adulterio deprehenſus:quod ite℞ excæcari non poſſet:dimittitur:paraſitus
pro illo excæcatur:& petit talionem. An ſi maius licet/ita & minus:Vt exulem
intra fines deprehenſum interficere liceat:Eum quidam uulnerauit:& accuſa/
tur.An contra ſi minus/& maius.Q ui ciuem ſeruauerit:premium optet:ſer/
Statuũ ſcrupuloſa diuiſio. uauit Imperatorem:premium petit:& contradicitur.Sunt & aliæ ratiocinatio
nis ſpecies:ſed quæ ad has facile reduci poſſint. Si quis huius/aut aliarum
conſtitutionum conciſas & ſcrupuloſas diuiſiones/& particulas ſcrupuloſius
habere cupiat græcos quoſdam &.g.ſectatores/In quibus eſt apud nos fortu/

Fortunatia/nus.

natianus adeat:Q ui uniuerſam artem:ut difficilior uideretur: in mille parti/
culas conciderunt. Q uarum multitudine nominumq̧ uarietate non ſolum
mentes auditorum obruunt & inuoluūt:ſed ēt ſeipſos:Ita plerumq̧ cōfundūt:
& implicāt:ut nec ipſi qd præcipiāt attēdere uideātur:nec alii coꝝ dicta intel
ligere poſſint.Q uinti.in.iii.or.inſt.lib.de inani hoꝝ ſtudio ita loqtur:Verum
hæc affectata ſubtilitas circa noīa reꝝ:ambitioſe laboret.A nobis in hæc aſſū:
pta ſolū:ne parū inqſiſſe de opere:quod aggreſſi ſumus:uideremur.ſimplici/
us aūt inſtituēti nō eſt neceſſe per tā minutas reꝝ particulas rōnē dicendi cō/
cidere.Q uo uitio multi qdē laborarūt:præcipue tñ hermagoras uir alioquin

Cōciſio par/ticulatū rhe.

ſubtilis:& in plurimis admirādus:tantū diligētiæ nimis ſollicitæ:ut ipſa eius
reprehēſio laude aliq̄ nō indigna ſit.hæc aūt breuior:& uel ideo lucidior mul/
to uia:nec diſcētē per ambages fatigabit:Nec corpus orōnis in parua momē
ta diducendo cōſumet.Hermogenes teſtatur ſyllogiſmū eſſe:qñ agimus de ne

Hermagoræ uitium.

gocio nō ſcripto:ſed ad ſcriptū accōmodamus:hoc ē:qñ adducimus:quod nō
ſcriptū eſt ad ſcriptū.uidelicet:Ex meretrice natus nō cōcionetur.Ex cynædo
aliquē natū concionari uetat aliquis.Q uintū adiunxit Cicero:q̄ eſt diffinitio

Syllogiſmus ubi eſt ſecundum herma/goram.

legalis:Q ū petitio ex lege excedens uerbis eſt diffiniēda:unūq̧:aut plura uer
ba in lege poſita diffiniūtur:ut:Aiunt ædiles:Q ui mācipia uendūt:certiores
faciant emptores:Q uid morbi:uitiiue cuiq̧ ſit.Hic tā morbus:q̄ uitiū diffi/
nienda ſūt:ut quo pacto diſtēt:Et an petitioni cōueniant:intelligatur.Sed oēs

Diffinitio le/galis a Ci.ad iuncta.

fere diffinitionis modos ſuperius explicauimus.Ne cui mirū uideatur:cur Ci
cero diffinitiuū adiunxerit:Q ū unus ſit ex tribus principalibus:Eſt id:quod
ait Q uint.Finitio utriq̧ generi:quodq̧ reꝝ:quodq̧ ſcripti contēplatione con

Diffinitiuus ſtat⁹ cur fuerit a Ci.adiū/ctus.

ſtat:cōis ē.Fabius rhetor in quo differāt diffinitio legalis:& cōſtitutio his uer
bis in ſecūdo cōmētario declarat.Subiūgit poſtremā legalē contrōuerſiā:quā
definitionē noīauit:q̄ nulla parte diſtat a cōſtitutione rōnali:niſi ꝙ uerbū in le
ge poſitū:uel in ſcriptura aliqua:qū definitur:quod ſignificet:quid ſit:tūc fit

Diffinitio le/galis & con/ſtitutio ī quo differant.

legalis diffinitio.Hæc in Ciceronē inquientē definitio eſt:qū in ſcripto uerbū
aliquod eſt expoſitū:cuius de ui q̄ritur:hoc mō:lex eſt:Q ui in aduerſa tempe
ſtate nauim reliquerint:oīa amittunto.Eoꝝ nauis:& onera ſūto:qui in naui re
māſerint.Duo quidam qū iam in alto nauigarent:& eoꝝ alterius nauis:alteri
us onus eſſet:Naufragum quendā natantem:Et manus ad ſe tendentem ad/
uertunt.Miſericordia cōmoti nauim ad eum applicuerūt:hominē ad ſe ſuſtu
lerunt.Poſtea aliquāto ipſos quoq̧ tempeſtas cœpit iactare uehementius:uſq̧
adeo:ut dominus nauis:qū idē gubernator eſſet:In ſcapham cōfugeret:Et in/
de funiculo:qui a puppi religatus ſcapham annexam trahebat:naui quoad
poſſet:moderaretur:Ille autem:cuius merces erant:in gladium in naui ibidem
incumberet.Hic ille naufragus ad gubernaculum acceſſit:Et naui:quoad po
tuit:eſt opitulatus.ſedatis autē fluctibus:& tempeſtate iam cōmutata:Nauis
in portū incolumis ꝑuehitur.Ille aūt:qui in gladiū icubuerat:leuiter ſaucia/

tuſi facile eſt ex uulnere recreatus. Nauim cũ onere hoꝝ triũ ſuã qſq; eẽ dicit. Hic oẽs ſcripto ad cãm accedũt: Et ex noĩs ui naſcitur controuerſia. Nã & relinq̃re nauẽ: & remanere in naui: Deniq; nauis ipſa quid ſit definitiõibus q̃ritur: tiiſdẽ ãt locis oĩbus quibus cõſtitutio definitiua tractabitur. Et idẽ rhetor ſubiũgit: Supponit exẽplum de his qui nauẽ ſuã dicunt: quod unus incubuerit gladio: alter remũ imperitus gubernãdi tenuerit: gubernator in ſcaphã fugerit. hic qũ cõtendant: cuius nauis ſit: ex lege initium capiunt controuerſiæ. Quæritur tñ uerbum quod in lege poſitum eſt: Quid ſit nauis: deinde: quid ſit nauem deſerere: & quid ſit in naui remanere. hæc ſola diſcretio eſt data inter definitionem legalem & conſtitutionem idest rationalem ſtatum.

De Materia Rhetoricæ artis: & q; Cicero ſe ipſum correxit de theſi ſiue generali quæſtione: Quam oratori tractandã negauit in Rhetorico primo cõtra Hermagoram Ex epl'a ad Io. Ludouicum nauigerium.

Caput Tertium.

Materia artium & facultatũ duplex. ARtium cæterarũq; facultatũ duplicẽ eſſe materiã apparet: unã ex qua aliquid fit: uti ſi medicinæ materiã eſſe dicamus pharmaca ac potiones: Ex quibus medicinæ facultas cõponitur. Altera materia eſt: circa quã facultas ipſa uerſatur: Et hoc mõ morbos qui arte curabiles uideãtur medicinæ materiã dicemus: Sic & rhetoricæ materiã priore mõ dicemus eẽ uerba & res: Ex quibus orõ rhetorica: & oẽ oratoriũ munus perficitur. Altero mõ

De materia rh. uariæ opiniones. materiã ipſius artis dicemus id circa quod oĩs dicendi uis cõſumitur. Variæ de hac multoꝝ opiões fuere. Alii orõnẽ quauis de re cõpoſitã rhetoricæ materiã dixerũt: q̃ opus quoddã potius perfectũ q̃ materia dicetur. Alii argumẽta perſuaſibilia: Quæ & ipſa in parte ſunt operis: & materia egẽt. Nõnulli ciuiles qõnes: q̃ re uera maiore ex parte ita ſunt: ſed nõ hæ ſolæ. Alii oĩa: qcũq; oratori ad dicẽdũ ſubiici põt: rhetoricæ materiã putauerunt: qui infinitã illã: imẽſãq; ſtatuerũt. Ariſt. peripateticoꝝ princeps plenã rhetoricæ materiã tripli

Materia rhe. triplex ſecundum Ariſto. cẽ cõſtituit: demõſtratiuã: deliberatiuã: iudicialẽq; & gña eaꝝ dicuntur. Itaq; quãtũ ad eã plenũ eſt (Nã oẽm oratoris materiã cãmq; cõplectuntur): Vt ait uictorinus: qui ẽt ſcribit: Ciceronẽ oñdere: artis oẽm materiã in duobus eſſe. i. in eo ubi facit aliquid: & in eo unũ facit. ut puta: fabri materia eſt in eo ubi facit. i. ferrũ quod tũdit. ſic rhetorice in deliberatiõe: demõſtratione: iudiciali. Eſt itẽ fabri materia in eo unũ facit. id eſt malleus: & inſtrumẽta cætera: ſic & rhe. in argumẽtis: qõnibus: & reliquis materiæ neceſſariis. Verũ Cice. general'r materiã artis illã dicit: in qua oĩs ars: & facultas ueniẽs ex arte uerſatur. Quippe

Ci. ſecutus ẽ Ariſt. de materia rhe. qũ accipimus alicuius rei artẽ: neceſſe eſt nos aliquid ex ea cõſequi: Quare id quod ex arte cõficitur facultas dicitur. Eſt uero eã oĩs: ſiue qõ aut' in ſcripto: q̃ legalis dicitur: aut in nõ ſcripto: q̃ rõnalis appellatur. Ariſtotelis ſniam Cicero ſecutus: qui & illos reprehẽdit: qui in plibus rhet. materiã cõſtituerũt: Et illos q res pauciores oratoris officio ſubiecerũt: demõſtrationẽ tollẽtes: Quippe

qui credunt in ea nihil perſuadere oratorẽ:qum re uera pſuadeat:ſed falſo: ut Victorinus teſtatur:Nã qũ aliquẽ laudamus/ſiue uitupamus/ut apud omnes talis habeatur:qualẽ demõſtramus:ſine dubio pſuademus:aut pſuadere conamur.Demonſtratiuã autẽ materiã adiũxit ipſe Ariſt.teſte Ci.in ſecũdo de oratore:cuius uerba hæc ſunt:Nã illud tertiũ/quod a Craſſo tactũ eſt(ut audio) ille ipſe Ariſt.qui hæc maxime illuſtrauit:adiũxit.In his igitur tribus tota facultas rhetorices eſt/& eadẽ in ſingulis integra:& qui harũ unã tenet perfect⁹ orator habetur/qum ſingule ſpẽs oratorem abſoluãt. Spẽs.n.ſunt facultatis. & cauſarum genera:Nam quæ ſpecies dicuntur eorum reſpectu/quibus ſub/ſunt:genera item dicũtur eorum reſpectu:quibus ſupponuntur.ut ſub omni genere ſpecies eſt/quæ dicitur de pluribus numero differentibus:& indiuiduum quod ſingulare eſt. Et ſub horum quolibet omnes cauſæ/ſiue ſpeciales: ſiue indiuiduæ cõprehẽduntur:ut ſub iudiciali genere cauſæ ſunt ſpãles repetũdarum:Maieſtatis/ideo ſpãles/quod ad oẽs earũ criminis reos ptinere poſ/ſunt:indiuiduæ ſunt repetũdarum uerris:Maieſtatis Cornelii.Hermagoras diuiſit oratoris materiã in cauſam hoc eſt rem/quæ habet in ſe cõtrouerſiam in dicẽdo poſitã/cum certarũ perſonarũ interpoſitione/& qõnẽ/quæ habet in ſe cõtrouerſiam in dicẽdo poſitã ſine huiuſmodi interpoſitione:Et hæc finita qõ dicitur:ut illa infinita:quã theſim græci uocãt.Cicero ꝓpoſitũ:alii ciuilẽ qõnẽ uniuerſalẽ/ſiue generalẽ phyloſophis cõuenientẽ:quod remotis pſonis/tpibus: locis cæteriſq; ſimilibus in utrãq; partẽ tractari põt.Atheneus cauſe partẽ appellat.Nã licet materia dialectici/& phyloſophi ſit generalis:& oratoris ſit ſpecialis:tamẽ & oratoris materia dupliciter uocatur:Eſt.n.ſua ſpãlis cauſa cum circũſtantiis perſonarũ loci/tpis/rei:eſt & generalis ſine cõplexu aliquo/a qua ſpecialis deſcẽdit:Exercet.n.eam orator nõ ut ſpãlem ſed ad ſpãlem cõfirmãdam:Et ex hoc eſt enthymema oratori hoc eſt ſyllogiſmus impfectus ad ꝓbãdam ſpecialẽ(barbari dicũt minorẽ)per generalem.Male ꝓinde. Cicero in rhet.reprehẽdit Hermagorã/qui theſim(ut modo dicebã)ſiuẽ qõnem preter cauſam uoluit eſſe oratoris materiã.ubi Marius ait:Theſis porro duplex/theoretice eſt:quæ diuina cognoſcit:practice eſt:quæ in hoĩum negociis/ & ciuili diſceptatiõe uerſatur:Nã ipſe poſtea mutauit ſentẽtiam:In partitionib⁹ omnẽ dicẽdi doctrinã in tres partes diuiſit:in ipſam uim oratoris/deinde in orationẽ/tum in qõnem:uim ponit in rebus & uerbis: orationẽ in quattuor ptes diuidit.Queſtionẽ has habere ptes dicit:infinitã quã cõſultationem appellat: Et definitã quã cõtrouerſiã nominat.In topicis duo genera qõnum ponit his uerbis:Queſtionũ duo ſunt genera alterũ infinitũ:alterũ definitũ.Definitum eſt:quod hypotheſim græci:Nos autẽ cauſam:infinitũ/quod theſim illi appellant:nos ꝓpoſitum poſſumus noĩare.Item infinitam qõnem in duo genera diuidit his uerbis:Queſtionũ autem:quacũq; de re ſint:duo ſunt genera:unum cognitionis:alterũ actionis:cognitionis ſunt hæ:quarum eſt finis ſcientia:ut ſi

Perſuaſio eſt in demõſtratione: Demõ. gen⁹ adiũxit Ari. Cauſarũ genera. Spẽs Rhe.

Materie oratoris diuiſio ſecundũ hermago. Theſis. Propoſitum: Ciuilis qſtio uniuerſalis. Cauſæ pars. Materia oratoris dupliciter. Enthyme ma unde oratori Theoretice. Practice. Cicero ſeipm emendauit.

Propoſitum.

quæratur:a natura ne ius ꝑfectum ſit:An aliqua quaſi códitione hominum & pactione? Actionisauté huiuſmodi exépla ſunt:ſit ne ſapientis ad.R.P.acce/dere? Et in primo de oratore oém ait oroné eé:aut de íſinitæ rei qóne ſine deſi gnatione pſonaꝝ:aut tépoꝝ:aut de re certis in pſonis ac tpibus locata. Q uit. lib.iii.or.inſti.Q ũ de theſi & hypotheſi métioné facit:ſic inqt:cũ incidit í her

hermagoras.

magoræ métioné:ſiue hic hermagoras alius fuit:ná eiuſdé eſſe qũo poſſunt: q de hac arte mirabiliter multa cópoſuit? Q um ſicut ex Ciceronis quoq; rheto rico primo:máifeſtũ é:materiá rhetorices in theſes:& cauſas diuiſerit: Q uod reprehédit Cicero:ac theſim nihil ad oratoré ptinere cótendit:totũq; hoc gen9 qónis ad phyloſophos refert.Sed me liberauit reſpódendi uerecũdia:& quod ipſe libros íprobat:& quod in oratore:atq; his:quos de oratore ſcripſit: libros: & topicis præcipit:ut a ꝓpriis pſonis:atq; tpibus auocemus côtrouerſiá: quia latinis liceat dicere de genere:q̃ de ſpecie:&q; in uniuerſo ꝓbatũ é:id in pte ꝓ/batũ eſſe neceſſe ſit.Status aũt in hoc oé gen9 materiæ iidé:qui in cauſam ca

Actionis qõ magis ad oratoré ptinet: Cognitionis qõ etiam ad oratorem ptinet.

dũt.Multa etiá idé Q uint.ſcribit:ubi diſſerit quib9 cótineatur oís ratio dicé di:& aliis in locis:ex quib9 hoc tenere ſatis ſit in præſentia:Actionis qóné ma gis ad oratoré ptinere:quæ triũ generũ é:an ſit:quid ſit: q̃le ſit. Sed & cogni/tióis:quæ duoꝝ é:qũo adipiſcamur:qũo utamur.Illa finita circa res: pſonaſq; cóſiſtere uidetur:hæc infinita ſemp amplior é.Inde.n.finitá deduci cũ eaq; tra ctari neceſſe é.Exépli gratia.Infinita eſt.An uxor ducéda ſit.Finita an Cato/ni ducéda.Fruſtra.n.cótendemus oñdere:Catoni martiá uxoré ducendam:niſi cóſtiterit uxorem in genere duci debere.Solét náq;:quæ in genere dicũtur: ad certá aliquá cám referri:Vt qum cóſtiterit ad.R.P.adminiſtrandá accedendũ eſſe:inferamus:& Scipioni ꝓpterea:aut Lelio ad eá adminiſtrandá accedédũ. Ex quib9 facile ítelligitur cauſas finitas:quæ oratoris ꝓpriæ ſunt:niſi diſcuſ/ſis prius generalib9:ſiue íſinitis:quæ phyloſophoꝝ ſunt ꝓpriæ:tractari nó poſ ſe.Q uáobré cũ his minime ſentimus:Q ui generales qónes nullo modo ora/tori curádas aſſeuerauerũt.Ná(ut oñdimus)etſi finitæ:ſiue ſpáles cauſæ ora/tori ſunt ꝓpriæ:infinitę auté:atq; uniuerſales ad phyloſophos maxime ptinét:

Milóiana habet finitá & ífinitá qóné.

íta tamé ſe habent:ut & oratoré fere ſemp a finitis ad íſinitas:Et cótra phylo/ſophũ pſæpe ab infinitis ad finitas cauſas tranſire oporteat. Eſt in miloniana oratione:Et cauſa indiuidua:ſiue finita qõ:Sunt.n.qui miloné:q; clodiũ p in/ſidias interficeret:accauſant:Cicero defendit: & quoniá(ut etiá Q uintilianus ait)ueniũt & qónes in cauſas:quæ prius tract ...tæ nó mediocriter adiuuát: Eſt etiá qõ infinita:Nam Cicero diſputat:liceat ne unq̃ hominé occidere: ut ꝓbet inſidiatorem clodium iure a milone potuiſſe occidi.

De Catoniana oratoris diffinitione aduerſum Rabulam quédam diſſerta/tio ex epiſtola ad Flaminium poetam.Caput quartum.

NEmo in hác diem fuit litterator:uel litteris oratoris tinctus:Q ui cato nianá oratoris diffinitionem nó approbauerit: diffinitioné inq̃ illam:

orator eſt uir bonus/& dicẽdi peritus:quam tabula iſte tuus contẽneret & pro nihilo habere uidetur ſophiſticis qbuſdam ineptiis: Quibus ridiculus eſt omnibus. Conciſa inqt eſt/& incõmoda/ & contra leges phyloſophãtium formata: Quodq; magis abſurdũ iactare non erubeſcit (ut ſcribis) Ciceronem/& Fabium ꝓinde in oratoriis libris eam diffinitionem haud quaq̃ repoſuiſſe. Qui quidem ſi qd de arte rhetorica teneret:ſi quid de eius præceptione intelligeret: Non ignoraret id quod nemo ignorat:oratoris diffinitionẽ in libris rhetoricis a Cicerone ſuppreſſam eſſe:qm̃ non par uidebatur/cũ p diffinitionem demonſtrare:quem ſuis preſentibus inſtitutis p̃ſentem ſtatuerat iformare:Ante.n.eſt res/q̃ ipſius rei diffinitio. At nec poſtea: quem officiis legibuſq; circũſcripſerat:atq; exp̃ſſerat. Breuiori cũ diffinitione demonſtrari oportuit. Quid preterea:q̃ qũ ex Varronis: Victoriniq; auctoritate oĩum artiũ duplex ſit traditio: una:qua extrinſecus/altera/qua intrinſecus aliqd traditur:atq; ꝑcipitur: Et mihi & tibi cõſtat/nedum ciceroni:extrinſecus cognitionẽ haberi: Qua ſola artis uis/ordoq; percipitur:ſed nõ ita tamen:ut eius ꝓpterea periti/idoneiq; artifices eſſe/ualeamus. Et talis ẽ diffinitionis oratoris ꝑceptio/quæ nihil aliud ẽ: Quam ſi quis hoc tantũ intelligat:grãmaticam artem eſſe/Quæ puri latiniq; ſermonis uim:rectæq; ſcripturæ ac ꝓnunciãdi rationẽ edoceat:neſciet tamen iccirco grãmatice loqui/& ſcribere. Proinde in his rudimẽtis oratoriis/ breuibuſq; p̃ceptis artis/eiuſmodi traditionẽ/Quæ parum incipiẽtibus ꝓdeſſet: & fortaſſe magis eorũ mentes cõfunderet:cõſulto omiſit. Cæterum quæ intrinſecus doctrina/noticiaq; dicitur:quæ ita/quidẽ artem ipſam cõſequitur:ut p illã recte in arte ipſa uerſari poſſemus:ut ſi intelligas/nõ ſolum quid grammatica ſit:ſed eius uim:quoq; pacto ſuas partes iũgat:quid obſeruãdum:quid cauendum. His per certas idoneaſq; preceptiões inſiſtit cicero:ita omnia colligit cõpendio eleganti:Et ante oculos ponit:ut cuiq; rhetoricos eius in manibus habenti:nocturnã/diurnaq; manu/uerſanti & ediſcenti noticia utiq; illa intrinſecus perfecteq; inſediſſe dicatur: Qua plene artis cognitio:& ſecundũ illã dicẽdi facultas habetur:unde orator ille fit: Quẽ Cicero ipſe & ſapiẽtem appellat: & in quo ſit eximia dicẽdi facultas:& omnes animi uirtutes iuxta Mneſarchi ſententiam: quam his uerbis in primo de oratore Anto.recitat:Hoꝝ alii ſicut iſte ipſe Mneſarchus/hos/quos nos oratores uocaremus/nihil eſſe dicebat: niſi quoſdam operarios lingua celeri/& exercitata:oratorẽ autem:niſi qui ſapiens eſſet:eſſe neminẽ:Atq; ipſam eloquẽtiam: Quod ex benedicẽdi ſcientia cõſtaret:unam quãdam eſſe uirtutẽ:& qui unam uirtutem haberet/omnes habere: eaſq; inter ſe æquales/& pares. Fabius Quintilianus pluribus in locis profitetur/Qualem oratorẽ inſtituat/ſcilicet uirũ bonum: & dicendi peritum: iuxta Catonis cenſorii diffinitionẽ:de qua in ultimo libro ſic inquit:Sit ergo nobis orator/quẽ conſtituimus/is: qui a Mar.catone finitur:uir bonus: dicẽdi peritus. Et Paulopoſt: Quãdo igitur orator eſt uir bonus:Is autem citra uirtutem

Orator ẽ uir bonus & dicendi perit9.

Res ãte qua diffinitio.

Artium duplex traditio

Orator qualis ſecũdum Mneſarchũ.

Eloq̃ntia uirtus.

Catõiana oratoris diffinitio in Quit.

intelligi nō poteſt:uirtus:etſi quoſdam impetus a natura ſumit:tamē perficiē da doctrina eſt. Mores autē ante omnia oratoris ſtudiis erūt excolēdi:atq; omnis honeſti:iuſtiq; diſciplina pertractanda: ſine qua nemo nec uir bonus eſſe: nec dicendi peritus poteſt. Talē & Virgilius finxiſſe uidetur in primo æneidos:nam qum dixerit:Tum pietate grauē:ac meritis ſi forte uirum quem cō

Virgilii locꝰ ſpexere:ſilēt:arrectiſq; auribus aſtant. Virū bonum ſignificauit: deinde adiecerit:ille regit dictis animos & pectora mulcet: dicendi peritū demonſtrauit. At de ipſa eadem diffinitione quid nugatur? quid ſomniat? orator eſt uir bo

Oratoris diffinitio probatur. nus:& dicendi peritus:Breuis ſane eſt:ſed nō minus propterea cōmoda diffinitio. Nam ex genere maxime ꝓpinquo cōſtat:Et ſufficiētes habet differentias. Orator inquit eſt uir. Nōne & a ſexu:& a uirtute oratori laudē quæſiuit?

Vir. quid ſig. Q uæ duo uiri appellatione ſignātur:Q uod uero rhetoricen:cuius fundamē

Rhetorica uirtus eſt. tum (ut ad Brutū Cicero inquit) eſt ſapiētia:uirtutē:uti fere omnes cōſentiunt credidit:ſubiūxit appoſitum:ut uir bonus diceret. Atqui:& ſi uir bonus potiſſima ſit pars:certūq; oratoris ſubiectum:minime tamē:quem uolumus: intuemur:Q uod & tardiore ingenio:modicaq;:uel nulla etiam eruditione:aut exercitatione Bonū quidem quoquo modo uirum:Sed non oratorem appellamus. Ex quo ultimā illam differētiam adiecit:Dicendi peritus. Q uæ oratorē cōmodiſſime oſtendit. Ergo oratorem nullum putas:niſi uirū bonum inquies? non

Mali oratoris ars rhetorica eſt. poſſum diſſentire ab his Ro. eloquii luminaribus. Sed mali oratoris artē non inuenio (nam arte agat:neceſſe ē:ut Gracchi:Saturninus:glaucias: alii (Q uo alio nomine appellem:quā rhetoricā:quæ non ob hoc damnāda eſt:ſed qui ea abutitur. Nam quid tādem tam bonū eſt in ſacris æque atq; profanis:quo mali male uti non queat? ſatis tamen huic quæſtioni a fabio in ſecundo & nouiſſimo ſuarum libro reſponſum eſt.

Vtrum conſtitutio pars an genus ſit ex Mar. Tullio. Et diuo Seuerino ex epiſtola ad Mar. Antonium Cōtarenum. Caput quintum.

Cōſtitutio pars an genus ſit. Vtrum conſtitutio pars an genus ſit: ambigitur:ut ſcribis. Et uiſus eſt Mar. Tullius iampridē ſuſtuliſſe omnē ambiguitatem. In rhetoricis. n. hęc cōtra Herma. ſcripſit:Q uod ſi generis cauſæ ptes nō poſſunt recte putari:multo minus recte partis cauſæ partes putabūtur:pars autē cauſæ cōſtitutio eſt omnis:nō enim cauſa ad cōſtitutionē:ſed cōſtitutio ad cauſam accōmodatur. Sed demōſtratio & deliberatio generis cauſæ partes nō poſſunt recte putari:q; ipſa ſunt genera:multo igitur minus recte partis eius quam hic dicit partes putabūtur & cætera. Victorinus ait incidentem quæſtionem eſſe: utrum cōſtitutio pars an genus ſit:eiq; docēdum:utrum cōſtitutiones cauſarū partes ſint:& ſic argumentari ꝓpoſito themate. Q uid primū inuenias genus: an cōſtitutionem? utiq; primū neceſſe eſt agnoſcas:utrum deliberatiua an demonſtratiua cōtrouerſia ſit:tunc deinde:quæ ſit cōſtitutio. Ergo partem cauſæ eſſe cōſtitutionē oēm:plus autē cām eſſe q̄ cōſtitutionē:ſic etiā poſſe cognoſci:

ꝙ in ſingulis cauſæ generibus conſtitutiones uariantur: cauſa autem omniũ cõſtitutionum capax eſt. Verũ qum cauſa & cõſtitutio cõiuncta uideãtur: tũ ut prior cauſa ſit: cauſa efficitur: ut cõſtitutio enim naſcatur: cauſa præcedit: qnod ipſe ait: nõ. n. cauſa ad cõſtitutionẽ: ſed cõſtitutio ad cauſam accõmodatur. Seuerinus lib. iiii. de differẽtiis topicis hanc quæſtionẽ eleganter abſoluit: ubi cauſarũ partes ſtatus eſſe dici affirmat. Verba eius ſunt hæc. Mar. n. Tullius cauſarũ partes cõſtitutiones eſſe demonſtrat: eo loco quo cõtra Hermagorã nititur dicẽs: Quod ſi generis cauſæ nõ poſſint rectæ partes putari: multo minus recte partis cauſæ partes putabũtur: pars autem cauſæ conſtitutio omnis eſt: partes cauſæ conſtitutiones eſſe deſignãs. Qua de re multa quæſtio eſt: quomodo. n. partes eẽ putabũtur cauſæ? ſi enim ita partes ut ſpecies: quomodo fieri poteſt: Vt in una cauſa plures cõſtitutiones ſint? Nam ſpecies ſubinuicẽ imperm xtæ ſunt. At ueniũt in cauſam plurimæ conſtitutiones: nõ ſunt igitur partes cauſarum: uel ut ſpecies ſtatus. illud quoq; quod nulla ſpecies aliam ſibi ſpeciem oppoſitam ad ſubſtãtiam iuuat. conſtitutio uero cõſtitutionem confirmat ad fidem: nec uero fieri poteſt: ut ita ſint cauſarum quaſi totius partes: nullum enim cõpoſitum ex una parte totũ atq; integrũ eſſe poteſt. Hac in cauſa cõſtitutio una idonea eſt conſtituere cauſam. Quid igitur eſt dicẽdum? patet uia rationi: neq; enim cauſæ eius pars dicitur eſſe conſtitutio: quæ in cõtrouerſiam uenit: & quã ſtatus conſtitui: quum præſertim qui additur ad cauſam ſtatus una iam conſtitutione firmata non ſit principalis ſed accidentalis: atq; uno negotio tot ueniant cõtrouerſiæ: quot ſunt conſtitutiones: ſed quot controuerſiæ tot cauſæ. Et licet ea unum cõtineat negocium: cauſæ tamen impermixtæ ſibi uariãtur: Vt qui iuuenem de luppanari exeuntem uidit: paulopoſt de eodẽ loco uxorem ſuã uidit egreſſam: accuſat iuuenẽ adulterii. hic unum negociũ hoc quod uertitur eſt: cauſæ tamen duæ una cõiecturalis: ſi neget ſe feciſſe: Altera diffinitiua: ſi in lupanari concubitum dicat non poſſe adulterium putari: ſed neq; negãti pars eiuſdem cõtrouerſiæ coniecturalis ſtatus: neq; diffiniẽti diffinitio: totam enim cõtinet cauſam. Cauſam autem uoco nõ generaliter: ſed cõtrouerſiam cõſtitutione aliqua formatam. Sunt autem cõſtitutiones partes cauſæ generalis hoc modo: Si enim omnis cauſa cõiecturalis eſſet: nec alius ſtatus inueniretur: nõ eſſet ſtatus coniecturalis cauſæ pars: ſed ipſa cauſa eſſet ſine dubio cõiectura: ſed quoniam partim cõiectura: partim fine: partim qualitate: partim trãſlatione cauſæ oẽs tenẽtur: pars ẽ cõſtitutio cauſæ: nõ eius quã tenendo informat: ſed eius quã diuidit generalis: cuius ſcilicet quaſi mẽbrum aliquod abſcindẽs ſuum facit unumq; conſtitutio. Sunt igitur partes: ut ſpecies conſtitutionis cauſæ generalis: nõ eius quã unaquæq; tenẽs iform. uerit. Quare genus ẽ Rhetoricæ facultas: Rhetoricæ uero ſpẽs tres: iudicialis demonſtratiua deliberatiua. Materia autẽ ciuilis quæſtio: quæ dicitur cauſa: partes huius materiæ conſtitutiones.

Status cauſarũ partes ſecundũ Seuerinum.

Cauſæ duo ĩ uno negocio

Cauſa quæ.

Conſtitutõẽs ſunt ptes cauſæ generalis.

Facultas.

Rhet. genus:

Spẽs Rhet.

Quod omnes ſtatus inuenire eſt in omni cauſarũ genere: & quomodo in demonſtratione inueniantur/ & deliberatione: Ex epiſtola ad Iooannem nigrũ diui Pauli Antiſtitem. Caput ſextum.

Status inueniũtur oẽs in omni cauſarum genere.

CONfeſſum eſt in iudiciali genere iueniri oẽs ſtatus. In deliberatiuo iueniri poſſe nõ pauci negant: Negant quãplurimi nõ parui nominis rhetores in demõſtratiuo: qm̃ ad iudiciales tñ materias eos ptinere arbitrãtur. In quos eo nõ ſumus plura dicturi: Quod clariſſimi Romanæ eloquẽtiæ principes/ atq; rhetores cõſtitutiones eſſe/ & reperiri in omni rhetorices ſpecie manifeſtiſſime tradũt: Et in ipſius Ciceronis orationibus tam deliberatiui/ quã demonſtratiui generis liquido/ uel mediocriter oratoria facultate inſtructis deprehendũtur. Cicero in rheto. de inuentione poſtquam conſtitutiones expreſſit: Atq; harum aliquam inquit in omne genus cauſæ incidere neceſſe eſt. Nam in qua re non inciderit: in ea nihil eſſe poterit controuerſiæ. Quare eam nec cauſam quidẽ conuenit putari. Interpres: Siue inqnit in iudiciali/ ſiue in deliberatiua/ ſiue in demonſtratione neceſſe eſt: aut cõiecturalem/ aut finitiuam/ aut generalem/ aut tranſlatiuam incidere quæſtionẽ. Vbi inquit harũ nulla fuerit inuenta: ibi nulla eſt controuerſia. Quare nec cauſa eẽ iudicanda eſt. Si enim conſtitutio nulla eſt/ unum latus recedat oportet: id enim cõſtat: quod utrinq; latere concurrente fulcitur. Nam facti controuerſia (ut ipſe Ci. Ait) In oia tẽpora cõfertur. Quid factum ſit poteſt quæri hoc modo: Occiderit ne aiacem Vlyxes? Et quid fiat hoc modo: Bono ne aio erga. R. P. ſint fregellani? & qd futurum ſit hoc mõ: Si carthaginẽ reliquerimus incolumẽ: Nũquid ſit in cõmodi ad. R. P. peruẽturum. Planũ eſt: q; in his tribus quæſtionib⁹ triplex cõiectura eſt teſte eodem explanatore. Prima reſpicit tẽpus præteritũ: Et cadit ſub iudiciali genere. Altera præſens tempus: & eſt ſub demõſtratiuo. Tertia futurũ: & eſt ſub deliberatiuo. In ſecundo omnis demõſtratiua/ & deliberatiua/ & iudicialis cauſa neceſſe eſt in aliquo eorũ/ quæ ante expoſita ſunt/ conſtitutionis genere/ uno/ pluribuſq; uerſetur. Hoc quamq̃ ita eſt: Tamen qum cõmuniter quædam de omnibus præcipi poſſint: Separatim quoq; aliæ ſunt cuiuſq; generis diuerſæ præceptiones. Aliud enim: Laus/ aut uituperatio: aliud ſententiæ dictio: aliud accuſatio/ aut recuſatio cõficere debet. In iudiciis/ quid æquum ſit: quæritur: In demõſtrationibus/ quid honeſtum: In deliberationibus (ut nos arbitramur) quid honeſtum ſit: & quid utile. Nam cæteri utilitatis modo finem in ſuadẽdo/ & diſſuadendo exponi oportere arbitrati ſunt. Quorum igitur generũ fines/ & exitus diuerſi ſunt: eorũ præcepta eadẽ eſſe nõ poſſunt. Neq; nũc hæc dicimus nõ eaſdem incidere cõſtitutiones. Verũtamen oratio quædam ex ipſo fine & genere cauſæ naſcitur: Quæ ptineat ad alicuius uitæ demõſtrationẽ: aut ad ſentẽtiæ dictionẽ. Idẽ in eodẽ. Nũc expoſitis his argumẽtationib⁹: quæ in iudiciale cauſarũ genus accõmodãtur: deinceps in deliberatiuũ genus: & demonſtratiuũ argumẽtandi locos/ & præcepta dabimus/ nõ quo non in ali-

Facti cõtrouerſia in oia tempora confertur.

Coniectura i omni tẽpore.

qua cōſtitutione oīs ſemp cauſa uerſetur:ſed qa ꝓprii tamē hax̄ cauſax̄ qdā loci ſunt nō a cōſtōne ſepati:ſed ad fines hox̄ generū accōmodati.Nam placet in iudiciali genere finē eſſe æqtatē|hoc ē partē quādā honeſtatis.In deliberatiuo aūt Ariſto. placet utilitatē.Nobis aūt & honeſtatē|& utilitatē.in demōſtratiuo honeſtatē.Quare in hoc quoq̄ genere cauſæ quædā argumētationes cōiter|ac ſimiliter tractabūtur:Quædā ſepatius ad finē|quo referri oēm rationē oportet|adiūgētur:Atq̄ uniuſcuiuſq̄ cōſtōnis exēplum ſuppōere nō grauaremur:Niſi illud uideremus:Queadmodū res obſcuræ dicēdo fierent aptiores: ſic res aptas obſcuriores fieri oīone.Rhetor acutiſſimus in hūc locū:Finitis oībus præceptis:quæ data fuerāt ad oēs cōſtōnes|& ad oīa genera cōtrouerſiax̄:quæ in legibus ſunt:dūtaxat in iudiciali genere cārū.Trāſit Tullius ad deliberatiuā cām|& ad demōſtratiuā:Nō ꝙ alia ꝓcepta eē poſſ nt deliberatiuæ|& demōſtratiuæ:q̄ fuerit ſupra in iudiciali genere dūtaxat in cōſtōnibus.Nam pari modo cōiectura finis:Et cæteræ cōſtōnes:Et oīa genera cōtrouerſiax̄ uerſantur in deliberatiuo|& demōſtratiuo:queādmodū in iudicialibus.Vn̄ non alio modo dicēda ſunt in iudiciali|& alio in cæteris.Sed eadē dicēdi ubiq̄ ꝓcepta ſeruabūtur.Et īfra.Et poterat qdē ſupponere extra deliberatiuā p ſingulas cōſtitutiones:hoc ē:ut doceret incidere in deliberatiua cōiecturā|finē & reliquas conſtitutiones.Item pari modo in demōſtratiua:Sed quoniā res aperta eſt dicere ꝓteriit.Et ne dicas hos libros rhetoricos Ciceroni puero e manibus excidiſſe:eiuſq̄ enarratorem uoluiſſe quoquo modo tueri Tullianam ſententiā: Et ideo non eſſe habendam in hoc illis fidem:niſi aliæ accedant auctoritates: Ecce tibi:perlege libros eius de hac arte: Quos in ætatis flexu ſcripſit. Inuenies multis in locis hoc idem tradere| & affirmare. In primo de oratore ſic ſcriptum reliquit:Nihil eſt enim:Quod inter homines ambigatur:Siue ex crimine cauſa cōſtet:ut facinoris:ſiue ex controuerſia:ut hæreditatis:ſiue ex deliberatione|ut belli:Siue ex pſona|ut laudis:ſiue ex diſputatione:ut de ratione uiuendi:In quo nō:aut quid factum ſit:aut fiat:futurūq̄ ſit:quæratur:aut quale ſit:aut qd uocetur. Quā apte declarat in oī cauſax̄ genere cōſtitutiones eſſe: ſiue inqt cā conſtet ex deliberatiōe:ut belli:ſiue ex pſona:ut laudis.In Topicis etiā apertius|& per exēpla oſtendit omnes ſtatus tā in deliberatiuo|& demonſtratiuo eſſe| q̄ in iudiciali genere. Eius uerba ad litterā:Ne quid addere:aut minuere uidear:ſubiiciam.Atq̄ in deliberationibus|& laudationibus exiſtunt ſtatus. Nā & negantur ſæpe ea futura|quæ ab aliquo in ſnīa dicta ſunt fore. Si aūt oīno fieri nō poſſunt:aut ſi ſine ſumma difficultate nō poſſunt:In qua argumētatione ſtatus cōiecturalis exiſtet:Aut qū aliquid de utilitate|de honeſtate|æquitate diſſeritur:deq̄ his rebus|quæ his ſunt cōtrariæ|incurrūt ſtatus: aut iuris|aut nominis:Quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari poteſt id factum eſſe:Quod laudetur:Aut nō eo nomine efficiendū:quo laudator effecerit:Aut oīno nō eſſe laudabile:quod nō recte|nō iure factū ſit.

Oratio facit res aptas: obſcuriores.

Cōſtitutiōes in oī genere cauſax̄ repeꝛiuntur ſecūdum Ci.in li. de or.

Status oēs ī omni cāx̄ genere ſecūdū Ci.ī Topicis.

Cæſar uſus ē oibus ſtatib9 in anticato.

Q uibus oibus generibus uſus eſt nimis imprudēter cæſar cōtra Catonē meū. Hæc Cicero in Topicis ad uerbum. Audiſti q̄ manifeſtiſſime loquitur: Et ſtatus ipſos per exempla oſtendit tam in demōſtratiuo: q̄ in deliberatiuo. Atq; in deliberationibus etiam ait. & laudationibus exiſtūt ſtatus. Et addit: nam & negantur ſæpe ea futura: quæ ab aliquo in ſentētia dicta ſunt fore: ſi aut omnino fieri nō poſſunt: aut ſi ſine ſumma difficultate nō poſſunt: in quā argumētatione ſtatus cōiecturalis exiſtet: qū ſit genus deliberatiuum. &c. Videtis qūo ſtatus & exēpla apertiſſime ponit: ſenſiſtis demū qd dixit. Q uod idē cōtingit in laudationibus: Et q hoc fortaſſe minus aptum eēt: ſubdit: Nā aut negari pōt id factū eſſe: quod laudetur: qđ p̄ſentis tpis eſt/demōſtratiuiq; generis: & cōiecturalis ſtatus erit qō: aut non eo noie efficiendū: quo laudator effecerit: q ſtatus diffinitiuæ qōnis erit: aut oino nō eſſe laudabile: quod nō recte/ nō iure factū ſit: qui ſtatus generalis eē qōnis facile dep̄henditur. Docens his omnibus ſtatuū generibus Cæſarē nimis imprudēter uſum eē in eis libris/ quos anticatones inſcripſit: quod eos edidit cōtra ſuum Catonem/ quē de Catonis uticēſis laudibus ſcripſerat Ci. Fabius Q uint. auctoritatem hāc allegauit in tertio ſic ſcribēs: Itaq; ut nō cōſenſi hoc laudatiuū genus circa ſolā uerſari honeſti quæſtionē: ſic qualitate maxime cōtineri puto: q̄q̄ oēs tres ſtatus cadere i hoc opus poſſint. His quoq; uſum. C. Cæſarem in uituperando Catone notauerit Cice.

Status oēs ī omni genere cauſarū ſecūdū Boetium & martianū.

Boetius in Topicis differentiis: Species uero ita totā materiā informāt: ut tñ uiciſſim totā ſibi uēdicent: qđ ex hoc intelligi pōt: qm̄ oēs materiæ partes ſingulæ ſpēs tenēt. Nam in iudiciali quatuor cōſtitutiones inuenies: & in deliberatiuo/demonſtratiuoq; eaſdē quatuor inuenire queas. Martianus capella ſcriptor eruditior q̄ emunctior/acutiſſime/ & optime genera cauſarum/ & auditorum diſtinguit his uerbis: ſed qū oēs prædictaꝝ rerū auditores/ dubitatio ſui deducat officii: quærendū diſcrimē ē/ & ꝓprietas ſinguloꝝ. Nam & iudex tcuius officiū dānare reū/ uel abſoluere: poſſeſſionē dare: uel auferre: priuſq̄ cognouerit cām: dubitat: qūo utatur officio: Et qui deliberat ambigua mentis dubitatione differtur: Et laudationis arbiter: an rite quis laudētur extimanti cōtemplatione diſputat/ Et paulopoſt: Accedit q in iudiciali genere ambigit/ cognitor in rebus alienis: In deliberatiuo uero quiſq; tam de ſuis/ q̄ etiam de rebus externis: In laudatiuo eſtimator auſcultat/ uera congruaq;/ quæ memorētur/ licet nouella/ etiā id cōtulerint blādimēta: ut ſuæ predicationis ſiat arbiter: q laudatur. Idē. Iam nūc decurſis cōſtitutionibus cōtrouerſiarum demonſtratiui & deliberatiui generis ſtatum uideamus. Nā & cauſaꝝ tria genera eſſe dubiū nō eſt: & i omni cā ſtatū debere uerſari: licet in deliberatiuo quādam q̄litatē negocialē cōſiſtere: quod de futuro deliberat: exiſtimarint. Tñ ita q̄litas plerūq; cēſenda ē: ut alii quoq; ſtatus huic generi poſſe accidere non negentur. Nunc ſtatus in talibus ita reperiri poſſe firmamus ut nō ex intētionis depulſione; quēadmodum in cōflictibus monſtratū ē: regulā teneamus. Q uid. n. aut quis intē

det? Vel ordine ſoluto pſuaſor diſſuaſorue confliget? Q uum alterum deligere in aſtructionibus nõ uetemur. Sed tamẽ accuſatoris ptes diſſuaſor (Q ui.n.ꝗ honeſtũ: uel inutile illud: qđ diſſuadet oñdit: pro certo ipſum uidetur accuſare negociũ) perſuaſor uero ptes arripit defenſoris: & negocii tractatum qualibet obiectione cõtrarietatis abſoluit. Ex quo diſſuaſor intẽdere: & pſuaſor depellere memorãdi. Ac ſic cõflictione partium facta: ſtatus poterit apparere: ut in tali cauſa: crebro ad muros exercitu cõfugiente deliberat imperator: utrum diruat Muros. Excindi quum dicit: nõne uidetur: Si fecerit: accuſare: deinde grauiter: & ſeditioſe id exercitũ perpeſſurũ: in quo coniectura fiet de cõmotionis euentu. Ac mox ſi dicat: Victoriã non uocãdam: ſi preſidium ciuitatis excidistur: Finis acceſſit: diffiniendũ quippe: qualis ſtatus mœnium uictoriam faciat celebrari. Tũc ſi diſſuaſor addat: ſine cõſilio Senatus id fieri nõ debere: Præſcriptio etiã uidetur accedere. Certũ eſt igitur & intentionẽ diſſuaſori iure ſignari. Et deliberatiui cũctos ſtatus promptius apparere. Iam nũc (idem ait) in demonſtratiuo queãdmodum ſtatus emergat: nõ eſt facile memoratu. Ideirco qa nõ ſtatim laudẽ uituperatio cõſectatur: ut quiſquis laudabilis non eſt: uituperabilis habeatur: uel cõtra: qui uituperatione caruerit laudibus fatigetur: ut ſi laudabilis ex eo qs dicatur: qa homicidium nõ cõmiſit. Eſt ergo mediũ nomẽ: quod priuationẽ placuit Memorari: ꝓpterea quia laude priuatus nõ cõfeſtim uituperationi ꝓmittitur: uel cõtra. Sic tamẽ ſtatus demõſtratiui generis apparet: Q uum laudatorẽ: uituperatorẽq; cõſtituens: Et uituperatori: accuſatoris intentionẽ: & laudatori defenſoris partes adiũxeris. Aut illud ſubtilius cõformatur: ut auditor inter laudẽ & uituperationẽ libratus: uelut aduerſantis loco ponatur. Nõ.n. anteꝗ laudandũ quemꝗ laudabilẽ demõſtraris: Nõ illi talis intẽtio eſt: ut laudabilẽ nõdum credat. Aduerſum quã intentionẽ laudatori certamen eſt: uel uitupatori: licet in ſupiori aſtructione ꝗdam cõflictus euidens approbetur: ut qũ alius quẽpiam laudat: Et alter accuſat: Vt Catonẽ Tullius laudans: Et duobus uoluminibus cæſar accuſans. Ex quo colligitur: oĩa cauſarum genera ſtatibus pcẽſenda. Ex hac ambiguitate Marius Rhetor ſcripſit: cõſtitutio eſt intẽtionis depulſio. Q uã.ſ. definitionẽ in deliberatione uel demõſtratione uidemus eſſe nõ poſſe. Vnde ſtatus dicatur & conſtitutio: Q uidq; ſit: Et Tullianæ diffõnis defenſio ad Hierony. Q uirinũ Sẽatorẽ Venetũ. Cap. ſepti.

Vnde dicatur ſtatus: ſiue cõſtitutio: quidq; ſit: ad te orator clariſſimæ q noſtra: qualiacũq; ſint: non inuitus legis: breuiter ſcribã: qũ quid aliud ſcribã nihil in pſentia occurrat. Q uit. lib. oratoriarũ inſtitutionum tertio ſcribit: Q uod nos ſtatum: id græcos ſtaſim diceret: quæ appellatio dicitur ducta uel ex eo: q ibi ſit cauſæ cõgreſſus: uel q i hoc cã cõſiſtat: Vnde aſtando nomẽ ductum crediderim. Ci. ſtatum inquit eſſe in quo primum inſiſtit: quaſi ad repugnãdum cõgreſſa defenſio: a congreſſu pugnantium ſumpta fortaſſe tranaſlatione: qum primũ aduerſi ſibi inuicem cõſtitere. Sic eni in principali

Status unde dicitur ſecundum Q uinti. & Ci.

Cõſtitutio un de:
Cõſtituet q̄d eſt.
Status legales nõ rõnales dicuntur.
Q uæſtio.
Cauſæ caput
Status diffinitio ſecũdũ Martianũ.
Status unde dicitur.
Cor.celſi opinio de ſtatus diffinitione.
Status ſecũdũ Hermag.
Ci.a ſe diſſentit in diffinitione conſtitutionis.
Conſtitutionis diffinitio ĩ rhet. ad Herenium.
Deprecari quot ſignificationes hẽt:

controuerſiæ loco inſtructi actor/& reus ad ſua cõfirmãda:& aduerſarii refel/
lenda obnixi:pugnã ſunt cõmiſſuri.Idẽ Q uir.ait: Statũ ab aliis appellari cõ
ſtitutionẽ/q̃ a cõſtituẽdo dicta ẽ:quod uerbũ/Mario Victorino auctore/ ſigni
ficat ꝓpõere/& dicere:quid ĩ cõtrouerſia ſit.Cicero tñ(ut & ipſe notat)ſtatus
rõnales/cõſtõnes uocat:illos alios legales nõ cõſtõnes/ſed ſtatus. Martian⁹ idẽ
fere teſtatur his uerbis:Prĩcipales ſunt ſtat⁹/ex quib⁹ cã naſcitur/q̃s Tulli⁹ cõ
ſtitutiões appellat:Alii nõ ſtatũ/aut cõſtõnẽ:ſed q̃õnẽ dixerũt: ꝙ ibi quid po/
tiſſimũ q̃ratur:cõſiſtit:Alii q̄d ex q̃õne appareat.Theodorus cãæ caput:ꝙ hoc
excellẽti⁹ ſit mẽbrũ:quo cætera oĩa referũtur:quoꝝ diuerſa appellatio/uis oĩo
eadẽ:nec ĩtereſt diſcẽtiũ quid:quibuſq; noĩb⁹ appelletur: dũ res/quã noĩa illa
ſignãt/mãifeſta ſit cæteꝝ ipe Cicero in Tuſc.q̃õnib⁹:Nimiꝝ igitur ĩquit ut ĩ
cauſis nõ ſemp utimur eodẽ ſtatu:Sic.n.appellam⁹ cõtrouerſiaꝝ genera: ſed
ad tp̃s/ad cõtrouerſiæ naturã:ad pſonã accõmodam⁹:ſic ĩ ægritudĩe leniẽda:
nã quã quiſq; curationẽ recipe poſſit uidẽdũ eſt.Hæc de noĩs origine. Nunc
quid ſit. Stat⁹/teſte Fortũatiano/ẽ/in quo cõtrouerſia cõſiſtit:Martianus ait:
id q̄d ꝓbatur ſtatũ ẽẽ:Q ui ex prĩo cõflictu ſemp exiſtit:Et ĩueniri p depulſio
nẽ/& intẽtionẽ:Ex quib⁹ duab⁹ ĩter ſe cõcurrẽtib⁹ naſcitur:uñ ſtatus dr̃:ꝙ ibi
quaſi ad pugnãdũ actionũ acies ordinata cõſiſtat.Pleriq; cõſtõnẽ ita diffinie/
rũt:ut dicerẽt primã eius cũ quo ageretur depulſionẽ:cui rei p̃cipue repugna
uit.Cor.celſus dicẽs:Nõ depulſiõe ſumi:ſed ab eo/qui ꝓpõnẽ ſuã cõfirmet:ut
ſi hoĩem occiſũ reus negat:ſtatus ab accuſatore naſcatur.Herma.ſtatũ uocãt:
p quã ſubiecta res ĩtelligatur:& ad quẽ ꝓbatiões ẽt partiũ referãtur.Q uidam
ſtatũ eſſe uoluerũt id/q̄d appareat ex ĩtentiõe:& hi oẽs effugerũt q̃õnes.Cicero
aũt multũ a ſe diſſentit.In rhetoricis ad Herẽniũ inq̃t:Cõſtitutio ẽ prĩa dep̃ca
tio defenſoris cũ accuſatoris inſimulatiõe cõiũcta.i.quoddã ac p̃cipuũ q̃õnis
caput cõtra ĩtentionẽ accuſatoris naſcẽs.Nã dep̃catio ibi idem eſt: q̄d depul/
ſio/ſiue refutatio.Deprecari enim(ut.A.Gel. uult)dictum eſt/quaſi deteſtor:
uel execror/uel depello/uel abhominor.Laurentius uero ita dici putat:Depre/
cor:ut precor/& imprecor/precor tibi bonũ/precor tibi malũ:ſic deprecor li/
bertatem:& deprecor pœnã illã:ut potiar/hãc:ut uitem. Sed dicãt alii quicq̄d
uelint:deprecor nãq; nõ modo ſignificat deteſtor: uel execror:uel abhominor:
iuxta G.llii ſententiã:uel negãtibus iſtis:aut quoquo modo recuſare:ut iidem
docent:ſed etiã/q̄d obiicitur depellere/refutare/abigere/ redarguere: excuſare:
purgare/amoliri/propulſare/uehementer/& ſuppliciter precari/impetrare.In/
terdũ etiã habet cõtrariã ſuo ſimplici ſignificationem: & p̃cis detractionem:
ſeu negationem.Seruius.nbi Virgi.ſcribit:Merui/nec deprecor: Exponit re/
cuſo:refuto.licet Agræcius/deprecari inquit eſt purgare/& excuſare.Virg. eq
dem merui:nec deprecor.Cice.quid faciet Hortenſius auaritiæ ne crimina fru
galitatis laudibus deprecabitur:Nonius Marcellus ita ſcribit: Deprecor amo
lior/depello/propulſo.Mar.Tullius de.R.P.lib.yi. Nõ modo inuidia pari nõ

erã:ſed etiã dãni inuidiã:Gracchi charitas depcabatur:& cætera.Hui⁹ uerbi ſi gnificationẽ multo meli⁹:q̃ alibi expoſitã p Auguſtinũ uide ĩ epiſtola li.x. ad Paulinũ:ubi inq̃t:Q ui aũt latie diſtictius locuti ſunt:ĩpcatiõib⁹ utebãtur ĩ no tãdis bonis depcatiõibus uero indeuitãdis malis:pcari.n. dicebãt eſſe pcando bona optare:ĩprecari mala(quod uulgo iã dicitur)male dicere:Depcari ãt ma la pcando depellere.Iuſti.lib.xxxi.ita ſcripſit:ueniã inde libertatis depcat⁹ eſt ideſt ualde pcat⁹ ẽ.Aſini⁹ Ci.Nec piculũ ẽ ullũ:quod ꝓ libertate aut refugiã: aut depcet.Ouidi.ĩ põto:Sæpe pcor mortẽ:mortẽ quoq; depcor idẽ: hoc ẽ nõ pcor:&(ut docẽdi gĩa indoctiuſſimo barbare loquar)idẽ ẽ:quod uulgo dr̃:di ſprecor.Cicero ĩ Catilinã lib.prĩo.Nũc ut a me pr̃es cõſcripti quãdã ꝑpe iuſtã q̃rimoniã deteſter:atq; depcer:ubi manifeſtiſſime Romãæ eloquẽtiæ parẽs de clarauit:depcari eſſe deteſtari iuxta Gellii opinionẽ:& execrari. Liui⁹ in ulti: libro. duas hui⁹ uerbi ſignificationes uno in loco ter poſiti expſſit:his uerbis: Ego ſiquid ſcelerate in fratrẽ admiſi nullã depcor pœnã:ſi inocẽs ſum:ne ĩui dia cõflagrẽ:qum crimine nõ poſſim depcor:Non hodie primũ me frater ac cuſat:ſed hodie primũ apte nullo meo in ſe merito.Si mihi pater ſuccenſeret: te maiorẽ fratrẽ pro minori depcari oportebat:primũ ꝓdetſtor:abomĩor:re cuſo ſumitur:alterũ & hoc poſtremũ pro uehemẽter pcor.Cice.lib. quarto ad Herẽniũ:Audes ſuppliciũ depcari.i.depellere:ſiue redarguere.Eſt ergo ſenſus Ci.Cõſtitutio ẽ depcatio.i.quod primũ a ſe defenſor depellit:cõiunctũ cũ ac cuſatoris criminatione.Q uæ diffinitio a multis ĩprobatur.

Male dicere qđ uulgo dicitur:latie iprecari.

Q uod nõ ſem per q reſpõdet ſtatũ facit:Sed ſæpe is:q ꝓpoſitionẽ ſuã confirmat.Nã ſi accu ſator ſic intẽdit:Interfeciſti Clodiũ Milo.Si iure a ſe cæſum Milo dicat:q̧ ſi bi ĩſidiabatur:niſi aliqd accuſator r̃ndeat:nulla lis ẽ.Sed ſi nõ inſidiat⁹ ẽ inq̃t: quia depulſio incipit actoris eſſe:ille ſtatum faciet:Et ita erit ſtatus ex prima depulſione:ſed ea fiet ab accuſatore:nõ a reo. Hæc fuit Cornelii celſi ſentẽtia: quẽ Fabius multis rõnibus nõ recte ſẽſiſſe cõuincit.In topicis Cicero hãc dif finitionem expreſſius facit his uerbis: R efutatio autẽ accuſationis: in qua eſt depulſio criminis:quæ græce ſtaſis dicitur:appelletur latine ſtatus.In quo pri mũ exiſtit quaſi ad repugnandũ cõgreſſa defenſio.Hãc etiã cõmodã eſſe diffi nitionẽ teſtãtur multi ab eo:q̧ qum una in cauſa plures poſſint eſſe conſtitu tiones:ea ſemper prima:ac potentiſſima in uniuerſa cauſa eſt:quæ ex prĩa de fenſoris deprecatione occurrit.Præterea in cauſa q̃nq; eundẽ:& accuſatorem: & defenſorem accipim⁹:ut in hoc exẽplo:Interfeciſti Clodium ait accuſator: interfeci reſpõdet reus:ſed iure:qa inſidiator erat:hoc negat aduerſarius: & ſic qui accuſator erat:defenſor efficitur:Et contra:qui modo defenſoris:nunc ac cuſatoris nomẽ habet.Idem Cicero in libris de inuentione ſic ſcribit:ſi conſti tutio & ipſa:& ps conſtitutionis eius quælibet intentionis depulſio eſt: Q uæ intentionis depulſio ẽ:ea nec conſtitutio:nec pars conſtitutionis eſt. At ſi quæ intentionis depulſio non eſt: eã nec conſtitutio:nec pars conſtitutionis eſt. Et

Diffinitio cõſtitutõis quæ eſt in rhet.ad Herẽniũ improbatur.

Cornelii celſi ſentẽtia refel litur de cõſti tutione oratoris.

Staſis Status.

Accuſator & reus idẽ acci pitur ĩ qbuſdam cauſis

paulopoſt:Si igitur cõſtitutio & ipſa:& ps eius q̃libet intẽtionis depulſio eſt. Et Mox:Placet autẽ ipſi intẽtionis eſſe depulſionẽ. Nec multo poſt: Atq̧ hoc eodẽ urgebitur:ſiue cõſtitutionem primã cauſæ accuſatoris cõfirmationẽ dixerit:ſiue defenſionis primã depcationem.

Diffinitio cõſtitutionis ſecundũ Cice.

Victori.inquit:cõſtitutionẽ autẽ ſic definimus:cõſtitutio eſt intẽtionis depulſio:Sed illa cõtra Hermag.diſputando.Sua autẽ pſona:ſuoq̧ iudicio Ci.in hũc modum diffinit:cõſtitutio eſt prima cõflictio cauſaꝝ ex depulſione intẽtionis ꝓfecta:hoc modo:feciſti:nõ feci: aut iure feci.

Q uitiliani opinio de ſtatꝰ diffinitiõe

Fabius Q uintilianus diſſimulãs auctorẽ inq̃t:ſtatũ quidã dixerũt primã cauſaꝝ cõflictionem:quos recte ſenſiſſe:parũ elocutos puto: Nõ enim eſt ſtatus prima cõflictio:feciſti:nõ feci:ſed quod ex prima conflictione naſcitur,i.genus q̃onis:feciſti:nõ feci:an fecerit:hoc feciſti:nõ hoc feci: qd fecerit:Idẽ paulopoſt:Si.n.dicat quis:ſonus eſt duorũ iter ſe corpoꝝ cõflictio: Erret opinor:Nõ.n.ſonus eſt cõflictio:ſed ex cõflictione.Hæc uterq̧ de ſtatꝰ: cõſtitutioniſq̧ diffinitione.

Diffinitionis cõſideratões.

Q uint.modeſtiã in temeritatẽ cõuertẽtes grãmaticuli qdam:Ciceronẽ erraſſe clamitãt:& malã eius diffinitionem:q̃ ꝓfecto ex oĩbus ſuis ptibus pfecta eſt:uti & Iouianus noſter me preſente diſſeruit.Subſtantiã.n.explicat:genus:quo qd continetur:diſtincte: atq̧ expſſe demonſtrat: ſpẽbus illis:quas differẽtias uulgo uocãt:abũde ſimul ipſam diffinitionẽ cõſtituẽtibus:q̃ & mutua cõuerſione ꝓbatur:

Cicerõis diffinitio pfecta.

Nã cõflictio generis locũ obtinet: Sicut.n.omnis hõ eſt animal:nõ contra:q̃a nõ ſolus hõ eſt aĩal:ſed & bos: & leo: & accipiter:& demõ:ita oĩs ſtatus eſt cõflictio:nõ econtrario: Nã non ſoli oratores cõfligũt:ſed & Athletæ:& milites:& exercitus.Prima uero qum dicitur: ſpecies idicatur:ſi qdem plures q̃onum ſtatus eſſe eadẽ in cauſa poſſunt:ut ſit prima cõflictio ſpẽs q̃dã cõflictionis:ſicuti dicimus:hõ ẽ animal rõnale: illud rationale ẽ ſpẽs q̃dam aĩalis:qua diſtinguitur hõ a brutis.Deinde additur: ex depulſione intẽtionis ꝓfecta:qua qdẽ(ut ita dicã)differẽtia declaratur: cõflictionẽ hinc ex intẽtione:illinc ex depulſione naſci:ſitq̧ itellectus: qui ẽ in illo: homo ẽ aĩal rõnale:mortale:nã p illud mortale:diſtinguo hoĩem a cæteris animalibus rõnabilibus:ut ſunt angeli:Siquidẽ: queãdmodum nõ omne aĩal rationale:ẽ mortale:ſic nõ omnis cõflictio ex telorũ:miſſiliũq̧ iaculatione:ac manuũ cõſertiõe.Et huiuſmodi militaris cõflictus ẽ.Et recte pariq̧ cõſenſu hæc: ut illa diffinitio cõuertitur:Hõ ẽ animal rõnale mortale: Aĩal rõnale mortale eſt hõ.Cõſtitutio ẽ prima cauſarũ cõflictio ex depulſione itẽtionis ꝓfecta.Prima cauſaꝝ cõflictio ex depulſione intẽtionis ꝓfecta:ẽ cõſtitutio.Vides q̃uo & quod diffinit:& diffinitur inuicem cõſentit.

Q uintiliani diffinitiõ ẽ cõfuſa & pturbata.

Poſſem ego Q uintiliani uerbis reſpõdere:ſi de hoc ullã faceret q̃onem: ac nõ potius recte qdem ſenſiſſe: parũ elocutos putaret.Oſtenderemq̧ ſuã ipſius diffinitionẽ pturbatã & cõfuſam eẽ: Q uod genus ipſum nimis remoto e loco appareat:qũ dicat: Q uod naſcitur ideſt res/quæ inde naſcitur:ſiue ens:quãuis eni cõflictio cauſaꝝ ſit res/ſit ens:tamẽ hoc maxime generale eſt:quando & lapis/& corpus/& uox/& cælũ:& aĩal:

& quodcunq; in naturalibus eſt:res:ac ens eſt. Itaq; hoc genus magis mentem perturbat: & cõfundit audiente: q̃ quid oſtẽdit: aut explicat. Nõ aliter q̃ ſi dice/res: hõ eſt res: ſiue ens. Illa prçterea ſpecies: ex prima cõflictione: magis: atq; magis confundit: ac ſi diceres: homo eſt id: quod ex animali: rationali: mortali eſt. Neq; enim homo ſolũ ex animali rõnali: mortali eſt: ſed familia: ſed ciuitas: ſed humani generis ſocietas. Neq; mutuã conuerſionẽ alternatim faciũt: nam ſi di cas: id quod ex aĩali: rõnali: mortali eſt: homo eſt: nõ cõuenit. Sic cõfunditur: ſi dicas (ut Quintiliano placet) id: quod ex prima cõflictione cauſarũ naſcitur: eſt ſtatus: qum e prima cõflictione: in qua cã cõſiſtit: plura naſcãtur: quæ ad ſtatum: & cãm faciũt: ut qũ ſigna cõiecturæ afferuntur: qũ teſtes adducuntur: qũ leges recitãtur: qũ de legibus pugnatur: & huiuſmodi alia: ſine qbus conflictio eſſe non poteſt. Sed abſit: ut aduerſus Quint. alterũ latinæ linguæ lumen cãm ſuſcipiã: qui Ciceronis maieſtatẽ a maledici & ueteris nugatoris calũnia tueri ſtudeo: non pro Ciceronis defenſione: ſed ſtudioſæ iuuẽtutis utilitate: qum prç ſertim inter eos ea mihi uideatur fuiſſe diſſenſio de ſtatus diffinitione: quæ in uoce finienda fuit inter Stoicos: & platonẽ. Illi enim uocẽ corpus eſſe cõtende/bant: Eamq; eſſe dicebant ictũ aera: Plato aũt nõ eſſe uocem: corpus putabat. Nõ enim pcuſſus inquit aer uox eſt: ſed plaga ipſa: atq; pcuſſio: Nam digitus quoq; aerem pcutit: non ita tñ uocem facit.

Res maxĩe generale.
Ens maxime generale.

Vocis diffi/nitio.

¶ Verũ melius ſit aliqd ſupereſſe: q̃ deeſſe narrationi: De quo Cicero & Quintilianus diuerſa ſenſerũt: Et ipſe Cicero nõ idẽ in ætate matura pcepit: & obſeruauit. An trãſitionibus uti liceat narrãti: & cõmonitionibus: qualiſq; eẽ debeat narrationis breuitas: Ex epiſtola ad Io. Cotarenũ. Caput octauum.

SOluere qõnem illã piculoſum reor pp maleuolos: utrum melius ſit ſupeſſe aliquid: q̃ deeſſe narrationi. Nam Cicero in rhe. hæc ſcribit. Nam ſæpe res parum eſt intellecta longitudine magis: q̃ obſcuritate orationis. Et uide/tur parũ cõuenire cũ Quintiliani pcepto: qui ſic inquit in quarto oratoriaꝝ in ſtitutionũ. Non minus aũt cauenda erit: quæ nimiũ corripientes oĩa ſequtur ob ſcuritas. Satiuſq; aliqd narrationi ſupeſſe: q̃ deeſſe. Nam ſupuacua cum tædio dicuntur: neceſſaria cũ periculo ſubtrahũtur. Eadẽ fere ſcribit ad herennium Ci. Verũ in ætate matura aĩr & prçcepit: & obſeruauit: in. ii. de or. Narrare uero rem qdem breuiter iubent: Si breuitas appellãda eſt: qũ uerbum nullum redũdet. Breuis eſt. L. Craſſi oratio: Si tũ eſt breuitas: qum tm̃ uerborũ eſt: quantum neceſſe eſt. Aliqñ id opus eſt: ſed ſæpe obeſt uel maxime in narrãdo: nõ ſolũ q obſcuritatẽ affert: ſed etiã q ea uirtus: quæ narrationis eſt maxime: ut iu/cunda: & ad pſuad. ndũ maxime accõmodata ſit: tolli uidetur illa: Nã is poſtq̃ exceſſit ex ephebis: q̃ longa eſt narratio: Mores adoleſcẽtis ipſius: & ſeruilis pe cõtatio: mors chryſidis: Vultus: & forma: & lamẽtatio ſororis. Reliqua p uarie iucundeq; narrantur. Quod ſi hanc breuitatẽ quæſiſſet. Effertur funus: ad ſe/pulcrum uenimus: in ignẽ poſita eſt: In his fere decem uerſiculis totũ cõficere

Breuitas narrationis.

Terentii locus.

potuiſſet. Quãq̃ hoc ipſum: Effertur funus: cõciſum eſt. Ita ut nõ breuitati ſer uitũ ſit: ſed magis uenuſtati. Quod ſi nihil fuiſſet: niſi in ignẽ poſita eſt: tñ res tota cognoſci facile potuiſſet. Sine dubio narrationi aliqd ſuperfluũ cũ iucũ ditate magis conuenire ſentit: quã quid breue: & conciſum cum obſcuritate: Quæ maiore cũ periculo eſt in narratione: q̃ in cæteris orationis partibus: ut ipſe ſtatim poſtea teſtatur. Exigitur in narratione Breuitas: ut auditor: ut iu dex: quæ dicantur: facile meminerit: quã tñ in eo ponas: ut non minus: ſed ne plus dicatur: Verũ ſi in altero peccandũ fuerit: ſatius duxerim narratiõi aliqd ſupereſſe: q̃ deeſſe. Breuis itaq; oratori propriaq; erit narratio: ſi rẽ inde expe rimus exponere: unde ad rẽ: de qua agitur: pertinet: neq; ab ultimo initio repe tatur: ut: uulgatũ illud troianũ bellũ a gemino exordiri ouo. Deinde ſi recide rimus oĩa: quibus ſublatis nec cognitiõi quidq̃: nec utilitati detrahatur. Eſt enĩ quædã partiũ breuitas: quæ ſũmam tñ longã: nec neceſſar. ã efficiar. Itẽ ſi non longius q̃ ſcitu opus eſt: narrationẽ ꝑducemus: & ſi tranſlatiõibus nullis ute mur tũ etiã ſi nihil extra cauſam dicemus. Cæterũ ſi nõ unius: ac ſimplicis fa cti expoſitio: ſed lõgior: uariarũq; rerũ narratio futura eſt: eã partiri: quo audi endi tædiũ leuetur: utile fuerit. In quo genere breues tranſitiões: non mõ uitio nõ dabũtur: ſed plurimũ etiã ꝓderunt. Reficietur nanq; iudex priorũ fine: & ſe uelut ad nouaq; rerũ initiũ præparabit. Quin ſi rerũ ordo ſi in longũ exire uidebitur: nõ inutilis erit in extremo ptitionũ loco cõmonitio. Quod & Cice ro aliqñ uel in breui fecit narratiõe. Adhuc cæſar. Q. ligarius oĩ culpa caret. domo eſt egreſſus nõ mõ nullũ ad bellum: ſed ne ad minimã quidẽ belli ſuſpi cionem. Præterea ſciendũ: Quod ut extranea oĩa non mõ ſuperflua: ſed etiam non utilia uitanda ſunt: ita extra cãm etiã aliquid aſſumendũ: quod uериſimilẽ magis faciat narrationẽ. Nec.n. tanta fuerit breuitatis cura: ut ea: quæ credibi lem faciant narrationẽ: nõ inſerantur: Nã & Cicero qũ potuiſſet breuiter illã Clodii ab urbe profectionẽ: ut Miloni inſidias faceret: exponere: quot res extra aſſumpſit: quo ſua illa narratio iudicibus credibilis uideretur. Et quod clodi us ſtatuiſſet omnino. R. P. uexare: & quod annũ ſuũ ad petendã præturã diſtu liſſet. & L. paulũ ſingulari uirtute ciuẽ effugeret: & ut ad lacerandã. R. P. annũ haberet integrũ. Tranſtulerit itaq; in annũ proximũ non religiõe aliqua: Sed ut plenũ haberet annũ ad præturã gerendã. i. ad euertendã R. P. & quod pręte rea: qũ illi occurreret: præturã ſuã mancã ac debilẽ fore cõſule Milone: quem ſũmo po. Ro. cõſenſu declarari uidebat: cõtulerit ſe ad cõpetitores: Idq; ita fe cerit: ut totam ipſe ſolus etiam inuitis aliis petitionem gubernaret. Et alia mul ta: quæ partim facti expoſitione premittũtur: partim ẽt in ipſa narratione inſe runtur. Vt frequẽs ille ꝓ. A. Cluẽtio in narratiõe excurſus: O mulieris ſcelus i credibili: Et ꝑter hanc unã in oĩ uita iauditũ. O libidinẽ effrenatã: & idomitã. O audaciã ſingularẽ: Nõ timuiſſe ſi minus uim deorũ hominũq; famã: ac illã ipſam noctem & cetera. Ita & paulopoſt in narratiõe cõtra Oppianicũ illa uel

Breuitas narratiõis qualis.

Breuitas partiũ: q̃ Sũmã lõgam facit.

Narratiõem lõgiorẽ ac uaria partiri utile eſt.

Tranſlatiões utiles.

Commonitio utilis.

Orationis ligarianæ loc9

Milonianæ narratio.

Excurſus.

Cluentianæ orõnis Narratio.

lōga iudicium allocutio. Sētio iudices uos pro ueſtra humanitate his tātis ſceleribus breuiter a me demonſtratis uehementer eſſe commotos. Quo tandem igitur animo fuiſſe illos arbitramini: quibus his de rebus non modo audiendū fuit: uerum & etiam iudicandū? Et deinde. Eſt enim copioſa ac uehemens & tempeſtiue maxime introducta: quæ non mō ꝓlixam non facit narrationem: ſed expectatā: dilucidā: ac in primis credibilē. Simplex enim & undiq; præciſa non tam narratio q̄ cōfuſio uocāda. Nec longa illa nimis narratio uocetur quæ id tantū: quod opus: quodq; ſatis eſt: cōprehendit. Sed nec illud quātum opus eſt: ita interpretemur: id eſt quantū ad iudicandū ſufficit: quia non incompta omnino debet eſſe breuitas. Alioquin indocta ſit: Nam & fallit iudicem uoluptas: Et minus lōga: quæ delectant uidētur: ut amœnū: & molle iter: etiam ſi longius eſt minus fatigat: q̄ durum: arduūq; cōpendiū. Vale: meq; clariſſimo patruo tuo Dominico: Angeloq; patri cōmenda.

Narratio cōtra Oppianicum.

Narratio ſimplex & ꝑciſa eſt confuſio:

¶ De eloquentie rhetoricæq; origine uariæ opiniones: ex epiſtola ad Ludouicum phalerium. Caput nonum.

ELoquentiā ex deis proceſſiſſe antiqui ſcriptores teſtati ſunt: ego ſummū & uerū deū eius auctorē me credere dixi. Nā qū deus omniū principiū ſit: ex quo oīa bona emanarūt: Q ūq; rhetorica unū ex bonis ſit: Sequitur eā ex deo eſſe. Nec quiſq̄ dubitare debet: qn geniti ꝓtinus hoīes ab ipſo deo a quo primū creati ſunt: ſermonē acceperit: qui mox (ut Fabius ait) ſicut in medicina: qū uidcrēt alia ſalubria: alia inſalubria: ex obſeruatiōe coꝝ effecerūt artē: ita: qū indicēdo: alia utilia: alia inutilia deprchenderēt: rhetoricē cōſtituerūt: cui⁹ primū iuētorē Ariſtoteles Empedoclē Laertio tradēte dixit: Et idē Fabi⁹ in tertio eū ſecutus uī: Nā inqt prius poſt eos: quos poetæ tradiderūt: mouiſſe aliq̄ circa rhetoricē: Empedocles dicitur: cuius diſcipulus fuit Gorgias. Alii iocoſam & facetā originē in mediū afferunt: In fabulis.n. traditur: Deū ipſum: Q ū uniuerſū mundū cōdere uellet: Ex uariis eū rebus ornaſſe: Vnde ēt ab ornamēto appellationē ſortitus ē: cæteriſq; diis qui ꝓximi erāt īperaſſe: ut quod qſq; cōmode poſſet: in mūdi fabricā afferret. Itaq; Pallas oleā attulit & textrinam: Bacchus uitem: Ceres panē & alias fruges: Apollo medicinā: & muſicam & uaticinādi artē: Vulcanus fabrilē: Mars militarē. In ſūma alii dii alia ornamenta attulerut. quibus mūdus extructus. Mercurius: Q um harū rerū uarietatem: & ex his futurā contentionem uidiſſet: hoībus rhetoricam dedit: ut per deliberatiuum genus ex rebus quod melius uideretur: eligerem⁹: per iudiciale contentiones & diſceptaiones diſſolueremus: Per demoſtratiuū: quod celebratum & laudabile eſſet. commendaremus. Hac ergo de cauſa fabulæ rhetoricæ inuentionem: Mercurio aſcribunt: Q ua & cæteri dii poſtea in diſceptationibus uſi ſunt: Hanc de Mercurio opinionem poetæ ſecuti fere ſunt. Hor. Mercuri facunde nepos atlantis: qui feros cultus hominum recentū uoce formaſti &c. Idem Diodorus in.i. teſtatur: fabulas (ut opinor) ſecutus: i.vi. autem hiſto

Rhetorices inuentor.

Gorgias diſcipulus Empedoclis.

Inuenta deorum in cōſtitutiōe mūdi.

Mercuri⁹ an fuerit inuentor orationis.

potuiſſet.Q uãq̃ hoc ipſum:Effertur funus:cõciſum eſt.Ita ut nõ breuitati ſer uitũ ſit:ſed magis uenuſtati.Q uod ſi nihil fuiſſet:niſi in ignẽ poſita eſt:tñ res tota cognoſci facile potuiſſet. Sine dubio narrationi aliqd ſuperfluũ cũ iucũ

Breuitas nar ratõis qualis.

ditate magis conuenire ſentit:quã quid breue/& conciſcum cum obſcuritate: Q uæ maiore cũ periculo eſt in narratione/q̃ in cæteris orationis parti bus:ut ipſe ſtatim poſtea teſtatur. Exigitur in narratione Breu tas:ut auditor:ut iu dex/quæ dicantur/facile meminerit:quã tñ in eo ponas:ut non minus : ſed ne plus dicatur: Verũ ſi in altero peccandũ fuerit:ſatius duxerim narratiõi aliqd ſupereſſe/q̃ deeſſe.Breuis itaq; oratori propriaq; erit narratio:ſi rẽ inde cæpe rimus exponere:unde ad rẽ/de qua agitur/pertinet:neq; ab ultimo initio repe tatur:ut:uulgatũ illud troianũ bellũ a gemino exordiri ouo . Deinde ſi recide rimus oĩa/quibus ſublatis nec cognitõi quidq̃:nec utilitati detrahatur. Eſt eñ

Breuitas par tiũ/q̃ Sũmã lõgam facit.

quædã partiũ breuitas:quæ ſũmam tñ longã/nec neceſſar.ã efficiar.Itẽ ſi non longius q̃ ſcitu opus eſt/narrationẽ ꝑducemus:& ſi tranſlatiõibus nullis ute mur tũ etiã ſi nihil extra cauſam dicemus.Cæterũ ſi nõ unius/ac ſimplicis fa cti expoſitio:ſed lõgior/uariarũq; rerũ narratio futura eſt:eã partiri:quo audi

Narratiõem lõgiorẽ ac ua ria partiri uti le eſt.

endi tædiũ leuetur:utile fuerit.In quo genere breues tranſitiões/non mõ uitio nõ dabũtur:ſed plurimũ etiã ꝓderunt.Reficietur nanq; iudex priorũ fine:& ſe uelut ad nouaq; rerũ initiũ præparabit. Q uin ſi rerũ ordo ſi in longũ exire uidebitur:nõ inutilis erit in extremo ꝑtitionũ loco cõmonitio. Q uod & Cice ro aliqñ uel in breui fecit narratiõe.Adhuc cæſar . Q .ligarius oĩ culpa caret.

Tranſlatiões utiles.

domo eſt egreſſus nõ mõ nullũ ad bellum:ſed ne ad minimã quidẽ belli ſuſpi cionem.Præterea ſciendũ:Q uod ut extranea oĩa non mõ ſuperflua/ſed etiam

Commonitio utilis.

non utilia uitanda ſunt:ita extra cãm etiã aliquid aſſumendũ:quod ueriſimilẽ

Orationis li garianæ loc9

magis faciat narrationẽ.Nec.n.tanta fuerit breuitatis cura:ut ea;quæ credibi lem faciant narrationẽ: nõ inſerantur/Nã & Cicero qũ potuiſſet breuiter illã Clodii ab urbe profectionẽ:ut Miloni inſidias faceret:exponere:quot res extra aſſumpſit:quo ſua illa narratio iudicibus credibilis uideretur . Et quod clodi

Milonianæ narratio.

us ſtatuiſſet omnino.R.P.uexare:& quod annũ ſuũ ad petendã præturã diſtu liſſet.&.L.paulũ ſingulari uirtute ciuẽ effugeret:& ut ad lacerandã.R.P.annũ haberet integrũ.Tranſtulerit itaq; in annũ proximũ non religiõe aliqua: Sed ut plenũ haberet annũ ad præturã gerendã.i.ad euertendãR.P.& quod pręte rea:qũ illi occurreret:præturã ſuã mancã ac debilẽ fore cõſule Milone:quem ſũmo po.Ro.cõſenſu declarari uidebat:cõtulerit ſe ad cõpetitores:Idq; ita fe cerit:ut totam ipſe ſolus etiam inuitis aliis petitionem gubernaret.Et alia mul ta:quæ partim facti expoſitione premittũtur:partim ẽt in ipſa narratione inſe

Excurſus. Cluentianæ orõnis Nar ratio.

runtur. Vt frequẽs ille ꝓ.A.Cluẽtio in narratiõe excurſus: O mulieris ſcelus ĩ credibili:Et ꝑter hanc unã in oĩ uita ĩauditũ.O libidinẽ effrenatã/& ĩdomitã. O audaciã ſingularẽ/Nõ timuiſſe ſi minus uim deorũ hominũq; famã: ac illã ipſam noctem & cetera.Ita & paulopoſt in narratiõe cõtra Oppianicũ illa uel

lōga iudicium allocutio.Sētio iudices uos pro ueſtra humanitate his tātis ſceleribus breuiter a me demonſtratis uehementer eſſe commotos. Quo tandem igitur animo fuiſſe illos arbitramini:quibus his de rebus non modo audiendū fuit:uerum & etiam iudicandū:Et deinde.Eſt enim copioſa ac uehemens: & tempeſtiue maxime introducta:quæ non mō ꝓlixam non facit narrationem: ſed expectatā:dilucidā:ac in primis credibilē. Simplex enim & undiq; præciſa non tam narratio: q̄ cōfuſio uocāda.Nec longa illa nimis narratio uocetur quæ id tantū:quod opus:quodq; ſatis eſt:cōprehendit.Sed nec illud quātum opus eſt:ita interpretemur:id eſt quantū ad iudicandū ſufficit:quia non incompta omnino debet eſſe breuitas.Alioquin indocta ſit:Nam & fallit iudicem uoluptas:Et minus lōga:quæ delectant uidētur:ut amœnū:& molle iter: etiam ſi longius eſt minus fatigat: q̄ durum:arduūq; cōpendiū.Vale:meq; clariſſimo patruo tuo Dominico:Angeloq; patri cōmenda.

Narratio cōtra Oppianicum.

Narratio ſimplex & ꝓciſa eſt confuſio:

¶De eloquentie rhetoricæq; origine uariæ opiniones:ex epiſtola ad Ludouicum phalerium. Caput nonum.

ELoquentiā ex deis proceſſiſſe antiqui ſcriptores teſtati ſunt:ego ſummū & uerū deū eius auctorē me credere dixi. Nā qū deus omniū principiū ſit:ex quo oīa bona emanarūt:Quūq; rhetorica unū ex bonis ſit: Sequitur eā ex deo eſſe.Nec quiſq̄ dubitare debet:qn geniti ꝓtinus hoīes ab ipſo deo a quo primū creati ſunt:ſermonē acceperit:qui mox(ut Fabius ait)ſicut in medicina:qū uiderēt alia ſalubria:alia inſalubria:ex obſeruatiōe coꝝ effecerūt artē:ita:qū indicēdo:alia utilia:alia inutilia deprehenderēt:rhetoricē cōſtituerūt: cuiꝰ primū īuētorē Ariſtoteles Empedoclē Laertio tradēte dixit:Et idē Fabiꝰ in tertio eū ſecutus uī:Nā inqt prius poſt eos:quos poetæ tradiderūt:mouiſſe aliq̄ circa rhetoricē:Empedocles dicitur:cuius diſcipulus fuit Gorgias.Alii iocoſam & facetā originē in mediū afferunt:In fabulis.n.traditur : Deū ipſum: Quū uniuerſū mundū cōdere uellet:Ex uariis eū rebus ornaſſe:Vnde ēt ab ornamēto appellationē ſortitus ē:cæteriſq; diis qui ꝓximi erāt īperaſſe: ut quod qſq; cōmode poſſet:in mūdi fabricā afferret. Itaq; Pallas oleā attulit & textrinam:Bacchus uitem:Ceres panē & alias fruges:Apollo medicinā:& muſicam & uaticinādi artē:Vulcanus fabrilē:Mars militarē.In ſūma alii dii alia ornamenta attulerut.quibus mūdus extructus.Mercurius:Quum harū rerū uarietatem:& ex his futurā contentionem uidiſſet:hoībus rhetoricam dedit: ut per deliberatiuum genus ex rebus quod melius uideretur:eligeremꝰ:per iudiciale contentiones & diſceptaiones diſſolueremus:Per demoſtratiuū:quod celebratum & laudabile eſſet.commendaremus.Hac ergo de cauſa fabulæ rhetoricæ inuentionem:Mercurio aſcribunt:Qua & cæteri dii poſtea in diſceptationibus uſi ſunt:Hanc de Mercurio opinionem poetæ ſecuti fere ſunt.Hor.Mercuri facunde nepos atlantis:qui feros cultus hominum recentū uoce formaſti &c.Idem Diodorus in.i.teſtatur:fabulas(ut opinor)ſecutus:i.vi.autem hiſto

Rhetorices inuentor.

Gorgias diſcipulus Empedoclis.

Inuenta deorum in cōſtitutiōe mūdi.

Mercuriꝰ an fuerit inuentor orationis.

rias:ubi ait:unde interpretis nomen aſſumpſit.Non ꝙ nominū | aut orationis
(ut quidā tradunt)fuerit inuētor:Sed quia diligentius| q̄ cæteri|mandata refe
rebat.Quod aūt prius a diis uſurpata fuerit rhetorica diſciplina Homerum
apud græcos teſtem faciunt oēs:Et magnus auctor in primis Fabius Quinti
lianus in ſecundo oratoriarum inſtitutionum libro: Multi Virgilium apud la
tinos:alioſq; poetas|in quibus deorū conciones leguntur: & cauſarū defenſio/
nes:Sunt qui ſaturni inuentū eloquentiā faciunt: Qui genus indocile| ac di/

Saturnus inuenit eloquētiam.

ſperſum montibus altis compoſuit:legeſq; dedit:ut Virgilius ait:a qua opinio
ne uidetur Cicero in rhe.nō abhorrere:licet auctoris nomē nō expreſſerit. Poſt
deos|heroes uſi ſunt arte rhe.Homero teſte.Qui neſtori ſuauē|& iucundā ora

Heroes uſi ſunt arte rh.

tionē aſcribit:Sonorā uero & grauē Menelao:Rotundā| acutā| uehementem|
ſplendidā uliſſi.Quæ genera & Fabius ī ultimo tetigit(ut dixi).Sed hæc grę
ci more ſuo ludētes facere finxerunt:Ad aliud tñ ſenſum his fabulamētis ue/
latū deferētes.Sed qui omiſſis fabulis|ueritatē ſequuntur:Syracuſis|quæ ciui/

Syracuſis dicēdi ars aſcribitur.

tas eſt Siciliæ|dicēdi artē aſcribunt:Quæ qū a Gelone & Hierone ſæuiſſimis
Tyrannis liberata eſſet:Quumq; Po.Syracuſanus īperare cœpiſſet: Corax ſy/
racuſanus genere:qū animaduerteret populū rē eſſe incōpoſitam | & incondi/
tam:Et orationē eā eſſe:Cuius moderatione homines gubernarētur:corā popu
lo ſyracuſano prius ſermonibus lenibus|& blandis cōcionis aſperitatē mitiga
re cœpit:Dehinc populo cōſulere de qbus oportebat: Et ueluti narratione ex/

Corax inuentor rhe.
Procemia.
Certamina.
Epilogi.

plicare:Dehinc capita rerū repetere:Et in memoriā breuiter replicare quæ di/
cta erāt.Pria quidē procemia uocauit:Secūda certamina:Tertia epilogos.hac
rōne rhetorices opera Corax demōſtrare uoluit:Ex quo plures ſyracuſanorum
ei liberos ſuos cōmiſerunt:ut ex eo dicendi artē diſcerent:Cuius diſcipulus Ti
ſias fuit:Qui præceptori mercedē:quā promiſerat dare recuſauit. Hunc Cice
ro principē rhetorum appellat in rhet.inquit:Ac ueteres quidē ſcriptores hu/
ius artis uſq; ab principe illo atque inuentore tyſia repetitos unum in locū cō

Gorgia præceptore rhe. Athenis floruit.
Lāpades orationes.

duxit Ariſtoteles.Athenis poſtea ars dicendi Gorgia leontino ꝑceptore floruit:
Qui qū a leontinis aduerſus finitimos bellū gerētibus athenas petitū auxilia
miſſus eēt:cōciones luculētas in legatiōis uſum habere cœpit. Ad quē audien
dum qū uniuerſa ciuitas cōmoueretur:dies cōcionū|feſta ſolēnia: oratiōes ue/
ro|lampadas uocabat.Quapropter athenienſes Gorgiæ eloquētia admodum
delectati|ei filios ſuos:ut præcepta rhetorices diſcerēt:tradiderunt. Et eū:qum
athenis retinuiſſent:auxilia leontinis miſerūt.Doctores artis(ait Quin.)ſero
iā|& citra Thiſiam|& coraca fuerūt:Et.M. Tullius Ci.in libris|quos de orato

Gorgias.cix. uixit an.
Iſocrates uixit.xc.an.

re diuinæ ſcripſit:Neminē inquit ſcriptorē artis|ne mediocriter quidē diſertū:
fuiſſe dicebat:qū repeteret uſq; a corace neſcio quo|& Thiſia quos artis illius ī
uētores|& pricipes fuiſſe cōſtaret:Eloqntiſſimos tñ hoīes|q iſta nec didiciſſent:
nec oīo ſcire curaſſēt.His fuit æmulus Gorgias ipſe q cētū & nouē uixit ānis.
Poſt quē floruit eius diſcipulus Iſocrates:q & ipe nonageſimū cōpleuit annū.

Antiphon primus omniũ orationẽ ſcripſit:Et nihilominus artẽ & ipſe compoſuit:Ante periclem ſcriptum quidq̃ quod oratorium ornatum haberet negat in bruto Tullius. Pomeridianis ſcholis Ariſto. præcipere artem cœpit: cuius auditor Theophraſtus fuit a diuina eloquẽtia nominata. Poſtea Hermagoras uelut propriam artem cœpit:Cui æmulus Athenæus fuit.Cicero in claris oratoribus tradit:primum ſe oratorem athenis extuliſſe:primũq; etiam monumẽtis & litteris mãdari orationem cœptã.Sed laertio teſte Socrates cũ Aeſchine diſcipulo primus oratoriæ cãpos aperuit.M.Cato Ro.primus aliqua huiꝰ artis condidit:M.Anto.incoauit:præcipuũ uero lumen ſicut eloquentiæ ita præceptis quoq; eius dedit unicum apud nos ſpecimen orandi docendiq; oratorias artes.M.Tullius.ut recitat Fabius Poſt quẽ affirmat nihil ſcribendũ fuiſſe niſi & rhetoricos ſuos ſibi adoleſcenti elapſos ipſe diceret:Et in libris oratoriis minutiora artis ſciẽs omiſiſſet.L.plotius gallus primꝰ latine docere cœpit rhetoricẽ ut ſueto.ſcribit:& Euſebiꝰ refert olympiade.clxxiii.L.octacilius pilutꝰ & ipſe per id tp̃s rhetoricẽ docuit põpeii magni præceptor:qui primus libertinorum apud Ro.hiſtoriam ſcripſit:ut Tacitus tradidit:quum ad id tp̃s ingenui dũtaxat ſcribere cõſueſſent.Hermogenes q̃rit:in decẽ capitibꝰ rhetorices: An ex deo aut ĩ deo rhetorice ſit.An in heroibꝰ: quo pacto ad hoĩes peruenerit: Q uoq; mõ athenis primũ floruerit:multis qdẽ uerbis:Q uæ huc tranſcribere ſtatui:qũ ad manus uulgi opuſculũ illud hactenus nõ peruenerit.Ad primum igitur inqt redeamus.Si ex deo aut in deo rhetorice ſit.Ad quod dicimus:deũ ſi rerum omniũ principiũ ſit & rebus oĩbus eſſentiã tribuat:noſtræ quoq; artis eſſe conditorem:In quo demõſtrãdo huiuſmodi ſyllogiſmo utimur.Q uæcunque bona ſunt:a deo ſunt.At bonum eſt rhetorice:Igitur ex deo: Et ita primum per quãdam ratiocinationẽ ignotã eius generationẽ conſtituimus. Sed cõmodius alteram ipſius generationẽ per fabuloſam quandã concinationem referemus.Aiunt:neq; ab re aiunt:Deum ipſum:qũ uellet mundũ hunc condere:decreuiſſe illum ex diſſimilibus portionibus condere ac ſuſpẽdere:Et ita de cẽtiorem reddere:Atq; ita factum eſſe:uocatumq; coſmõ ab ornatu.Q um ergo deus hoc ageret:conueniſſe autumãt deos omnis:Et unumquẽq; adieciſſe ꝑticulam ſuam:Q uare primã omnium Palladem oleã attuliſſe & telam. Dionyſum Vitem:Cererem fruges:Apollinem medicinam muſicẽ & diuinationem:Vulcanũ (ſic tranſferatur) fabrateriã:Martẽ militiã.Atq; unũquẽq; attuliſſe aliqd:quod ad eſcam & paſtionẽ:quod ad paſtinationẽ & ſemẽ: & quod ad aliquod artificii genus pertineret:Et ita mũdũ hunc conditum eſſe:Mercurium aũt facundũ & eloquentem: qum cõtemplatus eẽt huiuſmodi ornatum & uarietatẽ rerum:ueritum:ne quia ſeditio & controuerſia irreperet:rhetoricen & artem dicẽdi hominibus tradidiſſe:Vt hac uidelicet in conſultatione quod præſtabilius eſſet:perſuaderemus:In iudiciali controuerſias tolleremus:In laudem hoc & illud diceremus:Laudaremuſq; magis & minus:pro loco:pro tem

Antiphõ primus orationem ſcripſit.
Orator primus athenis oratio prima
Socrates cũ æſchine primus oratoriæ campos aperuit.
Cice.rhe.
L.plotiꝰ gallus primus latine docere cœpit rhe.
Hiſtoria ab igenuis tãtũ ſcribebatur.
Hermogẽis opus.
Rhe. Deus condidit.
Bona quæcunq; a deo.
Rhe.generatio ex fabulis.
Mundi conditio.
Coſmõ ab ornatu mundũ dixere.
Inuẽnta deorum in fabricam mundi.
Mercurius inuentor rhe.

Rhe. genius mercurius.
Calliope poeticen inuenit
Athenæ primum in terris apparuere.

pore:pro perſonis:Ex Mercurio igitur dicimus rhetoricen ortū habuiſſe: cūq; maxime rhetoricæ præſideret:& genium eſſe:Quo pacto poetices aiunt Calliopen muſam inuentricē fuiſſe:Si autē ex Mercurio eſt rhetorice:igitur ex deo: & in deo eſt.Sed & aliam fabellā narrant nō alienam a propoſito. Aiunt enim qum elementorū cōfuſio eſſet:lumenq; rebus illuxiſſet:Athenas primū emerſiſſe & apparuiſſe ſtatimq; ad eis plurimū adamatas quaſi primū uiſas i terris. Præcipuos uero amatores athenarū fuiſſe Neptunnum & Mineruam:altercatoſq; inuicē pro Vrbe:uter eorū ipſam incoleret:& præſideret.Tandē poſt multā controuerſiam eo uentum eſt:ut cōmoniter eam habitarēt.& arci cōmuniter præſiderent:dum medii iudices litē dirimerent.Apud Athenas autē iudicandi ſtudioſi ſunt oēs.In ariopago igitur iudicium hoc factū eſt. Decretumq; a iudicibus:ut uterq; terram percuteret:& qui melius nomen edidiſſet:Athenis & præſideret & omen imponeret. Minerua itaq; oliuæ ramū qum eduxiſſet:Neptūnus equum:oliua æquo prępoſita eſt:quia uictoriam portenderet:& pacē. Atq; ita Mineruæ Athenæ adiudicatæ ſunt omnes repulſo Neptūno.Ex his cōſtat rhetorica uſos fuiſſe deos.& iudiciū hoc prius per artē dicendi abſoluiſſe.

Neptūni & palladis contētio de athenis.
Athenis omnes iudices periti.
Oliua equo præpoſita.
Iudiciū primū arte rhe. abſolutum.

Sed & alios quoq; deorū plurimos inuenimus iudicaſſe.Vt Eumenides. Apollinē:& Mercuriū.Sed & poeta Homerus ſcribit deos cū Ioue pariter cōcediſſe.& unūquēq; concionatū eſſe.Heroas itē minime exptes fuiſſe rhetorices oīdit:(hæc itē fabius fere ad uerbū)qū ait:Neſtorē in ſenatu græcorū aſſurrexiſſe.facundū & diſertū cōcionatorē:cuius ab ore oro melle dulcior efflueret. Id ipſum facit in Menelao.in quo morū concentū & gratiā demonſtrat:qum inquit.Hic breuiter concionatus eſt Menelaus:& pauca quidē.ſed ſonora locutus eſt.Itidē ulixem facit eloquentē:breuem:acutū:uehementē:& ſplendidū. Atq; ulixes uocē magnam mittebat e pectore:& hybernis niuibus uerba ſimilia loquebatur.Introducit etiam Phœnicem de Achille ita loquentem. Huius gratia præmiſit me Achilles:ut docerem hæc omnia:& uerborū rhetor eſſem operum autem factor.Alio item loco oſtendit rhetorices gratiam ex deo eſſe. Deus inquit gratiam uerbi inſinuat:illi autem læti contuentur:ipſe uero intrepidus concionatur.Itaq; ex ſecundo capite clarum eſt:in heroibus eloquētiam fuiſſe:poſt quos congruum fuit quaſi ex ſemideis in homines quoq; deriuaſſe.

Rhe. gratia ex deo.

Syracuſis autem aiunt Siciliæ urbe primum cœptam exerceri rhetoricen: Qum uidelicet oppreſſæ Gelonis & Hieronis tyrannide uexarētur crudeliſſime:ita ut etiam loqui prohiberētur lingua:& per ſigna:manuū & pedū ac nutus oculorum:conceptus animorum mutuos promere cogerētur.Hinc eo tempore fertur uſum ſaltatiōis & tripudia cœpiſſe.Ita uexati ſyracuſani ſupplicarūt Ioui:ut tā ſæua tyrannide liberarētur:Quod & factum eſt numinis miſeratione.Ab eo tempore ſyracuſanorum populus ueritus ne in ſimilem tyrannidem incideret: non amplius res ſuas tyranno crediderunt: ſed populari dominatione:quæ democratia uocatur:ſe regere cœperunt.Corax autem ſy

Syracuſis primū cœpta exerceri rhe.
Saltationis uſus ubi.

racuſanus unus ex populo ſapientior contemplatus populum rem inconſtan-
tem & mutabilem eſſe:ſciensq; orationem eſſe:qua omnia fierent/& guberna-
rentur:moreſq; hominũ imprimis componerẽtur:excogitauit orationem indu
cere/& conuertere populũ ad loquendũ omiſſis ſignis/quibus antea tyranni ti-
more utebatur. Quare aduocata concione qum populus omnis cõueniſſet:pri
mum cœpit blando & miti ſermone plebem permulcere:& tumultum popula-
rem lenire:quæ uerba procemia/uel principia uocant. Quum uero poſtmodum
multitudinem omnem ſedaſſet:& ſilentium omnes agerent:cœpit cõſultare de
neceſſariis:& quæ optabat/populo perſuadere. Quod genus ſermonis narratio
nem nominauit. Poſt hæc quæcunq; dixerat breuiter reſumens in medium uul
gi deprompſit. Primas itaq; partes principia uel procemia uocauit. Secundas
agonas uel exercitamenta/tertias epilogos/uel concluſiones. Etiam ita Corax ſy
racuſanus opus rhetorices oſtendens populo ſyracuſano/perſuaſit quæ uoluit:
qui finis eſt artis noſtræ. Quum poſtea probaretur admodum in dicẽdo/& per
ſuadendo:multi ſyracuſanorum ei filios in diſciplinam tradiderũt. Quare Ti
ſias quidam quum optaret/& ipſe ſe ab eo rhetoricen diſcere: animaduerteretq;
Coracem grandẽ nimis mercedẽ depoſcere/cũ adiit:uotũ aperuit:& pecuniam
quam poſcebat:quum didiciſſet:duplicatam pollicitus eſt. Corax ea pollicitatio
ne contentus illum rethoricen docuit. Quod quum feciſſet/a diſcipulo mira cal
liditate deprehenſus eſt. Ita enim Tiſias coracem aliquando aggreſſus eſt. Dic
inquit præceptor mihi diffinitionem rhetorices. Cui corax Rhetorica iquit eſt
artificium perſuadendi. Accipiens ergo Tiſias diffinitionem rhetorices/ita ra-
tiocinabatur. Oſtendam tibi præceptor/nullam me tibi mercedem debere. Nã
ſi perſuaſero iudicibus nihil me tibi debere:nihil dabo:quia perſuaſero nõ de-
bere. Non item dabo:ſi non perſuaſero:quia me nondum ſatis perſuadere do-
cueris. Corax autẽ huiuſcemodi ſyllogiſmum ita conuertit. Et ego inquit diſci
pule ingratiſſime ſi perſuaſero recepturum me præmium abs te recipiam:quia
perſuaſero. Si item non perſuaſero:recipiam:quia talem te iam fecerim diſci-
pulum:qui præceptorem queas ſuperare. Tunc qui aſtabãt/proclamarunt:ma-
li corui malum eſſe ouum:& arguti præceptoris argutiorem eſſe diſcipulũ. Se
quitur quo pacto Athenis floruerit rhetorice:& enim inde oratorũ cœpit aca-
demia. Floruit igitur Athenis primũ rhetorice hoc modo. Leontina ciuitas Si-
ciliæ eſt:quam olim incoluere Athenienſes. Habentes enĩ bellum leontini cum
finitimis miſerunt athenas Gorgiam oratorem poſcẽtes auxilia. Gorgias cum
ueniſſet Athenas/artificioſiſſimam habuit orationem:exponens aduentus cau-
ſam/& neceſſitatem. Tantaq; fuit indicendo uis:ut totas Athenas ad ſe audien
dum/& exaudiendum conuerteret. Delectatiq; mirifice Athenienſes orõne Gor
giæ:illum obſecrarunt ut modum hunc orandi Athenis doceret:pollicentes
præmia prægrandia. Quibus quum annuiſſet:auxilia petita ab Athenienſibus
miſſa ſunt Leontinis: Ita ſtatim Athenienſes rhetoricen/& orandi modũ pdi-

Corax ſapien tior orõnem excogitauit.

Procemia/uel principia.

Narratio.

Agones uel exercitamẽta

Epilogi ſiue concluſiones.

Perſuadere finis Rhe.

Tiſias.

Coracis & tiſiæ fabella.

Rhetorices diffinitio.

Syllogiſmi conuerſio.

Mali corui malũ ouum

Rheto. quo pacto floruit Athenis.

Leontini.

Gorgias oratoriæ primus doctor Athenis.

Pallas præſidet athenis.
Oratores primi Athenis.

dicíſſe:& in ea arte præter cæteros ualuiſſe. Quare etiam fabuloſe tradũt Palladẽ Athenienſibus præſidere. Nam primi oratorum ex Athenis emerſerũt hi Antiphon Rhamnuſius: Lyſias Cephali | Iſocrates | Iſæus | Andocides | Demoſthenes | Aeſchines | Lycurgus | Hyperides | Dinarchus.

Auditores nõ ſemper alloquẽdi.

¶ Non ſemper in principiis auditores alloquẽdi: Sed & in aduerſarios ſermo dirigendus: Et proſopopœia & apoſtrophe utendum: Quiq; ſint proſopopœię modi | ex epiſtola ad Marinum Contarenum. Cap. decimum.

Oratio pro ſcauro.
Apoſtrophe
Proſopopœia.
Oro in uatinium.
Orõnis locus in. L. piſonẽ.

QVi affirmant ſemp in principiis auditores alloquẽdos: idq; lr̃is tradiderũt: ut meo opprimerẽt: ſtulti ſunt hoĩes. Quippe Ciceronẽ inſcitię prius arguãt oportet: Qui & ꝓſopopœia qñq; uſus eſt: Vt pro ſcauro ambitus reo: quẽ bis defendit: & ſæpius ẽt apoſtrophe: ut in uatiniũ teſtem. Si tua tantũmodo uatini qd indignitas poſtularet: ſpectare uoluiſſem: feciſſem id | quod uehemẽter placebat: ut cuius teſtimoniũ propter turpitudinẽ uitæ ſordeſq; domeſticas nullius momẽti putaretur: tacitus dimitterẽ. Nemo enim horũ ita te refutãdũ: ut graue aduerſariũ: aut ita rogandũ: ut religioſum teſtem arbitrabatur. Sed fui paulo: & cætera. Item ut in Luciũ Piſonem: iam ne ſentis bellua? Iam ne ſentis? quæ ſit hoĩum querela frõtis tuæ. Nemo queritur ſyrum neſcio quẽ de grege nouitiorũ factũ eſſe cõſulem? nõ enim nos color iſte ſeruilis | piloſæ genæ | non dentes putidi deceperũt. oculi | ſupcilia | frons | uultus denicq; totus: qui ſermo qdã tacitus mẽtis eſt: hic in fraudẽ hoĩes impulit. Sed huic orationi uidetur principiũ deeſſe ex aſconio quibuſdã. Ne contendamus. Idẽ in Luciũ Catilinã. Quouſq; tandẽ abutere Catilina patientia nr̃a? Quã diu nos etiam furor iſte tuus eludet? quẽ ad finẽ ſeſe effrenata iactabit audacia? Nihil ne te nocturnũ præſidiũ Palatii? nihil ne urbis uigiliæ? nihil timor populi? nihil cõcurſus bonoꝝ oium? nihil hic munitiſſimus habendi ſenatus locus? nihil horũ ora | uultuſq; mouerũt? Patere tua cõſilia nõ ſentis? Idẽ in Saluſtiũ: Ea demũ magna uoluptas eſt criſpe ſaluſti æqualẽ | ac parẽ uerbis uitam agere: neq; quidquã tam obſcœnũ dicere cui nõ ab initio pueritiæ oi genere facinoris ætas tua reſpõdeat: ut ois oratio moribus cõſonet. Neq; eni qui ita uiuit: ut tu: aliter ac tu loqui poteſt. Neq; qui tã illoto ſermone utitur: uita honeſtior eſt. Item Saluſtii in Ciceronẽ | Grauiter: & iniquo aio maledicta tua paterer. M. Tulli: ſi te ſcirẽ iudicio magis | quã morbo animi iſta tua petulantiã uti. Sed cũ in te neq; modũ | neq; modeſtiã ullam animaduerto: reſpõdebo tibi: ut ſi quã uoluptatem maledicẽdo cepiſti: eam male audiendo amittas. Perſonæ | res | loca | tẽpora quãdoq; præter præceptiones aliquid ſibi uſurpant: utq; ex auctoritate ueterũ huic ſniæ fidem faciamus | adducam Fabii teſtimonium in. ii. quod tale eſt: Auerſus quoq; a iudice ſermo | qui dicitur apoſtrophe | mire mouet: ſiue aduerſarios inuaſimus: Quid eni tuus ille tuberco in acie pharſalica gladius agebat: ſiue ad inuocationem aliquam cõuertimur: Vos eni iam ego Albani tumuli | atq; luci: ſiue ad inuidioſam implorationẽ: O leges porciæ | leges ſemproniæ. Sed illa quoq;

Orõnis in Catilinã principium.
Orõnis principiũ in Saluſtium.
Saluſtianæ orõnis initiũ in ciceronẽ.
Præceptiões mutantur ex rebus | locis | temporibus.
Apoſtrophe

Auerſo.
Virgilii loc⁹.

uocatur auerſio/quæ a propoſita qõne abducit audientem:Non ego cum Da/
nais Troianã excindere gentem Aulide iuraui.Q uod fit ex multis/& uariis fi
guris:qum aut aliud expectaſſe nos:aut maius aliquid timuiſſe ſimulam⁹:aut

Oronis cælia
nę procemiũ.
Proſopopœ/
ia quę & un/
de.

plus uidere poſſe ignorãtibus:quale eſt procemium pro cælio.Idem in eodem:
Illa adhuc audentiora/& maiorum(ut Ci.exiſtimat) aterũ fictiones perſona/
rum/ quæ πρoσωπoπoιια dicuntur. Mire nanq; tum uariant orationẽ:tũ
excitant.Et infra:ſunt qdam/qui has demũ πρoσώπoπoιίας dicãt:in qui
bus & corpora/& uerba fingimus.Nam eodem auctore proſopopœia dicitur
perſonæ fictio:ad uerbum perſonæ factiua.cõponitur eni ex πρoσωπoν &
πoιω Figura eſt ſecũdum grãmaticos:uel qñ inanimatũ ad animatum loqui
tur:ut apud Naſonẽ:Miſſus in hãc uenio timide liber exulis urbem:Da placi
dam feſſo lector amice manũ:uel animatum ad inanimatũ:ut apud eundem:
Parue(nec inuideo) ſine me liber/ibis in urbẽ:uel quãdo etiã ad inanimatum
ipſum quoq; inanimatũ loquitur:ut in ipſius uatis trãſformationibus fit ſæpi

Proſopopœ/
ia ſecundum
rhetores.
Sermocina/
tio qd differt
a conforma/
tione.

us. Rhetores dicunt proſopopœias aliquãdo orationes pro dignitate perſonaꝝ
accõmodatas.Q uinti.in.iii.Ideoq; lõge mihi uidẽtur difficilimæ pſopopœ ę/
in quibus ad reliquum ſuaſoriæ laborẽ accedit etiam pſonæ difficultas.ponit
plures proſopopœiæ modos:idẽ Fabius in nono:& alii/quos recidere in ſupra
dictos puto.Illud tantũ dicã a te interrogatus/inter ſermocinationẽ oratoriam
& cõformationẽ hoc itereſſe:Q uod ſermocinatiõe alicui pſonæ attribuitur ſer
mo/qui exponitur cũ ratione dignitatis:cõformatio uero eſt:qum res muta fit
eloquens:Et ei oratio attribuitur ad dignitatẽ accõmodata:ſicuti Ci.R.P.facit
loquentẽ:Q uę tamen(ut ante ſcriptum eſt)proſopopœia græce dicitur. Iccir
co obſeruationes plures ſunt in orõnibus Ciceronis/quã in rhetoricis inſtitutio

Partes Rhe/
toricę.
Elementa.
Opera.

nibus:& oĩbus oratoriis libris pceptiones.❡In rhetoricis de inuẽtione/in ora/
tore ad.Q .fratrẽ/in partitionibus oratoriis ad filium Cicero partes appellatiq
nõnulli dixerũt opera:Athenęus elementa.Sed teſte Q uintiliano neq; elemẽta
quis dixerit recte.Ita eni ſimplicia eſſent & prima principia ac initia:ut mun/
di uel humor/uel ignis/uel materia/uel corpora inſecabilia:qum contra hypo/
theſis prior ſit:Et hę inſup partes ſuis conſtent annexis.Nec operum recte no/
men accipiunt:quæ nec ab aliis perficiuntur:ſed & aliud ipſa perficiunt. Par/
tes igitur:nam qum ſit ex his rhetoricę:fieri nõ poteſt:ut qum totum ex parti/
bus cõſtet:non ſint partes totius:ex qbus cõſtat:inuenire/diſponere/eloqui/quę
ſequntur/oratoris quidẽ ſunt. At inuẽtio/diſpoſitio/elocutio:& cętera/artis ſũt

Partium orõ
nis numerus
uarius apud
auctores.
Actio ſiue p
nũciatio.

partes:quippe ex quibus tota hęc rhetoricę facultas conſiſtat.Sed de harũ nu
mero multi diſſenſere:Albutius eni tribus partibus cõtentus/memoriam/actio
nemq;/ſiue pronunciationẽ tollebat:has inquiens nõ arte:ſed natura cõſtare:ut
clariſſimi ſcriptores docuerunt.Traſimachus ſolam actionem ſubtraxit. Dion
autem inuentionem tantum diſpoſitionemq; tradidit. Sed duplicem utranq;
rerum ſcilicet ac uerborũ:ut ſit elocutio inuẽtionis:pronũciatio diſpoſitionis.

Iudicialis in/
uentioni ſu/
biicitur a Ci
cerone.
Ordo.
Diſpoſitio.
Oratori tria
aīaduertēda.
Sermo res &
uerba habe/
at neceſſe ē.

Alii contra plures q̄ qnq; eſſe uoluerunt: Quibus & ipſe Cicero de pfecto ora
tore ad Brutū non nihil aſtipulatus eſt inuentioni iudiciū ſubſtituens: ut inue/
nire quidem primū ſit: deinde iudicare. Atqui iudicii uis una pars nō poteſt ui
deri: quod ea cæteris omnibus partibus excepta memoria cōis ſit: ac pariter fe
re neceſſaria: ſine qua nec utilia quis inueniſſe/ac euitaſſe contraria: nec diſpo/
ſuiſſe cōmode/exornaſſe ue/aut egiſſe recte dici poterit. Nōnulli ēt ordinē addi
derunt: quaſi diſpoſitio aliud ſit: q̄ optima rerum ſecundum ordinē collocatio:
Quamobrem quinq; partes ſtatuentes optime ſenſiſſe uidentur. Tria nanq; in
primis oratori animaduertenda ſunt. Quid dicat. Quo quidq; loco/& qūo.
Nam omnis ſermo quo aliqd in mente conceptū enūciatur: & res & uerba ut
hēat neceſſe eſt. Rerū inuentio/ac diſpō eſt. Elocutio uerborū. Pronūciatio toti
us: quā memoria adiuuari/aut uerius cōtineri neceſſariū eſſe qs nō uiderit? Ha
bent uero & hæ ptes ſuū inter ſe ordinē: Primum enim oīum ē: quæ cauſæ no
ſtræ conueniant/inuenire: Tum inuenta ſuo quæq; loco diſponere. Quibus in
partibus prudentia magis quam eloquentia deſideratur: Poſt res ipſæ excogita
tæ diſpoſitæq; idoneis uerbis ac ſententiis ſunt inducendæ: Ea deinde oīa me/
moriæ theſauro/uti fideliſſimo creditarū rerum cuſtodi/reponenda. Poſtremo
pronunciatione/quēadmodum inueneris/præparaueriſq;: exponenda/ palamq;
edenda: Victorinus in rhe. inquit: Alii enim ptes ſeptē: multi quattuor. Sed ple

Partes orato
ris officii di/
cūtur a Chi/
rio conſulto.

riq; quinq; eſſe dixerunt. Eorū & ſententiā Cicero ſecutus/quinq; ptes eſſe cōfir
mat: inuentionē/diſpoſitionē/elocutionem/memoriā/& pronūciationem. Con
ſultus Chirius quiq; & ipſe ponit: Et eodem nomine nuncupat partes oratoris
officii/hæc grecæ inquit uocantur ε ργατου ρκτορος.

De quattuor/ſiue quinq; generibus cauſarum diuerſæ ſententiæ/hæq; pro/
babiles: Et cauſa diuerſitatis de eorū numero/& noibus apud Ciceronē ex epi/
ſtola ad Ioannem Calpurnium. Caput uudecimnm.

Genera cāū
quinq;.
Cice. diuerſa
ſenſit de ge/
nerib⁹ cāū.
Ars uet⁹ rhe/
Cice.
Ars noua rh.
Cice.
Admirabile/
& anceps eſt
idem qd tur/
pe & dubiū.
Obſcuꝝ cau
ſæ genus.

Georgius Vallenſis uir non incelebris: grauiq; firmoq; iudicio in arte rhe
torica magiſter Venetiis profitetur. Ad hūc uiſendū qum hodie acce/
ſiſſem: offendi duos eloquētię doctores inter ſe diſputantes de quattuor
cauſarū generibus apud Ciceronē: quæ & quinq; facit: Qui ubi me uiderunt:
coegerūt dicere: Quid ſentirem de appellatione/ & numero horum generum:
quorū uariatio eē nō parua cū apud alios/tū apud ipm Ci. uidetur. Cicero inq̄
in rhetoricis de inuenitione quinq; affirmat: honeſtum/admirabile/humile/an/
ceps/obſcurū. Ad Herēniū: admirabile/tacuit: Turpe aūt adiecit. Quoniā di/
uerſos ſeq̄batur auctores: Hermagorā in illis: & Ariſt. ī his Hermetē pceptorē
ſuū/& iuniores: unde & illa uetus ars Hieronymo dicta eſt (ut opinor) & hæc
noua uulgo nūcupatur. Vtrāq; generꝝ enumerationē pbabilē duxit: nec diſſeri
entē a ſe penitus. Nā quod illic admirabile/& anceps dicitur: hic turpe/& du/
biū non re qdē/ſed nomine tantū diuerſo appellatur. Quod ita eē ex utriuſq;
nois finitiōe facile dignoſcitur. Illud uero: qd obſcurum: qntū cāæ genus alias

aditctum uidemus:Q uod q̄dem eſt:qum aut tardiores ad cognoſcendū ſunt
iudices:aut qum ipſa cauſa grauioribus rebus īplicita eſt:q̄ quæ facile percipi
poſſit. Vtcūq; uero illud accidat:ſi cā ip̄a/& finita/& cōſiſtens ſit/& de qua ora
tori ſit quærēdū:ſub aliquo ipſorū quattuor generū/de q̄bus hic agimus:quæ
& a q̄buſdā cauſarū ſchemata dicta ſunt:ut cōprehendatur:neceſſe eſt. Eorum
numerū:Si libuerit:hoc modo deducemus.Cauſarum rō:unde hæc genera di/
cūtur:dupliciter attēditur/quo ad qualitatē ſcilicet/& quo ad quātitatē. Q ua
litas in cauſæ honeſtate/aut turpitudine cōſiſtit:quātitas aūt in momento. Per
inde cauſa oīs de qua oratori ſit dicendū/aut manifeſtā.De his rebus/quæ aut
magni/aut nō nullis ſint momēti/habebit qualitatē/aut dubiam.Si manifeſta:
uel ea expreſſe honeſta:& ſic primū cōſtituitur genus:uel exp̄ſſe turpis:& ita
habetur alterū:ſin in cauſa aliquid ꝓbandum:& contra aliquid improbandū
appareat:Id dubium tertiū cauſæ genus dixere.At ſi de qua agetur cauſa/nul
lius/uel minimi ſit momenti:nec multū propterea de ea curādum:utcunq; qua
litas fuerit humile cauſæ genus cōſtituetur.Nec nos p̄terit/& alia p̄terea mul/
ta in hoc genere dici potuiſſe:quæ quia nō multum ad rem faciant præteribi/
mus.Verū illud noſſe oportet:cauſarū qualitatē per ſingula genera perſonis/lo
cis/tēporibꝰ/cauſis/modis aliiſq; circūſtātiis uariari:uti apud Catonē inq; libe/
ra ciuitate libertatē laudare/atq; extollere:Tyrānidē uero contra uituperare/ac
dānare:honeſtiſſimū/& eſſet/& habetur.At idē apud Cæſarē:uel triumuiros: ſi
non utiq; turpe:ſaltem dubium/atq; inuidioſum eſſet:ſicq; in maximis ciuitati
bus/apud iudices multa humilia haberentur:ea ipſa in municipiis nunc hone/
ſta/nūc turpia auditores iudicarēt.Nā humile cauſæ genus a cæteris nō quali
tate/ſed quantitate(uti proxime oſtēdimus)ſeparatur.Tempora quoq;(ut qui
uis facile intellexerit)cauſarū qualitatē/& genera mutant.Vt ſi q̄s in pace/inq;
rerum felicitate ludos/ſpectacula/Venationes/cæteraſq; id genus oblectationes
laudarit:id honeſtū quidē/ſatiſq; probabile uidebitur.Sin bello/ac rerū carita
te id fecerit:longe aliter habebitur.Idq; & p cæteras oīs circūſtantias accidere
nemo non uiderit.Q uin.oratoriarū inſtitutionū libro quarto ſic(ni fallor)de
iis generibus ſcribit.Genera porro cāſarū plurimi fecerūt hōeſtū/humile/dubiū/
anceps/admirabile/obſcurū.i.ενδοξον.αδοξον.αμφιδοξον. παραδοξον.
δισπαρακολουθητον.Sunt q̄bus recte uideatur adiici turpe/quod alii hu
mili/alii admirabili ſubiiciūt.Admirabile aūt uocant quod eſt p̄ter opinionem
hoīum cōſtitutū.Et Fortunatianus hæc genera cauſarū alibi appellat figuras
materiarū:& alibi figuras cōtrouerſiarū quæ græci σχηματα appellāt.In ho
neſto genere cāæ tam pſona q̄ res honeſta:ueluti/Scipio uictis pœnis petit p̄mi
um:ut ſpectet ludos laurea coronatus.hic pſona honeſta & q̄d petitur.In anci
piti/pſona honeſta/& res turpis:ut Scipio p̄mii noīe petit Tyberii Aſelli mor/
tem:uel cōtra pſona inhoneſta:res honeſta.Abdicatus fortiter fecit:petit p̄mii
noīe reditū in domū patris:pſona eſt īhoneſta:quod petitur honeſtū.In admi/

Schemata.

Q ualitas cāſarū uariatur multis modis & circūſtantiis.

Figuræ materiarū dicūtur a Fortunatiano genera cāſarum.

rabili tam res/q̃ perſona inhoneſta:ut:impudicitiæ reus fortiter fecit:petiit p̃/
mii nomine accuſatoris ſui mortē.Humile genus eſt ſine opinione:ueluti pau
per ueſtimenta uendebat:alius pauper ea uendicabat tanq̃ ſibi furto ſublata.
Venditor ſe ab adultero deprehenſo illa ueſtimenta detraxiſſe dicebat: inuicē
accuſant:Ille adulterii:hic furti.Tū alter diſputantiū:hæc inquit qō facilis ē:
ſed illa difficilis.Cur genera cauſaꝝ tria eſſet ſuperius dixerit: nunc quattuor

Cárū genera cur Ci. prius tria/ deide q̄ttuor dicat.

rurſus genera eſſe dicat Ci.Hunc a te enodari nodū cupio .Reſpondi nō īme
rito quæritur/quid ita cauſaꝝ genera quattuor dicat:Cum pauloante ipſe di/
xerit:tria ſunt genera cauſarū:unde:etſi aliter etiam reſponderi/ac dici poſſet:
libet tñ in p̄ſentia ita breuiter diſſerere:Res pro qualitatū rationeluarie in ge/

Res pro q̄li/tatū rōne in genera diſtinguitur:

nera diſtingui:id exemplo planius conſtabit.Animal una res eſt:atq; ſubſtan/
tia/Eius ſecundū qualitatē/ſeu notitiā/ac cōſiderationē/duo ſtatuā hoc modo
genera.Animalium duplex eſt genus/unum quidē rationale:ut homo:irratio/
nale alterū:ut equus/Leo/& alia huiuſmodi.At ſecundū aliā cōſiderationē ſeu
qualitatē/licebit eiuſdē rei genera uariari:ut ſi dixero:Animaliū ſunt tria ge/

Genera uari/are ſecūdum unā eādemq; qualitatē ui/tium eſt.

nera:quædā enim terreſtria:quædā aerea:quædā aquatica:& ita in pleriſq;. At
qui ſecundū unā eandēq; rei qualitatē genera uariari uitiū qdem eſt. Secūdū
uero uarias qualitates/ſiue reſpectus/ea ſine uitio uariari licet. Ex quo quādo
initio dixerit tria cauſarū genera:Demonſtratiuū/deliberatiuū/iudiciale. Vnā
reſpexit qualitatē/quæ ducitur a materia.Hic aūt:qū q̄ttuor eē aſſeueret aliā
habuit rationē/quæ magis trahitur a forma.Cōtinentur uero quattuor hæc ge
nera ſub illis tribus/tanq̃ ſub generibus ſpecies.Sed nec illud ignorandū gene

Gn̄a a phis alr̄ q̄ ab oratoribus accipiuntur.

ra a philoſophis aliter/& aliter ab oratoribus accipi.Illi nāq; id tātū genus ap/
pellant:quod ſpecies ſub ſe contineat:ut:animal:ſub quo homo/equus/ideo/&
huiuſmodi cōtinentur.Oratores uero ſub genus appellatiōe/nūc ipſum genus
nūc ſpēm/nūc alicuius rei mēbrū/aut partem/nūc uarietatē.& alia huiuſmo/
di multa(ut paſſim & affatim licet uidere)cōprehendūt.Sic uero(ſi recte le/
cta recordor)hāc qōnē ſoluit uir acutiſſimi ingenii Marius Victorinus. Ani/

Victorini ſētentia de generibus cārū

maduertere enī debemus qd Cicero ſecutus ſit:res multæ ſunt:quaꝝ una ſub
ſtantia:reliquæ accidūt.Itaq; qū ſubſtantiæ acciderit una qualitas:poteſt ei &
alia accidere.Sed quæ nō ſit in eodē genere/in quo prima qualitas fuit:ut pu
ta ſi dicas foliorū genera duo ſunt/de mēbrana/& de charta:hic foliū ſubſtan

Foliū de mēbrana & charta.

tia eſt:acceſſit ei una qualitas/mēbrana:& charta pōt tñ eidē ſubſtantiæ.i.fo/
lio alia qualitas accidere:quæ nō ſit in eo genere/in quo prima qualitas:ſi di
cas:foliorū genera ſunt tria/eſt oblōgū/eſt latum/eſt quadratū.Quare ſi circa
primā qualitatē numerus diffinitionis uarietur/uitiū eſt: Sin aūt in eadē ſub
ſtantia circa alias qualitates numerus definitionis uarietur non eſt uitium:ut
hic ait:Primū cauſarū genera tria ſunt.Cauſa hic ſubſtantia eſt:accidit ei una
qualitas:ut ſit demonſtratiuū genus/deliberatiuū/iudiciale. Deinde ait:gene/
ra cauſarū quinq; ſunt:licet eadem ſit ſubſtātia:alia tñ ei qualitas accidit: In

iudiciali enim/ſiue alio genere cãæ inuenitur/& honeſtũ cauſæ genus/& admirabile/& hũile/& anceps/& obſcurũ. Ergo duplici hoc mõ poſſumus intelligere: aut quod ſubſtãtiæ/multe ſæpe accidunt qualitates: aut quod multæ qualitates ſubſtantiales sunt/id eſt. ꝙ eis qualitatibus poſſunt aliæ accidere qualitates: ut hic: ſubſtãtia eſt/ cauſa: accidit cauſæ: ut ſit iudicialis. Itaq; iudicialis cauſa eſt. Rurſus hæc ipſa qualitas ſubſtãtialis eſt: nã accidit ei: ut habeat in ſe aut honeſtum cauſæ genus/aut admirabile/aut humile/aut anceps/ aut obſcurũ. Item in deliberatiuo genere cauſæ/uel demonſtratiuo põt hoc ipſum euenire. Q uare nullus hic error eſt generis cauſarũ circa definitioné numeri. Si quidem ſubſtantiæ nunc plures accidant q̃litates (ut ſupra docuimus) nunc multæ ſunt qualitates ſubſtantiales. i. q̃bus poſſunt aliæ ĩcidere qualitates: quod ſimiliter ſupra docuimus. Tum Georgius Valẽſis ad hec ita reſpondit: Victorinus id mihi non admodũ quid ſit aperuiſſe uidetur. Nã oĩs cauſa aut ĩ lite ẽ: aut extra litẽ. Si ĩ lite iudicialis: Si extra litẽ: aut ĩ cõſultationẽ uenit: quod eſt deliberatiõis: aut (ꝓut nobis libido fuerit) laudamus: uitupamuſue: qđ eſt gñis demõſtratiui. At illa alia ſiue q̃ttuor/ſiue qnq; ſint: nõ ſunt niſi ꝓœmii: q̃ ẽ una pars orationis: nec cõmunia ambarum partium: ueluti tria illa/quæ prius recẽſuimus. Eſt enim iudicialis cõmunis actoris/& rei: ut Milonis/ & clodianorũ: utrinq; ſi quidem iudicialis nominatur. Similiter deliberatiua: ut creandus ſit conſul Auguſtus: an non: qa puer. Cõmunis quoq; demõſtratiua: Vbi Catonẽ Cicero laudat. C. Julius Cæſar uituperat. At in exordio ſecus quodãmodo fit. pro uiro forti/cõtra parricidã: Cauſa erit iudicialis: & hæc tã ad parricidã pertinet/quam ad uirum fortẽ. Ergo una erit amborum/in procemio autẽ diuerſa. Nam ſua cuiuſq; erit: altera uiri fortis: altera parricidæ: Illa quidẽ honeſta: quæ pro uiro forti: & eo honeſtior: quod contra parricidam: hæc uero turpis: ꝙ pro parricida: & eo turpior: ꝙ contra uirum fortem: Sunt itaq; duæ cauſæ: & inter ſe plurimum differentes: ut cõmunes nullo modo eſſe poſſint. Nec uero hæc cauſæ honeſtas/aut turpitudo ad cauſam illam/quæ lis eſt/& controuerſia: in qua iudicium pendet aliquid pertinet: ſed eſt quedam hominum habita opinio de actoris parte/uel rei: ꝙ partem hanc honeſtam eſſe exiſtimant illam turpem: ideoq; orator: quando intelligit partem/quam tuetur/ laborare ĩ famia p̃ iudices/cæteroſue expurgat infamiam: conciliatq; eorum animos ad bene ꝑerandum de cauſa/quam acturus eſt: Et (quãtũ fieri põt) cõtrahit in exordio beniuolentiã ſibi/& ab aduerſario alienat: quo de ꝓbatiõe ipſius cãæ: in q̃ iudiciũ oẽ pẽdet: de iure nr̃o bene: de aduerſario male opinẽtur. Q uinq; ſinẽ feciſſet/ad me cõuerſus: Q uid inqt de ſñia nr̃a tibi uidetur: uſas inq̃ probabilis nuꝑ uiſa eſt. Et reqrẽti cur uſas dixiſſem: Aio: qm̃ Laurẽtius Valẽſis olim diffuſius hãc qõnẽ tractauit/admirãtiq mecũ erat/eiuſdẽ Laurẽtii/libellũ/quẽ forte ab amico cõmodũ acceperat/eidẽ obtulit. Ex quo ad ſ[illegible] quæ ad hãc rẽ faciũt ſubiiciã. Verũ qa nõ nihil: hac in re ẽt Victorinus errauit/nõ ſatis ĩtelli-

Subſtantiæ multæ accidunt qualitates ſubſtantiales.

Q ualitates ſubſtantiales

Valenſis opinio cõtra Victorinum.

Genera quattuor ſiue qnq; cãrum nõ ſunt niſi ꝓœmii.

Laurẽtii Valenſis opinio de quattuor ſiue qnq; generibus cãrũ cõtra Victorinum.

gens in quo differant tria genera cauſa℞:demōſtratiuū/deliberatiuū/iudiciale: ab aliis quattuor generibus cauſa℞:ſeu qnq; honeſto turpi/ambiguo / humili: admirabili:reddā ipſe dr̄iam.Oīs cā aut de p̄terito ē /aut de futuro:ſi de p̄terito:aut pro noſtra uolūtate laudamus/uituperamuſue/apud aliū:accuſam⁹:pe timuſue:ſiue defendimus:Illud demonſtratiuū genus cauſæ eſt: hoc iudiciale: de futuro cōſultamus:hoc erit deliberatiuū.Itē oīs cā aut in lite ē:aut extra litē:ſi in lite:iudicialis ē:ſin extra litē:aut in cōſultationē uenit:quod ē:deliberationis:aut laudamus:uituperamuſq;:quod ē generis demōſtratiui .At illa alia q̄ttuor nō ſunt/niſi p̄oemii:quę ē una pars orōnis:nec cōmunia ambarū partiū:Siqdē cauſa iudicialis:cōis eſt actoris/& rei:ut Milonis/& Clodiano℞.Deliberatiua.ut Fabii/& Scipiōis de traducēdo in Aphricā exercitu cōis eſt.Demōſtratiua:ubi tu laudas Dionyſiū:ego uitupo.Vtriuſq; pſonæ cōis eſt. At in exordio ſecus fit.Ponamus ipſius uerba Ciceronis:ut p̄ uiro forti cōtra parricidā:Cauſa erit iudicialis:& hæc tā ad parricidam ptinet:q̄ ad uirū fortē. Ergo una erit ambo℞:in p̄oemio uero diuerſa:Nā ſua cuiuſq; erit:altera uiri fortis:altera parricidæ.Illa quidē honeſta:q; pro uiro forti:& eo honeſtior:q; contra parricidā.Hæc uero turpis:q; pro parricida:& eo turpior:q; cōtra uirū fortē.Erunt itaq; duæ cāæ ac diuerſæ:& inter ſe plerūq; cōtrariæ:ut cōes eſſe nullo mō poſſint.Neq; uero uix hæc cauſæ honeſtas/aut turpitudo ad cām illā/q̄ lis & cōtrouerſia dicitur/pēderet/aliquid ptinet:Sed ē pſumpta quædā hominū opinio:De actoris parte:uel rei:quod ptē hāc honeſtā eſſe exiſtimāt:Illā turpē Neq; id ſemp recte:Qū de bona poſſint male ſentire:& de mala bene: Quod etiā ſæpe uſu uenit:adeo ut fortis uiri cā queat eſſe iniuſta:& parricidæ iuſta. Non.n.pſonæ faciunt cām bonā/aut malā.Ideoq; orator: q̄n intelligit partem quā tuetur/laborar̄ īfamia/apud iudicū.auditorūq; mētes:purgat infamiā:cōciliatq; co℞ aios ad bn̄ ſperādū de cā quā acturus ē:Et q̄tū fieri pōt:cōtrahit ī exordio bē:uolētiā ſibi:& ab aduerſario alienat:ut poſtea p̄batiōe ipſi⁹ cāæ: in q̄ iudiciū pēdet/audiāt:de iure noſtro bn̄/de aduerſariis male iā opionē quādā pſumētes.Et paulo mox:Nō mutāt genus cāæ:quo minus ſit aut iudiciale: aut deliberatiuum/aut demōtratiuum:ſed tantum innuunt auditorum tacitā quandam uel de noſtra/uel de altera parte/op nionem.Tuum in his iudicium: Qui inter rhetores noſtri temporis principatum obtines:ſcire aueo.uale.

¶Quid ſit/& uñ dicatur Epiſtola:qd̄ eius officiū:quot epiſtola℞ gn̄a : quod artificium cōponendi epiſtolas:quiq; characteres epiſtolares:cui datur palma in epiſtolis:Et an ſtatus in epi.ut ī orōnibus repiatur:& quē potiſſimū/& quo mō imitari debemus ī ſcribēdis eplīs::Ex epi.ad Gaſparē Viduā. Caput.xii.

IAcobo tuo/ac potius meo/ſiue nr̄o/quē mihi erudiendū tradidiſti/de his/q̄ ad epiſtolæ cōpōnem ſpectāt/p̄cepta q̄dā collegi:quæ tibi exſcribere uolui ut & deſideriū meū/& diligētiā in filii inſtōne abſens uelut pn̄s pſp cias.

Epl̄a uñ dr̄. Epiſtola ē collocutio litterata/que ab aliquo abn̄te fit ad abn̄tem utile p̄poſitū

pagens. Diciturq; ἀποστέλλειν quod ē mittere:qa ad abſētes mitti tur:q̄uis Libanius in libello de ep̄la neſcio qd aliud excogitauit:& Ammonius uoluerit ide datū nomē epiſtolæ: Quod ritus erat antiqtus: ut lr̄æ naui mitte/ rētur:neq; ut poſtea his arcana notis Terra pelagoq; ferrētur. Latini lr̄as dixe/ rūt (uti ego exiſtimo) nō tā a lr̄aꝝ multitudine: q̄ a lituris q̄ fiūt:quod nō ea cu ra mittūtur ad amicos & familiares:q̄ cætera q̄ nō ad familiares pferūtur:q̄uis & p diſciplinis & ſcriptis oībus uſurpētur. At lr̄am dici q̄ſi legiterā:eo q legē ti iter præbeat:uel q in legēdo iteretur:uel a lituris:quod ſcripta deleri poſſit: q̄m plerūq; in ceratis tabulis antiq ſcribere deleréq; ſolebāt:uel ab eo:q atra mento liniatur:uel a linea q̄ γράμμη:q ex linea cōſtet: Seruius. Priſcianus grāmatici oēs docēt. Hier. ad Marcellā ſcribēs: Epiſtolare īquit offm̄ ē de re fa miliari aut de cotidiana cōuerſatiōe aliqd ſcribere: Et quodāmō abſētes inter ſe pſētes fieri:mutuoq;:aut qd uelint:aut qd geſtū ſit:nūciare:licet iterdū cōfabula tiōis tale cōuiuiū doctrinæ quoq; ſale cōdiatur. Tullius ad .Q. fratrē li.i. Illud qd̄ eſt epiſtolæ ppriū:ut is ad quē ſcribitur:de his rebus:q̄s ignorat:certior fi/ at:ptermittēdū eſſe nō puto. Et ad figulū: Quærēti mihi iā diu qd ad te potiſ ſimum ſcriberē:non mō certares ulla: Sed ne genus qdē lr̄aꝝ uſitatū ueniebat in mētē. Vnā.n.ptē:& cōſuetudinē caꝝ epiſtolaꝝ:qbus ſecūdis i rebus uti ſole bamus tēps eripuerat: Perfeceratq; fortuna:ne qd tale ſcribere poſſem:aut oio co gitare. Relinqbatur triſte qddā & miſerū & his tpibus cōſentaneū genus litera rū id quoq; deficiebat me:in quo debeat eē:aut pmiſſo auxilii alicuius:aut cō ſolatio doloris tui. Et reliq. Ad curionē: Epiſtolaꝝ gn̄a multa eē n̄ ignoras: Sed unū illud certiſſimū:cui cā res ipſa iuenta ē:ut certiores facerem abſētes:ſi qd eēt:qd̄ eos ſcire:aut nr̄a:aut ipoꝝ itereſſet. In hui gn̄is ſn̄iam lr̄as pfecto a me nō expectas. Tuaꝝ.n.reꝝ domeſticaꝝ hēs & ſcriptores & nūcios. Reliq ſūt ep̄la rū gn̄a duo:quæ me magnope delectāt:unū familiare & iocoſū:alteꝝ ſeueꝝ & grauæ. Græci multas faciunt ep̄laꝝ formas:q̄ in ep̄lis Tullianis iueniūtur: Et plures aliæ:ſi qs ſcrupuloſius eiuſmodi ſpēs obſeruet:& colligat. Quidā ex li banio pelaſgo:& aliis græcis:atq; latinis auctoribus .lxxx. ep̄laꝝ gn̄a nūero ex acto iueniſſe gloriantur. Nos ex multis pauca. Ne aut negligētes:aut ſupſtitio ſi uideamur:ad q̄ tn̄ cætera reduci facile q̄ant:pceptoris n̄ri uenerabilis ueſtigi is initentes cōgeſſimus. Eſt παραινετικὴ:p quā admōemus adhortantes ali quem uel diſſuadētes Cuiuſmōi ē ep̄la ad .q. frēm: Quattuor tragedias. Et bru ti ad Ci. ep̄la pria. μεμπτικὴ eſt:q̄ accuſamus aliquē:q qd̄ non oportebat: fecerit:q̄lis ē ep̄la ad brutū ſcda: παρακλητικὴ: p quā adortamur aliquē i re neceſſaria:& opportūa. Talis ep̄la ad curionē:q̄ icipit:nondū erat auditū: Et ep̄la ad brutū icipiens. Quū ſæpe te lr̄is hortatus eſſem: συστατικὴ p quam cōmendamus aliquē:ut admittatur in amicitiam:uel magiſtratū:q̄ ēt dici pōt παραθετικὴ:& ſimul laudes miſcemus:& ignotos in cogitionē pducimus: huiuſmōi eſt ep̄la:q̄ aulū Treboniū lentulo:& qua naſceniū .M. Bruto cōmen/

Epiſtola un/ de dicitur.

Litteras cur Latini dicūt epiſtolas.

Ep̄lare offi/ cium.

Epiſtolarum genera.

Ep̄larum for mæ ſecundū græcos.

Ep̄larum ge/ nera i epi. Ci.

dat.ευχαριςικη:p quã nos oñdimus alicui gratos eẽ ex bñficio qđ accepimus: & gr̃as agimus:ut illæ lr̃æ:q̃s lẽtulo ſcribit:φιλικη:p quã tantũmõ ſolã amicitiam ondimus:& affectũ amoris:uelut ẽ ep̃la ad luccium.oĩs amor tuus:dr̃ aũt φιλικη:qa amicus ad amicũ ſcribit.Scribũtur. n.ep̃læ a magiſtratibus ad homines inferioris cõditiõis:uł a militibus ad milites:uł a diuerſis gñibus hoĩum ad diuerſos/q̃bus rñſa mutua nõ fiũt.απαρνητικη: p quã imus ĩficias:& aliq̃d denegam⁹:eiuſmodi ẽ ep̃la ad.Q .Metellũ.απειλητικη:p quã miamur alicui ex aliq̃ re:ſicut.Q .metellus Ci.miatur ſcribẽs:exiſtimarã ꝑ mutuo iter nos aĩo &c.παραγγελματικη:p quã ꝑcipim⁹aliq̃d alicui de re cõmoda:q̃liter tyroni Ci.de nauigatiõe/& ualitudis cura.μεταμελιτικη:p quã uidemur pniam cape ĩ reb⁹/q̃s ꝓmiſim⁹:uel fecim⁹:& ĩ q̃b⁹ uiſi ſum⁹ aberraſſe:ut Ci.ad octauiũ:Si p tuas legiões &c.ονειδιςικη/p quã exprobramus aliq̃d alicui/ q̃uo a nobis adiut⁹/ſed ĩgrat⁹ eſt/& ĩmẽor bñficii accepti:Q ualis ẽ ep̃la ꝑs ad octauiũ.συμπαθητικη/p quã uidemur uicẽ alicuius dolere:q aliquo malo/uel retriſti ꝑmitur & ãgitur:ut Ci.ad Seruiũ Sulpitiũ:uehemẽter te eſſe ſollicitũ.Et ad Brutũ:Fũgerer offõ.θεραπευτικη:p quã uidemur mederi alicui/& ſatiſfacere.cui moleſtiã exhibuim⁹ hæc eadẽ. απολογιτικη/uocatur ſicut Ci.matio.&.Q .fr̃i.Stati⁹ad me uẽit.Et Attico ĩ pria ep̃la.συγχαρητικη/p quã gratulamur alicui cui res feliciter ſucceſſerint.Ci.ad Curonẽ:ſera gratulatio reprẽdi nõ ſolet.παραλογιςικη/p quã captioſe fallim⁹ aliquẽ/uel tã q̃ decipiẽtes/uel tanq̃ humilẽ uere cõtẽnẽtes.talis ep̃la Ci.cur.n.tibi hoc nõ gratificer.αντεγκληματικη: p quã regerim⁹ crimẽ/q̃đ nobis obiectũ ẽ in aliquẽ.Tale ẽ principiũ illi⁹ ep̃læ Ci.Q uãq̃ me noĩe negligẽtiæ.αντεπιςαλτικη/p quã ad ea/q̃ ſcripta nobis ſũt ordĩe reſcribimus:q̃đ facit Ci.ad appiũ in ea ep̃la:q̃ ĩcipit.Dũ eſſem ĩ caſtris.παροξυντικη/p quã aliquẽ ĩcitamus: ut cũ quodã cõtẽdat:ut Brutũ ĩcitat ĩ ea ep̃la/cui⁹ principiũ: Breues tuæ.παραμυθητικη/p quã cõſolamur eos/q afflictantur aliquo incõmodo/uel dolore.Seru.⁹ Sulpiti⁹.Poſtq̃ mihi renũciatũ ẽ. υβριςικη/p quã uitupam⁹ aliquẽ ex aliquo caſu:ut facit ad Atticũ ĩ ep̃la ĩcohante:Auere te:απαλλελτικη/p quã renũciam⁹ aliq̃d de negociis/q̃ accidũt:Q ualis ẽ ep̃la Ci.ad Lentulũ.Ego oĩ offõ:σχετλιαςικη/p quã uidemur moleſte ferre/& lamẽtari uel ꝑꝑ negociũ/q̃đ male ſuccedat/uel ꝑꝑ triſticiã:ut Ci.ſcribẽs Attico ĩ ep̃la/q̃ ĩcipit:Q uãtũ dolorẽ accepꝑi.πρεσβητικη/p quã nũciũ mittim⁹ ad aliquẽ de aliquo/qui ꝓꝑrie peccauit:ut cõſtat paſſim ex ep̃lis Tullianis tã ad Atticũ/q̃ ad alios ſcriptis.επαινετικη/p quã laudamus aliquẽ/q in uirtute pſeuerat honeſte uiuẽdo:ut Ci.ĩ ea ep̃la/q̃ ĩcipit:ſi ipa res.p.Phaniũ libertũ Apii laudat.διδακτικη/p quã docemus aliquẽ pſcribẽtes illi uiuẽdi normã quã ſeq̃tur uel ut q̃đ nõ bñ didicerit:dediſcat:hui⁹ gñis ẽ ep̃la pria ad.Q .fr̃em primi libri:Pria quoq; ſecũdi.ελεγκτικη/p quã reprehẽdimus aliquẽ qui male aliq̃d faciat:uł dicat Ci.ad Curiũ:q̃d tu me hoc tibi mãdaſſe exiſtimas? διαβλητικη/p quã crimi-

Ep̃larũ genera ſiue ſpẽs ſecũdũ græcos.

mamur aliquē/uituperātes cū in his/q̄ nec fecit/nec dixit:ut Ci. Statiū in epi. ad Q. fratrē ſecūda. ἐπιτιμητικη: p quā increpamus aliquē:qū nec i uita/nec in ſermone grauitate aliq̄ utitur:ſed in uenuſtus i oībus eſt:Et qū obiurgamus de q̄cūqꝫ alia re:ut Ci. Attico in epl'a: Vereor ne de Pōpeii leuitate:& cōciōe:& bruto in illius epl'æ initio:Breues tuæ literæ. ἐρωτηματικη: p quam interrogamus aliquē de aliquo/quod ignoramus:Quod Cicero/& atticus iter ſe faciunt ſæpi⁹. παραθαρυγωτικη: p quā audaciā alicui iniicim⁹:& cū a timiditate liberamus:& uirilē & fortē facimus:ut. M. & detio brutis/& aliis Cice. ad defendēdā. R. P. iſlāmās eoꝝ aīos. αγαθετικη: p quā nr̄am ſn̄iam abducim⁹ ad aliquē amicū/uel gr̄a conſilii/uel auxilii:ut Ci. brutis. αποφαγτικὴ: p quā demōſtram⁹:& enūciamus aliqd cōtra aliquē/uel ab aliquo:ut ad. Q. frēm facit Tullius in epl'a q̄ icipit:Seſtius noſter:Et q̄:Epl'am quā legiſti: σκωπτικη: p quā i aliquē ſalib⁹ utimur:ut in pctū Ci. αἰνιγματικη: i q̄ alia q̄dē dr̄:ſed alioꝝ ſignificationē cōtinet:ut ſæpe ad atticū Ci. facit ὑπομνηστικη: per quā reuocam⁹ i mēoriā alicui⁹ aliqd̄ neceſſariū:ut ſæpiſſime ſolet Tulli⁹ ad Atticū & Q. frēm. & M. brutū. λύπητικη: p quā ſignificam⁹:ꝙ triſtes ſum⁹ gr̄a alicui⁹ rei Ci. ad celiū. Sollicitus eqdē erā de reb⁹ urbāis. μικτη: q̄ ex diuerſis materiis/& caracterib⁹ cōſtat:cuiuſmodi ē epl'a lōgiſſima ad Lētulū. Et breuis illa ad. Q. fratrē:epl'am hāc cōuitio. -ἐκτικη ē p quā & moꝝ malignitatē/& actionis difficultatē cōtra aliquē enūciam⁹:ut Deci⁹ brut⁹ de Anto. i epi. ad. M. Brutū/& caſſiū: σύμβουλευτικη: p quā ꝑpriā ſn̄iam ꝑferim⁹:& ad hortamur ad aliqd̄:uel diſſuadem⁹. Ci. ad. M. marcellū. Et ſi eo te adhuc cōſilio uſū itelligo. αξιωματικη: p quā rogam⁹:& cauſis/& ſupplicatiōib⁹ utimur:& excuſam⁹:& dep̄camur:ut Tulli⁹ luceiū rogat i epl'a icipiēte:corā me. Tecū. αλληγορικη: p quā ad aliquē ſcribimus aliqd:qd̄ ſoli cognitū ſit: & alterius negocii imaginē ſignificamus:ut facit Tullius ad atticū in epl'a:q̄ icipit dederā q̄dē Aufeio literas. αιτιολογικη: p quā cāſ ſignificam⁹:qb⁹ aliqd nō ſit factū: uel nō fiet:ut ē i epl'a ad. Q. Ci. cui⁹ initiū ē. Mi fr̄:Et i epi. ad Brutū: Meſſalā hēs:itē:Quāta ſū lætitia. κατηγορικη: p quā accuſam⁹:qd̄ q̄dā fcā ſint p̄ter q̄ oportebat:Qd̄ facit Ci. i epl'a ad Brutū:q̄ ſic icipit:Et ſi datur⁹ erā. απολογητικη: p quā aduerſus accuſatorē nos iſontes eē oñdimus ſinceara orone & demōſtratiōe:Ei⁹ gn̄is ē. M. T. epl'a p̄dicta ad Brutū:Et ad. Q. Ci. ſtati⁹ ad me & epl'a ad Matium:Opus ē eū/q diligēter ſcribere epl'as uelit:ſimplicē & pſpicuā materiā ꝑponere:Et neqꝫ reſecare neqꝫ ꝑducere/ſupra quā oporteat:Et exornare optīa elocutiōe/nō dictiōib⁹ turgidis/& aſperis:ſed attico more loq: & modice. Perſpicuitas ornet lr̄as:& gr̄a dictionū florida. Oīno pitos ſagittarios imitari debet:Nec excedere ſignū:nec deficere a ſigno:Vtēdū ē & hiſtoriis:Et aliq̄ fabellæ adducēdæ. Aliqd ex monumētis ātiquoꝝ excerpēdū. Sempqꝫ illd̄ Apolonii ad ſcopelianū añ oculos ponēdū:gn̄a oronis qnqꝫ eē pbīn:hiſtoricū: oratoriū/epiſtolicū/& cōmētatoriū. Et Demetrii phaleræi ſn̄ia:In tenui humi-

Scribēti epi. quæ ſeruāda.

Hiſtoriis & fabulis utendum in epi.

Genera orationis qnqꝫ.

Epiſtola i ternai dicēdi genere uerſatur.

liq; dicēdi gñe epl'am uerſari: cui⁹ dicēdi modus/ & ſtilus gracilis eē debet: Artemó/q Ariſto. epl'as collegit: & expoſuit: dixit & epl'as/ & dialogos eodem mō ſcribi oportere: & epl'am eē ceu alterā dialogi partē: nō tñ totā. Nā imitatio ꝓpriā ē dialogi. Nō inquint alii/ qđ oportuit/ uſquequaq; cōplexus ē: Nō. n. epl'a cōtinet/ quot & q̄ta dialogus/ q imitatur ex tpalē/ impmeditatāq; orōnē: tenueſq; habet ſolutōes/ q̄ abditū qddā ſunt: atq; ĩcirco epl'æ minime cōueniūt: Quæ ſcribitur: ut quodā mō dono mittatur: & plurimū (ut ſic dicā) moralitatis/ q̄ & dialogo pariter cōuenit/ habere debet. Nā q ſcribit epl'am/ eā q̄ſi animi ſui imaginē mittit. Ex oīb⁹ ſermonib⁹ (ut Demetrius ait/ Dionyſiuſq; halycarnaſæ⁹) eſt/ ſcribētis mores ĩtueri. At ex nullo tā pſpicue/ quā ex epl'a: cui imitatio/ & q̄ſi figuræ cuiuſdā expſſio nō ē tā familiaris/ ac ꝓpria. ut ĩ cōcertatiōe eē ſolet: ut Platōis illud: unus/ duo/ tres. Vbi nā q̄rtus o care Timœe: ut illa: Quid cōtraxiſti frontē huiuſmōi nāq; locutio atq; imitatio potius cōuenit hiſtriōi q̄ ſcribēti epl'am. Quæ breuis eē debet. Nā q̄ nimis lōgæ ſūt: Et p elocutionē tūidiores: niſi materia exigat nō ꝓfecto epl'æ ſūt: ſed opa hñtia ĩſcriptionē hāc χαιρειν: Quēadmodū Platōis/ & Thucydidis multa. Solutior epl'e cōpoſitio eē debet uñ Fabius: Eſt igr̃ añ oia orō alia iūcta/ atq; cōtexta: Soluta alia: q̄lis ĩ ſermōe/ & epl'is: niſi qū aliqd ſupra naturā ſuā tractāt: ut de p̄hia/ de. R. P. ſi'libus. Quđ nō eo dico: qa nō illud quoq; ſolutū hēat ſuos quoſdam/ & forſan difficiliores quoſdā pedes: Neq;. n. aut hiare ſemp uocalib⁹: aut deſtitui tēporib⁹ uolūt ſermo/ & epl'a. Sed nō fluūt: nec cohærēt: nec uerba de uerbis trahūt: ut poti⁹ laxiora ĩ his uīcula/ q̄ nulla ſint. Eſt aūt ridiculū periodis uti/ tanq̄ ſcribatur iudicialis cōcio: & nō. epl'a: ĩ q̄ illud obſeruādū: qđ in ꝓuerbio græco dr̃: Τα συκα. συκα. habēt nō tñmō eloqutionē ꝓpriā: Sed res q̄ſdā peculiares: ut Ariſtoteles notauit. Qui nō inqt hoc ad te ſcribo: qm̃ epl'icū nō ē. Nā ſi qs in epl'a ſophiſmata/ phyſiologiaſq;/ q̄ ab epl'a aliēa ſūt: ſi qs rerū naturā/ mathēaticūue aliqđ ſcribat: Is qđē ſcribit nō utiq; epl'am; q̄ modeſta. ac prudēs eē debet: uenuſtate decorata legētib⁹ obuia/ & grata feſtiuitatis plēa: de negocio ſimplici/ ſimplicibuſq; noīb⁹ cōſtās/ ſimplicē habet narrationē. Prouerbia ſint in ea crebra. Quibus accepta cōgruaq; de q̄ agitur materia ita ſapiēter ſcribi opinantur: Quđ ĩ epl'is utcūq; uerſu cuſtodit Horati⁹: qđ epl'a ſicut ꝓuerbiū/ qddā cōe/ ac uulgare ſit: Qui ſñias ſcribit/ & adhortatiōes nō ſimilis uī narrāti p epl'am ſed p cōſiliū. Qui decore ſñiaꝝ epl'am cupit ĩplere: nō iā (inqt Demetrius) loquētis ſi'itudinē gerit: ſed ſtruētis aliqd. Et Dionyſi⁹ ſñias nō ptinere ad epl'as clamat. Quare Senecā oli ĩſectati ſūt ut ſupra tetigi: Nec hodie ĩceſſere deſinūt eruditoꝝ plurimi: qđ diſputatiōes ꝑ epl'is ſcripſerit. Ariſtoteles & demōſtrationibus/ q̄ ꝓprię ſūt epl'aꝝ/ utitur: ut qū nititur oñdere: qđ æque magnis ciuitatibus/ & puis bñfaciēdū ſit. Dei inqt ĩ utriſq; æq̄les ſūt Ergo bñfacerẽ oportet qū gr̃æ deæ in his æq̄les tibi ſint. Epl'æ/ q̄ plerūq; ad ciuitates/ & reges ſcribuntur paululū elatæ ſint/ Et aliquāto cōptiores/ ac grauiores. Cōſiderāda. n. pſona/ cui

Epiſtola eſt dialogi pars.

Solutiones epiſtolæ non conueniunt.

Moralitas cōuenit epiſtolæ & dialogo.

Mores maxime ex epiſtola intuemur.

Epiſtolæ cōpoſitio ſolutior eē debet.

Periodis uti in epi. ridiculum eſt.

Epiſtolæ materia.

Epiſtola q̄lis eſſe debeat.

Prouerbia crebra in epi.

Seneca dānatur ꝙ diſpu/tationes pro ep. ſcripſerit.

Epiſtolæ ad ciuitates & reges ſcriptæ elatiores & cōptiores eē debent.

ſcribitur:Q uæ ꝑfecto elata ē Scribētes epl'am:meminerimus nos epl'am ſcribere:Ne ſit uolumē loco epl'æ:Q ueadmodū Ariſt.ad Alexādrū.& ad Dionis familiares epl'a Platōis.Nā Ci.epl'æ breues:& breuiſſimæ ſūt ꝑter paucas:quæ (ut dicā qđ ſentio:dicā aūt qđ de ciꝰ orōnibꝫ ſenſit Cæcilius) optiæ ſunt:utq; aliæ bonæ res:& bonus liber q̄ſq;:meliores:quo maiores ꝑ materiæ rōne.Idē auctor Cor.Minitiano hūc ī modū ſcribit.Q uid.n.mihi cū tā lōga epl'a? Nolite ergo idētidē q̄rere:qđ romæ geratur.Et tñ memētote ēt nō eē epl'am lōgā q̄ tot dies:tot cognitiōes:tot deniq; reos:cāſq; cōplexa ſit.Q uibus uerbis inuit epl'as lōgas fieri poſſe de multis:magniſq; rebꝰ:q̄ tñ lōgæ:qū tot & tāta cōtineāt:non ſint cēſendæ.Idē Apolinari:Vitaſſem iā dudū:ne uiderer argutior:niſi ꝑpoſuiſſem oēs angulos tecū epl'a circuire.Neq; eñi uerebar:ne laborioſum eſſet tibi legēti:qđ abñti nō fuiſſe:ꝑſertī qū iterq̄ſcere:ſi liberet:depoſitaq; epl'a q̄ſi reſidere ſæpius poſſes.Præterea idulſi amori meo.Amo.n.q̄ maxima ex pte ipſe incohaui:aut īcohata ꝑcolui.In ſūma cur nō aperiā tibi uel iudiciū:uel errorē? Primū ego officiū ſcriptoris exiſtimo:ut titulū ſuū legat:& idētidē iterroget ſe qđ cœperit ſcribere:ſciatq; ſi materiæ īmoratur:nō eē lōgū:lōgiſſimū:ſi aliqđ accerſit:atq; attrahit.Vides quot uerſibus Homerus:Virgilius:arma:hic æneæ:Achilis ille deſcribat.Breuis tñ uterq; ē:qa facit:qđ iſtituit.Vides ut Aratus minutiſſima ēt ſidera cōſectetur:& colligat:modū tñ ſeruat.Non.n.excurſus hic eius:ſed opus ipſū ē.Silr nos(ut pua magnis)qū totā uillā oculis tuis ſubiicere cōnamur:ſi nihil iductū:& q̄ſi deuiū loq̄mur:nō epl'a:q̄ deſcribit:ſed uilla:q̄ deſcribitur:magna eſt.Damaſus Hiero.Accigere igr:& mihi:q̄ ſubiecta ſūt diſſere:Seruās utrūq; moderamē:ut nec ꝑpoſitā ſolutionē deſideret:nec epl'a breuitatē.Fateor q̄ppe tibi eos:quos mihi iā pridē Lactātii dederas libros:iō nō libēter lego:q̄a & plurimæ epl'æ in eis uſq; ad mille ſpatia uerſuū tēdūtur:Et raro de nr̄o dogmate diſputāt.Q uo fit:ut & legēti faſtidiū generet longitudo. Hieronymus ad eundē:certe expecto qđ placeat:utrū ne epl'ari breuitate ſnīas tibi uellis digeri:aut ſingulo℞ libros cōſici:Auguſtinus ad eūdē Hieronymū:Q đ ſane ſcripſerā nullū me librū aduerſus te Romā miſiſſe:ideo ſcripſerā:quia & libri nomē ab ipſa epl'a diſcernebā:Non tñ eſt nimia breuitas amanda:licet ea nimis delectatꝰ ſit Libanius:& Lucianus i epl'is ſuis:qua℞ Phalaris auctor uulgo creditur:& ꝑ materiæ rōne dilatāda eſt oratio.Volo inquit Plinius minor epl'am diligētius ſcribas.Nā ſæpe in orōne quoq; nō hiſtorico mō:ſed ꝑpe poetica:deſcriptiōe neceſſitas incidit:Et preſſus ſermo puruſq; ex epiſtolis petitur. Stilus quoq; pro pſonā℞ rōne efferēdus:aut deprimēdus eſt:Et qū oportuerit:inter utrunq; tēperandus.Et quāuis aliqui negligentiam pro cultu in epiſtolis aſſerāt:tñ qū pro mūere mittātur:diligētia magis ꝑbāda:ut Plinio placuit:utq; Dionyſius iubet:concinitas adhibenda:quæ ab Artemone amouetur.Demum qum epiſtola ambitione carere debeat:nec ſcribentis īdolē oſtentare ſemꝑ nō agere affectat:q:ſi non eſt(ut dictum eſt)dialogus:tametſi apud Ciceronem:&

Epiſtola non eſt lōga:ſi cōtinet res multas & magnas.

Lōgiſſimum nō eſt:qđ immoratur:ſed accerſitur.

Virgilius & Homerꝰ breuis in longo poemate.

Aratꝰ ſeruat modum.

Epl'a q̄ magna ſcribit nō ē magna.

Libri nomen diſcernitur ab epiſtola.

Epiſtolæ ſūt Luciani quæ phalaridis dicuntur.

Diligentia in epi.ꝑbanda.

Nō agit epiſtolā qū ambitione carere debeat.

Epiſtola ſine circulo.

Narratio tenet totũ epiſtolæ corp⁹.

Partes orationis in epi.

Epiſtola q̃lis eẽ debeat ſecundum.Ci.

Stilus epiſtolæ gracil' gratioſo iũctus.

Stili epiſtolares tres.

Aridus ſtilus fit in tribus.

Gratioſus ſtilus in tribus inuenitur.

Ridiculum quo mõ fit.

In epiſtol'. cui datur palma.

Demoſthenis epiſtolæ.

Cicero defẽditur a ſidonii calũnia.

Ciceronis epiſtolæ:

alios interdũ agat ea(puto)rõne:quod dialogo ſit affinis:Eſt ſine circulo:quod haud Philoſtrato diſplicet.Narratio tenet totũ fere corp⁹ epiſtolæ:Reqrit tñ ĩterdũ oratiõis ptes/diuiſionẽ/cõfirmationẽ cõfutationẽ:uti & exordiũ/& concluſionẽ.Sed has frequẽtius:illas rarius.Et oẽ artificiũ rhetoricũ ſeruat ad excitãdos affectus.Cicero ad Petũ in ea ep̃la:quæ icipit.A in tãdẽ:q̃lis debeat eſſe ep̃la paucis explicat.ſic inqt.Verũtñ qd tibi ego in ep̃lis eẽ uideor?Nõne plebeio ſermõe agitur tecũ?Nec.n.ſemp eodẽ mõ. Q uid.n.ſimile habet ep̃la/aut iudicio/aut cõcioni?Q uin ipſa iudicia nõ ſolemus tractare uno mõ.Priuatas cãs/& eas tenues agimus ſubtilius:capitis/aut famæ.ſ.ornatius. Ep̃las uero cotidianis uerbis texere ſolemus:& cætera.Idẽ ad atticũ li.i.tris eius ep̃las accepiſſe ſcribit:Q uæ inqt fuerũt oẽs rheto℞:Pure loquuntur:cũ humanitatis ſparſæ ſale:tũ iſignes amoris notis.Stilus ep̃læ gracilis eſt/iunctus cũ gratioſo.Si Demetrio/& Dionyſio credimus:Q ui opinati ſunt duplici genere dicẽdi miſcendã ep̃lam gratioſo/& tenui.Sunt tñ ſicut in orõne oratoria tria ſtili genera ſiue characteres/ſiue figuræ ĩ ep̃la:ſed lõge oratoriis illis iferiores. Infimus qdẽ oratoris ſtilus epiſtolari muneri ſũmus eſt:Nec oẽ genus ep̃la℞ unũ/& eundẽ ſtilũ habet:ut qdã arbitrãtur.Igitur gracili ſtilo ꝓximus eſt ſtilus uitioſus/qui aridus appellatur.Fit in tribus rebus.In ſentẽtiis:ut q de Xerxe inqt. Deſcendit Xerxes cũ oĩbus ſuis debuit.n. dicere cũ tota Aſia:nã qũ dixerit cũ oĩbus ſuis ualde rẽ diminuit.Fit ẽt aridus in dictiõe:qũ res magnæ nominibus puis enũciantur/ut ille q de phalaride tyrãno dixit/Q uæ.n.phalaris pturbauit agrigẽtinis/nõ is expſſit tyrãni crudelitatem quæ magis noĩbus explicãda erat.Eſt ẽt aridus in cõpoſitiõe:qũ inciſa denſa ſunt ut ẽ in aphoriſmis:Vita breuis:ars lõga/tps acutũ experiẽtia dubia.Gratioſus ẽt in tot locis iuenitur. In rebus.ex ꝓuerbio:ex fabula ex ſimilitudine/& hypbolei dictiõibus qũ noĩbus pulchris aliquid exprimitur:ut γηπολυςέφανοσ terra multũ coronata:ſit etiam ridiculũ quod ꝓfertur noĩbus uilibus/& uulgaribus:qd̃ deſtruitur ornatu elocutiõis:nã q ridicula graphice deſcribit:ſimilis eſt cuipiã ſimiã ornanti. ¶Cui detur palma in ep̃lis in q̃ſtione poſitũ a ſidonio uideo. Q ui de. M.Tullio ſilere ĩ ſtilo ep̃lari meli⁹ putat.Sed ille quãuis nõ idoctus/malus tñ ſcriptor/& ueræ eloqntiæ corruptor/uelut cæcus de coloribus iudicauit.Audiat Fabium in .x.de Demoſthene (de quo ĩ bruto.hæc habẽtur:Cuius ex ep̃ſ s intelligi licet: q̃ frequens fuerit Platonis auditor(deq; Cicerone loquentem. In epiſtolis quidem:q̃q̃ ſint utriuſq;:nulla cõtentio eſt:Cædendum uero in hoc:q. & ille prior fuit:& ex magna parte Ciceronem:quantus eſt/ fecit. Plutarchus:In domeſtico autem illo/familiariq; ſcribendi genere/epiſtolas pene innumerabiles ſumma cum elegantia ſcriptas reliquit:Hieronymus ad Marcellam : Rem grandem celerius dicto/q̃ debeo: licet de ſcripturis ſanctis diſputanti non tam neceſſaria ſint uerba q̃ ſenſus.q. ſi eloquentiam quærimus : Demoſthenes eligendus / aut Tullius eſt. Merito Franci. Petrarcha uir doctiſſimus : Et qui

prim⁹ eloquẽtiæ iter Italis tum barbaris iã factis ex latinis utcũq; apuit:taxat ſidonii temeritatẽ:Q ui auſus ẽ alio orbe alio ſæculo natus aluernus orator:nõ latio ſe fingeſ fratrẽ(ut ait ille:Q uod ipſum ſatis erat audaciæ)ſed æmulũ:Et (qđ ẽ grauius)Irriſorẽ Cicerõis:atq; illi detrahere:Q uẽ oẽs ĩdubitatũ eloq̃n tiæ principẽ putãt:eiuſq; ſtilũ dicẽdi oĩno:& ſcribẽdi genus ridere:q extra ĩge nii aleã poſitus ẽ.Et adducit Barbarus hõ neſcio quos titianos: & frõtonianos ſuæ irriſiõis auctores:Q uibus ego(inqt ille)ſimulq; oĩbus idẽ ſentiẽtibus una uoce rñdeo hoc ſolũ:Sicut eqdẽ uerꝫ ẽ illud Senecæ:qm̃ qcqd habet Romana facũdia:Q uod ĩſolẽti græciæ aut opponat:aut præferat;circa Ciceronẽ efflo ruit:Verũq; illud Q uintiliani:ubi iter multa:& glĩoſa pconia uiri hui⁹:dono quodã ꝓuidentiæ genitũ dicit:ĩ quo totas uirtutes ſuas eloq̃ntia expiretur:Et poſt multa:qbus hoc ꝓbat:q̃re inqt nõ ĩmerito ab oĩb⁹ ætatis ſuæ regnare ĩ iu diciis dictus ẽ:Apud poſteros uero id cõſecutus:ut Cicero iã nõ hoĩs nomẽ:ſed eloq̃ntiæ habeatur hũc igitur ſpectemus:hoc ꝓpoſitũ nobis exẽplum ſit.Ille ſe ꝓfeciſſe ſciat:cui Cicero ualde placebit:Sicut hæc inq̃ uera ſũt:ſic illud quoq; ueriſſimũ:Q uibus diſpliceat Cicerõis orõ:uel nõ noſſe uerã pfectãq; facũdiã: uel odiſſe.Atq;(ut ſemel dicã qđ ueriſſime ſentio).M.Tullius ut ĩ oĩ eloq̃ntiæ genere:ita ĩ epl'ari ſtilo ſine dubio pricipatũ obtinet & uerboꝝ:& rerũ rõe:quã uis a Seneca Ciceronẽ carpi ſciã:Q uod in ſuis epl'is de familiaribus negociis multa repoſuerit:Et iniuria:nãq; & qũ ſcribebãtur:neceſſaria erãt. Et nũc co gnitu ſunt nõ ĩdigna.Petrarcha:Multa quoq; inqt de familiarib⁹ curis tũc for te dũ ſcriberẽtur cognitu nõ ĩdigna:nũc quãuis cupido lectori grauia detraxi: Memor ĩ hoc irriſũ a Seneca Ciceronẽ:Q uãq̃ in his epl'is magna ex pte Cice ronis potius:q̃ Senecæ morẽ ſequar.Seneca.n.quicquid moralitatis ĩ omnibus fere libris ſuis erat in epiſtolas congeſſit.Cicero autem philoſophica in libris agit:familiaria:& res nouas:ac uarios illius ſæculi rumores in epl'is ĩcludit:De qbus qd Seneca ſentiat:ipſe uiderit.Mihi(fateor)pamœna lectio eſt.Relaxat .n.ab ĩtentiõe illa rerũ difficiliũ:quæ ppetua qdẽ frãgit animũ intermiſſa dele ctat.Poſt Ciceronẽ primũ optinet locũ oĩum iudicio Plini⁹ Cecili⁹:ſiue minor: ut dicatur:mauis:quẽ nepotis cognomie uulgo diſtingui iã cæptũ:ĩmo & rece ptũ uideo:Poſt quẽ lõgo ĩteruallo ſeqũtur alii:q̃uis pauci.Ex qbus Seneca an neus dãnatur uel Fabii:& Gellii iudicio:Et Hier.laudatur a nobis.Tulliana.n. eloq̃ntia in eius epl'is nĩc deſideratur:his dũtaxat exceptis quæ hebraicis trãſla tiõibus:ſiue auctoritatibus refertæ:quæq; falſo aut dubio titulo eidẽ aſcriptæ ſunt.Q ui ſcire auẽt:an ſtatus:ſiue cõſtitutiões in epl'is:ut ĩ orõnibus repiri poſ ſunt:Debẽt in primis dicere:in quo generẽ cãæ uerſetur epl'a.Ego.n.uix ſatis di cere poſſem:nec ſcio:ſi poſſem:an dicere auderẽ:demõſtratiuũ genus eẽ in hac Cicerõis epl'a:in iſta deliberatiuum:in illa iudiciale.Et iccirco incertum quoq; ſtatũ autumo:nec a quoq̃ q̃uis perito oratoriæ artis ſatis poſſe cõſiderari:Nam (ut Ci.Fabi⁹:rhetores cũcti docẽt)prius genus cãæ:deide cõſtitutionẽ iuenire

Sidonium re darguit Pe trarcha Cice. defendens.

Q uibus di ſplicet Cice ro uel igno rant uerã fa cundiam uel oderunt:

Defenditur Cice.quẽ car pit Seneca: q familiaria multa in epi. repoſuerit.

Seneca dam natur in epi. a Petrarcha q moralita tis quicquid congeſſerit.

Plini⁹ nepos in epiſ.habet poſt Cice.pri mum locum.

Senecæ elo quẽtia dãna tur a Fabio & Au.G.

Status an ſit in epiſtolis.

debemus.Cōſtitutio.n.ad cām:nō cā ad cōſtitutionem refertur:unde pars cau-
ſæ cōſtitutio eſt oīs auctore.M.Tullio.In cuius expoſitiōe Victorinus ait:Pro
poſito themate qd primū inuenias/genus:an cōſtitutionē/utiq; primū neceſſe
eſt agnoſcas:utrū deliberatiua:an demōſtratiua cōtrouerſia ſit.Tūc deinde q̄ ſit

> Ti. ep̄larū.

cōſtitutio.¶De titulo ep̄larū nihil oīno dicēdū eē duco:qū & elemētarii īfan-
tes ſciāt:apud Ci.& elegātiſſimū quemq; latinoꝝ ſic hri:Marinus Becichemus

> Salutē dicit G.V.M.B.

Gaſpari uiduæ ſalutē.Salutē.n.pro eo quod ē bn̄facere apud græcos latini di
cūt.poſſes & hoc mō dicere:Gaſpari uiduæ Marinus Becichemus:tāetſi qdam
ſupſtitioſe cōtendāt:& nimis illoꝝ nomē ad quos litteræ ſcribūtur nūq̄ nomi
ni ſcribētis p̄ponēdū.Alexādrū magnū ſalutē nemini in ep̄l'is dixiſſe niſi pho

> Alexander q bus ſalutem dixit in epi. Cæſar primꝰ mutua amicorū colloqa excogitauit.

cioni & Antipatro ſcribit Plutarchus:Qui ēt auctor eſt:Cæſarē primū mutua
amicoꝝ p epiſtolas colloqa excogitaſſe:qū ob negocioꝝ multitudinē & urbis
magnitudinē uiuos urgētiū cārū affatus haud tp̄s expectaret.Lr̄arū principiū
quo utebātur Romani ex Ciceronis ep̄l'is cōſtat.Dion ī Adriani uita:Nō fuit
inqt icruenta uictoria Romanis.Siqdē multi coꝝ occubuere.Quare Adrianꝰ
ad ſenatū ſcribēs eo minime uſus ē principio/quo cæteri impatores conſueue
rāt.Ad hūc.ſ.modū.Si uos & filii ur̄i ualent:bn̄ hēt.Ego & exercitus ualemus.
Seneca in.i.ep̄l'arum:Mos antiquis fuit uſq; ad meā ſeruatus ætatem : primis
epiſtolæ uerbis adiicere.Si uales:Bene eſt:Ego ualeo.Vide hac de re & Pliniū
minorē:&.A.G.& Diogenem:& Suetonium:& alios paſſim:Itemq; de uerbo
uale:Quo epiſtolas claudebant.Naſo: accipe quo ſemper finitur epiſtola uer-
bo:Atq;meis diſcēt ut tua fcā:uale.Grāmatici pleriq; aiūt:Vale eē ſalutationē
recedētis:Salue:& aue uenietis.At idē ille Diō ait:Iudiceſq; ſalutauit:nō dicēs
Aue:q̄ matutina erat ſalutatio.Sed ueſpertino uſus uerbo:ſaluete inqt. Fabiꝰ
Quin hæc ſcribit:Multū.n.litteratus:q ſine aſpiratiōe & pducta ſcda ſyllaba
ſalutauit Auete.Qui locus male ītellectus eē uidetur.Placuit.n.antiqs aſpira-
re haue:ut differret a ſexto caſu auis nois.Eſt Epigramma Salerni:Flauia cale
mera dulciſſima haue:ubi aſpirationē hēt haue.Eſt & in oppidi Scodrēſis Sa
ti reliquiis:Haue uir:nō uir:ſed aries cum pellice ueternoſa.Agna uxor faſtidi
ta. Irridet Fabiꝰ illos q iccirco Auete ſine aſpiratione & pducta ſcda ſyllaba
dicebāt:qm̄ ab aueo eē exiſtimabāt:qū potiꝰ haue ſit uerbū defectiuū:ſicut ſal
ue.Licet Cicero ad Atticū dixerit:ſaluebis a meo Cicerone:Et Plau.ī truculēto
nō ſalueo.Idē Ci.In calce cuiuſdam ep̄l'æ:uale mi Tyro:uale & ſalue.Cur Mor
tuis uale:& ſalue diceretur Varro:& ex Varrone Seruius ſcriptū reliquerūt.
¶De generibus narrationum:de tempore.& modo narrandi:confutatis quo-
rundam pertinacium opinionibus:Deq; narrationibus quarūdam orationum
Cice.Ex epiſtola ad Lucam tertium Brix. Cap.xiii.

> Narrationū tria genera ſecundū Cice.

QVot ſint genera narrationū:an ſemper ſit narrādum:Et ſi narrādū:
quo modo bene p cauſæ genere ſit narrādū breuiter dicā.Ci.in rhe.
tria genera ponit:unū in quo ipſa cauſa:& oīs ratio cōtrouerſiæ con

tinetur.Aliud in quo digreſſio aliqua extra cauſam/aut criminationis/aut ſimilitudinis/aut delectationis non alienæ ab eo negocio/de quo agitur:aut amplificationis cã interponitur.Tertiũ remotũ a ciuilibus cauſis:quod delectationis cã non inutili cum exercitatione dicitur/& ſcribitur.Eiuſq; partes duas facit: quarũ altera in negociis:altera uero pſonis maxime uerſatur.Eiusq; quæ in negociorũ expoſitione poſita eſt/tres ptes habere dicit/fabulã/hiſtoriã/argumẽtũ Illam autem narrationem/quæ in perſonis uerſatur/eiuſmodi eſſe : ut in ea ſimul cũ rebus ipſis pſonarũ ſermones & aĩ poſſint perſpici:Multãq; in ea debere ineſſe feſtiuitatẽ cõfectã ex rerũ uarietate/aĩorũ diſſimilitudine/grauitate/ lenitate/ſpe/metu/ſuſpicione/deſiderio/diſſimulatiõe/errore/miſericordia /fortũæ cõmutatione/inſpato incõmodo/ſubita lætitia/iucũdo exitu rerũ.Q uin.lib.ii. Et qa inqt narrationũ excepta/qua in cauſis utimur/tres accepimus ſpẽs/fabulam q̃ uerſatur in tragœdiis/atq; carminibus non a ueritate modo/ſed ẽt a forma ueritatis remotã:argumẽtũ/qđ falſum/ſed uero ſimile comœdiæ fingũt:hiſtoriã in qua eſt geſtæ rei expoſitio &c.Idẽ in.iiii.ait:non ſolã eſſe illã negocii/ de quo apud iudices q̃ritur/expoſitionẽ aliquos uoluiſſe:ſed pſonæ/loci temporis cãrũ.Et quaſdã ẽt narrationes cẽ ptinẽtes ad cãm/ſed ipſius cauſæ narrationes paulopoſt affirmat uel exempli grã/ut in Verrẽ de.L.Domitio:Q ui paſtorem/q; is aprũ/quẽ ipſi muneri obtulerat/exceptum eſſe a ſe uenabulo cõfeſſus eſſet:in crucẽ ſuſtulit:uel excutiendi alicuius extrĩſecus criminis ut p Rabirio poſtumo:Nã ut uẽtũ eſt Alexãdriã iudices &c.Vel augẽdi:ut deſcribitur iter uerris.Fictã interim narrationẽ introducere ſolemus uel ad cõcitãdos iudices: ut pro Roſcio cõtra Chryſogonũ.uel ad ſoluẽdos aliqua urbanitate:ut p Cluentio cõtra fratres cepaſios.Interdũ p digreſſionẽ decoris grã:Q ualis rurſus ĩ Verrẽ de proſerpina.In his.q.locis/mẽ filiã q̃ſiſſe dr.Et reliqua. Victorinꝰ in.i. cõmẽtario multa & ipe nõ cõtẽnẽda adducit de hmõi narratiõibꝰ/q̃ extra cãm ſunt.Aliud inqt genꝰ narratiõis eſt qđ extra cãm ẽ:ſed ad cãm facit:ut ẽ illud. Agonis eſt qdã lilibitana liberta Veneris erycinæ.Hęc narratio extra cãm eſt. Agitur.n.qui magis debeat accuſare:ſed tñ ad cãm facit.Locus eni introducitur:in quo ſe Cecili.iniuriã a Verre paſſum eſſe cõmemorat:qua ſe læſum accuſare debere contendit.Verũ hæc narratio extra cãm quattuor modis fit:aut criminationis cã:aut ſimilitudinis:aut delectationis:aut amplificationis.Criminationis cã fit:ut dio qdam fuit h.leſinus Paſellus mortuus eſt.C.ſacerdote prętore.Similitudinis cã fit : ut eſt illud.Sic iſte multo ſceleratior & nequior:q̃ ille Adrianus:aliquãdo etiam felicior fuit.Digreſſio & hæc uideri põt:ſed non eſt: quia non interponitur narratio:q̃ cauſæ eſt deliberationis.Delectationis cauſa fit non alienæ ab eo negocio quo de agitur:ut ſi prata:ſi nemora : ſi fontes riuoſq; deſcribas:& hãc ipſam deſcriptionẽ ad cãm applices.Amplificationis cã fit:ut ẽ illud de.Eriphila/q; uiſum ornamẽtũ adamauit.Amplificat crimẽ. Verris:qđ:qum illa rẽ uiſam adamauerit Verres:multa etiã non uiſa concupierit.

Narrationis tres ſpẽs ſecũdũ Q uinti.

Narrationes pſonæ / loci / tpis cãrum.

Verrinarũ locus.

Rabirianæ orõnis locus.

Roſciãæ orationis locus.

Cluentianę locus.

Verrinarũ locus.

Verrinarũ locus.

Narratio extra cãm fit q̃tuor modis ſecundũ Victorinum.

Verrinarũ locus.

Eriphila.

Digreſſio.

Ergo ſecundū genus narrationis hoc eſt:quæ digreſſio dicitur:quæ fit aut criminationis:aut ſimilitudinis:aut delectationis:aut amplificationis cā.Tertium genus narrādi eſt quod extra oratorē eſt:hoc eſt:quod ait remotum a ciuilibus cauſis.Eſt aūt poetarū|uel hiſtoriographorū:dat tamē curſim ēt in hanc narrationē præcepta.Hæc inqt narratio remota a ciuilibus cauſis duo membra habet:nā aut pp negocia exponēda ſumitur:qd̄ eſt maxime hiſtoriographoꝝ:aut pp pſonas exprimēdas:qd̄ ē comœdiographoꝝ uel tragœdiographoꝝ. Verſidici uero in utroq; uerſantur.Nā Virgili.æneæ & mores|& facta deſcribit. Ergo hæc narratio extra oratorē in duo diuiditur:in negocia & in pſonas. Verū illa narratio|q̄ in negociis eſt|tres hēt partes|fabulā|hiſtoriā|argumētum.Fabulam dicit eſſe:quæ nihil ueri|nec uериſimile continet:& dat exēplum cuiuſmodi eſt. Angues ingētes alites iuncti iugo.Verū hic quæſtio eſt:qum in definitione generali narrationis dixerit:narratio eſt rerū geſtarū:aut ut geſtarū expoſitio:cur iñ fabulæ definitione:quæ utiq; quoniā & ipſa narratio eſt:generi ſimilis eē debuit:Ait:fabula eſt:in qua nec ueræ|nec ueriſimiles res cōtinentur. Deinde hiſtoria eſt inquit:quæ res ueras cōtinet:ſed a noſtra memoria remotas:& dat exemplum:quod genus Appius indixit Carthaginēſibus bellū.Argumentum eſt ficta res:quæ tamē fieri potuit.Argumētum eſt:quod quidē non eſt factū:ſed fieri potuiſſe creditur:ut in Terētio.Adoleſcētis uita narratur:nam is poſtq̄ excesſit ex ephebis ſoſia.A negociis ergo narratio tres partes hēt:Fabulā:hiſtoriam:argumētum.Fabula nihil ueri:nec ueriſimile cōtinet:hiſtoria geſta pteritorum:argumētum nō uerū:ſed ueriſimile.Illa aūt narratio|quæ uerſatur in perſonis exprimēdis|talis eē inquit debet:ut in narratione rerū uim pſonæ agētis & aīos oſtēdat:& dat exēplū de Terentio:ubi demeæ & mitionis ſenum pſona morū cōtrario ſecernitur. Venit ad me ſæpe clamitans qd agis mitio?cur perdis adoleſcētē nobis:& reliqua.In his oībus|& rigor|& auſteritas pſonæ obiurgantis oſtēditur. Verū:ne nos pturbet:q; & in illa narratione|q̄ in negociis eſt|ſæpe ēt pſona deſcribitur:Nā deſcribitur Catilina:deſcribitur Sertorius|& reliqui.Et illa rurſus narratione|q̄ de pſonis eſt|geſta ēt narrātur:Non inquā nos pturbēt:quia mixta ſunt.Sed aīaduertere debemus:quid pp quid dicatur. Sæpe enim pſona deſcribitur:ut negociū pateſcat.Sæpe geſta narrātur:ut apertius qualis ſit pſona uideatur.Huiuſmodi digreſſiones multæ ſunt in Verrem: Nam qū ipſe Ci.iiii.in Verrē ex oppido Termitanoꝝ antiquiſſima ſigna ſublata eē q̄reretur:ſic maioris inuidiæ|ac criminationis cā digreſſus eſt.Etení ut ſimul.P.Africani quoq; humanitatē agnoſcatis:oppidū himerā Carthaginēſes quondā ceperant:quod fuerat in primis Siciliæ|& claꝝ|& ornatū.Scipio,qui hoc dignū populo Romano arbitraretur:bello cōfecto ſigna ſua per noſtrā uictoriā recuperare ſiculis oībus|Carthagine capta:quæ potuit reſtituenda curauit.Et pariter in eadē Siciliæ laus cōtinetur.Et pro Cornelio popularis illa Cn. Pom.uirtutū cōmemoratio.Animaduertēdum Ciceronē has narrationes cum

Narratio hiſtoricorū & poetarum.

Virgi. deſcribit & mores| & fcā æneæ.

Fabula.

Hiſtoria.

Argumētū.

Terentii locus.

Terentii locus.

Narratio negocii ſæpe pſonam deſcribit.

Verrinarum digreſſiones.

Cornelianæ orationis digreſſio.

aliqua ſemp fere admonitiõe uel ꝑparatione dicere. ꝑterea ſũmũtur ex hiſtori is uel fabul. Et fieri poſſunt in oĩbus partibus orationis preterq̃ in exordio uel peroratõe. ¶ Nunc de tẽpore & mõ narrãdi. Q uæ res tametſi magna ex parte cõiuncta ſit: Aliquæ tñ ſeparatim etiã obſeruatiões erunt. Illud ergo in cauſa ſit primũ: Semp in oĩ omni cauſæ genere narrandũ: niſi qũ narratio ipſa ſupflua: ſi adhibeatur: futura eſt: Id ex parte defenſoris tñ fieri põt: Q ũ ita ab aduerſa rio prorſus narratũ ẽ: hiſce oĩbus cauſis & modis (quod raro tñ eueniet) uti & res ſeſe habet: & iudicibus alr ꝑſuaderi nõ poſſet. T ũc. n. defenſoris expoſitio & inutilis ꝑrſus & ſuperflua haberetur. ¶ Ex pte etiã primi actoris: aut etiã utri uſq̃: qũ aut cauſa adeo breuis eſt ut ſola ꝑpoſitio ſufficiat: ut apud centũuiros filius an frater? Debeat inteſtati hæres eẽ: Et an pubertas annis uel magis habi tu corporis ſit ęſtimanda. Vel qũ añ iudici nota ſunt oĩa. Vt ſi alias cã agitata ſed nõ terminata. ¶ Eſt ẽt qñ: ſed magis cãæ actoris expediat: ſine narratiõe rẽ breuiter agere. Vt: Certã pecuniã ex ſtipulatiõe peto: aut legatũ ex teſtõ. Diuer ſæ aũt ptis expoſitio eſt: Q uare ea nõ debeantur. Et ſatis eſt actori: atq̃ ẽt ma gis expedit: ſic indicare. Dico ab horeſte matrẽ ſuã interfectã. Ibi nãq̃ cũ ꝑpo ſitione iudex ſimul & crimẽ omne cognoſcit. Ordo aũt & cauſa facti ad aduer ſariũ pertinet. ¶ Reus cõtra tunc narrationẽ ſubtrahit: qũ quod obiicitur: nec negari: nec excuſari põt: ſed in ſola iuris q̃õne conſiſtit. Vt in eũ: qui ex æde ſa cra priuatã pecuniã ſurripuit: Et ſacrilegii reus eſt. Confeſſio uerecundior eſt: q̃ expoſitio. Non negamus (defenſor dicet) pecuniã de templo ſublatã. Calũni atur tñ accuſator actione ſacrilegii: qũ priuata ea fuerit non ſacra. Vos aũt de hõc cognoſcitis: an ſacrilegiũ ſit admiſſum. ¶ Negant & nõnulli tunc eẽ narrã dum. Q um ea eſt cã: in qua reus factũ ſimpliciter negat. Nulla. n. inquiũt hic rerum geſtaꝝ: aut prout geſtaꝝ expoſitio eſſe põt: uti ſunt coniecturales: & am bitus: & repetundaꝝ plerq̃. Hi uero Ciceronis auctoritate erroris facile con uincũtur. Nã pro Rabirio ille narrauit. Tametſi nullã ad eũ pecuniã peruenisse aſſereret: Q ua de re q̃õ erat oĩs conſtituta. Vnde ſciendũ: duas narratõis ſpẽs eſſe: ipſius cauſæ: qua de agitur: unam: reꝝ ad cãm ꝑtinentium alterã. Nõ occi di hoĩem: inquit. Nulla hic rei expoſitio eſt: ſed erit alia interim: ac longa ẽt cir ca aduerſarii argumẽta narratio: de anteacta uita: de cauſis: pp quas innocens in diſcrimẽ deducatur. Vt: Vlixes qũ cædis ex eo reus fiat: quod inuentus ſit in ſolitudinẽ iuxta exanime corpus inimici cum telo cruẽto. Nõ id mõ Vlyxes rñ det: nõ eẽ id facinus a ſe admiſſum: ſed nullas ſibi fuiſſe cum Aiace inimiciti as: De laude inter ſeſe certatum: addit quoq̃: & q̃uo in cã ſolitudinẽ uenerit: eũ exanimẽ ſit conſpicatus: gladium e uulnere extraxerit: qbus rebus argumenta tio ſubtexitur. ¶ Sed nec illud ẽ ſine narratiõe: ubi factum oĩno negatur: ſed ꝑ eo aliud exponitur: ut fuiſti eo in loco: qũ crimẽ admiſſum eſt: Nõ fui: rñdet: ſed ubi fuerit narrat. ¶ Q uod alii quoq̃ ꝑcipiant. Ea narratione ſupſedendũ eẽ: quæ obſit: hoc ẽ quæ ſine inuidia audiri nõ poſſit: ab his quærẽdum ẽ: ud it

Narrãdi tẽpus & mod⁹

Narrandum eſt ſemp.

Rabirianæ orõnis narratio.

Narrationis duæ ſũt ſpẽs

Narratiõe q̃ obſit an ſupſedẽdum.

neq; aduerſarius expoſuit oīa cōfiteri:Q uippe q ita narrauit:ñ ut quæq; acta eſſent:tm̄ indicaret:ſed adiecit inuidiā:rē uerbis exaſperauit:Acceſſerunt ꝓbationes/ꝑoratio incēdit iudices/& plenos iræ reliquit.Et tūc maxime expectant quid cōtra dicatur.Si nihil exponimus:nū cauſa excidimus:& quæ aduerſarius dixit & q̄lia dixit:ut credat neceſſe ē. Q uid ergo? eadē expōemus:ſi de q̄litate agetur:cuius tūc quæſtio ē.qū de re cōſtat:Eadē utiq;: ſed nō eodē mō dicemus.Alias cauſas/aliā atq; aliā rōnē dabimus: Verbis interim leuare quædā licebit:ut luxuria hilaritatis/auaritia parſimoniæ/negligētia ſimplicitatis/audacia magnanimitatis nomine leniatur.Vultu deniq; uoce/habitu/uel fauoris aliqd/uel miſeratiōis merebimur.Narrabit itaq; ſemp orator/quæ ſe defenſurum confidit & indicabit/quæ rōnibus dilui poſſe putabit.Q uid.n.ꝓbatio a narratione differt? niſi qa hæc ē cōtinua ꝓbationis ꝓpoſitio:Illa uero ē narratiōi cōgruēs cōfirmatio:tāetſi ipſa quoq; expoſitio q̄ſdam pſæpe/ſed breues: (ut al's quoq; ſcripſimus)affirmatiōes admittat:qbus & cætera nos quidē effecturos ꝓmittimus/nō poſſe prima expoſitiōe uim reꝝ oñdi:expectēt interim:& iudicia ſua differētes bene ſperēt. ¶Deniq; narrandū ē qcquid melius ꝓ nobis/q̄ aduerſarius expoſuit narrari pōt.Narrādi modus duplicē obſeruationē hēbit: q̄liter/& quo in loco.Orator ꝓ cauſaꝝ genere narrationē inſtituat. In prīo quoq; uidēdum erit:an orator ſemp rē.oēm geſtā exponat?an aliqd ex ea liceat ꝑterire?& ſi oīs exponēda ſit:num eo ſemp ordine quo geſta ē?an alr̄ q̄nq; ſit exponēda?aut ēt interſecāda? Q uaꝝ rerū illud ſit primū:q; in iis cauſis/quæ rōnem admittunt/pſæpe reo maxime/ſiue defenſori nō expedit rē oēm exponere pſertī qū aliq ſint:q̄ aliter/q̄ ab aduerſario narrari nō poſſint.tūc.n.illa p cōfeſſionē ꝑtercūda ſūt ſed multis interī (ut ſupra monuimus)modis leniēda.In cōiecturalibus quoq; i qbus de facto q̄ritur nō tā ſæpe rei:de q̄ futurū ē iudiciū: q̄ coꝝ:pro quæ res colligitur:ſit expoſitio:ut omiſſa facti: quod negatur:expoſitione:circa facti tantū cauſas defenſor imoretur:quas ꝑter rē geſtam qū accuſator ſuſpicioſe narrauerit:hic oēm illā ſuſpicionē tollere : aut leuare curabit: aliter nāq; hæc oīa ab accuſatore:alr̄ a defenſore ad iudicē pferuntur. Sed & narrationē i dubiis cāis diuidere:& ptibus ꝓbatiōes ſubiūgere:atq; ita ad ſequētia deuenire oratori ſæpe expedit:ut pro ligario:In ꝓuincia pacatiſſima ita ſe geſſit:ut ei pacē eē expediret:pfectio certe aīum tuū nō debet offēdere:nū igitur remāſio?multo minus.nā ꝓfectio uoluntatē habuit:non turpē. Remanſio neceſſitatē etiā honeſtā:ut gereret pſecturā.Ergo hæc duo tpa carent crimine: narrationem.n.illā:quā inuidia carere nō poſſe uidebat.Orator ſapientiſſimus in tria tpa ptitus eſt:in ꝓfectionem:remāſionem:reſiſtentiā:ſubdens ſingulis ptibus:quo inuidiā interim leuaret:breues:ſed quæ uim magnā hērent:ꝓbationes.¶Sed illud ēt nō ignorandū non eo ſemp ordine/quo res geſta ſit ſi id cāæ non expedit:narrari oportere:qd qdē pluribus figuris licet fieri: Nā aliqñ excidiſſe ſimulamus:qū q̄ cōſulto omiſeramus:utiliore loco reducimus:& iterī nos

Verbis quo qdā leuātur.

Probatio qd a narratione differt.

Narrandum eſt qdqd melius pōt narrari q̄ aduerſarius narrauerit.

Narrādi modus duplex.

Narratōis diuiſio i dubiis

Ligarianæ orōnis locus

Narrationis partitio.

Narrationis ordo.

reliquũ ordinẽ reducturos ꝑfamur:quia ſic futura ſit cã lucidior. Interi quoq̃
expoſita re cãs quæ anteceſſerũt ſubiungimus:neq̃.n.una eſt narrandi aut di/
ſponendi lex.Certũq̃ eſt præſcriptũ pro re pro tpe:pſtiteũda:quæ proſint.Atq̃ ut
erit utilius:ita uel curandũ ꝑtinus eſt:Vel ſi curatio differri põt: Interim deli/
gendũ.℃Q uod ſi cauſæ genus id fuerit:ut res una narratiõe nõ ſatis explica
ri:atq̃ intelligi poſſit:licebit non unã tantũ:ſed plures narratiões:prout cauſæ
expedire orator uiderit inſtituere:quod Cicero pro.A.Cluentio cõmodiſſime:
ut orator ſcientiſſimus facit:Nã de Albini cõdẽnatione primũ Saſiæ libidinẽ:
& crudelitatẽ exponit:quare cõprobata de oppianico alio in loco duas ſ[ur]ſũ
narrationes inſtituit:qbus abſolutis:demũ ad Cluentii defenſionẽ:quã aduerſa
riorũ criminatiõe iã facilẽ feciſſe ſciebat:deſcendit. ℃Sed ubi narrandũ ſit iã
ultima de expoſitiõe qõ a nobis ꝓpoſita eſt.In quo ne in nõ neceſſariis tp̃s tera
mus:illud ſit ꝑceptum optimũ:illũ expoſitionis locũ eſſe ubi ad audiendũ iu/
dices q̃ paratiſſimi eſſe uideantur:quẽ locũ poſt exordiũ qui ſemp eẽ affirmãt:
ea cenſent pro exordio:oĩa eſſe habẽda:quæ audientiũ animos ab aduerſario/
rum cauſa ad materiã inclinant.Q uod ſi uerũ eſt neſcio quã ob rẽ & narratio
nem:& oẽm concionẽ:qua & cã noſtrã probabilẽ facimus: & e cõtrario aduer
ſariorũ rõnes refellimus:Ac ꝓpterea iudicũ fauorẽ ab aduerſariis ad nos alli/
cimus:nõ liceat exordiũ appellare.Atq̃ ita tres illæ iuẽtiõis ptes:quas & illi ſe
cretas cõfitentur:narratio:cõfirmatio:cõfutatio ſub exordio cõprehendentur.
℃Alii:qbus magis accedendũ:quũ narrationẽ poſt exordiũ cõmodiſſime ple
riſq̃ in cauſis locandã ꝯſentiant:ita perſæpe ꝑ cauſæ genere poſt quædam:
quo iudicũ animi magis diſponãtur:differendã & rõne:& clariſſimorũ uiroꝝ
auctoritate:atq̃ exemplis affirmãt.Nam ſi ibi maxime expedit narrare:ubi iu
dicũ animi amice:attente:ac diligenter audire uelle uidentur:incidantq̃ inter/
dum cauſæ:in qbus id ante fieri non poſſit:q̃ aliqua nobis obſtantia diluamus
nimiꝝ ea prius tollere:q̃ cãm noſtrã exponamus cõmodũ ac prope neceſſariũ
fuerit.Id Cicero ipſe:& in priotibus rhetoricis innuit:& in cã pro Milone cõ/
probauit:ubi ante facti narrationẽ:multa aduerſariorum fundamenta:& quæ
Milonis cãæ maxime obſtarent:ante confutauit.Nã ad illa etiã ita ꝑfatur.Sed
ante quã ad eam rõnem ueniã:quæ eſt propria noſtræ qõnis:uidentur ea eſſe re
futanda:quæ in ſenatu ſæpe ab inimicis:improbis ſępe iactata ſunt in cõcione:
& paulo ante:Ab accuſatoribus:ut omni terrore ſublato:rem plane:q̃ uenit in
iudiciũ:uidere poſitis.Ergo narrãdi locus ut poſt exordiũ ſi nihil impediat:cõ/
modiſſimus eſt:ita quoq̃ pro cauſæ genere eum uariare non eſt in utile.℃Sed
de iis:q̃ de naratione ꝓpoſueramus:iam ſatis:de qua tñ & longe plura:nec in
utiliter dici poſſe non diſſimulauerim:ut quod præter tres illas proprietates:ut
eſſet dilucida:breuis:& uериſimilis naratio:etiã ipſius Ci.in ptionibus ad filiũ
ꝑcepto:haberet & ſuauitatẽ:quã illi ineſſe dicit:ſi hẽt admirationes:expectatiões
exitus inopinatos:interpoſitos motus animoꝝ:colloquia pſonaꝝ:doloris:iracũ/

Narrationes plures.

Cluentianæ orõnis locus.

Narrandum ubi.

Narrõ poſt exordiũ non ſemper poni tur:ſed differ tur.

Narationis ordo mutat[9]

Milonianæ orõnis locus.

Narratõis lo cus uariatur ꝑ cãæ gñe.

Suauitas in narratiõe eẽ debet.

diá/metus/lætitias/cupiditates/& huiuſmói figuras/atq; affect⁹: ¶ Et illud/qđ a pleriſq; p̄cipitur:excurſiones a narrónibus excludēdas:ſermonē a iudice non auertendú:alienæ pſonæ uocē nó dandá:nó eſſe argumētandú nó mouēdos affectus:& id genus alia:quoꝝ ut plæraq; frequentiſſime cuſtodiēda ſunt.ita & cáæ id exigēte róne.pſæpe mutata multis exēplis pſpicitur.Cæterú una circa narrónis cópoſitionē p̄ceptione a Quint.cótenti/tandē erimus.

Narrónis cóponēdæ præceptio.

Narrónem iqt ſi ullā orónis ptē/oí/qua pót/gfa/& uenere ornandá.At magni tñ refert:q̄ ſit natura eius rei:quā exponimus.In puis náq;:q̄les ſunt fere priuatæ.ſit ille p̄ſſus:& uelut applicitus rei cultus:In uerbis ſúma diligētia:q̄ in locis ípetu ferútur.& circúiectæ orónis copia latēt:hic exp̄ſſa:&(ut uult Zeno)ſenſu tincta eſſe debebūt.Cópoſitio diſſimullata qdē: ſed tñ q̄iucúdiſſima. Figuræ nó illæ poeticæ/& cótra rónē loquēdi/auctoritate ueteꝝ receptæ. Debet uero eē q̄ puriſſimus ſermo:& q a uarietate tediú effugiat.& mutatióibus aíum leuet.Ne in cúdē caſú ſimilē expónē/pares elocutionú tractus ícidamus.Caret.n.cæteris lenociniis expó:& niſi cómēdetur hac uenuſtate:iaceat neceſſe ē.Et quú nulla í pte intētior ſit iudex:nihil recte dictú pire pót p̄terea neſcio qúo facilius in hærescunt:atq; ēt credútur:q̄ iucúda ſunt:& uoluptas facile ad finē pducit.

Voluptas facile ad finem perducit.

Vbi uero maioris rei expó ē:atrocia/inuida/triſtia mirabiliter dicere coueniet:non ut oíno cóſumátur affectus:quoꝝ locus in poratione magis ē pprius.ſed primis tñ(ut ſic inq̄)lineis deſignentur:ut plane q̄lis futura ſit imago rei/ſtatim appeat.

Expónis uirtus magna.

¶ Sed & magna illa in expóne uirtus ē:rē ita narrar̄:ut nó dici magis:q̄ geri atq; oculis ſubiici uideatur.

Verrinarum locus.

Qualis illa in.iii.Verrinaꝝ de Philodemo miſerabilis expoſitio.Cóſtituitur í foro laodiceæ ſpectaculú acerbú/& miſerú/& graue toti Aſiæ puinciæ:grandis natu parēs adductus ad ſuppliciú: ex altera pte filius:ille quod pudicitiá liberoꝝ:hic quod uitá patris/famáq; ſororis defēderat.Flebat uterq;/non de ſuo ſupplicio:ſed pr̄ de filii morte:de pr̄is filius qui lachrymaꝝ:& deide;ſed in his(ut dictú eſt)nó multum ímorádú:ne quod in peroróne utilius faciendú eſt.in principio nó æque util̄r affectus cóſumamus.

Affectus non ſunt in narratione conſumendi.

Narratio ē ſcd̄m Fabiú rei factæ/aut nó factæ utilis ad pſuadendú expoſitio uel ſcd̄m appollodoꝝ oró docens auditorē:qd in cótrouerſia ſit eius tres uirtutes/ut ſit lucida/breuis/ueriſimilis:prout Ci.& pleriq; ſcriptores/maxime q ſút ab/Iſocrate uolunt:Victorinus ait ſemp oēs eē debere:nó uná aliquá ex tribus Et eas couenire aliis ptibus orónis:& licet ſint ppriæ narratióis:cui tñ aliarum ptium orónis uirtutes couenire nó poſſunt.Ná quælibet rep̄henſio/quælibet cófirmatio/quælibet criminatio pót habere hæc tria:ſed q̄ſi aliena.Ipſæ aút:quæ hút:narratiói nó coueniunt.ut inductiones:ut rócinatóes:& reliqua huiuſmói:quæ fidei ſunt nó affectus:

Virtutes oēs ſemp eſſe debent in narratione.

De tráſitóibus/& iteratióibus qd p̄cipiat Cicero habes:& allegas Quint,in.iiii.ait:Nam iteratióes qdē:Et ταυτολογιασ.Et περισσολογιασ:quas in narratióe uitádas quidá ſcriptores artium tradiderunt/tranſco. Sunt enim hæc uitia/non tantum breuitatis gratia fugienda:

Iteratóes narrat.

¶Q uā neceſſaria ſit oībus imitatio: quæq; in imitatione ſeruāda ſunt: Ibiq; exercitatiōis neceſſitas/& modus oñditur: Ac ciceroīanæ/eloquētiæ laudes percurrūtur: Ex epl'a ad Hieronymū Donatū. Caput quartūdecimum.

Q Vam utilis/& neceſſaria ſit imitatio: ut/cunctis tacētibus/ ē perſpicuū unicuiq;: Ita cuiuis ēt eloquēti difficile dictu eſt. Iccirco operæ pcium me facturū exiſtimaui: ſi Philippo filio/cuius mihi curā dediſti: unaq; patriā (ut ſcribis) poteſtatem tradidiſti: aliquas colligerem præceptiones/Q uibus imitari diſcat: minimoq; negocio ad faſtigiū eloquētiæ p patris eloquētiſſimi ueſtigia puenire queat: Q uidquid illud ē: ad te dare uolui: Q uo intelligas: & qd de Philippo uelim: & qd i tāta opis difficultate opa mea efficere potuerī. Nā doctrina/præceptiōibuſq; ad dicēdi facultatē quoquo mō prouehimur: At imitatio ea ē/quę quoddā nobis ueluti certū exēplar/ſignūq; quo cōtendamus: proponit. Heu qbus uerbis deplorabo: ut excidit uſus dicēdi: ut deſerta ē eloquētię uia: Et qſi natiua Romanę linguæ elegantia latinis adēpta ē. Nec aliud magis in cauſa ē: quā quod neminē/a quo copioſe/ornate/uarieq;/aut dicere aut ſcribere diſcāt: ſibi imitādū pponūt. Maiores nři ſapientiſſimi/& doctiſſimi hoīes nullum eloquētiæ genus ſine imitatione cōſequi poſſe exiſtimātes/eā ueluti fugientē pſequebātur: Maria & terras pagrabant: Patriæ terminos. dulceſq; lares relinquebāt/Et quā ſiquē in ſua lingua imitarētur: nō hēbāt: alienā līguā ſub alienigēis pceptoribus tot laborib9/atq; uigiliis pdiſcebāt/Eaq; rōne oēs uitæ moleſtias: & picula/& neceſſitates aſpnabātur. At nos: qb9 eſt tāto melior cōditio: Q uāto facilior ā nitētibus pfectus: In tāta fruge eloquētiſſimo2 ſcripto2: In tanta copia: & uarietate excellētiſſimo2 ingenio2: uelut pegrini: expertes ſumus latini ſermonis: Perq; mediā Italiā: uelut p alienā regionem ſine itinerū ducibus male pagramus: utq; iexperti nautæ ſine maris mēſoribus p īmenſum noſtro2 ſtudio2 pelagus incerti erramus: Et ſicut balbutiētes infantes ſine nutricū ducatu inābulātes titubamus: cadēteſq; ſæpius offēdimus. At quidā īquiūt: neminē imitari uelle: q natura duce elocutionē effingere poſſunt. Regnat p dolor hæc peſſima pfeſſo2 noſtræ ætatis opinio: iampridē regnat: Et ita regnat: ut funditus eloquētiæ lumē/& umbram pdiderint. Hæc irroborata fecit: ut tot occurrāt ſcriptores inculti/duri horridi/ridiculi/Semibarbari/Apud quos ut ueternoſa ſunt uocabula: ābiguæ: nouæ/& barbaræ uoces: Sic uerba trāſuerſa/& ex oī colluuiōe colliſa: Abruptæ ſnīæ/& auulſi ſēſus: Sic trāſlatiōes duræ/audaces/infelices: ſic cōpoſitio incōpoſita: ordo confuſus: cōſtructio ſalebroſa: Scio in lib. de or. Ant. Tullianū dicere: Atq; eē tñ multos uidemus: qui neminem imitentur: & ſuapte natura/quod uelint: ſine cuiuſq; ſimilitudine cōſequātur: Idē tñ ait: Omnino i illud genus cū Craſſi magnificū: atq; præclarum natura ipſa ducebat: Sed ea non ſatis pcipere potuiſſet: niſi eodem ſtudio atq; imitatiōe incidiſſet: atq; ita dicere conſueſſet: ut tota mēte Craſſum/atq; animo ītueretur. Et Fabius ſic: & hercle neceſſe ē aut ſimiles: aut diſ-

Imitatio ē nobis certū exēplar/ſignūq;.

Imitationem ſpernentes infātes ſunt balbutientes.

Imitationem contemnentes quid dicunt.

ſimiles bonis ſimus. Similem raro natura pſtatiſrequētē imitatio. Hoc igitur eſſe debet ſtudioſis adoleſcentibus: hoc omnibus propoſitum: qui eloquentiæ famam affectāt: hoc inſtitutum: hoc præceptum: hoc perſuaſum: imitari: & oportere: & opus eſſe. Quo nihil melius eſſe: nihil conducibilius ex ipſa uerbi proprietate qui non intelligat: obtuſi adeo ingenii neminem eſſe puto. Si quidem qū imitor nō ad corpus: ut ſequor: ſed ad mores duntaxat dictorūq; & factoꝝ exēpla pertineat: Nihil aliud eſt imitari clariſſimos auctores: q̄ illis ſeſe reddere & conſimiles efficere. Plinius minor diſcrimē facit iter imitor & æmulor & ſequor. Nō ut æmularer inquit: Sed tamen imitarer: & ſequerer tm̄. Nonius ſic diſtinguit: Aemulatio ab imitatione hoc diſtat. Qđ imitatio ſimplex eſt: & liuorē atq; inuidiā non admittit. Aemulatio aūt habet quoddam imitandi ſtudium: Sed cum malitiæ opatione. Virgi. in. vi. æmulus exceptum Triton (ſi credere dignū eſt) Inter ſaxa uirum ſpumoſa imerſerat unda. Itē æmulus ſimilitudinem uitę uel inſtituti rep̄ſentat. Imitator admiratur: uñ Virgiliū dicentē: primis & te miretur ab annis ita Seruius exponit. Miretur: imitetur. Luc. Miratoremq; Ca. optima. n. ingenia neceſſe ē ut ea quæ mirātur: imitentur. M. Tullius pro ſectatore indifferēter uſurpat dicēs pro. M. Marcello: Illo æmulo atq; imitatore ſtudiorū meoꝝ: quē locū Seruius citatus exponit: æmulo pro eiuſdē rei ſtudioſo: alias inquit inimicum ſignificat. Idem Tullius in ultimo de or. Morū inqt: & uitæ imitatio: uel in perſonis: uel ſine illis magnum quoddam ornamentum orationis: Et aptum ad animos conciliandos: uel maxime. Fabius in. x. ſic de imitatione: Neq; enim dubitari poteſt. Quin artis pars magna contineatur imitatione. Nam: ut inuenire primum fuit: eſtq; præcipuum: ſic ea: quæ bene inuenta ſunt utile ſequi: atq; omnis uitæ ratio ſic conſtat: ut quæ pbamus in aliis: facere ipſi uelimus: ſic litterarum ductus: ut ſcribendi fiat uſus: pueri ſequuntur. Sic muſici uocem docentium: Pictores opa prioꝝ: Ruſtici probatā experimēto culturā: in exēplū tuētur. Omnis deniq; diſciplinæ initia ad ꝓpoſitū ſibi præſcriptū formari uidemus Sunt uero iudicio meo in imitatiōe quinq; nobis obſeruāda: Quis: quæ: in qbus: Quātū: Quomō. In his quidē ſingulis diligens (ut Ci. & Fabii uerbis utar) adhibenda eſt ratio: nam hoc ipſum: quod tanto facilius eſt nobis: rationem rerum omnium faciūq; fuit his: qui nihil: quod ſequerentur: habuerunt: niſi caute: & cum iudicio apprehenditur: nocet. Primū itaq; uidendum: Qui nobis imitandi: hoc primum in ſuis præceptis Antonii perſona Tullius ponit: Et Fabius cuius uerba ſunt hæc: Quapropter exactiſſimo iudicio circa hanc partem ſtudiorum examinanda ſunt omnia. Primū: quos imitemur: Nam ſunt plurimi: qui ſimilitudinem peſſimi cuiuſq; & corruptiſſimi concupierunt. In hoc duo nobis animaduertenda fuerint. prius: ne nimium antiquitatis ſtudioſi: quæ iam pridem ab uſu ceciderunt: uſurpemus. Sequēs: ne e cōtrario recentiores ita admiremur: ut in his perfectiſſima quæq; reperiri putemus. Hæc duo cauēda pueris Liuius præcepit: Et Quitilianus repetit: Alterū

Imitari oportet: & opus ē.

Imitor quid Sequor qd.

Probata ſeq̄ & facere debemus.

In imitatiōe quinq; ſunt obſeruanda.

Imitandi qui ſunt:

Antiquitatis nimium ſtudioſi.

Recentiores ne nimis admiremur.

ne ueteres nimiũ: Alterum:ne recentes imitẽtur:Ejus ex ſecundo uerba ad hoc
facientia tranſcribam.Duo aũt genera maxime cauenda pueris puto: Vnum:
nequis eos antiquitatis nimius admirator in gracchorum/Catoniſq; /& aliorũ
ſimilium lectione dureſcere uelit.Fient enim horridi/atq; ieiuni.Nam neq; uim
eorum adhuc intellectu conſequentur: Et elocutione quæ tum ſine dubio erat
optima/ſed noſtris tẽporibus aliena/cõtenti(quod eſt peſſimũ)ſimiles ſibi ma-
gnis uiris uidebũtur.Alterum:quod huic diuerſum eſt: Ne recẽtis huius laſci-
uiæ floſculis capti/uoluptate quadam praua deliniantur:Et prædulce illud ge-
nus:ac puerilibus ingeniis:hoc gratius: quo propius eſt:adament.Alibi: nihil
affectatione ueterum pręſertim uerborum odioſius eſſe ſcribit:uerbaq; a uetu-
ſtate repetita ita oratõi interſerenda:ut neq; crebra ſint:nec manifeſta:nec utiq;
ab ultimis etiam oblitteratis repetita temporibus utq; nouorũ optima fore ma
xime uetera:Ita ueterum maxime noua:atq; ſimilem circa auctoritatem ratio
nem. Nam etiam ſi poteſt uideri:nihil peccare:qui utitur iis uerbis: quæ ſũmi
auctores tradiderunt:multum tamen refert/non ſolum quid dixerint/ſed etiam
quid perſuaſerint:cõſiderare.Ridiculum quidem fuerit:Malle ſermonem:quo
locuti ſunt homines/q̃ quo loquantur.Sene.ad Lucilium uerba huc eleganter
ſpectant:Multi ex alieno ſæculo petunt uerba:Duodecim tabulas loquuntur.
Gracchus illis:& Craſſus:& Curio nimis culti:& recentes ſunt.Ad appiũ uſq;
& coruncanum redeunt.Quidam contra:dum nihil niſi tritum:& uſitatum uo
lunt:In ſordes incidunt:utrunq; diuerſo genere corruptum eſt.Fauorinus gel-
lianus antiquorũ uerba:& figuram referenti:ac perſequẽti dicit:Curius: & Fa
bricius:& Corũcanus antiquiſſimi noſtri:Et his antiquiores Horatii illi trige-
mini plane:& dilucide cum ſuis fabulati ſunt:Neq; Auruncorum/aut Sicano
rum:aut pelaſgorum:qui primi coluiſſe Italiam dicuntur/ſed ætatis ſuæ uer-
bis locuti ſunt.Tu autem perinde quaſi cum matre Euandri:nunc loquare:ſer
mone multis annis iam deſito ueteris.Scire:atq; intelligere neminẽ uis:quæ di-
cas.Nonne homo inepte:ut quoduis abunde conſequaris:taceres? Sed antiqui
tatẽ tibi placere ais:q; honeſta:& bona:& ſobria:& modeſta ſit.Viue ergo mo-
ribus præteritis:loquere uerbis p̃ſentibus.Antiquiſſimarum uocũ ſordes ſecu-
tare Auguſtus dicebat:Et Tiberium earum amantem irridebat.M.Tullius p̃-
cipit multis in locis:ne uerba ſint nimiũ noua:ſiue uetuſta.At ex Annęi:& Pli
nii ſententia legendum eſt oẽ genus auctorũ:qum nullus ſit liber tam ineptus:
In quo perlegendo aliquid utilitatis non aſſequamur.Fateor propter eruditio-
nem:non eloquentiam capeſſendam.Hinc Quintilianus/Macrum/& Lucre-
tium legendos cenſet:ſed nõ ut phraſim.i.corpus eloquentiæ faciant:Et Enniũ
ſicut ſacros uetuſtate lucos/adorãdũ:In q̃bus grãdia/& antiq̃ robora iã nõ tãtã
habent ſpẽm/quantã religionẽ.In.ii.ait:Firmis aũt iudiciis/iãq; extra piculum
poſitis ſuaſerim & antiquos legere.Ex quibus ſi aſſumatur ſolida/ac uirilis in-
genii uis/deterſo rudis ſęculi ſqualore/Tũ noſter hic cultus clarius enitеſcet.

Auctoritas q̃tenus ualet.

Legendi cur oẽs auct.

Macer & Lucreti⁹ cur legendi.

Phraſis.

Et nouos:quibus & ipſis multa uirtus adeſt.Nec.n.nos tarditatis natura dāna
uit:ſed dicēdi mutauimus genus:Et ultra nobis:q̄ oportebat:indulſimus.Ita nō
tā ingenio illi nos ſuperauerūt:q̄ propoſito.Multa ergo licebit eligere.Sed cu-
randū erit:ne his:qbus pmixta ſunt:inqnentur.Quoſdā uero etiam:quos totos
imitari oporteat:& fuiſſe ſemper:& nūc eſſe:quid ni libēter:nō cōceſſerim mo-
do:uerū etiam cōtenderim.Sed hi:qui ſunt:nō cuiuſcūq; eſt pnūciare. Tutius

Imitatione ēt erratur tuti⁹.

circa priores imitatione uel erratur.Ideoq; hanc nouorum diſtuli lectionem:ne
imitatio iudiciū antecederet.Quid dicā:niſi quod Fabius in.viii.In hoc malū
etiam a quibuſdā laboratur:neq; id nouum uitiū eſt:qum iam apud Ti.Liuiū
inueniā fuiſſe præceptorē aliquē q diſcipulos obſcurare:quæ dicerēt iuberet:

Obſcuritatis ſtudiū uitiū noſtræ ętatis.

græco uerbo utēs σκοτίον:uñ illa.ſ.egregia laudatio:tāto melior:Ne ego qdē
itellexi.In hoc inq̄ malū hodie magis atq; magis laboratur:atq; adeo laboratur
ut obſcuriores:& duriores ſint diſcipuli obſcuris:& duris pceptoribus.Rurſus
hoꝝ diſcipuli obſcuriſſimi:& duriſſimi.Quid futurum ſit uidemus oēs.In Ita

Barbari ī medio latio natī

Ci.natus ad illuſtrandam Ro.linguā:

lia maiora.ſ.naſcentur portenta:q̄ in Africa:quæ ſemp aliqd noui generat.Sed
faceſſant Barbari iſti in medio latio nati.Nos in primis eos nobis:quibus inni
tamur:proponamus:quoꝝ mores:ingenium:orationē ſupioribus:atq; pñtibus:
& his maxime:qui probato in dicēdi facultate iudicio ſunt:coli:obſeruariq; ui
demus:uti.M.T.Ciceronē:Qui ad illuſtrādam latinam linguam in omni ora
tionis genere natus uidetur.In quo uirtutes omnes dep̄henduntur:quæ in uno

Cic.eloquen-tiæ laudes & uirtutes.

quoq; oratore:ſiue græco:ſiue latino:ſingulæ:& propriæ fuerūt:ſicut uis in De
moſthene:in Platone copia:in Iſocrate iucūditas:& plures aliæ:Et id:quod fuit
in quoq; optimum.Non eñi pluuias aquas colligit(ut Pindarus dixit:& ex eo
Fabius)Sed uiuo gurgite exundat:Ex quo oēs dicēdi figuræ:uelut ex perenni
fonte confluunt:In cuius operibus grauis:mediocris:tenuiſq; ſtilus floreſcit:
Quos pro negocioꝝ:ac pſonarum qualitate uariat:Et ſæpenumero in uno:eo
dēq; loco a graui ad mediocrē:a mediocri ad tenuē deſcendit:Indeq; modo ad
hunc:modo ad illū ſtilum conuertens aſcēdit:Ita tamē:ut omnes:& ſinguli ple
ni ſint:cōmodi:& undequaq; pfecti:Eius orō latina:ab omni uitio remota:ele-
gans:& explanatione dilucida:Plana eius compoſitio ſine longa uerborum con
tinuatiōe:quæ auditorem:dum pfectam expectat ſniam lædit:& orantē(quod
maximū eſt uitium)in media pronūciatione deſtituit.In multis:ubi opus eſt:
ualde purus eſt:quæ uirtus in oratoria locutione non nunq̄ ualde cōmendatur.

Perſpicuitas eloquentię peculiaris ē duplex.

Tropis uero & figuris quoties delectare uult utitur:non denſis tamen:Sed ubi
tantūmodo res ipſa ornatū:& uarietatem expoſcit.Plurimum abhorret a poe-
tico apparatu:in quo uitio plures deprehenſi ſunt:Qumq; perſpicuitas ſit pe-
culiaris laus eloquētiæ.Quæ quidē duplex eſt:in uerbis:& in rebus:Sed rerū
pſpicuitas paucis eſt cognita.Quis cui Ci.ualde placet:nō cū i hac uirtute ad
mirādū eē pdicet?Quod uerbū nō electū:nō proprium:non ſignificans apud
eum reperiri poteſt?Quæ res & ſi per ſe difficiles ſūt:nō ita explicātur:& ab

eo euoluuntur/ut nullo pene interprete indigeant:Hac in re uel ſummi orato-
res aliquantum ab hoc officio claritatis declinarunt:Quod ex Thucididis &
Demoſthenis cõpoſitiõe pſpicitur.Apud quos multa obſcura/& difficilia/quæ
interp̃tibus indigent/inueniuntur.Ci.uero oĩs collocatio uerboꝝ manifeſta/oẽs
ſenſus apti:Niſi ubi de induſtria ſũma cũ rõne auditoꝝ aures trãſuolat.Circũ
fertur frequẽs illud dictũ;Demoſtheni nihil addi poſſe/nihil detrahi:Immo ple
riqꝫ nimiã in Ci.redundantiã temere p̃dicare auſi ſunt.Quo in loco quiſq̃ aſſi-
duus eius lector animaduertet noĩa deſeruire rebus/quin potius apud ip̃m uer
ba rebus deſeruiunt/Qui rerũ põdere non inani & uolubili uerboꝝ ſono efflo
reſcit.Vis p̃cipua eloquẽtiæ habetur ſenſus cõuertere.quis frequẽtius:qũ opus Cõuerſio ſen
ſit:Cicerone ipſo periodis & cõuerſionibus utitur?Inter uirtutes oratorias/quæ ſuum.
primũ in eloquẽtia gradũ optinẽt/plurimũ euidẽtia cõmendatur/qũ orator ita Periodi uſus.
quãdam rerũ formã proponit/& uerbis exprimit/ut cerni potius uideatur q̃ au- Euidentia.
diri:In hac frequẽtiſſime Ci.tantus aſſurgit:ut p̱pe ſolus in hoc ornamẽto eſſe
uideatur.Plurima ſunt/quale eſt illud ſeptima in Verrẽ:Ipſe inflãmatus ſcele-
re/ac furore in forũ uenit.Ardebãt oculi:toto ex corpore crudelitas emicabat.
Sed hæc in trãſcurſu:Ad alia p̱perat oro.Quũ in orõne imprimis & pſona & In orõne ue-
negociũ ueniant/Nemo Ci.callidior in cõtẽplanda hoĩum natura:& in redden- niunt pſona
dis his/quæ cuilibet pſonę cõueniunt.Nam quis affectus oẽs melius exprimit? & negocium.
Quis mores/& actiones diligẽtius excutit?Quũqꝫ tria ſint:quæ oratoribus ma- Oratori tria
xime afferãt laudẽ:ſi recte adhibita ſint hæc/ſenſus/uerba/cõpoſitio ipſa:In his afferãt max.
ſe Cic.ita gerit:ut orõnes ipſius rerũ imagines eſſe uideãtur:nã uerba in expri- laudem.
mẽdis moribus ita p̱pria adhibet:ut nihil tumidũ:nihil peregrinũ:nihil:quod Ciceronianæ
ab inſtitutionę pſonarũ abhorreat:poſitũ ſit:nã nec periodis nec numeris:ſed compoſitio-
ſimplici/& inaffectata & ſoluta orõne mores ipſos exprimit:ut paulopoſt dice- nis laudes.
mus.Tria ſunt genera cauſaꝝ:in q̃bus ſingulis tota uis oratoria cõprehẽditur:
iudiciale/deliberatiuũ/demõſtratiuũ.In his oĩbus dignus eſt omni cõmendatio- Cic.in oĩbus
ne:Nam quum alii oratores in ſingulis/præter paucos tantũmodo ualuerint/Ci. cãrum gene-
ipſe oĩa hæc tria genera ex oĩ parte ita expleuit:ut dubiũ reliquerit:in quo ma- ribus ualuit.
ior exiſtat:nã in oĩbus ita uiſus eſt:ut nunq̃ ſe inferiorem in aliquo exhibuerit:
Si parua:Si incredibilia:Si magna/grauia & copioſa explicat:nõ eadẽ figura:
nõ ſimili ſtilo:ſed uario pro rerũ facultate utitur:nã ſi iudiciales cauſas/& certa-
mina forẽſia reſpicias:nõ uno mõ tractare ſolet:Cãs.n.priuatas/& tenues agit
ſubtilius:capitis aut famæ.ſ.ornatius:In laudibus uero plus cultus adhibet/
plus nitoris aſſumit/& oẽm artẽ/q̃ plerũqꝫ in iudiciis latere debet/nõ mõ cõfite-
tur:ſed et oſtẽtat.In ſententiis/& cõcionibus nõ minus clarũ eloquẽtiæ lumen:
q̃ in accuſationibus/& defenſionibus exhibet:Et qũ ſuaſuris de bello/de pace: Suaſuris de
de copiis/opibus/uectigalibus duo præcipue nota eſſe debeant:uires ciuitatis: pace/& bello
& mores ex natura/tum ipſarum rerum/tũ audientium:ita Ciceronem ſuadendi quæ debent
duxit/ut in ea nullo pacto maior eſſe poſſet.In his frequẽter concitant irã/& le- eſſe nota.

nit:ad metum:ad cupiditatem:odium:conciliationem impellit animos.nōnunq̄ etiam miſeratione mouet:tum pſertim:qum ſuadet auxiliū obſeſſis ferendum eſſe:aut qum ſociæ alicuius ciuitatis:uel prouinciæ euerſionē deflet.Q um prę terea in cōſiliis plurimū auctoritas ualeat:& qui ſuadet prudētiſſimus:& opt. haberi debeat:quis & prudentior:& melior Cicerone in dicendis ſentētiis habi tus eſt?Q uis ethicō & patheticon melius tractauit?Q uæ duo admirabilē elo quentiā faciunt.Hoc pturbantur animi & concitantur:In quo uno regnat ora tio.Illud ſuperius ad mores:& ad oēm uitæ cōſuetudinem accōmodatū.Nōne Cicero ad beniuolentiā conciliandā paratiſſimus fuit?Nōne uehemētia incen ſus tam rapide ferebatur:ut cās eriperet:& nullo pacto ſuſtineri poſſet?Nōne faciebat ut iudex cōmiſereſceretur:ut iraſceretur:ut mitigaretur:ut inuideret: ut foueret:faciebat:ut odio:& amore proſequeretur:fauceret:cōtēneret:admira retur:diligeret:cuperet.Faciebat:ut ſacietate afficeretur:ſperaret:metueret:læta retur:doleret.hac uarietate magno uſus īpetu ſæpe aduerſarios de ſtatu oī deie cit:Et ut cæteris dicēdi uirtutibus admirādus appuit.Magna Ciceronis pars a nrō abeſt iudicio:quē ſui tpis hoīes dicentē ſtupe.acti intuebātur:in quo exhor reſcebāt:in quo exclamabāt:quē deum(ut aiunt)inter hoīes exiſtimabāt.& ue re diuinus homo nō humanus fuit:Q ui tāta eloquentia ad ferendū hoībus au xiliū natus ſine mercede:ſine ullo patrocinii munere tam diſtincte & explicate & illuminate:& indefeſſe:& copioſe:& rebus:& uerbis orabat:ut quaſi quendā numerū:& uerſum his cōficeret moderatū:ſicut pſonarū de qbus agebat digni tas ferebat:Vt nullū carmen aptius uideretur:Nihilq̄ hoīum auribus:aut men tibus iucūdius pcipi:nullus cantus moderata ipſius:& flexanima pnūciatione dulcior inueniri poſſet.Nemo ardētius Cicerone l nguentem populum incita bat:aut facilius effrenatum moderabatur. Nemo felicius fraudem hominū ad perniciem auctorū:& integritatē ad ſalutē refle ctebat.Nemo potētius ad uir tutē cohortabatur:aut acrius a uitiis reuocabat.huius dictiōe populi motus fie bat:magiſtratuū religiones acqeſcebāt:ſenatus grauitas cōuertebatur.Ciceroni ſūmus orator Hortēſius rādere nō eſt auſus:A Cicerone hō audaciſſimus Cati lina ī ſenatu accuſatus obmutuit:Ciceroni ī cā magna:& graui qū cœpiſſet Cu rio pater rādere:ſubito aſſedit:qū ueneniis diceret ereptā ſibi memoriā.Ci.Ver rē accuſauit:& dānauit.coegit Cæſarē:ut Ligariū abſolueret:quē pro cōdēna to hēbat.M.A.pſcripſit.Eo dicente legē agrariam hoc eſt alimēta ſua abdica runt tribus:eo ſuadēte Roſcio theatralis ſeditionis auctori leges ignouerūt:no tataſq̄ ſedes ignominiæ diſcrimine æquo aīo tulerūt.Eo orāte pſcriptoꝝ libe ros honores petere puduit.Sed de his ſatis:nā delibāda tīmō fuerūt.In ſūma hoc dictū ſit de Ci.q̄ in oī eloquētiæ gñe deus eſt:Nunq̄ aliqs eū dormitātē de prehēdit:a quo ceu fonte penni oīa:& ſingula oratoꝝ flumina oriuntur:q fons ingeniorū eſt omniū:& ſolus eſt ſine ſacietate.Nō ſine cā plures eū latinæ lin guæ regulam:& normam appellarunt.Soli Ci.nomen eloquentiæ multi tribue

Auctoritas ī cōſiliis plurimum ualet. Ethicō & patheticon faciunt eloquentiam admirabilem.

Ciceronianæ actiōis laus.

Cice.diuinus hō natus ad ferendū auxiliū hoībus.

Victi & pterriti uiri a Ci. eloquentia.

Ci.eſt deus ī omni eloquētiæ genere.

runt.Certauit cũ Ci.omnis eius ætas/quæ tot eloquẽtiſſimorꝫ hoíum copias ha
buit:Et pudore uicta regem inuidioſo uero tñ noíe uocitans/ei palmã cõceſſit:
quod ut Fabius etiam inquit regnare in judiciis dictus eſt.A.Cecinna Ci.ſe cli
entem facit quem oíum patronũ nominat.Cice.nõ antiquitas ſolũ:ſed quædã
prope diuinitas extra ictum/ſupraq; iniuriam poſuit.Hac ratione Plinius affir
mat.M.T.extra omnem ingenii aleam poſitum:qui & alias facundiæ litterarũ
latinarum parentem/& alteram doctrinarꝫ lucem nuncupauit/& ſubdit:Salue
primus oíum parens patriæ appellare:Primus in toga triumphũ/linguæq; lau
ream merite:Et facũdiæ litterarũ latinarum parens:atq;(ut dictator Cæſar ho
ſtis quõdam tuus de te ſcripſit)oíum triũphorũ lauream adepte maiorẽ.Q uã
to plus eſt ingenii romani terminos/in tãtum promouiſſe/q̃ imperii.Cor.Taci/
tus auctor eſt nullius ingenuæ diſciplinæ ſcientiam Cice.defuiſſe ex eius libris
dephendi.hic eſt cõſumatus ille orator/undecunq; perfectiſſimus/quem poetæ
fere omnes i cælum laudibus certatim ferunt:quem Veronenſis poeta docti co
gnomine inclytus ita alloquitur:Diſertiſſime Romuli nepotũ:quot ſũt:quotq;
fuerunt.M.T.Atq; poſt aliis erunt in annis.De quo ita Lucanus cecinit: Ro/
mani maximus auctor Tullius eloquii:de quo Silius:Furialia bella fulmine cõ
peſcet linguæ:nec deinde relinquet par decus eloquii cuiq̃ ſperare nepotũ: De
quo Iuue.Tantum igitur muros intra toga contulit illi nois & tituli:Q uãtum
nõ leucade/quãtũ Theſſaliæ cãpis Octauius abſtulit udo cædibus aſſiduis gla
dio:ſed Roma pentem Roma patrem patriæ Ci.libera dixit.Alibi:Eloquium:
ac famã Demoſthenis:ac Ciceronis:Et paulo ĩfra:eloquio ſed uterq; perit ora/
tor/utrunq; largus/& exundans læto dedit ingenii fons.Epigrãmatarius poeta:
Illud laurigeros ageres qũ Læta triumphos hoc tibi Roma caput : qũ loq̃reris
erat.De quo Manlius:Et cẽſu Tul.oris emeritus cælũ.q̃ mirabiliter laudatur:
& miſerabil'r fletur apud Senecã a Cor.Seuero. Oraq; magnanimũ &c.nota
ſunt carmina.Sed iã poetas dimittamus.Ipſe Sene.apte fatetur: Si non bello
rũ ciuiliũ furor Ci.eripuiſſet:ſe id ingeniũ/quod ſolũ Po.R.par impio habuit:
cognoſcere potuiſſe.Planeq; oñdere uidetur nobis q̃ta Cic.eloquẽtia fuerit:his
uerbis:Q uicquid Romana facũdia habet:quod inſolẽti græciæ/aut opponat:
aut p̃ferat/circa Cice.efloruit:omnia ingenia:quæ lucem noſtris ſtudiis attule
rũt/tum nata ſunt:In deterius cotidie data res eſt.Macrobius/cũ ab aliis/tũ ab
ipſo Boetio tantopere laudatus in unius Ciceroniani libri uel exiguam parti/
culam uerſatur:ut nec Platoni comparem faceret/nec omnibus inſignire eum
diſciplinarum omniũ titulis dubitauerit.Nã de.A.G.& Martiano quid dicã?
Q uorum alter ut numẽ.Cice.ueneratur:alter rhetoricam inducit in deorũ con
uentu Cicer.præcepta unius admirari : his inniti:hunc dicere ſuum columen
eſſe.Apud iuriſconſultos auctoritas ei ſumma eſt:& pluribus in locis citatur:
proq; ratione teſtimonia Ci.habentur:unde in libro de uerbo.ſignifica.diffini/
tio littoris ex Cice.ſententia comprobatur.Et digeſtis de origi.iuris Ligariana

A.Cecina pa tronũ oíum Ci.uocat.

Cicero ſupra ictũ & iniu ria poſitus.

Plinii de Cic. iudicium.

Cicerõis lau des ex aucto ribus.

Ligariana oratio. Cluentiana oratio.

oratio citatur. Et in ti. de pœnis/exemplum orationis pro Cluētio Habito mu
tuātur. Quod hic de eloquētiæ interitu: ſiue īclinatione ſcribit Seneca: diffuſi/
us Tacitus ꝓſequitur: & ipſe Cicero præuidiſſe in tuſcu. quæſtiōibus uidetur.

Poſt mortem Ci. factus eſt eloquentię interitus.

Lactātius Firmianus chriſtianoꝝ profeſſoꝝ facundiſſimus Ci. teſtatur in oran
dis cauſis regnaſſe/uelut media regnat Baſiliſcus harena: & alibi ita ſcriptū re/
liquit: Tullius ſummus philoſophus ſectæ academicæ ꝑfectus orator/ſua elo/
quētia corda hoīum in manibus ſuis habuit: ut qcquid uſq̃ eloquii per latinoꝝ
alueos fluxit/ab hoc fonte ꝓgreſſum eſt. Diuus Seuerinus Boetiꝰ ita utitur Ci.

Cicerōis laudes ex auctōribus.

teſtimoniis: ut ea pro firmiſſimis/& īdubitabilibus obiiciat argumētis: & ipſius
topicoꝝ interꝑtationē pro magna laude/& īmenſo ope ſuſcepit. Barbarus Hie
rony. tanti facit Ci. eloquētiā: ut Demoſthenē illi poſtponens/Torrentē eum ap
pellauerit: Ciceronē uero flumen & mare: Et interdū Ci. lectionem uerbo dei p̄
poſuerit: ob quod diuinitus correptus/& Ciceronianus ante dei tribunal appel
latus fuit: ſicut ipſe ſcribit: & Ruffinus affirmat: & in decretis di. xxxvii. memo
ratur: Neq; tñ unquā eloquētiam eius deſeruit: Nā licet diuina myſteria nō in/
digeant uerboꝝ pompa: tñ ſi claritate ſermonis/ac eloquētiæ lumine illuſtratur
potētius in animos influunt/altius inſident/profundius penetrant: & ueritas fa
cilius defenditur: & admirabilius ſuperat. Vnde idē ipſe Hiero. qum poſt repe
titam dehinc ſtatim Ciceronis lectionē periurus a Ruffino argueretur/etiā gra

Auguſtini de Ci. teſtimōiū.

uiſſime cōqueritur: ꝙ ſibi ab illo ſuamet ſomnia obiicerētur. Auguſtinꝰ quoq;
cuius tāta ē in oībus diſciplinis auctoritas: ut ab ipſius ſnīa nulla perie ſit pro/
uocatio: in academicis: quanq̃ ſub alterius pſona/nunc ſuū Ciceronē/nūc ſapiē
tem appellat: affirmatq; ab ipſo in latina lingua philoſophiam/& incohatā eē
& perfectam: Tum in confeſſionibus: ubi neutiquā perſonatus eſt/eos profeſſo
damnat: qui linguā tantūmō Cice. mirantur: pectus non ita: quinimmo ꝙ affe/
ctum mutauerit ipſe: ꝙ ad deū preces/& uota conuerterit: ꝙ deſideria non ca/
dem/quæ prius habuerit: quod oīs ei uana ſpes euiluerit: ꝙ īmortalitatem ſapi
entiæ quæſierit æſtu cordis incredibili: Poſtremo ꝙ ſurgere iam cœperit: ut ad
deum reuerteretur: Cuncta hæc eſſe Ciceronis munus fatetur: uniq; prorſus il/

Hortenſius Ci. fuit ſalus Auguſtini

lius libro: qui Hortenſius dictus/oēm ſuæ ſalutis occaſionem rettulit acceptā.
Nō enim ad acuendā linguā liber inqt ille offerebatur: nec locutionem mihi:
Sed quod loquebatur perſuaſerat. Cæterum in tam latum/& profundum pela
gus cymbam meam tam fragilem prouehere timeo. Qum enim ab omnibus
omnium fere ſæculorum ſcriptoribus/qui poſt eum fuerunt: laudatus fuerit: &
adhuc illaudatus uideatur: Vela cōtrahere: & remos inhibere tutius eſt: Ne tot:
ac tam immenſis laudum fluctibus undiq; occurrentibus obruar. Satis ſit ex
Fabio pauca hæc attigiſſe præconia: Et uelut quaſdam primitias tanti ora/

Quintiliani de Cice. iudicium.

toris uno (ut aiunt) ſpiritu recitaſſe: Et ad aures tuas pertuliſſe: ut intelligas iu
dicium uerum: & ab omnibus comprobatam eſſe Quintiliani de Cicero. ſen/
tentiam: Quod dono quodam prouidentiæ genitus fuerit: In quo totas uires

ſuas expiretur eloquētia.Q uicq̄ id apud poſteros conſecutus ſit:ut Ciceronis iam non hominis nouē:Sed eloquētiæ habeatur.Q ūq; in oī munere & numero ſemp optimū eſſe eligendū ſit perſuaſiſſimū:hunc imitandū ſibi ꝓponant: a quo oēs eloquentiæ principes:quicunq; ſummā dicendi gloriam poſt eū conſecuti ſunt:oēs inquā Tulliano uelut lacte nutriti:& educati ſūt.A.M.Tullio profluentem:& lacteā ubertatē Liuius arripuit.Acumen Q uintilianus:elegātiam Plinius:lenitatē Curtius:Candorē Suetonius:uirtutes ꝓprias cæteri:& ſingulares:& ſingulas ſinguli ab eodē fonte hauſerunt.Q uoꝝ fuit unum prope omnium imitādi propoſitū.Et tñ nihil eſt tā diſſimile q̄ ipſi inter ſeſe nihil tā diſtans:q̄ ipſi a Cicerone:Cuius tñ ita ſunt aut ſimillimi:aut certe ſimiles:ut filii parentū:Q uoꝝ notas habent:formę ſimilitudinē præſeferunt:animi effigiem effingunt:uultū aſpectū inceſſum:ſtatū motū:uocē:ſermonem:Deniq; & corporis lineamenta rep̄ſentant:Et tñ in hac tanta ſimilitudine:quoniā habēt aliquid ſuum:& naturale:aliquid diuerſum:& ab illoꝝ imagine alienum:Q um cōparantur:diſſimiles inter ſe eſſe uidētur.Sic auctores i.h Ciceronis alūni ab eo diſtant:quē imitati ſunt inter ſe cōparati diſſimiles ſunt q eadē imitatione uſi ſunt pulchra.ſ.uenuſta:decora:ſine faſtidio ſimilitudinis:ꝓprietate ſtili non ridicula:deformi:& turpitudinis plena:Q ualis eſt quorūdam ſcriptorū noſtri tēporis.Q ui quo magis ſe erigere uolunt:eo fœdius pudenda detegunt:Q uo altius euolare nituntur:eo impudentius furtiuis nudati pēnis:& pinnis concidunt.Deniq; non aliter ſunt Ci.ſimiles:aut alterius cuiuſuis auctoris:quam ſimia ſimilis ē hominis : Cicero in.ii.de or.ubi narrat cauſam / cur ętates extulerint ſingulæ ſingula prope genera dicendi:inqt:Ex quoꝝ ſcriptis cuiuſq; ætatis quæ dicendi ratio:uoluntaſq; fuerit intelligi pōt.Antiquiſſimi fere ſunt:quorum quidē ſcripta cōſtent:Pericles:atq; Alcibiades:Et eadē ætate Thucydides ſubtiles:acuti:breues:ſententiis magis q̄ uerbis abundātes.Non potuiſſet accidere ut unum genus eſſet omnium:niſi aliquē ſibi proponerēt ad imitandum. Conſecuti ſunt hos Critias Theramenes Lyſias.Multa lyſiæ ſcripta ſunt: Nonnulla Critiæ.De Theramene audiuimus: Omnes etiam tum retinebant illum Periclis:ſuccum:ſed erant paulo uberiore filo.Ecce tibi exortus ē Iſocrates magiſter iſtorū omnium:cuius e ludo tanquā ex equo Troiano innumeri principes exierunt:ſed eorū partim in pōpa:partim in acie illuſtres eē uoluerūt.Itaq; & illi Theopompi:Ephori:phyliſti naucrate:multiq; alii naturis differunt:uoluntate aūt ſimiles ſunt & inter ſeſe:& magiſtri:& ii:qui ſe ad cauſas cōtulerūt ut demoſthenes:hyperides:lycurgus:eſchines:dinarchus aliiq; cōplures:Et ſi inter ſe pares nō fuerūt:tñ ſūt oēs in eodē ueritatis imitādæ genere uerſati:Q uorū quādiu māſit imitatio:tā diu genus illud dicēdi:ſtudiūq; uixit: Poſteaq̄ extictis his:oīs eoꝝ memoria ſenſim obſcurata ē:Et euanuit:Alia q̄dā dicēdi molliora:ac remiſſiora genera uiguerūt.Inde demochares quē aiunt ſororis filium fuiſſe demoſthenis:tum phalereus ille demetrius omnium iſtorum mea ſenten

Optimū ſemp eligendū.

Eloquentiſſimi omnes a Ci.hauſerunt eloquētiam.

Similitudo imitantiū ad auc.qualis filiorum ad parentes.

Scriptorum quorundā noſtri temporis turpitudo.

Imitatio facit dicēdi genus

Demochares filius ſororis demoſthenis.

tia politiſſimus:Aliiq̃ horũ ſimiles extiterũt.Q uæ ſi uolemus uſq; ad hoc tem pus pſequi:intelligemus:(ut etiã Alabandẽſem illũ Menedemũ:& eius filium Hierodẽ:Q uos ego audiui:tota imitetur græcia) ſic ſemp fuiſſe aliquem cu ius ſe ſimiles eẽ uellent.Eſt inquit quidã impoſſibile Ciceronẽ imitari:qui imi tabilis minime uidetur.Et experiẽtibus ſpẽ aſſequẽdæ ſimilitudinis ſuæ eripit.

Ciceronem ĩ imitabileq̃dã dicunt.

Eſto:Sed & oẽs:q in hãc diẽ Ciceronẽ imitati ſunt:nõ potuerunt:nec ſperarũt ſe eodẽ mõ poſſe dicere:Aut ad eã diuinitatẽ poſſe puenire: aliquã tñ eius ptẽ adepti:æternũ nomẽ meruerũt.Iccirco Cælius Fabius doctor omnium docto rum in primo ſcribit:Nam eſt certe aliqd cõſumata eloqntia: Neq; ad eã pue nire natura humani ingenii prohibet: Q uod ſi non cõtingat: Altius tñ ibunt: qui ad ſũma nitentur:q̃ qui præſumpta deſperatiõe:quo uelint:euadendi proti nus circa ima ſubſtiterint.Et in ultimo ad hũc ſenſum:Nã ſi natura nõ phibet & eſſe uirũ bonũ:& eſſe dicẽdi pitum:Cur nõ etiã aliquis utrunq; cõſequi poſ ſet:Cur aũt nõ ſe quiſq; ſperet fore illũ aliquẽ:Ad quod ſi uires ingenii nõ ſuf fecerint:tñ ad quẽ uſq; modũ pceſſerimus:meliores erimus ex utroq;. Q uod ſi(ut idẽ ueriſſime ait)oĩa:quæ magna ſunt:atq; admirabilia. Tẽpus aliquod: quo primũ efficerẽtur:habuerũt:Et qcquid ẽ optimũ:ante nõ fuerat: Sũma ẽt

Sũmã ſemp appetere debemus.

deſperare haud quaquã debemus:Q uibus ingeniũ:ualitudo:præceptor nõ de ſunt.Non efficimus:quod primum ẽ:At pulcrũ eſt in ſecundis:tertiiſq; conſi ſtere:Vt Cicero ait.Neq; enim ſiquis Achillis gloriã imbecillis conſequi nõ põt Aiacis:aut Diomedis laudẽ aſpernabitur.Neq; qui Homeri:nõ Tyrtei.Q uin immo ſi hanc cogitationẽ homines habuiſſent.Vt nemo ſe meliorẽ fore:eo:qui optimus fuiſſet:arbitraretur:ii:qui ipſi ſũt optimi:nõ fuiſſent.Neq; poſt Lucre tium ac Macrũ Virgilius:Nec poſt Craſſum:& Hortenſium Cicero. Sed nec alii:poſt eos uicerunt.Verũ ut tranſcũdi ſpes non ſit magna: Tamẽ eſt digni tas ſubſequendi. An Pollio:& Meſſala:qui iã Cicerone arcem tenente eloquen tiæ agere cœperunt:parum in uita dignitatis habuerũt:paŗ ad poſteres glorię tradiderunt.Q uã ueriſſima porro:& catholica ſnĩa ẽ Fabii Q uintiliani:Et oĩ præconio atq; admiratione digniſſima:Q uam ſentẽtiã a Moderato colu.mu tuatus uidetur:cuius uerba hæc ſunt.Poſt hanc tam multaŗ:tamq; multipli cium rerum prædicationẽ non præterit:ſi quem deſideramus agricolam quẽq; deſcribemus:exegero:a participibus agreſtium opeŗ tardentur ſtudia diſcen tium:Q ui tam uariæ:tam uaſtæ ſcientiæ deſperatione conterriti nolent expe riri:quod ſe aſſequi poſſe diffident.Verum tamẽ : quod in oratore iã.M.Tul lius rectiſſime dixit:par eſt eos q generi humano res utiliſſimas quæreret:& per penſas:exploratasq; memoriæ tradere concupierint:cuncta tentare. Nec ſi uel illa præſtantis ingenii uis:uel inclytarum artium defecerit inſtrumentum: con feſtim debemus ad ociũ:& inertiam deuolui.Sed quod ſapiẽter ſperauerim9: perſeueranter conſectari.Summũ enim culmen affectantes:ſatis honeſte uel ĩ ſecundo faſtigio conſpiciemur.An latiæ muſæ non ſolos adytis ſuis acciũ:&

Secũdum & tertium locũ habere pul crum eſt.

Summa ſem per appetẽda

Virgilium receperunt:ſed eorum & proximis & procul a ſecundis ſacras cõceſſere ſedes.Non brutũ/aut Celiũ/pollionemue cũ meſſala/& caluo deteruere ab eloquẽtiæ ſtudio fulmina illa Ciceronis.Nã neq; ille ipſe Cicero territus eeſſerat tonantibus demoſtheni platoniq;:Nec parẽs eloquẽtiæ deus ille meonius uaſtiſſimis fluminibus facundiæ ſuæ poſteritatis ſtudia reſtinxerat.An ne minoris quidẽ famæ opifices per tot iam ſæcula uidemus laborẽ ſuũ deſtituiſſe: Q ui Prothogenẽ/Apellẽq; cum parrhaſio mirati ſunt?Nec pulchritudine iouis olympii/mineruæq; phidiacæ ſequẽtis ætatis attonitos piguit experiri:Bryaſim/Lyſippũ/praxitelẽ/polycletũ: quid efficere:aut quouſq; progredi poſſẽt. Sed in oĩ genere ſcientiæ/& ſũmis admiratio ueneratioq;:& inferioribus merita laus contingit.Adhuc Fabius or.inſti.li.viii.Sed etiã inquit:qui ſũmam nõ appetẽt:cõtendere potius q̃ ſequi debent.Nã qui agit ut prior ſit:forſitã etiam: ſi non tranſierit:æquabit:Eum uero nemo põt æquare:cuius ueſtigiis ſibi utiq; inſiſtendũ putat:neceſſe eſt.n.ſemp̃ ſit poſterior:qui ſequitur.Adde quod plerũq; facilius eſt plus facere:q̃ idẽ.Tantã enim difficultatẽ habet ſimilitudo: ut ne ipſa quidẽ natura ĩ hoc ita ualuerit:ut nõ res quæ ſimillimæ uideãtur:utiq; diſcrimine aliquo diſcernãtur.Adde ꝙ quicq̃d alteri ſimile ẽ:neceſſe ẽ: minus ſit:eo quod imitatur:Vt umbra corpore:& imago facie:& actus hiſtrionũ ueris affectibus:Q uod in oratiõibus quoq; euenit. Nãq; his:quæ in exemplium aſſumimus:ſubeſt natura & uera uis.Contra omnis imitatio ficta ẽ:Et ad alienum propoſitũ accõmodatur.Q uod fit:ut minus ſanguinis ac uiriũ declamationes habeant:q̃ orationes:Q uod in illis uera:in his aſſimilata materia eſt.In hac quoq; ſñia fuit Plinius minor.Q ui uoconio ſic ſcribit:Cæteꝝ puto honorificum exiſtimari.Eſt.n.inq̃ mihi cũ Cicerone æmulatio :Nec ſum contentus eloquẽtia ſæculi noſtri.Nam ſtultiſſimũ credo ad imitandum non optima q̃q; proponere.Idem Iulio Seuero de exſcribẽdis:pingendiſq; imaginibus Cor.nepotis:& Titi Atii ait:Peto ut pictorẽ q̃diligentiſſimũ aſſumas : Nã qũ eſt arduum ſimilitudinẽ effingere:Tũ longe difficillima eſt imitationis imitatio.Et certa ita eſt ut rei natura ſimilitudo minor eſt Ciceronem imitari utilius eſſe nemo neſcit:Cuius etiã ſperare ut nimiũ eſt:Ita longe ueſtigia ſequi pulcerrimum.Is aũt eſt Cicero qui(ut uidetur Fabio:imo & oĩbus)& iucundus incipientibus:& apertus eſt:Nec prodeſt tantũ:ſed etiã amari põt:Tum(quemadmodum Liuius ſiue Plinius ut magis arbitror legendũ:in epiſtola ad filiũ præcepit)ut quiſq; erit Ciceroni ſimillimus.Rurſus dico.Nihil utilius aut melius quã imitari Ciceronem;quiq; q̃ proxime Ciceroni accedere, uidentur:uti Saluſtium in ſuo genere.Liuium:Plinium:Q uintilianum Trogum:Curtium:Suetonium:Cæcilium.In hoc ut in cæteris ſtudiis pro Ciceronis ſententia cõmodiſſimum quodq; a multis eligere debemus:magis q̃ uni alicui nos adiicere:ut minus in arrogantia offendamus:Et non tantopere in uitiis perſeueremus:& aliquanto leuius ex inſcitia laboremus.Atq;(ut iterum iterũq; moneam)Cicero

Excellentia prioꝝ nõ debet nos deterrere a ſũmo culmine.

Plus facere plerũq; facilius eſt q̃ idem Imitatiõis ſũma difficultas.

Similitudo rei natura minor eſt.

Cicero incipientibus iucũdus & utilis. Cicerõis imitatio q̃utilis.

nē præ cæteris cōtēplemur:In Ciceroīs lectōe uerſemur:Ciceroīs libros noctur
na uerſemus manu diurnaq;.Eius epiſtolas: & orationes non mō milies perle/
gamus:Sed etiā ſi fieri poterit ediſcamus. Ciceronis puram: & merā eloquen/
Affectatū dicendi genus fugiamus.
tiam ſectemur:Affectatum dicēdi genus fugiamus:Quod ipſe:quod Fabius:
quod elegantiſſimi quiq; auctores contēpſerunt dānarunt:exhorruerūt: Quo
Profeſſorum noſtræ ætatis uitium.
uitio ꝓfeſſores quidā ætatis noſtræ ita laborātur : ut ſtumachū primo aſpectu
lectori moueant:dolorē doctis uiris incutiant:Qui uidēt his ꝑceptoribus Ro
manam liguam fœdari:Italiam uniuerſam corrumpi:Audent tū peſſimi magi
ſtri Tulli imitatores Brutū pecus uocare:Eloquētes homines īpudēti ore inceſ.
ſere audent.Sic frontē pfricuerunt:ſic pudorē depoſuerūt:ſic uerecundiā oēm.
exuerunt.Si ſine tēporis diſpēdio fieri poſſet: Operæ præciū eſſet:ut nebulōes:
iſtos:& temerarios corruptores retūderem:ſexcentos errores eoꝝ ſingulis pagel.
lis illoꝝ in tranſcurſu ſignare:nō in latinitate:ea q̄ penitus alieni ſunt: ſed in grā
matica rōne:Barbaras uoces ſoleſcimos fœdiſſimos: Quibus ex alienis ſcri/
ptis inſarciunt clauſulas erutas:Sidonio fulgētio:inferioribuſq;:affectatis:du/:
Vita nō ſunt in auctorib9 imitanda
ris:ferreis:corruptiſq; ſcriptoribus inſiſtentes:ex malo:& uitioſo:peſſimū:& ui
tioſiſſimū confragoſæ orationis genus formarunt: Quæ non ſonū:ſed frago/
rem emittit in articulatū.Ciceroni ſtultitia uiſa ē:aut a bene inuētis alicuius re
cedere:ſi quo in uitio eius offenderemur:aut ad uitia quoq; eius accedere: cu/:
ius aliquo.bene præcepto duceremur.At iſti uitia ſcriptorū non uirtutes ſectā.
tur:& mala illorum peiora:& peſſima cacotechnia reddunt.Nā(ut aggrediar:
quæ poſt cōſiderāda ſunt ī imitatōe)nō uident infelices magiſtri:Quæ imiten
tur:nō in qbus fieri debeat imitatio:nō quantū imitentur: In qbus animaduer.
Imitatiōis leges.
tendū nobis erit primū in genere:Ne ea paſſim nobis deſumamus:quæ a cau/
ſa aut nō abhorrebunt:aut etiā aliquo mō:ſed nō multum proderunt:Tum in
ſpecie:ut:in poetica poetas:In hiſtoria hiſtoricos:in cauſaꝝ actionibus orato/
res:& eos q̄ probatiſſimos:quiq; uel præſentibus moribus aut couenaint: aut
Imitatio poetæ in poætica oratoris ī oratoria:hiſtorici in hiſtoria.
non ualde diſſentiant:nobis imitandos proponamus.Aut ſi quandoq; aliunde:
atq; extra ſuum genus aliquid inducēdum fuerit in cauſa: Id & q̄ parciſſime:
& cōmodiſſime factum iudicetur.Immo & danda erit opa:ut(quod alioqn.in
omni oratione prouidēdum ē)non affectatum illud:ſed tunc maxime:ac ſpon
te ſuccurriſſe appareat.Nā illud ignorare haud cōuenit : ſuas cuiuſq; artificis
eē figuras:generaq; dicendi:Alia.n.poetis:(ut in oratore Tullius oñdit)alia hi
ſtoricis:alia oratoribus cōceduntur.Fabius quoq; de hoc præceptum tale reliqt.
Scriptorem unum non debemus ſuperſtitioſe imitari:ſed oēs eloquentes.
Id quoq; uitādū:in quo magna ps errat:Ne in oratiōe poetas nobis:& hiſtori.
cos in illis opibus oratores aut declamatores imitādos putemus.Sua cuiq; ꝑ/.
poſita lex:ſuus cuiq; decor ē.Nec comœdia in cothurnos aſſurgit:Nec contra
tragœdia ſocco igreditur.Habet tñ oīs eloqntia aliqd cōe id imitemur:qd cōe.
ē Icicirco nō uni formæ dicēdi:nō uni ſcriptori nos ꝑ oīa addicere debemus:&
uelut ſupſtitiōe q̄dā alligare:ſed multis:atq; utinā oibus q ſint imitatiōe digni

Q uos cõmemorare ſuperuacaneũ ẽ.Hoc enim totũ in legentis ſcribentiſq; iu
dicio poſitum:quod tũ prudentia:tũ doctrina cõparatur.Nõ enim minore ſtu
dio dignoſcẽdũ:In quibus imitatio fiat:ut in breuitate quidẽ Saluſtiũ:in luxu
rianti oratione Plinium:in mediocritate Liuiũ:in ſententiarũ grauitate Sene
cam:Fabium in iudicio/Trogum/ſiue Iuſtinũ in facilitate/Suetonium in can/
dore/Cæſarẽ i ui.In lenitate/Cæciliũ/Gelliũ in diligẽtia/ Tacitũ i aſperitate.In
omni aũt dicendi figura(ut oĩbus eloquẽtibus placet)Ciceronẽ imitari oporte
re intelligamus.Eueniet præterea:ut alter in exordiendis cauſis:Alter in enarrã
dis:Alius in argumentãdo:Aliquis in mouendis affectibus: Alius in orationis
puritate / ac uerbo℞ nitore:alius in rerum pondere/ac ſnĩarum grauitate pol/
leat:quos pro cauſarũ cõmodo/atq; ſuſceptæ materię ratiõe:uti in rẽ magis eẽ

> Auctorum p priæ uirtutes

putabimus:nobis proponemus.Solet hoc incõmodi(ait Q uintilianus)acci/
dere iis:qui ſe uni alicui generi dediderunt: Vt ſi aſperitas his placuit alicuius
hanc etiam in leni:ac remiſſo cauſarum genere nõ exuant.Sed tenuitas/ac nu
ditas in aſperis/grauibuſq; cauſis pondere rerũ parum rñdeant:qum ſit diuer/
ſa nõ cauſarũ mõ inter ſe ipſas cõditio:Sed ſingulis etiã partiũ cauſis. Sintq;
alia leniter:alia aſpere:alia cõcitate:alia remiſſa:alia docendi:alia monendi gra
tia dicenda.Q uorũ omnium diſſimilis/atq; diuerſa inter ſe ratio eſt . Itaq; ne

> Iocõmodum co℞/q ſe ali/cui uni gene ri dediderũt.
>
> Partium cau ſę diuerſitas.

hoc quidẽ ſuaſerim:Vni ſe alicui proprie/quẽ p omnia ſequatur/adiicere. Lon
ge omniũ pfectiſſimus græcorum demoſthenes.Aliquid tñ aliquo in loco me
lius alii.Plurima ille:Sed non qui maxime imitandus : Et ſolus imitandus eſt.

> Vnus nõ eſt ſemper imitã dus.

Q uid ergo? Non ẽ ſatis oĩa ſic dicere quo mõ.M. Tullius dixit. Mihi quidẽ
ſatis eſſet:ſi oĩa conſequi poſſem:Q uid tñ noceret:uim Cæſaris/aſperitatẽ Cæ
lii/diligentiã Pollionis/iudiciũ Calui quibuſdam in locis aſſumere? Nã præter
id/quod prudentis ẽ:quod in quoq; optimũ ẽ:Si poſſit:ſuũ facere:Tum in tã/
ta rei difficultate unũ intuẽtes uix aliqua pars ſequitur.Ideoq; qũ totum expri
mere:Q uẽ elegeris:pene ſit homini incõceſſum plurium bona ponamus ante
oculos:ut aliud ex alio hæreat:& quo/quidq; loco conueniat aptemus:Imitatio
aũt(Nã ſæpius idẽ dicam)nõ ſit tantũ in uerbis:Illuc intendẽda mẽs: Q uan
tum fuerit illis uiris decoris in rebus atq; pſonis:Q uod cõſilium: Q uæ diſpo
ſitio:Q uam oĩa etiam:quæ delectationi uideantur data:ad uictoriã ſpectent.

> Imitanda ſũt plurĩũ bona
>
> Imitatio non ſit tantum in uerbis.

Q uid agatur pœmio:Q uæ ratio/& q̃ uaria narrãdi:Q uæ uis probãdi/ac re
fellendi:Q uanta in affectibus oĩs generis mouendis ſciẽtia: Q uãtaq; laus ipſa
popularis utilitatis gratia aſſũpta:Q uæ tñ ẽ pulcerrima:qũ ſeqtur: Nõ qũ ac
cerſitur.Hæc ſi puiderimus: Tũ uere imitabimur:Adhæc qum quẽ aliqua in re
auctorẽ imitatus fueris ipſa tua inuentione ſubdas alia.Nõ.n.Cicero/& Virgi/
lius/Catones/& Lucretios ſuperaſſent:Nõ inuentum quidquã fuiſſet: Si ſemp
inuentis priorũ poſteriores hæſiſſẽt.Patẽtiſſimus ẽ eloq̃ntiæ cãpus/ flores uarii
ac prope infiniti:uñ nobis decerpere liceat /quantũlibet.Excogitandũ eſt & no/
bis aliquid:inueniendum diſponendum.Singulaq; ſingulorum nõ modo antę

> Imitatiõis p̃cepta ſalutaria.

oculos ponere oportet:Sed & quod/cuiq; loco cóueniat/aptare: ubi qd deerit:
Inuenire aliquid & nos debemus.
ſupplere:Si qd ſuperfluet:cócidere:frigus ex hac clauſula tollere:caloré illi adii
cere:hinc ocioſa delere:illinc parũ neceſſaria remouere:Audi Cœliũ acutum/&
excellenté rhetoré quid in hac pte ſenſerit.Ante oía igitur imitatio p ſe ipſa nó
ſufficit:uel qa pigri eſt ingenii/cótentũ eé his:quæ ſunt ab aliis inuenta.Quid
enim futurũ erat téporibus illis/quæ ſine exemplo fuerunt? Si homines nihil:
niſi quod iá cognouiſſent/faciendũ ſibi/aut cogitandũ putaſſent. Nempe nihil
fuiſſet inuentũ.Cur ergo nefas eſt/reperiri aliqd a nobis.quod ante non fuerit?
An illi rudes ſola mentis natura ducti ſunt in hoc:ut tá multa generarét? Nos
ad quærendum non eo ipſo concitemur:Quod certe ſcimus/inueniſſe eos:qui
quæſierunt:Et qũ illi qui nullũ cuiuſquá rei habuerint magiſtrum/plurima in
Inuenire aliquid & nos debemus.
poſteros tradiderũt:Nobis uſus aliaꝝ rerũ ad erudiédas alias nó proderit.Sed
nihil habebimus/niſi beneficii alieni:Quéadmodũ quidá pictores in id ſolum
ſtudent:ut deſcribere tabulas menſuris/ac lineis ſciant.Turpe etiá illud eſt/eſſe
contentũ id cóſequi/quod imiteris.Nam rurſus quid erat futurũ:ſi nemo plus
effeciſſet eo/quẽ ſeqbatur.Nihil in poetis ſupra Liuiũ Andronicũ:Nihil in hi
ſtoriis ſupra pontificũ annales haberemus.Ratibus adhuc nauigaremus.Non
eſſet pictura:niſi quæ lineas mó extremas umbræ quá corpora in ſole feciſſent
circunſcriberent.At ſi oía percenſeas:Nulla ſit ars/qualis inuenta eſt:nec intra
initium ſtetit:Niſi forte noſtra potiſſimũ tépora damnamus huius īfelicitatis:
ut nunc demũ nihil creſcat:Nihil enim creſcit/ſola imitatione.Quod ſi priori
Imitatióe ſola nihil creſcit.
bus adiicere fas nó eſt:Quo mó ſperare poſſimus ullũ oratoré pfectũ?Qũ in
his/quos maximos adhuc nouimus/nemo ſit inuentus.In quo aut nihil deſide/
retur:aut reprehendatur.Inferius.Qui uero etiam propria bona iis adiecerit:
ut ſuppleat:quæ deerant.Circuncidat:ſi quid redundabit:is erit/quem quæri/
mus/bonus orator:Quem nunc conſumari potiſſimum oportebat: qum tan/
to plura exempla benedicendi ſuperſunt/quam illis/ qui adhuc ſummi ſunt/có
tigerit:Nam erit hæc quoq; laus eorum:ut priores ſuperaſſe.Poſteros docuiſſe
dicantur.Recte & Horatius admonuit:Publica materies priuati iuris erit ; Si
non circa uilem/patulumq; moraberis orbem.Quantum autem imitemur. eti
Quantũ imitemur eſt cóſiderandum.
am atq; etiam conſiderandum:Ne omnia ex illis/quorum ueſtigiis inhæremus
in noſtras chartas tráſferamus:idq; ſuppreſſo nomine/ſolitaq; quorundá ingra
titudine:ut nó mali imitatores/ſed peſſimi fures dicamur.Aut(qd pleriq; ſæpe
faciũt)nimia.imitandi cupidine/aut parũ diligéti iudicio uel ea ſũamus q̄ ni/
hil/aut pparum ad rem pertineant:uel(quod nonnulli factitant)non conſenta
nea tantum:ſed & quæ in his/quos imitamur/ minus probantur:aut apertius
Imitatores mali.
etiam damnantur:ea ipſi accipiamus/ac referamus. In quo genere Fuſium ab
Fuſius cur reprehenſus:
Antonio reprehenſum in lib.de or.ſcribit Cicero ;Cuius uerba ſubiiciam .Nó
ut multos imitatores ſæpe cognoui : Qui aut ea/quæ facilia ſunt : Aut ét illa
quæ inſignia/ ac pene uitioſa /conſectentur imitando. Nihil eſt facilius quam

amictũ imitari alicuius/aut ſtatum/aut motũ.Si uero etiã uitioſe aliquid eſt/id
ſumere/& in eo uitioſum eẽ/nõ magnũ eſt:ut ille/qui nũc etiã amiſſa uoce tue
rit in.R.P.fuſius:Neruos in dicẽdo.C.fimbriæ:quos tamẽ habuit ille:non aſſe
quitur:Oris prauitatẽ & uerborũ latitudinẽ imitatur.Sed tamen ille nec deli-
gere ſciuit:cuius potiſſimũ ſimilis eſſet:Et in eo ipſo/quẽ delegerat/imitari eti-
am uitia uoluit.Qui aũt faciet:ut oportet:primum uigilet/neceſſe eſt i deligẽ-
do:Deinde/quẽ probauerit/in eo quæ maxime excellẽt/ea diligẽtiſſime pſequa
tur.Fabius in.x.Deinde in ipſis/quos elegerimus/qd ſit:Ad quod nos efficiẽdũ
comparemus.Nã in magnis quoqꝫ auctoribus incidunt aliqua uitioſa:Et a do
ctis inter ipſos etiam mutuo reprehẽſa.Atqꝫ utinã tam bona imitantes dicerẽt
melius/q̃ mala peius dicãt.Nec uero ſaltẽ his/quibus ad euitanda uitia iudicii
ſatis fuit:ſufficiat imaginẽ uirtutis effingere:Et ſolã(ut ſic dixerim)cutem:uel
potius illas Epicuri figuras:quas e ſummis corporibus dicit effluere.Hoc aũt
iis accidit:qui nõ introſpectis penitus uirtutibus:ad primũ ſe uelut aſpectum
orationis aptarũt:Et qũ his feliciſſime ceſſit imitatio:uerbis atqꝫ numeris ſunt
nõ multum differẽtes:uim dicẽdi/atqꝫ inuẽtionis non aſſequuntur.Sed pleruncqꝫ
declinant in peius:& pxima uirtutibus uitia cõprehendũt.Fiuntqꝫ pro grandi
bus tumidi:preſſis exiles/fortibus temerarii/lætis corrupti/cõpoſitis exultãtes:
ſimplicibus negligentes.Itaqꝫ q horride atqꝫ incõpoſite qdlibet illud frigidũ:&
inane extulerũt:Antiqs ſe pares credũt.Qui carent cultu:atqꝫ ſentẽtiis atticis:
ſcilicet qui pciſis cõcluſionibus obſcuri Saluſtium atqꝫ Thucydidem ſuperãt.
Triſtes:& ieiuni pollionem æmulãtur.Ocioſi & ſupini.Si qd modo lõgius cir
cũduxerunt:Iurãt ita Ciceronẽ locuturũ fuiſſe.Noueram quoſdam:qui ſe pulcre
expreſſiſſe genus illud huius cæleſtis in dicẽdo uiri ſibi uiderẽtur:ſi in clauſula
poſuiſſent/eẽ uideatur.Ergo primũ eſt:ut quod imitaturus eſt quiſqꝫ intelligat:
Et quare bonũ eſt:ſciat:Tũ in ſuſcipiendo onere cõſulat uires ſuas. Nam quę
dam ſunt imitabilia:qbus aut infirmitas naturæ non ſufficiat:aut aduerſitas re
pugnet.Nec cui tenue ingenium erit:ſola uelit fortia & abrupta:Qui forte q-
dem:ſed indomitũ amore ſublimitatis:& uim ſuã perdat:Et elegantiã:quã cu-
pit:non pſequatur.Nihil eſt enim tã indecens:q̃ quum mollia dureſcũt.Idẽ imi
tationem ſub arte cenſet cõprehendi:Quum alioqn certis pceptionibus ars con
tineatur:Et prout ad nos in præſentia pertinet:eſt certa doctrina:quæ dat certã
uiam:rõnemqꝫ dicendi ex Cicerone:in quo nõ eſt iteratio.Certa enim uia dicen
di in iis etiam eſſe dicitur:qui ſine arte:quendã tamen dicendi habitũ ſunt aſſe
cuti:Quod naturæ:ingeniiqꝫ bonitate in nõnullis antiquiſſimorũ uatum fuiſ-
ſe dicitur:ut in lino:Cadmo:Orpheo.Sed dicendi rationem in iis tantum eſſe
dicimus:qui orationem ſuam ſecundum artis oratoriæ inſtituta moderantur:
Imitationẽ aũt diligẽs magis iudiciũ in deligendis:quos:ac qtenus:imitemur:
proficiat.Addit uero pro imitatione naturã:ut ingenium:uox:latera:& huiuſ-
modi adiumenta inde trahantur.Cæterũ quis ignoret naturæ bonitate:nõ elo-

Imitãtes mala prius di-cunt: non ita bona melius.

Imitatio mala pxima uirtutibus uitia effingit.

Imitationis conſilium.

Imitatio ſub arte ſecundũ Quintilia.

Natura fouẽtur oẽs facultates.

quentiam magis/q̃ cæteras quaſuis facultates foueri? Sine qua q̃dẽ cætera oĩa
præcepta/atq; adminicula fruſtra adhiberi quis nõ uiderit? Poſtremo exercita

Exercitatio ad imitationem.

tio ſuccedit. Quod ubi/quos imitemur/optimos delegimus: Tũc diligẽtem ad
eos exprimẽdos exercitationẽ adhibere debemus: Etiã ſcribẽte Cicerone: Tũ ac
cedat exercitatio: Qua illũ: quẽ elegerit/imitando effingat. Et infra: Hanc igi/
tur ſimilitudinẽ qui imitatione aſſequi uolet/tum exercitationibus crebris/atq;
magnis: tum ſcribendo maxime pſequatur. Quod ſi noſter Sulpicius faceret:

Luxuries ſtilo depaſcẽda.

Multo eius oĩo eẽt preſſior: in qua nũc interdũ: ut in herbis ruſtici ſolent dice/
re: in ſumma ubertate ineſt luxuries q̃dã/quæ ſtilo depaſcẽda eſt. Quantũ mo
mẽti ſit in exercitatione/facile hinc dignoſci licet: Quod nõnulli ſola exercita/
tione naturæ ductu benedixiſſe/uel ſapientũ iudicio uiſi ſunt. Vnde uetuſtiſſi/

Vis & copia dicendi qũo cõparatur.

mi illi/de qbus ſupra/ante digeſtã/aut inuẽtã eloquẽtiæ artẽ oĩone plurimũ ua
luiſſe memorãtur. Vis/& copia dicẽdi ſtilo & exercitatiõe maxime cõparatur.

Stil9 artifex dicendi.

Stilũ dicẽdi artificẽ & pſtãtiſſimum effectorẽ uocat. M. Tullius: & ab eo Fabi
us Quintilianus. A ſtilo enĩ tanq̃ a uiuo fonte quoduis eloquẽtiæ genus perpe
tuo/amœnoq; curſu manat. Sine ſtilo: quãtũcũq; ſit nobis ingeniũ: tanq̃ pluuia
aqua/nĩ exareſcat oratio neceſſe eſt: Aut fœculẽta/turbidaq; ꝓruat: Sitq; pue/
rilis/puulgata/affectata. Quare & q̃ diligẽtiſſime/& q̃ plurimũ ſcribẽdum eſt:
Sæpius/& uarie ſtilus exercẽdus: Qui ex Fabii pcepto ſit uel tardus/dum dili

Stilus ſit tardus: dum diligens.

gens. Optima quiſq; q̃rat: nec primo ſeſe offerẽtibus gaudeat. Adhibeat iudici/
um inuẽtis/Diſpõnẽ ꝓbatis: hẽat/rerũ uerborũq; delectum: Et ſingulorꝫ exami
net põdera: rõnẽ collocãdi/ac rõnẽ numerorꝫ: ubi corꝫ uſus aduenerit: hẽat. Scri

Exercitationis & cõpoſitionis pcepta aurea.

pta ſua nõ ſtatim ꝓbet: aut dãnet: reponat in aliud tp̃s: ne fallant: retractãte cun
cta iudicio: inuẽtiõis calori ne ſtati credat: Neue caleſcenti ingenio uela neget.
Anteq̃ ad dicẽdũ/aut ſcribẽdũ accedat: diligẽter ẽt atq; etiã cõſideret: qd exigat
res ipſa. Quid pſonã deceat: qd tp̃s: & more Saluſtii/atq; Virgilii: q̃ ſcripſerũt
emẽdet: ĩcudi rurſus ſubiiciat/adiiciat: detrahat: mutet: Et iuxta Horatii ſniam
tumida deiiciat: humilia attollat: luxuriãtia cõpeſcat: aſtringatq;: inordinata di
gerat: diſſoluta/diſſipataq; cõponat: exultantia: coerceat: q̃ placuerant: Si dãnan
da: dãnet: ſi quæ fugerãt: reuocet: hæc expũgat: illa iminutet: Alia permutet: alia

Cogitatio q̃nti ſit.

trãſferat: Quædã lima poliat: oĩbus deniq; manũ ĩponat. Mẽtẽ in primis a cæ
teris auocare debemus ad cogitationẽ: Qua ſola inſignis & facundiſſimus ora
tor habitus eſt galba: q nihil ſcripſit tradẽte Cicerone: A qua Demoſthenis elo/

Menãder comœdiam ſola cogitatiõe conficiebat.

quentia in tãtum ſurrexit. Et hæc pedetẽtim: uſu: & exercitatione augenda eſt:
Vnde menãder ſola cogitatione fabulã cõplexus: comœdia confecta eſt: dicere

Exercitationis triplex ꝓceſſus.

ſolebat. Erit aũt triplex in exercitatione ꝓceſſus: ante artẽ: ĩ arte: poſt artẽ. Libe
rius ante artẽ licebit: uel in enarrandis fabulis laſciuire: fingere: addere: mutare:
dum ea oĩa cõcinne: recteq; fieri uideãtur: ut exẽpli gratia. Simiæ de cõdẽda ali
quãdo urbe in cõcilio fuere: re uero in cõſultatione poſita: dum ſniæ rogantur:
ex iis: q̃ ætate ꝓuectior eſſet: una ſurgẽs/rẽ diſſuadere cœpit oſtẽdẽs: ſi muris ſe

includerét:facilius poſſe ab hoibus capi.Accõmodabimuſq; illi quã putabim⁹
orõné cõuenire:ſic & ex poetis themata nũc ad laudãdum/nũc ad uituperãdũ:
nũc ad accuſandũ/nũc ad defendẽdum/aut deliberãdum/aut deſcribẽdũ aliqd
deſumemus.In ipſa ãt arte ea maxime exprimemus:q̃ & uero ſimilia : & alicui
deinceps nobis adiumẽto in ueris cauſis eſſe poſſint:ut iã quo pacto delectare:
docere/affectus i utrãuis partẽ moueri ſoleãt:aut debeãt meditemur: Deſuma
muſq; ex facto aliquo:aut hiſtoria dicẽdi materiã:Vt ſi ſyllæ dictaturam depo
nendã pſuaſuri eſſemus:Aut catoni diſſuaſuri mortẽ ſibi ultro conſciſcẽdã:uel
qbus uerbis.M.Antonius cõſul interfectũ cæſarẽ in roſtris laudarit:& huiuſ-
modi alia.Ita & in cõmunibus locis quãdoq; interim exercebimur:ut in adul-
terũ:aleatorẽ:ganeonẽ:& deinde:ſed & i iis pterea theſibus:quæ ſũt ex rerũ cõ-
paratione:ampla:utiliſq; exercitatio:ut ruſtica ne uita pſtet urbanæ:& iuriſpe-
riti:an militaris uiri laus ſit maior.Poſtremo & in reliqs:q̃ in pexercitamẽtis tũ
Hermogenes:tũ Libanius tradit:& apthonius:aliquãdo hiſtoria:aliquãdo dia-
logis:quãdoq; epl'is lõgius aliqd explicãtibus geſtiẽdũ:luſitãdũq; eſt.Eſt etiam
optimũ exercitationis genus uerſus ſoluere:& orõnes alienas:aliquãdo & nras
uertere.M.Tullius in lib.de or.de hac exercitatione ſic ſcribit.In cotidianis au-
tem cõcitationibus equidẽ mihi adoleſcẽtulus pponere ſolebã illã exercitatio-
nem maxime:Qua.C.carbonẽ noſtrum illum inimicũ ſolitũ eẽ uti ſciebã : ut
aut uerſibus ppoſitis q̃ maxime grauib⁹:aut orõne aliqua lecta ad cũ finẽ:quẽ
memoria poſſem cõprehẽdere:eã rẽ ipſam:quã legiſſem:uerbis aliis q̃ maxime
poſſem lectis pnunciarẽ:ſed poſt aiaduerti hoc eẽ in hoc uitii:q ea uerba:quę
maxime cuiuſq; rei ppria:quæq; eẽnt ornatiſſima:atq; optima occupaſſet aut
Ennius:ſi ad eius uerſus me exercerẽ:aut Gracchus:ſi eius orationẽ mihi forte
propoſuiſſem.Ita ſi iiſdẽ uerbis uterer:nihil pdeſſe:ſi aliis:ẽt obeſſe:qũ minus
idoneis uti cõſueſcerẽ.Fabius in.i.or.inſti.uerſus primo ſoluere:Mox mutatis
uerbis iterptari:Paraphraſi audacius uertere:Qua & breuiare q̃dã:& exorna-
re ſaluo mõ ſenſu poetæ pmittitur.Qd opus ẽt cõſumatis pfeſſoribus diffici-
le.Et cætera.Alibi qd ſit paphraſis docet inquiens:neq; ego paphraſim eẽ inter-
ptationẽ tm̃ uolo:Sed circa eoſdẽ ſenſus certamẽ:atq; æmulationẽ.Maximam
etiã utilitatẽ plurimi:nec iniuria arbitrati ſunt e græco i latinũ cõuertere: Qd
(uti & Quint.dicit)rerũ copia græci auctores abũdãt:In qbus trãſferẽdis uer-
bis optimis uti licet:& illinc figuras ducere multas ac uarias:qbus maxime or-
natur oratio.Excogitãdi etiã transferentibus q̃dã neceſſitas eſt:Quia plerunq;
a græcis romana diſſentiũt.Cicero:q hoc fecit:multa trãſferẽdo:ut quod opti-
mum eſſet dicendi genus nobis indicaret:ſic inqt in.i.de or.Quãuis ſub aliena
perſona:Poſtea mihi placuit:eoq; ſum uſus adoleſcens:ut ſummorum oratorũ
græcas orationes explicarem:quibus lectis hoc aſſequebar:ut qum ea:quæ le-
geram græce:latine redderem : non ſolum optimis uerbis uterer:attamen uſi-
tatis:Sed ẽt exprimerẽ quædã uerba imitãdo:Quæ noua nr̃is eſſent:dũmodo

Soluere uer-
ſus:eſt exerci-
tationis opt.
genus.

Paraphraſi
uertere.

Paraphraſis

Græcorũ trãſ-
latio utilis.

Memoriæ exercitatio ediſcendo.

eſſent idonea. Fuerũt qui circa difficultatẽ exercẽdã eloquẽtiã putarint. Quod
ſi obtineri poſſit:ut apte dicatur:lõge utiliſſimũ eſt:in ea potiſſimũ parte & uis
ingenii|& eloquẽtia cognoſcitur:inde ad q̃cunq; alia facilia tereti uolubilitate
referẽda innaſcitur facultas. Exercẽda eſt memoria(ut ꝑcept s ſimul|& uerbis
Cicetonis utar)ediſcẽdis ad uerbũ quãplurimis|& nr̃is ſcriptis|& alienis. Atq;
in ea exercitatione nõ ſane mihi diſplicet adhibere:ſi cõſueris:ẽt iſtam locoꝝ:|ſi/
mulacrorũq; rõnem:quæ in arte traditur:nõ quo eruenda memoria ſit:Si ſit ul
la naturalis:ſed certe ſi latet:euocãda ſit. Neq; enĩ tã acri memoria fere quiſq̃ ẽ:
ut nõ diſpoſitis|notatiſq; rebus ordinẽ uerboꝝ atq; ſniaꝝ cõplectatur:neq; ue/
ro tã hobeti:ut nihil a cõſuetudine|& exercitatiõe adiuuetur. Quã facultatẽ|&
exercitatio dabit:ex q̃ cõſuetudo gignitur|ſilium uerboꝝ cõuerſa|& iutata caſi
b⁹:aut traducta ex pᵽte ad genus notatio:Et uni⁹ uerbi imagine totius ſniæ i
formatio pictoris cuiuſdã ſũmi rõne|& mõ formaꝝ uarietate locos diſtinguen
tis. ℂPoſt artẽ aũt ſcriptór nõ in ſcholaſtica:ſed i publica uerſabitur| materia:
orator nõ iã in fictis cauſis|inq; umbra ſe cõtinebit:ſed ueras iam cãs ſuſcipiet:

Accuſationum exercitatio.

atq; aſſequetur. In turba:ac foro uerſabitur iu accuſandiſq; nocẽtibus. Qua in
re pleriq; oli Romãi|hiq; nobiliſſimi adoleſcẽtes eloquẽtiæ pricipia auſpicati|
Maximã & ſibi laudẽ:& aliis de ſe expectationẽ excitarũt:uti d̃ Hortẽſio|Sul
picio|Catulo|caluo cæſare|Bruto|pollione legimus:& aliis multis:Qui multũ
ante q̃ſtoriã oẽs ætatẽ grauiſſima iudicia ſuſceperũt:clariſſimos uiros poſtula/
runt. Verum.n.uero ſine dubio(ut ꝑcipit Fabius)in oĩbus ſtatim accuſationi
bus hoc agendum eſt:ut ad eas inuiti deſcẽdiſſe uideamur. Ideoq; ei illud Caſ/
ſii ſeueri nõ mediocriter diſplicet:Dii boni uiuo:Et quo me uiuere iuuet:a ſper
natem reum uideo. Non enim iuſta ex cauſa|uel neceſſaria uideri poteſt accu/
ſaſſe eum:Sed quadam accuſandi uoluptate:

ℂQuid ſit dialogus:quot perſonæ in dialogo itroducãtur: Quæ dicatur mu
ta perſona:Quæ ſeruanda in componendis dialogis:Ex epiſtola ad Matthæ/
um Boſſum. Caput quintumdecimum.

Dialog⁹ qd. Sermocinatio.i.dialog⁹.

QVid opus eſt dialogiſtæ de dialogo ꝑcepta ſcribere? Si tñ ita iubes:
mihi iuſſa capeſſere fas eſt. Dialogus eſt oratio|in qua pſonæ: quot/
quot ſcribẽti libitũ fuerit:introducũtur:latine ſermocinatio dici po
teſt. Dicitur.n.a διαλέγομαι uerbo græco|quod eſt ſermocinor|& per ſer/
mocinationẽ diſputo. Diogenes:Eſt aũt inqt dialogus ex interrogatione & rñ/
ſione cõpoſitus de ea re|quæ uel philoſophiã|uel.R.p.partes attingat cũ dicen/
ti & cõgrua expreſſione pſonaꝝ|quæ aſſumuntur|accurataq; cõpoſitione uer/
borũ dialectica eſt diſputãdi ars|per quã aliqd aut ꝓbamus aut improbamus
ex iterrogatiõe itidẽ & rñſione differẽtiũ. Fabius. Q.li.or.inſt.ix. Ac ſunt qdã
inqt:q has demũ προσωποποιίας dicãt:i qbus & corpora|& uerba fingi
mus. Sermones hoĩum aſſimilatos dicere διαλόγους malũt:qd̃ latinoꝝ qdã
dixerũt ſermocinationẽ. Ego iã recepto more utrũq; eodẽ modo appellaui. Nã

certe ſermo fingi non poteſt:ut non perſonæ ſermo fingatur.In pſonis auté in/
ductis muta pſona dicitur:Quádo auctor dialogi nuſquá loquitur:ſed pſonæ
tantú aliæ loquuntur.Cicero in quadá ad Atticú epiſtola:Si cottá & uarronem
feciſſem iter ſe diſputátes:ut a te ꝓximis litteris admoneor:meú κωφον προ
σωπον.i.muta pſona mea eét.Hoc in antiqs pſonis ſuauiter fit:ut & heracli
des in multis:Et nos ſex de.R.P.libris fecimus.Sunt etiá de oratore noſtri tres
mihi uehemēter ꝓbati.In eis quoq; hæ pſonæ ſunt:ut mihi tacédú fuerit. Craſ
ſus enim loqtur:Anto.ſenex.C.iulius frater Catuli:cotta:Sulpicius.Hic ſermo
inducitur:ut nullæ eſſe poſſint partes meæ.Idé alibi:Varro:de quo ad me ſcri/
bis:inducetur in aliqué locú:ſi modo erit locus.Sed noſti genus dialogoꝝ meo
rum:ut in oratoriis:quos tu in cœlú fers:non mentio potuit fieri cuiuſq̃ ab his:
q diſputant:niſi eius q illis notus:aut auditus eſſet.Muta quoq; pſona eſt quar
ta in ſcœnas:quæ aut núq̃:aut raro loquitur.Vnde Horatius.Nec quarta loqui
pſona laboret.Cæterú in ſcœna duæ pſonæ loquétes induci fere ſolent:tres in/
terdum:Rarius quattuor.Acron ait:Quartam pſonam quádo inducimus:aut
non oīno loqui debet:Aut pauca.Nó dixit taceat:ſed nó loquédo laboret : quo
aptior ſit dictio.inducitur aút quarta pſona:aut ut annuat:aut ei aliquid impe
retur.Porphi.tres.n.pſonæ tragœdiam:itemq; comœdiam peragunt.Si tamen
quarta interponitur:nó loqui debet:ſed annuere:ſtatimq; dimitti.Hinc græcis
κωφον προσωπον.i.mutá pſonā:quæ non loquatur:dici ſcribit Diomedes
grámaticus:Quod epigrámatarius ad ré ridiculá tráſtulit ad lupercú.Comœ/
di tres ſunt:ſed amat tuá paula luperce quattuor:Et cophon paula proſoſopon
amat.Quod uero ille:apud qué hunc ſermoné iniecimus:ſtultum eſſe aſſeuera
bat dicere:Mutá perſonā:quæ aliquádo loquatur:(ut de muto nó mugitu:neq;
minuto ſermone diſſeramus:Vt intelligas nihil a nobis temere:aut ſine aucto/
ritate dici)teſtatur ex clariſſimorú auctorú ſnīa:Quæ tibi notiſſima eſt:Quę
dam propter ſimilitudiné:etiá ſi uera nó ſunt:eodé uocabulo comprehédi: Se/
neca in.iiii.de beneficiis hoc affirmance.At quo modo ingratú uocas inquit eo
nó reddito:quod negas beneficium. Quædam etiam ſi uera non ſunt:propter
ſimilitudinem eodem uocabulo comprehenſa ſunt. Sic paropſidé & argéteam
& auream dicimus.Sic illiteratum non ex toto rudem: Sed ad litteras altiores
nó perductum:Sic qui maleueſtitum:& pannoſum uidit: Nudú ſe uidiſſe di/
cit.Non diuerſa ité rōne mutum aliqué interdú dicimus: Qui inepte loquitur
& ieiune.Feſtus pópeius:& cæteri fere grámatici ſcribunt:mutas lr̃as dici: non
tam q; poſitę in ultimis orónis partibus obmuteſcere cogant loquétes:q̃ q; par
uæ:exiguæq; ſunt uocis:ut cum mutum oratorem:aut tragicum hiſtrionéq; di
cimus:De quo exempla paſſim omnibus occurrút auctores ꝑcutiétibus. Vir.
Maro mutas artes dixit pro his quæ a muſica ſeiunctę ſunt:qum ait.Scire po
teſtates herbaꝝ:uſumq; medendi maluit:& mutas agitare Inglorius artes.Ser/
uius ita exponit.Ná in herbarú cura nulla eſt rō:unde etiam ait:Mutas artes:li

Muta pſona quæ in perſonis inductis.

Dialogi Ci.

Muta pſona in ſcœna.

Cophon proſopon:

Martialis locus.

Similitudine qdá dicuntur etiam ſi uera non ſint.

Paroſidé argenteá & aureá dicimus.

Illiteritus.

Nudus.

Mutus q inepte loqtur.

Mutæ artes quæ

cet alii mutas artis tactum uenæ uelint. Alii mutas artes muſicæ cōparatione. Ariſtoteles in .i. de poetis libro: Cui & Fauorinus cōſenſit: Alexamenū Styreum ſiue Teiū primū dialogorū ſcripſiſſe dixit: ut teſtatur Laertius: quanq̄ alii Zenone Eleatrū principē in hoc ſcribēdi gñe tradiderit: Quod illius iudicio Plato expoliuit catenus rude atq̄ pfecit: nec ſolū ornatæ & expolitæ orationis luce/

Stil⁹ dialogi.

rū & ipſius inuētiōis primatū ſibi uēdicauit: ut de ſtilo nūc q̄ breuiſſime. Demetrius phalereus diſputatoriū dicēdi genus remiſſius ait/ſimpliciuſq̄ eē q̄ rhetoricū: & hiſtoricū: uixq̄ uideri poſſe eē periodū. Marius Fabi⁹ rhetor ſcribit/ſermonē eē in dialogis/nō dictionis/q̄ eſt oratoris in ciuilibus cāis. Iccirco inqt Cicero ait: aut aliter hoc in ſermone/atq̄ in dicendo ſit utēdū. Sermo philoſophi: Dictio oratoris: oro aūt pōt/& ad dialogū cōuenire: ſi ſit paulo ſplēdidior elocutio: ppria tñ oratoris. Apollonius ſenſit pbm dicēdi gen⁹ ex ui uniuſcuiuſq̄ ſua progigni: Nā ſiue dialogis/ſiue ppetua utatur orōne pbs/dialecticis diſputationibus/& ppetuo pmit acumine. Docti.n.q̄ ita loquātur cum doctis ſubtiliter loquntur: Et indoctos argumētis diſputātes/certis/& crebris ſyllogiſmis/& cōcluſionibus & in unā ,ppe formā cadētibus cōciſaq̄ orōne utūtur: ut cōtēptū quādoq̄ ex humilitate/& ex copia ſacietatē facūdis faciāt. Non.n. ad alioꝝ iudicia cōponūtur dialogi: ut orōnes oratoꝝ: Quibus tñ dialogoꝝ lex in interrogādo neceſſaria eſt. Fabius in .v. de interrogationibus agens inqt: Si qd tñ exēplū ad imitationē demōſtrādū ſit: ſolū eſt: qd ex dialogis ſocraticoꝝ/maximeq̄ Platonis duci pōt: In qbus adeo ſitæ ſūt iterrogatiōes: ut qū ī pleriſq̄ bene rñdeatur: res tñ ad illud q̄d uolunt efficere/pueniat. Idē in eodē: Nāq̄ ego ut ſine ratione ſyllogiſmo qdē aliquādo uti nō nefas duco/ita cōſtare totā/aut certe cōfertā eē aggreſſione/& entymematū ſuſpitione minime uelim. Dialogis.n.& dialecticis diſputationibus: erit ſimilior q̄ noſtri operis actionibus: quæ quidē inter ſe plurimū differūt. Nāq̄ illi hoīes/docti: & iter doctos ueꝝ q̄rētes/minutius/& ſcrupuloſius ſcētantur oīa: Et ad liquidū/cōfeſſumq̄ pducunt: ut qui ſibi/& inueniendi/& iudicādi uindicent ptes. Quarū altera τοπικη: alteram κριτικη uocant. Nobis ad alioꝝ iudicia componenda eſt oratio: Et ſæpius apud oīno īperitos: atq̄ aliarum certe ignaros litterarum loquendum eſt: Quos niſi & delectatione allicimus: & uiribus eloquētiæ trahimus: & nōnunq̄ turbamus affectibus ipſa/q̄ iuſta/ac uera ſunt: tenere nō poſſumus. Locuplex & ſpecioſa uult eē eloquētia: quoꝝ nihil cōſequēter: ſi cōcluſionibus certis/& crebris: & in unam ,ppe formā cadētibus cōciſa: & cōtēptū ex humilitate: & odiū ex quadā ſeruitute: & ex copia ſacietatē: & ex amplitudine faſtidiū tulerit. Sit igitur ſtilus ī dialogis humilis/ſermoniq̄ cotidiano ,pximus: ut fuit diſertiſſimus dialogoꝝ magiſter Plato apud græcos/apud latinos Cicero: Quē in oībus imitādum cēſeo. In qbus ſunt interrogationes tā crebræ: ut uix interdū ſinē poſſimus deprehendere. Gaudere autem urbanitate. Idem Demetrius teſtatur: Et nos apud ſummos auctores obſeruauimus: & prouerbiis: In qbus cuſtodiēda ī primis ē per/

Sermo ē philoſophi unde & dialogi.

Dictio ē oratoris.

Orō propria oratoris: ſed & dialogi.

Interrogationes philoſophorū neceſſariæ orationibus oratorum.

Dialogi ſtil⁹ Cicero in oībus imitād⁹.

Vrbanitate gaudet & ,puerbiis dialogus.

ſonæ dignitas.Sed hæc nimis multa homini præſertim erudito:& Platonico:in conciſa:& perpetua oratione æque præſtanti.

De neceſſario argumēto:& eo genere:quod antiſtrephōta.g.dicunt:ibiq; an ciꝰ argumēti auctor Protagoras:ſiue Euathlus:an corax Tiſiaſue fuerit: Quæ interpretatio prouerbii:quod inde emanauit:Et ꝙ male Cicero de complexione reprehendatur a Valenſi:male Plinius a Gellio ex Epiſtola ad Ioannem Britannicum. Caput ſextumdecimum.

OMnem probationē artificialem in tria diuidit Quintilianus:in ſigna: in argumenta:& exempla:his uerbis:Omnis igitur probatio artificialis conſtat aut ſignis:aut argumētis:aut exemplis:nec ignoro pleriſq; uideri ſigna partes argumentorum:quæ ſeparādi ratio hæc fuit:prima ꝙ ſūt pene ex illis inartificiliabus.Cruenta enī ueſtis:& clamor:& liuor:& talia ſunt inſtrūmenta qualia tabulæ:rumores:teſtes:&c. Sed hæc coramꝰ inter nos diffuſius tractata:Ad reliqua. Vt cicero & oīs rhetoꝝ ſchola conſentit duo ſunt oīno argumentoꝝ genera:neceſſariū:& probabile.Neceſſariū illud dicitur argumentum quod rē propoſitā ita demōſtrat:ut aliter ꝗ̄ dr̄ nec fieri / nec ꝓbari poſſit; ut ſi dixeris:morietur:quia natus eſt:qa quæ naſcūtur morti obnoxia oīno eſſe ſecundū naturam neceſſe eſt:probabile eſt:id quod fere ſolet fieri:aut quod in opinione eſt:uel quandā in ſe ſimilitudinē habet:ſiue illud uerū ſit:ſiue falſum.

Probatio artificialis in tria diuiditur.
Signa
Argumētoꝝ duo ſunt genera.
Neceſſarium argumētum.
Probabile argumētum.

Atq; credibiliū ſiue probabilium(ut Quintilianus quoq; ſcribit a Cicerone) tria ſunt gña:unū firmiſſimū:qđ fere ſemp fieri ſoleat:ut liberos parētibus charos eſſe:alterū opinabile:ſed nō æq; firmū:atq; ſupius:ut q bene nūc ualeat:eūdē in craſtinū uicturū:Tertiū ueriſimile:ut qui triſtitiā pſeferat:eū aliqd habere moleſtiæ:qū & pſæpe ex habitu:nō aūt a fortuna:uel accidenti inſit triſtitia. Boetius in prio ſuoꝝ topicoꝝ ponit hāc diſtinctionē:Argumentoꝝ omniū alia ſunt ꝓbabilia:& neceſſaria:alia uero ꝓbabilia qdem:ſed nō neceſſaria:alia uero:neceſſaria ſed nō ꝓbabilia:alia nec ꝓbabilia:nec neceſſaria.Probabile uero eſt:quod uidetur uel oībus:uel pluribus:uel ſapientibus:& his oībus:uel pluribus uel maxime notis:atq; ꝑcipuis:uel unicuiq; artifici ſecundū ꝓpriā facultatē:ut de medicina medico:Et ꝗ̄ ſequūtur.Videas iſta oīa apud ipſum. Quintilianus ita diſtinguit in qnto:Probationum præterea omnium aliæ ſunt neceſſariæ:aliæ credibiles:aliæ non repugnantes.Sed his omiſſis quā firmioribus argumentis rationes confirmari oportet:de eo tm̄ genere dicamus:quod appellāt neceſſarium. Hoc(ut ipſe Cicero in rhetoricis de inuentōe tradit)in dicendo fere tractatur aut per cōplexionem:aut per enumerationem:aut per ſimplicē concluſionē.Victorinus ait ex ipſo auctore:neceſſariū eſt inquit quod aliter ac dictū eſt:nec fieri:nec probari poteſt:neceſſariū argumētū ad fidem cogit:ac trahi probabile aūt irrepit:atq; perſuadet.Neceſſariū porro tale eſt argumentū:ſi ei proferas:quorum talis ſit natura:ut ſic fieri neceſſe ſit:ſi dicas:ſi natus eſt morietur:ſi peperit cum uiro concubuit:hæc neceſſe eſt:ut ſe conſequātur:Quod

Credibiliū argumenta tria argumenta.
Argumentorum diſtinctio ſcdm Boetiū.
Probatiōum diſtinctio ſecūdum Quin.
Neceſſarium argumentū.
Probabile argumentum.

ſi neceſſe habes credere:neceſſarium factum eſt argumentum.Illud tamen ſci
re debemus/argumentū neceſſarium pene nō eē ſolūꝗ eſſe inter homines.pro/
babile:nēpe nobis neceſſariū uidetur ex uero cōſtare:nā ſi probabile ex ueriſi/

Neceſſarium eſſe non pōt ſecūdū Victorinum.

mili:ex uero neceſſe eſt neceſſariū Inter hoies autem uerū latet:totūꝗ ſuſpitio
nibus geritur.Ergo neceſſariū nō pōt eē argumentū:ſed quātū inter hoies pōt
neceſſariū:quātū ſecundum opinionem humanam ualet:alioquin ſecūdū chri
ſtianorū opinionē non eſt neceſſariū argumentū:ſi peperit cū uiro cōcubuit:
neq; hoc rurſus:ſi natus eſt:morietur:nā apud eos manifeſtum eſt ſine uiro na

Victorinus chriſtianus an fuerit uid:

tum/& nō mortuū.Ergo neceſſariū illud argumētū eſt:quod iam opinione per
ſuaſum eſt.Atq;:ut ſcias hoc neceſſariū nō eſſe oīno neceſſarium:oſtendit Cice
ro etiā hoc hoibus pſuaderi:qum ait:neceſſaria demōſtrantur ea/quæ aliter ac
dicantur/nec fieri/nec ꝑbari poſſunt.Ergo ſi ꝑbantur:iam nō erunt neceſſaria.
Q uicquid enim ꝑbatur:potuit & non credi.Itaq; neceſſariū argumētū tenea
mus illud/quod facile populo perſuadet orator.Q uos modos in genere dictio
nis ponit.Hic enim iā dictio eſt:ſuperius in materia locos poſuit:de qbus con/
ducta ad argumentationē dictio naſceretur:fieri itaq; neceſſariū argumētū do

Dictio.

cet/aut per cōplexionē/aut per enumerationē/aut per ſimplicem cōcluſionem.
Simplex cōcluſio/quā & epicherema nōnulli appellant:eſt q̄ ex neceſſaria con/

Cōcluſio ſimplex.

Epicherema

ſecutione cōficitur(ut Ci.ait)ut qū cōſtet/atq; ēt uos dicatis furtū illud idibus
Brixiæ factū eē.Ego aūt eo tpe/atq; aliquot dies añ/& poſt ēt me Venetiis fuiſ
ſe ꝑbaueri:Reliqtur furtū illud nō mō nō feceri:ſed ne qdē facere potueri.Nō
diſſiſe ipſe Tullius exēplū ponit in prio rhetorico:ubi int̃rps ait:Et in hoc ne
ceſſariū eē argumentū:ſed in una re poſitū:& ideo ſimplicē cōcluſionē noīari.
Enumeratio/quam & collectionē appellant:eſt qum ex certarū rerum compre

Collectio.

henſione aliqd neceſſario:aut fuiſſe/aut fieri non potuiſſe oſtendimus:fuiſſe q/
dem tum oſtendimus:qum eorū/quæ cōprehendimus /exclusis cæteris/a qbus
conſtet/non factum eſſe unum aſſerimus:A quo illud neceſſario ſit factum un
de Cicero:enumeratio eſt īquit in qua pluribus rebus expoſitis/& cæteris infir
matis/una reliqua neceſſario confirmatur:hoc pacto:Neceſſe eſt aut inimicitia

Enumeratio Verrinarū locus.

rum cauſa ab hoc eē occiſum/aut metus/aut ſpei/aut alicui⁹ cauſa amici: Aut
ſi horum nihil eſt:ab hoc non eſſe occiſum. Nam ſine cauſa maleficium ſuſce/
ptum non poteſt eſſe:ſed neq; inimicitiæ fuerunt:nec metus ullus:nec ſpes ali/
cuius commodi:nec ad amicum eius aliquem mors eius pertinebat.Relinqtur
igitur:ut ab hoc nō ſit occiſus:Marius in hæc:Enumeratio quoq; forma dictio
nis eſt poſita in rationibus neceſſariis.Verum in enumeratione multa ponun/
tur:& excluſis multis:unum quod reliquum eſt:confirmatur:ut puta:ſi hoc nō
eſt:ſi illud/& illud non eſt:reſtat igitur ut iſtud ſit.Ita in Verrinis:Si neq; Car/

Enumeratio fit duob⁹ modis.

bo attigit:neq; Sylla uidit:neq; in ærarium relatum eſt: reſtat igitur:ut tu Ver
res pecuniam ſuſtuleris.Verum enumeratio duobus modis fit:qum aut mul/
tis rei rebus excluſis/unam / quæ reliqua eſt/confirmas: aut qum rei rebus ex/

clusis /contrarium confirmas. Multis rei rebus exclusis /una quæ reliqua eſt:
confirmatur :non fuiſſe tum oſtendemus :ſi quæ colligerimus: omnia pariter
excludemus:Si ciuis es:uel ciuem natum/uel factum eſſe oportet.At te non ci
uem natum omnes ſcimus: ſed quando:aut per quos factus ſis : non apparet:
neceſſario ergo ſequitur:te ciuē non eſſe. Victorinus agens de ſimplici conclu/
ſione:Enumerationem eſſe inquit.Q um multas in ſe res habeat collocatas.Du
plicē tñ eſſe:ea eni omnia/quæ tollis:q̄uis multa ſint:una tamen parte poni :in
altera id/q̄d cludis/ſiue aliquid de rebus ſit:ſiue contrarium rei:ut ſupra docui/
mus.Boe.in.iii.topi.de partiū enumeratione hæc ſcribit:Itē locus a ꝑtium enu
meratione conſimilis uidetur eſſe ei/quæ eſt/a forma:nā & forma pars eſt: & q
gen⁹ diuidit:enūerat:neq̨.n.aliter fieri ex forma argumētū pōt:niſi diuidatur
a genere.Sumi.n.oīo forma nō pt:niſi p diuiſionē: ſed hic quoq̨ multa ē diffe
rentia:nam ꝑtium enumeratio totas neceſſe eſt diuidat ꝑtes: eaſq̨ uniuerſas ad
fidem argumentationis aſſumat:ſiue ille ꝑtes ſint:ſiue illæ ſint ſpēs/ut ſpēbus q
dem genus:totum uero ꝑtibus approbatur.Complexio/quæ græce dilema/ aut
Antiſtrephō/uel duplex concluſio dicitur eſt in qua /utrū cōceſſeris/ reprehē/
ditur.Ci.in.i.rhetorico:Cōplexio ē inqt:in qua utrū conceſſeris rep̄henditur in
hūc modū:ſi iprobus ē:cur uteris? Si ꝓbus:cur accuſas? Ad Herēniū:Atūtur
igitur ſtudioſi in cōfirmāda rōne duplici cōcluſione hoc mō:Iniuria abs te affi
cior indigne pater:nā ſi īprobū eē Treſpontē exiſtimabas: Cur me huius loca/
bas nuptiis? Sin ē ꝓbus:Cur talē inuitā inuitū cogis relinq̄re:Eaq̨ hoc mō con
cludētur:aut ex cōtrario cōuertētur:aut ex ſimplici ꝑte rep̄hendētur.Ex cōtra/
rio hoc mō:nulla te indigna nata afficior iniuria:ſi ꝓbus eſt collocaui. ſin aūt
eſt īprobus:diuortio te deliberabo ab incōmodiis.Ex ſimplici rep̄hendetur :ſi
ex ſimplici cōcluſione alterutra ꝑs diluitur hoc mō. Nā ſi īprobum eē Treſpō
tem exiſtimabas:cur me huius locabas nuptiis? Duxi probū:erraui : poſt co/
gnoui:Et fugio cognitū.Igitur reprehēſio huius cōcluſionis duplex eſt acutior
illa ſupior/facilior hæc poſterior ad excogitandū.Nō poſſum nō mirari/quoꝝ
dam temeritatē:q/quibuſdā non argumētis/ſed deliramentis carpere Ciceronē
nō uerētur:Q uoꝝ ſummū ē.ꝙ Q uintilianus huius cōfutatiōis ſilentiū ege/
rit:Nā Q uintilianus ipſe:Si mētionē facit:& nō dānat:ſatis ꝓbat:ſi mētionē
nullā facit:uñ iſti ſomniant? q̄d eā tacite dānauerit:Et indignā/quæ a ſe repre/
henderetur iudicauerit q̄ſi p ſe exploſam:Huic ꝓximū ē:ꝙ nō fecit ullā huius
ꝓcepti mētionē ī libris de arte oratoria Cicero : Ridicula calūnia.Nōne multa
ꝓcepta/q̄ minora uidebātur:& de q̄bus in rhetoricis libris ſcripſit :in oratoriis:
ſciēs & prudēs uł Fabio auctore omiſit? poſtremū ē:ꝙ magis hęc e ſcholis rhe
torū/q̄ ex uſu orādi ſumpſit Ci.Iōq̨/huiuſmōi rāſionē nulla in orōne aiunt ab
eo uſurpatā.Si uſus ē igitur/temerarii rep̄henſores erūt:Errorē ſuū fatebūtur
Sæpius qdē uſus ē:ut cuiuis eius orōnes uł temere euoluēti/nedū legēti:& ob
ſeruanti patebit.Vnū ad retūdendā iſtoꝝ iactantiā adducemus/adiecta Marii

Argumentū ex forma.

Antiſtrephō. Dilema. Complexio.

Ciceronē car pentes dam/ nantur.

Cice. minora cōtempſit in oratoriis lib.

Complexio duplici late/te conſtet.

Fabii rhetoris clariſſimi auctoritate:Qua ſola cōtenti eē poſſumus.Cōplexio inquit forma dictionis ē poſita in rōnibus neceſſariis. Verꝫ cōplexio duplici late re cōſtat.Vnde quidqd fuerit electū neceſſe ē:ut cōtrariū ſit.In cōplexiōe itaqꝫ duo genera ſunt ꝓponendi.nūc ꝑ ſimplex:nunc ꝑ neceſſariū.Simplex hoc mō Si hoc ē : cur illud facis?ſi illud eſt:cur hoc facis?de inde neceſſarium ſic.Aut hoc concedas neceſſe ē:aut illud.Ita hic exemplū cōplexionis cōſiderare debe/mus factū per ſimplex.Si īprobus ē inqt cur uteris?ſi ꝓbꝰ cur accuſas?Ita & in Verrinis Cicero:Aut amicos īquit cōficere ſiculos neceſſe eſt: aut inimicos. Si amici ſunt:Credamus ꝑtibus.Si inimici ſunt:inuiti pecunias contulerunt. Add & alterū cū Aſconii:qui maior eſt auctor:ſnīa exēplum:ubi Cicero com plexiōe utitur.In diuinatiōe:Te inqt Cecili. Queadmodū ſit eluſurus? q̄ oī rōne iacturus?Videre iā uideor.Quotiens ille tibi ꝑtātē optionēqꝫ facturus ſit ut eligas:Vtrū uelis factū eē:nec ne?uerū eſſe:an falſum?Vtrū dixeris:id con/tra te futurꝫ.Qui tibi ęſtus:qui error:q̄ tenebræ dii īmortales erūt:hoī minime malo?Ibi Pedianus.hoc genus argumēti cōplexio dr̄: Quæ ſi ꝓbabilis ē:uin/citur:ſi neceſſaria:ſolui nō pōt.In.iiii.ad Hereniū diuiſionē appellat:Cui eſt lo cus in argumentatiōe:qū unū ab altero diſtinguimus.ut cōtrariū:& utrāqꝫ ab ſoluimus enūciatione rōnis ſubiectiōe:cōcludimuſqꝫ utroqꝫ mō cōtra aduerſa riū:ut his exēplis eo in loco oñdit.Prīo.n.nihil obiiciēdū ait:Quia cui obiiciē dū eſſet:uel ꝓbus eſt:uel īprobus.Si ꝓbus nō meretur? Si īprobus:nō cōmo/uebitur.Altero exēplo de ſuis meritis oñdit :nō oportere ſe ꝑdicare: qa ſi qbus memorādū eēt:aut meminerūt:aut obliti ſūt:Si meminetūt:De his ꝑdicare erit illos obtundere:Sin coꝝ obliti ſunt.nō fore:ut uerba ꝑficiāt:ubi nihil res ipſa ꝑfecit.Tertio quēdā cōcludit maleficio obnoxiū eē ex duaꝝ reꝝ cōprehenſiōe atqꝫ abſolutiōe qbus hoīes ad turpe cōpendiū cōmouētur utrāqꝫ illi affuiſſe aſſe rens:qd argumēti genus:qd ꝑ enumeratione fit:ſi recte cōcluſum fuerit:cōclu/ſionē īfert neceſſariā:Deīde ait.Inter hāc diuiſionē & illa:q̄ de ꝑtibus orōnis ter tia eſt: hoc ītereſſe affirmat:qꝫ illa diuidit ꝑ enumerōnem: Quibus de rebus ꝑ totā orōnem diſputatio futura ſit:Hæc ſęſtatim explicat:& breui duabus: aut pluribus ꝑtibus ſubiiciens rōes exornat orōnem.Et his clariſſime cōſtat cōple/xionis argumentū nō rhetoribus tantū:ſed & ipſi Ciceroni:& aliis oratoribus uſurpatū.Omnē tñ cōplexionē poſſe cōuerti Cicero minime affirmat:utqꝫ mo deſtiſſimus ē nō utētes cōuerſiōe qua cōplexiōi contrariū enthymema efficitur Ita ut ſupiora diluat haud quaq̄ dānat:Immo nec ipſe freqntius cōplexionē cō uerti.Qualis ē illa:Si īprobus:Cur uteris?Si ꝓbus cur accuſas?Nēpe neceſſe ē ut in Ennii exēplo pater hoꝝ alteꝝ fateatur:aut ꝓbū:aut īprobū eē Treſpon tem.Atqꝫ utrū cōceſſerit:itelliget:ſe filie iniuriā facere.Si ꝓbus ē cur inuitā ab īuito ſepat.Si īprobus.cur īprobū huiꝰ locabat nuptiis?Si ꝓbus ē inqt pater: illi collocādo nō peccaui filiā.Sin īprobus:diuortio illā liberabo ab incōmodis Aut unius tātū ꝑtis reꝑhenſiōe:altera ꝑterita:hoc mō.Improbus ē:ſed ꝓbū du

Verrinarum locus.

Locus in di/uinatione in Verrem.

Cōplexio ne/ceſſaria ſolui non poteſt.

Diuiſio du/plex.

Cōplexio oīs non pōt con uerti.

xi.Erraui:poſt cognoui:Et fugio cognitũ.Q đ tollit cauillationẽ illã: Filia inq unt rñdet:Nõ cur me ab illo ſepares pater qror: Sed cur me illi collocaueris: Si iprobus erat:Cætera q̃ adducũt cauillatoria & friuola p dictũ pediani refel lũtur.Si ꝓbabilis ẽ:uincitur:Si neceſſaria ſolui nõ põt.Idẽ Cicero in eodẽ ope cõplexionẽ(differẽtiæ puto cauſa)appellat argumentatiõi cõcluſionẽ:ubi q̃ in ea ſint animaduertenda:breuiter monet.Vno qdem mõ:quũ ex antecedẽtibus: quod effectum eſt:cõcluditur:hoc mõ:omne argentũ uxori legatũ eſſe confite ris.Sed nec ſignatã pecuniã argentũ eẽ negare potes. Fateare ergo neceſſe eſt: & pecuniã uxori eẽ legatã.At de huiuſmõi cõcluſiõe:qua alioquin orator:q co pioſius amat ratiocinari:utitur:nihil in pñtia pcipitur:quũ alioqn diligenter uidendũ ſit:ne temere pcedẽtibus aſſentiẽdo:qđ minime uolebas:neceſſario ſit cõcedendũ.Vt ſiqs tecũ ita agat.Q đ nõ pdidiſti:habes:uideberis tanquã ueꝝ poſſe cõcedere:qa huius cõtrariũ:habes qđ pdidiſti:falſũ ẽ: incõtanter itaq; qđ nõ pdideris:cõcedes te habere.At ille ſubiunget:Regnũ nunquã pdidiſti:Hoc quoq; neceſſe erit concedere:niſi uolueris aſſerere te aliqñ regẽ fuiſſe:ſed regno eiectum.At ille cõtra te ſubiunget.Regnũ itaq; habes.Ex quo aliqd ex pcedẽtibus temere admiſſum:qđ eſt:Q đ nõ pdidiſti habes:qđ falſo enũciatur.Neq; enim põt quis pdere:q̃ nunquã habuit.Fuerat ita cõcedẽdum. Q uæ aliqñ habui:& ea a me nõ amiſi:habeo:Atq; ita nullus captiõi locus fuiſſet. Laertius in Chryſippo ait:Eum philoſophum quibuſdã in hũc modũ iterrogatiunculis uti ſolitũ:In qbus erat:ſi qd non amiſiſti:hoc habes:cornua autem nõ amiſiſti:habes ergo cornua.Alii Eubulidis hoc eẽ aiũt.hoc genꝰ qõnis ceratinũ dr̃ a corni busq̃ κερατα dicuntur:Vti & Crocodilinũ illud:Si ueꝝ rñdebis reddã tibi o pater filiũ:Dic inqt Crocodilus o miſer: Reddã ne tibi pueꝝ: Ille ait:Reddes: falſo rñdiſti ait Crocodilus:nõ.n.reſtituã.Si rñdiſſet:nõ:Crocodilus dixiſſet:uo lebã reddere:Sed cũ pulcre dicas:nõ reddã. Sed has ãbiguitates ſi Fabio fides ulla eſt:exqſitas interim docuerũt ſapientẽ formãtes:nõ qa Ceratinæ:aut Cro codilinæ poſſint facere ſapienter:Sed qa illũ ne in minimis qdẽ oporteat falli. Sed qñ de hac in pñtia nõ agitur:ad eã quæ uberior ẽ:& oratori ẽt accõmo datior trãſeamus.Cõplexionẽ itaq; tripl'r ait Cic.uitioſam eſſe quũ iordinata ẽ quũ ꝓlyxa:quũ iplicita.Etenĩ quũ iccirco huiuſmõi cõplexione utamur:ut q̃ ante ꝓbata ſũt:ſed ita:& ſparſim:& multis uerbis:ut uereamur aliqd iudicibꝰ qđ ad cãm ptineat:excidiſſe:ea in unũ collecta:atq; digeſta:q̃ſi oculis:quo faci lius capiant:atq; meminerint:ſubiiciamus:nimiꝝ in ea & pſpicuã breuitatẽ:q̃ memoriã renouet:nõ fatiget:& ſingularẽ diſpoſitionẽ:ac præcipuã:quo mente tanquã oculis expſſa oĩa uideãtur:neſſe oportet. Superiora ꝓinde illa uitia ſi fuerint:omnẽ cõplexionis uim ꝓculdubio ipedient: Q uidã:q ſe ætatis huius luminaria magna dici gaudent: Dum ſeſe Ciceroni opponere uolunt:ut ſcioli habeantur:Dũ Ciceronis pceptionibus occurrere uolũt:primũ:ac potẽtiſſimũ argumẽtũ ex uerbis.A.Gel.Viri pſtantiſſimi educere laborãt: Q uẽ allegantes

Complexio argumentationis concluſio.

Cõplexio triciter uitioſa.

ſe & ſtudii & iudicii pquã minimi oſtẽdunt. Nã eius auctoritatẽ falſo in octa/
uo citant. qũ is liber deploratus ſit: neq; aliqd ex eo præter capitũ titulos repia
tur: falſoq; affirmãt uideri eũ auctorẽ ſentire: ſemp cõuerti debere cõplexionẽ:
uerba illius ſunt hæc In nono noctiũ atticarũ lib. capite ultimo: Plinius ſecũdus
exiſtimatus ẽ ẽẽ ætatis ſuæ doctiſſimus: is libros reliqt: quos ſtudioſorũ inſcri/
pſit: haud medius fidius uſq; quaq; aſpernãdos: In iis libris multa uarie ad oble
ctãdas eruditorũ hominũ auris ponit. refert ẽt pleraſq; ſentẽtias: quas in declinã
dis cõtrouerſiis lepide: arguteq; dictas, putat. ſicuti hãc quoq; ſniam põit ex hu
iuſcemõi cõtrouerſia: Vir fortis pmio: qd optauerit: donetur: Qui fortiter fece
rat: petiit alterius uxorẽ in matrimoniũ: & accepit: is deĩde cui ea uxor fuerat
fortiter fecit: repetit eãdẽ: cõtradicitur: Elegãter inqt: & pbabilr ex pte poſterio
ris uiri fortis: uxorẽ ſibi reddi poſtulãtis hoc dictũ eſt: ſi placet lex: redde: ſi non

Plini⁹ in quo rephenditur A. Gellio.

placet: redde. Fugit aũt Pliniũ: ſententiolã iſtã. quã putauit ẽẽ argutiſſimã uitio
nõ carere: q; græce αντιςρεφὸν. i. reciprocũ dr: & ẽ uitiũ iſidioſum: & ſub fal
ſa laudis ſpẽ latẽs: nihil. n. minus cõuerti ex cõtrario idipſũ aduerſus eũdẽ põt.
Atq; ita a priore illo uiro forti dici. Si placet lex nõ reddo: ſi non placet: nõ red
do. Huius rephenſionis ea ẽ ſũma: Pliniũ nõ uidiſſe Gellianã huiuſce cõplexio/
nis cõuerſionẽ: Quã pceptoris nri nobis pueris ſic refelli poſſe dicebãt: Nã qd

Gellius redarguitur.

rñdet. ſi placet: nõ reddo: ſi nõ placet nõ reddo: cauilloſũ ẽ. Quin rñdeat: Place
ne lex: q; indubiũ uocas uolũtatẽ: & ſenſũ aĩ tui. Dic utrũ placet. Si placet poſ
ſum optare ex lege: ſi nõ placet: redde mihi uxorẽ: Quã non potuiſti optare ex
lege q̃ tibi nõ placet. Quæ quãq̃ ita hñt: tñ. A. G. minĩe ſenſit oẽm cõplexionẽ

Gellius defenditur.

cõuerti debere. Quippe q in qnto li. capite. xi. ait. Male exiſtimari Antiſtrephõ
ta illud Biantis rñſum de re uxoria: Aut pulcrã duces: aut turpẽ: ſi pulcrã: habe
bis cõem: ſin turpẽ: hẽbis pœnã: Neutrũ aũt bonũ: Qd ſic conuertũt. Si formo
ſam ducã: nõ hẽo pœnã. Sin deformẽ: nõ hẽbo cõem. Ducẽda ẽ ergo uxor. Sed
minĩe inqt hoc ẽẽ uĩ ἀντιστρεφὸν. i. reciprocũ: qm̃ ex altero latere cõuerſũ:
frigidius ẽ: ĩfirmiuſq;. Nã Bias ppoſuit: nõ ẽẽ ducẽdã uxorẽ pp alterutrũ incõ
modũ: qd neceſſario patiẽdũ erit ei: q duxerit. Qui cõuertit aũt: nõ ab eo ſe de
fendit incõmõ: qd adeſt: ſed carere ſe altero dicit: qd nõ adeſt. Satis ẽ aũt tuẽdæ
ſniæ: quã Bias dixit: q; eũ q duxit uxorẽ pati neceſſe ẽ ex duob⁹ incõmodis al
terũ: ut κοινην. i. cõem hẽat aut ποινην. i. pœnã. Idẽ de hoc gñe argumẽti: & acto
re hæc ſcribit: Inter uitia argumẽtorũ: lõge maximũ ẽẽ uitiũ uĩ eorũ q̃ ἀντισ

Antiſtrephõ Reciproca.

ρεφοντα græci dicũt. Et quidã ex noſtris: nõ hercle nimis abſurde reciproca
appellauerũt: id aũt uitiũ accidit: hoc mõ quũ argumẽtũ ppoſitũ referri cõtra
cõuertiq; in eũ põt: a quo dictũ ẽ: & utrũq; piter ualet. Quale ẽ puulgatũ illd

Protagoræ & Euathli contentio.

quo Protagorã ſophiſtarũ acerrimũ uſũ ẽẽ ferunt: aduerſus Euathlũ diſcipulũ
ſuũ. Lis nãq; ĩter eos: & cõtrouerſia ſup pacta mercede hæc fuit. Is ĩ diſciplinã
Protagoræ ſeſe dedit: daturũq; pmiſit mercedẽ: grãdẽ pecuniã: q̃tã Protagoras
petiuerat. Dimidiũq; ei⁹ dedit iã tũc ſtati: priuſq̃ diſceret. Pepigitq;: ut reliquũ

dimidiũ daret:quo prio die cãm apud iudices oraſſet:& uiciſſet.Poſtea qũ diu tule auditor aſſectatorq̃ Prothagoræ fuiſſet:& ĩ ſtudia qdẽ facũdiæ abunde ꝓ mouiſſet:cãs tñ nõ recipet:tpſq̃ iã lõgũ trãſcurreret:& facere id uideretur:ne re liquũ mercedis daret:capit cõſiliũ Protagoras(ut exiſtimabat)aſtutũ.Petẽ iſti tuit ex pacto mercedẽ.Litẽ cũ Euathlo cõteſtatur:& quũ ad iudices coniiciẽdę cõſiſtẽdæq̃ cãæ gr̃a ueniſſet:tũ Protagoras ſic exorſus ẽ:Diſce inqt ſtultiſſime adoleſcẽs:utroq̃ id mõ fore:uti reddas:qđ peto:ſiue cõtra te ꝓnũciatũ erit:ſiue pro te.Nã ſi cõtra te lis data erit:merces mihi ex ſnĩa debebitur:q̃a ego uicero: Sin uero ſcđm te iudicatũ erit:merces mihi ex pacto debebitur:q̃a tu uiceris. Ad ea rñdit Euathlus:Potui inqt huic tuæ tã ancipiti captiõi iſſe obuiam:ſi uer ba ipſe nõ facerẽ:atq̃ alio patrono uterer.Sed maius mihi ĩ iſta uictoria ꝓludiũ ẽ:quũ te nõ in cã tm̃:ſed in argumẽto quoq̃ iſto uico.Diſce igr̃ tu quoq̃ magi ſter ſapiẽtiſſime utroq̃ mõ fieri:uti non reddã:qđ petis:ſiue cõtra me ꝓnunciatũ fuerit:ſiue pro me.Nã ſi iudices pro cã mea ſenſerit:nihil tibi ex ſnĩa debebi tur:q̃a ego uicero.Sin cõtra me ꝓnũciauerit:nihil tibi ex pacto debebo:q̃a ego nõ uicero.Tũ iudices dubioſũ hoc:inexplicabileq̃ eſſe:qđ utriq̃ dicebatur:rati: Ne ſnĩa ſua:utrãcũq̃ in ptẽ dicta eẽt:ipſa ſeſe reſcideret:rẽ iniudicatã reliquerũt.Cãm in diẽ lõgiſſimã diſtulerũt:Sic ab adoleſcẽte diſcipulo magr̃ diſciplinæ eloq̃ntiæ īclytus:ſuo ſibi argumẽto cõfutatus ẽ:& captionis uerſutia excogitatæ fruſtratus fuit.Pecuniæ quãtitatẽ expꝛ̃ſſit Fabius i.iii.Artiũ aũt ſcriptores inqt Corax & Tiſias ſiculi:Gorgias:Traſimachꝰ:Calcedoniꝰ:cũ hoc & Prodicus chius:& Abderites Protagoras. A quo decem denarioꝝ didiciſſe artem quã reddit Euathlus:dr̃ Ariſtoteles ãt i.viiii.ethicoꝝ ſcribit Protagorã ſolitum diſcipulos iterrogare:Quãti putarẽt diſciplinã:quã ab eo petiiſſent:Et tm̃ ab eis accipere. Alii coruo:ſiue coraci:eiuſq̃ diſcipulo Tiſiæ hoc aſcribũt:in qbꝰ eſt Hermogenes.Nã κοραξ Syracuſanus lĩgua diſerta:acutoq̃ ĩgenio,pmptꝰ qũ cognoſceret:nihil aliud eſſe:qđ magis aĩos hoĩum excitare:ſiue excitatos ſedare poſſet:q̃ orõnẽ:& mẽtẽ:& ſtudiũ oẽ in hoc ĩtẽdit:ut dicẽdi artẽ aliquã excogitaret:Qua ppl̃m ĩ q̃ uellet iduceret:Et ab illis ꝓ arbitratu ſuo amoueret. Igr̃ excogitauit ĩ primis delinimẽta q̃dã:ſeu blãdas adulatiões:q̃ ꝓœmia appellauit:ut his ppl̃i beniuolẽtiã & attẽtionẽ cũ docilitate captaret.Deĩde q̃ſdã expoſitiões reꝝ:ĩ q̃s pplo pſuadere uolebat:adiuenit cũ argumẽtis:& rõnibꝰ:qbus q̃ a ſe eẽnt cõfirmaret:q̃ in ſe refelleret:& hmõi narrationes αγωνας.i.certamina dixit ultĩo loco breues dictaꝝ reꝝ collectiões formauit:quas epilogos noĩauit.Quas ob res qũ pplo admirabilis fcũs eẽt:cõcurſus fcũs ẽ ad cũ diſcipuloꝝ:Inter quos(ut idẽ Hermogenes ſcribit)Tiſias qdã fuit:Qui qũ optaret:& ipſe ab eo rhetoricẽ diſcere:aĩaduerteretq̃ Coracẽ grãdẽ nimis mercedẽ ꝓpoſcere:eũ adiit:uotũ aperuit:& pecuniã:quã poſcebat:qũ didiciſſet: duplicatam pollicitus ẽ.Corax ea pollicitatiõe cõtentus:illũ rhetoricen docuit.Quod qũ feciſſet:a diſcipulo mira calliditate dephenſus eſt.Ita eni Tiſias Coracem aliqñ ag

Coracis & tiſiæ inuentũ.

Antiſtrephõtis.

Rhe.prima ꝓcepta Corax inuenit.

Agones.

greſſus eſt. Dic inqt pceptor mihi diffōnē rhetorices. Cui corax: Rhetorica inquit eſt artificiū pſuadendi. Accipiēs ergo Tiſias diffinitionē rhetorices ita rócinabatur. Oſtēdā tibi Corax pceptor nullā me tibi mercedē debere. Nā ſi pſuaſero iudicibus nihil me tibi debere: nihil dabo: quia pſuaſero: nō debere: non dabo. Nō itē dabo: ſi nō pſuaſero: qa me nōdū ſatis pſuadere docueris. Corax aūt huiuſcemodi ſyllogiſmū ita cōuertit. Et ego inqt diſcipule ingratiſſime: ſi pſuaſero: recepturū me pmiū abſte: recipiā: qa pſuaſero. Si itē non pſuaſero recipiā: qa talē te iā fecerim diſcipulū: qui pceptorē queas ſupare. Tūc q aſtabāt exclamauerūt: κακου κορακὸσ κακοναοον. i. mali corui malū ouum: quaſi mali pceptoris peiorē diſcipulū hoc ē arguti pceptoris argutiorē eē diſcipulū. Helianus & qdā alii a rebus naturalibus dāt intellectū huic puerbio duplicē: Parti enim eoꝝ proponunt: qđ neqꝫ ouū neqꝫ caro corui cibus apta ſit: ptim q coruꝰ ſenex: qn nō pōt cibū pullis ſuis ſuppeditare: ſeipſum cibū pbet: Illi autē patrē diſcerpūt: & deuorant. Rogaui p lrās Calpurniū pceptorē meū quo tpe Raguſii publ ce docebā: qd de. A. G. ſnīa ſentiret: Et: ſi quid apud ueteres aut neotoricos cōtra obſeruaſſet: ingenue ſuo more admoneret. Q ui in hūc modū reſcripſit. De antiſtrephōte: & ſuia Gellii nihil hēo quod ſcribā ex ueterībꝰ: uti & tute ſcis q oia prioꝝ ſcripta euoluiſti: ex recētioribus pter Laurētii ualēſis opinio nē oīno nihil: Is refellit ī quodā de dialectica ope ipſius Gellii ſnīam his uerbis. Ita calūnioſa diſcipuli rñſio nihil īpedire debuit iudicū mentes: ne ſcdm leges pnūciarēt. Vt redeā ad. A. G. q nō cāæ: ſed argutiæ īter magiſtrū atqꝫ diſcipulū ſe iudicē faciēs ſcdm diſcipulū litē dat: q Prothagoras fuerit ab Euathlo cōfutatus. Q đ an ueꝝ ſit diſcutere uolo: & uelut ī re pñti pſonam Prothagoræ aſſumere: & apud iudices ita hr̄e oronē. Q uid qſo agitis iudices: aut q̄ tādē iſta iuſtitia eſt in tā longā diē differre cām: & ne de ea iudicari unq̄ poſſit efficere: nō ferēdo aduerſus me ſnīam: ferris: Q uā utinā īgenue ferretis. Multo. n. plus damni facimus ex ueſtra dilatione: q̄ ſi litē ſcdm aduerſariū dareris: faceremus. Q uinimo poſco: ac poſtulo: ut ſcdm eū cum mea bona gſa litem detis: neqꝫ ad noſtras reſpicere uelitis argutias: q̄ neqꝫ ad uos ptinēt: qui iurati ſcdm tabulas: atqꝫ documēta iudicare debetis: neqꝫ uobis ſunt dicta: ſed aduerſario: ego hunc īſcitiæ arguere uolui: hic me uiciſſim īſcitiæ redarguere: neuter aut uos admonēs: aut cām defendēs: ſed tanq̄ extra iudicium loquēs: quoꝝ uter ueꝝ dicat: aut uter loqtur argutius: iudicare non uræ religionis. De lite uos nō de litigatoribꝰ diſceptatis: & de lite: quā cōteſtati ſumus: nō de altercātium conuiciis. Q uid q̄ritis amplius: putate me nihil dixiſſe: & ex conſequenti hunc nihil contradixiſſe. Ego quod dixi reuoco: ita & quod hic contradixit: pro non dicto hēbit. Q uod ſi quid apud uos noſtra uerba ponderis hñt: q̄ id inane ſit mecum quæſo recognoſcite: dixi huic: ſi lis contra te data erit: merces mihi ex ſnīa debebitur: Hoc in honorem huius loci: atqꝫ iudicioꝝ dictū ſit. Id qđ ſecundo loco dixi. Si uero ſecūdum te iudicatum erit: merces mihi ex pacto debebitur: non id pertinet ad

Intellectus puerbii mali corui malum ouum.

Calpurnii litteræ de Antiſtrephonte.

cōtumeliā ueſtrā/atq; iudicioꝝ:q̄ſi ſnīa cōtra me pro illo lata nihil ei ꝓſit.ꝑde-
rit qdem illi:ſed multo plus mihi.Nā reportabit hinc uictoriā:Q d ego capto:
& ad qd ego tēdo:Vt poſteaq̄ iſte ſemel uicerit:agā iteꝝ in eū:nō ꝙ a uobis ap
pellē:qd abſit:Sed quia apud uos deitegro agere potero.Neq; uero ē:ut timea
tis:ne ſnīa ſeipſam reſcindat:Q d audire iter uos loq̄ntes uideor.Dānamꝰ Eua
thlū?at abſoluimus:qa nō ſoluet reliqū mercedis:ut ꝑpigit:qū nullā dū uice-
rit cām:abſoluimus:At dānamus:qa ſoluet reliqū mercedis ex pacto:qū iā ali
quā cām uicerit:ita uictus uictor:& uictor uictus erit.Is nanq; uictus eſt:qui ꝑ
ſniam iudicū ſoluit:qd ab eo petebatur:Is rurſum uictor/q non ſoluit:atq; hac
rōne ſnīa nrā ſe ſe ipſa reſcindet.Pace urā lōge id abeſt optimi iudices.Nā Eua
thlū ſi dānatis:nō abſoluitis:q̄ſi nō ſit ſoluturus:ſi nō ex pacto/certe ex aliq̄ rō-
ne dānaretis.Minime:ſed de dolo malo ſoluet igr̄ ſi dānabitur.Sin uero abſol-
uitis:qd potius reor:nō dānatis q̄ſi ſit ſoluturus/qd petebatur.Q uis.n.coget in
uictū ſoluere?ꝑfecto nemo/Euathlū abſolu mus cōdēnabūt eum ſcdi iudices:
Nec magis eū/quā nos cōdēnabūt:minime iudices:ſed ob ueſtrā ſniam/ꝑpter
quā hic aliquā obtinuerit cām/Euathlū:cogētq; ex pacto mihi reliqū mercedis
ꝑſoluere.Ite nūc:& timete:ne urā ſe ſe reſcindat ſnīa:quia nec aduerſa reſcindi
poſſit.Atq; quo magis aīaduertatis nullā ſubeſſe dubitādi cauſam:inſpiciamus
ipſa uerba/q̄ dubitationē facere uidētur.Ego iudices dicebā:ſi cōtra te lis data
erit:mercedē mihi ex ſnīa debebis.Hic ecōtrario loquens negat ſe debituꝝ ex
pacto:uidelicet negat/qd nemo ait.Ego.n.cōcedo/fateor/aſſentior eū nō debere
ex pacto:Si ex ſnīa:rurſus dicebā:ſi erit indicatū ſcdm te:mercedē mihi ex pa
cto debebis:qa tu uiceris.Hic negat debere ſe ex ſnīa.Q uid tu adoleſcēs & in
ꝑceptorē igratiſſime/& i iudices cōtumelioſiſſime:qū de ſnīa te cōuenio:de pa-
cto facis mētionē?qū de pacto:nō de pacto:ſed de ſnīa loq̄ris?nō ego te utraq;
rōne debere dico:ſed alterutra/uel ex pacto/ul' ex ſnīa/ex hoꝝ utro debere te ne
gas:nā neutro:licet ipudētiſſimus ſis:dicere nō potes.Vtrocūq; ergo negaueris:
altero recte debere cōfiteberis.Finge iā ꝓnūciatū ſi uis ſcdm me:nōne debebis
ex ſnīa?Finge ꝓnūciatū ſcdm te:nōne ex pacto debebis?At.n.nō debebis tūc
ex ſnīa.Audio:Fateor:neq;.n.ex duabus cāis peto:ſed ex altera:qa nec tu ꝑrimo
niū hēs:& teſtō/& ab inteſtato datur tibi optio:elige utrū uelis/aut ꝓ te ſniam
ferri:aut cōtra te:utrolibet mō ſoluturus qd peto:ſi cōtra te ex hac ipſa ſnīa:ſin
cōtra me ex ſequētiū iudicū ſnīa.Q uid ais:Si cōtra te iſti pronūciabūt?nihil
mihi debebis?qa nō ex pacto.Ergo hoꝝ ſnīa pro nihilo erit?hoꝝ oīum iudiciū
friuolū putabis:hoꝝ auctoritatē aſpnabere?nō ſentis iprobe:nec ſentis te iniu
riā facere his/apud quos reus es?At.n.alio emēdas capite:ꝙ ſi ꝓ te iudices ſen-
ſerit:nihil mihi ex ſnīa debebis?Nō debebis tu qdē ex ſnīa:ſed tñ ꝑpter ſniam:
qm̄ ſētētia hæc ꝑcauebit:ut alio iudicio ſeu apud hos/ſeu apud alios iudices
uictus mihi reliquum pecuniæ reddas ex pacto.Q uid tibi eſt cum iſta tergiuer
ſatione non artificioſa/ſed arti repugnante:non ingenioſa:ſed rudi:nō utili:ſed

Laurētii Va-
lenſis opinio
contra.A.G.

impudētiſ Q uicqd ais cōtra me id oē ego tibi cōcedo:tribuo:fateor:ſi ex ſnia nō debere te mihi reliqū mercedis ex ſnia:ſi ex pacto:neqꝫ ex pacto. Sed ita ut tu inuicē fateare mihi hoc tōni meæ obſtare. Vt aūt ad uos iudices reuertar:nō eo inficias uos ſcdm me ex pacto litē dare non poſſe:ſi ſūmo iure agere uelitis. At ſi ex æquo & bono:atqꝫ ut inter pceptorē ac diſcipulū decet:pſertim contra dolū & fraudē:pfecto ſcdm me iudicium dabitis:debebitqꝫ Euathlus mihi reliqum mercedis & ex pacto & ex ſnia:Q d ſi forte nolueritis:ēt atqꝫ ēt rogo : ut pro hoc potius q̄ pro neutro litē detis:quo noīe cōtra quē pnunciabitis habebo uobis uel maximas grās:quas niſi iſte quoqꝫ ſe habere cōfitebitur:erit i uos ſicut in pceptorē ingratiſſimus. Hæc Prothagoras ſi pro ſe dixiſſet:opinor iudices ad pnūciandū fortaſſe pro ſe certe:Q uod ipſe uolebat:cōtra ſe induxiſſet: Sed hāc argutā ſiue Euathli:ſiue Tyſiæ:ſiue alterius:ſi qs his prior fuit argumētationē qdam ut uafrā ſolertēqꝫ admirātur:quorꝫ eſt Ariſtoteles qui ſecūdo rhetoricorꝫ libro tradit id pceptum ſubdito hoc exēplo. Socrates nō ſinebat filium hſc orationes inquiens:ſi iuſta loqueris:hoibus eris inuiſus:ſin iniuſta:Diis. Immo oportet oratiōes habere. Nā ſi iuſta loquor: Dii me diligēt:ſin iniuſta hoies. Num iſta tōe refutare poſſes optime pceptor orōnem meā tibi dicentiſ noli fretum Siciliæ trāſmittere:ne ſi plus ad dexterā declinaueris:piculū tibi ſit a ſcylla:& a Caribdi:ſi plus ad ſiniſtrā:ut dicas nolo trāſmittere fretum Siciliæ quia ſi ad dexterā declinabo:nō erit mihi periculū a carybdi:nec a Scylla:ſi ad ſiniſtram. Q ua cōfutatione qd ſtultiusſ nā iſtud qd ais in mea inerat oratione q̄ſi cōſequēs. Hæc habui Marine mi:quæ de hac qōne in pſentia ſcriberem. Tuo tuo ingenio elegātiſſimo acutiſſimoqꝫ utrū melius diiudica : teqꝫ ad æternitatē para:Reliquaſqꝫ tuas qōnes qbus Raguſinū nomē indidiſti ad nos ocyus trāſmitte. Geſtio nāqꝫ ſupraqꝫ quā dici Crediue poſſit cupio operis finē uidere:Cuius cætera pars ſi ut caput arriſerit:nō parrū tibi nō modo pria iſta:Sed & tota debebit Italia. Q uā pulcre mihi nebulonē eludisſ Q uā honeſte & uelut aliud agēs litteratorē exagitas:Q ui ſemp nīæ iuidit famæ:quā labefactare inani maledicētiæ crepitu ſtulte credidit. Deus īmortalis faueat cœptis tuis ; Et hunc tuarū rerꝫ curſum ſecūdet pro ea pietate qua in pceptorē uſus es:Q uā oēs linguæ & nationes admirabūtur:donec tuæ lucubrationes ſtabūt. Stabūt autē donec mūdi moles operoſa laboret:ut tu⁹ inqt poeta. Vale. Et catherinā uxorē tuā itegerrimā:atqꝫ caſtiſſimā fœminā ſaluta. Saluta & academiā tuā florētiſſimā: Nūc ī mētē uenit cōmētarioli tui pſiani. Q uid timesſ Ede. Ede inq̄. Ede. Edidetūt alii inqes. Crede mihi Marīe ſuauiſſime nihil ad tuū. Laudabūt pſītes:ſuſpicieēt poſteri:umbræ poetæ apud Eliſios tuos ſenſus oēs pbabūt:Suoſqꝫ eē fatebūtur. Si me amas:Q d ſpōte facis:ſi te mutuo ſcis a me amari:monitis meis p̄cibus his obtēpera. Expecto lr̄as tuas. Iterꝫ uale cū liberis & uniuerſa familia. Bartholomæū Sfondratū nīm ſaluere iube. Eſt antiſtrephon (ut illuc reuertar) uitium argumēti inter uitia argumētorꝫ maximū:Protagorion dictū : quoniā

protagoras uſus eſt aduerſus Euathlum adoleſcẽtẽ. Antiſtrephõ uerum quod
ſuũ fefellit auctorẽ Capella in.v.de eloquentia tractãs ait: Verũ ante cunctos
atq; ipſam ducẽ oĩum fœminã ſenex quidam ſignũ ac præuiã uirgã geſtans li
ctoris Romulei ꝑcedebat uſu:atq; i eiuſdem uirgæ culmine:Corax oris aurati
uenientis fœminæ auſpicio ꝑuolabat. Nã & ſuos minores cæteros ipſam illam
ducẽ reſpectans ſuppoſitũ coruum cõe pignus filiãq; memorabat. Q uid ſcri/
pſerit A.G.& laurẽtius in Gell:ũ dixi : Dicã rurſus: quid contra philoſophus
platonicus ſcribat in.iiii.floridoꝝ quod pene ꝑterii. Verba eius ſunt hæc. Mer
cedẽq; uobis ĩpẽdo:nõ illã quã ꝓtagoras ſophiſta pepigit:nec accepit: ſed quã
Thales ſapiẽs nec pepigit:& accepit:uideo qd poſtuletis:utranq; narrabo. Pro
tagoras:qui ſophiſta fuit lõge multiſcius:& cum primis rhetoricæ repertoribus
ꝑfacundus:Democriti phiſici ciuis æquæuus:inde ei ſuppeditata doctrina eſt.
Eum protagorã aiunt:cum ſuo ſibi diſcipulo Euathlo mercedẽ nimis uberem
cõditione temeraria pepigiſſe:uti ſibi tum demũ id argẽti daret:ſi primo tyro/
cinio agẽdi penes iudices uiciſſet. Igitur Euathlus poſtq̃ cuncta illa exorabula
iudicãtium:& decipula aduerſantiũ:& artificia dicẽtium:uerſutus:alioqn inge
niatus:ad aſtutiã facile ꝑdidicit:cõtentus ſcire:quod cõcupierat:cœpit nolle:qd
pepigerat:ſed callide nectẽdis moris fruſtrari magiſtrũ. Diutuleq;:nec aſſerere
uelle nec reddere. Vſq; dum ꝓtagoras:eũ ad iudices ꝓuocauit:expoſitaq; cõdi/
tione:qua docẽdum receperat:anceps argumẽtum ambifariã ꝓpoſuit. Nã ſiue
ego uicero inqt:ſoluere mercedem debebis:ut condemnatus. Seu tu uiceris:ni/
hilominꝰ reddere debebis:ut pactus. Q uippe qui hanc cãm primã penes iudi
ces uiceris:ita ſi uincis:in cõditionẽ incidiſti. Si uinceris:in dãnationem. Q uid
quæris? Ratio cõcluſa iudicibus acriter:& inuincibiliter uidebatur. Enimuero
Euathlus utpote tãti ueteratoris pfectiſſimus diſcipulus:biceps illud argumen
tũ retorſit:Nã ſi ita eſt inquit:neutro mõ quod petis debeo. Aut enim uinco:&
iudicio dimittor. Aut uincor:& pacto abſoluor:ex quo nõ debeo mercedem:ſi
hac prima cauſa fuero penes iudices uictus. Ita me omnimõ liberat:ſi uinco:cõ
ditio. Si uincor:ſnĩa. Nonne uobis uidentur hæc ſophiſmatũ argumẽta:obuer
ſa inuicẽ:uice ſpinarũ:quas uẽtus:qũ uoluerit inter ſe cohercere:paribus utriq;
aculeis:ſimili penetratiõe:mutuo uulnere. Atq; ideo merces Protagoræ tã aſpe/
ratam ſenticoſa:uerſutis & auaris relinquẽda ẽ. Multæ ſunt huiuſmodi ocioſo
rũ captiones:ut eſt apud Lactãtiũ:Sõniauit qdã ſe ab diis moneri:ne uſpiã ſõ
niis crederet:An illi ſomnio credere debeat:eſt in qõne. Neutra.n.ps ibi ſine ca
ptione põt teneri. Tale eſt illud. A.G.Q ũ mẽtior & mẽtiri me dico: Mentior?
An uerũ dico? Atq; aliæ eius generis inuẽtiones:q̃s ſophiſtæ inſolubiles uocãt.

Plurimi in uictorino loci in omni librariorũ editione corrupti ſuæ ſinceri/
tati reſtituti:ex epſa ad Marcũ Dandulũ equitem. Caput ſeptimũdecimum.

Ieronymus Donatus platonicus noſtræ ætatis demoſthenes:& oratorũ:
quos quidem uiderim:audierimq; facile princeps ex patria ſoluẽs iamq;

Antiſtrephon dictum Pro/tagorion.

Protagoræ & Euathli cõtẽtio in Apuleio.

tritemibus in pelagus proucctus:ut ad cretã magni Iouis inſulam euolet Dux
iclytus:lr̃as ad me dedit ſua manu(ut ſemp ſolet)exaratas: Amoris:dulciſſimi
ſuauiſſimæq; humanitatis plenas:his inqt uelut teſtamento quodam Marcum
Dãdulum Animę dimidiũ meæ tibi patronum:patrẽ:tutorem:& deniq; alterũ
Hieronymi me relinquo.Duplicem igitur perſonam nũc mihi geris:Et.M.danduli:hoc eſt
Donati i Be/ amici:& fautoris præcipui:Qualem tete mihi ſemp ultro exhibuiſti:Et Hiero
cichemũ be/ nymi Donati:q mihi auctor eſt famæ:ſalutis:Et breuiter terreſtris deus.Qui i
neficẽtia. ter magna ampla:& innumerabilia beneficia Brix.eccl.canonicatum:quæ talis
ac tanta eſt dignitas:ſuis liberis ademit:Marioq; filio meo duodecimum ętatis
annum agẽti cæſarea quadam liberalitate:me nec rogante:nec cogitante nouiſ
ſime donauit:ſuiſq; pecuniis tabellarios:& libellos Romam miſit.Et apoſtolica
auctoritate firmatũ:ab omni potentioꝝ iniuria ſeruauit.Et qm̃ uacuis ad prin
Victorini cipes manibus ire minime decet:qũ ex qbuſdam nugarũ meaꝝ libellis:Ad ma
laus. nus ueniſſent caſtigationes q̃dam:quas nobis Cice.Rhetoricos publice enarrã/
tibus auditores noſtri collegerunt in Marium Fabium Victorinum rhetorem
acutiſſimũ:qui & aureã ſtatuam in foro Traiani ob oratoriæ artis p̃ſtantiã me
ruit:Et diuum Hieronymũ in eloquẽtia tantũ chriſtianæ religioni inſtituit eas
ad te dedi.Dolebã eqdẽ uir clariſſime:nec ſine dolor̃ maximo uidere poterã cũ
auctorẽ ita fœde laceratũ:diſcerptũ:fœdatũ:ut uix hominis umbrã:uix ſenſus
alicuius itegritatẽ:uix latini ſermõis ſimulacrũ hẽre uideretur.Tu qui bonarũ
artiũ ſtudia:& tueri:& augere ſoles:Quãdiu domo abſueris:has lucubratiũcu
las ad leuandũ & deſideriũ domeſticarũ rerum & publicaꝝ ſollicitudinem ſuc
ciſiuis horis intuearis. Quas in epiſtolæ: | ſiue libelli mauis formam contraxi/
mus:ut eſſet ſine onere breuis peregrinationis comes:ſi placuerit:Si diſplicue/
rit:minor iactura.Quicqd eſt:Quod tuo nomine primũ in lucẽ exiit:cogno/
ſcere nõ dedignaberis. Corrupte apud Victorinũ legitur iuſticiæ diffinitio.
Iuſticia eſt animi habitus ita informatus:ut oibus mentis tribuat dignitatẽ:le/
gendum eſt ſine dubio meritis:Itaq; fere manuſcripti codices habent.Itẽ ubi le
gitur.Rhetor eſt qui docet litteras atq; artis traditor eloquẽtiæ: Scribẽdũ ẽ ex
ſinceris codicib9:atq; artes tradit eloquẽtiæ:quã lectionẽ ꝓbat ſenſus ipſe:præ
Traditor uer terquãq; traditor uerbũ inſolens eſt elegantiſſimis ſcriptoribus. Quod autẽ
bum iſolens. in illud Ciceróis:Et maximarũ ciuitatũ ueteres aio colligo calamitates ita ſcri
ptũ reliquerit.Illic.n.aliquid operatur eloquẽtia ubi populus maior eſt ois li/
braria fides teſtatur.Nã q aliqs corrigat magis:bona cũ uenia dictũ accipiat:
uidetur ignoraſſe elegantiã:& emphaſim huius ſermonis aliqd:qui uim maiorẽ
Aliqd empha exprimit.Vnde doctus poeta dixit:quod & a Plinio repetitũ eſt:Nãq; tu ſole/
ſim habent. bas meas eẽ aliqd putare nugas.Perſius:ſeſe aliquid credẽs:Iuuenalis.Eſt aliqd
quocunq; loco quocunq; receſſu:Vnius ſeſe dñm feciſſe lacertæ. Ouidius:Eſt
aliquid ſolitis collũ tetigiſſe lacertis:Præſenteſq; oculos admonuiſſe ſinu.Idẽ:
Eſt aliquid fatoq; ſuo:ferroq; cadẽtem In ſolita moriens ponere corpus humo.

Q uãti momẽti eſt & illud Q uintiliani:Eſt aliqd cõſumata eloq̃ntia:Nõ.n.id ſignificat.qd plures arbitrãtur:ſed cõtinet nõ leue põdus ſniæ:quæ nõ effertur. Cicero ad atticũ li.iiii.Diſrũpũtur hi:qui me poſſe aliqd doluerũt.Apud eũdẽ cæteroſq; auctores clariſſimos:oratores:hiſtoricos:poetas legimus Emphaticoteron dici:Hic ſe aliquẽ putat:ille ſe aliquem credit: Tu te aliquid eſſe arbitraris:uos aliquid poſſe exiſtimatis:Eſt aliquid hoc.Eſt aliquod illud.Eſt aliquis: Et alia hmõi. Tali ſniæ pondere dixit Rhetor eruditiſſimus Marius Fabius: Illic.n.aliquid opatur eloquẽtia:ubi populus maior eſt:Nã theatro gaudet magno:Q uoq; maior eſt populus:eo ſeſe magis eloquẽtia attollit:Q uæ in turba & turbis admirabilis apparet.Virg.Ac ueluti magno in populo qum ſæpe coorta eſt Seditio:ſæuitq; animis ignobile uulgus:Iãq; faces:& ſaxa uolãt:furor arma miniſtrat.Tũ pietate uirũ ac meritis ſi forte uirũ quẽ Conſpexere:ſilent: arrectiſq; auribus aſtant.Ille regit dictis aios:& pectora mulcet. Habẽt ẽt oĩa exẽplaria. Deinde dicendũ eſt hoc loco:quid ſit ciuitas.Et dictio deinde delẽda eſt:utpote ſupflua:quæ etiã in antiqs codicibus nõ eſt. Et paulopoſt. Amicus eſt:qui nihil uſu uitæ ſimilis pio:ac fideli amore cõiungitur.Niſi mihi pro nihil reponas ridicula erit lectio.Vti & illud. Deinde etiã iuſtũ:ſapiẽtẽ & magnũ uirũ:ſic eni corrigendũ eſt:ubi iuſtũ librarii repoſuere:Eſt & locus ille animaduerſione nõ indignus. Nã nemo ei iniuriã facit:nemo ſeruis eius,pdeſt:poſteris:liberis eius,pdeſt.Amicus ergo ſiqd pſtat etiã utile eſt.Cõfuſa ſunt:& corrupta uerba:q̃ in ſuũ nitorẽ ita redigẽda ſunt:& diſtinguẽda:Nã nemo ei iniuriã facit:nemo ſeruis eius. Deĩde Coma fiat:pdeſt in poſterũ liberis eius:pdeſt amicis:Ita.n.legẽdũ eſt:nõ poſteris:nõ amicus:Deinde fiat diſtinctio:& ſequntur:Ergo ſi qd pſtat etiã:utile eſt. Fateor minus annotatione dignũ eſſe illud: Sapiẽtia igitur ſola duobus modis aliquid pſuadet:aut qũ tacet:& aliqd facit. & idiqd facit:qa bonũ eſt:alter imitatur idẽ:ut qdqd tacitus fecerit ſapiens:id alter re:nõ uerbis doctus imitetur.Legendũ eſt eni id eſt pro idẽ.Tale eſt quod mox ſequitur. Negat inopẽ dicẽdi idẽ:quæ uerbis naturalibus uteretur.Legẽdũ:Negat inopẽ dicẽdi id eſt.Leuiora adhuc fortaſſe uidebũtur:quæ ſubiũgũtur. Tamẽ ſermonẽ ſeruatũ poſſumus inuenire.Primo itaq; & cætera. Q uis nõ uidet ordinẽ:nõ ſermonẽ ſcribi debere:put & in quibuſdã manuſcriptis habetur? Habent oĩa ferme exẽplaria: Sed quia iſte primus uir diſciplinã accipe nõ potuit:pfectus fuit natura:& uſu.Q uin eni cognouit habitũ ſuũ:Et diu ſecũ pertractando cognouit eſſe in hoĩbus bonã naturã:quæ ut perfecta eſſe potuiſſet:pceptorꝝ adhibuit diſciplinã.Scribendũ eſt:habuit uſum:pro habitum ſuum:Et poſſet pro potuiſſet.Mox paulo: Ergo in hoĩbus fuit materies ideſt pfecta natura. Q ua pfecta pcepta fuerũt inuenta per ſapientiã:inſinuata per ſapientiã. Legi debere puto quã pfectam pcepta fecerũt inuentã per ſapientiã: inſinuatã per eloquẽtiã. Nõ multo poſt. Indiſtorta.n.mẽbra:Nec quæ iuxta naturã ſui appetũt appoſita ſunt:uirtus nõ põt cadere.Cæci uidẽt legi debere:

Amicus qui.

Sapientia aliquid duobus modis pſuadet.

Appetenter appoſita ſunt.Et poſt paululũ. Sic ueſtis etiã habet rem:utilitatẽ texturæ.Habet ſpeciem:gratiã ſcilicet circa aſpectum faciei.Manifeſtus eſt error:nõ tñ diſſimulandus:Q ũ in cunctis fere exẽplaribus ſoluerit:gratã:nõ gratiã repone.Infra. Tertia illa ẽ honeſto illi cõtraria.In ueteribꝰ libris hæc poſt uerbũ cõtraria:& ante puertere:ſequũtur uerba:quæ impreſſi oẽs:quotquot hactenus uidere potui:deſiderant:Omne enim:quod in uſu eſt:& rẽ habet:& ſpeciem. Sed nunc in rẽ inclinatius:nunc in ſpeciẽ:ut ſapientia in rẽ inclinatior: Eloquentia aũt in ſpeciem.Eſt uulgatis in exẽplaribus: Temeritas enim:& incõſiderantia:at in antiquis:incõſideratio:illa hñt. Cauſæ:non euentus incendiũ.Hæc cauſæ uero euentus incendiũ.Item. Si enim hoſtẽ oderis:non inuides.ſed inimicus eſt:Etiã qui prima grãmatices elemẽta diſcũt:nõ ignorant: es ſecũdam uerbi ſubſtantiui nõ tertiã perſonam neceſſario exigi.Itẽ. Oſtendit hæc qui agat orator.Syncæri codices:oſtendit hic quid agat orator.Demum legitur circa finem præfationis:Ita illa ad ſcientiam ſolam proficit hæc ad ſcientiam.Q uæ in hãc actu ſit:Et ſtatim poſt. Q umq; per hãc uitari uitia dico nõ tamen:qum uitentur oſtendo:Priſca manus nõ ponit hac:Q uod eſt puerile erratũ:ſed ſincærã ſeruat lectionẽ.Q uæ in actu ſit.Et loco qũ habet quo modo: ut ſit:tamen quomodo uitentur oſtendo.

Plures loci caſtigati in Victorino:Ex epiſtola ad Marcum Dãdulũ equitẽ. Caput octauumdecimum.

CORrupte legitur apud eundẽ Victorinũ. Vt animal genus etiã hoc mõ piſcis equus animalia:legẽdum eſt enim ut animal genus eſt iam homo piſcis:equus:aĩalia:Tum ex euidenti rõne:& ex antiquis codicibus. Itẽ error eſt ĩfra:una quæ res certas ſolẽni curſu:& ſine ullo tumultu agit:& altera quæ in lite ac diſceptatione uerſatur.Et hoc modo quicqd agit:duobus modis agit:factis:& dictis:Ita ciuilis eſt rõ in factis:& dictis:Sed quæ facta & dicta in actu atq; in opere conſtitutæ ſunt:corrigo una:quæ res certas ſolẽni curſu:& ſine ullo tumultu agit:altera:quæ in lite:ac diſceptatione uerſatur : ut hõ q̃cqd agit:duobus modis agit:factis:& dictis.Ita ciuilis eſt rõ:una in factis:& dictis:ſed quæ facta:& dicta in actu:atq; ope conſtituta ſunt. Item corruptus eſt locus ille:Multi inquit dicunt ciuilẽ ſcientiam ſine eloquẽtia ſtare nõ poſſe. Negatio illa adulterina eſt:& puertit ſenſum.Iccirco delẽda:quæ caſtigatio ex ſequẽtibus cõprobatur:Multi inqt dicũt ciuilem ſcientiam ſine eloquẽtia ſtare poſſe:Cuncta enim p naturã.i.p ſapientiam facile poſſe cognoſci:multi aũt dicunt ciuilem ſcientiã ſola eloquẽtia cõſtare poſſe:illudq; eẽ iuſtũ:uel iniuſtum: quod eloquẽtia potuerit pſuadere.Sed ego inquit ab utriſq; diſſentio. Puerilis quoq; menda eſt:ubi de officio facultatis rhetoricæ loquitur. Ergo officia pro perſonis diuerſa ſunt.Aliud.n.eſt officium pñs :aliud amici:aliud(ut ad rẽ redeamus)artis oratoris.Artis adulterina eſt dictio:& iccirco ſpõgia delenda. Et paulopoſt. Nam in euentu ideſt qui finẽ in officio conſtituit.Et cætera.Male

Homo agẽs duobus modis agit factis & dictis.

diſtinguitur:& legitur nam.Eſt enim legendũ non:q̄a hæc clauſula pẽdet ſupi
ori.Sed nõ inq̄t intellexit Ciceronẽ:q finẽ in rebus ipſis poſuit:non in euentu:
id eſt:qui finem in officio conſtituit.

Loci qdã ĩ uictorino caſtigati:Ex ep̃la ad Marcũ Dãdulũ eq̃tẽ. Cap.xix.

VBi de materia artis tractatur ſic legitur in uulgatis exẽplaribus. Q ui
ut uideamus a pleno ex.edit:& excellit:nõ ad id:quod habet modũ:pro
bior eſt antiqua lectio:qui(ut uidemus)a pleno excedit: & exceſſit:
nõ in id:quod habet modũ:ſed in infinitũ. Turpiſſima eſt mẽda illa quæ inole
uit ĩ oibus fere exẽplaribus.Hũc ẽt Hermagorã:qui neq; arte ſcr pſit:cõſutat:
ac lacerat:dicitq; hũc uehemẽter erraſſe:qd̃ materiã oratoris in duas ptes diui
dat:in cãm:& in qõnẽ.Q uis ĩ lratoribus nedũ ĩ lr̃atis ẽ q nõ uidet ſcribẽdũ cẽ:
nunc etiã Hermagorã:q æque artẽ ſcripſit.Q uo mõ enim nõ ſcripſit Herma Hermagoras
goras artẽ? Si & Cicero:& Fabius & cæteri teſtãtur eũ ſcripſiſſe: Et ſexcentas ſcripſit artẽ.
ex eius arte auctoritates adducũt.Impreſſoꝝ aũt ſomnolentia fecit ut legatur:
Deinde q̃ aſtute ibi Hermagoræ:ubi ſibi alienis multa conquiuit. Q um om
nino legendũ ſit:Deinde quã aſtute ibi Hermagoræ dat ingeniũ:& diligẽtiam
ubi ſibi de alienis multa conquirit.Conſidera:ni piget:& illud in tractatu de in
uentione. Alii Stadiagon græco uocabulo quidẽ:q; in ea de incerto inueſtigã Stadiaron.
do maximũ certamẽ habeatur.An legendũ ſit ſtadiaron ex manuſcriptis codi
cibus: Q uanuis αγων particula ſignificet certamẽ:quod ipſius Victorini ex
poſitioni maxime iudicio meo cõuenit? uide etiã an Mendoſa eſt etiam lectio
hæc? Nam deſcribendi ſunt nobis fregellani/qui ſemp uidebãtur aduerſi.Ex
antiquaria librorũ fide legendũ:qui ſemp po.Ro.uidebãtur aduerſi & infenſi.
Mox paulo mẽdum eſt puerile:ſed qm̃ ubiq; inoleuit:tollendũ. Deliberat ſe
natus an carthagini parcat? parcat ſcribendũ eſſe ne infantes quidẽ ignorant:
Negligentia uero librariorũ non multo poſt omiſit non uerba/ſed uerſus inte
gros.In cũctis librariorũ officinis ſic impreſſum fuit. Q uare definitionibus
noſtris nomẽ illi aliud q̃ aduerſarii uolũt ĩponere debemus:in ſincæris codici
bus hi ſequuntur uerſiculi/qui neceſſario ſeq; debent ad ſenſum p̃cedẽtiũ. Nõ ẽ
ſacrilegiũ:qũ ab eo qd de tẽplo detrahitur:cuius tutelæ/atq; cuſtodiæ cõmiſ
ſum eſt.Si p̃ceptor diſcipulũ uerberat:iniuria nõ eſt/ſi iure factũ eſt aliqd:non
põt iniuria dici.Itẽ corriges infantiã illorũ/qui legũt paulomox. Homo eſt
qui rectum uerticem rotundo capite attollit:cuius ſunt ſub collo humeri bra
chiaq; dimiſſa & cætera in hũc modum.Sed ut ipſe ait:ſed breuiter deſcriben
da:qum manuſcripti codices habeant:hõ eſt:qui rectum uerticẽ rotundo capi
tis attollit cuius ſunt ſub collo humeri/brachiaq; demiſſa/& cætera in hũc mo
dum.Sed(ut ipſe ait)breui deſcribẽda.Perperã quoq; legitur. Generis eſt cõ
trouerſia:qum & qd factum ſit cõuenit.Tulit cõiecturam.Deinde qum ait:&
quo id factũ nomine appellari oporteat:conſtat:tulit finẽ.Ergo ſupeſt:ut qua
le/uel quãtum ſit id/quod factũ eſt uideamus.Et dat exemplũ:utrũ iuſtum/an

iniuſtum ſit:utrū utile an inutile ſit. Quod qū quęritur nomē rei ſed rei quali tas quęritur & ideo qualitas appoſita eſt. Vera lectio eſt: qū ait: & qd factum ſit: & ideo qualitas appellata eſt: non autem appoſita eſt. Et. Quod quum quæri tur non nomen rei: ſed qualitas quæritur.

Multa in Mario Victorino loca a librariis corrupta & neglecta priſtinæ ſin cæritati reſtituta: Ex Epiſtola Ad Marcū Dandulū Equitē. Caput uigeſimū.

FAlſo ſcriptum eſt in uictorini codicibus oibus: qui ex officinis īpreſſorū emanarunt. Ergo Cicero primū dicit deliberationē|& demonſtrationem quæ prima ſunt: ſecunda eſſe nō pñt. Qum pueri qui uix prima cōſtru ctionis elementa pcipiunt: pcipiunt nō pñt legi debere: ſed poſſe|Cæci aūt ſunt q legunt apud eūdē Victorinū. Harum prima (ut diximus) ſubſtantia uoca tur. Reliquæ nomē in ſubſtantia ſunt: quæ accidentes uocatur. Qum legendū eſſe nouē uel ex precedētibus uerbis pſpicere potuerint: Ariſtoteles ait res oēs: quæ in dictis: & factis: & in oī mundo aguntur: decem eſſe: quæ rerū noīa pone mus: Prima ſubſtātia eſt: & quæ ſequntur. Pudēdus eſt & error duplex in ea le ctione. Qum uero gñis nomen acceperint. In eo quod genus ſunt |& ptes eē non poſſunt. Hoc eſt: quod ait. Eidē genus. i. ſimile|ac iudiciale eē|& ps nō pōt. Ergo ſi genus gñis ps eē nō pōt: multominus ptis gñis ptes putabūtur: Atq; ita reſtitues priſtinā lectionē eidē genus. i. ſimile ac iudiciale eſt|eē & ps nō pōt nō aūt iudiciale eē. Et multominꝰ ptis gñis ps putabitur nō ptes putabūtur: ne ſo læciſmus ſit. Illa aūt uerba q̄ poſt tres uerſiculos ſubſequūtur. Nā aut nullū & cætera genus cāæ eſt: nō ſciæ tāti Rhetoris: ſed Temulētiæ calcographorū aſcribenda ſunt. Statim poſt. Nam q artes ſcribit multaſq; dicit eſſe cauſas: nullam non poteſt dicere: Tulit rem unā. Quiſquis intelligit quæ differentia ſit inter tulit & tollit: Tollit tulit & ſcribit tollit. Item. Nam demonſtrationis finis & honeſtas|deliberationis utilitas|iudicialis æquitas. Qui diſcernit uer bū ſubſtātiuum a copula. Reponet eſt non &: ut ſit eſt honeſtas. Friuolū eſt & illud notare: Notādum eſt tamē adoleſcentuloꝝ gratia. Sed primum q̄ de eo dē ſyllogiſmo tractemus: Legendū eſſe prius illud ipſum primū clamitat. Vt & in illo. Si dicas iuuētas utiq; cōſideratione tēporis iuuentas ante ſenectute eſt: Non ne iuuentus uociferatur ſe nunq̄ in recto dictam fuiſſe a Mario iuuē tas: ſemperq; iuuentus: & legendum: ſi dicas iuuentus utiq; conſideratioue tpis iuuentus ante ſenectutem eſt. Animaduertendum ad hæc q; ubi ſcriptum eſt: Hic quoq; aduerſarius ſyllogiſmum quadripartitū: Animaduertamus: repo nēdum eſſe cunctis tacentibus ipſa partitio ſyllogiſmi oſtendit. Vti. Poſtremo concludit propoſitionis ſecundā ptem non aūt ſecundum. Item multo igitur minus recte partis eius|quam hic dicit|ptes putabuntur: prout habent ueuſti codices non aut quod.

Quædam caſtigationes in eundem Victorinum: Ex epiſtola ad Marcum Dandulum equitem. Caput uigeſimumprimum.

CODices omnes corrupti ſunt:in quibus leguntur uerba illa adulterina in Victorino. Vbi Ci.inquit:Placet aūt ipſi intentiōis eſſe depulſionē.Rurſus inquit ſi finem p ſeipſum conſideremus:nihil aliud q̄ finem inſpiciemus:nec in eo quod finis eſt:poſſumus tranſlationem intelligere:Ita ergo conſtitutiones ſingulæ habent proprium ſuum/in quo poſitæ genere commixtionem conſtitutionis alterius non admittunt.Si ergo conſtitutiones ſingulæ per ſemetipſas conſideratæ habent proprium ſuum:commixtionem alterius nō admittunt.Hæc inquam uerba adulterina ſunt nec in antiquis codicibus reperiuntur:nec ad īterpretis:nec ad eius/quem interpretatur Victorinus/ſenſum faciunt.Hanc autem caſtigationem quilibet:ſi modo & ab eruditione/& ab omni ratione non erit alienus:facile probabit:ſi quæ præcedunt/& quæ ſubſequntur:ſublatis his/quæ diximus/connectet hoc modo:Ipſi autem placet conſtitutionem intentionis depulſionem eſſe:& concedit ei alias definitiones/ſiue inquit cōſtitutionem primā cauſæ accuſatoris cōfirmationē dicat:ſiue defenſoris primam deprecationem:Neceſſe eſt deliberationem/& demonſtrationem neq; cōſtitutionem eſſe/nec partem conſtitutionis.Contra non pauca deſunt uerba inferius:Et quædam etiam ſubditia ſunt ubi legitur. Deinde inquit coniecturalis cauſa:Si inquit coniecturam per id/quod eſt/attendamus:nihil aliud inuenimus:q̄ coniecturam ſolam:nec in eo/quod coniectura eſt/poſſumus intelligere.Rurſus inquit ſi finem per ſe ipſum conſideremus:nihil aliud/q̄ finem inſpiciemus:nec in eo/quod finis eſt/poſſumus tranſlationem intelligere.Si ergo cōſtitutiones ſingulæ per ſemetipſas conſideratę habent proprium ſuum/in quo poſitæ genere:commixtionem conſtitutionis alterius nō admittunt.Lectio corrupta eſſe uidebatur:ſed quemadmodum reſtitui poſſet non conſtabat : Nam quāuis legendum eſſe uaticinarer/inueniemus:ubi impreſſi codices habent incipiemus:Et uerba illa:in quo poſitæ genere:a librariorum ſomnolentia interpoſita:tamen nunquam diuinaſſem:quæ uerba ab ipſis librariis eſſent prætermiſſa.Ambigenti uetus lectio ſuppetias tulit:quæ talis eſt:Deinde inquit coniecturalis cauſa:ſi inquit coniecturam per id/quod eſt/attendamus:nihil aliud inuenimus:q̄ coniecturam ſolam:nec in eo/quod coniectura eſt/poſſumus finē intelligere.Rurſus inquit ſi finem per ſeipſum conſideremus:nihil aliud/q̄ finē inueniemus:nec in eo/quod finis eſt/poſſumus tranſlationem intelligere.Ita ergo conſtitutiones ſingulæ/in quo poſitæ genere commixtionem conſtitutionis alterius/non admittunt.Si ergo conſtitutiones ſingulæ per ſemetipſas conſideratæ hn̄t ꝓprium ſuum:cōmixitionem conſtōnis alterius non admittunt.

Conſtitutiones ſingulæ cōmixtionē alterius conſtitutiōis nō admittunt.

Quędā librariorum errata in Victorino ſublata : Ex epiſtola ad Marcum Dandulum equitem. Caput uigeſimumſecundum.

VErba Victorini ita circunferuntur. Ratio eſt autem:quando omnis oratio non inſcirptione:ſed in aliqua argumentatiōe conſiſtit . Ideo ait: qum omnis oratio nō inſcriptione ſed in aliqua argumentatiōe cōſiſtit:

Quoniã & orationẽ ſcriptio/& oppoſitio orationẽ habet.Legẽdũ eſt:Quoniã & orationẽ ſcriptio:Et ſcriptionẽ oratio habet.Quid.n.ẽ & oppoſitio orationẽ habet? Nihil certe ad intellectum ſcribẽtis. Vbi uulgo impreſſores repoſuerũt.

Quoniã omnis de facto iã confeſſio eſt: codices antiq melius: Quoniã omnis ratio de facto iam conceſſo eſt:quam probant etiam quæ ſtatim ſequuntur: Iccirco in omnibus conſtitutionibus dicit iudicationẽ de infirmatione rationis fieri/præterquam in coniectura:In coniectura enim facti nulla confeſſio eſt.Et poſt in tractatu Exordii:ubi ſcriptum eſt. Verum qũ ait maxime oſtendit:& aliis cauſis offendi iudices:ſed his plerunq;ſi aut in negocio ipſo ineſt aliqua turpitudo:ut res ipſa præter pſonas/aut iudicis/aut gentis pariat offenſionem. Non gentis:ſed agentis/uel potius agentium legendũ eſt.Corrupta eſt etiam lectio illa. Hæc inquit narratio remota a ciuilibus cauſis duo membra habet: Nam aut pp negociã exponenda ſumitur:quod eſt comœdiographorũ:uel tragœdiographorum:Vel propter perſonas:Ita corrigenda: Ex uetuſtiſſimorũ codicum fide:& ex auctoris mẽte:Hęc inqt narratio remota a ciuilib⁹ cauſis duo membra habet:Nam aut propter negocia exponenda ſumitur?quod eſt maxime hiſtoriographorum/aut propter perſonas exprimendas:quod eſt comœdiographorum/uel tragœdiographorum. Atq; ita legi debere qui uis mediocriter eruditus poteſt perſpicere ex his/quæ paulo ſupra dixit:Tertium genus narrãdi eſt:quod extra oratorem eſt:hoc eſt quod ait:remotum a ciuilibus cauſis:Eſt autem poetarum/uel hiſtoriographorũ:Conſimiliter quæ ſubſequuntur rũdent.

Iudicatio fit de ĩfirmatione rationis.

Narratio remota a ciuilibus cauſis duo mẽbra habet.

Mendæ quædam ex uictorini exemplaribus tolluntur:Ex epiſtola ad Marcum Dandulum. Caput uigeſimumtertium.

Lectio uulgata eſt. Verum hic hoc animaduertendũ eſt:ut definitionem partitionis non ab eo/quid faciat/Collegerit.Fateor me non intelligere qd uelint innuere hæc uerba:qum prius dicat:partitio eſt totius cauſæ p partes conſtitutio:Diuiſio eſt rerum ſub partitione iacentium.Placet igitur ut iuxta priſcæ lectionis fidem potius legas: Verum hic hoc animaduertendum eſt: ut definitionem partitionis non ab eo:quid ſit:ſed ab eo:quid faciat collegerit: Et hoc in illud Ciceronis:Recte habita in cauſa partitio illuſtrem/& perſpicuã totam efficit orationem.Eſt & ille locus apud Victorinum caſtigatione noniñ dignus. Illa ſuperior ſpecies:quum propoſuerit:quid cõueniat:at ipſam ſe inclinat:Quidam codices id ipſam: Mendum eſt in utraq; lectione:quod unius elementi mutatione tolletur:Si id pro ad /ipſum pro ipſam legas : ut ſit illa ſuperior ſpecies: hoc eſt: quæ quid cum aduerſariis conueniat/ Docet. Et quid in controuerſia ſit:qum propoſuerit:quid conueniant:id ipſum ad ſe inclinat: ut pto ſe faciat id:quod aduerſarius confiteatur. Quis eſt adeo iudicii expers qui non perſpicue intelligit mẽdoſe legi in ptitione? ;Tamẽ ptes generi iungere nõ debemus intractabimus/uel idẽ tractabimus:An nõ potius legẽdũ:in tractatibus: prout præcedens/& ſubſequens ſermo exigit? In partitione tamẽ in/

quit partes generi iungere non debemus.in tractatibus quæſtionum debemus de generis partibus diſputare.Solicite etiā conſideraui de loco illo. Poſtquam idipſum ſtatueris:erit excogitata ratio:& ideo excogitata:quia fuerat iam ante cogitata ratio: quid uel qd̄ cōſilium eſt.Et emendatior codex ueræ lectionis ad monuit:quæ huiuſmodi eſt:Poſtquā idipſum ſtatueris:erit excogitata ratio:& ideo excogitata: quia fuerat iam ante cogitata: ita excogitata ratio conſilium eſt.Nam illam dictionē quid/ſiue quod addidit imperitia cuiuſpiam. Subieci & uerba illa:ut magis perſpicuus ſit error. Verum hæc occaſio(ut diximus) ex actibus noſtris:uel ipſius mundi parit nobis ad aliquid opportunitatem. In tegra commentaria duo uerba maxime neceſſaria habent:quæ librarii omiſe/runt:Verum hæc occaſio(ut diximus)ex actibus noſtris/uel ipſius mundi qualitas,proueniens parit nobis ad aliqd opportunitatē.Verba quæ deſunt in uulgo ipſis codicib⁹:ubi de ꝓbabili loqtur:ſic reſtitues. Iſte opiniones δογματα dñr:δοκῶ græce opīo:& δογματα opiones nūcupātur.Et infra. Sed has tres partes ipſas res eē diximus:de qbus ꝓbabile fit argumētū:Verū in his tribus rebus rurſus quattuor collata ſūt.i.qd̄ ex illis rebus cōficitur:aut ſignū dr̄/aut credibile/aut iudicatū/aut cōparabile.Scribēdū eſt ex ueteri lectione collocata:nō collata:qd̄ & ſenſus ipſe p ſe ꝓbat.Reſtitues ēt quæ deſunt uerba:ubi de cōparabili loquitur: Hæc cōparatio.i.ſimilitudo partes habet tres:imaginē quam græci εἰκόνα appellant:collationem/quam græci παραβολήν appellant:Exemplum/quod græci παράδειγμα appellant.

Cōſilium eſt excogitata ratio.

Dogmata.

Comparationis ptes tres.

Corruptiones quædā ex Victorini codicibus ademptæ/& clauſulæ reſtitutæ:Ex epiſtola ad Marcum Dandulum equitem. Caput.xxiiii.

IN tractatu de inductione ſic uulgo ſcriptū eſt ī Victorino. Interrogauit inqt Aſpaſia xenophōtis uxorē: ſi inqt uicina tua aurū melius habeat/q̄ tu habes:Tū inqt xenophōtis uxor īducta ſimilitudine ſupiorū:qm̄ ſententiā mutare nō poterat:tacita erubuit:Ex uerbis Ciceronis īperfectā eſſe ſniam facile cuiq; cōſtat:Et uerba deeſſe poſt illud/quā tu habes.q̄ quidē hæc ſunt in manuſcriptis exēplaribus:Cuius hr̄e mauis tuū/an illius?Rn̄dit illa:illius:Deinde inqt:ſi uirū inquit meliorē habeat/quā tu habes/utrū ne tuum mauis/an illius? Deinde ſeqūtur:Tum xenophōtis uxor inducta &c.Nā uerbū inquit ſupfluū eſt/nec in eiſdē exēplaribus reperitur.Deſunt etiā non uerba ſed clauſulæ in ſequentibus. Poſtea inquit Aſpaſia conuertit ſe ad Xenophōtem ipſum:& ſimiliter cum illo inſtituit inductionem:Dic mihi inquit Xenophon:ſi uicinus tuus equum/aut fundū meliorem habeat/quā tu habes/tuum ne mauis/an illius?Ideſt niſi in gratiam regreſſi fueritis:ſemp & tibi uxor lectiſſima/& tibi uir optimus deerit:Qui non uidet mutilam/& imperfectam ſententiam omni in litteris iudicio caret.Quid frigidius?quid ineptius?quid magis auulſum? quid magis alienum/quā dicere:tuū ne mauis/an illius.i.niſi in gratiā regreſſi fueritis: Sic legēdum eſt ex ſinceris codicibus:Dic mihi inquit xenophon:Si uicinus tuus

equm/aut fundum meliorem habeat/quam tu habes/tuum ne mauis/ an illius?
illius inquit. Quid ſi inquit uxorē meliorē hēat/quam tu tuam ne mauis/an il/
lius? tacuit Xenophon/Tunc inqt Aſpaſia: Quoniā id mihi uterq; ueſtrum re
ſpondere noluit id/quod uolucrā reſponderi: Ego dicam qd uterq; ueſtrū cogi/
tet. Nam & tu inquit xenophon uxorem optimā cupis: & tu uir optimū: qua/
re niſi & tu uir optimus fueris: & tu fœmina lectiſſima .i. niſi in gratiā regreſſi
fueritis: ſemper & tibi uxor lectiſſima/& tibi uir optimus deerit. Et infra. Et
tu iuquit mulier uirum optimum uis habere: & tu xenophon uxorem habere
lætiſſimam maxime cupis: Deinde ex hac confeſſione quid conficiatur: oſten/
dit: Neq; uir melior/neq; fœmina lætior in terris ſit. Reddit ſupra phiſicæ indu
ctionis exemplū: dat nunc in Rhetorica. Nō quo inquit diuerſa præcepta ſint:
ſed ne quis pręceptum in philoſophiam datum/in Rhetorica uidere nō poſſit:
Tu ex fide antiquę lectionis/ex ipſius Ciceronis uerbis/ueram/& caſtigatam/&
integram lectionem ita reſtitues. Et tu xenophon uxorem habere lectiſſimam
maxime cupis. Deinde ex hac confeſſione quid conficiatur: oſtendit. Quare i/
quit niſi hoc perfeceritis: Vt neq; uir melior: neq; fœmina lectior in terris ſit: p/
fecto ſemper id/quod optimum putabitis eſſe/multo maxime requiretis. Victo
rinus deinde ponit hæc Ciceronis uerba: Sed quia non ſatis alicui uidebitur: &
ſubiungi ſua huiuſmodi: Dedit ſupra philoſophicæ inductionis exemplū: Dat
nunc in rhetorica: non quo inquit diuerſa præcepta ſint/ſed ne quis forte præ/
ceptum in philoſophia datum/in Rhetorica uidere non poſſit.

Mendæ multiplices librariorum in uictorinum deprehenſæ: ex epiſtola ad
Marcum Dandulum. Caput. xxv.

EXemplum/quod ex Cicerone recitat Marius Fabius/ a librariis ſic repoſi
tum fuit. Si inquit epaminundas id/quod ait legis ſcriptorem ſenſiſſe ad
legem ſuis uerbis addat: idem damnandum eſſe: qui exercitum nō tradat
præter eum/qui. R. P. cauſa retinuerit: Hoc ſi addat: nunquid pati poteſtis? Nō
opinor. Deinde ſi hoc. i. legi additū: uos ueſtra auctoritate ad populum feratis:
Nunquid id populus patietur? Sed ſic ſcribendum cenſeo: ex Ciceronis mente
ac uerborum contextu competenti: Si inquit epaminundas id: quod ait legis
ſcriptorē ſenſiſſe: ad legē ſuis uerbis addat: id eſt dānandū eſſe q exercitū nō tra
dat pter eū: q. R. P. cā retinuerit. Hoc ſi addat: Nunquid pati poteſtis? Nō opi/
nor. Deinde ſi hoc legi additum. i. ſi uos ueſtra auctoritate ad populum fera/
tis. Nūquid id populus patietur? In quo loco agitur de argumentatione con/
cludenda ſic fere legitur. Quaꝝ concluſionū una talis: qū breuiter facimus
ppoſitionis: & aſſumptionis: & poſt adiungimus id: quod ex oī argumentatiōe
cōficitur. Niſi adiicias ſtati poſt breuiter: Anacephalcoſim: Nec ſenſus ſeqtur:
Nec grāmatica cōſtructio. Eadē adiectio mox ſtati faciēda. Quotiēs iqt lōga
fuerit argumētatio: aut pp mēoriā αναϰεφαλαιοσιν i cōcluſione facere debe.
mus. Male ſine ea uoce paſſim ſcribi/ſicq; a magrīs ludi oībꝰ fere legi uideo. Itē

paulopoſt. Aut per conductionẽ.i.aut per contrarium:Eadem uox repetenda
hoc modo.Quare inquit quæcunq; longa argumentatio fuerit/duobus modis
concludenda eſt. Aut per conductionẽ.i.αγακεφαλαιωσιν/aut per contra/
rium.Grauarer plura huiuſmodi errata colligere: Ni adoleſcentulorũ utilitati/
magis q̄ famæ conſulerẽ:Qui aur laborem ſuſcipere recuſant:aut per ſe pſpi/
cere non poſſunt ſine his inſtrumentis quæ nobis deus/& ſtudiorꝝ uigilãtia/ aſ/
ſiduaq; diligentia conceſſit. Vbi de ſigno. Er quoniã diximus factum omne ſi
gnum eſſe:in facto autem & facta/& dicta ſunt:Confirmamus inquit ſignum:
ſi aut id factum dicamus:quod non oportuerit:aut id factum/quod oportue/
rit.Sed quia interdũ per ignorantiam prouenit:ut aut id non faciamus : quod
oportet:Aut id faciamus:quod non oportet:tunc autẽ grauius delictum eſt : ſi
faciamus/quæ non facienda ſunt.Adde:aut non faciamus/quæ facienda.Quã
additionẽ uetera exẽplaria hñr:Et ſequẽtia cõprobãt. Quia inqt in eo:qđ faci
mus/faciendũ:uel nõ faciẽdũ ineſt ſciã delinquẽtis:ſcit.n.quia aut faciẽdũ eſt:
aut nõ faciendũ.Iccirco poſtremũ illud addit ad confirmationem ſigni:ut non
modo aliquid fecerit:aur non fecerit:ſed etiã ſcierit faciendũ eſſe:aut nõ eſſe fa
ciendũ.Deſunt etiã quædam uerba:quædam ſuperflua ſunt ubi loqtur de mo/
dis/quibus argumẽtatio reprehẽdi poteſt. *Si* indigetis pecuniæ:pecuniam nõ
habetis:Nam oĩno qui pecuniam nõ habet:idiget pecuniæ:& ille qui habet:&
maiorem habere deſiderat:indiget pecuniæ:indigere.n.uoluntatis eſt:Legendũ:
ſi indigetis pecuniæ:pecuniam non habetis/utiq; hoc ambiguum eſt.Nam & il
le:qui omnino pecuniam non habet/indiget pecuniæ &c.

Factum & facta & dicta cõprehendit.

Sciẽtia delinquentis.

Indigere uoluntatis eſt.

Vulnera fœda Victorino a librariis facta ſanãtur:Ex epiſtola ad Marcum
Dandulum. Caput.xxv.

ADhuc uulnera fœda a librariis Victorino facta/ſanare curabimus. In
ſecundo libro ubi legitur:Verum quoniam ipſa quoq; genera propter
ſuos fines diuerſos/diuerſa præcepta deſiderant:qum iudicialis habeat
æquitatem:Demonſtratio honeſtatem:Deliberatio honeſtatem/& utilitatem:cõ
firmandi/& reprehendendi præcepta/quæ ſunt in conſtitutione/ſingulas diui/
ſit/in iudiciali genere cauſarum:in poſtrema libri parte de deliberatione/& de/
monſtratione.Propter fines proprios aliquot tractaturus))Scribendũ eſt:præ
cepta/quæ ſunt in conſtitutiones ſingulas dabit:non autem conſtitutione diui/
ſit:& aliqua tractaturus:non aliquot/Ar ubi deſunt uerba illa:ſic enim uulgo le
gitur. Materia quod non autem omnia (ut uoluit Gorgias leontinus) aut
etiã:ut uoluit Hermagoras:ſic reſtitues lectionẽ.Materia quod hypotheſis ſit:
non autem oia:ut uoluit Gorgias leõtinus:aut etiã Theſis:ut uoluit Hermago
ras.Maior deprauatio & error magis pudẽdus eſt in quo loco de cõiecturali cõ
ſtiturione tractatur.Sic.n.legere eſt. At uero a facto ꝓbationes hẽbunt / facta
illa oia/q̄ ꝓbãt factũ illud:uñ iudiciũ eſt.Factũ tria ſignificat:Eſt factũ & illud
quod intẽditur.Ipſum illud/quod dicitur occidiſti:Eſt factũ tertium hoc/quod

Factũ tria ſignificat.

tribuit argumētum. At factum illud unde iudicium eſt: ut trāſiſti: clamaſti: qui bus probatur occidiſti: Hoc ergo ultimum ē quod dixit a facto. Quod ipſum perſpicietur in tribus illis ante negociū: in negocio: poſt negociū: ſimul cū ſententiis: per quæ ſe explicant facta loco: tempore: mō: occaſiōe: facultate)) Quo mō factū tria ſignificat: ſi duas tātum ſignificatiōes explicat: quō iuquit Victorinus eſt factum tertiū: ſi primū non ꝓmiſit: Scribendū igitur. Nā factum tria ſignificat: Eſt factū uitæ præteritæ: quod perſonā ꝓbat: Eſt factū & illud: quod intenditur: Ipſum illud: quod dicitur: occidiſti: Eſt factū tertium hoc: quod tribuit argumentū &c. Non multo poſt in quibuſdam exemplaribus quædā uerba deſunt: in quibuſdam quædam ſuperflua ſunt: in quibuſdam quædam corrupta: & inuerſa: Tu locū ſincæritati ſuæ hunc in modū reddes. Ita tria hæc tribus ſuperioribus reſpondent: cōmodis incōmoda: illic retinendi: hic reiiciendi: illic augendi: hic minuendi: illic adipiſcendi: hic deuitandi: Quibus etiam illa accidunt: ut aliquid cōmodi ſumamus: uel ut maius cōmodum cōſequamur: uel ut maius incommodum uitemus: aut rurſum ut incommodū prætereamus uel ut maius cōmodum adipiſcamur: uel ut maius incommodum deuitemus. Nam & ſuſcipi cōmodum paruum poteſt: ut maius aliquod cōmodum conſequamur: uel incōmmodum maius uitetur. Et rurſus cōmodum contēni poteſt: uel ut maius cōmodum conſequamur: uel ut maius incōmodum uitetur: ut leno contentus fuit ſine lucro meretricem dare: ne ab Aeſchine uerberaretur: Et uelut in Verrinis accipi poteſt: malo non habere: quam rogare. Rurſus contempto cōmodo ſuſcipi maius cōmodum poteſt: ut Terentianum illud in ſuaſione: Pecuniam in loco negligere: maximum interdum eſt lucrum.

Factum tria ſignificat.

Malo nō habere: q rogare

Pecuniam in loco negligere maximum interdum eſt lucrum.

Emendationes non paucæ in Victorinum Ex Epiſtola ad Marcum Dandulum Equitem. Caput. xxvii.

DE modis ratiocinatiōis ſic uulgo legitur Victorinus. Argumēti quāta res ſit: quā appetierit: aut fugerit præter hæc duo uno etiā illud accuſator conſiderare debebit: ne forte iſta: quæ ſecutus ſit: aut fugerit: in opinione tantum habuerit reus: neq; conſecutus ſit commoditatem: neq; ullum malum fugerit: Sed dicendum eſt ei ita fuiſſe uiſum: quia arguitur: & ſit ſua opinione deceptus: Opinio autem dupliciter decipit: modo dum rem aliter putat: atq; ē eadem res: modo dum aliter euenit: q putauit. Res fallit ſi mala creditur: quum bona ſit: uel contra: uel neutrum: uel utrunq;. Ergo quum hoc itelligi poſſit: quod opinio fallit homines: tum in re: tum in euentu: In re reus: uti accepe: perit forte: defenſione nō ſibi antiquiorem fuiſſe pecuniam uita: aut fratris: aut amici. Accuſator debet uerum argumentum concedere: eſt enim credibile: ſed confirmare debebit hoc ei: qui arguitur: non ita uiſum fuiſſe: & hoc approbare ex attributis perſonæ: non illum habuiſſe opinionem: ſed illam potius habuiſſe: quod talis eſt ſcilicet: quod ſcilicet perſonæ eſt. Tu corriges: Augumēti ubi legitur argumenti: immo ubi uno: ut ſit. Immo etiam illud accuſator & cætera.

Opinio dupliciter decipit.

Item qui pro quia repones:qui arguitur:Et forte pro ſorte:ut ſit:quũ in re fruſtra uti acceperit forte defenſione:Item ubi legitur non illum habuiſſe opinionẽ:ad dice hanc:ut ſit lectio:non hanc illum habuiſſe opinionem. In fine quod talis eſt ſcilicet:quod ſcilicet pſonæ eſt:corrupte legitur.Melius:quod talis eſt:quod ſcilicet perſonæ eſt.In quibuſdam legitur exemplaribus .Nam ſublato uerbo ſubſtantiuo:quod ante.ſ.eſt:lectio caſtigata erit:quod talis ſcilicet perſonæ eſt. Deprauate etiam legitur:ſi in ratiocinatione opinio ponetur ini rmitatis loci ſunt quattuor:non tale eſſe:uel cõmodum:ut poſſit aliquem fallere : maxime ſe non potuiſſe:quod firmabitur pſona.Poſt hæc omnia defenſor uti poterit omnibus locis accuſatoris:ſi in alios crimen trãſferre uoluerit.Quẽadmodũ enim accuſator:quum cõuincat:defendit alios:& utitur partibus:ac locis defenſoris: ita & defenſor:ut ſe purget:accuſabit alios:& in hoc utitur partibus:ac locis accuſatoris:aut ſi fuiſſe concedet:extenuabit:quæ auget orator. Legendũ eſt infirmantis loci ſunt quattuor nõn infirmitatis:& accuſator ut reum conuincat.nõ autem qum conuincat:Et quæ auget accuſator non orator.

Correctiones quædam in Victorinum Ex epiſtola ad Marcum Dandulum equitem . Caput. xxviii.

AFfirmaui:& conſtanter affirmo omni libraria fide aduerſus reclamãtes multos eſſe errores:& pueriles quidẽ in Victorino:in quem nimis licẽtioſe graſſata eſt librariorũ inſcitia qualis eſt ille. Vnde illud melius conſiderare ex propoſito themate negocii:& ſi itẽ & aduerſarii rõnem diligẽter attendere:& ſic ſuſpiciones:atq; argumenta colligere: Nõne legendũ eẽ: & ſuã & aduerſarii rõnẽ & pueri cognoſcerent:& loco haud nimis remoto. Locoꝝ autem cõium genera duo ſunt:unũ quum certæ rei certa eſt amplificatio:aliud quũ rei dubiæ ẽ diſputatio:Amplificatio rei certe ẽ:ut pricidãii ſacrilegiũ:Dubiæ uero rei cõis locus ẽ:qui a græcis dicitur:quæ hẽt ptes duas:quæ icciirco locus cõis dicitur:quod ex materiæ genere nõ certũ quid deſignat:ſed habet tractatũ ex generalitate cõi:ut ſuſpitionibus credi oportere:uel non oportere : ſed hanc Theſim ciuilẽ:moralẽue teneamus:non illã:quæ apud philoſophos naturalis eſt:quilibet aũt hoꝝ locoꝝ quum interponitur (interponi aũt raro debet) ornat orationẽ:neq; interponendus locus:niſi quum aliqd iam probatũ ẽ:Etenĩ ſi locus cõis generalia loquitur:quaſi cauſam tenens:deſcendit ad cãm:ius iudicem tenet:quia iure iuratis ſedens audire deſiderat: ſñiam prolaturus eſt. Ergo ut parte cauſæ probata iudici utendũ eſt:aut in peroratione.i.Epilogis : ut aut renouetur : aut ſuſcitetur auditor : Omnis enim locus communis locutionum cuncta ornamenta deſiderat : quæ aut uerborum ſunt : aut ſententiarum , quæ dum apte , ac neceſſario dicuntur : oratorem ab oratore diſcernunt : Etenim quum loci communes cauſarum communes oratoribus ſimilitudine dictionis eſſe non poſſunt. Deeſt uerbum Theſis poſt illud a græcis dicitur : quod animaduertere poterant caſtigatores Victorini ex eo , quod ſtatim ſequitur:

Cõmunis locus deſiderat oĩa ornamẽta locutionũ

Sed hanc theſim ciuilem &c.Et infra.Hoc argumentum eſt ſolum/non argu/
mentũ per locum cõem:quæ ex cõtrario quoq; habeat ꝓbabiles rõnes.creden/
dum/nõ credendũ:ſuſpitionibus credi oportere:aut nõ oportere id eſt theſis/&
mox Paulo:hæc theſis eſt:credendũ/non credendũ. Quod aũt in parricidã:in
ſacrilegũ non ſacrilegũ ſcribẽdum ſit:pudet dicere. Non ita:quaſi cãm tenens
deſcendit ad cãm.qum ſcribẽdũ ſit diſcedit a cauſa. Sic ubi eſt.Iudici utẽdũ
eſt:ego libẽtius legerim:& melius legi crediderim:Ergo aut cauſæ parte ꝓba/
ta inducẽdus eſt:aut in peroratione.i.epilogis/& ſubiungit cãm:ut aut renoue/
tur:aut ſuſcitetur auditor.Mẽdoſa ſunt hæc etiã apud Victorinũ. Vt ea quæ
materiã argumẽtis præbẽt:& quum illa quæ quaſi hĩc artem negantur:iiſdem
attributionibus tribuant tractatũ:Delendũ eſt qum:& ante tractatũ:addẽdum
in approbatione:ut eſt in antiqs exemplaribus:& ſniæ ratio exigit.Manifeſta/
ria eſt & illa deprauatio Verũ in themate cõiectum cõiectura fuerit eius diui
ſionibus utamur:uel aliaꝝ:ſi quæ inciderint cõſtitutiones:Scribendũ eſt/ſuffra
gãte ueterũ librorũ fide:omiſſo uerbo adulterino:quũ ĩ themate cõiectura fue
rit:eius diuiſionibus utamur.Itẽq; & alterius/uel aliaꝝ:ſi quæ inciderint conſti
tutiones.Corrupta ẽt ſunt quæ ſequũtur. Subiũgit igitur in definitione loco
a parte accuſatoris:ſunt aũt & iſta quattuor:Definito/Approbatio definitionis
deductio diffinitionis/in ipſam certã ſpem de qua agitur:corrigendũ eſt locos
pro loco/ſublataq; cõiunctione & utpote ocioſa:definitio pro definito/ſpeciem
pro ſpem.Sic paulopoſt legitur. Turpis/aut inutilis demonſtratur aduerſario
& definitio ex honeſtatis partibus/& utilitatis:Caſtigandum autem pro aut:ad
uerſariorum pro aduerſario/& copula oblitterata.

Emendatæ dictiones corruptæ:additæq; quæ deſiderantur uoces in Victori
no/Ex Epiſtola ad Marcum Dandulum equitem. Cap.xxix.

TAnta fuit incuria/& correctoꝝ ignauia/ſeu negligentia:ut locos inſignes
neglexerint/& pueriles admiſerint corruptiones.Qualis eſt ea. Exẽplũ
generis.i.finitiui.C.Flaminius is/qui cõſul.R.hiſtoriã a poſt ſequentibus
dedit.Qua ſane lectione qd uoluerint intelligere plane nõ intelligo.Tu hanc re
pone loco a.Et infra ſcibitur. Nam eſſe quidẽ poſſunt alii cões loci ex cauſa:
& ex negocio nati nõ ex cõſtitutiõe:ut in calũniatorem:ut cõqueſtio miſericor/
diæ:ut ĩdignatio facti/& cætera huiuſmodi/quæ ex periculi magnitudine geni
ta nõ cõſtitutiones definitiuæ(ut diximus)Sed ex cõpoſitione circunſtantiæ:
quã nominamus/procreantur:Quæ lectio inoleuit ex negligẽtia magis:quã ex
ignorãtia.haud dubie Victorinus ita ſcriptũ reliquit:Ex cõpoſitione circũſtan
tiæ/quã περίστασιν noĩamus/procreantur.Nec ita multo poſt legere ẽ: Hac
de his locis cõmunibus periculi magnitudine ꝓcreatis in cõiecturali cõſtitutio
ne fecimus mẽtionem:qui/qualeſq; ſicut explicãtes.Et hãc nugationem habent
codices oẽs uulgo/quos uidimus impreſſos.Vera & emendata lectio habet : Ac
non hac:ſint nõ ſicut:ut ſit:Ac de his locis communibus periculi magnitudine

Periſtaſis circunſtantia.

procreatis in cōiecturali constitutione fecimus mentionē quiſqualeſq; ſint ex/plicantes. Miror & mendū illud non fuiſſe animaduerſum/uel ex Ciceroīs uerbis/& ipſo ſenſu. Subiungit uero exemplū tranſlatiōis: Q um agit iniuriarum cui precisa i annis eſt: Et is/qui praecidit: exceptionē poſtulat: qū manus nō in annis caſtigata ſit lectio. Adiicio & illā corruptionē/quae ſtatim ſequitur. De inde per cōiecturā tractandū ut: malicia tractandū aliud/qum aliud ſimiliter in ſtulticia/an neceſſitate. Mihi uerbum ſimuletur ubi eſt ſimiliter reponen/dum uidetur. Nec eſt negligēda offenſio/quae duplex eſt mox paulo. Sit no/bis praeſcriptio iniuriarum de caede exceptio niſi praeiudiciū facias. Vetus ma nus melius: ſit nobis praeſcriptio iniuriarū actiōe praeiudicium facias de cae de. Notandū eſt & illud. Nunc ſubiūgit in hanc negocialē qualitatē queād/modum/& unde argūmenta ſocianda ſunt. Codices antiqui facienda. Miror & hoc non eē animaduerſum. Sed in abſoluta ipſa iura proferimus: ut factū defendas: qū proferas legendū eē ipſum illud/ut factū defendas/docet. Locus etiam/qui ſequitur nō eſt ocioſe praetereundus: Hoc tñ: qū & in negociali haec ſint: diſtat abſoluta ab negociali: Q uod illa latius aſſumit ut probet quemad/modum nouū ius eſſe poſſit: de quo quaeritur Abſoluta aūt ipſa iura aſſumit: ut probet factum. Malim nanq; ita legere: Diſtat abſoluta a negociali: Q uod illa ius aſſumit: ut probet: quemadmodū nouū ius eē poſſit: de quo quaeritur. Abſoluta aūt ipſa iura aſſumit: ut probet factū. Nō multū ab hoc diſtat & illc.

Huius cōſtitutionis idē finitiuae Tractatu omiſſo/ipſam conſiderat cōpenſa/tionem. Ac pcepta haec cōſtitu t: ut ſi quid p cōiecturā tractandū: ſi prima par te Tractetur. Vel hoc nō obfuiſſe: uel hoc non futurū fuiſſe: priſca exemplaria habent: id eſt loco idem: ſit loco ſi: uel non hoc aio feciſſe: pro uel hoc nō obfuiſ/ſe. Sed & uulgatam quis lectionē tueri poſſet in illo: uel hoc non obfuiſſe: &c. Non multum ab hoc diuerſus eſt. Loci cōmunes inerunt accuſatoris in eum/qui qum de facto turpi aliquo aut inutili/aut utrūq; fateatur; quaerat tamē ali quam defenſionem/& facti inutilitatem: aut turpitudinē cum indignatione p ferre: Relatio criminis &c. Praetermiſſa fuerunt ab impreſſoribus haec uerba quae ante illud: Relatio criminis in priſcis exēplaribus leguntur. Q ui dicit fe ci: ſed profui: confitetur: feci: Et defenſionem ſibi aliunde conquirit: in huiuſmo di hominem uel reum dicit inuehendum. Inualuit & haec lectio: ſi quidem & tu illam: qua punitus es: audire uoluiſti: quae a labe uindicabitur: ſi nimis anti/quam declinatiōem punitus es tollas: & puniiſti reponas: Et quam pro qua: ne ſoloeciſmū Marius feciſſe uideatur. Soritici ſyllogiſmi fecit formā: Q ui in infinitum ſemper de intecta rei definitione porrigitur. Prima (ut dici ſolet) frō te haec lectio recta uiſa eſt. Poſtea rectius conſideranti uiſum ē non intecta: ſed intenta Victorinū ſcripſiſſe. Vti paulo aū: Modo crimen igeris: poſtea q̄ poe nas ſumpſiſti de ſorore: Non modo crimen ingens: ut uulgo legitur. Sic infra mendoſe legitur. Deinde adiungat ad probationem definitionis p approbatio

Soritici ſyllo giſmi forma.

nem:Citra ad.Itē Q uod ſit eius facinus non ignorabile:qũ leuius ſcribēdum ſit:nō eius Sic. Q uoniã cõuenit negociali abſoluta qualitas:Q um & rei ue/ritas exigat:Et manus priſca habeat:iuridiciali nõ negociali.

Caſtigationes in Ci.Rhetoricos De inuẽtione Ex epiſtola Ad Dominicum Bonum. Caput.xxx.

INſignis tua ꝓbitas:Nec ullo indiget præcone:Inſignis ē & eruditio: Q ui in tot tantiſq; occupationibus & Familiaribus/ & publicis errores tollere q̃ris ex his operibus/quæ ſunt in manibus omnium:& negliguntur:uti ſunt libri Rheto.Cice.de inuentione:quos magiſtri cotidie diſcipulis enarrant: nec unquã caſtigant:uel inſcitia/uel negligẽtia/uel utroq; uitio.In tranſcurſu locos tibi ſignaui:non contentus iuſſiſti:ut eos tumultuarie colligerē: Et per epiſtolã ad te darem:Feci:An effecerim aliquid Minerua tua ſubtilis/& acuta uiderit. Ordinē hunc ſeruaui:ne labor īquiſitionis tibi daretur:Vt Tulliana uerba prætexerentur ſingulis noſtris quæ ſubſeqũtur/ caſtigationibus hunc in modum.

Q uo tēpore qdã magnus uidelicet uir/& ſapiens cognouit:quæ materia eēt: Et quãta ad maximas res opportunitas animis ineſſet hominum: Si quis eam poſſet elicere:& præcipiēdo meliores reddere.))uera lectio(ut arbitror)eſt meliorē.Nã de opportunitate/quæ humanis ineſt animis/loquitur.Si quis eã poſſet inquit elicere:Et præcipiēdo meliorē reddere. Profecto nemo niſi graui/ac ſuaui cõmotus rõne:qũ uiribus plurimũ poſſet:ad ius uoluiſſet ſine ui deſcen/dere.))Oratione nõ rõne legēdum eē & cæci(ut aiunt)uiderent :Q uo magis huiuſmõi offenſacula miror. Omnis res/quæ habet in ſe poſitã in dictiōe/aut diſceptatiōe aliquã controuerſiã.))Ac libētius q̃ aut legerim. Firmamentum eſt firmiſſima argumētatio defenſoris/& aptiſſima ad iudicationē.))Tu uide ne melior ſit lectio appoſitiſſima. Nã pleriſq; breuiter dicere uidetur:q ita dicunt.Acceſſi ad ædes:puerũ uocaui.))Manuſcripti codices dicit.Sed & dicũt defendi põt a grãmaticis.Hoc igitur uitandũ eſt:ne cuius genus poſueris/eius ſecum ſicuti aliquã ptem diuiſam/ac diſſimilē ponas i eadē partitiōe.))Error turpiſſimus/& multiplex:Sic corrige.Hoc igitur uitandũ eſt: ne qũ genus poſueris:eius ſpeciē ſicuti aliquã diuerſam ptem/ac diſſimilē ponas in eadē partitione.

Perſonæ at/tributa.

Ac pſonis has res attributas putamus: Nomē/naturã/uictum/formam habitũ:affectionē:ſtudia:cõſilia:facta:caſus:orationēs.)) Fortunã ſcribi debere præter antiquæ manus fidē:& omnes rhetorici docent:Ci.& interpres Victorinus:cuius uerba ſunt hæc:Perſonis aũt attributa ſunt.xi. Nomen: natura:ui/ctus:fortuna:habitus:affectio:ſtudiũ:cõſilia:facta:caſus:orationes.

Studiũ qd.

Studium ē aũt animi aſſidua:& uehemēs ad reliquã rē applicata magna cũ uolũtate oc/cupatio:ut philoſophiæ:poeticæ:geometriæ:litteraꝝ.))Emēdatius ſic legetur: Studiũ eſt aũt animi aſſidua:& uehemēs ad aliquã rem applicata magna cum uoluptate occupatio:ut philoſophiæ/poeticæ geometriæ:litterarũ . Q uod eni eſt ad reliquã rē hoc loco:

Tēpus quid.

Tēpus aũt id:quo nunc utimur ē (nam ipſum qui

dem definire difficile ē(p̄s quædã æternitatis cũ alicuius annui menſura/diurni/ueſpertini:nocturniue ſpacii ex certa ſignificatiõe.))quidã codices mẽſtrui: Vetus lectio ꝓbior habet generale poſt quidẽ/& mẽſurni nõ menſura/non mẽſtrui:Exq; præpoſitionẽ reſpuit hoc mõ.Tẽpus aũt id:quo nũc utimur/eſt(nã ipſum qdẽ generale definire difficile eſt:) Pars q̃dã æternitatis cũ alicuius annui menſtrui/diurni/ueſpertini/nocturniue ſpacii certa ſignificatiõe. Priſciani quoq; auctoritas Mẽſurni nõ mẽſtrui legẽdũ cenſet his uerbis: Quercus etiã quernus:Corilus Colurnus:Tacitus taciturnus:Menſis Mẽſurnus:Sic.n.Cicero poſuit pro mẽſtruus in prio rhetoricoꝝ.Pars quædam æternitatis cũ alicuius annui/mẽſurni/diurni/nocturni/ueſpertini certa ſignificatione. Hæc ille in primo. Conſideratur aũt tp̄s & anni/& mẽſis/& diei/& noctis:& uigiliæ:& horæ:& aliqua p̄te alicuius horũ.))Rectius cũ præpoſitiõe legetur. Et in aliqua p̄te alicuius horũ. Deĩde:Et quæ ea de re:& aut eius rei ſit lex:cõſuetudo:actio iudiciũ:ſcientia:artificiũ.Deinde natura eius euenire uulgo ſoleat:an inſolenter & raro:))ego hãc lectionẽ corruptã eẽ ſp exiſtimaui:& ueriorẽ lectionẽ eẽ. Deinde ſi quid ex natura eius &c.In qua opiniõe me confirmat priſca manus. Menſurnus a menſis.

Approbatũ eſt ꝙ homines:qũ dubiũ eſſet quale haberi oporteret.ſua cõſtituerit auctoritate:ueluti Gracchi patris factũ:quẽ Po. R.ob id factũ quod inſciẽte collega in cenſura nihil geſſit:poſt cenſurã fecit conſulẽ.))corrupte legi in cenſura nihil geſſi:nemo non uidet:niſi qui ignorat ſignificationem huius uocis nihil:quæ quidẽ in antiquis codicibus non habetur. Quid hunc tãta Thebanorum gloria tam claro/quam exornato trophæo carius/atq; antiquius habere conuenit.))libet clara pro claro reponere refragantibus etiam cunctis exemplaribus uulgo ĩpreſſis.& pleriſq; manuſcriptis. Quod ſi leges omnes ad utilitatem reip.referri conuenit:Hoc aũt reip.pro fuit:profecto non poteſt eodem pacto & ſaluti cõmuni conſuluiſſe:& legibus non obtemperaſſe.))habẽt antiqui codices non hoc:ſed hic aũt reip.profuit:& aptius ut arbitror. Aut ſi quod in quibuſdã rebus:aut hominibus accidit:id hominibus dicatur uſu euenire hoc pacto.))emendatius legetur id omnibus dicatur uſu euenire. Quis negabit:qui Ciceronis pręceptũ & uerba hoc loco percipit:nec ſuſpicari poſſũ hunc errorem in omnibus exẽplaribus niſi librariorũ incuria inualuiſſe.Hanc ſi quis partem putant eſſe orationis:ſequatur Hermagoram licebit.))quiſq́s non neſcit diſcernere inter congruum:& incõgruum ſermonem:diſcernit hoc loco ſolæciſmum eſſe niſi putarit pro putant ſcribatur. Ideo quo nihil ſimplici ĩ genere ex parte perfectum natura expoliuit.))niſi deeſſet dictio ad ſenſũ maxime ſpectans:non admonerem:legendum eſſe omni ex parte:non ex parte:ut ſit nihil ſimplici ĩ genere omni ex parte perfectum natura expoliuit. Et hi qui aliter hoc de genere ac de cõmuni cõiectura ꝑcipiendum putant.))Si totum locũ conſideres:legendum contendas de omni:non de communi.

Caſtigationes in libros Rhetoricos quos.M.Tullius Cicero adoleſcens ſcri

pſit ad.C.ſiue.L.Herennium/Q uæ noua ars uulgo appellatur Ex epiſtola Ad Franciſcum Bragadenũ philoſophum/Et Dominicum Contarenum Prætores Brix. Caput.xxxi.

DVo ſunt principũ genera/quos litterarum ſacra laude digniſſimos cen
ſent litterati/& hi qbus qum litteris dare operam plene non licuerit:lit/
teras/& litteratos fouent:ſtudia/& doctorum cõſilia adiuuant. Q uid
enim melius/quã qum litteratus Regnat:& Populos litterarũ amator gubernat?
Tales & uos eſſe conſtat Clariſſimi prætores:quorũ unus omnium doctrinarũ
peritia cædit nemini : Alter ita diſciplías oẽs/ita doctores amplexatur:ut nulli
priorum regum / quorum munificentia Muſis / & apollini admirationi fuit:
poſtponendus ſit.Has/& alias uirtutes ueſtras uidet:& admiratur Brixiana ci/
uitas uniuerſa:Q uæ ueſtrã concordiã/Iuſticiamq; perpetuis monumentis mã
dauit.Has ego cotidie fere experior:& recolo domi/foris:In hac maxime acade
mia/quã totiens ueſtra præſentia honeſtatis/mihi audientiam facientes ea atten
tione/Q uam præſtare ſolent:Q ui ad me audiendũ non tam honoris mei/q̃ p/
fectus ſui gratia accedunt.Sed ego mecũ habito/non ignarus nullã uobis utili
tatem ſapientiſſimis/& eloquentiſſimis uiris litteras noſtras poſſe: ut forte ali/
quam uoluptatem afferre:Cuius gratia etiã nunc haſce in Rhetoricos ad Herẽ
nium caſtigatiões his litteris inſertas mittimus:prout a noſtris auditoribus ex/
ceptę fuerunt.Q uæſo uos:Ne uidere deſpiciatis: Et te maxime Bragadene p̃/
tor oro:ſi qd ocii in tanta adminiſtratiõis mole nactus fueris:plegas :Et boni:p
tui ingenii genio/cõſulas.Te quidẽ unũ maxie appello. Q uod ut collega tuus
ad martialia arma natus uidetur: Ita tu ad omnes litteras/ad hũanitatis ſtudia:
natus eẽ uideris:arma tractãs nõ manu:ſed cõſilio/mirabiliq; prudentia. Nihil
in his noui:ne te fallã:leges:Nihil:quod fructũ neſcio an uoluptatẽ afferat:uti
p̃fatus ſum.Cur igitur miſiſti?Q uia qualiacũq; ſunt:a te publice pbata ſunt.
Non tibi præterea:ſed aliis ſcripta ſunt:Q ui tua nõ pollent uirtute:non tuo p̃
ſtant ingenio:nõ cæteris abundãt:quæ tibi oĩa ſũma ſunt.Idq; qa non fecerũt:
quod tu feciſti: Q ui nihil in philoſophiæ ſtudiis:nihil in reliquis liberalibus ar
tibus opoſum omiſiſti:quod nõ perſcrutatus fueris:Nihil in manſuetiorũ mu/
ſarum penetralibus intactũ reliquiſti:Deniq; ad.R.P.tã plenus ſapientia/& re/
rum omniũ cognitione acceſſiſti:ut in eius gubernatiõe Solon oĩbus uidearis.
Oĩa ita curas:Ita prouides:ita excipis:ut nihil tibi unquã accidat ſubitũ:nihil
nõ præuiſum.Nihil a ſenatu tibi mandatur aut graue:aut arduũ:quod nõ libẽ
ti:fortiq; animo obeas:feliciterq; abſoluas:Nihil proponitur a.P.C.quod nõ cõ
ſilii iudiciiq; promptitudine quã primũ expedias. Q ui parẽtem necaſſe iudi
catus erit:ut is obuolutus & obligatus corio deuehatur influentẽ.))Ego quãq̃
refragãtur oĩa fere exẽplaria:lectionẽ corruptam & mutilatam cẽſeo:Itaq; ſuæ
ſincæritati reſtituendã.Q ui parẽtẽ necaſſe iudicatus erit:ut is obuolutus folli/
culo:& obligatus culeo deuchatur influentẽ.Erat.n.pœna parricidæ:ut quodã

tegumento ex lupina pelle ore contecto:uirgis ſanguineis in culeo:Q ui(ut ait
Fulgĕtius)Saccus erat noie in pœna parricidarum notiſſimo/inſueretur cum
cane/& gallo gallinaceo/& uipera/& ſimia:Deinde in mare/aut in flumen cu/
leus deiiceretur.hinc ſatyricus aquinas de Nerone uti multorũ parricidiorum
reo:Cuius ſupplicio nõ debuit una parari ſimia: nec ſerpens unus:nec eculeus
unus.M.Tullius ꝓ Roſcio Amerino hæc diuinitus de parricidarũ pœna ſcri
bit.Itaqꝫ qũ multis intelligi põt/Maiores noſtros non modo armis pluſq̃ cæte/
ras nationes:uerũ etiã conſilio/ſapiẽtiaqꝫ potuiſſe:Tum ex hac re uel maxime:
quod in ĩpios ſingulare ſuppliciũ inuenerũt.Q ua in re quantũ prudẽtia ꝑſti
terĩt his/qui apud cæteros ſapiẽtiſſimi fuiſſe dñr/cõſiderare.Prudẽtiſſima ciui/
tas athenienſiũ:Dũ ea rerũ potita eſt/fuiſſe traditur.Eius porro ciuitatis ſapiẽ
tiſſimũ Solonem dicũt fuiſſe:Eum/qui leges/q̇bus hodie quoqꝫ utũtur/ſcripſe
rit.Is qum interrogaretur:cur nullum ſuppliciũ cõſtituiſſet in eũ/qui parẽtem
necaſſet:reſpõdit/ſe id neminẽ factuꝝ putaſſe.Sapiẽter feciſſe dicitur:qum de
eo nihil ſanxerit:quod antea cõmiſſum non erat.Ne nõ tam ꝓhibere/q̃ admo/
nere uideretur.Q uãto noſtri maiores ſapientius:Q ui qum intelligerẽt/nihil
eſſe tam ſanctũ:Q uod non aliquãdo uiolaret audacia:ſupplicium in parrici/
das ſingulare excogitauerũt:ut quos natura ipſa retinere in officio nõ potuiſ/
ſet:Magnitudine pœnæ maleficio ſũmo uterẽtur.Inſui uoluerũt in culeũ ui/
uos:atqꝫ ita in flumẽ deiici.O ſingularẽ ſapiam iudices. Nõne uidẽtur hũc ho
minẽ ex rẽrũ natura ſuſtuliſſe/& eripuiſſe.Cui repẽte cœlum/ſolẽ/aquã/terrãqꝫ
ademerint:ut qui cũ necaſſet/unde ipſe natus eẽt:& careret his rebus oĩbus/ex
quibus oĩa nata eſſe dicũtur.Noluerũt feris corpus obiicere:ne beſtiis quoqꝫ
quæ tñ ſcelus attigiſſent:ĩmanioribus uterẽtur.Nõ ſic nudos in flumẽ deiice/
re:ne cũ delati eſſent in mare/ipm pollurẽt:Q uo cætera/q̃ uiolata ſunt/expia
ri putantur.Deniqꝫ nihil tã uile/neqꝫ tã uulgare eſt:Cuius partẽ ullã reliquerit.
Etenim qd tam eſt cõmune/q̃ ſpiritus uiuis/terra mortuis/mare fluctuantibus:
littus eiectis:Ita uiuunt: dum pñt:ut ducere aĩam de cœlo nõ queant.Ita mo/
riuntur:ut coꝝ oſſa terra nõ tãgat.Ita iactantur fluctibus:ut nunq̃ abluantur:
Ita poſtremo eiiciuntur:ut ne ad ſaxa quidẽ mortui cõquieſcant. Scire operæ
precium eſt:Q uod cõmẽtatores dicũt/folliculũ hic poni pro culeo.Q uod ſõ/
niũ minime retuliſſent: ſi Ciceronis uerba ex Rhe.de inuẽtiõe cum his ad He
renniũ contuliſſent.Ea ſunt.Os obuolutũ eſt folliculo/& ꝑligatum . Deinde in
carcerẽ deductus:ut ibi eſſet tãtiſper: dũ culeus cõpararetur.Q uis non uidet
aliud eẽ culeum:Aliud folliculum:Q ui nõ modo eſt uter/Sed & q̃libet pellis:
Nã ueteres follẽ pellẽ dicebãt/Et ꝑ diminutionẽ folliculũ:uñ & pro pilæ gene
re uſurpatur.Martialis:Folle decet pueros ludere folle ſenes.Sueto.in Augu/
ſto ſepauit pilã a folliculo:poſt bella ciuilia inqt ad pilã primo/folliculũqꝫ trã/
ſiit.ponitur ẽt pro ſaccis & crumenis. Liuius/ lib.ix.Eques folliculis in caſtra
frumẽtũ ueheret.Ponitur & pro theca:q̃ granum cõtinet:trãſfertur & ad alia:

quæ in Iuuenalem annotauimus Venetiis olim ꝓfitentes. Mimmus quidā no
minatim Actiū poetā cōpellauit in cœnaculo:ī eo actius iniuriaꝝ agit.))ſic in
terptes legūt:ſic oēs codices hñt. Tu ſcribes in ſcæna meo piculo:nō in cænacu
lo:& cū eo:ſiue in eū:ſiue de eo actius iniuriaꝝ agit:nō in eo:Sic.n.& ſenſus:&
cōſtructionis rō cōueniet:niſi forte in eo pro de eo accipias:hoc eſt de tali com/
Ago iniuriarum cum eo non in eo. pellatione:nā in eo hoc eſt Mimmo iniuriaꝝ agit nemo niſi illitteratus diceret:
ī eū uero:uel cū eo latiniſſimi qq; ſcriptores uſurpāt:idē Cicero alibi:pinde ac ſi
furti cū eo egiſſet. In ſcæna aūt legēdū eē:nō in cænaculo qs dubitabit:nā cō/
Poetæ in scena non noīe proprio dicebantur. pellatio illa iccirco iniuria erat:qm̄ in ſcæna illū:poetā nō appellauerit:put ap
pellari ſolebāt:comœdiaꝝ ſcriptores:ſicut apud Plautū:& Terentiū uidemus:
Vñ Vlpian⁹ titulo de iniuriis ſcribit:Iniuriā atrocē q̄ſi cōtumelioſiorē:& maio
rē accipi:fieriq;:aut pſona:aut tpe:aut re ipſa ſcdm labeonē: Perſona atrociorē
Iniuria atrox quibus modis fit. fieri iniuriā:qū magiſtratui:qū parēti:patrono ue fiat:Tpe:qū in ludis:& in cō
ſpectu fit. Et Pōponius ait:ēt ſine pulſatiōe:poſſe dici:atrocē iuiuriā pſona atro
citatē faciēte:ſed & ſi in theatro:uel ī foro cedit:& uulnerat:quāq̄ nō atrociter:
atrocē fieri iniuriā. Agebat igr̄ iniuriaꝝ.i.de iniuria conq̄rebatur Actius poeta:
qđ ꝓprio noīe hiſtrio appellaſſet:qū ſuas recitaret tragœdias:qū debuiſſet eū:
meriti:& dignitatis noīe dicere poetā. Et hāc iniuriā atrocē faciebat a loco:qm̄
Actii poetæ conquestio. in ſcœnalat pſona ſua:qm̄ poeta:cuius tragœdiæ recitabātur:a pſona īferētis ī
iuriā:qm̄ hiſtrio:cui maxime cōueniebat:uenerari poetā. Et ne in re nimis apta
diutius īmoremur:Ipſe Ci.hoc eodē ope:Q uonā mō legendus ſit hic locus:ubi
agit de iuridiciali abſoluta:docet his uerbis. Itē.C.Gellius iudex abſoluit iniu/
Lucilii poetæ cōquestio. riarū eū:qui Luciliū poetā in ſcœna noiatū læſerat:qū.P.Mutius eum:qui.L.
Actiū poetā:noiauerat:cōdēnauit. Aſſumptiua ps eſt:qū p ſe defenſio īfirma
eſt:ſed aſſumpta ex cōtraria re cōparatur.))caſtigamus & ita legimus:itē aſſū
Extraneus. ptiua ps eſt:qū p ſe defenſio infirma eſt:ſed aſſūpta extranea re cōprobatur. Ex
traneus aūt dr̄ q̄ſi exterraneus:Q uo ſermone Ci.utitur:& in hoc ope frequēti/
us. In ſcdo:deīde reuertemur ad extraneas res:ſicut extrari⁹ antique:q extra fo
cū:ſacramētū:iuſq; ē:hoc ē alienus: Vñ inqt Cicero aſſūptiuā ptē eē:& tūc dici:
qū res ipſa ex ſe ꝓbari nō pōt:ſed extrinſecus aſſumit aliqđ:quo cōfirmetur:&
foris adiūcto argumēto defēdatur. Nō igr̄ ex cōtraria re cōprobatur:ſed extra
nea legēdū ē. Vt breuiter:& dilucide qb⁹ de reb⁹ dicēdū fuit:diceremus.)) an
tiqui codices:ut breuiter:& dilucide qb⁹ de reb⁹ adhuc dicēdū fuerit:diceremꝰ.

Caſtigatiōes in Rhe.Ci. ad Herēniū:Ex epl'a ad Frāciſcū Bragadenū philo
ſophū:& Dominicū Cōtarenū ꝑtores Brix. Caput.xxxii.

SI quoquo mō poterit:deniq; aliquo:aut quāplurimis uitiis cōtaminare per
ſonam.))Perperā ſic legitur:qū deſint uerba mire ad rem faciētia:quæ in
ſincæris codicibus:& manuſcriptis fere ſunt oībus.ſic reſtituēda eſt lectio:
Si quoquo mō poterit:quē pecuniæ cā dicet feciſſe: Deniq; aliquo:aut quāplu/
rimis uitiis cōtaminare pſonā. Aut offenſiōe īpediretur.))Cōmodior antiqua

lectio:ĩpediremur. Si ad hãc ꝑceptionis aſſiduitatẽ exercitatiõis accõmodaſſe
mus.))Q uiſq̃s recte pſpexiſſet:ẽt q ſit uix litteris tinctus:potuiſſet uidere uer
bum deeſſe:qđ in manuſcripto codice ẽ:& ſtructuræ/& ſenſui cõuenit:Rõnem
ut ſit.Si ad hãc ꝑceptiõis rõnẽ:aſſiduitatẽ exercitatõis accõmodaſſemus. Q uo
ſermone ſępius Ci.utitur in hoc maxime ope. Et cã ꝑferetur/quare id ſcriptor
ſcripſerit:qđ ſcripſit.))Prona res fuit in lapſum:ut ita Ci.uitiaretur:ut ſcripto
ſcripſerit:ꝑ ſenſerit:in eo mẽdoſe repoſitũ ſit:& in oĩ ĩpreſſorũ editione ita re/
ceptũ ſit:tu ex mẽte Cice.& antiq̃ manu ſic caſtiga:ut dixi.Et cã inqt ꝑferetur:
q̃re id ſcriptor ſenſerit:qđ ſcripſit. Deĩde legũ/& ſtipulationũ breuiter excepta
rum:ego libẽtius legerẽ ex ſcriptarũ:ꝑ ut legitur ĩn manuſcriptis codicibꝰ:qđ
magis ea lectio ſenſui tulliano cõuenire uř:ſed hãc/ſiue illã ſuo q̃ſq; arbitrio ſeq̃
tur. Pacta ſũt:Q uæ legibꝰ obſeruãda ſũt hoc mõ.Rẽ ubi pãgũt:oȓone pan/
gũt.))Oĩs ueteris/& incorruptæ fidei codex pagũt/nõ pãgũt hẽt.Nec mirum. Pago.
Nã quãuis Seruiꝰ dixerit:Pago/uñ multi uolũt uenire pepigi/nuſq̃ lectũ eẽ:Pe Pango.
pigi a paciſcor fieri ſicut & pactus:Q uo mõ a placeo placui/& placitus:tñ Pri Pactus.
ſcianꝰ/& cęteri grãmatici ſcribũt/ãtiquos dixiſſe pago/nõ pãgo.Hæc aũt lex ẽ Seruii opĩo
ex.xii.tabulis/quã ꝑ exẽplo Tulliꝰ ſubiicit:Et Fabiꝰ Q uĩtilianus hæc eadẽ uer damnatur.
ba repetit: Rẽ ubi pagũt:oratiõe pagũt:Vnde non eſt dubitandũ pagunt/non
pangunt: Ciceronem ſcriptum reliquiſſe.Sed uerbi inſolẽtiã ignorantes/libra/
rios.n.lřam addidiſſe. Nos uero arbitramur/nõ mõ adiumẽto eẽ.))Contraria
erit ꝑcepto Ci.ſnĩa:niſi nullo poſt nõ addatur:ut ſit.Nos uero arbitramur/non
mõ nullo adiumẽto eẽ:Sicq; ſincæri codices legẽdũ ꝑſeferunt. Itaq; hac rõne
& ipſi meminiſſe poterimus:qd quoquo loco dixerimus.))Antiq̃ lectio: Itaq;
hac rõne & ipſi meminiſſe poterimus:qd in uno quoq; loco dixerimus:utra ſit
nitidior lectio:facile ẽ legẽtibus iudicare. Si qũ aut plura ſũt:pauciora dica/
mus hoc mõ.))Nemo nõ ĩtelligit/aut/nullo mõ ſtare:q̃re mihi placet:ut aut di
ctio deleatur:& cætera ſuo ordĩe ſcribãtur:uł(qđ magis placet)illđ aut ĩ ut cõ
uertatur:& añ ſi repõatur/hoc mõ.Vt ſi:qũ plura ſũt:pauciora dicamꝰ hoc mõ.
(Vtinã ne ĩ nemore pellio ſecuribus cæſę cecidiſſent Abiegnæ ad terrã trabes)
caſtigatur ſic lectionẽ quidã ꝑcipiunt: Vt uerſus non claudicẽt/ſuiſq; pedibus
incedant.Vtinã ne in nemore pellio ſecuribus cæſa cecidiſſet Abiegna ad terrã
trabes.ut ſit trabes caſus noĩatiui:numeri ſingularis/More antiquo:ut canes ca
nis/duces ducis/plebes plebis q̃uis & plebei dixerint Maiores nři. De quo uide
Varronẽ/Priſcianũ/antiqores grãmaticos.Extat & illud ex ipſius.Q .Ennii an
nalibus carmen:Labitur uncta trabes remis roſtrata ꝑ altũ.Sed corrũpũt meo
quidẽ iudicio lectionẽ uerã.Idq; ꝓbo ipſius Tullii auctoritate in topicis:ubi ſic
legitur. Illud.n.eſt tanquã/utinam ne in nemore pellio cæſæ ſecuribus ad terrã
cecidiſſent abiegnæ trabes:Niſi.n.cecidiſſent abiegnæ ad terram trabes:Argo
illa facta non eſſet. Nec tamen fuit in his trabibus efficiendis uis neceſſaria.
Hæc Cicero. Q uibus conſtat in plurali numero legendum eſſe trabes abie ꝗ

gnæ:Accedit & Priſciani grāmatici auctoritas: Qui oēs fere uerſus a Ciceroē adductos/ſuo ordine reponit:Et genus metri docet: Quale ſit in libello de co/micis uerſibus. Verba eius ſunt hæc. Nec ſolū comici/huiuſmodi uſi ſunt Iambicis:ſed tragici uetuſtiſſimi:ut ennius in medea/ Vtinā ne in nemore pelio ſecuribus Cæſę cecidiſſent abiegnę ad terrā trabes neue inde nauis īchoādę exordium cæpiſſet/quę nūc nōminatur nomine Argo:qua uecti Argiui delecti uiri petebant illam pellem inauratam arietis colchi/Imperio regis pelię p dolum. Nam nunq̄ hera errans mea domo efferret pedē. Confer priſciani lectiōnē cum Tulliana/Et uidebis quid ſit in ea caſtigandū/quid mutandū/quid addendū & minuendū. Fabius quoq; probat hanc lectionem:ut Trabes legatur in numero plurali/his uerbis:Recte aūt monemur cauſas non utiq; ab ultimo eſſe repetēdas/ut Medea: Vtinam ne in nemore pelio. Quaſi uero id eam fecerit miſerā/ aut nocētē:qd illic ceciderint abiegnę ad terrā trabes: Amicā ob meritā noxā īmane caſtigare ē facinus.))Qui Plautinū ſermonē:morē:& metrū intelligit facile pcipit:ita legendū eſſe. Amicū caſtigare ob meritā noxā immane eſt facinus. Veluti pacuuius fortunā inſanam eē/cæcam/& brutā perhibent philoſophi:ſaxiq; ad inſtar globoſi prædicāt eē uolubilē.))Caſtigamus ex antiq̄ librariorum fide:& fortunæ deſcriptiōe:ueluti pacuuius fortunā:inſanā eſſe:& cęcā & brutam perhibent philoſophi:in ſaxoq; inſtare globoſo uolubilē:In ſaxo :ne metrum uioletur:ut ſupra & cæcam. Non enim eſt pedeſtris oratio:ut multi/ne dicam:omnes exiſtimant:ſed carmē huiuſmodi ordine.

Plauti locus

Fortuna inſana/& cæca. Locus Ci. error cōis.

Fortunam (inquit) inſanam eſſe:& cæcam:& Brutam perhibent philoſophi:
Saxiq; ad inſtar globoſi prædicant eſſe uolubilem.
Quia quo ſaxum impulerit fors:eo cadere fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem eſſe uocant:quia nihil cernat quo ſeſe applicet.
Inſanam autem aiunt:quia atrox incerta:inſtabiliſq; ſit:
Brutam:quia dignum:aut indignum nequeat internoſcere.

Ouidius. Paſſibus ambiguis fortuna uolubilis errat:& manet ī nullo certa tenaxq; loco. Poſſes etiā legere:ſaxiq; ad inſtar globoſi prædicāt eē uolubilē:ita ut uolubilis nō(ut quidā ſoniant)a uolādo:ſed a uoluēdo ducatur:quā lectionem magis ,pbant/quæ ſtatim ſequūtur:uerba Ciceronis: Quia inqt quo ſaxū impulit fors:eo cadere fortunā autumant. Non.n.caderet:niſi ſaxo inſiſteret.

Caſtigatiōes in Rhe. Ci. ad herēniū:Ex epiſtola ad Franciſcū Bragadenum: & Dominicum Contarenū Prætores Brix. Caput.xxxiii.

SVnt item philoſophi:qui fortunam negant ullam eſſe))Friuolum eſt hoc annotare:annotandum tamen:qum ita ſemel:ut omnibus proſimus:ſtatutum ſit:in antiquis libris legi. Sunt item philoſophi: qui contra : fortunam negant/ſiue cæcam:ſiue occultam : ſiue ullam eſſe. In quibuſdam ali er: Sunt item philoſophi :qui contra:fortunam negant ullam eſſe. Quoniam ſuſtinet puerū īfantē.))Illud peperiſſe exigit ſuſtinuit:ut ē in priſcis codicibus:

nã ſuſtinere interdũ ſignificat reficere/alere/cibare.Liuius:milites fluuitiali piſce/& herbis ſuſtinebantur.Vir.patriã/paruoſq; nepotes ſuſtinet. Nã ita pro ſuo iure uſum Treſpõtem Ennius induxit.))Melius in manuſcriptis exẽplaribus.Nã ita pro ſuo iure hoc exẽplo uſum Treſpõtem Ennius induxit. Itẽ uitioſa eſt:qum id/qđ in apto delicto poſitũ eſt:tñ aliqua leui tegitur defenſione hoc modo.))Caeci(ut aiũt)nõ incurſarẽt huiuſmodi offenſacula/quae hũc immodum tollenda ſunt.Itẽ uitioſum eſt:qum id/qđ in apto delicto poſitũ eſt:tãtum aliqua leui tegitur defenſiõe hoc mõ.Nũc deſerto ab oĩbus ſũmo periculo ſolus ut reſtituã paro.))Elegãtior priſca lectio.Nunc qũ es deſertus ab oĩbus ſummo pĩculo:ſolus ut reſtituã paro. Itẽ uitioſum eſt pro argumẽto ſumere: qđ in diſputatione poſitũ eſt.))Priſca lectio non diſputatiõe: ſed diſquiſitiõe. Vtrum melius in medio relinquo:& in ocio diiudicandum.

Sustinere ſignificat reficere interdũ.

Caſtigationes in Rhe.Ciceronis ad herennium:Ex epiſtola ad Franciſcũ Bragadenum/& Dominicum Contarenum praetores Brix. Cap.xxiiii.

Quod ſi ad exercitũ non ueniſſet:id tribuno militum diceret.))Id ne tribuno militum diceret: ut legatur: & ratio admonet: & priſca lectio. Item uitioſa eſt:qum id/de quo ſũma controuerſia ẽ parꝫ expeditur.))Videbunt omnes/legendum eſſe:uitioſum:ut ſupra dictũ eſt: ubi ſimilem caſtigationẽ fecimus. Aperte fatur dictio:ſi itelligas/tali dari arma: qualis/qui geſſit:fuit:iubet potiri.))Somniculoſe uitiarunt uerbũ intelligam pro quo intelligas fecerunt:& quę coniunctionem:quae poſt iubet ſequitur in antiquis libris:praetermiſerunt librarii.Vera lectio eſt:Si intelligas tali dari arma: qualis qui geſſit:fuit:iubetq; potiri. Item uitioſa ẽ ipſum ſibi in ſua oratione diſſentire.))Admonitum eſt legi debere uitioſum. Quo illi nomine appellarentur a Po.Ro.quaſi non omnes:quibus aqua:& igni interdictum ẽ.))Priſca exemplaria aut quaſi nõ omnes:quae lectio candidior uidetur. Qum ꝓceſſerit: proinde quaſi fuiſſet in cõtrouerſia quo illi nomine &c. Ficta enim & dedita opera cõparata oĩo uidebatur eſſe artificii ſignificãdi.))Inſcite ſcriptum eſt:uidebatur:qũ uidebitur:legẽdum eſſe nemo nõ intelligat. Et ea neglecta oſtẽdemus:qd periculũ aut incõmodoꝝ cõſequatur.))Librarioꝝ ſomnolentia omiſit ſubſtãtiuum:Re:quod uitiũ tam tenaciter haeſit uulgo Tullianis exẽplaribus: ut nullũ ad hunc diẽ uidere cõtigerit:in qbus nõ deſideretur.Tu uerã lectionẽ reſtitue:ut ſit & ea re neglecta oñdemus qd pĩculorũ:& ſic ſenſus ĩteger erit ſermonis praetexti:Tertius locus eſt:quo pcunctamur:qd ſit euenturũ:ſi oĩbus idẽ cõcedatur &c. Et dicemus uoluntario facinori nullã excuſationẽ:ĩprudentiae iuſtã deprecationẽ paratã.))Priſca manus habet & copulã ante ĩprudentiae:& poſt paratã duo ſunt uerba:conſilio nullam & dicemus inquit uoluntario facinori nullã excuſationẽ:imprudentiae iuſtam depcationẽ paratã:cõſilio nullam.

Imprudẽtiae iuſta excuſatio.

Conſilio nulla in facinore excuſatio.

Haec ſi ut conquiſite conſcripſimus:ita diligenter fueris conſecutꝰ:& nos induſtriae fructus ex tua ſcia capiemus.))Deeſt fere clauſula:quae in omnibus

manuſcriptis codicibus habetur. Sic reſtitues ſuã Ciceroni lectiõem: Hæc ſicut conquiſite cõſcripſimus: ita diligẽter fueris conſecutus: & nobiſcum: & ſine nobis conſiderabis: & nos induſtriæ fructus ex tua ſcientia capiemus.

Caſtigationes in Rhe. Ci. ad Herenniũ: Ex epiſtola ad Frãciſcũ Bragadenũ philoſophum: & Dominicũ Cõtarenum Brix. ꝑtores. Caput. xxxv.

Vis diſcernitur p exercitus: claſſes: arma: tormẽta: reuocationes hoĩum: & alias hmõi res.)) Verboꝝ affinitas ignaꝝ librarioꝝ uulgus ita plerunq; trahit in errorẽ: ut doctis negociũ faceſſat: ut hic reuocationes pro euocationes decepti ubi ſemel repoſuerũt: mẽdã ubiq; libroꝝ impreſſoꝝ tenaciter ſeruare uoluerũt. Nos reuocationes in euocatiões illiteratoꝝ ptinaciã cõtẽnẽtes cõuertamus: priſtinũq; nitorẽ ꝓprietatis lectioni ciceronianæ reddamus. Eſt. n. euocatio genus militiæ: de qua Donatus: Seruius: cæteri: uñ euocatus dr̃ miles: nõ qui iuſtus miles ẽ: ſed q repẽtina aliq̃ neceſſitate ex agro in bellũ tumultuarie uocatur: q pro milite hiſtoricis dr̃. Et recte cõuenit cæteris uerbis caſtrẽſib⁹: exercitus: claſſes: arma: tormẽta. Si uires: atq; uelocitas egregia: hõeſtis hæc exercitationibus: & induſtriis cõparata: ſi ualitudo ꝑpetua: diligẽtia & temperãtia cupiditatũ.)) Antiq̃ lectio. Si uires: atq; uelocitas egregia: honeſtis hæc exercitationibus diremus: & ĩduſtriis cõparata: Si ualitudo eſt ꝑpetua: diligẽtia: & tẽperãtia cupiditatũ. Vt ſi laudabimus: aliud iuſte: aliud fortiter: aliud honeſte: aliud prudẽter factũ eſſe dicamus.)) Priſca exẽplaria. Modeſte pro honeſte: qđ nimis generale. Deinde ſi cõmodũ erit: qa nõ ſemp neceſſe eſt ad principii ſententiã reuerti: licebit: ſi cã nr̃a magnã difficultatẽ uidebitur hr̃e.)) Antiq codices hñt: qđ nõ ſemp neceſſe ẽ: & melius quã qa: ut aliis uidetur: ut mihi: idẽ ualet. Et hoꝝ oĩum diligẽs mẽoria ſine ꝓnũciatõe: nõ pluſq̃ ſine his reb⁹ ꝓnũciatio ſola ualere potuit.)) Eſt leue oĩno offenſaculũ: nõ tñ negligẽdũ: ut ſincæra ſit: & emaculata rhetoricoꝝ lectio. Poterit nõ potuit ſcribẽdũ cẽ: ẽt ceſpitabũdis qq; uagis oculis: qcqđ ĩter pedes diſiectũ ẽ: offẽdũt admõitiõe nõ ĩdigẽt. Quẽ admodũ igr̃ qui lr̃as ſciũt: pñt id: qđ dictũ eſt: ſcribere: & recitare: quod ſcripſerũt.)) A uitio uindicabis lectionẽ: ſi nõ dictũ: ſed dictatum ſcripſeris: ut ſit: id: quod dictatũ eſt: ſcribere: & recitare id: qđ ſcripſerũt. Pluribus uerbis ad eã te adhortari nõ eſt ſnĩa.)) Quidam codices habẽt adeſſe: tu ita corrige. Pluribus uerbis ad eam rem te adhortari non eſt ſententia. Quæ qdem caſtigatio etiam ſi nulli eſſent codices: qui ſuffragarentur: probanda eſſet.

Caſtigationes in Rhe. ad Herẽniũ: Ex epiſtola ad Franciſcũ Bragadenum philoſophum: & Dominicum Cõtarenum prætores Brix. Cap. xxxvi.

AVt Bouis cum Siſoniis curſitarunt.)) Sunt codices in quibus legitur Siſoniis: Tu corrige Sicioniis ex hiſtoriis. Aut ex poematibus elegeris exempla: quæ cæteris ſignis artificii notata ſunt.)) Cæteris oĩa Ciceronis exemplaria. Tu uide an potius legẽdum ſit certis. Hæc qdẽ mihi uidetur certa Marci Ciceronis lectio. Primum: qđ cõtra nulla ſtaret eorum rõ.)) Fa/

ciliorē ſenſum ꝓſtat antiqua lectio/q̄ hmōi eſt.Primū/q̄d cōtra hoc nulla ſtaret eoꝝ rō. Liceret.n.eligerēt:& ꝓbarēt quēlibet/q ſibi i oēs res ſuppeditaret exē pla/uel poeta/uel oratorem/cuius auctoritate niteretur.)) Q ualibet non quēli bet legēdū cēſeo/pro eo q̄d eſt quātūlibet. Primū oīum/q̄d ab artis ſcriptore effertur/exēplū de eius artificio debet eſſe.))Antiq codices de eiuſdē artificio debet eſſe:nō alienū. Sed eius exēplū aliūde rogabo:tibi q̄d oſtēdā.))Lectio antiqua ſed huius exēplū aliūde excogitabo:& rogabo:Q uod tibi oñdā. Vt Lyſippus caput oſtēderet Milonis:brachia Praxiteles:pectus Polycletus.))In nullū adhuc Ciceronis exēplariū incidimus:in quo nō legātur hæc portēta oro nis/tria qdē numero:eodē tñ ignorātiæ fonte manantia:unoq; tenore:ut omittā q̄d Mironis/nō milonis ſcribēdū eē ex ſtatuarii celebris noie cōſtat:quæ nā ma lum iſtæc inſcitia eſt:quæ nō cognoſcit uel grāmatica cōgruitate ſcribi debere: caput oſtēderet mironis/brachia praxitelis/pectus polycleti/hoc eſt ſingula mē bra/quæ ſinguli ſtatuarii illi feciſſent/non unus magiſter.

Caſtigationes in Rhe.ad Herennium:ex epiſtola ad Franciſcum Bragade/ num/& Dominicum Cōtarenum Brix.prætores. Caput.xxxvii.

ISti credūt:eos/qui hoc habet/uelint diſcere:alia rone doceri poſſe cōmodi/ us:pterea nō poſſunt ea qdem:quæ ſumuntur ab aliis exēpla tā eſſe accom modata ad artē:ꝓpterea q̄d in dicēdo leuiter unuſquiſq; locus pleruq; tā/ gitur:ne ars appareat.))Hæc nō hoc ſcribēdum:uerbū habet ſupſluit:& poſt illud ad artē ex antiqs codicibus addēdū eſt:quā ꝓpria.Iſti inqt credūt eos/qui hæc uelint diſcere:alia rōne doceri poſſe cōmodius:pterea nō poſſunt ea quidē: quæ ſumūtur ab aliis exēpla:tam eſſe accōmodata ad artē:quā ꝓpria:ꝓpterea quod in dicendo leuiter unuſquiſq; locus plerūq; tāgitur:ne ars appareat. Po ſtremo hæc quoq; res nos ducit ad hāc rōnem/quod noia rerū græca/quæ con/ uertimus:eā remota ſunt a cōſuetudine.))Antiqui codices habēt a latina con/ ſuetudine.In impreſſis deeſt uerbum latina:quod neceſſarium eſt. Q uę recte uidebitur appellari:ſi ſuffulta noīabitur.))In manuſcriptis inſulta Mēdoſa eſt (uti exiſtimo)dictio hæc iſulta/ut illa ſuffulta:loco cuius repono audacter ſuf flata/uel inflata pro to/q̄d eſt tumida.De quo orōnis uitio hic agit.Q uæ recte inqt uidebitur appellari:ſi ſuffulta noīabitur : nā ut corporis bonā habitudinē tumor imitatur ſæpe/ita grauis orō ſæpe impitis uidetur ea/q̄ turget/& inflata eſt. Traductio eſt:quæ facit:ut qum idē uerbū crebrius ponatur/nō modo nō offendat aīum:ſed ēt rōnem cōcinniorē reddat.))Cōmodius in manuſcripta le ctione:non mō non offendat animum auditoris/ſed etiā orationem &c. Et ea ea re qui his bene utuntur/plrunq; ſimul collocant eā &c.)) Vide an ſimili/ ter magis quam ſimul legi potius debeat. Annominatio eſt qum ad idem uer bum & nomen acceditur commutatione/uel additione unius litteræ/aut litte/ rarum.))Agnominatio nō Annominatio dicitur paronomaſia quæ fit:qum di ctio iteratur mutata tñ aut littera/aut ſyllaba quotiens nomine ſimili utimur in

Ars ne appa reat.

Sumata ora tio ſiue iſlata.

Agnomina/ tio dicitur pa ronomaſia.

ſignificatione diuerſa:ut cuſtodia caſtrorū nō honoris ſed oneris exiſtimatur.

Caſtigationes in Rhe.ad Herennium:Ex epiſtola ad Franciſcum Bragadenum:& Dominicum Contarenum Brix.prætores. Cap.xxxviii.

Poema lo/quēs pictura. Pictura taci/tum poema.

ITem Poema loquens pictura eſt:tacitū Poema eſſe debet.)) Lego. Poema loquens pictura eſt:qum pictura tacitū poema eſſe debet.Eſt.n.mutua illa cōuerſio ſatis celebrata:picturā eſſe mutū poema:poema eſſe loquentē picturā. Iſta aut ab inuētore cōficitur:ut de Tarpeio loquens:ſeū capitolium nominet.))Mutilata eſt lectio:niſi addas:ſi qs:ut ſit:ſi qs de Tarpeio loquēs:& reliqua de denominatione. Vt ſi qs ei ueſtitū:aut ornatū ſumptuoſum oſtētet:dicat.))Q uā craſſo ſenſu eſſe deprehēduntur iterdū librarii:qui relatiuum qui neceſſariū ſcribendū nō repoſuerūt.Caſtiga:ſi qs ei:qui ueſtitū:Et quæ ſequntur. Neq aliis iſte cōmodioribus rōnibus.))Simul hūc locū inſpexi:nō nihil deeſſe diuinaui.Deinde adhibita trutina cenſoria:conſultiſq antiquioribus libris:ſic caſtigaui:Neq alius quiſq æque cōmodæ:neq iſte cōmodioribus rōnibus facere potuit.Sūt uerba Tulliani exempli per frequētationē. Nam unū aliquid aut alterū pōt in iſtum cecidiſſe ſuſpicioſe.))Corrupte hic.Codices q̄dam dictionē habēt:quæ hic deeſt:ſed in dandi caſu:qum in accuſandi eſſe debeat ſinecæte tñ ſuſpicioſe.Sic emēdo.Nam unū aliqd aut alterum pōt in iſtū caſum cecidiſſe ſuſpicioſe. Si ſniam traiiciamus:aut ad ſermocinationē: aut excuſationē))Antiq codices pleriq ſuſcitationē.Tu poteris exuſcitationē corrigere.Q uæ qdē correctio nō corruptio:non temeritas uideri debet:qum mox paulo dicat.Itē mutatur res tractando:ſi traducitur ad exuſcitationē:hæc ī ex politione. Heus tu inqt ueni Samio.))Probabit doctiſſimus quiſq puto magis uide:quā ueni:Q uāquā cūcta reclamāt exēplaria. Vt nos exēpli cā cœperamus))Notationē nunq̄ legiſſe:nedū notaſſe uidētur:Q ui hāc mēdā tā turpē in tullianis exēplaribus repoſuerūt:q̄q inoleſcere pmiſerūt ſcribæ:comparamus. Et tu p deos inqt hūc exēplare.))Amplexate ſcribo:Exāplexare ſcriptus libentius:ſi in uſu Ciceronis obſeruaſſem:uti exoſculor. Per ſimilitudinē qum aliqua re ſimili Ablata nihil amplius dicimus.))Q ui ſimilitudinē a diſſimilitudine diſcernit:diſcernit & hic lapſum eē librarioꝶ ex dictionū affinitate:qua frequētiſſime pcipitātur:unde ex collata fecerūt ablata:maxima ſignificationis diuerſitate.Leges deinceps:Per ſimilitudinē:qum aliqua re ſimili collata nihil amplius dicimus:Sed ea ſignificamus:quid ſentiamus.

Q uod libri Rhetorici ad Herennium a familia Ciceronis amoueri non debēt:Ibiq cōfutata illoꝶ opinio:Q ui de his litē intēdūt:ꝓbatūq multis argumentis:& auctoritatibus Ciceronis opus eſſe:Ex epiſtola ad Ioannē Antonium montis cognomine iureconſultum:Brix.R.P.legatum. Cap.xlix.

NArrauit mihi Lucas tertius collega tuus:Et librū epiſtolarū mearū: in quibus de litterarum q̄onibus agitur:ad cœlū extolli:& actionem a te meam ualde ꝓbari:Q ua Raphaelis regii arrogantiā mirabiliter fran/

gere penituſq; conterere tuo iudicio uiſus ſum: Quod tanti facio: quãti oli ſeq uolæ oraculum faciebant: Addiditq; te publicis negociis interceptum non potuiſſe exordio cõcionis (ꝓut deſtinaueras) intereſſe: optare iccirco eã partẽ legere: quã ab ore meo pendẽti audire nõ licuit: hoc eſt diſputationẽ de Rhetoricorum ad herenniũ auctore. Hæc ille nimis me ſuis uerbis extollens: ſimul & tuis: quæ neq; admittere poſſum: neq; reiicere debeo. Facit præclara humanitas: & eruditio ueſtra eloquẽtiæ ſplendore illuſtrata: ut nihil antiquius ducã: aut officioſius: Quã ueſtræ morẽ gerere uolũtati. Curaui illã orationis portiunculam tibi tranſcribere. Oratiõis dixi: quoniã interruptis ſermonibus cũ iſta hoĩum ĩtẽperie: quã ridebãt ſupioribus diebus docti: & indocti: diſputare nolui: Quid diſputare: imo pudendis cõuiciis: tumultuoſis cõgreſſibus: fœmineis contumeliis: ineptis: & puerilibus altercationibus: Vbi per tot dies oĩbus ſtomachũ mouentes nõ muſis & apollini: ſed illitteratæ factiõi: & opificũ turbæ canebãt: clamore: non rõne: ſtrepituq;: nõ aſſeueratiõe utebãtur: Demũ cũ moleſtiſſimi certaminis exitum ſortiebãtur: ut plus ꝑtinacia: quã ueritas: pluſq; irridentiũ: & inuidẽtium conſpiratio: quã aut uniuerſæ Academiæ ſnĩa: aut principũ Academiæ diffinitio ualeret: Vidiſti quantus tumultus ĩperitæ turbæ: Abſonuſq; tumulãtium puerorũ clamor: Quãtus ſtrepitus: Qualis cõcionis facies erat: Dũ tabula iſte aduerſus cõpetitores iſtas inſanias ſtudio. iactaret inani: Cõtraq; quã mirũ ſilentium: Quã incredibilis omnium attentio: me diſſerente & approbatio fuit. Et qui auditorũ dii boni cœtus? Sũmorũ ſenatorũ doctiſſimorũ patriciorũ: clariſſimorum ingenuarum artium: & omnium doctrinarum profeſſorum: Et deniq; quoruncunq;: qui aut litterati: aut ſaltẽ litteratores; & haud illiterati uenetiis cẽſentur: Qui in maximo dolore: quẽ cõcipiebant ex iſtius barbarie: riſum continere non poterant: ex ineptiis: quibus ridens primo aſpectu: riſum captabat: Mox deinde uelut furiis agitatus oreſtes inſanire uidebatur. Sed tu clariſime iuriſconſulte: & conſultiſſime orator quietiore animo haſce nugas: qbus regulus terram commouit: Mare miſcuit: cœlum perturbauit uide. Litem etiam Ciceroni Raphael intendit de Rhetoricis ad herennium. P.C. Vtq; quæſtionem pulcherrimam tractatu ſibi uiſam: uobis pulchriorem uideri faceret: orſus eſt a Laurentii Valenſis auctoritate: quem mendaciter ait perquã acri iudicio aſſerere id opus Cicerone omnino eſſe indignũ: Quod Ciceroni nõ eſſe aſcribendũ ex ſtili qualitate: cõpoſitioniſq;: & ſentẽtiarũ: quæ pueriles ſunt: Ex ordine peruerſo: & uarietate præceptorũ argumẽtatus: Adduxit itẽ & hæc argumẽta: Quod hermeſtis cuiuſdã doctoris ſui meminerit: eiuſdẽ opis auctor: qui nuſquã Cicerõis tẽporibus memoratur: Et quod Fabius Quinti. Nũquã Rhe. ad herenniũ meminit: nunquã pretermiſſurus: ſi Cicerõis eſſe putaſſet: aut certe ſuo tempore extitiſſet: quodq; Gellius ſcribit nullũ antiquorũ uſq; ad Auguſti tempora hoc nomine Barbariſmo uſũ fuiſſe: qũ in Rheto. ad herenniũ Barbariſmus definiatur: & ſolæciſmus: Cuiꝰ aũt ſit: Modo cornificii ſomniat: Modo

uirginii:modo Timolai ad herennianũ confingit:Q ui fratres fuerũt Zenobię filii:cũ qua(ut ſcribit Treuellius pollio)Superati:& i Triumphũ ducti ab Aureliano iperatore in Tiburti agro ocioſam uitã uixerunt.Vnde cõcludit:Timolai Rhetoris obſcuri in Tulliũ oratorũ clariſſimũ:Et herenniani in herennium nominibus facile cõmutatis pp nominũ ſimilitudinẽ ab iperitis:rudioribuſq; artem Rhetoricã falſo Ciceroni fuiſſe inſcriptã.Q uæ quidẽ rões(Sic ipſe appellauit)uidẽtur mihi caſſæ(ut aiũt)puerorũ nuces:Nã(.ut omittam:Q uod mentitur Valã id negare:qũ uir ille doctiſſimus ſexcentis in locis citet.M.Tulli Rhetoricos ad herenniũ: Vt palã omnibus eſt/notiuſq;:quã ut ex eius operibus exẽpla citentur/auctoritates:& teſtimonia:ut inquã ommittã hoc falſũ teſtimoniũ:quod ex Laurẽtio allegat:Q ui ſemp:& ubiq; Rhetoricos ad herennium Ciceroni attribuit)dici põt ,ppter ſtilum eos libros ſubruſticos ab ipſo Cicerone appellatos.Ex huiuſmodi uarietate ſtili:& cõpoſitionis male diiudicari poſſunt opera Ciceronis:Cuius ſtilus nõ eſt idem ubiq;:ſed diuerſus ꝑ materiæ qualitate nõ mõ in diuerſis operibus:ſed ẽt in uno:eodẽq; opere. Q uid miraris Rhaphael? Q uid ſubrides? Nonne Plutarchus:& alii ſcribunt Ciceronẽ omnes dicendi magiſtros audiuiſſe? Nec iis cõtentũ in Aſiam & Rhodum nauigaſſe:ut cõueniret:Xenoclem Dionyſiũ:Menippũ:Apollonium Molonis:& alios clariſſimos rhetores:ut apud eos ſe exercẽdo reformaretur.Nonne ipſemet fatetur ab Apollonio Rhodio ſeſe indicẽdo ita rediiſſe inſtructũ noua q̃dam dicendi forma:ut a priore dicẽdi more mutatus:iã alius eſſet? Nonne Fabius Q uintiliãus qũ diuerſas oratorũ uirtutes:uaria dicẽdi genera ponat.M. Tulliũ in oĩ eloquẽtiæ genere excellere teſtatur:Docetq; non mõ ꝑ cauſæ mõ: ſed pro ꝑtibus cauſæ faciem eloquẽtiæ:& ſtilum mutari debere? Nõne Diuus Hieronymus ipſum Ciceronẽ in xenophontis interpretatione non iã aureo illo ſuæ eloquẽtiæ genere niteſcere:ſed adeo ſcabris:turbulentiſq; obiicibus retardari ait:ut qui interp̃tata neſciant:a Cicerone dicta nõ credant.Nec mirũ:Erat enĩ tũ adoleſcens:qũ œconomicos:Rhetoricoſq; libros ſcripſit:Nõdũ limatus in dicẽdo:Nondũ in ſcribẽdo expolitus:Nondũ in tot Rhetorũ gymnaſiis excultus:Nõdũ in tot oratorũ eloquẽtiæ uarietate uerſatus. Et ipſe auctor in iis ipſis & in aliis de orꝫ facultate libris docet:qualis figurarũ dicendi uſus eſſe debeat:Monetq; huiuſmodi figuras in dicẽdo ita uariandas:ut nõ ſtatim ab uno extremo ad aliud ueniamus.Vt a graui ad humilẽ:aut cõtra ab humili ad grauem:ſed uti grauẽ mediocris excipiat mediocrẽ humilis:ſeu attenuata. Et hoc quidem duabus de cauſis faciendum.Et ut ſatietas:quę perpetua maxime ſimilitudine alitur:opportuna uarietate uitetur:Et non minus ut ſuum dicendi genus rebus:de qbus agitur:accõmodetur.Impoſſibile nãq; ẽ:aut uix cõtingens: q̃ ꝑpetua in orõne dicũtur:ea unius generis eẽ.Q uod exẽplo clarius fiet:Certũ eſt Maronẽ poẽtã diuinũm:tres illas figuras ſuo carmine ſeparatim expſſiſſe: humilẽ bucolico.Vbi ſimplex illa ruſticitas:& paſtoralis uita deſcribatur: Cui

Laurẽtius ualenſis non negat:ſed affirmat Ci.rhe. ad herẽnium eſſe.

Stili uarietas in Cicerone.

Cice. audiuit oẽs fere ſui temporis rhetores.

Tulliani ſtili mutatio.

Figuræ dicẽdi uariandæ.

Virgilius expreſſit tres dicẽdi figuras.

alia dicẽdi figura nõ cõueniebat:Georgico mediocrẽ:quod carmẽ præcipiẽdo:
& docẽdo fere cõſumitur:eſtq; eius rei materia illi figuræ accõmodata:Heroi/
co illo de Aenea|& romanoꝝ geſtis:Grauẽ:qbus rebus alia figura minime con
ueniebat.Atſi attenderimus:inſpexerimuſq; diligẽtius:facile uidebimus|in qua
uis materia ꝓ locoꝝ rõne|has ſibi figuras inuicẽ ſuccedere: Vt poſt attenuatũ
illud|En unquã patrios longo poſt tpe fines:Pauperis & tuguri cõgeſtũ ceſpite
culmen Poſt aliquot mea regna uidens mirabor ariſtas?Altius paulo|& ad me
diocrẽ figurã aſcẽdit:Impius hæc tã culta noualia miles habebit? Barbarꝰ has
ſegetes?Hoc quoq; altius:& graui figuræ ſimillimũ.En quo diſcordia ciues p/
duxit miſeros:Cõtra in Aeneide pro rõne negocioꝝ|& pſonaꝝ ſępe ab heroica
grauitate|& alto illo|ac florido dicẽdi genere|multũ deflectitur.Vt de ludis ad
Anchiſæ tumulum:de Didonis amoribus:De ceruo a Siluia nutrito:quæ facil
lime a quouis nõ omnino iperito dignoſci poſſunt. An ſtultũ inquit|& demen
tem Ciceronẽ fuiſſe putas|& ſibi inconſtantẽ?An prudentẽ|circunſpectũ|& in
hoc genere litterarũ ſummũ?Si hoc nõ illud credis:uñ tam uarius præceptoꝝ
ordo:puerſus|ac iis|quę a Ci.ipſo traduntur|cõtrarius?Ante de memoria |atq;
ꝓnunciãtiõe|quã de elocutione illis natura priore in eo opere præcepta tradit.
Exordiẽdi|narrãdiq; rõnes ante quã de cõſtitutiõibus pcipit.Nihil ultra affers
calũniarũ.Docebo:ut agmẽ huiuſmõi adhuc cauillationẽ adducas Docebit &
.M.qui adeſt iudex:qui ut eſt maxime oĩum igenuus:& ueritatẽ|nõ opĩonis p
tinaciã tuetur:nuper dixit|ſe de hac re ſniam iam mutaſſe:publiceq; mutatuꝝ.
Ad herenniũ:qſquis auctor fuit:Dãnat Amphibologias|quas ad Quin.fratrẽ
Cice.ꝓbat.Quid quod hic ſcriptũ|& ſententias|& cõtrarias leges:ut diuerſa
inter ſe:Diuiſit:Inibi unũ ait eẽ genus:quãquã cã duplicetur.Illic ſub legitima
qõnæ omne quod in ſcripti interpretatiõe uerſatur ponitur tanquam finitioni
agnatũ:hic ad qualitatis qõnem pertinere dicitur.hic oris deprauatio reiicitur:
ut oratore indigna:illic pcipitur.Ad Quin.fratrẽ ſuaſoriũ genus ad dignũ &
honeſtũ refertur:Ad herenniũ ad honeſtũ & utile.Ad hunc inuentio diſpoſitio
elocutio|memoria|& ꝓnunciatio|oratoris partes dicũtur:Quod & Fabius nõ
probat:Ad illum membra eloquentiæ nominãtur.Ibi docilem fieri auditorem
magis in diſcurſu orationis oſtẽditur|quã breui explicatione proœmii.Hic ali
ter.Ad herennium ſcribitur:officiũ oratoris eẽ de his rebus poſſe dicere:Quæ
res ad uſum ciuilẽ moribus|& legibus cõſtitutæ ſunt.Craſſus.In.i.de or.dicit:
oratoris officiũ eẽ dicere ad pſuadendũ accõmodate. In arte ueteri ſua ipſe p/
ſona inqt:officiũ eius facultatis eẽ uidetur dicere apposite ad pſuaſionẽ.Scribi
tur ẽt ad herẽniũ enumerationẽ nõ plus quã triũ partiũ numero cõtineri.Q đ
& periculoſum ſit:ne quãdo plus:minuſue dicamus:& ſuſpicio afferatur audi
tori meditationis|& artificii:quæ res fidem abrogat orationi.Quã opinionem
improbat Quintilianus:Et in ſuis orationibus Cicero contempſit.In libris de
oratore quin omnia dicendi lumina nominatim Cicero expediat: Traductiõis

Dicendi om/
nes figuræ in
terdum ſucce
dunt inuicẽ.

Rhe. ad he/
rẽnium in q
bus diſſident
ab aliis libris
Ci. đ or.arte.

Officiũ ora/
toris.

Enumeratio
quot partiũ.

Traductio
color rhe:

nullam mentionē facit: Quæ in quarto ad herenniū ponitur. Alia item inter ſe re & nomine diſcrepantia ſunt: quæ Cicero in aliis libris dānaſſet: ſi ſua fuiſſēt: aut ſi dānare noluiſſet: Saltē cur prius aliter ſcripſiſſet: aut ſcripta non correxiſſet: teſtatus eſſet. O friuolum argumentū ex tanta congerie formatū. Quaſi neſciat hic eruditorum cœtus, quaſi hæc Academia neſciat: Ciceronis morē ēēt eādem multis, uariiſq modis præcipere aliter in rhe. ad herenniū, aliter in illis de inuentiōe: aliter in libris de or. In Topicis aliter: in partitiōibus aliter: Aliter denīq in oratōibus ſuis artificio Rhetorico uti: quā in oībus: & Rhetoricis, & oratoriis uoluminibus præceperit. Si quædā p̄cepit in Rhe. quæ in oratoriis li. nō inueniuntur: nō ea neglexit: q̄d dānaret: ſed quod minora illa eruditione, & ætate duceret. Proinde Fabius dicit: poſt Ciceronē tacere modeſtiſſimū fuiſſe: niſi & Rhetoricos ſuos ipſe adoleſcenti ſibi elapſos diceret: Et in oratoriis hæc minora, quæ pleriq deſiderāt: ſciens omiſiſſet. In Rhe. de inuentione quattuor ſtatus facit, in oratoriis, & aliis operibus, quæ ætate matura ꝓuexit tres tātum. In Rhe. de inuentiōe reprehēdit hermagorā: Quod materiā Rhetorices ī Theſes & cauſas diuiſerit: Theſimq nihil ad oratorē pertinere cōtendit: Totumq hoc genus quæſtiōis ad philoſophos referat. In oratore, atq his, quos de oratore ſcripſit, libris, & Topicis præcipit: ut a ꝓpriis perſonis: atq t̄pibus auocemus cōtrouerſiā: Neq tñ: aut hic: & illic dicit cur ſcripſerit aliter ī Rhetoricis: aut q̄d ſcripſerit aliter: Aut cur opinionē illam non caſtiget. Ergo Cice. nō ſunt libri de inuentione. In rhe. ad herēnium de cōplexione ſcripſit: Antiſtrephonta græci dicunt: In cæteris libris: quos de hac arte cōpoſuit: nō ſcripſit: ſequitur: ut hi: aut illi ſubditicii: & nothi ſint. In rhe. de inuentione hæc leguntur. Ratio ē: quæ cōtinet cām: Quæ ſi ſublata ſit: nihil in cā cōtrouerſiæ relinquitur hoc mō: ut docendi cauſa in facili & ꝓuulgato exēplo cōſiſtamus. Oreſtes ſi matricidii accuſatur: niſi hoc dicat: iure feci. Illa. n. occidit patrē meum: non habet defenſionē. Qua re ſublata: omnis controuerſia quoq ſublata ſit. Ergo eius cauſæ ratio ē: Quod illa agamennonem occiderit. Iudicatio eſt: quæ ex infirmatione: & confirmatione rōnis naſcitur controuerſia. Nā ſit ea nobis expoſita ratio: quā paulo ante appoſuimus. Illa enim inquit meum occiderat patrem. At non inquit aduerſarius abs te filio matrem necari oportuit. Potuit enim ſine tuo ſcelere illius factum puniri. Ex hac deductione rationis illa ſumma naſcitur controuerſia: quā iudicationē appellamus. Ea eſt huiuſmodi: Rectum ne fuerit ab horeſte matrem occidi: qum illa horeſtis patrem occidiſſet. Firmamentum eſt firmiſſima argumentatio defenſoris: & appoſitiſſima ad iudicationē. Vt ſi uelit horeſtes dicere, eiuſmodi animum matris ſuæ in parentem ſuum: in ſeipſum, ac ſorores: in regnum: & in famā generis: & familiæ: ut ab ea pœnas liberi ſui potiſſimū petere debuerint. In Topicis uero de iudicatione, & firmamēto hæc uerba protulit. Sed quæ ex ſtatu contentio efficitur: Eam græci κρινόμενον uocāt. Mihi placet id: quoniam ad te ſcribo: Qua de re agitur uocari. Quibus autē

Cicero minora p̄cepta in or. li. omiſit.

Ratio quæ.

Iudicatio

Firmamētū.

hoc qua de re agitur cõtinetur:hæc cõtinent a uocentur:quaſi firmamenta de fenſionis :Quibus ſublatis defenſio nulla ſit. In partitionibus autẽ ſic ſcribit: Deinde unicuiq; rationi opponendũ eſt ab accuſatore id:quod ſi nõ in accuſa tiõe eiuſcã omnino eẽ nõ poſſet.Itaq; ea:quæ ſic referuntur:cõtinentia cauſarũ uocentur quãquã non ea magis:quæ cõtra rõnem defenſionis afferuntur : quã ipſæ defenſionis rõnes continent cauſas.Sed diſtinguendi gratia rõnem appel lamus eam:quæ affertur a reo ad recuſandũ depellendi criminis cauſa: Quæ niſi eſſet:quod defenderet non haberet.Firmamentũ aũt:quod contra ad labe factandam rõnem refertur:ſine quo accuſatio ſtare non põt. Ex rationis aũt:& ex firmamenti conſultatione|& q̃ſi concurſu quæſtio quædam exoritur: quam diſceptationẽ uoco.In qua qd ueniat in iudiciũ|& de quo diſceptetur:quæri ſo let.Quintilianus de eodem Ci.in tertio de or.inſti.Paulum in his ſecum etiam Cicero diſſentit:Nam in Rhetoricis:Quemadmodũ ſupra dixi:Hermagorã ẽ ſecutus.In Topicis ex ſtatu effectam contentionẽ κρινομενον exiſtimat: Idq; trebatio|qui iuris erat cõſultus|alludens de qua re agitur appellat: qbus id cõ tineatur:cõtinentia|quaſi firmamẽta defenſiõis:qbus ſublatis defenſio nulla ſit. At in ptitionibus oratoriis firmamentũ|quod opponitur defenſiõi:qa cõtinens qd primũ ſit ab accuſatore|dicatur rõ a reo:Ex rõnis|& firmamenti qõne diſce ptatio ſit iudicationũ.Ex his:ſi tibi credendũ:ne uetus quidẽ ars ex Ciceróis fœ tura prodiit|In partitiõibus q̃ttuor oratiõis partes facit:initiũ|narrationẽ|cõfir mationẽ|porationẽ:in ueteri arte inq; cæteris rhetoricis pceptiõibus nõ ita.Nũ ptitiões Ci.eẽ negabimus?an ipſã artẽ|& cæteros oratorios libros?Partes quoq; Rhe.in ptitõibus inuentionẽ eẽ ſcribit|elocutionẽ|& memoriã: Reſq; ac diſpo ſitionem inuentioni|uerba|& pronunciationem elocutioni dedit.In li.de perfe cto oratore ad brutũ illis aſtipulatus eſt:Qui plures quam quinq; ptes eſſe uo luerunt|inuentioni iudiciũ ſubſtituens.Quam oppinionem tangens Quinti lianus memoriæ uitio lapſus eſt.Et Cicero quidem inquit in Rhetoricis iudi cium ſubiecit inuentioni:At in Cicero.rhe.nihil tale reperitur. Quinimmo in illis:ut ex omni conſtat editione :Ex manuſcriptis|& cinearis exẽplaribus hæc legũtur:Partes aũt hæ ſunt:quas pleriq; dixerunt:inuentio|diſpoſitio| elocutio: memoria:pronunciatio.Quam electionẽ ſic approbat & Victorinus:Eorũ & ſententiã Cicero ſecutus quinq; partes eẽ cõfirmat: Inuentionẽ| diſpoſitionem: elocutionẽ memoriã|pnunciationẽ.De iudicio neq; i auctore:neq; in iterpte ul la ſit mentio.Quid inde?uetus ars alterius cuiuſuis:nõ Ciceróis ẽ.In ueteri ar te eſt præceptum quoddã:quod & ad hereium:Qum erit honeſtum. cauſæ ge nus:licere nobis pterire:uel uſurpare principium. Id ex hermagora:qui in ge nere honeſto præfandum eſſe negauit:quod nihil attineat apparare: quod eſt paratum.Qum tñ alias ex Ciceronis & Fabii non tantum præceptiõe:ſed uſu non incongruum ſit:benignos iudices benigniores præfatione facere:Et qũ of fenſos aduerſarios uideamus:offenſionẽ illã augere.Hermagoræ rõ aliqd mo

Continentia.

Ratio quæ.

Diſceptatio.

Partes narra tionis.

Quitilianus memoriæ ui tio lapſus ẽ.

menti:tum heberet:qum cauſæ honeſtas ante auditoribus perſpecta eēt: quam
cæptum ſit agi.Cæterum qum nō eſt honeſtas hæc prius cognita:primo oratio
nis ingreſſu eā auditoribus patefacere debemus:unde non mō liberū nobis nō
eſt uti uel non uti principio:ſed utiq; ſemp:quo cauſæ honeſtatē oſtendamus:
præfandum eſt.In hoc genere principia debēt eē breuiora:Paulo erectiora: ple
na dignitatiſiſine iactātia:Sed cū cōfidentia.Tali procemio uſus eſt Cicero:qū
de coniuratorū animaduerſiōe loqueretur.Video inquit.P.C.in me omniū ue
ſtrum ora atq; oculos eſſe cōuerſos.Et deinceps.In ueteri arte iubet narrationē
magis in breuitate quam in copia peccare debere:quoniam ſæpe res parum eſt
intellecta longitudine:magis quam obſcuritate narrationis. Alibi contrarium
ſentit:Contraq; hoc præceptum aliquid in omni eius narratiōe redundare:quā
deeſſe facit.Et Fabius eum ſecutus ſatius ducit:aliqd narrationi ſupereſſe:quā
deeſſe.Q uod Superuacua cum tædio dicantur neceſſaria cum periculo ſub/
trahuntur.Finis non eſſet præſtantiſſimi Patres:ſi uellem omnia perſequi:quæ
in Rhetoricis de inuentione ſcripta ſunt:Q uæ aut in aliis Cice.libris non re/
periuntur:aut ſi reperiuntur:Diuerſa:& contraria ſunt:uarioue modo tradita:
Nuſquam tamen aut cur ita ſcripſerit in Rhetoricis: Aut cur nō ſe emēdaue/
rit:Aut cur hoc modo:non illo præceperit rationem reddit:Aut meminit :Aut
uerbum facit Cicero.Q uid iactas igitur.Tam friuolū:& inane argumentum?
Si ſua fuiſſent ſcripta ad herenniū:damnaſſet:aut cur nō damnaſſet teſtatū re/
liquiſſet .Cur potius hoc in Rhetoricis ad Herēniū:q in Rhe.de inuētiōe face/
re debuit ſi nō in his:cur in illis? Seqtur quod hermeſtis præceptoris ſui memi
nerit quo noīe Cicerōis tpibus fuit nemo:quē nec Cicero:nec Plutarchus noīat.
Q uā audaculus.P.C.hō iſte:Q uā pturbata mēte fertur.Equidē nō auderem
ego hodie affirmare:nō in uniuerſa Italia:ſed in urbe quauis neminē unum ho
die uiuere:q hermes:qū in principibus unū eſſe ſciā:nominetur. At iſte Cicero
nis tpibus neminē fuiſſe clamitat.Q uid hoīs:Ex quo hoīum genere? Puto py/
thagorei Euphorbii ritu ab ea ad hāc diē iterata generatiōe ad nos uitiū more
propagatū:Et ea tēpeſtate diuina quadā nomēclatura inclytū : aut qd appion
grāmaticus ſcriptū reliqt ex facie hoīum ad diuinātē quos Metopos copos uo
cabāt ut Plinius ait:ex iis illū eſſe:q futuræ mortis annos:& pteritæ olim dixe/
rit:nunc aūt dicat nomina oīum ſuperiorꝝ:pſentium:poſterorū.Sed uere dicit
Hermes: hermeſtis nullā fieri ī antiquorꝝ monumētis mētionē:Hermes.n.ſiue hermetes
Hermeſtes: hermetis dr:Hermeſtes nuſq̄ legitur:Q uod ſciā : Sed hermetes ſiue hermetes.
Neſci Plutarchū:qū Cic.pceptores noīat excellentiores:Deīde addere:& alios.
In qbus nominādis feſtinās ad lumina artis noluit īmorari. Cur in his herme/
ſtes eſſe nō potuit? nec Ci.pueritiæ pceptores:niſi in pueritiæ opibus noiare de/
Ci.ī rhe. mul buit.Et ſi nuſq̄ nominaſſet:qd ppterea? Nō animaduertis uir docte Ciceronē
to eſt ſecutus in utraq; arte plures:& uarios auctores ſecutū.In plogo ſecūdi de inuentione
auctores. obſeruaſti qd dicat? Sed oibus unū in locū coactis ſcriptoribus:quod qſq; cō/

modiſſime præcipere uidebatur:excerpſimus: Et ex uariis ingeniis excellẽtiſſi
ma q̃q; libauimus.Hermagorã & antiquos in Rhe.de iuẽtõe:Hermeſtẽ:& re
centiores in Rhe.ad Herenniũ ſecutus eſt.Vnde & tãta p̃ceptionũ uarietas or
ta:& hæc uulgo noua ars:& illa uetus etiã a Hieronymo dicta. Satis fuit Ci/
ceroni utranq; dãnaſſe : qum dicat: Rhetoricos adoleſcenti ſibi excidiſſe : pla/
neq; ſubruſticos uocet:Nam quod dicis non eſſe credẽdũ opus de inuẽtione a
Cicerone ĩperfectum fuiſſe relictũ:libroſq; de diſpoſitiõe/ac reliq̃s p̃tibus Rhe
torices fuiſſe amiſſos:ſi quẽ habes huius falſitatis figulum:hui fictorẽ/ſiue aſſer
torem dicere uolui:Manus dabo.Sinautem:ſtultiſſimus es qui aduerſaris opi
nioni ipſius Ciceronis.Nam in præfatione de or.dicit ſibi excidiſſe cõmentario
la quædã inchoata:nõ aũt perfecta:ut ipſe aſſeris. Inchoata quidem dicuntur:
quæ incœpta ſunt.& nõ finita.Plinius:Ex illis nos uelim intelligi:pingiq; con/
ditoribus/quos in libellis his inuenies abſoluta opera : Et illa quoq; : quæ mi/
rando non ſatiamur:pendenti titulo inſcripſiſſe:ut appelles faciebat:aut poly/
cletus:tanq̃ inchoata ſemper arte/& imperfecta.Idem:Arrepto carbone extin/
cto e foculo/imaginem in pariete deliniauit/agnoſcente uultũ plani rege ex in/
choato protinus.Et Mox paulo:Apelles inchoauerat aliam uenerem coiis/ſupa
turus etiam ſuã illam priorem.Inuidit mors peracta parte : Nec qui ſuccede/
ret operi ad præſcripta liniamenta inuentus eſt:Infra: Neq; interpellatus præ
liis inchoata opera intermiſit omnino.Omitto Victorini teſtimonium/qui nõ
ſemel/ſed ſæpius affirmauit duos tantũ libros de inuẽtione a Cicerõe ſcriptos.
At libri ad herenniũ ideo Ciceronis non uidentur:quod Q uintilianus id opus
nuſquã citauit.Q uam fortis ratio:Et inſolubile argumentum. Nemo certe in
tanta uirorum corona neſcit/multa fuiſſe/& extare.M.Tullii opera.Q uæ nũ
quam Fabius Q uintilianus nominauit.Q uis neget? quaſi uero hoc Q uinti/
liano propoſitum fuerit:hoc or.inſtitutionum inſtitutum:Tullianos libros om
nes/& ſingulos nominare.Si hãc ſibi Q uintilianus ſuſcepit prouinciã:Q uoſ/
cunq; non nominauit:aſcititios/adulterinoſq; iudicare par eſt.Q uid ni? Si nõ
ſuſcepit:Cur libros ad Herennium potius/q̃ cæteros alios/Q uoꝝ nullam pror
ſus facit mentionem? Sed ſatis meminit Q uintilianus: qui libros rhetoricos
Ciceroni excidiſſe ait:Et ab eo damnatos:& ab adoleſcente ſchola deductos:&
ſi qua eſt in his culpa tradentis eſſe.Vnde aperte innuit:quod ait Ci.in Rheto:
ad Herẽniũ:Illum ex hermetis:& aliorum præceptorum ſuorum opinionibus
eos libros confeciſſe :Q uas regeſſit in commentarios. Sunt enim inquit uelut
regeſta in hos commentarios/quos adoleſcens deduxerat ſchola.Et ſi qua eſt in
his culpa:tradentis eſt.Sed quo mõ non fuerunt hi rhetorici libri Q uintiliani
temporibus? Si idem ait de noĩe Rhe.agens deniq; qum.M.T.etiã ipſis libro/
rum/quos de hac re primum ſcripſerat Titulis græco nomine utatur:Non titu
lo inquit ſed Titulis:qum ſciret duas artes a Cicerõe ſcriptas/Q uo mõ nõ fue
rũt? Si integræ clauſulæ:nedũ uerſus ad uerbũ apud eundem inueniuntur: Si

Rhe.de inuẽtione inchoauit Ci.& imperfectos reliquit.

Inchoata quę dicuntur.

Q uintilian⁹ non citat oĩa opera Ciceronis.

multæ auctoritates: & exempla: Quæ ad litterā ex ipſis rhetoricis ī or. Inſt. trāſ ſumpta ſunt. Quædā damnat ipſius operis ꝑcepta: ut in quarto de partitione: quapropter ne illos quidē ꝓbauerim: q partitionē uetant ultra tris ꝓpōnes extē dere. Quid ais raphael? Ne huiuſmodi exēplis obſtrepās? Quid ita? Quoniā non nego inqt hoc. Sed fateor: Indeq; rōnem certiſſimā elicio ad probandū: qđ Rh. ad herenniū minime ſit ciceronis: quoniam auctorē fabius nō nominat nō taciturus: ſi Ciceronis illud eſſe opus putaſſet. Puerilis ē mi raphael hæc rō. Solet. n. qum aliquam Ciceronis opinionē damnat Fabius: aut ueniā præfari: aut auctorem ſilere: Ciceronēq; diſſimulare. Vide in. iii. Statum inquit quidā dixerunt primam cauſaꝝ conflictionē: Quos recte ſenſiſſe: paꝝ elocutos puto. non .n. eſt ſtatus prima conflictio: feciſti: non feci: ſed qđ ex prima conflictione naſcitur. hoc: ſi non immemores: non niſi in Rh. de inuentione legiſti: ubi talis eſt diffinitio Status: conſtitutio eſt prima conflictio cauſaꝝ ex depulſione intētionis profecta hoc modo: feciſti: non feci: aut iure feci. Non noīauit ciceronē auctorem Fabius: ergo Rh. de inuentiōe libri non ſunt Ciceronis. Friuolā rōnem: Ridiculum argumentū. Quod ſi aliqđ ualeret: ipſius Quintiliani auctoritas: reiicit: cuius uerba in. ii. ſunt hæc. M. Tullius ipſis libroꝝ: quos de hac re primū ſcripſerat Titulis græco noīe utatur. Hæc ubi de noīe Rhetorices quam in latinum tranſ ferentes: tum oratricē tranſtulerunt aliqui. Si Cicero unam artē: quā ueterē dicimus: & non duas: hoc eſt & ueterē: & nouā ſcripſiſſet: nunq̄ tātus auctor Titulis: Sed Titulo dixiſſet Non tu qui oīa puer tis: diceres Virgiliū ſcripſiſſe libros titulis æneidos: aut titulis georgicoꝝ: titulis ue bucolicoꝝ: Sed titulo. unus eſt. n. titulus æneidos unus georgicorū: unus bucolicorū: non duo: non plures. Dixit Fabius titulis qm̄ & artis ueteris titulus eſt Rhetoricorū: Et artis ad herēniū titulus eſt Rhetoricoꝝ. Deniq; inqt qum. M. Tullius ēt ipſis libroꝝ: quos de hac re primū ſcripſerat titulis græco noīe utatur: Profecto nō ē uerēdum: Ne temere uideamur oratori maximo de noīe artis ſuę credidiſſe Et notāter dixit titulis: ut oſtenderet non temere ipſi Ciceroni: quis adoleſcenti credere: qui non ſemel ea inſcriptione fuerit uſus. Ait præterea. A. G. in. xii. noctiū atticarum ſcribere: ſe non cōperiſſe quēq̄ ante Auguſti imperiū coꝝ: qui integre locuti ſunt: dixiſſe Barbariſmū: Et in libris ad herenniū eſſe & barbariſmi: & ſolœciſmi diffinitionē: Ideo Cice. libros non cenſendos. Minimi certe ſtudii es raphael: ſi non legiſti: aut nullius memoriæ: Si non te legiſſe recordaris: Gelliū in quinto tradidiſſe: Neminē aut latinū: aut græcū eorū: qui facundi haberentur: dixiſſe barbariſmū aut ſolœciſmū. Miror ēt te non adduxiſſe: eundē auctorem ſcribere: Ciceronē abſtinuiſſe hac uoce nouiſſim⁹: Vñ ſi ī ope ad herēniū reperitur id nomē: Si alio ī ope: qđ Ciceronis titulū hēat: Ea eē ſubdititia: Qum ꝑſertim. M. Var. ſcribat: Qđ extremū dicebatur: eo tpe dici cœptū nouiſſimū: Qđ ſua mēoria ſeniores tāq̄ nimis nouū uerbū uitabāt. Nā ut tibi cēſori acutiſſimo credam⁹: ut. A. G. halluciari minīe uideatur: affirmabim⁹: nec Rhe. ad herē. nec

Quintilian⁹ damnat q̄dā Rhe. Ci. Faſta.

Quintiliani modeſtia qū diſſentit a Ci.

Quintiliani locus.

Barbariſmi uox & ſolœciſmi ante auguſti ætatem . A. G. error. Nouiſſimus eſt dictio uſitata etiam Ciceroni.

epiſtolarũ ad Brutum ad.Q.fratrẽ/ad Atticũ/& ad alios:Nec orationũ uolu/
mina:nec oratorẽ ad Brutũ/Ciceronis opera eẽ.In epiſtola.n.ad Octauium hęc
leguntur:Nã ut ordiar ab initio:& pducam ad extremũ:Et nouiſſima cõferam
primis.Et in oratione pro Roſcio comœdo:Itaq; perbreui tẽpore:qui ĩ nouiſſi
mis quidẽ erat hiſtrionibus:ad primos puenit.In oratore:Nec in hac modo re:
quæ ad uulgi ſenſum ſpectet & ad auriũ uoluptatẽ:quæ duo ſunt ad iudican/
dum nouiſſima.Sane in nouiſſimo errauit non in ſolœciſmo(Quod ego dice
re oblitus eram)non in barbariſmo:Quod dixi.Sic inquis?Eſto ſi uerum eſt:
quod.A.Gellius ſcribit rũdere poſſum:quod ante dictũ eſt:Ideo Ciceronem li/
bros ad Herenniũ ſubruſtios dixiſſe:Si falſum eſt:non eſſe locũ huic calũniæ:
Et utroq; mõ Ci.eẽ fatẽdum.Verũ:ut in nouiſſimo:ut in pleriſq; aliis lõge a ue
ritate aberrauit Gellius auctor alioqn præſtabilis.Siquidẽ & elegãtiſſimi/& cla
riſſimi auctores ante Ciceronis ætatẽ/ante Auguſti tpa Barbariſmũ/& ſolœciſ
mũ dixerunt.Nã Dionyſius halicarnaſeus eas uoces ptulit:& eo maior/& anti
qor Ariſtoteles his uſus ẽ in elẽchis:ubi σολὸικισμοσ/& σολὸικιζει uer/
bũ:& σολοικισμοι pluralis numeri legitur):& in aliis libris ſuis:ut in poeti
ca/in qua docet aliis ẽt modis Barbariſmũ fieri/q̃ a grãmaticis/quos hactenus
uiderim/traditũ ſit.Laertius Diogenes teſtatur Chryſippũ ſcripſiſſe tres libros
de ſolœciſmis ad Dionyſium:& theophraſtũ unũ.Strabo in.xiiii.docet qũo an
tiqtus a græcis ea noĩa confĩcta fuerint his uerbis:Nã cares p totã græciã erra
uerũt ſtipẽdium merẽtes.Quare barbari ex illo ſunt appellati:ex quo in græ/
ciam militarũt.At poſteaq̃ apud inſulas habitarũt:Id multũ in eis eminuit.In/
de in Aſiã profectũ:nec ibi ſine græcis uiuere potuerũt.Nã Iones cũ eis/ac do/
res traicere.Ab eadẽ quoq; cã Barbariſmus dictus eſt.Eũ.n.in his dicere con/
ſueuimus:qui male græciſſitant:nõ ãt in his/qui carice loqũtur.Sic ẽt Barbari
loquos/& Barbari ſermonis hoĩes/eos accipe debemus:qui male græca pronun
ciant.Carico aũt more Barbariſmũ ad gracæ orõnis artẽ trãſtulerũt:& ſolœciſ
mum:ſiue id nomẽ a ſolis ductũ ſit:ſiue alio mõ.Si illi/& alii elegantiſſimi græ
corũ auctores Barbariſmũ/& ſolœciſmũ dixerunt:cur nõ latinis uti eis uerbis
licebit?Si Fabio Quintiliano/& aliis illius ætatis inſigni doctrina/& eloquen/
tia licuit:Cur tandẽ nõ licebit Ciceroni/Qui latinæ linguæ pomeriũ protulit:
qui Romanum ſermonẽ locupletauit:Qui tot græca uocabula/latina fecit:qui
tot noua excogitauit:Qui patrii ſermonis pater eſt?Nõ licet?Talibus nugamẽ
tis in bonã:ne ſecus dicã:partẽ.Et qm̃ modo cornificio id uendicat opus:modo
uirginio:modo Timolao:leuitatẽ hoĩs uel in hoc maxime pſpicitis.Virginii q/
dẽ opus eẽ minime poteſt:qum multa a Fabio eius dicta citentur:quæ in Rhe.
ad herẽnium aut non ſunt:aut aliena ſunt.Fortaſſe inquit alia opera illius exta
bant.Tibi certe per fortaſſe fides habenda:qui nulli uiuentium/nulli defuncto/
rum:etiam magna auctoritate/& religione adiuratiſſimis teſtibus fidem haben
dam cenſes.Cornificium auctorem eodem argumẽto eſſe haud quaquam poſ/

Solœciſmi origo.

Cares.

Barbariſmi origo.

Barbareloq.

Rhe.ad herẽniũ non ſunt uirginii/non Cornificii/nõ timolai.

ſe conſtat quanq̄ quod garris de eo:amari iucūdum eſt:ſi curetur:ne quid inſit amari:ſine hoc adiumento ut futile redarguere poſſum.Quidni?Quaſi nō ea dē ſæpius a pluribus dicantur ſcriptoribus:& nō magis hic auctor:q̄ ille allegetur:& nō fallat hoīes aliquā memoria:ut quæ ſcripſerit Fabius:ego reminiſcar: nō quæ eadē Cicero:cōtra tu quæ Cicero ſcripſerit:recorderis:nō q̄ eadē Fabius:Et nō decēti⁹ ſit approbatū huius ſcriptoris opus:qualis erat ars cornificii: qum pſertim Ci.cōtēporaneus ferme fuerit:& rhetor eminentiſſimus:q̄ dānatū illius citare:q̄lis eſt ars noua.Timolao aſcribere.Rhe.ad Herēnium:qui poteſt? Qui poſt Fabium tot annos fuit?Qum cōfiteatur multa ad litteram tranſferi pta a Fabio ex ipſis rhetoricis.Qui aſcribere pōt?qum nemo eum de rhetorica facultate libros edidiſſe teſtetur.At Treuellius pollio non indiligens hiſtoricus ſcribit Timolaū unū e triginta Ro.tyrānis & grammatices:& rhetorices fuiſſe

Timolaus nō ſcripſit artem Rhe.

peritiſſimū.Quid inde?Nunqd ait eū artē rhetoricē ſcripſiſſe?Quod ſūt hodie eruditi:qui nihil ſcribūt?Quot fuerūt q nihil unq̄ ſcribere uoluerūt?Quę iſtæc ſtulticię ſpēs?Q̄d iſtuc temeritatis genus:per ſomnia ægri hoc:& illud aſſerere:id:& iſtud cōfingere:in nullo loco pedē ſiſtere:meras inſanias:manifeſta mendacia impudēter iactare:Anilia deliramēta effutire latrare:& cōtra ueterū fidem cōtēdere nullo monumēto nullo rōnis colore:nulla uel unius argumenti firmitate:ueritatē ut aquam rabidi canes effugere:& q̄d a Ci.ætate ad hunc diē creditū eſt:firmū:& ratū habitū:Sūmoꝶ grāmaticoꝶ:illuſtriūq; ſcriptorū ſententia receptū:Auctoritate ſancitū:teſtimonio cōfirmatū negare.Sunt libri rhetorici nō modo:qui ex oībus impreſſorū officinis exierūt:Sed antiqui:ſed manuſcripti:ſed incorrupti:quotquot ſunt in oībus bibliothecis publicis:& priua

Ti. Rhetori/corum.
Titul⁹ unde.

tis hoc titulo.M.T.Ciceronis libri Rhe.ad herēniū.Titulus aūt dictus ēq̄ſi tutulus:eo ꝙ Factū nomē:& memoriā tueatur auctoris:Et ſi qs alterius opus eſſe cōtēdat:ueri opificis indicet nomē.Apud ouidiū:Legerat hui⁹ amor titulū:nomēq; libelli:nō libellū:& cognouit auctorē:Cognouit & bella ſibi pari.Iſte porro acutus uir ait:q̄d in q̄one ſit:id ratū hri nō oportere.Facileq; Timolaū Rhetorē obſcurū in Tulliū:& herēnianum in herēniū a poſterioribus:qui rudibus ſæculis fuerūt:cōmutari potuiſſe.Cui nāq; potius libri de arte rhe.ſcripti:q̄.M. Tullio eloquētiæ parēti ab imperitis:rudioribuſq; tēporum infelicitate hoībus aſcribi debuerint?Quis eſt quæſo grāmaticoꝶ:rhetoꝶ:cæterorūue ſcriptorū ex antiquis a Cicerone?Qui hoc in q̄one poſuerit?qui ambiguū uel unico uerbo fecerit?Nullus certe:& p tot manus doctiſſ.uirorū ad nr̄a uſq; tp̄a ſincerus titulus puenit.An ſi:quæ tibi demētia:& mihi foret:ut dubium diceré mihi eē: an ep̄læ ad atticū Ciceronis eſſent:titulus ipſarū ep̄larū antiq̄ſſimus:& per tot ſæcula pbatus pro nihilo hēretur?Sed p deū quē titulū ſuppōis:Timolai libri Rhe.ad herēnianū.Vn̄ tibi?A meo īgenio:Quē auctorē?Nullum.Quo argumēto?q̄m imperiti hoīes facile mutare potuerūt Timolaū:& herēnium:in Tullium:& herēnium.Fac prius cōſtet herēnianum ſcripſiſſe rhetoricam artem:&

hanc non aliā artem. Eſt mihi poteſtas inquies ex noie ipſo: uolo iubeo edico: imperoq; ita fuiſſe. Regiis edictis parere neceſſe eſt. Adulterinus fit index. Qui fuerūt tā temerarii? Qui puerterūt? Cur? qñ? pſer: ſi potes? Dixi iperitos & rudes imutaſſe. Qui ſūt iſti iperiti & rudes? An Marcellus Seruius? Priſcianus? an Hieronymus Ruffinus Auguſtinus? An Plutarchus qui ut: uidere eſt i hoc uenerandæ uetuſtatis codice manu græca ſcripto: Quem Calpurnius Rhetor: ſi quiſq̃ eſt hodie: ſummus: Sabellico huic noſtro uidēdum ex academia patauina miſit: pter Aretini Leonardi fidē in nomēclatura opum Ciceronis Rhetoricen ad Herēniū ponit. Quæ res (opinor) fecit. ut de hac re ſuā improbaret ſententiam. Imperitiſſimi ſunt hi & illi? Rudes hi & illi? Taces? Si non ſunt. Si hi & illi clariſſimi ſcriptores Ciceronis id opus eſſe confirmāt: ſi oēs fere teſtimonia ex eo citāt: qd cōtendo inſanis? Ridiculā rem & cachino digniſſimā audite excellētiſſimi auditores? Quid muſſas regi? hoꝝ & oīum antiquiſſimorū: & clariſſimoꝝ uiroꝝ auctoritatē tollendā. Satis iperioſe: uerūq; nō regio ſed tyrannico more. Memēto te Venetiis eſſe: ubi regis nomē nedū tyranni inuiſum: ubi a primis incunabilis uera dulciſq; libertas uiguit: deiq; munere uiget: uigebitq; in ppetuum: Neminē inuenies: qui tibi pareat. Sed & litteræ ipſæ tibi obedire nolēt: nō. n. es tāti ut puertant tuo iperio: quæ a maioribus noſtris rectiſſime poſita ſunt: Quæ ab eminētiſſimis auctoribus nō ſub dubio iuolucro Sed aperte affirmantur: qui quidē Ciceronē ad herēnium allegantes id eſſe Ciceronis opus clariſſime teſtātur. pterea qū Cicero a ſe ipſo li. i. ad herennium ducat exemplum tale: Tullius hæres meus Terentiæ uxori meæ triginta pondo uaſorum argentoꝝ dato: quæ uolet. Poſt mortē eius uaſa precioſa: & cælata magnifice illa petit. Tullius ſe: quæ ipſe uolet in triginta pondo ei debere dicit. Et reliqua: quod eſt firmiſſimū argumentū Ciceronis: nō alterius eē. ptinax iſte tergiuerſator cōtendit hoc quidē argumento non modo nō probari Ciceronis opus ſed contra nō eſſe proculdubio ſibi demōſtrari. Nam. M. Tullius aut nunq̃ inquit: aut certe dum adhuc puer eſſet: anteq̃ aut uxorem duxiſſet: aut filios ſuſtuliſſet Rhetorica ad Herēnium ſcripſit. Neq; mihi fieri ueriſimile pōt: ut eos matura iā ætate cōpoſuerit libros in qbus puerilia magis deph ndūtur errata: quā in his quos ſibi ipſe puero adhuc excidiſſe in procemio de oratore teſtatur. Nō enim de Rhetoricis ad Herennium eo in loco Tullius loqtur: ut qdā oia temeritate ſua puertētes opinantur: Sed eā in qua Hermagorā fere eſt ſecutus: Cuius duo tm̄ de inuētione libri extāt. Quare exēplū illud de Ciceronis filio uxoreq; cōpoſitū facile demōſtrat Rhetoricā ad Herēniū ab alio quam Cicerone fuiſſe conſcriptam. Hæc ſunt uerba tua Raphael? Annuit: hæc ad uerbum dixiſti? Etiam. Fatetur patres ampliſſimi: Non φ uelit uerū fateri: a quo ſemper abhorruit: ſed quia hæc ad lrām iā pridē ſcripſit: ediditq;. Attendite quæſo uiri eruditiſſimi ſobrietatē hominis iſtius, Prima balbutiētium elementa puerorū ſunt huiuſmodi: ut ſciant dicendū eſſe: de Rhetoricis ad Herēniū loqtur ſed i eos ud

Calpurnius rhetor ſummus.

Tullii exemplum de uxore & filio.

ea:in quibus hermagorã ſecutus eſt:damnat. At iſte elementarius ſenex ait:non de Rhetoricis ad herẽniũ loquitur:ſed eã:in qua Hermagorã ſecutus eſt:dãnare uidetur. Eã hoc ẽ rhetoricos libros:ſiue rhetorica. Quid facitis o ueneti magiſtri:o triuiales:o Adiutores:ſiue pędagogi? Cur ferulę nõ ſubiicitis hũc ſexagenarium puerũ? Si odiſtis eius linguæ uitia cędite eum: Ne latinã linguã corrumpat. Sin amatis ueteratorẽ iſtum uerberate:ut diſcat. Scriptũ ẽ.n. q parcit uirgæ:odit filiũ. Sed condonemus:ei puerilia huiuſmodi errata: quæ non tã ex craſſa(ut aiunt)ignorantia:quã ex deſperatione ꝑpetrauit:ut mille alios ſolœciſmos donauimus:& ſyllabas barbare ꝓnunciatas ignouimus: qđ munus hic publice ꝓfitẽdi aſſequi nõ potuit. Quid illud:qđ totiens dixit: & ſcripto mandauit? Rhetoricã ad herenniũ:in rhetorica ad herenniũ. apud Quintilianũ legit hunc ſermonẽ:uel apud quẽuis elegantiſſimorũ ſcriptorũ? Nemo niſi triuialis:& barbarus dicit Cice. ſic ſcribit in rhetorica:in primo rhetoricæ. Latini dicunt in Rhetoricis:in primo Rhetoricorũ. Nã in plurali Rhetorica ſignificant libros de arte ipſa. In ſingulari Rhetorica ſignat rẽ ipſam. Vnde Fabius ait:nõ omnia nos ducẽtes ex græco ſeq:ſicut ne illos quidẽ: quotiens ſuis utiq; uerbis ſignare noſtra uoluerunt:& hanc interꝑtationẽ oratoriã: & oratricẽ pro Rhetorice non minus duram eſſe:q̃ illam plauti eſſentiã:atq; entiã. Sed ne propriã quidem eſſe. Nam oratoria ſic effertur inqt:ut elocutoria:oratrix uel elocutrix. Illa autem de qua loqmur Rhetorice Talis eſt:qualis eloquentia. Sed & incondita hæc:& alia uitioſa uerba:atq; ſenſa temere quaſi delirãti oborientia ꝑmittamus blaterare. Ad rẽ redeamus. Acutũ plane excogitauit argumentũ:ideo ſibi libros ad herẽniũ nõ uideri Cicerõis:quod ante q̃ uxorẽ duceret:aut filios ſuſciperet: Illos ſcripſerit. Si Cicerõis nõ ſunt:qđ hæc dicere attinet? ſi ſunt:aut parũ:aut nihil attinet:ꝑter q̃ ſi ariolũ ſe ſe oſtẽtare q̃rit:q remota ab oĩ hominũ:& litterarũ memoria ſine teſtimonio tã bene cognoſcat:& ꝑterita ut ꝑñtia uideat. M. Tullii in ꝑfatione de oratore uerba prius legamus: Deĩde exponamus: Hæc ſunt ad litteram. Q̃m q̃ pueris:aut adoleſcẽtibus nobis aut ex cõmẽtariolis nr̃is inchoata atq; rudia exciderũt:uix hac ætate digna:& hoc uſu:quẽ ex cauſis:tot:tantiſq; cõſecuti ſumus:& q̃ ſeq̃ntur. Si correctio tollit:& emẽdat:quod prius dictũ ẽ: Cicero qum ſcripſit hos:& illos Rhetoricos libros adoleſcens erat. Si ignoras ĩ adoleſcẽtia ꝓcreari filios:hoĩum naturam:& ꝓpagationẽ ignoras. Qum uero dicit Cicero aut ex commentariolis noſtris inchoata:atq; rudia:uidetur tibi de Rhe. de inuẽtione:nõ de Rhe. ad Herẽnium loqui? Quãobrẽ? Quid obmutuiſti? Ego paulo ante(quod te fugiebat)docui: Ciceronẽ:qum ait: Inchoata:ſentire de arte ueteri:q̃m inchoata dicuntur:quæ ſunt a nobis incepta:& nõ ꝑfecta. Nũc docebimus:qum ait rudia:de arte noua intelligere. Si qdem rude opus dicimus:quod ad calcẽ deductũ eſt:nondũ tñ perfectum:quod nõ expolitũ:caſtigatũq;:neq; ultimã manũ ſenſit. Hoc latiniſſimi cuiuſq; ſcriptoris uſus docet: & latinæ lĩguæ anchora hoc eſt auctoritas ueterũ comprobat:& uocabuli pro-

Error turpiſſimus.

Rhetorica in ſingulari qd ſignificat? in plurali quid Eſſentia. Entia.

Locus in pręfatiõe de oratore.

Inchoata quę dicuntur: Rude opus quid.

prictas ſignat.Ouidius naſo de libris metamorphoſeon/quos icorrectos fuiſſe:
& in emẽdatos/ac iperfectos teſtatur pluribus locis/iquit.Vel quod erã muſas:
ut crimina nr̃a peroſus:Vel ꝙ adhuc creſcẽs/& rude carmẽ erat/& quæ ſequn/
tur uſq; ad illud:Q uidqd in his igitur uitii rude carmen hẽbit:Emendaturus:
ſi licuiſſet:erã.uerſus ſunt uulgatiſſimi.Barbatus Hieronymus in Abdiã quod
inchoata de Rhe.de inuẽtione:ꝙ rudia de Rhe.ad Herẽniũ dixerit Cicero his
uerbis innuit:Dicit & Tullius tuus adoleſcẽtulo ſibi inchoata quædã & rudia
excidiſſe.Si hoc ille tã de libris ad Herẽnium/q̃ de rhetoricis/quos ego uel per/
fectiſſimos puto/ad cõpationẽ ſenilis pitiæ dicer̃ potuit.Et reliq̃.Q uid muſſas?
Illud ex cõmentariolis noſtris quo numero accipis?nõne in plurali?Q uo ſen/
ſu?Nõne pro Q uintiliani ſnĩa?Q uod hos cõmentarios e ſchola eduxerit: ut
diximus.In Rhe.de inuentõe imitatus eſt Cicero Hermagorã:(ut tute fateris)
e ſchola non eduxit illos.hic nullũ tibi cauillatiõis cõfugium relinquitur.Nam
(ut oẽs ſciunt)& ipſe Cicero fatetur:in arte ueteri antiquos/ eoſq; græcos ſecu
tus eſt auctores/quos i.ii.eiuſdẽ opis cõmemorat p̃ter Hermagorã.nullo pacto
põt de eo intelligi:quod e ſchola eduxerit.Seqtur ergo quod libros ad herẽniũ
ſcripſerit:q ſibi ex cõmẽtariolis/hoc ẽ exceptiõibus ſcholaſticis cõpoſiti excide/
rũt.Et cõuenit:ut ſupra tetigi:cũ illo:quod in his eſt iſcriptũ libris:de harmete:
ſiue hermeſte p̃ceptore ſuo/quẽ p̃fatus ẽ auctorẽ.Id qđ declarãt ſequẽtia Cice/
ronis uerba:Vix hac ætate digna/& hoc uſu/quẽ ex cauſis tot/& tãtis cõſecuti
ſumus.Tu inqt o.Q .frater cenſes/& affirmas ea quæ de arte Rhetorica adole
ſcentibus nobis exciderunt ex cõmentariolis ſcholicis:uix digna hac ætate ma
tura:in qua ſumus:& hoc uſu quẽ ex aſſidua exercitatione in/tot/& tãtis cauſis
cõſecuti ſumus.Dixiſſet Cicero uix digna eſſe quæ ſcripſit adoleſcens: ſua æta
te/& auctoritate de arte ueteri/In qua de inuentione tm̃ tractauit. Abſit hæc a
nobis:ut credamus:dementia:Abſit ut huius ſermonis/& inſcitiæ notã Cicerõi
iam ſeni inuramus.Q um ipſemet in ſecundo Rhetorico reliqua Rhetorices p̃
cepta ſe deinceps ſcripturũ polliceatur:neq; eis tñ libris quidq̃ addidiſſe:ut an/
te diſſeruimus:cõſtet.Nemo mẽtis cõpos ambigere põt/eũ ſcripſiſſe nõ mõ re/
liquas ptes prout pollicitus eſt:Sed & oĩa Rhe.p̃cepta in libris ad herẽniũ:quę
qdẽ uix ætate digna/& auctoritate ſua dicit in li.de or.In qbus ſtrixit Antonii:
& Craſſi de oratore ſnĩas.ut alii oratorii libri/alias/& uarias de arte Rhetorica
p̃ceptiones cõtinẽt.Ipſe Cice.nõne ait:qũ bienniũ uerſatus cẽt in cauſis:ſuumq;
nomẽ in foro celebratũ foret:ſeſe athenas cõceſſiſſe:& philoſophiæ ſtudiũ ſem
per cultũ/nunq̃ deſeruiſſe?id qđ cũ eius opis p̃œmio plane cõuenit:qđ etiã rñ/
det de familiaribus negociis his/q̃ in ep̃lis:oratiõibus:Tuſculanis: qõnibus:cæ
teriſq; libris ſuis frequẽtiſſime ſcribit.Q uid torqueris Raphael?uis tibi cõce/
dã familiare uxoris/& filii exẽplũ ita poſitũ eſſe:ut hoc.Q .cæpio/qui p id tp̃s.
Vt alia quoq;:Q uæ in cauſa nihil ualẽt:ſiue ficta:ſiue ex hiſtoriis ſumpta? Cõ
cedo ea lege:ut ad unũ/qđ te interrogabo:rñdeas.In libris ad Herẽniũ nõne di

Rhe.ad herẽ
nium ex ſcho
licis cõmẽta/
riis Cice.edu
xit.

Exẽpla ſunt
i libris ad he
reniũ ex ora
tionibus Cic/
ſumpta.

xiſti exẽpla eẽ de ciceronis oratiõibus ſumpta? Rñde: Aut ſcriptũ tuũ ꝓferã:
Et ipſa exẽpla ꝓferã. Et dixi: & ſcripſi: & hoc uerũ eſſe fateor. Si hoc uerũ eſt:
& fateris: lege homo quartũ eiuſdẽ opis ꝓœmium. Quid in lapidẽ factus ta/
ces? Vides ſtupide cenſor quid dicit: ſuis ſibi utendum exẽplis: potiuſq̃ catonis
Gracchorũ | lelii | ſcipiõis | galbæ | porcinæ | craſſi Antonii. Si ſuis exẽplis utendũ
ꝓbat: & ciceronis adducit exempla: non cicero ipſe auctor eſt? non eẽ adhuc ti
bi auctor uidetur? Rurſus ſi alius eſt auctor: Dic cur ciceronis nullam fecit mẽ
tionem. Vnde queſo magis q̃ a cicerone ars ſumẽda? Vnde magis q̃ a cicerone
auctoritas petẽda? Vnde magis q̃ a Cicerone exẽpla oratoria adducẽda? Quis
rhetor melior? Quis pſtantior orator? qs rõnis dicẽdi accuratior: locupletiorq;
magiſter allegari poterat? Quæ opa ſtudioſius illi legẽda: q̃ oratorii ciceronis
libri: de quibus quantũ ademptũ fuerit: tantundẽ de ſui nominis & ingenii glo

Orationibus Ciceronis in ſunt uirtutes omnes.

ria adimi ipſe uoluit: Quãq; eiuſdẽ orõnes: de qbus ipſe ait. Nulla eſt enim ul
lo in genere laus oratoris: cuius in noſtris orõnibus non ſit aliqua: ſi nõ pfectio:
at conatus tñ atq; adumbratio. Pudet me deũ teſtor uiri eruditiſſimi iſtius pſti
gias: & nenias refellere: neceſſe tñ eſt peruicacis hoĩs ceruicẽ aliquãtiſp deprime
re: ne ſua iperitia teneras mẽtes ĩbuat: & a tulliana lectiõe auertat. Et quis ẽ nõ
a litteris: ſed ab humano ſenſu alienus: Qui putet auctorẽ Rhe. ad herennium:
qſqs ſit: antiquiſſimos illos: & duros oratores: multoq; iferiores uoluiſſe nõiare:
Vnum uero omittere Ciceronem: Qui lux eſt doctrinarũ oĩum: parẽs eloquẽ
tiæ: Rhetoꝝ oĩum: q apud græcos: pariter & latinos fuerũt: ſunt: & futuri ſunt:
optimũ: Maximũq; ſcilicet & ciceronẽ melius eſt omiſiſſe. Omiſiſſe oẽs cicero/
nis æquales | & æmulos: Hortenſiũ | Philippũ: Cæſarẽ | Saluſtiũ | Pollionẽ: Quis
credat eum auctorẽ non Ciceronẽ uoluiſſe: Non poſt Ciceronẽ quẽpiam alium

Herẽnius qs fuit.

adducere: Faceſſat hæc non ſcia | Sed uecordia tua raphael faceſſat: Nugæ ne
iſtæ | quiſquiliæq; tuæ in adoleſcentulorũ mẽtes repant. Confer bone uir pcepta
illa de inuentiõe cũ pceptis ad herenniũ: uidebis ſæpiſſime eadẽ eſſe: iiſdẽq; uer
bis in eiſdẽ clauſulis poſita. Cõfer herennii nomẽ cũ illis | qui tempore Ciceronis
fuerunt: dephendes illum Ciceronis neceſſariũ: familiarẽue fuiſſe. Qui heren
nius | Is ne fuerit: cuius meminit ꝓpertius? An cuius li. ix. Gellius: Neſcio. ſed ſi
cõiectura iudicare licet: cũ reor potius cuius ipſe Cicero in oratione cæliana: fa
cit mentionẽ: ubi familiarẽ fuiſſe illum ſuũ: ingenioq; | & dicẽdi genere pſtantẽ
oſtendit. hunc an aliũ ad atticũ: ut ſunt hoĩum ingenia: & uoluntatũ mutatões
flagitioſũ | & temerariũ uocet: uos uideritis. Satis ẽ mihi iſtius retũdere inſolen
tiã: q: ut ſolet oĩa temere | & negare | & affirmare: aſſeruit: nõ fuiſſe quẽq̃ herẽniũ.

Inſinuationũ tria tempora Cicero pri/mus excogi/tauit.

q familiaris fuiſſe Cicerõi uſq̃ memoretur. Patet iã tibi nouã | quã dicũt | artẽ Ci
cerõis eẽ? An adhuc q̃ris nodũ in ſcripto? Adhuc argumẽtũ q̃ris certũ? certiſſi
mum dabo. Certũ uis? certo certius dabo. Vide in prĩo ad herẽniũ libro qd di/
cit ubi de iſinuatiõe agit: Adhuc q̃ d cta ſũt arbitror mihi cõſtare cũ cæteris ar
tis ſcriptoribus: niſi qa de iſinuatõibus nos noua excogitauimus: q; eas ſoli nos

preter cæteros in tria tẽpora diuiſimus: Vt plane certã uiam & pſpicuã rõnem exordioꝝ haberemus. Hæc nõne fere ad uerbũ excerpta ſunt ex rhetoricis de īuentione? Si īficiaris. audi: ſi legere piget ipſe legam: Nũc īſinuatiões queadmodum tractari cõueniat deinceps dicendũ uĩ. Inſinuatione igitur utendũ ẽ: qum admirabile genus cauſæ eſt. Hoc ẽ (ut ante diximus) qũ aĩus auditoris īfenſus eſt. Id aũt tribus ex cauſis maxime fit. Si aut ineſt in ipſa cã q̃dam turpitudo: aut ſi ab his q ante dixerũt: iã quiddã auditori pſuaſum uidetur. Aut ſi eo tpe locus dicẽdi datur: qũ iã illi quos audire oportet defeſſi ſũt audiẽdo. Nõ ẽ hoc largumentũ firmiſſimũ? Eſt: qa taces. Elinguis factus es: q prius bilinguis. Patet ne iã rhetoricos ad herẽniũ Ciceronis eẽ? Audebis amplius contendere negare: tergiuerſari? ſcriptor alius nunq̃ ſe primũ faceret & ſolũ auctorẽ eius rei q̃ a principe. R o. eloquii. A rege eloquẽtiæ latinæ ſcriptæ fuiſſet tot ãnis ante. Poſſem infinita alia huius generis adducere: qbus ſole clarius oſtenderẽ: rhetoricos ad herenium libros non eẽ cuiuſq̃ niſi Ciceronis: ſi de hac re quenq̃ ueſtrũ ambigere uiderẽ: & nõ potius cupere de fœditate pronũciatiõis regiæ audire: qua barbareſcunt iam hi parietis & marmora.

De differentia theſeos & hypotheſeos: q̃d ſit cauſa q̃ genera cauſaꝝ: & q̃ a græcis aſyſtata dicuntur ex epiſtola ad Ioannem Gotium raguſinum. Theſis quid.

Caput Quadrageſimum.

THeſis chirius ait eſt res q̃ admittit rõnalẽ cõſiderationẽ ſine definitiõe pſonæ. Hypotheſis ſeu cõtrouerſia ẽ ut ĩproprio noĩe utãur: res q̃ admittat rõnalẽ cõtentionẽ cũ diffinitiõe pſonæ. Melius aũt declarabũtur exemplo. Theſis eſt qõ Huiuſmõi: an nauigandũ ſit: an philoſophãdũ? Hypotheſis es qõ huiuſmodi: an decernẽdũ duelli pmium? Nec deſũt q hic ẽt Hermagoram criminẽtur: Et appolodorus in primis: q negat quicq̃ aliud eẽ hypotheſin: quã theſin: & nullus momẽti eſſe diſcrimẽ pſonaꝝ: quãq̃ utrũq; hoc genus qõnis hermagoras diſtinxiſſe uideatur. Non minus. n. infinitã & indeterminatam eſſe hypotheſos q̃ theſeos qõnem. Nã qũ q̃ratur ſit nec ne aĩaduertẽdũ in horeſtem: non pſonã eſſe q̃ faciat qõnem ſed factũ: & nihil intereſſe an ita q̃ratur: ſit nec ne aĩaduertendũ in matricidã. Quod ſi ita eſt: nihil ĩter hypotheſin: theſinq; diſtare manifeſtũ eſt: Ad hæc noſtri primũ oĩum q̃litatẽ pſonarũ qõnum differentiã in afferũt: q̃ ipſis ẽt. hypotheſib9. i. cõtrouerſiis ſępe ſolẽt euenire: ut pũita & ĩpunita: honorata: & ĩhonorata: qũ q̃dã reqrẽda uideãtur ñ tã ex reꝝ q̃litate: quã quãtitate pſonarũ. Deinde illo ẽt diſtare hæc duo genera qõnũ: quod in theſi pſpectio ſit alicuius rei q̃lis ſit: in hypotheſi cõtentio. Et q̃tũ intereſt inter ĩſpectionem: & cõtẽtionẽ: tm̃ ĩter theſin & hypotheſin eẽ diſcriminis. Deĩde in theſi q̃rimus qd: oẽs oporteat facere. in hypotheſi qd unũ aut alterũ: aut paulo pluſres: certe diffinitũ hoĩm modũ. Etiã illa differẽtia accedit quod in theſi q̃ſi ignorantes q̃rimus: qd ſit optimũ factu: in hypotheſi quaſi ſciẽtes defendimus. Tum q; oĩs theſis de futuro ẽ: hypotheſis raro: qnimmo nunquã niſi de pterito: aut ẽt Inſpectio. Contentio.

niſi de p̄terito:aut ēt de eo quod agatur facit qōnē.Nemo.n.neq; reus fieri pōt:
niſi fecerit:aut feciſſe dicatur:neq; p̄mium/aut aliud huiuſmodi petere niſi iam
meritus ſit:aut meritū eē ſe cōtendat:Huic loco opponunt tyrānidis:& ꝓditio
nis reos:& ueneficii:& parricidii non ꝑpetrati:& ſi q̄ in eundē modū excogita
re pn̄t.In quo ſtudio criminādi falluntur:nā & in eoꝝ proditionis reus eſt/non
de futura requæritur/ideſt de ipſa ꝓditione:ſed de eo an ſuſceperit conſiliū ꝓ
ditionis:quod utiq; proceſſit : & de tyrannide æque:an cogitarit tyrannidem
& de parricidio non ꝑpetrato & de ueneficio.Ergo ſemp/aut de præterito/aut

Hypotheſis ꝓpria orato/ris.

de præſenti in hypotheſi naſcitur qō.In theſi cōtra nunquā/niſi de futuro.quæ
qum ita ſunt:ſatis eſt utriſq; declarata diuerſitas. Hypotheſim finitā/ac ſpe/

Cauſa quid. Negociū qd.

cialem cām ad oratoréq; potiſſimū ꝑtinentē Apollodorus(Vt ualgius interp̄/
tatus/eſt & fabius in tertio ſcribit)ita definiuit:Cauſa ē negocium oībus ſuis
partibus ſpectans ad qōnem Vel ita:Cauſa ē negociū:cuius finis ē cōtrouerſia
Negociū uero ita deſcripſit:quod illud ſit cōgregatio ꝑſonarū/locorū/tꝑorum/
cauſaꝝ/modoꝝ/caſuū/factorū/inſtrumentorū/ſermonū/ſcriptorū/ & non ſcri/
ptorū.Iſocrates cām eē ait/qōnem ciuilē finitā:aut rerū controuerſiā in ꝑſona
rum finitarū cōplexu.Cicero in topicis cām his uerbis definit:atq; oſtēdit/Cau
ſa certis ꝑſonis/locis/tꝑibus/actiōibus/negociis cernitur:aut oībus /aut pleriſq;
eorum.Idem auctor eſt in.i.Rhe.cām eſſe rē/quæ habet in ſe cōtrouerſiā in di/
cendo poſitā cū certarū ꝑſonarū interpoſitiōe.In ultimo de oratore ſic ſcribit:
oēm ciuilem orōnem in hoꝝ alterutro genere uerſari:aut definit a controuerſia
certis tꝑibus ac reis hoc mō:placeat ne a cartaginenſibus captiuos noſtros/ red
ditis ſuis recuperari:aut infinita de uniuerſo genere q̄rente:quid oīno de capti
uo ſtatuendū:ac ſentiēdū ſit:Atq; horū ſuperius illud genus cām aut cōtrouer

Cauſa/ſiue cōtrouerſia q̄. Quæſtio. Conſultatio. Cauſarū ge/nera tria. Ariſtoteles excogitauit genus demōſtratiuum.

ſiam appellant:eāq; tribus:lite.aut deliberatione:aut laudatione definiunt.Hæc
aūt altera quæſtio infinita:& quaſi ꝓpoſita conſultatio noīatur.Idē in.ii.græ/
corum diuiſionē de Rhetorica facultate diuidens ait:Diuidunt.n.totā rē in du
as partes:in cauſæ cōtrouerſiā:& in qōnem:cauſam appellant rem poſitā in di/
ſceptatione rerū:& cōtrouerſia:qōnem aūt rē poſitā in infinita dubitatione.De
cauſa p̄cepta dant:de altera parte dicēdi mirū ſilentium.Cauſarū itaq; quas fi
nitas:ac ſpeciales dicimus:tria eē genera oēs fere idonei artis ſcriptores eſſe cō
ſentiunt:& īprimis.M.Tullius:qui quāuis ſub aliena ꝑſona:ſcribit in li. de or.
Nam illud tertiū:quod a craſſo tactū eſt:& ut audio ille ipſe Ariſtoteles:q hæc
maxime illuſtrauit:adiunxit ēt ſi opus eſt:minus neceſſariū eſt:tn̄ in iiſdem li
bris poſtea ſcribit:Næc illud tertiū laudatiōis genus eſt difficile:quod ego ini/
tio:quaſi a præceptis noſtris ſecreuerā.Sed & qa multa ſunt orationū genera:
& maioris copiæ:de qbus nemo ꝑciperet:& quod nos laudatiōibus nō ita mul
tum uti ſolemus:totū hunc ſegregabā locū.ipſi.n.græci magis legendi:& dele

Laudationes gæcorum.

ctationis:aut hoīs alicuius ornādi:q̄ utilitatis huius forenſis cauſa laudationes
ſcriptaucrunt:Quorū ſunt libri:qbus Themiſtocles:Ariſtides:Ageſilaus: Epa

minundas:philippus:Alexander:alii laudantur.Noſtræ laudatiões:qbus in fo Funebris lau
ro utimur:aut teſtimonii breuitatẽ hñt nudã:atq; ĩornatã:aut inſcribuntur ad datio.
funebrẽ cõcionem:quæ ad orationis laudẽ minime accõmodata eſt.Sed tñ qm̃ Laudationes
eſt utendũ aliqñ:nõnũq̃ ẽt ſcribendũ:uelut.P.tuberoni africanũ auunculũ lau latinorum.
danti ſcripſit.C.Cælius:uel ut noſmetipſi ornandi cã græcoꝝ more:ſi quos ue
limus:laudare poſſimus:ſit a nobis quoq; tractatus is locus:in his tribus gene
ribus:oẽs ciuiles cauſas comprehendãtur:Demonſtratiuũ:delibetatiuum:iudi/
ciale.Quæ primum tria ita inſtituta eẽ uidentur quod laudes:ac uituperatiões Cauſarũ tria
dici:plurimũq; in capiendis cõſiliis:iudiciſq; finiendis operæ conſumi uideba/ genera.
tur:Vel quia(ut ĩ partitionibus oratoriis Cicero ſentit)tria auditorũ genera fe
cerunt:unũ quod ad delectationẽ cõueniat alterũ:quod cõſilium capiat: tertiũ:
quod de cauſis iudicet.Aut & melius etiã(qd̃ in primis Fabius Quintilianus
probat)qa omne oratoris officiũ aut in iudiciis ẽ:& manifeſtum habet genus:
iudiciale ſcilicet:Aut extra iudicia:& illud uel præteritũ habet tẽpus:& ſic ẽ de
monſtratiuũ(præterita.n.uel laudamus:uel uituperamus)Vel futurũ:& ſic eſt
Deliberatiuũ.Neq;.n.niſi de futuris quis conſulit:ac deliberat. Sunt & qui eã
partitionẽ a triplici locoꝝ differentia factã putent: Vt in Roſtris demonſtrati/
uum:in Curia deliberatiuum:in foro iudiciale.Alii laudatiuã materiã honeſto
rum:Deliberatiuã utilium:iudicialẽ iuſtoꝝ quæſtione cõtineri putant:celeri ma
gis:ac rotunda diſtributione:q̃ uera. Nam in laude præter honeſtatem iuſtitia
quoq;:atq; utilitas tractatur:& in deliberatiõe non utilitas magiſq̃ honeſtas at
tẽditur.ſed nec a iudiciis iuſtitia honeſtatẽ excludit:ſunt.n.illa tria genera mu
tuis quodã mõ auxiliis cõnexa:Demõſtratiuum autẽ:quod laus:aut uitupera/
tio:quale quidq; ſit:facile oſtendit:ac demonſtrat:quod a meliore parte aliquã
do Cicero & alii nonnulli laudatiuum appellant.quæ utraq; appellatio a græ/
cis effluxit:qui mõ εγκωμιαστικον modo επιδεικτικον Dixerunt.Eſtq; de Laudatiuum
monſtratiuum:ſiue laudatiuum genus:quod circa laudem:uituperationẽq; cer genus.
te alicuius pſonæ uerſatur.In quo alioqn genere uerſamur nõ ſolum :qum lau
damus:uituperamus ue:ſed & qum querimur:conſolamur:concitamus:terre/
mus:minamur:placamus:cõfirmamus:interptamur narramus:depcamur: gra
tias agimus:gratulamur:obiurgamus:maledicimus:mandamus: renũciamus: Concionale
ſupplicamus:& id genus multa.Deliberatiuum:quod & cõcionale Ariſtoteles genus.
appellat:eſt quod in cõſultatione poſitũ habet in ſe ſuaſionem:& diſſuaſionem:
ideſt cauſæ dictionẽ ad utranq; partẽ:ut an Carthago tollenda ſit Iudiciale ge
nus eſt:quod in cõtrouerſia poſitũ habet in ſe accuſationẽ:in iis ſcilicet:in qui Defenſio ad
bus de pſona agitur:aut petitionẽ:qũ de rebus futuꝝ eſt iudiciũ:cũ defenſiõe: utrãq; partẽ
Hoc ad utrãq; ptem refertur.Neq;.n.ſtatus ex intẽtione tñ ſiue depulſionẽ eẽ pertinet.
põt.Oẽs itaq; cauſaꝝ ſpecies in his tribus generibus cõphenduntur.Nec earũ
ulla erit in qua nõ laudare:aut uituperare:ſuadere aut diſſuadere:intendere qd
aut depellere ſit neceſſe. Illud aũt in primis aĩaduertendũ:atq; ſciendũ fuerit:

Ciuiliū cauſarum genera: Aſyſtata.
Cauſa nō eſt ſi cōſtitutio non eſt.

ciuilium cauſarum:quæ modo finitæ ſint/quaſdam ſubſiſtere : unde & ſtatus
duci poſſunt:& has tantum oratori recipiendas:quaſdam non ſubſiſtere : quæ
aſyſtata græci appellant: & has in diſceptationem uenire non poſſe.Sunt autē
aſyſtata ideſt inconſiſtētes.Marius Fabius in priore commentario ait:Igitur ſi
cōſtitutio non erit/nec cauſa eſſe iudicanda eſt:Eſt enim aſyſtata controuerſia.
Chirius cōſultus:Quæ inquit materiæ non cōſiſtunt/quæ aut depulſionem nō
habēt:aut quæ impudentem/aut turpem habēt depulſionem.Hæc a grecis ap/
pellātur aſyſtata.Incōſiſtentes aūt cauſæ fiunt.ſcd̄m ipſū & Hermagorā mo/
dis q̄ttuor.Qū ē Elipuſa/Iſaruſa/monomeres/ & aporos/Elipuſam aiūt:qū cā
in iudiciū uenit/idoneas circūſtātias nō habēs:ut ſi furti qs accuſetur:cuius ui

Aſyſtata q̄tuor modis.
Elipuſa
Iſaruſa
Monomeres

tā cōſtet integrā eſſe.Iſaruſam appellant:qum eadē ab utraq; parte dicuntur:&
nihil uni magis/quā alteri ꝓpriū affertur:ut duo uicini adoleſcentes:qū ſpecio
ſas uxores haberent:noctu in uia obuii facti ſunt:Et ubi illuxit:accuſant ſe iui
cē adulterii.Ibi.n.quicqd altera ps attulerit:& altera allatura ē.Monomerē uo/
cāt:qū cā ex altera tantū parte cōſtat:ex altera nihil afferri pōt:ut leno qua pte
uenturos ſciebat adoleſcētes:nocte foucā fecit occultā:in ea adoleſcētes pierūt.
Accuſatur leno:qđ mortis cām p̄ſtiterit.Hic.n.Lenonis nulla ē defenſio.Apo/

Aporos.

ron dicūt:qū iudex in cā nō inuenit qd iudicet:Vt tres ſimul iter ingreſſi ſunt:
duo tantū reuerſi:ſe inuicē cædis accuſant.Hic.n.iudex nō inuenit:qd ſeq̄tur.
Fabius in.iiii.ponit ſimile exemplū his uerbis:euenit aliqñ in ſcholaſticis con
trouerſiis:qđ in foro an poſſit accidere dubito:ut eodem colore ps utraq; uta/
tur.Deinde cum pro ſe quiſq; defendat:ut in illa controuerſia: Vxor marito di
xit:Appellatam ſe de ſtupro a priuigno:Et ſibi conſtitutum tempus /& locum
Eadem contra filius detulit de nouerca:Edito tamen alio tempore:ac loco:quia
pater in:eo quem uxor prædixerat.filium inuenit:in eo:quem filius uxorem.Il
lam repudiauit:Qua tacēte filium abdicat.Nihil dici poteſt pro iuuene:quod
non idem ſit pro nouerca:ponentur tamen omnia communia:deinde ex perſo
narum comparatione:& iudicii ordine:& ſilentio repudiatę argumenta ducē/
tur:Iudex neſcit in hac cauſa iudicare:nec in illa : qum alter ab altero & con/
tra ab altero alter illum dicat occiſum:& aliud ad probandum nihil ab utroq;
afferri poſſit deficiēte circunſtantia. Aliud uel caliginoſius aſyſtati exemplum
habens non nullam alioquin ſpeciem probabilis:conſiſtētiſq; materiæ ſub apo
ro conprehenſum.Hoc tale eſt .Petebat quis ab alio uſuram pecuniæ creditæ:
Ille pecuniam accepiſſe confitebatur :ſed depoſitam.Icc irco uelle reſtituere ſor
tē ſine uſura.Pendente iudicio/lex interea de nouis tabulis lata eſt.Repetit cre
ditor pecuniā tanq̄ depoſitā:retinet alter tanq̄ creditā.Non.n.hic iudex uidet:
qd ſibi in ſentētia ferēda conferre poſſit:qū petitor idem interdū crediſſe:inter
dum depoſuiſſe affirmet:& ille alter īterdū depoſitā accepiſſe:interdū creditā:
& neuter ſua priore:ſed uterq; alter alterius præterita ſnīa utatur.Sunt & aliæ
præterea aſyſtatorū apud alios ſpecies:quæ quia ex harū ſimilitudine facile di

gnoſcentur:non multū attinet memorare:ſi tamen curioſus fueris Fortunatia/nū qui adhuc in manus ꝓphanoꝝ nō uenit:ad te dedi:in quo omnes Aſyſtatorum figuras uidere poteris:quas ex uariis artium ſcriptoribus ille collegit.

De exordioꝝ gñibus:artificio:& ordine:quæ ex oronibus Ci.ꝓbātur:ex epiſtola ad Antonium Condulmerium Senatorem Venetum. Caput.xli.

PRælectionē : quā publice habui ſupioribus diebus:qū publice ꝓbaueris tātus & orator:& ſenator:ad te dare cōſtitui nō docēdi gratia:Sed emendandi.Agnoſco humanitatē tuā:Nec dubito te deſcenſurū:ut cēſoria minerua tua caſtiges:quæ minus bene dicta uidebūtur:Cādideq; a calūnia tuearis:quæ nō iprobāda duces.Sūt exordiorū mēbra:ſiue ptes duæ:principiū:& īſinuatio:Principiū larga quadā rōne ita appellatū:quod prima cuiuſuis rei ps atq; aditus principiū noīatur:expſſius magiſq; ꝓprie græci(ut Quint.docet) procemion appellant:q̄ latini:q; principiū:& exordiū nō tātū orationis initiū:ſed cuiuſq; rei ſignificāt.Procemiū uero illā partē dūtaxat:quæ ante igreſſum rei ſit:de q̄ mox latius dicēdū ſit:nominarūt.Siue ppea quod ωδ'η cātus ē:Vñ & cytharœdi pauca illa:quæ ante legitimū certamē emerēdi fauoris gratia pcinunt ꝓœmiō appellarūt.Siue qđ οδ'οσ uiā græci dicunt:id qđ añ rei igreſſū ad cōciliandos ſibi iudicū aīos pſantur:oratores ꝓœmiū uocauere.Neq; enim utēdi ꝓœmii alia rō eſt:niſi ut auditores in cæteris grate audiēdis:ac pcipiendis p illud diſponātur.Inſinuatio:quod in ſinū.i.in pectus:atq; aīum clā obrepat a nobis dicta:a grecis ea ratione:qua & exordium epodos appellatur:quod exquiſitiore quadam ratione:maius quiddam:atque difficilius ſupra procemii reſpectum habeat. Quinti.in quarto orato.Inſtitutionum ait: Quidam exordium in duas partes diuidunt:in principium:& inſinuationē:ut ſit in pricipiis recta beniuolētiæ:& attētionis poſtulatio q̄ qum in turpi genere cauſæ eſſe nō poſſit: Inſinuatio ſurrepat animos maxime:ubi frons cauſæ non ſatis honeſta eſt:uel quia res ſit improba:uel quia ab hominibus parum probetur: &c. Ante omnia:quod Tullius in.ii.de or.ſcribit:memorandum : Quæcunq; præcepta principiorum:& narrationum:in totis orationibus eſſe conſeruanda.Nam nobis beniuolum iudicem facilius facere poſſumus in curſu orationis:q̄ qum omnia ſunt inaudita:docilem autem non qum polliceor me demonſtraturum: ſed tum:qum doceo : & explano . Attentum uero credo tota actione excitandis mentibus iudicum:non prima denunciatione. Sic qum narrationem uerisimilem eſſe:& apertam:& breuē in præceptionibus legimus.Si hæc narrationis magis putamus ꝓpria:q̄ totius oronis ualde erramus. Quaobrē exordiamur:finalis cā ex triplici utilitate colligitur:docilitate attētione:beniuolētia:ad quæ oīum oronum pricipia referuntur.Etenī auditoꝝ animi aliq̄ haꝝ rōnum ad perpetuam orationē audiendā diſponuntur:Delectatione:utilitate:honeſtate:Quæ tria & ſi ſub uno quoq; eorum cōmodoꝝ docilitatis:attentionis:beniuolentiæ comprehendi poſſunt:quibuſdam tamen ducti rationibus delectatio

Exordiorum duo genera.

Principium.

Procemium melius:q̄ principium.

Inſinuatio unde Epodos.

Exordiorū pcepta ſeruanda ſunt in totis oronibus.

Exordii utilitas triplex.

nem docilitati:utilitatem attentioni:honeſtatẽ beniuolẽtiæ attribuemus. Nam qui aliqd doceri/ac diſcere cupit:cũ ut audire delectet neceſſe ẽ. Quæ uero utilia uidentur:ea in primis attẽtionẽ auditoribus iducere ſolent. At quæ honeſta laudabiliaq; habẽtur:ea gratioſis/fauẽtibuſq; aĩs excipiuntur. Sunt uero illa tria cõmoda docilitas/attentio/beniuolentia:oĩbus exordiis:nec principiis magisq̃ inſinuationibus cõia tametſi aliter principio/aliter iſinuatiõe(ut poſt dicetur)parantur. Vbi ait Ci.ſi dubiũ &c. Illud primũ in qõne occurrit:qd ita ꝓpoſitis a Ci.in rhe.ad Herẽ.q̃ttuor cauſarũ generibus honeſto:turpi dubio humili:nõ eo quo ꝓpoſuit/ordine ꝓſequatur:ſed a tertio/ac penultio potiſſimũ incipiat:ubi hoc breuiter licet rñdere:qa principio obſeruatiões traditurus/ab iis generibus uoluit incipe:qbus ipſa neceſſario principia iũgãtur. Sed in honeſto cauſæ genere/nõ neceſſario(ut ſtatim dicetur)exordimur: In turpi uero nõ principio/ſed inſinuatione utẽdum eſt. Qd ꝓximũ/ac ſeq̃es fuit dubium.ſ.fuerat explicandũ:unde carere iudicio cõſtat:qui arbitrãtur librariorũ negligẽtia ordinem mutatum. Quamobrem uero in dubio cauſæ genere a beniuolẽtia ma

Beniuolentiæ auſpicium in cauſa dubia.

gisq̃ a docilitate aut attẽtiõe principiũ cõſtituendũ ſit:rõ ab Ci.adducitur: Ne qd.ſ.turpitudinis ps nobis obeſſe poſſit. Ex quo illud meminiſſe oportet: De dubio cauſarũ genere/quod anceps alias appellatur:quaſi piculoſus tractatus: aut argumẽtatio:unde & pro mortifero/& periculo proximo uſurpatur: Liuio Pli. Virgi. Cice. cæteris. Ambiguitatem huiuſmodi qualitatis in cauſis/ex uariis circunſtantiis oriri. Proinde quod honeſtũ in cã fuerit:id oportebit quãtũ fieri poterit:augere/atq; ornare: Deinde qd turpitudinis fuerit paulatim attingere: idq; quoquo modo licuerit:infirmare:ac refellere. Interiq; ab auditoribus.i.iudi

Orõnis ꝓ Cn. Planco principium.

cibus: Ab aduerſariis ẽt:ſi cõmodũ uidebitur:beniuolẽtiam captare. Tale illud eſt pro Cn. Planco Ci. principiũ: Qum pp egregiam/& ſingularẽ Cn. Planci in dices in mea ſalute cuſtodienda fidẽ. In arte/quæ dicitur uetus:ſic inqt. Anceps genus cauſæ ſi dubiam iudicationẽ habebit:ab ipſa iudicatione exordiendum:

Orõnis Cice. ꝓ.M. Scauro exordiũ. Orõnis pro Scauro cã.

ſin aũt partem turpitudinis/& partẽ honeſtatis hẽbit beniuolẽtiã captare oportebit: Vt in genus honeſtũ cauſa tranſlata eſſe uideatur. Igitur in ancipiti genere ſi res turpis erit:aduocabimus iudicẽ ad pſonæ dignitatem:ſi pſona turpis: ad/rei dignitatẽ. Ita dicemus:ut plus fiduciæ in honeſtate:q̃ metus in turpitudine hr̃e uideamur. Cã Ci. pro. M. Scauro dubia fuit. Quare Ci. qũ pro eo diceret:nitebatur dignitate pſonæ Scauri:nã ex altera parte p̃mebatur turpitudine criminis de pecuniis repetũdis:quod dignitate perſonæ contegeret:non tamen hoc fecit nimium exultanter:ſed expreſſit nonnullam metus ſuſpitionem.

De artificio exordioꝝ ex epiſtola ad Antoniũ Cõdulmerium. Caput.xlii.

Humiliũ cãrum exordiũ Virgilii locꝰ.

ATtentionem/docilitatemq;/quæ mutuis inter ſe nexibus iungũtur:humilibus cauſis in primis ſuffragrari quiſq; facile ex eo uiderit:quod in uilibus/humilioribuſq; rebus dignoſcendis ſolemus omnes negligentiores eſſe: niſi aliquo modo eiuſmodi humilitas ſubleuetur. Hinc Virgili.de

apibus ſcripturus ꝓponit:ſe deinceps aerii mellis cæleſtia dona executurum/& admirāda leuiū rerū ſpectacula:& magnanimos duces/totiuſq; gētis mores/ſtudia/pupulos/& ꝓlia:uti Seruius & Victorinus notarūt. Cicero quoq; ꝓ Archia poeta:quē ciuitate donatū cōtra Gracchū tuetur:non ſecus exorſus eſt:ac ſi de cuiuſuis excellētiſſimi uiri fortunis/atq; ſalute fuiſſet dicturus: Si qd inqt eſt ī me ingenii iudices:qđ ſentio/q̄ ſit exiguum:aut ſi qua exercitatio dicēdi:in qua me nō inficior mediocriter eē uerſatū:aut ſi huiuſce rei ratio aliq̄ ab optimarū artiū ſtudiis/ac diſciplina ꝑfecta:a qua ego nullū confiteor ætatis meæ tp̄s abhorruiſſe:earū rerū oīum/uel in primis hic. A. Licinius fructū a me repetere ꝓpe ſuo iure debet. In admirabili (ut inqt Fortunatianus) lōgioribus principiis uti debemus. Et purgare ſuſpitiōes/dimiſſeq; loq. Præterea q̄ri de falſo crimīe illato/& falſa īfamia cōpoſita aduerſus nos ꝑ inuidiā. Igitur ſi res ꝑ ſe turpis eſt: & negari pōt:a beniuolētia principiū cōſtituemus. Si negari nō pōt:qa negādo rē manifeſtā/potius odiū/quā beniuolētiā cōcitaremus:ad inſinuationē cōfugere debemus:quēadmodū Cæſar pro cōiuratis dicturus: Vt apud Saluſtium patet. Beniuolētiā tñ cape poterimus:ſi nacti erimus:aliquod turpe ab aduerſariis nuꝑ:cōmiſſum:ut Cicero pro. Q. Ligario. Bene qū cā:& ꝑſonæ:& facti īuidia laborat:nō iam apto principio:ſed occulta q̄dā:& ſubdola rōne in auditoꝝ animos irrepere oportet. Quis.n.facile ferat oratorē apte:aut īpugnātē hōeſta:aut defendētē turpia? Fallit uero auditorē ſæpe orator diſſimulatione: aut alterius rei/uel ꝑſonæ ſubiectiōe. Quod qūo fiat:poſt ſi licuerit:dicetur. Opportun⁹ cā: ſatiſq; fauorabilis ad cām īgreſſus ab aduerſarii turpitudine uidetur. Ita.n.fit: ut & minorē ille in eā fidē/auctoritatemq; hēat:& nō ſecius de illo/q̄ de reo agi oportere iudices putēt. Talia pricipia ſunt pleraq; apud. Demoſthenē. Tale illud ē Ciceronis ꝓ Ligario principiū:quo. Q. Tuberonē īprudētiæ arguit:q Ligariū eius criminis accuſet:quo ille ipſe/atq; eius pr̄ æque teneatur. Ita enī diuina quadā (ut Quinti. ait) Ironia pace quorūdā græcoꝝ/qui nimiū ſibi arrogātes/in Fabiū cornua dirigere nō erubuerunt:in aduerſariū exorſus eſt. Nouum crimē. C. Cæſar:& ante hunc diem inauditū. Q. Tubero propinquus meus ad te detulit. Q. Ligariū in Africa fuiſſe/& paulopoſt. Habes igitur Tubero:quod ē accuſatori maxime optādū:cōfitētē reū:ſed tñ hoc ita cōfitētē/ſe in ea ꝑte fuiſſe:qua te:qua uirū oī laude dignū patrē tuum. Itaq; prius de ueſtro delicto cōfiteamini neceſſe eſt quā ligarii ullā culpā rephēdatis. In humili genere exordia debent eſſe ꝓxima ſermoni. Non ſententiæ alte petitæ:nec uerba nimis ornata. Rē/q̄ propria ſit/ad cōmunitatem reuocare debemus:& dicere oīum interesse illā uindicari:nec tam oportere ſpectari magnitudinē rerū/& ꝑſonarū/quā rōnem æqui/& iniqui:quorum eadem uis ſit in minimis/q̄ in maximis. Sic attētos reddemus auditores. Præterea dicemus pauperi rem paruā/ꝑinde eſſe graue dānum:ac diuiti rem magnā. Vnde apud Quinti. pauper/qui conqueritur de diuite:q ab eo apes ſint uenenatæ:ſic inqt ad iudices; Vnum oro:ne cui mi-

Exordiū ōrōnis ꝓ archia.

Admirabilis generis cauſæ exordium.

Orō Cæſaris apud Saluſtium.

Ligarianæ orationis principium.

Turpis cauſæ exordium.

Aduerſariorū crimīatio.

Ligarianæ principiū.

Ligarianæ principium.

Diuina Ironia.

Hūilis generis exordia.

Declaratiōis Quin. locus.

nor dignitate ueſtra uideatur cã litis meæ. Ante oĩa nõ debetis ſpectare:ut pau per magna pdiderim:ſed quãtulũ eſt:quod abſtulerit mihi diues:minus eẽ: qđ reliquit. Cicero in utraq; arte ſentit:i honeſto genere:licere nobis uti:aut abſti nere exordio. Ex Hermagoræ ſnĩa idẽ negat in genere cãæ honeſto p̃ſandũ eẽ. Nã ſi inqt cõciliandæ beniuolẽtiæ:emerẽdiq; fauoris gratia præfari ꝑcipimur: in bonæ opinionis themate:ii utiq;:qui audiunt:ſua ſpõte nobis propicii:ac fa uentes ſunt: Nihil attinet apparare id nobis p̃fatiõe:qđ ſine illa nihilominus pa ratum eſt. Quæ qdẽ ratio tãtiſper aliqd habet momenti:ſi cauſæ honeſtas ante auditoribus pſpecta ſit:q̃ de ea ulla ex parte cœptũ ſit agi. Cæterũ qum multæ ſint cauſæ:uel honeſtiſſimæ:quãtũ in ipſis eſt:ſed non uſq; quaq; primo orõnis ingreſſu:niſi ita eẽ oſtẽdantur:auditoribus notæ:in iis nõ mõ liberũ nobis non eſt:uti:uel nõ uti principio:ſed utiq; ſemp:quo cauſæ honeſtatẽ oñdamus:p̃ſan dũ eſt. Sed & incõgruum nihil ẽ: Benignos iudices:benigniores p̃fatione face re: Et qum offenſos aduerſariis uideamus:offenſionẽ illã augere. Nunqđ reſtitu to patriæ:ac ciuibus p Cæſarẽ. M. Marcello: Cicero:q pro eo tantopẽ laboraue rat:honeſtiſſimũ cãæ genus nõ habuit:ipſi Cæſari gr̃as pro eo acturus: illiuſq; clæmẽtiã:benignitatẽq; laudaturus? Sed nunqđ ꝑpterea nõ exorſus eſt? Immo uero beniuolẽtiã ſtudioſe ẽt:ab ipſo Cæſare:a re ipſa:nõ nihil & a ſe ipſo:prin cipio:cõciliauit:oſtẽdẽs Cęſaris mãſuetudie:& clæmẽtia factũ eẽ:ut ſilẽtio:quo antea ñ metu aliquo:ſed dolore:uſus eẽt:finis ĩpoſit⁹ ſit: Marciq; Marcelli reſti tutione uocẽ:atq; auctoritatẽ ſuã ſenatui:ac reip. cõſeruatã:ac reſtitutã eẽ. Ve rũ illud facile cõceſſerimus:p̃fationes hmõi cũ liberiores:tũ breuiores:atq; ala criores etiã cõuenire:pauloq; erectiores:plenas ẽt dignitatis ſine iactãtia:ſed cũ cõfidẽtia. Tali procemi'o uſus eſt Cicero:qũ de cõiuratoꝝ aĩaduerſione loquere tur. Video inqt. P. C. In me oĩum ueſtrum ora:atq; oculos eſſe cõuerſos &c. Sed nihil ꝑfecto prohibet in iis etiam:quæ uti ſunt:ita & omnibus probantur ho neſta:ſi non neceſſitate:ſaltem pro rei ornamento:principio uti:queãdmodum choraules:i haredos:& id genus artifices uidemus quædam ante legitimũ can tum:quo qui alioquin intenti ſunt:etiam attentiores fiant:præcinere. Oĩs enim ſpectatione:digna oratio:principio carens:truncã:ſineq; capite eſſe uidetur. At ſi ullum omnino orationis genus ſit:in quo liceat principio abſtinere:illud deli beratiuum præcipue eſſe affirmauerim:quod qui conſilium accepturus ſit:ſpõ te ſua ſatis docilis:atq; attentus eſſe debet.

Ci. locus. Hermagoræ error. Honeſto in genere p̃ſandum eſt. Orationis p Marcello exordium. Præfationes ĩ cã honeſta. Orationis de cõiuratis pœmium. Oĩo ſine pœmio eſt truncã:& uelut ſine capite. Deliberatiuõ in genere. licet abſtinere procemio. Honeſtis in cauſis ſi principio uti uolemus. Exordioꝝ duo genera ĩ cãs honeſtis.

De artificio exordiorũ ex Epiſtola ad Antoniũ Cõdulmeriũ. Caput. xliii.

DVo principiorũ genera maxime ꝑbantur in cauſis honeſtis:unum:quo ipſius cauſæ honeſtas auditoribus ĩnoteſcit: Quid enim attinet (ut pau lo ante dictum eſt) honeſtam nos cauſam habere:ſi ita eſſe auditoribus nõ cõſtiterit? Quaobrem breuiter oſtendere oportet:quare cauſa ipſa:quã agi mus:honeſta ſit. Id Cicero cũ alias multis in locis:tum in eius orationis princi pio:quam de Cn. Pompeii imperio ad populum habuit:q̃ plane oſtendit: Vbi

qum & tẽpus: & cætera ſibi ad dicẽdum ex ſnĩa data cẽ ꝓpoſuit:id ait ſibi maxime Lætandũ eſſe:quod talẽ habeat cãm:in qua nemini oro deeſſe poſſit:quã/do de ſingulari:eximiaq; Cn.Põpei uirtute ſibi ſit dicẽdum. Alterũ uero exor/dii genus in cauſis honeſtis eſt:qum carũ rerũ:de qbus dicturi ſumus:ꝓpoſitione dociles facimus auditores.Q uod optime tũc fieri poterit:quãdo de qbus dicturi ſumus:ea ſunt:quæ qſq; facile intelligit:honeſta eẽ:aut aliquo modo ad ſe ptinere.Vt illud Ciceronis in.M.Antoniũ principiũ:Anteq̃ de rep.Patres con. dicam:ea:quæ dicenda hoc tpe arbitror:exponam Vobis breuiter cõſilium:& profectionis:& reuerſionis meæ.Alibi in eũdẽ.Paruis de rebus:ſed fortaſſe ne/ceſſariis cõſulimur Patres con.De Appia uia:& de moneta. Cõmode Tullius: ubi principio uti non eſt neceſſe:ab iis præcipit orationem incipiendã:quæ & ſi facti expeditionẽ cum aſſeueratione habent:multum tamen etiam faciunt ad attentionẽ:uel docilitatẽ cõciliãdam.Nam quæ a lege:firmiſſimoue noſtræ cauſæ adiumẽto initia ſumũtur:ea nimirũ fidei multũ:ac ueritatis quãdã præſeſe/runt opinionẽ.Vnde fit:ut præter eãquã habẽt:uim cõfirmatiuã:& attentionis præterea plurimũ:ac fauoris excitẽt.A lege itaq; uel a more illud eſt Ciceronis principiũ in Rullum pro lege agraria.Eſt hoc in more poſitũ.Q uirites:inſtitutoq; maiorum:ut ii:qui beneficio ueſtro imagines familiæ ſuæ cõſecuti ſunt:eã primã habeant concionem:qua gratiam beneficii ueſtri cum ſuorũ laude con/iungant.A ſcriptura uero:quæ multum iure aſſeueratiõis uidetur habere:illud ultimæ Antonianæ initium eſt.Vt ex litteris:quæ recitatæ ſunt Patres con.ſceleratorũ hominum exercitum cæſum:fuſumq; cognoui.A fortiſſimo cauſæ adiumento illud Cicerõis pro ſe ad equeſtrẽ ordinẽ:ordinẽ orõnis initiũ haberi poteſt.Si quãdo inimicorũ impetum propulſare:ac propellere cupiiſtis:defendite nunc uniuerſi unumqui ne omnes uno conciderctis ardore:mei capitis periculo non dubitaui prouidere.Nec quicq̃ ante beniuolos:attẽtos:dociles:q; pro cauſarum qualitate:auditores faciendos præceptum eſſet:niſi & quibus rebus ipſa exordiorum commoda nobis pararemus:ſubiungatur.Itaq; de his rebus præcipiemus:primum ita de docilitate:poſt de attentione:poſtremo de beniuolentia exequemur.Q m̃ igitur docilẽ:attentũ:beniuolũ:auditorẽ uolumus:de his non nihil diſſeramus. Eſt docilitas prõpta qdã audiẽdi diſpoſitio:cũ addiſcẽdi ſtudio cõiũcta.Nã is docilis eſt(uti Ci.ait)qui attẽte uult audire.Ex quo qui docilis eſt:is & attẽtus ſit:neceſſe eſt.At nõ ſemp e cõtrario:ut mox dicetur. Attentio eſt ad audiẽdũ diſpoſitio rerũ nouitate:aut magnitudine:uel etiã officii gratia facta.Hæc a docilitate ita differt:quod illa quãdã ſemper audiendi alacritatem:ac uoluptatẽ habet:hæc qñq; uel graui animi offenſione pcipitur.Vt ſi graue auditoribus periculum iſtare propoſuero:& cui non facile ſit occurrere:hic utiq; rei magnitudine:ad ipſoſque auditores pertinente:attentionem:non autem docilitatem fecero:niſi & quibus rationibus id declinari:aut ſuperari poſ/ſit:me dicturum propoſuero. Beniuolentia autem(prout propoſito conue/

Pompeianæ exordium.

Philippicæ primæ principium.

Philippicæ ſeptimæ principium.

Principium quale ubi nõ eſt neceſſe eo uti.

Exordio a le/ge:aut aliquo firmiſſimo cauſæ argu/mento.

Orationis ꝓ lege agraria principium.

Philippicę ultimæ initiũ.

Orationis ad eqtes initiũ.

Docilitas.

Attentio.

Beniuolẽtia.

nit)eſt qua rerũ|perſonarũue qualitate|grate aliqd|fauorabiliterq;:ut dicamus: inducimur. Habent quoq; tres hæ uirtutes quendã non ſuperfluũ præceptiõis ordinẽ:ut doctrinæ rõne|quod horum facillimum ſit|pponatur:tum quod minus facile poſtremo quod pluribus fiat rationibus. Docilitas enim uno ſemp modo oritur. Attẽtio tribus pcipuæ modis:aut quattuor ad ſũmũ: Beniuolẽtia pluribus(ut ſuo loco dicetur)contrahitur. Docilitas breui cauſæ expõne ſatis liquet. Eſt enim humanis ingeniis hoc in primis inſitũ:ut cuiuſuis rei cuẽtũ: finemq;|uti optimum quiddã| in omnibus ſemp attendant:quẽ eo patientius: attentiuſq; expectant:quo & pprius illum eſſe:& ubi futurus ſit|ante didicere. Id uero fit breuitatis ſpe|& ordinis propoſitione. Huiuſmodi pro Cn. Rabirio principiũ eſt:quo & qd ſit dicturus:& quo ordine breuiter pponit. Et ſi inquit Quirites non eſt meæ cõſuetudinis initio dicendi rationem reddere:qua de cã quenq̃ defendã. Propterea quod qum oĩbus ciuibus in eoꝝ periculis ſemper ſatis mihi iuſtam cauſam neceſſitudinis eſſe duxi:tum in hac defenſione capitis famæ|fortunarumq; oĩum. C. Rabirii pponenda ratio eſſe uidetur officii mei.

Quibus modis attentionẽ faciamus enumerare licet parui operis non ſit|breuiter enumerabo: Eorũ. ſ. propoſitione:quæ magna ſint|noua|inuſitata:quæ publicum aliquod cõmodum:ſiue humanum ſit:ſiue diuinum:cõtineant:uel eorũ qui audiunt|aliquã habeant rõnem. Ex quo eni unicuiq; horũ eſt inſitum:ut diſcendi ſemp|ſciendiq; cupiditate ducatur: Tanto omnes ad intelligendum arrẽctiores fiunt:quanto quæ ſe intellecturos putant|uel honeſtiora|uel utiliora:aut etiam delectabiliora cognitu eſſe|ſibi proponũt. Magna uero ea appellamus quæ cõem ſui generis formã excedũt:uti magnũ crimen diceretur:patriã hoſtibus prodidiſſe:aut parentibus manus:uel ſacris ædibus faces inieciſſe. Noua ea dicũtur:uel quæ nuper facta:uel alias nunq̃ facta ſunt. Inuſitata dicuntur: quæ & magni ſunt momẽti:& raro alias accidiſſe credantur. Hæc nãq; ſingula:& ſi ſeparatim attentionẽ reddere:& merito ſatis facere uidentur pleruq; tũ oĩa:aut pleraq; cõiungi ſolent:uti in illo pro. Q. Ligario principio memorato: Nouũ crimen. C. Cæſar:& ante hunc diẽ inauditum. Q. Tubero propinquus meus ad te detulit. Hactenus qũo ex ſua cauſarũ forma & qualitate attentio fieret|expoſui: Nunc quomõ ex finali cauſa eã ipſam attentionem facere poſſimus:breuiter oſtẽdam:earum. ſ. rerum ppoſitione:quæ publicũ aliquod|priuatumue cõmodũ concernãt. Superioribus enim de cauſis nobiliũ imprimis animi excitantur:hiſce aũt facile omnes mouẽtur. Optimates nãq; cum ppriæ:tũ reip. utilitati|atq; ornamẽto fauent. Vulgares ſuis maxime cõmodis mouẽtur. Oẽs fere publicæ religionis opinioni libẽter accedunt. Hæc fere omnia illud in Catilinam Ciceronis principiũ cõplexum|uidetur. Remp. Quirites/uitãq; omnium ueſtrũ|bona|fortunas|cõiuges|liberoſq; ueſtros|atq; domiciliũ clariſſimi imperii|fortunatiſſimam|clariſſimãq; urbem hodierna die|deorũ immortaliũ ſũmo erga uos amore|laboribus|conſiliis| periculiſq; meis ex flãma| atq; ferro:

Docilitatis beniuolẽtiæ: & attentionis ordo.

Rabirianæ orationis exordium.

Attento quibus compare tur.

Magna quę.

Noua quæ.

Inuſitata.q̃

Ligarianæ orationis principium.

Attẽtio ex finali cauſa.

Orationis in Catilinã principium.

ac pene ex faucibus fati ereptã:& uobis cõſeruatam/ac reſtitutã uidetis. Præ-
ter cauſæ qualitatẽ/atq; expectationẽ foris etiã nõnulla aſſumi poſſunt:quæ ad
attentionẽ faciant.Ea ſunt ex pſona maxime noſtra.Si iudices/alioſue:quos no
ſtræ cauſæ cognitores eẽ uolumus:rogemus:uti attẽte audiant. Sed attẽden-
dum raro hoc attentionis genere alias utendum:niſi qum & actoris pſona bo-
næ ſatis apud auditores exiſtimatiõis ẽ:& quædã præterea præmiſſa ſint :quæ
cauſæ fauorẽ paraſſe uideãtur.Q uẽadmodum pro ſex.Roſcio Ci.fecit.Q ua-
propter uos oro.atq; obſecro Iud.ut attẽte bona que cũ uenia uerbã mea audia
tis.Præceptum hoc/uti diximus:Docilitati/attẽtioniq; pariter cõe ẽ:numero res
exponendæ ex Ci.pcepto:Attẽtius nãq; ea facile audiuntur:q̃ ordine quodã/nu
meroq; cõprehenſa fuerint:atq; pposita:q̃ in qbus quid/qũoq; expectandũ ſit:
non intelligitur.Eſt uero quantũ ad hoc pertinet/duplex p numerũ expoſitio.
Vna quidẽ explicita quũ certus dicendoꝝ numerus pponitur.Vt tribus/aut q̃t
tuor de rebus: Vobis ac reip.in primis opportunis ſum dicturus.Altera iplici-
ta:quũ res ipſæ de qbus oratio habẽda ẽ:ſeparatim/ diſtinctẽq; pponuntur: ut
& ſi numerus iiſce non ẽ appoſitus:auditores tñ facile p numerum eas comp-
hendant.Vt illud marõis georgicũ principium.Q uid faciat lætas ſegetes:quo
ſydere terram uertere Mecœnas: Vlmiſq; adiungere uites cõueniat: quæ cura
boũ:quis cultus habendo ſit pecori:atq; apibus quanta experiẽtia parcis:Hinc
canere incipiam.Hic.n.explicitus non ẽ numerus.Propoſitio tñ adeo clara atq;
diſtincta:ut numero/ac ſi expoſita eſſet:quattuor explicanda polliceatur.

Attentionis genus.

Expoſitio duplex per numerum.

Virgilii loc⁹ Georgicus.

De artificio Exordioꝝ Ex epl'a ad antoniũ condulmerium. Caput.xliiii.

IPſa beniuolẽtia/Tertia exordioꝝ utilitas ẽ:qui ẽ tacitus quidam audientiũ
fauor:ſtudiumq; cauſæ expoſitũ/ac fauorabile.Hanc inqt Cicero & ex per
ſonaꝝ demõſtratiõe:& ex rei/q̃ de agitur/q̃litate parari poſſe.Hæc duplex
eſt rei ſcilicet:cuius res agitur:& actoris.Eo.n.ſtudio/ac fide clientũ cauſas ora
tor/ideſt uir bonus ſuſcipiet:quo ſe aut res ſuas tuẽdas eẽ ſtatuerit.Ab rei itaq;
pſona beniuolẽtia capitur:ſi is ex præſenti/aut ex anteacta uita/ factiſq;:quãtũ
principii ratio patitur:cõmendatur: aut qbus is 'impſentia uexetur incõmodis
indignus oſtẽdatur.Vti illud eſt pro.L.Flacco Ciceronis principium. Q uũ in
maximis piculis huius urbis/atq; imperii/grauiſſimo/atq; acerbiſſimo reip. ca
ſu/ſocio/atq; adiutore cõſiliorum/periculorũq; meorũ.L.Flacco cædẽ a uobis:
cõiugibus/Liberis ueſtris/uaſtitatẽ a templis:delubris/urbe/ italia depellebam:
ſperabam iudices/honoris potius.L.Flacci me adiutorẽ futurũ/q̃ miſeriarum
deprecatorem. Actor quoq; a perſona ſua.quã(ut dixi)qum rei perſona cõ-
iunctã gerit:beniuolentiam captabit:ſi officium ſuũ ſine arrogantia laudabit:
qualiſq; in rempub.in parentes/in amicos/aut in eos ipſos qui audiunt/ breui-
ter:uerecundeq;:ne aut ſe extollere:aut quæ fecerit:tanq̃ qui gratiam non rece-
perit:exprobare uideatur.oſtenderit.Q ualia ſunt cum multa alia:& aliorum
& ciceronis principia:tum illud pro.C.Rabirio principium. Et ſi quirites non

Beniuolẽtiæ compatio.

Beniuolentia a perſona rei.

Orõnis p.Li Flacco prin-cipium.

Beniuolentia a pſona acto ris.

Rabirianæ orõnis prin- cipium.

eſt meæ conſuetudinis initio dicendi ratioñe reddere:qua de cauſa quẽquam defendam:propterea quod cum oibus ciuibus in eorum periculis ſemper ſatis mihi iuſtam cauſam neceſſitudinis eẽ duxi:tamẽ in hac defenſione capitis fa- mæ fortunarumq; omnium C. Rabirii proponenda ratio uidetur officii mei: propterea quod quæ iuſtiſſima cauſa eſt mihi:eadem uobis ad abſoluendũ ui deri debet. Nam metum amicitiæ uetuſtas:tum dignitas hominis:tum ratio hu manitatis:tũ meæ uitæ perpetua conſuetudo ad. C. Rabirium defendendum ẽ adhortata. At uero ut id ſtudiodiſſime facerẽ:ſalus reip. conſulare officiũ:con- ſulatus deniq; ipſe mihi una uobiſcum cum ſalute reip. cõmẽdatus coegit. Eiuſ ce ẽt orationis:qua populo patriæ reſtitutus gratias egit:principiũ expreſſius.

Orõnis: qua populo grãs agit Ci. prin- cipium.

Quod inquit precatus a Ioue opt. max. cæteriſq; diis ĩmortalibus ſum quiri tes eo tempore:qum me:fortunaſq; meas pro ueſtra incolumitate:ocio: concor diaq; deuoui:ut ſi meas rationes unq̃ ueſtræ ſaluti antepoſuiſſem:ſempiternam pœnã ſuſtinerem:mea uoluntate ſuſceptam:ſin & ea:quæ antegeſſeram:conſer uandæ ciuitatis cauſa geſſiſſem:& illã miſeram profectionẽ ueſtræ ſalutis gra tia ſuſcepiſſem: Vt quod odiũ ſcelerati homines:& audaces in remp. & in oẽs bonos conceptum iamdiu continerent:id in me uno:potiuſq̃ in optimo quoq; & uniuerſa ciuitate deficeret:& deinde. Eſt Ciceronis p̃ceptum: Si noſtra in- cõmoda proferemus inopiã:ſolitudinẽ calamitatẽ: Et ſi ſimul oñdemus in aliis ſpem nos hẽ noluiſſe Beniuolẽtiã captari. Hoc raro niſi ex pſona rei faciẽdũ: qum aut ipſe per ſe cauſam ſuã agit:ut illud in ſenatu contra Catilinarios prin cipium. Video. P. C. in me omnium ueſtrum ora atq; oculos eẽ cõuerſos. Vos ui deo nõ ſolũ de ueſtro:ac reip. uerũ etiam:ſi id depulſum ſit:de meo periculo eẽ ſollicitos. Eſt mihi iucũda in malis:& grata in dolorẽ ueſtra erga me uoluntas. Sed eam quæſo per deos ĩmortales deponite:atq; obliti ſalutis meæ: de uobis: ac de liberis ueſtris cogitate. Mihi ſi hæc conditio cõſulatus data eſt:ut omnes acerbitates omnes:dolores:cruciatuſq; perferrẽ:feram nõ ſolum fortiter:ſed ẽt libenter:dũmodo laboribus meis uobis populoq; Ro. P. C. dignitas: ſaluſq; pa riatur. Ego ſum ille cõſul. P. C. cui non forum:in quo omnis æquitas cõtinetur non campus martius conſularibus auſpiciis cõſecratus:nõn curia:ſummũ au- xilium omnium gentiũ:non domus:cõmune perfugium: non lectus ad quietẽ datus:non deniq; hæc ſedes honoris ſella Currulis unq̃ uacua mortis periculo: atq; inſidiis fuit. Aut defenſor pro illo. Vt illud pro. P. Sylla. Maxime inquit uellem iudices: Vt. P. Sylla & antea dignitatis ſuæ ſplẽdorẽ obtinuiſſet:& poſt calamitatẽ acceptam:modeſtiæ:fructũ aliquẽ potuiſſet percipere. Sed quoniã ita tulit caſus infeſtus:ut ampliſſimo in honore:tum cõi ambitionis inuidia:tũ ſingulari Antronii odio euerteretur:& in his priſtinæ fortunæ reliquiis miſeris & afflictis:tñ haberet quoſdam:quorũ animos ne ſupplicio quidem ſuo ſati re poſſet:Quanq̃ huius incõmodis magnam animo moleſtiam capio:tñ in cæte ris malis facile patior:oblatum mihi tempus:ĩ quo boni uiri lenitatem:miſeri-

Orationis p Sylla princi pium.

cordiamq; notã omnibus quõdam: nunc quaſi intermiſſam agnoſceret. Poteſt tñ quandoq; & huiuſmodi principium accuſatoris eſſe: qum pro eo dicit: qui inſolenter ac crudeliter iniuria ea uexatus ſit: quę ſi impunita euaſerit: magnam his ſit allatura calamitatẽ. Exordium autem totius orationis cõſideratiõe cogitandum docet Cicero. Hiſce omnibus rebus cõſideratis tum deniq; id: quod primum eſt dicendũ: poſtremo ſoleo cogitare. quo utar exordio. nam ſi quando id primũ inuenire uolui: nullũ mihi occurrit: niſi aut exile: aut nugatoriũ: aut uulgare: aut cõmune. Principia autem dicendi ſemper cũ accurata & acuta: & inſtructa ſententiis apta uerbis: tum uero cauſarum propria eſſe debent. Prima ẽ enim quaſi cognitio & cõmendatio orationis in principio: quæ continuo cum et qui audit: permulcere atq; allicere debet: in quo admirari ſoleo: nõ equidẽ iſtos: qui nullam huic rei operam dederunt: ſed hominẽ in primis diſertum: atq; eruditum. Philippum: qui ita ſolet ad dicendum ſurgere: ut quod primum uerbũ habiturus ſit: neſciat: & ait idem: ii quos bacchus cõcaleſecerit: tum ſe aiunt optime ſolere pugnare. Neq; attẽdit eos ipſos: unde hoc ſimile ducat: illas primas iactare haſtas: ita leniter: ut & uenuſtati uel maxime ſeruiant: & reliqs uiribus ſuis conſulant: nec eſt dubium: quin exordium dicẽdi uehemens: & pugnax nõ ſæpe eſſe debeat. Sed ſi in ipſo illo gladiatorio uitæ certamine: quo ferro decernitur: tñ ante congreſſum multa fiũt: quæ nõ ad uulnus: ſed ad ſpeciẽ ualere uideantur: quanto hoc magis in oratione ſpectandum: in qua non uis potius: Sed delectatio poſtulatur. Nihil eſt deniq; in natura rerum omniũ: quod ſe uniuerſum profundat: & quod totũ repẽte euolet. Sic omnia quæ fiunt: quæq; aguntur acerrime leuioribus principiis natura ipſa prætexuit. Hæc aũt in dicendo non extrinſecus aliunde quærẽda. Sed ex ipſius uiſceribus cauſæ ſumẽda. Idcirco tota cauſa ptentata ac pſpecta: locis omnibus inuẽtis: atq; inſtructis: conſiderandũ ẽ: quo principio ſit utẽdum: Sic & facile reperietur. Sumetur enim ex iis rebus: quæ ſunt uberrimæ: uel in argumẽtis: uel in iis partibus: ad quas dixi ſæpe digredi oportere. Ita & momẽti aliquid afferent: qum erunt pene ex intima defenſiõe deprompta: & apparebit eas nõ mõ eſſe cõmunes: nec in alias cauſas poſſe transferri: ſed penitus ex ea cauſa: quæ tũ agatur: defluxiſſe. Omne aũt principium aut rei totius: quæ agetur: ſignificationẽ habere debebit: aut aditum ad cauſam: & munitionẽ: aut quoddam ornamẽtum: & dignitatẽ. Bona cum uenia hic recitabo præcepta quædã Ci. ad exordiorũ legẽ maxime ſpectantia ex li. de or. Sed oportet: ut ædibus ac tẽplis ueſtibula & aditus: ſic cã's principia ꝓportione rerũ proponere. Itaq; in paruis atq; frequẽtibus cauſis ab ipſa re eſt exordiri ſæpe cõmodius. Sed qum erit utendum principio quod plerunq; erit: aut ex reo aut ex aduerſario: aut ex re: aut ex eis: apud quos agitur: ſententias duci licebit. Ex reo (reos aũt appello quorũ res eſt) quæ ſignificẽt uirum bonum: quæ liberalẽ: quæ calamitoſum: quæ miſericordia dignũ: quæ ualeat contra falſam criminationem. Ex aduerſario: iiſdem ex locis fere cõtra

Sine cogitatione dicere.

Principia debent ẽẽ leuiora.

Exordiũ ex uiſcerib9 cãæ

Principiũ qd hẽre debet.

Exordiorum præcepta quædam ex li. de or.

Rei qui.

ria.Ex re:ſi crudelis:ſi ĩfanda:ſi præter opinionẽ:ſi immerita:ſi miſera: ſi ingrata:ſi indigna:ſi noua:ſi quæ reſtitui:ſanariq̃ nõ poſſint:Ex iis autẽ: apud quos agetur:ut beniuolos:bene exiſtimantis efficiamus:quod agendo/ melius efficitur:q̃ rogando:eſt id quidẽ in totam orationem coufundẽdum:nec minime in extremam:ſed tamen multa principia ex eo genere gignuntur. Nam & attentum monent græci:ut principio faciamus/iudicem; & docilem:quæ ſunt utilia:ſed non principii magis propria q̃ reliquarum partium:faciliora etiã in pricipiis:quod & attẽti tum maxime ſunt:qum omnia expectant:& dociles magis initiis eẽ poſſunt,Illuſtriora enim ſunt:quæ in principiis: quam quæ in mediis cauſis dicuntur:aut arguẽdo:aut refellendo:Maxima autem copia principiorum ad iudicem:aut alliciendum:aut incitandum:ex iis locis trahitur:qui ad motus animorum cõficiẽdos inerunt in cauſa quos tamẽ tutos explicare in principio non oportebit:ſed tamen impelli iudicẽ primo leniter:ut iam inclinato/reliqua incumbat oratio.Connexum aũt ita ſit principium conſequenti orationi:ut nõ tanquã cytharædi procemium affictum aliqui:ſed cohærens cum omni corpore mẽbrum eſſe uideatur.Nam nõnulli:qum illud meditati ediderunt:ſic ad reliqua tranſeunt:ut audiẽtiam ſibi fieri nolle uideantur.Atq̃ eiuſmodi illa proluſio debet eẽ:non ut ſamnitium/qui uibrant haſtas ante pugnas/ quibus in pugnãdo nihil utuntur:ſed ut ipſis ſentẽtiis/qbus proluſerũt/uel pugnare poſſint.

Samnites uibrant haſtas ante pugnã.

De artificio exordiorum Ex epiſtola ad Antoniũ Condulmeriũ. Cap.xlv.

Incommodis expoſitis eſt implorandũ iudicum auxilium.

TEmpeſtiuũ præceptum ubi icõmoda noſtra inopiam/ſolitudinẽ/calamitatem protul rimus:tunc implorandũ ab iudicibus auxilium:oñdẽdãq̃ noſtrã ſingularem erga illos fidem:quam falli indignũ eẽ:quiſq̃ intelligat.Huiuſmodi principio Cicero pro.P.Q uintio:ubi multa/& pro cauſa ſua & in aduerſariorũ inuidiã pmiſit:uſus eſt.Q um tot tantiſq̃ difficultatibus affectus/atq̃ afflictus in tuã.C.Aquili fidem/ueritatẽ/miſericordiã.P.Q uintius confugerit:qum adhuc ei pp uim aduerſariorum/nõ ius par:non agẽdi poteſtas eadem;non magrãtus æquus reperiri potuerit:Q uũ ei ſummã per iniuriam omnia inimica/atq̃ infeſta fuerint:Te.C.Aquili:uoſq̃ qui in conſilio adeſtis/orat atq̃ obſecrat:ut multis iniuriis iactatã/atq̃ agitatã æquitatẽ in hoc tandẽ loco cõſiſtere:& cõfirmari patiamini.

Orationis pro P. Q uintio principium.

Aduerſarii qui.

Beniuolentia ab aduerſariorũ pſona.

Vbi Ci.ait:ab aduerſariorũ pſona beniuolentia captabitur:ſi eos in odiũ &c.Aduerſarios oẽs/eos itelligimus:qbus cum nobis in iudicio cõtrouerſia ẽ:ſiue rẽ ſuã agãt:ſiue alterius cãm agẽdã ſuſceperit. Beniuolẽtiã igr nobis ab eorum pſona cõparabimus:ſi dabimus operã eos pſenti fauore expoliare.Nã q̃tũ illis grãe ſubtrahemus tñ nobis/ & cãæ nr̃æ cõciliabimus Q uint.in.v.inqt:Eteni pr̃is patronus dabit exordio materiã:interi cũ honore:ſi eloquẽtiã eius/ac gratiam noſt.merẽ fingemus;Et:ut ea ſuſpecta ſint iudici:fecerimus.Interim per contumeliam:Sed hoc per quam raro,idem de aduerſariis libro quarto.Aduerſarii pſona prope iiſdem omnibus: ſed e cõtrario ductis impugnari ſolet:nam & potẽtes ſequitur iuidia :& humiles/& abiectos

Aduerſarii pſona quibus impugnatur.

contemptus:& turpes/ac nocentes odium. Quæ tria ſunt ad alienandos iudicum animos potētiſſima:de iudicibus hæc ſubiicit:Iudicem conciliabimus nobis non tantum laudando eum:quod & fieri cum mō debet:Et eſt tamen parti utriq̄ cōmune.Sed ſi laudem eius ad utilitatem noſtræ cauſæ coniunxerimus: ut allegemus pro honeſtis dignitatem illi ſuam:pro humilibus iuſtitiā:pro infelicibus miſericordiā:pro læſis ſeueritatē:Mores quoq̄ ſi fieri pōt iudicis uelim noſſe.Nam prout aſperi:lenes:iucundi:graues:duri:remiſſi erunt:aut aſſumere in eās naturas eorū qua cōpetent:aut mitigare:qua repugnabunt: oportebit: &c.Hoc Cicero pluribus in locis facit.

Iudices quō conciliantur.

Vbi Cicero ait:in odiū rapiemus:ſi qd eorū ſpurce:ſuperbe:pfidioſe:crudeliter:cōfidenter:malicioſe:flagitioſe factum pferemus.Sciendū quod Odium ē concepta de aliquo opinio:qua illum animaduerſione dignū ducimus. Inuidia eſt animi ægritudo ex alicuius fœlicitate:quæ nimia illi adeſſe uideatur. Cōtemptus eſt opinio:qua aliquē & ſibi : & aliis inutilem:quum aliter eſſe poſſet:exiſtimamus. Contrahunt uero odiū animi uitia:inuidiam:fortunæ ſucceſſus:cōtemptum corporis ignauia.Ea nimirū odiſſe debemus:quæ p inſolentiā contra honeſtatem/atq̄ æquitatem fiunt ſpurce/fœde/ac turpiter:uti abuſus ueneris:uel qd tale ſuperbe/& inſolenter:ut ſi dicatur hominē liberum/aut ciuem pulſare:aut aliena eripe:uel de finibus ſuis aliquē eiicere pfidioſe:contra datam fidē iniuriā facere.crudeliter:ut ſupplicē cædere:nec precibus/aut lacrymis moueri.confidenter:nec hoies / nec deos uereri: Malicioſe:Vt ſub beniuolētiæ prætextu fraudem facere . Flagitioſe :uel quod flagris ſit luendū:uel cuius animaduerſio ab oībus ſit:flagitanda.Huiuſmodi principia & in uerrinis actionibus multa ſunt:& in ſecunda Antoniana:ſed & illud pro.A.Cecinna in ſex ebutiū breuiter facit. Si qtū inqt ī agris/locisq̄ deſertis audacia pōt:tātū in foro/atq̄ in iudiciis īpudētia ualeret:nō minus in cā cæderet A.Cecinna ſex.Ebutii īpudentiæ:quātū in ui facienda ceſſit audaciæ.

Odium quid
Inuidia quid
Cōtemptus quid.

Verrinarum pricipia multa.

Orationis p̄ Cecinna initium.

De artificio exordiorum ex Epiſtola ad Antoniū Cōdulmeriū: Cap.xlvi.

VT in inuidiam aduerſarios trahamus:quæ Cicero ſcribit in Rheto: oīa præter factionē/& in cōtinentiā:quæ in malis habētur/indifferētia ſunt bona:ideſt quæ perinde ſe habēt.Atq̄ hi ſunt:a qbus poſſidētur:ut bonis ad bonū:malis ad malū ſint inſtrumēta.Hinc nō ſine cā additur a Cicerōe: Et his adiumētis magis/q̄ ueritati eos cōfidere apiemus. Hæc aūt in īuidiā trahūt: Vis/potētia/factio/diuitiæ/icōtinētia/nobilitas/cliētela/hoſpitiū/ſodalitas: affinitas.Vis eſt īſita unicuiq̄ rei aptitudo:qua quid poſſit:oſtēditur. Potētia eſt alicuius rei faciendæ facultas.Factio eſt multorū conſenſus ad malū.Ei idē eſt factio inter malos:quod amicitia inter bonos:Diuitiæ bona ſunt inanimata quæ exterius poſſidētur.Incontinētia eſt animi uitium/quo legibus/aut moribus uetita expetuntur:Hæc oībus fere uirtutibus aduerſatur:Nobilitas(ut hic accipiēdum eſt:)eſt clara/& probata ſui generis uetuſtas.Clientela(quod a colendo:hoc eſt obſeruando nomē deducitur)eſt multorū:qui in alicuius ſe fidē:

Vis.
Potentia.
Factio.
Amicitia.
Diuitiæ.
Incōtinentia.
Nobilitas.
Clientela.

Hoſpitalitas. ac protectionẽ tradiderint:cõgregatio.Hoſpitalitas eſt expoſitũ ad amicos/ ex
Sodalitas. ternoſq; excipiẽdos hoſpitiũ.Sodalitas in exhibẽdis cõuiuiis alacritas dici põt.
Affinitas. Affinitas largius hoc loco ꝓ iis oibus/qui ſanguinis neceſſitudine iuncti ſunt:
Exordium: accipitur:Hæc nanq; omnia (ut diximus)ſi malis adſint:ad iniuriam facile ad
quo inuehi// hortantur. Verũ hoc principii genere caute/modeſteq; utemur:ne aut ſi(quod
mur cautum perſæpe fit)maxime potẽtes/ac multis quoq; ſpectati/& grati ſint:& eos/& mul
eſſe debet. tos una aperte lædamus:aut nõ magis cauſæ noſtræ auctores/quã calumniato
res uideamur. Oportet nãq;(ut ſæpe ꝑcipiendo diximus)cũ prudentẽ/tũ uiꝝ
bonũ/maximeq; modeſtũ auditoribus uideri:Niſi qñ cõis officii/ aut reip.gra
tia in cũ/qui publice infamis ſit/Liberius/acriuſq; inſurgat.Vt in.L. Piſonẽ Ci
cero.Iam uides bellua. Iã ne ſentis:quæ ſit hoium querela frõtis tuæ?Nemo q̃
Orõnis in Pi ritur ſyrum neſcio quẽ de grege nouitioꝝ factũ eſſe conſulẽ. Non.n.nos color
ſonem initiũ. iſte ſeruilis/piloſæ genæ:nõ dentes putridi deceperũt:oculi:ſupcilia:frons:uul/
tus deniq; totus:q ſermo qdam tacitus mẽtis eſt: hic in errorẽ hoies ĩpulit.Hic
eos:qbus erat ignotus:decepit:hos fefellit:hic in fraudẽ induxit. Alias ut dixi/
mus:prudenter his locis utendũ.Vt idẽ ꝓ.P.Q uintio cõtra.Q .Hortẽſium:&
ſex.Neuiũ.Q uæ res inqt in ciuitate duæ plurimũ poſſũt hæ cõtra nos ambæ
faciunt in hoc tpe:ſũma gratia:& eloquẽtia:quaꝝ alteram.C.Aquili uereor:al/
teram metuo.Eloquẽtia.Q .Hortenſii ne me in dicẽdo impediat:non nihil eõ
moueor:Gratia ſex.Neuii:ne.P.Q uintio noceat.Id uero nõ mediocriter ꝑti
Locus orõis meſco.Neq; hoc tpe querẽdum uideretur hæc ſũma in illis eſſe:ſi in nobis eſſẽt
pro.P.q̃ntio. ſaltẽ mediocria:& deinde. In cõtemptũ adducimus aduerſarios/eoꝝ inertiam
ignauiã:& cætera cõmemorãdo:q̃ Ci.ſcribit.Hæc enim ſũt:q̃ facile uti inutilia
contẽnantur.Q uæ.n.nocẽt:odiſſe ſolemus:q̃ nõ conferũt contẽnere.Inertia q̃
ſi inhærẽtia:Vel magis ſine arte:qđ iners ex negatiua ꝑticula & ars quæ α̕ πο
τησ α ρετισ dr̃:cõſtare uidetur.Eſt uero inertia animi lãgor:ab actõe ꝑh:bẽs:
induſtriæ:ac ſolertię utiq; oppoſitã.Ignauia animi ĩbecillitas a laboribus deter
Inertia. rens:Fortitudini cõtraria.Deſidia eſt marceſcens ociũ itrius:exteriuſq; uacãs.
Ars unde di Luxuria aut nimius uenerearũ rerũ uſus:aut ſupflua uoluptatum abundantia
citur. dicitur. Q uibus itaq;:hæc/& huiuſmodi adeſſe dicemus:eos nimirũ uti nul/
Ignauia. lius momenti homines in cõtemptũ adducemus:Vt & in. L.Piſonẽ:de quo ſu
Deſidia. pra Cicero.Pauci inquit iſta tua lutulẽta uitia noramus:pauci tarditatem inge
Luxuria. nii:ſtuporẽ:debilitatẽq; linguæ.Nunquã erat audita uox in foro:nunquã picu
Orõnis in.L. lum factum cõſilii:nullum non mõ illuſtre:ſed ne notũ quidem factũ: ut mili/
Piſonẽ locus tiæ:aut domi.Et item in Vatinium teſtem:Si tua inquit tantummodo Vatini
Orõnis i Va quid indignitas poſtularet:ſpectare uoluiſſem:feciſſem id quod his uehemen/
tiniũ locus. ter placebat:ut te:cuius teſtimonium propter turpitudinem uitæ:ſordeſq; do/
meſticas:nullius momenti putaretur:tacitus dimitterem . Nemo enim horum
te ita refutandum: ut grauem aduerſarium:aut ita rogandum : ut religioſum
teſtem arbitraretur.

De artificio exordioꝝ ex Epiſtola ad Antoniū Condulmeriū. Cap.xlvii.

A Rebus ipſis beniuolum auditorē faciemus(ut ſcribit Ci.in rhe.)ſi noſtram cauſam laudando extollemus:& aduerſariorum per cōtemptum deprimemus. Hic captādæ beniuolentiæ locus iudicialibus imprimis cauſis:raro aliis accommodatur:Eſtq; magis defenſori:q̄ accuſatori cōueniens. Cā aūt extollitur:aut ecōtrario deprimitur:qum ex facti qualitate:tū ex pſonæ circūſtantiis:Vt ſi oſtēdamus:quā defendimus:cām:piā eſſe iuſtā:fauorabilem: cōtra aduerſarioꝝ cām iniquā:odioſam:inimicoꝝ:& maloꝝ hoīum cōſpiratione ſuſceptā dicemus:Vti pro.L.Flacco Ci.ubi & īdignāt:& pter opinionē:& accuſationē:& accuſatorē oñdit:ſuā aūt defenſionē:ſuūq; officiū maxime iuſtū: ac ꝓpe neceſſariū eē.Q uod & pro.M.Cælio diligenter pficit:accuſatoris cām iniuſtā:maximeq;:quæ a bono uiro ſuſcipiatur:indignū inqens.Etenim ſi attendere diligēter:æſtimare uere de omni hac cā uolueritis:ſic cōſtituetis iud. nec deſcenſurū quenq̄ ad hāc accuſationē fuiſſe:cui utrū uellet:liceret:nec quum deſcēdiſſet:qcq̄ habiturū ſpei fuiſſe:niſi alicuius itolerabili libidine:& nimis acerbo odio uteretur.Sed ego Atratino hūaniſſimo:atq; optimo adoleſcēti meo neceſſario ignoſco:qui hēt excuſationem:uel pietatis:uel neceſſitatis:uel ætatis.Si uoluit accuſare pietati tribuo:Si iuſſus eſt:neceſſitati:ſi ſpauit aliqd : pueritiæ. Cæteris nō mō nihil ignoſcendū:ſed etiā eſt grauiter reſiſtendū.Tria eſſe tpa:q̄ diligēter ſunt cōſiderāda ſcite:ac breuiter:qñ principio:& qñ inſinuatione utendū ſit oratori:ſcribens docuit Ci.Q ū.n.oñdit qbus in cāis inſinuatiōe exordiamur:illud ēt tacite docet:in cæteris oībus principio eſſe utendū.Tria inqt ſunt tpa:expſſius:meliuſq; tpa dixit:quā aut genera:aut q̄litates:aut circūſtantias cārum.Q đ non ſemp cauſæ gñe:ſed pſæpe iis ētiquæ extra cām ſunt:ut mox dicemus īpedimur:quo minus principio uti poſſimus:q̄ itaq; īpediant oīa ſub tēporū appellatione breuiter:ac pter alioꝝ:qui de hac facultate ſcripſerunt:tradi tiones cōplexus eſt.Sunt itaq; tria tpa.i.triplici fit rōne: Vt pricipio uti nō poſſimus:ſed pro eo īſinuatio ſuccedat.Eſt uero īſinuatio:quā nō ſtatim:ſed occulta qdā rōne auditoꝝ aīos ad audiendū idoneos reddimus. Nā & inſinuare ē tacite:atq; occulte quo uolumus illabi:atq; obrepere.Si turpē cām habemus.Primū atq; potiſſimū utendæ inſinuationis tps.Q um.ſ.res:q̄ ī iudiciū adducitur: auditoꝝ aīos offendit.Vbi ſciēdū qđ q̄ auditoꝝ aīos auertere pñt:aut ī cā ſūt: aut extra cām:aut ptim extra cām:ptim in cā.In cā eſt turpitudo facti:de quo cōtrouerſia eſt:Extra cām:tps ad audiendū minus auditoribus idoneū:Partim in cā:ptim extra cām. Eſt fides iudicibus ab aduerſariis facta:q̄ partim fit argumētis:ac rōnibus ex cā deſumptis:partim aduerſarii eloquentia:aut calliditate:quæ nō eſt in cā.Q uintilianus in.iiii.de inſinuatione.Illud in uniuerſum pceptum ſit:ut ab his q̄ lædunt ad ea:q̄ proſunt refugiamus.Si enim cauſa laboramus:perſona ſubueniat:ſi pſona:cauſa.Si nihil quod nos adiuuet erit:q̄ramus:qd aduerſariū lędat.Nā ut optabile ē plus fauoris mereri:Sic pximū odii

Beniuolentia a rebus ipſis.

Locus Ciceronis pro.L. Flacco.

Locus oronis pro.M.cęlio.

Inſinuationis tria tpa.

Inſinuatio quid.

Turpis cauſæ exordiū.

Fides facta iudicibus ab aduerſario.

minus.In his quæ negari nõ poterũt elaborãdum:ut aut minora/q̃ dictum eſt:
aut alia mẽte facta:aut nihil ad p̃ſentem q̃onem ptinere:aut emẽdari poſſe pœ
Locus orõnis pro Rabirio Poſthumo.
nitentia:aut ſatis iam punita uideãtur.Ideoq; agere aduocato/quã litigatori fa/
cilius:quia & laudat ſine arrogãtiæ crimine:& aliquãdo utiliter etiã rep̃hendere
poteſt.Nã te quoq; moueri interim finget:ut pro Rabirio poſthumo Cicero:dũ
aditũ ſibi ad aures facit/& auctoritatẽ induit uera ſentientes/quo magis creda/
tur/defendenti eadẽ uel neganti.Idẽ Quintilianus in.iiii.libro oratoriarũ inſti
tutionũ,His etiã de cauſis inſinuatione uidetur opus eſſe:ſi aduerſarii actio iu/
diciũ animos occupauerit:Vel ſi dicẽdũ apud fatigatos eſt.Quoꝝ alterũ pro/
mittẽdo noſtras ꝓbationes/& aduerſas eluendo uitabimus.Alterũ & ſpe breui
tatis/& iis q̃bus attẽtum fieri iudicẽ docuimus.Et urbanitas opportuna reficit
animos/& undecũq; petita iudicũ uoluptas leuat tædium:&c.Victorinus Dixi
mus principioꝝ triplicẽ eſſe finẽ.ſ.ut aut beniuolos iudices:aut attẽtos:aut do
ciles faciamus:idẽ nobis & ĩ inſinuatiõe faciendũ ẽ.Sed hoc intereſt q̇d in prin
Principiorũ triplex finis.
cipiis hoc apte facimus.In inſinuatione occulte:& quibuſdã circuitionibus:nec
in alio cauſæ genere niſi in admirabili:tunc qum animi iudicũ erunt uehemen
Inſinuatione qñ uti debe/mus.
ter offenſi.Ergo inquit inſinuatiõe tunc erit nobis utendũ cũ animi iudicũ fue/
rint offenſi:Et oſtẽdit quibus rebus offenſos iudicũ animos poſſumus agnoſce
re.Prius enĩ uulnus inſpiciendũ ẽ:ſic apponẽda medicina.Tribus inq̃t uel ma/
xime cauſis animi iudicũ offendũtur.Verũ q̃ ait maxime oſtẽdit & aliis cãis
offendi iudices:ſed his plerũq;:ſi aut in negocio ipſo ineſt aliqua turpitudo : ut
res ipſa præter pſonas:aut iudicis:aut gẽtis pariat offenſionẽ:aut ſi iã aliq̃d iu/
dicibus ab his:qui primũ dixerunt pſuaſũ uidetur.Et ideo is/q̃ poſt.dictur⁹ ẽs
non libẽter auditur.Aut ſi illi/q auditurí ſunt:alios audiẽdo cœperint eẽ offẽſi:
Quare qum hæc animaduerteris ſingula:hac dicendi arte ſanabis.

De artificio exordioꝝ Ex epl̃a ad Antoniũ Condulmeriũ. Caput.xlviii.

Cauſæ qualitas nunc honeſta/nunc turpis ex circunſtantiis ut plurimum
Cauſæ quali/tas ex circũ/ſtantiis.
deprehẽditur.Nam & ſi p ſe q̃dam ſint ppetuo honeſta:ut innocẽtiã/iu/
ſtitiam/æquitatẽ tutari:malignitatẽ/ pfidiam / improbitatẽ oppugnare:
Quædam contra inhoneſta:ut iniquitatem defendere:& probitatem oppugna
re.Pleraq; tamen ſunt:quæ pro perſonaꝝ/locoꝝ/tempoꝝ/iudicioꝝ ratione mu/
tentur:ut parſimoniã apud patrẽ familias laudare honeſtũ:apud regẽ/aliumue
principẽ ſordidũ/aut turpe.Hinc(ut ſcite Quintil.monet)publice dictuꝝ hęc
Publice dicẽ/ti quæ cõſide/randa.
intueri:quo cauſę qualitatẽ facilius intelligat:oportet:quid:apud quẽ:pro quo:
contra quem:quo tempore:quo loco:quo rerum ſtatu : qua uulgi fama dicen/
dum ſit:quid iudicem ſentire ante cauſæ dictionem ſit credibile: tum quid de/
Turpis. res ſi fuerit pſona/ uł alia res ſuc/cedat.
ſideremus : aut deprecemur . His namq; diligenter inſpectis / eo facile naturæ
ductu perueniet : ut quo/ad cauſam/aditu ſibi utendum ſit: intelligat. Verum
illud in uniuerſum præceptum.ſit : ut ab iis/ quæ lædunt / ad ea q̃ proſunt/re/
fugiam⁹.Si itaq; res turpis fuerit/uel pſona/uel alia res hõeſta ſuccedat.Sin p/

ſona fuerit inuidioſa:rem honeſtam/uel perſonam auditoribus gratam ſubdemus.Et ita quidem curabimus:ut auditores exiſtiment:nõ nos quidẽ malis hominibus/aut improbiti adeſſe uelle:ſed iuſticiam:ſed equitatẽ:ſed communem omnium utilitatem/ac dignitatem ſpectare:ac defendere uelle.Q uo exordii genere Cicero pro.C.Rabirio uſus eſt.Vbi pro inuidioſa/& re/& perſona:rẽ ſuppoſuit honeſtam:iuſtam ſcilicet ſibi neceſſitudinis cauſam eẽ:omnibus ciuibus in eorum periculis adeſſe.Poſt enumeratis quibuſdam etiam ſpecialibus:quãobrem merito eam defenſionem ſuſcipiat:ſubdit:eo ſtudioſius eam ſibi rem faciendam:quod ea in.C.Rabirium accuſatione:non is magis indiſcrimen capitis uocaretur:quã ut illud ſummũ auxiliũ maieſtatis/atq; imperii/quod a maioribus populo traditum eſſe:de rep.tolleretur:ut nihil poſt hac auctoritas ſenatus:nihil conſulare imperium:nihil conſenſio bonorum contra peſtem/ac perniciẽ ciuitatis ualeret.

Perſona ſi fuerit inuidioſa quod exordiũ cõueniat.

Orationis rabirianæ exordium.

Sin huiuſmodi ad cauſam aditus/aut difficilis omnino: aut etiam alienus uidebitur:quod & re ſimul/& pſona laboret:nec quod in cauſa proſit nobis in mentẽ ueniat:tum quæremus:quid lædat aduerſarium.Nam uti optabile eſt plus fauoris habere:ſic proximum/odii minus:ut illud Ciceronis:ubi.Q .Ligarii crimen:quod in Africa contra fuerit : inficiari non potuit: quod æque/aut etiam magis.Tuberonem aduerſarium offenderet:protulit.Habes inquit igitur Tubero:Q uod eſt accuſatori maxime optandum:confitentẽ reum/ſed tamẽ hoc ita confitentem:ſe in ea parte fuiſſe:qua te tubero:qua uirũ omni laude dignum patrem tuum.Itaq; prius de ueſtro delicto confiteamini neceſſe eſt:quam ligarii ullam culpam reprehendatis:

Si res & pſona turpis qđ exordium cõueniat.

Fauorem habere optabile odii minus ẽ proximum.

Ligarianæ orationis locus.

Q uod ſi hoc quoq; non dabitur:ut ſcilicet aduerſarios lædamus:tunc(quod reliquum fuerit)curabimus:quæ ab aduerſariis facta dicãtur:quoquo modo fieri poterit:extenuare: & ea minora/quã dictum eſt oſtendere:aut alia mente:aut nihil ad præſentem quæſtionẽ ptinere:aut emẽdari poſſe pœnitentia:aut iam ſatis eẽ punita.

Extenuanda ſunt dicta in nos ab aduerſariis.

Q ui tamen locus aduocato/quã litigatori facilior:quia & ſine arrogãtia laudare poteſt:& quãdoq; etiã utiliter reprehendere:ac:pput cauſæ expediet:in utranq; partem abſq; inuidia moueri:& paulatim ad cauſam deſcẽdere:& ſimilitudinẽ aliquã/ac maiorum in ſimili/aut maiori re iudicata:quibus nihil illi aſperius iudicaſſent:pferre:uti apud Saluſtium.C.Cæſar pro deprehẽſis in cõiuratione/ubi rei honeſtatæ ſubditione aditũ ad aures ſibi paraſſet:maioꝶ iudicata ſubiũgit: quibus illi in delinquẽtes/fuerint remiſſiores:Bello inqt Macedonico : quod cũ rege Perſe geſſimus/Rhodioꝶ ciuitas magna/atq; magnifica/ q̃ opibus populi Ro.creuerat/infida/& aduerſa nobis fuit. Sed poſtq̃ bello cõfecto de Rhodiis conſultum eſt:maiores noſtri:ne quis diuitiarum magis/quã iniuriæ cauſa bellum icceptũ diceret:impunitos eos dimiſere.Item bellis punicis:quum ſæpe carthaginenſes in pace/& per inducias multa nefaria facinora feciſſent:nunquam ipſi per occaſionem talia fecere:magis quod ſe dignum foret:quam/quod in illos iure fieri poſſet/quærebant.

Aduocato:quam litigatori magis cõuenit rephenſio & laudatio.

Orationis cæſaris apud ſaluſtiũ locus.

De artificio exordiorum:Ex epiſtola ad Antonium Condulmeriū: Cap.xlix.

Fide facta ab aduerſariis tribus rebus i ſinuationem faciemus.

Alterum tempus quando principio uti non poſſumus ē: Q um ſcilicet eorum qui ante nos dixerunt:oratio fidem auditoribus fecit. Nihil.n. prodeſt honeſtā nos cauſam habere : ſi aliter iudicibus ante ſit perſuaſum.Ergo ſi fidem factā putabimus:tribus nos rebus ad cauſam inſinuabimꝰ. Prima qum pollicebimur quod aduerſarii potiſſimū cauſæ ſuæ adiumentū duxerint:nos ſubito:ac facile confutaturos.Ita enim fiet:ut iudices ſe non recte aſſenſiſſe taciti putent:expectentq; libenter rē uerius intelligere.Altera res ē:qum ab aliquo aduerſarii dicto:& ab eo maxime:quod ille nuperrime dixerit: cauſā exordimur.Id enim facimus:ut ueritate magis:quā calliditate:aut accurata uerborum meditatione agere uideamur:qum non orationis principium domo allatum:ſed ibi & tunc maxime natum putetur. Sūmę enim artis eſt perficere: ne ars contra iudicem adhiberi uideatur.Nec quidquā eſt:quod in iudicialibꝰ cauſis æque fidem abroget oratori:quam affectatæ:ac meditatæ domi oratiōis ſuſpicio.Hinc Cicero pro.A.Cluentio totius accuſationis ſummā inſinuando: breuiter proponēs:Animaduerti inquit iudices omnem accuſatoris orationem in duas diuiſam eē partes:quarū altera mihi niti : & magnopere cōfidere uidebatur:inuidia iam inueterata iudicii iuniani:altera tantummodo conſuetudinis cauſa:timide:& diffidēter attingere rationem ueneficii & criminum: qua de re lege hac quæſtio cōſtituta eſt.Itaq; mihi certum eſt:hanc eandē diſtributionem:Inuidiæ:& criminum ſic in defenſione ſeruare:Vt omnes intelligant:nihil me nec ſubterfugere uoluiſſe reticendo:nec obſcurare dicendo.Q ui enī potuit ſimplicius:fidentiuſq; ſibi ad dicēdum aditum moliri:quam eandē:quæ ab aduerſario præoccupata eēt inuidiæ:& criminum diſtributio:ſe ſeruaturū proponendo:& ſimul utranq; accuſationis partem confutatu facilem eſſe oſtendēdo?

Ars ne oſtētur iudici ſūma eſt ars. Cluentianæ orationis locus.

Tertium eſt:qum dubitatione utimur:quid potiſſimum dicamus:aut cui loco primū reſpondeamus cum admiratiōe.Hoc enim facit:ut nos noſtræ cauſæ maxime fidere:multaq; habere:quibus aduerſariorū argumenta refellamus: iudices credant:ſeq; ante ab aduerſariis deceptos:a nobis docēdos putēt. Nō eſt alienum huic loco adiungere:quod ipſum uidemus Ciceronē cōmodiſſime: ſcientiſſimeq; in huiuſmodi cauſis feciſſe:ut ſcilicet:quo nos cauſæ noſtræ ſecuriores uideamur:ab ironia:quæ aduerſarios leuitatis:aut alicuius ſtulticiæ taxet:orationis principium auſpicemur.Q uale illud pro.Q .Ligario:Nouū crimen.C.Cæſar:& ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te.Q .Tubero detulit.Q .Ligarium in Africa fuiſſe:Idq;.C.Panſa præſtāti uir ingenio:fretus fortaſſe ea familiaritate:quæ eſt ei tecū:auſus eſt confiteri.Itaq; quo me uertam neſcio:paratus enī ueneram:qum tu id:neq; per te ſcires:neq; aliunde ſcire potuiſſes:ut ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutem abuterer.Hic enī(ut facile apparet)diuina hac ironia(nam & Q uintilianus ſic eam appellat)& ab auditore attentionem captat:& in aduerſarium per irriſionem inſurgit.

Dubitatio cui primū reſpondeamus.

Ironia in exordio nos ſecuros cauſæ oſtendit. Ligarianæ principiū.

Diuia ironia.

De artificio exordiorum: Ex epiſtola ad Antonium Cōdulmeriū. Cap. li.

Tertium atq; ultimū īſinuationis tēpus: qum ſcilicet aut præ illius qui an te dixit prolixitate: aut minus cōmodo ad audiendum tpe minus intenti uidentur iudices: Quod cognitu facile fuerit: tum ex tēporis ipſius rōne: tum ex aliquo iudicum dicto aut facto uel etiā uultu: qui tacitus uolūtatis index eſt. Quod ubi aīaduerterimus: huiuſmodi tædium re aliqua quæ delectet aut ēt riſum moueat: dūmodo citra rei & pſonæ dignitatē non fiat: leuandum erit. Eius generis ſunt ridicula feſtiuitates nouitates facetiæ fabulamēta expe ctationes: quæ tñ & breuiter: & ita pferantur: ut non quæſita nec meditata: ſed ex tpe atq; ex cā nata atq; ultro oblata uideantur. Nā oratorē urbane dicere placet: id uero affectare rephenditur. Cōſideret uero orator: an ſine rephenſione eo genere ſit uſurus. Et qs ipſe ſit: qua in cā: in quē: apud quē: ubi: qd: & qūo di cat: Exiſtimetq; ab eo ſe ꝓpoſito lōge abeſſe oportere potius amicū quā dictū perdendū. Etenim qum omne ridiculum aut laſciuum ſit: aut hilare aut contu melioſum aut aſperum aut leue: eo genere utendum ducat: quod & pudicū ſit: multumq; cum habeat ſalis & gratiæ: tum omni inſolentia & amaritudine ca reat. Inhumanum uero atq; etiam ſtultum eſt id alicui obiicere atq; in riſum trahere: quod ex naturæ uitio aut fortunæ culpa acciderit. Quod nō in eū ma gis: in quem dicitur: quam in multos ꝑterea uel ex iis qui adſunt: id dici uidea tur. Probatur enim tempeſtiua urbanitas: quæ eſt (ut Quintilianus finiuit) uirtus quædam in breue dictum coacta: & apta ad delectandos mouēdoſq; ho mines in omnem affectum maxime idonea ad reſiſtendum: uel laceſſendū: ꝓut quæq; res ac perſona deſiderat. Scurrulitas aūt omniſq; dicacitas uitia urbani tati cōtraria: ubiq; odioſa. Eſt quoq; dicacitas: quæ a dicendo ducta eſt: Cōmu ne quidē omni dictionis generi: proprie ſermo: cum intempeſtiuo riſu aliquem impetens. Ideo oratorem quidē urbanum uolumus: dicacem contemnimus. Ri dicula uero ſi & uultu & geſtu ridiculo proferantur: multum in quibuſdā com mendationis habere uidentur: ſed id tamen adeo parce: ac modeſte faciet: ut re magis quam actione delectet. Eſt enim in pleriſq; ridiculis uel præcipua ſ(?)ucti tas maxime grata. Fitq; imprimis dictum aliquod facetum eo maxime gratū: quod qui illud dicit nō ridet: qum uenuſtam alioquin & elegantem ridiculi fa cti: dictiue expoſitionem adhibuerit. Ab iis ergo exordiemur: qum defeſſi audi endo iudices uidebuntur: quæ animos faſtidio affectos poſſint oblectare.

Inſinuationis ultimū tēp᷒. Vrbane dice re nō urbani tatē affectare oratori licet. Ridiculum

Naturę uitiū & fortunę nō eſt obiiciēdū. Vrbanitas tē peſtiua ē uir tus. Scurrulitas & dicacitas ſūt uitia cōtraria urbanitati. Dicacitas uñ. Oratorē urba nū uolumus: dicacē contē nimus. Ridicula qūo proferenda.

De artificio exordioꝝ: ex Epiſtola ad Antonium Cōdulmeriū. Cap. lii.

Apologus fabulæ genus eſt: ex rebus nōn ueris: neq; uerifimilibus: con ſtans: ſed ad humanæ uitæ pertinens inſtructionem: uti ęſopi fabellæ: Eſiodi quoq; luſcinia: & uulpes archilochi. Quintilianus de apologo li bro .v. ora. inſtōnū. Illæ quoq; fabulæ: q̄ etiā ſi ab æſopo originē nō acceperunt (nā uidetur eaꝝ primus auctor Heſiodus) noīe tantum æſopi maxime celebrā tur ducere animos ſolēt ꝑcipue ruſticorū & imperitorū: qui & ſimplicius: quæ

Apologus quid.

ficta ſunt audiunt & capti uoluptate facile iis quibus delectantur i cõſentiunt. Siquidẽ & Menenius agrippa plebem patribus in gratiam traditur reduxiſſe nota illa de mẽbris humanis aduerſus uentrẽ diſcordantibus fabula: Et Horati us ne in poemate qdem humilem uſum huius generis putauit in illis uerſibus: quod dixit uulpes ægroto cauta leoni &c. Idẽ Quintilia. lib. iiii. de exordio tractans: Multũ gratiæ Exordio eſt: quod ab actione aduerſæ partis materiã trahit hoc ipſo quod nõ cõpoſitũ domi: ſed ibi atq; etre natũ & facilitate famã ingenii auget. Et facie ſimplicis ſumptiq; ex ꝓximo ſermõis fidẽ quoq; acquirit: ut et ſi reliqua ſcripta elaborata ſint: tñ plerunq; uideatur tota extẽporalis oratio cuius initium nihil ꝑparatum habuiſſe manifeſtũ ẽ. frequẽtiſſime uero ꝓœmium decebit & ſniarum & cõpoſitionis & uocis & uultus modeſtia adeo: ut i genere cauſæ ẽt indubitabili fiducia ſeipſa nimiũ exercere nõ debeat: &c. Item paulo poſt. Neſcit an repetere ſupfluũ uidebitur. Illud ex ꝑceptis ueteribus manet ne quod inſolẽs uerbũ ne Audacius tranſlatũ: ne aut obſoleta uetuſtate: aut poetica lic̃etia ſumptũ in principio dephẽdatur. Victo. nũc inqt ſi oĩo aduerſariorum dictis fidẽ fecerit: Et ideo iudices uidentur ab alienati tribus modis beniuolentiã comparamus: ſi aut ab eo argumento quod ſibi firmiſſimũ credide rant aduerſarii te dicturũ eſſe promittas: aut ſi ab eo dicto incipias quod aduerſarius nup dixerit: aut ſi inquit cũ admiratione dubites: cui potiſſimũ reſpondeas quæſtioni: cũ enim inqt te iudices uiderint paratũ ad reſpondendũ: exiſtimabunt ſibi non recte ab his qui ante dixerunt: id qđ crediderant ſuiſſe perſuaſum. Poſtremo docet quo pacto beniuolentiã nobis a iudicibꝰ cõparemus: ſi forte ipſi iudices defatigati fuerint multos audiendo. Primo inqt oportebit polliceri breuius te quam fueris eſſe dicturũ. Deinde ſi ita habebit: negociũ utile erit rebus nouis uel ridiculis riſum iudicibus: aut iocũ mouere. Atq; id duplici modo: aut ex tempore: ſi forte clamor aut ſtrepitus fuerit exortus: aut cogitatus ꝑparatuſq;: ut uel a fabula incipias: uel ab apologo ad præſens negociũ pertinentibus. Fabulæ ſunt. Quas fere uidemus extitiſſe ex phedris Medeis clytẽneſtris aliiſq; ſimilibus. Apologi ſunt ex rebus humilibꝰ cõpoſitæ: quædã formæ ac ſpecies ad uiuendũ: ut ex illa de mure & leone. Ergo ſi inqt negocii dignitas patietur riſum: uel iocũ mouere oportebit. Sin autẽ tale negociũ fuerit: ut iocãdũ non ſit: a re aliqua triſti & ſeuera cõmodũ erit incipere. Nã ut inquit cibi faſtidium nunc dulci Re: nunc ſubamara releuatur: Ita inqt ſtudiũ audiendi apud iudices nunc rebus ridiculis: nunc a ſperioribus redintegrantur. Cæterũ frequẽtiſſime procemiũ decebit & ſentẽtiarũ & cõpoſitionis & uocis & uultus modeſtia. Cicero in. ii. de oratore de exordiis ſic inqt: hæc aũt in dicẽdo non extrinſecus aliũde quærẽda: ſed ex ipſius cauſæ uiſceribꝰ ſumẽda. Icirco tota cã ꝑtẽtata ac pſpẽcta locis oibus inuentis atq; inſtructis conſiderandũ ẽ quo principio ſit utendũ: ſic & facile repietur: ſumetur. n. ex iis rebus quæ ſunt uberrimæ uel in argumẽtis uel in iis partibus ad quas dixi ſæpe digredi oportere. &c.

Exordii ꝑcepta ex Fabio.

Beniuolentia quõ comparanda:

Fabulæ quæ. Apologi qui.

De artificio exordiorum. Ex epiſtola ad Antoniū Condulmeriū Cap. lii.

Fabula confictus eſt ſermo: ad uitæ maxime delectationē pīmens. Virgi. Cætera quæ uacuas tenuiſſent carmina mentes: Omnia iā uulgata. Sub/ ſunt tamen fabulis perſæpe occulta: ſed utilia ad moꝝ/& totius uitæ inſti tutionem præcepta. Vti fabula gigantum docet contra naturam/aut deos nihil tentandum. A ueriſimili imitatione exordium fit: Vt ſi aduerſariū aliquo ge/ ſtu ita exprimas: ut omnes ita eum eſſe quēadmodum expreſſeris aſſentiantur. Vt C. Iulius qum Hæliū mancipē qualis eſſet: diceret ſe oſtenſuꝝ: proptereaq; Hælius: ut id faceret: frequēti interrogatione inſtaret: Iulius digito demonſtra/ uit imaginem galli in ſcuto Cymbrico pictam: cui Hælius tum ſimillimus cū magno omnium riſu apparuit. A deprauatiōe exordimur: ut qum noīa līaꝝ/ aut ſyllabaꝝ mutatione/aut tranſpoſitione/uel ēt additione/ uel detractione de/ prauantur. Vt ſi auaꝝ prætorem/raptorē appelles: & litigatorē/ liguritorem. Et Tullium: qui fur ſit: Tolliū. A deprauatione: Vt ſi cui: qd ab eo omnino alienū eſt/tribuas: quod ſuū eſt alii impartiare: ut illud Afri. homo in agēdis cauſis op time ueſtitus: & in male pronunciante: Vultum diſertū habet/& eloquētes ma/ nus: linguā uero paꝝ geſtientē. Ex ambiguo fit exordiū. Qum id ī principio ponitur: qd duo/aut plura maxīe diſtantia: & qd in aduerſariū aliquid ingerat: ponitur. Vt ſi prodigo: & qui multa ſit conuiciatus: rñdendū ſit: Ita exordiare. Ede uero: ſi quid adhuc tibi reliquū eſt. Tuæ enim iſtius rei iam exitum uideo. Vario. n. modo hæc accipi pñt. Vt ſit: Dic: ſi qd dicas: adhuc habes: quia uideo quorſum hæc cā ſit peruentura. Itē & amarius: Cōſume: ac diſſipa qdqd adhuc ti bi ex pīmonio ſupeſt. Nā id exiguum adeo eſt: ut prope diē ex eo nihil futurū ſit reliquū. Et illud: qd & nunc paſſim/uulgo ī īprobos dicitur: hoīes oī bono di gni. Qum uelint intelligi/dignos carnifice: cui oībono nomen fuerit. Suſpi/ tione: QualE illud apud Cicero. Quærenti qd uxor ſua e fico ſe ſuſpendiſſet: rogo Cicero inquit: des mihi ſurculū ex illa arbore: ut inſerā. Hic qd non dici/ tur: intelligitur. Ab arriſione fit exordiū: qum incipimus ab aliqua reliquæ ri/ ſum mouere poſſit: Quale illud in clodium: Heſterno die P. C. qum me & ue/ ſtra dignitas &c. Et eiuſmodi ē illud: Iā ne ſentis bellua: Iā ne ſentis &c. Qumq; aduerſariū alicuius leuitatis/aut īpudentiæ/uel ſtultitiæ breui dicto reprehendi mus. Vt Cicero uibium curtiū de ætate ſua: quo iunior uideretur: mentientem: ita irriſit. Tū ergo: qum una declamabamus: nō eras natus. Idē Fabiꝗ Dolobel/ læ dicenti triginta ſe annos hře: Veꝝ eſt inqt: Nam hoc iā triginta annis audio. Stultitia etiā riſus mouetur: qum aduerſariū temere aliqd īterrogaſſe: aut nar raſſe/breui dicto oñdimus: Vt campatius e theatro exiens: qum a Curio. Man/ nio num ſpectaſſet: ſtulte interrogatus eſſet: rñſione ſua illius interrogationem ſtultiorē oñdit: qum inqt ēt ī orcheſtra pilaluſi. hypbole a græcis dicitur. Exu/ peratione: ut qum non modo qd obiectū eſt: a nobis reiicimus: ſed & qd magis mordeat: in aduerſariū retorquemus: ut illud Iunii Baſſi: Quærente Domitia

Fabula quid.

Exordiū a ueriſimili imitatione.

Exordiū a deprauatione.

Deprauationis exordiū.

Conuicianti quō rñdedū.

Orōnis ī clodium locus.

Orōnis ī piſonem locus.

Riſus quomodo mouetur.

Iunii baſſi dictum facetū.

Paſſanii/quod incuſans eius ſordes/calceos eã ueteres diceret uẽdere ſolere: Nõ mehercules inqt hoc unquã dixi:ſed dixi emere te ſolere. Riſus:quoqꝫ ex collatione captatur:qum qd obiectũ eſt:Ex cõparatione ita retorquetur:ut ęque/aut

Afri domitii dictũ facetũ.

etiam magis ipſi accuſatori/quã reo cõuenire oñdatur.Vt ſcite Afer Domiti⁹: in Sulpitium longũ ex collatiõe illuſit.Nã quum fœdiſſimus eſſet:atqꝫ in eũ/cõtra quẽ in iudicio liberali eſſet:dixiſſet:ne faciem quidẽ illum liberi hr̃e.Sane i/quit Domitius ex animi ſnĩa:Q ui malã faciẽ hẽt:liber nõ ẽ. Abiectiõe:Q uę ex nobis rem ĩprimis facit urbanã:qum ironicos aduerſarioꝶ in nos dicta confirmare uidemur:ut q accuſaretur alea continue luſitare:Recte inqt.Nã & oculi:qd ſomnũ illis non pmittã:& uenter/cui nihil indulgeã/ una tecũ me ĩcuſant.

Litteraꝶ mutatione:Q d genus illi pximũ eſt:qd fit ex deprauatione: ut uol/ueras tu qdem me non modo uincere:ſed & uincire. Vt pro.A.Cluentio/Veſtri auxilii eſt iudices huius innocentiæ/ſic in hac calamitoſa fama / quaſi in aliqua pernicioſiſſima flamma/atqꝫ communi incendio ſubuenire.

Cluentianæ orõnis locus.

De artificio exordioꝶ/Ex epiſtola ad Antonium Condulmerium. Cap.liii.

Expectatiõe ac nouitate eriguntur ai.

EXpectatiõe ac nouitate quoqꝫ deiecti animi eriguntur:Expectatiõe: qum de magna re dicturos nos ſimulamus:aut mirabundi cõſiſtimus:quaſi qd dicamus neſcii.Recreãtur qdẽ utroqꝫ mõ auditores.Nouitate/a qua inci/piemus:Si pollicebimur:uel ſi nouũ aliqd acciderit:uñ principiũ aucupari poſſimus.Vt ſi incredibile aliqd nouum facetũ/maxĩeqꝫ contra opinionẽ te oñſuꝶ proponas.Vt olim quum cremenſis qdã:cui Leoni nomen eſſet:añ pricipẽ cãm dicturus:diu qa aut præ rei qlitate:Aut quia maiora eſſent agenda: Deſediſſet: ſuãqꝫ infelicitatẽ qreretur:qdã figulus uir facetiſſimus:& quem ex artificii alluſione/terræ dñm appellarent:qum ſe illũ introductuꝶ recepiſſet:iuſſit p nomẽ/clatorẽ:qui curiæ hoſtio aſſideret:principi nunciari:adeſſe/q leonẽ manſuetum: ac placidum corã eſſet adducturus.Proinde rogare eius exhibendi facultatem. Eo nuncio cõfeſtim:ut introduceretur:mira cũ expectatione iuſſit.Figulus app̃henſo leonis latere/ſe principi reuerenter offerens:En inqt princeps:quẽ me ad/ductuꝶ dixi leonẽ.Multi eñi uel hic adſunt:q hunc ſciunt: & affirmabunt leo/nem eſſe.Sed & uide q̃ mitis:quã manſuetus:quã placidus placidiſſimo principi ſupplex eſt.Expectatio illa in riſum conuerſa leoni ad cãm dicendam facile aditum inuenit. Q uod genus riſus captandi & nunc frequentiſſimũ ẽ apud noſtros maxĩe iuuenes(parco eñi maioribus) q ea ſunt ad irridendũ prõptitu/dine:ut ipſa modeſtia/ac ſanctitas ea ſuggillatione apud illos non careat:& priſcis olim ad iocũ pcõmodum hẽbatur. Hinc Lentulũ Spinterem/ & Scipionẽ Syriationem dixerunt.Et Iuniũ Baſſum hoiem imprimis dicacẽ aſinũ album. Hinc & ſarmentus ſcu.P.Bleſſus iuniũ hoiem nigrum/& macrũ/& pandũ fer/ream fibulã dixit. Recreantur & animi: qum ex hiſtoria aliquid ad rẽ maxĩe

Verriaꝶ loc⁹

pertinens breuiter affertur:ut qui contra Gallum cauſam hẽret: Victi inqd iam pridẽ ſunt Galli.Et illud Ciceróis i uerris iudicio:qum Hortẽſius q ueri aderat:

Ciceroni teſtem roganti:non intelligo hæc enygmata diceret: Atqui debes inqt
Cicero:qum Sphyngē domi hēas.Nā Hortenſius tum ænea Sphynge magnæ
pecuniæ donatus erat. Adiuuant & urbanitatē uerſus:ſed magis:ſi qua ambi
guitate condiantur:Vt Cicero in Martiū hoīem callidū:& uerſutum:qum is in — Vrbanitatē
quadā cā ſuſpectus foret:Niſi inqt ꝗ Vliſſes iter uaſit lentius.Alias idē.Q um — adiuuant uer
ſex.annalis teſtis reum:quē Cicero defenderet:teſtimonio læſiſſet:& idētidē ac — ſus.
cuſator ei inſtaret:Dic.M.Tuli inqt:ſi potes de ſex annali. Verſus tunc dicere — Ciceronis io
cœpit de libro Ennii annali ſexto : Q ui potes ingentis cās euoluere belli. Vt — cus.
qum alicuius ſermonē:adhuc ipfectū:arguta aliqua interiectione interrūpi
mus:Vti caſſius ſeuerus eluſit:q qum ei qdā obiiceret:qd domo ſua Proculeius — Caſſii ſeueri
interdixiſſet:confeſtim interrūpit.Nunqd ergo illuc accedo? Q uæ ſi in aduer — iocus.
ſariū conuertatur:ironia non uacet:ut illud Terentiani Daui: uah callidū conſi — Terentii lo
lium.Nunquā quiui ego iſtuc intelligere.In alium pōt & ſerio haberi. Sunt & — cus.
infinitæ aliæ:unde ridicula ducātur:dicendi ſpēs:quæ ex pſona:loco:tpe:caſu — Ridicula uñ
oratori ſuggeruntur:quas oēs cōprehendi:qum infinitū:tum īpoſſibile ppe fo — ducuntur.
ret.Hæc breuiter attigiſſe ſuffecerit. Facit & multum ad parandā attentionē
(ut nuper diximus)nouitatis propoſitio:Q um ſcilicet omiſſo eo: quod & nos
deſtinaueramus:& alii factitare ſolent:propoſito nouo nos ordine:longeq; bre
uiore dicturos proponimus:ſimulq; quid alii faciant:quidq; nos facturi ſimus:
breuiter: cōmodeq; aperimus. Q uo principii genere pro Archia poeta Cicero — Archianæ
contra Gracchum uſus eſt:qum petit:ut ī legitima:& iudicio publico : qum res — orōnis locus.
agatur apud prætorem Po.Ro,lectiſſimum uirū:& apud ſeueriſſimos iudices:
in maximo hoīum conuentu: ac frequentia:eo dicendi gñe ſibi uti liceat:qd nō
modo a conſuetudine iudicioꝝ: ueꝝ etiam a forenſi ſermone oīno ſit alienum.
Hoc idem & pro.Q .ligario(ut diximus)fecit paratus inqt uenerā:qum tu id: — Ligarianæ
neq; per te ſcires:neq; aliunde audire potuiſſes:ut ignoratione tua ad hoīs miſe — orōnis locus.
ri ſalutem abuterer.Sed qm̄ diligentia inimici inueſtigatū eſt:id: quod latebat:
cōfitendū ē:ut opinor:pſertim qū meus neceſſarius.C.Pāſa fecerit: ut id iā īte
grū nō eēt:omiſſaq; cōtrouerſia:oīs orō ad miſericordiā tuā cōferēda ē.Q uibꝰ
de cāis īſinuatione utēdū ſit:& qbus ex locis illā ducamus hactenus ſuffecerit.

De artificio exordioꝝ:Ex epiſtola ad Antonium Condulmeriū Cap.liiii.

Q Vidam exordioꝝ compoſitionē certo quodā ordine: & partiū nume — Exordiorum
ro concluſere:expoſitione:rōne:redditione:cōprobatione:Id in aliqui — quo ordie cō
bus non inutiliter annotatū.Verum qū non idem ſemper principio — cluditur a q
rum modus eſſe debet:ſed pro cauſæ qualitate uariandus:eas quoq; partis:eūq; — buſdam.
ordinem ſemper ſpectandum aut facile conceſſerim.Cæterum quando non te
mere omnino:nec ſine aliquo uſu eorum obſeruatio tradita eſt.Et nos præterea — Expoſitio q̄
uelimus:quæ aliquid omnino ad hanc facultatem conferre poſſunt:non latere: — Ratio quæ.
partes illas breuiter explicemus:ac ſubinde comprobemus exēplis.Eſt itaq; ex
poſitio prima principii pars:q̄ eoꝝ aliquid:quę auditorum animos ad audiēdū

Redditio q̃. Cõprobatio. Pompeianæ exordiũ artificioſum.

diſponant:breuiter ꝓponit.Ratio eſt:quæ ꝓpoſitæ expoſitionis cauſam affert. Redditio eſt breuis eius rei cõplexio/quæ expõne/& ratione/cõficitur cũ totius cauſæ ꝓpõne.Cõprobatio eſt redditionis cõfirmatio rẽ oẽm planius exponens. Erit itaq; (ut iam exẽplis/& maxime Ciceronis agamus) expoſitio illa:Q uãq̃ mihi ſemp frequens conſpectus ueſter multo iucũdiſſimus/uſq; ad illum locũ. Nam qum antea.In qua expoſitione ꝓponit beniuolentiã a pſona ſua captans partim ab auditoribus/qua re ante illũ diẽ:in ſenatu nõ perorauerit.Ratio aũt ſuperioris expoſitionis illa ſit:Nam qum antea per ætatẽ uſq; ad illum locum. Nunc qum & auctoritatis in qua ſui ꝓpoſiti affert cauſas:Ideo ſcilicet ſe in ſenatu nõ oraſſe:qa & ætas eius loci auctoritatẽ attingere:& in expientia aliquid eo loco dignũ afferre poſſe dehortarẽtur. Et ſe nihilominus interea officio ſunctum auditoꝝ/etiã iudicio oſtẽdit. Redditio uero illa:nũc qum & auctoritatis in me tm̃ ſit:qd facturus ſit oñdit:ſe ſcilicet qum aliis qui eloquentiæ fructum tribuendũ cenſuerũt oſtenſurũ qd dicẽdo aſſequi poſſit.cõprobatio poſtremo: quæ eſt/atq; illud in primis mihi lætandũ iure eſſe uideo/uſq; ad illud:Bellum graue/& periculoſum/planius uberiuſq; rẽ qua de acturus ſit/cũ breui præfatione ꝓponit/optime inquiẽs ſecũ actum eſſe/quãdo ex inſolita ex eo loco dicendi rõne ea ſibi cauſa oblata ſit:in qua oratio nemini poſſit deeſſe:qa de ſingulari.Cn.Pompeii uirtute ſit dicturus:ubi orõnis exitũ inuenire difficilius ſit: quã principiũ. Hæc(ut præfatus ſum) alicui fortaſſe uſui eſſe poterũt maxime/anteq̃ ad eam facultatẽ aſpirarit:ut intelligat & ex pluribus locis/& longe alio ordine orationũ principia fieri poſſe:atq; pro cauſaꝝ genere debere. Interim hæc ita imitabitur:ut intelligat longe plurima exordia eſſe quæ neq; hiſce partibus neq; hac diſpoſitione cõſtiterint.Sed de his hactenus.

Error quorũdam de exordio Pompeianæ.

Q uare admiror quendã eruditoꝝ/qui ſcriptũ reliquit Ciceronẽ qm̃ ſibi uidebatur obſtare illud quod tardius ad capeſſendam Rem pu.ueniſſet per principium prius. Id cõmodiſſime diluiſſe qum ait.Q uãquã mihi ſemper:& cętera. Deinde ad propoſitum cauſæ tranſiſſe in altero exordio ubi ait:Atq; illud in primis mihi iure

Exordiis pluribus nõ licet uti iũctim in una eademq; cauſa.

lætandum eſſe uideo:quod quidem exordium breuiſſimum:inqt pro cãæ honeſtate fecit:licet eñ una in cã duobus & tribus etiã:ſi cã exigat:uti exordiis: uelim reddas rationem:aut Ciceronis/Fabii ue auctoritatẽ afferas:& herbã dabo. Alioquin ſomniũ eſſe hoc & anilem fabulam exiſtimabo. Siqdẽ in honeſto genere cauſæ uti licet exordio. Exordiis pluribus nõ licet ut in una/eadẽq; cauſa iunctim:Sed in lõga materia ſeparatim licet iterare procemiũ. Seruius in.iii. Geor. Sane inqt nõ eſt mirandũ uſum eſſe eũ procemio:Sicut uſus in primo. Nam nũc aliud quodãmodo incohaturus eſt carmen/paſtorale.ſ.poſt cõpletũ georgicũ.Deinde etiã ſi unũ ſit:Scimus cõceſſum eſſe ſcribẽtibus:Vt iteratiõe procemii legentũ reficiant interdũ laborẽ.Nã & Liuius frequẽter inouat principia:Vt incenſa Gallis urbe/& cõpletis cõſulibus. Et Cicero in ue.qui in frumentaria conciliauit auditoꝝ animos:Vt:Omnes/qui alteꝝ iudicant:&c.

De artificio exordioꝝ: Ex epiſtola ad Antoniũ Condulmeriũ. Caput.lv.

IDem Q uin.in.iiii.de uitioſis exordiis ſic inquit. Alia exordioꝝ uitia uerius tradiderunt. Qđ in plures cauſas accõmodari põt: uulgare dicitur id minus fauoribile. Aliq̄n tamen non inutiliter aſſumimus a magnis ſæpe oratoribus non uitatũ: Q uo & aduerſarius uti põt: cõe appellatur. Q uod aduerſarius in ſuam utilitatẽ deflectere põt: cõmutabile. Qđ cãæ non coheret. Separatum: Q uod aliunde trahitur: tranſlatũ. Præterea / qđ longũ / quod ꝑcepta ẽ: quoꝝ pleraq; nõ principii mõ ſunt uitia ſed totius orõnis. Cice. in Rhe. ait exordium ſñiaꝝ / & grauitatis plurimũ debet hr̃e / & oĩa omnino ea / quæ ptĩnent ad dignitatẽ in ſe continere: propterea / qđ id / optime faciendũ eſt: qđ oratorẽ auditori maxime cõmendat. Splendoris & feſtiuitatis & cõcinnitudinis minimum: propterea quod ex his ſuſpicio quædã apparationis / atq; artificioſę diligẽtię naſcitur: quę maxime orõni fidem: oratori adimit dignitatẽ / uel auctoritatẽ. Vitia uero hęc ſunt certiſſima exordioꝝ: quę ſummopꝫ uitare oportebit: uulgare cõe: cõmutabile: ſeparatũ: longũ: tranſlatũ: contra ꝑcepta. Vulgare eſt quod in plures cãs põt accõmodari: ut cõuenire uideatur. Cõe eſt qđ nihilominus in hãc / q̄ in contrariã partem cãæ põt conuenire. Cõmutabile eſt qđ ab aduerſario põt leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longũ eſt quod pluribus uerbis / aut ſententiis ultra quã ſatis eſt producitur. Separatũ eſt quod non ex ipſa cã ductum eſt: nec ſicut aliquod mẽbrũ annexum orationi. Tranſlatum eſt: quod aliud efficit / quam genus ſuæ cãæ poſtulat: ut ſi quis docilem faciat auditorẽ: qum beniuolentiam cauſa deſiderat: aut ſi principio utatur: qum inſinuationem res poſtulat. Contra præcepta eſt: quod nihil eorum efficit: Q uorum cauſa de exordiis præcepta traduntur / hoc eſt / quod eum / qui audit / neq; beniuolum / neq; attentũ / neq; docilem reddit: aut quod: quo nihil profecto peius eſt: ut contra ſit faciet. Victorinus: Sententiarum inquit / non illarum / quæ generaliter dicuntur: ut eſt illud: obſequium amicos: ueritas odium parit. Præceptum eſt autem: ne quid in principiis generaliter dicatur: ſed hic ſententias accipiamus ſenſus / atq; inuentiones plurimas / atq; eaſdem graues. Præterea inquit: ut commendati ſimus auditoribus in exordio: omnia illa habere debemus: quæ nobis / uel orationi noſtrę pariant dignitatem. In exordio inquit nihil ſplendidum / nihil diligenter accuratum habere debemus: ne ipſa dicendi diligentia diffidentiam negocii demõſtremus. Docuit: quid in principiis: quid in inſinuatione: quid generaliter in utroq; obſeruare debemus. Q uare poſtquam oſtendit quid faciendum eſſet: præcipit rurſus quid non faciendum ſit: Vitia uero inquit hæc ſunt certiſſima exordiorum. Q um ait certiſſima oſtẽdit & ſupra / ſe non nihil de uitiis exordii dixiſſe. Ait enim ſplendoris / & feſtiuitatis / & cõcinnitudinis nimium in exordio eẽ debebit. Verum hæc maxima uitia exordiorum eſſe dicit: atq; hæc omnino uitanda eſſe præcipit: uulgare eſt quod ĩ plures cauſas poteſt accõmodari: ideſt quod dicitur generale principium: & quod non unius / ſed omnium põt eſſe cãꝝ: ſi ſic

Vitioſa exordia ſecũdum Fabium.

Exordiũ debet hr̃e ſñias & grauitatẽ.

Splendoris minimũ ĩ exordio & concinnitatis.

Lõgum proœmium.

Separatum proœmium.

Tranſlatum proœmium.

Proœmiũ cõtra pręcepta.

Sententiæ. Gñalr̃ nihil ĩ principiis dicendum.

Exordiũ ſiue ſplendore eẽ debet.

Gñale principium.

incipias. Iouem ego optimũ maximum uellē: ſi fieri poſſet: iudices uenire. Cõe
eſt: quod nihilominus in aliquã cõtrariam ꝑtem cauſæ põt cõuenire. Inter uul/
gare/ & cõe hoc intereſt. Vulgare oĩum controuerſiarum eſt. Cõe in eadem con/
trouerſia utriuſq; partis. Itaq; cõe ſpecie includitur. Vulgare uero generale eſt.

Vulgaꝛ & cõmune in quo differant.

Q uare cõe erit: quod tam a nobis/ quam ab aduerſariis dici poteſt. Cõmutabi/
le eſt inqt: quod nõ quidem ab aduerſariis dici poſſit: ita ut a te ꝓbatũ eſt. Sed
cõmutato uerbo/ uel addito/ poſſit in ꝑte cõtraria cõmutari. Meminimus in duo

Cõmutabile procemium.

bus eſſe orationem noſtram/ nunc in uerbis ſingulis: nunc in cõiunctis: quę ſnię
dicuntur. Itaq; inquit longum eſt: quod nimis aut in uerbis aut in ſententiis in

Oratio ĩ duobus ē uerbis & rebus.

uolutum eſt. Separatũ eſt: quod non eſt proprii negocii: neq; eius cauſæ/ qua de
agitur: ut ſi homicida tibi accuſandus ſit. Et tu ab adulterii facinoribꝰ exordiũ
ſumas. Tranſlatum eſt inqt: qum ignorato genere cauſæ: aut dociles ꝓ attentis:
aut attentos ꝓ beniuolis faciẽdos nobis iudices putamus. Cõtra ꝓceptũ eſt: inqt
qđ iudicũ aĩos nõ comparat ſibi: interdum ẽt ĩfeſtos facit. Q uintilianus in .iiii.

Verba exordiorum qualia.

oratoriaꝝ inſtitutionum: illud ex ꝓceptis ueteribus manet ne quod inſolens uer
bũ: ne audacius tranſlatũ: ne aut obſoleta uetuſtate aut poetica licentia ſumptũ
in principio deprehendatur: nõdum enim recepti ſumus: & cuſtodit nos recens
audientiũ intentio. Idẽ paulopoſt nec argumẽtis/ nec locis/ nec narratiõi ſimilis
eſſe in procemio debet oratio/ nec tamen deducta ſemp/ atq; circũlata/ ſed ſæpe
ſimplici/ ac ne laboratæ ſimilis. Idem de longitudine procemii. Modus aũt prin

Exordii oratio ſimplex.

cipii pro cã: nam breuius ſimplicius: Longius perplexæ ſuſpectæq;: & infames
deſiderant. Ridendi uero qui uelut leges ꝓœmiis oĩbus dederunt: Vt intra quat
tuor ſenſus terminarentur: Nec minus euitanda eſt immodica eius longitudo:
ne in caput exercuiſſe uideatur. Et quo præparari debet fatiget.

Exordii longitudo cauẽda.

De artificio exor. Ex epiſtola ad Antoniũ Condulmerium. Cap. lvi.

CIcero in libris de oratore dat quãdam exordiendi legem his uerbis. Mi
hi etiam quiq; optime dicunt/ quiq; id facillime atq; ornatiſſime facere
poſſunt: tamẽ niſi timide ad dicendum accedunt: & in exordienda ora/
tione ꝑturbantur. pene impudentes uidentur: tametſi id accidere non poteſt. Vt

Timidi eē debemus exor ...

enim quis optime dicit: ita maxime dicendi difficultatem/ uarioſq; euentus ora/
tionis expectationẽq; hoĩum pertimeſcit. Q ui uero nihil põt dignum re: dignũ
noĩe oratoris: dignum hoĩum auribus efficere. atq; edere: Is mihi ẽt ſi cõmouea/
tur in dicendo: tamen impudens uidetur: Non. n. pudendo: ſed non faciendo id
quod non decet: impudentiæ nomẽ effugere debemus. Q uem uero non pudet

Impudentiæ nomẽ quõ effugiendum.

id quod in pleriſq; uideo: hunc ego non reprehenſiõe ſolũ: ſed ẽt pœna dignum
puto. Equidem & in uobis animaduertere ſoleo & in me ipſo ſæpiſſime expe/
rior: ut exalbeſcam in principiis dicendi: & tota mẽte/ atq; omnibus artubus cõ
tremiſcam. Adoleſcentulus uero ſic in initio accuſationis examinatus ſum: ut
hoc ſummum beneficium Q uinto maximo debuerim: quod continuo conſi/
lium dimiſerit: ſimul ac me fractũ/ ac debilitatũ metu uiderit. Hic omnes aſſenſi

ſignificare: & colloqui inter ſe cœperunt. Fuit enim mirificus quidã in Craſſo pudor:qui tamẽ nõ modo non obeſſet eius orationi:ſed etiam ꝓbitatis cõmen/dationem ꝓdeſſet. Tum Antonius. Sæpe (ut dicis) inqt aĩaduerti craſſe:& te: & cæteros oratores ſũmos:q̃q̃ tibi par mea ſnĩa nemo unq̃ fuit:in dicẽdi exor/dio ꝑmoueri:Cuius qdẽ rei qum cãm quærerẽ.quidnã eſſet cur ut in quoq; ora tore plurimũ eſſet:ita maxime is ꝑtimeſceret:has cauſas inueniebã duas:Vnã quod intelligerent ii:quos uſus/ac natura docuiſſet:nõnũq̃ ſummis oratoribus nõ ſatis ex ſnĩa euentũ dicendi ꝓcedere:Ita non iniuria quotienſcũq; dicerent: id/quod aliquãdo alicui nimis poſſet accidere:ne illud ipſum accideret:timere: altera eſt hæc:de qua queri ſæpe ſoleo:quod cæteraꝝ homines artium ſpectati & probati/ ſiquãdo aliqd minus benefecerint/q̃ ſolent:aut noluiſſe:aut ualitudi ne impediti non potuiſſe cõſequi id/quod ſcirent/putantur:Noluit inquiũt ho die agere Roſcius:aut crudior fuit. Oratoris peccatũ ſi quod eſt animaduer/ſum ſtultitiæ peccatũ uidetur. Stultitia autem excuſationẽ non habet. Quare nemo uidetur aut quia crudus fuerit:aut quod ita maluerit ſtultus fuiſſe:quo etiam grauius iudicium in dicendo ſubimus:Quotiens enim dicimus:totiens de nobis iudicatur:At qui ſemel in geſtu peccauit:non cõtinuo exiſtimatur ne ſcire geſtum:cuius autem in dicendo:quid reprehenſum eſt:aut æterna in eo: aut certe diuturna ualet opinio tarditatis.

Sũmi oratores in dicendi exordio permouerunt.

Oratoris ĩ dicẽdi periculum.

Titulus Aſini Apuleiani Ex epiſtola ad Antonium Morcetum. Cap. lvii.

FAcis tu Morete mi/quod neq; Tryphon:neq; quiſq̃ alius Bibliopolã priſcis faciebat tꝑibus:ut nõ modo incorrecta ſerues auctoꝝ monumẽta:ſed & ab errorib⁹ obſcuris:& a pauciſſimis aĩaduerſis uẽdicare labores. De apuleiani aſini titulo ſcribã qd̃ ſentio:tu Sabellicũ noſtrũ:& alios eruditos uiros/ qui quotidie ad te diuertũt/cõſules:quodq; magis uero ꝓximũ uidebitur ſequeris:In oĩbus exẽplaribus uulgatis (ut ſcis) ita legitur. Lucii Apuleii madaurẽſis philoſophi platonici metamorphoſeos:ſiue de Aſino aureo liber primus) Puto metamorphoſeon legẽdũ nõ metamorphoſeos:qum ipſe Luciani fabulã ingẽti arte/ingeniiq; potẽtia dilatauerit:cõuerſioniq; ſuę in aſinũ plures alias addiderit. Sed & alii fabulatores (ut in ouidianis obſeruationibus olim docuimus) tam græci q̃ latini hmõi titulũ in numero multitudinis protulerunt:uti & ingenioſus poeta ex ſuis ipſius uerbis in primo ſtatim limine:In noua fert animus mutatas dicere formas corpora. Moueor etiã Fulgẽtii teſtimonio:Qui totus apuleianus hæc ſcribit:Apuleius in libris metamorphoſeon hanc fabulã pleniſſime deſignauit:cui & Seruius aſtipulatur per naſonis inſcriptionẽ in buc. Vnde etiã phylla ſunt dicta a phyllide/quę antea petala dicebatur:ſic Ouidius ĩ metamorphoſeon libris. Et in Aeneide:illud nãq; ou dii in metamorphoſeon:&c. Alias dicimus Naſonẽ in metamorphoſi laſciuire ut Fabius:manuſcripti aliorum ſcriptoꝝ codices ſemper Ouidium in metamor/

Metamorpheſeon titulus.

phoſcon libris allegant:quanuis impreſſi ſæpius Metamorphoſeos habeant.
Suffragātur item huic noſtræ caſtigationi ueteres libri apuleiani fere omnes.
Eſt autē in pleriſq; eoꝝ talis inſcriptio:L.Apuleii herculis platonici metamor/
phoſeon/ſiue mileſiaꝝ liber primus/quæ quidem inſcriptio uera comprobatur
ex pluriū ſcriptoꝝ auctoritate/qui ab adriani ætate floruerunt:cū quo Lucius
non uixit:uti Plutarchus & plutarchi cōtēporanei:quod aliquis claſſicoꝝ ſcri/

Apuleius nō fuit tpe Plutarchi.

bit:Nam ſi uera ſunt/quæ in prima aſini pagella legimus:Nam & illic origi/
nis maternæ noſtræ fundamēta a Plutarcho illo inclyto/ac mox Sexto philoſo
pho nepote eius prodita gloriam nobis faciunt. Plutarchus ante Lucium fuit:
ſiue iampridē defunctus erat.Nec minus quā pueri inania iactantes/ Ridiculi
ſunt illi chronicoꝝ ſcriptores/Q ui auſi ſunt affirmare Apuleium platoni ſuc/
ceſſiſſe:& apuleio hermetem triſmegiſtum. Atq; alii neſcio qui/ſcriptores/qui
tradūt/Apulegium appellatum fuiſſe philoſophum hunc:Grammaticum uero

Apuleius nō Apulegius.

Apuleium:Q um & alioꝝ:& ipſius auctoris teſtimoniis facile conuincantur:
Sed cæci illud de tempore uident:uti & cōmentum hoc de nomine. Q uis.n.
tam in impreſſis/q̄ in manuſcriptis exemplaribus/tam apud eūdem Lucium:
quā apud omnes auctores/qui poſt eum fuerunt/non ſemper Apuleium legit?
quis Apulegium unq̄? Extant/quæ & nos habemus/Apuleii grammatici frag/

Apuleius grāmaticus poſt Priſcianum.

menta/quē Priſciani auctoritate inniti ſcimus:qui quidē Priſcianus Apuleiū
ſemper uocat/non Apulegiū:eius auctoritates/& exempla adducens ex herma
goræ epitome/phedonis/medicinaliūq; libris/ & aliis eius operibus/ quoꝝ pars
maxima deplorata eſt.Auſonius Apuleium ait eſſe i uita philoſophum/ inepti

Apuleius a q bus auctoribus noiatur.

grāmatis amatorem.Sidonius/& Fulgentius/qui magis Luciū Apuleium:quā
.M.Ciceronem admirantur:non Apulegium/ſed Apuleium nominant.Conſi/
militer Lactātius/Iulius capitolinus/& Macrobius/qui de fabulis agens:uel ar
gumenta inquit/fictis caſibus amatorum refetta/quibus uel multum ſe arbiter
exercuit:uel Apuleiū nōnunquā luſiſſe miramur.Et eo maior Honoratus Ser/
uius/cuius uerba hæc ſunt in Georgicis:Q uod negat Apuleius in libris/quos
de arboribus ſcripſit:Q ui libri deſiderantur:ut epigrāmata:naturales q̄ones:
& hi/quos compoſuit de piſcibus/& genitura animaliū:de quibus ipſe in apo/
logia:ubi etiā ita ſcriptū reliquit. Venit Apuleius æcam cū uno ſeruo:Deinde
paucul is uerbis ītegarritis:Apuleius æcæ una die tres manumiſit. Apuleii Ro
mani fuerūt plurimi:in q̄bus.L.prænomine a Cicerone:& aliis q̄dā celebrātur:
Apulegios:ni memoria fallor:nuſq̄ legi.Pene p̄terii Hieronymū in quo Apule
giū nuſq̄ uidimus:Apuleiū.Etiā:itēq; Auguſtinū Aureliū:q Apuleiū afrū:no/
bilē Platonicū:madaurēſem ſexcētis in locis citat:laudat:admiratur:Apulegiū

Hominū cōuerſiōes ī Beſtias ex diuo Auguſtino.

nullo in loco uocat. In duo de uigeſimo diuinæ ciuitatis libro:Si.n.dixerimus
inq̄t:ea nō eſſe credēda:nō deſunt ēt nūc:q eiuſmodi quædā:uel certiſſima audi
uiſſe:uel ēt expertos ſe eſſe aſſeuerēt. Nā & nos: qū eſſemus ī Italia:audiebamus
de quadam regione illaꝝ partium ubi ſtabularias mulieres imbutas his malis

artibus in caſeo dare ſolere dicebant|quibus uellent uel poſſent uiatoribus:un/
de in iumenta illico uerterentur:& neceſſaria quæq; portarent: Poſtq; perfun/
cta opera iterum ad ſe redirent:Nec tamen in eis mentē fieri beſtialem|ſed ra/
tionalem humanáq; ſeruari:ſicut Apuleius in libris:quos aſini aurei titulo in/
ſcripſit|ſibi ipſi accidiſſe:ut accepto ueneno|humano animo permanēte|aſinus
fieret:aut iudicauit|aut finxit.Hæc uel falſa ſunt|uel tā inuſitata:ut merito non
credantur.Aurei cognomen inde datū arbitror aſino apuleiano:Quoniā ſtilo
& contextu aureo conditus eſt. Quamq; aureus mobile nomen ad animata|&
inanimata transferatur:Aureum opus dicimus|aureum librum|aurea ſcripta;
Plinius Cæcilius:Aſſem para|auream fabulam audi.M.Tullius:de quibus in
illa aureola oratiūcula dicit Lælius.Mileſias hoc idem opus Seuerus impera/
tor nuncupat in ea epiſtola|quā ad ſenatum ſcripſit|inquiens:maior fuit do/
lor:quod illum pro litterato laudandum pleriq; duxiſtis:Quum ille neniis qui/
buſdam anilibus occupatus|inter Mileſias punicas Apuleii ſui:& ludicra lit/
teraria conſeneſceret. Scripſerunt & alii Mileſias. Ille in Albino:Mileſias nō/
nulli eiuſdem eſſe dicunt:quarum fama non ignobilis habetur. Martianus Ca
pella|aſſerit poeticę diuerſitatis delitias Mileſias:diuus Hieronymus cōtra Rū
finum: Quaſi non cirratorum turba Mileſiarū in ſcholis figmenta decantet.
utq; Ouidius tradit:Iunxit Ariſtides Mileſia carmina:Plutarchus libros Mile
ſios appellat in uita Craſſi ita ſcribēs:Seleucionꝝ deinde ſenatū Surinas cogēs:
libros quoſdam oſtendit Ariſtidis|qui Mileſii appellantur de luxuria|& deli/
tiis compoſiti:atq; multa in mores Romanoꝝ concionatus eſt:Qui nec etiam
in exercitu talibus laſciuiis abſtinerent:atq; eiuſmodi ſecum libros in caſtris
etiam geſtarent. Inde:Sermone iſto Mileſio uarias fabulas conſerā:Dixit Lu/
cius:qui quidem ſeſe profitetur ſeminumidam & ſemigetulum:ut qui patriā
ſuam in ipſo Numidiæ|& Getuliæ confinio aſſerit:Deinde:nec inquit hæc eo
dixi:Quo me patriæ meæ pœniteret:Et ſi adhuc ſyphacis oppidum eſſemus:
quo tamen uicto ad Maſiniſſam regem conceſſimus munere populi|ac dein/
ceps ueteranoꝝ militum nouo conditu ſplendidiſſima colonia.alibi:Mitti in
quit ſibi madaurenſem|ſed admodum pauperem. Plinius|Maturenſe liberum
oppidum fuiſſe auctor eſt. Ptolomæus madurenſe uocat:Auguſtinus madau/
ram|ſiue madauras.Si quis ſcire auet cur Hercules dictus fuerit:ut cōiectanti
licet:reſpondebo:cognomen illi fuiſſe a uirtutis gloria:unde Varrone ſcribēte:
& ab eo|aliis:omnes|qui aliquid corpore|uel ingenio fortiter feciſſent|Hercu/
les uelut appellatiuo nomine dicti fuerunt.Seruius in.vi.comm. Hercules in/
quit a prudentioribus mente magiſquā corpore fortis inducitur|adeo ut duo/
decim eius labores referri poſſint ad aliqd. Nā qum plura fecerit|duodecim ei
tm̄ aſſignātur pp agnita duodecim ſigna.Quod aūt dicitur traxiſſe ab inferis
cerberꝝ hęc rō eſt:qa oēs cupiditates &cuncta uitia terrena cōtēpſit:& domuit.
Nā cerber ē terra|quæ eſt cōſumptrix corpoꝝ|& reliq. Acceſſit ingenio Lucii:

Aurei cogno men aſino.

Apuleiano unde.

Mileſię Apu leii aſini libri dicuntur.

Madaura pa tria Apulei.

Hercules cur dictus fuerit Apuleius.

cut non iniuria hercules appellaretur:magicæ cultus:Q uæ uirtus autiquitati:
& ingenua diſciplina hēbatur uñ exiſtimatus eſt magoꝝ maximus:& auctore
Auguſtino/eũ & Apolloniũ antiquitus crediderũt:non minora q̃ chriſtum fe/
ciſſe miracula.Huc nõ nihil ſpectat dictũ lactantii libro.v.capite.iii. Itẽ qũ fa
cta eius mirabilia deſtrueret:Nec tñ negaret:uoluit oñdere Apolloniũ uel pa/
ria/uel maiora feciſſe:Mirũ quod Apuleiũ p̄termiſit/ Cuius ſolent & multa/&
mira memorari.Cur igitur o delirum caput nemo Apolloniũ pro deo colit?Et
mox paulo.Peritior utiq; Apollonius:Q ui(ut deſcribis)qũ Domitianus eum
punire uellet:& aliquãto poſt:Srultũ eſt igitur id putare Apolloniũ noluiſſe:
quod optaret utiq;:ſi poſſet:& ſtatim ſubiũgit.Et maxime qũ eũ dicas & ado/
ratũ eſſe a q̄buſdã/ſicut deũ:Et ſimulacrũ eius ſub herculis alexicaci noīe cõſti
tutum ab epheſiis etiã nũc honorari:& non multo infra:quod neq; Apollonio:
neq; Apuleio/neq; cuiq̃ magoꝝ potuit/aut põt aliqñ cõtingere. Q uo circa in/
credibile eſt:qum dixit in .ii.Eſt inqt Hercules/hic Lucius. Hoc nomẽ:ſiue co/
gnomẽ expreſſiſſe.Libet hoc loco caput cuiuſdã ad flãminiũ epiſtolæ inſerere.

Varronis lo/
cus ex ep̄la
ad flaminiũ.
Alexicacon
herculis co/
gnomẽ uñ.
Locus lactan
tii ex ep̄la ca
dem.

Varronis locus ille obſcurus eſt multis:imo oibus inquis.Ita ꝑfecto eſt:niſi ca
ſtigetur.uerba hæc in tertio de latina lingua circũferuntur. A quo Herculem
quoq; cognominatum alexicaron. Reſtitues unius elemẽti mutatione uerã(ut
opinor)lectionẽ.ſi alexicacon legeris/ab eo ꝙ defenſor eẽt hominũ.Hoc.n.co/
gnomẽ inter cætera herculi datum eſt ab αλεξεω quod eſt arceo/auxilior. Et
κακοσ quod eſt malus timidus cõpoſita uox pro eo/quod eſt/in malis/& timẽ
dis adiutor/ſiue defenſor hominũ/depulſorq; maloꝝ. Idẽ error eſt in q̄nto Fir/
miani libro:ubi legitur:Et ſimulacrũ eius ſub herculis alexiaci noie conſtitutũ
ab epheſiis.In cæteris ꝓba eſt ipſius lactantii lectio:neq; Apollonius pro Apu/
leio/aut Apuleius pro Apollonio legitur:ut religioſum tuũ aſſerere dicis. Vtq;
iuxta uulgare uerbũ hãc ueritatem palpare queas:uide codices Venetos Ioãne
Mocenico principe impreſſos: Vide & recentiores:in his prout:Eſt in ſincæris
exẽplaribus:legitur Apolloniũ aufugiſſe:qũ eũ Domitianus punire uellet:non
aũt Apuleiũ.Er ſic cætera p̄cedũt:Et ſeqũtur:ꝓut a nobis recitata ſunt. Hiero
nymus ad Pãmachiũ & ipſe hãc hiſtoriã tetigit.Nũq̄d inquit iuxta Martionẽ
dicere poſſumus:ꝙ ideo natiuitas eius in phantaſmate fuerit:ꝙ contra naturã
qui tenebatur elapſus ẽ.Q uod magis licet/hoc dño nõ licet? Apollonius Thea
neus ſcribitur:ꝙ qũ ante Domitianũ ſteterit in cõſiſtorio:repente nõ cõparuit.
Nolite potentiã dñi Magoꝝ præſtigiis adęquare. Vterq; ex Philoſtrato.

Initium Apuleii caſtigatũ/& expoſitũ cõtra omniũ opiniones:ubi ẽt diſpu
tatur:an ſit metrũ/idem initium/nec ne:Ex ep̄la ad Philomuſum. Cap.lviii:

PErplacuiſſe tibi meam de Apuleiano initio ſententiam dixiſti: cupereq;
litteris mandari.Credo ut maturius examines:trutineſq;:iudiciiq; tui ſen
tentiã feras:a qua nec medici queant:nec philoſophi/ qui in Morcti no/
ſtri libraria pertinaciusq̃ Platonicæ/Ariſtotelicæue ſectæ conueniat: aduerſa/

bâtur. Verba Apuleii:ut cōſtat ex omni libroꝝ fide:ea ſunt:eoq; ordine ad lit/
terã repoſita:quo ex omni impſſoꝝ editione cōſtat.((At ego tibi ſermone iſto
mileſio uarias fabulas cōſerã:&c.))Q uæritur & anxie a multis pſa an carmē
ſit aſini aurei initiū.Et inter ſcriptores nři tpis uir magni nois teſtatur apuleiū
exorſum ab epigrāmate iābico bimēbri:alius & ipſe homo eruditus Trimetrū
iābicum pbare nititur fabellas pro fabulas caſtigans atq; aures pro aureſq; le
piduloq; pro lepido legēs.addit tu ante argutias:fortunaſq; ſpōgia delet:nexu
mutuo pmutat:deniq; hic aduerbiū addit:alii alia meditātur qua licentia qui/
uis uerſificator ne dicā poeta totū apuleiū imo & Ciceronē iābici metri uerſi/
bus cōfectum oſtenderet:ſunt qui nullū carminis ueſtigiū eſſe aſſeuerant:Ego
uti non eo inficias principiū Apuleii a carmine factū ita potius pfiteor omnes
fere ſcriptores:ut ex eoꝝ lectione cōſtat:cui a nemine uis illata eſt:in id carmi/
nis ſæpius incidiſſe:atq; id ipſum illis inuitis & minime aduertētibus:ſi ſum/
mis latinæ linguæ principibus credēdū.Cicero in oratore:Incidere uero oīs in
ordinē etiā ex hoc intelligi pōt:quod uerſus ſępe in orone p imprudentiā dici/
mus:quod uehemēter eſt uitioſum.Sed non attendimus:neq; exaudimus noſ/
metipſos.Senarios uero & hipponacteos effugere uix poſſumus.Magna.n.ex
parte ex iambis noſtra cōſtat oratio.Sed tñ eos uerſus facile agnoſcit auditor:
Sunt.n.uſitatiſſimi.Inculcamus aūt per imprudentiā ſæpe ēt minus uſitatos:
ſed tñ uerſus.Vitioſum genus & lōga animi puiſione fugiendū.Elegit ex mul
tis Iſocratis libris triginta fortaſſe uerſus Hieronymus pipateticus inprimis
nobilis pleroſq; ſenarios:ſed ēt anapeſta quo qd eſſe poteſt turpius:& ſi in eli/
gendo fecit malicioſe. Prima.n.ſyllaba dēpta in primo uerbo ſentētiæ poſtre/
mū ad uerbū primā rurſus ſyllabā adiūxit inſequētis.Itaq; factus eſt anapeſti
cus is qui Ariſtophaneus noīatur. Q uod ne accidat obſeruari nec pōt nec ne
ceſſe eſt.Sed tñ hic corrector in eo ipſo loco quo reprehēdit(ut a me aīaduer/
ſum eſt ſtudioſe ingrenti)in cū imittit imprudēs ipſe ſenariū.Fabius Q uint.
Itaq; & uerſus hic fere excidūt:quos Brutus ipſo cōponēdi ductus ſtudio ſæ/
piſſime facit:nō raro aſinius. Sed ēt Cicero nōnūq̃:ut in principio ſtatim ora/
tionis in.L.piſonē.Pro dii īmortales:qui hic illuxit dies?Idē:Et metrici quidē
pedes adeo reperiūtur in orone:ut in ea frequēter nō ſentiētibus nobis omniū
generū excidāt uerſus:Et cōtra nihil eſt inq̃ qd pſa ſcriptū nō redigi poſſit in
qdā uerſiculoꝝ genera uel in metra. Diomedes grāmaticoꝝ antiſtes idē affir/
mat.Sed neq; rhythmis neq; metris oratorē ut decet:ne nō diceret ſed carmen
canere uideatur.Ideo ſunt q Ciceronē rephendunt:q principio dictionis metrū
ſotadicū fecerit.Et infra:Saluſtiū quoq; in principio iugurthæ a rhythmo exc
piſſe:Verū hoc totum genus reprehenſionis eiuſmodi eſt:ut calūniatores iſtos
audiamus conticeſcendū.Q uia nulla nō pars orationis in aliquā rhythmi aut
metri ſpeciem poteſt figurari.Nec mirū:quoniā(ut Tullius in ultimo de ora/
tore tradit) uocis moderationem:& uerborum concluſionē quoad rationis ſe

Aſini aurei initiū proſa an carmen.

Iambicū in carmē oēs incidunt.

Hieronymi peripatetici malicia & error.

Orationis in L.piſonē locus.

ueritas pati poſſit a poetica ad eloquẽtiã traducẽdas eſſe duxerũt. In quo illud
Verſus ĩ orõne: uitium.
eſt uel maximũ: quod uerſus ĩ orõne ſi efficitur cõiunctione uerboꝝ/uitiũ eſt.
Et tñ ẽt cõiunctionẽ/ſicuti uerſum numeroſe ſedere/& q̃drare/& ꝑficere uolu/
erũt. Adhuc auget doctoꝝ ſolicitudinẽ primũ Apuleii uerbũ: quã tollere pro
uiribus ingenioli enitar. Nõnulli ut pro at corrigũt/uti & apud Ouidiũ: ut ſit
ordo: exordior figuras &c. ut mireris: ut ego cõſerã fabulas tibi: & q̃ ſequũtur.
At an ut legẽdũ: ĩ prĩcipio Apuleii.
nõ defuerũt q legerũt: At ego cõſerã: & ꝑmulceã: Deinde ſe correxerunt: ut pro
at & ipſi reponẽtes/Viri eruditi qdem illi: ſed in hoc paꝝ uiderũt: uti arbitror.
Nã ꝙ ꝑmulceã non cõuenit priori uerbo cũ copula/nemo lr̃is tinctus ignorat.
At aũt recte initio orõnis poſitũ eſſe/& uſus ꝓbatiſſimoꝝ auctoꝝ/& auctoritas
ſũmoꝝ auctoꝝ cõprobat. Nã apud naſonẽ ĩ triſtibus iuxta oẽm librariã fidẽ:
Ouidii locus
at legitur: & legendũ eſt. At mea ſint ꝓpria q̃uis mœſtiſſima caſu pectora/pro
ſenſu facta ſerena tuo. ait poeta: at mea pectora ſũt facta ſerena pro tuo ſenſu:
q̃uis ſint mœſtiſſima ꝓprio caſu: ſic incipit medeæ epl'a: At tibi colchoꝝ memi
ni regina uacaui: Ars meas qũ peteres: ut tibi ferret opem. Sidonius Apulcii ſi
At eſt ĩcœptiua particula.
mia ad petroniũ Epl'am ita exorſus eſt: At qdẽ pulchre mos hic tuus/& ꝑſeue/
ra uir oĩum bonoꝝ/q uſpiã degũt/laude digniſſime. Priſcianus grãmaticus eru
ditiſſimus ita ſubſcribit huic nr̃æ ſn̄iæ: cõiunctiões quoq; tã apud nos/q̃ apud
græcos modo abundãt: modo deficiũt: modo aliæ pro aliis ponũtur. abundãt.
Vt multa quoq; & be lo p.d.c.u. Horatius ĩ epo: at o deoꝝ.q.i.c.r.t.c.h.q. abũ
dat at. Cui acron his uerbis ſuffragatur: at o deoꝝ. at uacat. ut: at tibi pro ſcele/
re.c.p.t.a. q̃uis alter ĩterpres abruptã aſſerat exclamationẽ in cœlũ: id & dona/
tus affirmat: q in Terẽtianũ illud: At.n. nõ ſinã incœptiua inqt particula apud
ueteres fuit: ſed & cõuenit ꝑturbationi. Seruius honoratus/quẽ Macrobius ſu
Sed.
ſpicit & doctiſſimũ oẽs appellãt/hãc particulã eſſe incœptiuã nõ uno ĩ loco do
cet: ſic loqtur in cõmẽtario.x. ſed mõ particula inceptiua eſt. Sicut ĩ ſal. Sępius
ſicut at iterdũ. Nã nõ eſt cõiunctio. R. & ĩ ſeptimo/At nõ ſic phrygius: legitur
& an nõ: ſed hoc abſolutũ eſt. Si aũt legeris at: incœptiua particula: & ad orna
Seruii locus.
tũ ſolũ ꝑtinẽs. Horatius: at o deoꝝ.q.i.c.n.t.&.h.g. in corruptis codicibus legi
tur copulatiua. Idẽ ĩ nono: At nõ uiderũt: legitur & an nõ. Si an nõ abſoluta ẽ:
ſi at nõ/incœptiua ꝑticula ad ornatũ ꝑtinẽs. Horatius: at o deoꝝ.q.i.c.n. tale ẽ:
at nõ ſic phrygius penetrat lacedæmona paſtor. Sic igitur legendũ eſt: ut ex oĩ
libraria fide hẽtur uno tñ elemẽto ꝑmutato. At ego tibi ſermone iſto mileſio
uarias fabulas cõſerã/aures q tuas beniuolas lepido ſuſurro ꝑmulceã. ubi faci/
lis librarioꝝ lapſus eſt. e pro o. ſiue pro. i. repoſuerũt: qõnẽ initii huius apuleia/
ni induxit: Q m̃ uiris eruditis nõ rñdebat uerbũ ꝑmulceã ad illud cõſerã: ꝑin/
de lege quo/uel q pro ut. Terẽtius: Non q argumẽtũ narret ſed q maliuoli ue/
Q ui pro ut.
teris poetæ maledictis rñdeat: Ibi donatus qui ꝑ ut. Q ui ergo nõ eſt ꝓnomẽ.
Hũc ſenſum explicat fulgẽtius Lucii imitator: Vt inqt: affatim tuaꝝ auriũ ſe
des lepido ſuſurro ꝑmulceã: ex quo qdãq; ꝓut poſitã arbitrãtur grãmatica ra/

Cõiunctiões pro cõiũctionibus inuicẽ ponuntur.

tione:q; cõiunctiones pro cõiunctionibus inuicẽ ponãtur/ex Seruio/Donato: Diomede/Priſciano/cæteris. Sed ſine auctore temere eſt qdq̃ aſſerere. Antiqſſima exẽplaria extãt/in qbus legitur qn:q̃ q̃uis corrupta ſint:gradũ tñ faciũt ad ſincæritatẽ. Q đ aũt ſeqtur:figuras fortunaſq; hominũ in alias imagines conuerſas/& in ſe rurſũ mutuo nexu refectas:ut mireris exordior. Exẽplaria q̃dã antiq̃ hñt/Figuras/formaſq;:itaq; nos olim correximus. Videtur.n.exprimere ꝑ ꝑiphraſim titulũ opis:ſicut ingenioſus poeta: In noua fert animus mutata dicere formas corpora: Neq; eſt hypallage ibi:ut docuimus in Ouidianis annotationibus nr̃is. Sed ſermo poetæ uſitatus/apud quẽ legimus: Sũt quoq; mutatæ ter qnq; uolumina formæ: Et/carmina mutatas hoium dicẽtia formas.

Ouidii loc⁹.

In pleriſq; manuſcriptis/ut maripetri/& flãminii codicibus legitur:& figuras:fortunaſq;:quæ lectio arridebit(puto)doctis oibus:ſi en pro & ſcripſeris: En inquit Exordior figuras/fortunaſq; hoium in alias imagines cõuerſas/& in ſe rurſum mutuo nexu refectas:ut mireris. Sed & fortunas optime tueri potes:eãq; ꝓbare lectionẽ ex ipſius Lucii ſermonibus: Ad exitiabiles inquit hoium fortunas:&c. Q uæ fortunaꝝ meaꝝ repentina mutatio.

Locus Apuleii caſtigat⁹ & expoſit⁹:ſenſus ꝓuerbii cuiuſdã apud Ciceronẽ: Itẽq; diſcrimẽ ĩterrogãdi & ꝑcũctãdi Ex ep̃la ad calimeriũ Banacatũ. Cap.lix.

Temero cum accuſatiuo cõſtruitur.

AMatorẽ ſuũ ꝙ in aliã temeraſſet unico uerbo mutauit in ferã caſtorẽ: ꝙ ea beſtia captiuitati metuẽs ſe ab inſeq̃ntibus rep̃ciſione genitaliũ liberat)) Q uæris an locus iſte temeratus ſit. puto mendũ ineſſe: temero q̃dẽ ſicut/ſcelero/polluo/cõtamino/citra ꝑpoſitionẽ accuſatiuo copulatur: Seruius maurus in.vii.qũ ipſi pacis iura temerarint. Auſonius: falſidici uates temerant qui carmine uerũ. Apuleius multis in locis:facilis/librarioꝝ lapſus:facilis quoq; caſtigatio ſcribe ui pro in ut ſit:ꝙ Vi aliã temeraſſet:uñ maga corruptã fœminã nõ eſt ulta:ſed amatorẽ/q cũ ea inuita cõcubuit:& uim nolenti ĩtulit: iccirco paulopoſt ait ꝙ uenerem hũit in aliã.i.cõtra uolũtatẽ eius/alioqn:nõ in aliã:ſed cũ alia dixiſſet. De diſcrimie/q đ qdã faciũt inter ꝑcontor & interrogo: Q uintiliani auctoritatem tibi afferã/qua cõtentus eſſe queas. Q uid.n.inq̃t tã cõe/q̃ ĩterrogare:uel ꝑcunctari: Nã utroq; utimur indifferẽter. Q um alteꝝ noſcendi:alteꝝ arguendi gr̃a uidetur adhiberi. Prouerbiũ eſt antiqũ quo utitur Cicero in quadã ep̃la ad Atticũ: Ne qd inter cæſa & proiecta(ut aiunt)oneris mihi addatur: Q uãuis corrupti Codices habeant porrecta: Eo ſenſu: Ne ultra tp̃s præfixũ & debitũ ſuo magiſtratui in ꝓuincia detineatur:ſicut emptoribus petentibus:& interdũ tacentibus ex liberalitate & ad ornamentũ fundi/uel domus indicatæ a uenditore plerũq; cæſa & proiecta nõ uendita cõceduntur. Vñ in Topicis: Nã ne præterirẽ aliqd quod ad argumentũ in omni rõne repiendũ ꝑtineret/plura q̃ a te deſiderata erãt:ſum cõplexus:fecitq; quod liberales uenditores ſolent:ut qũ ædes fundũue uendiderint/Rutis cæſis receptis cõcedant tñ aliqd emptori/quod ornãdi cauſa apte & loco poſitũ eſſe uideatur:ſic tibi nos

ad id/quod quaſi mācipio dare debuimus/ornamenta q̄dā uoluimus nō debita accedere. Idē in .ii. de or. Sed dies te qū ædes uenderes ne in rutis qdē & cæſis ſolū tibi paternū reliq̄ſſe. Nō. n. ædes aut fundi abſolute uendebātur: ſed excipiebāt cæſa & ruta: ut oñderent locū illū aliq̄n fuiſſe maioꝝ ſuoꝝ: quæ uendēdi formula ex pluribus aliis oñditur. Quid ſint ruta cęſa/& ꝓiecta iurecōſulti abunde explicāt. Scæuola de uerb. ſig. Rutis inq̄t cæſis ea inſunt/quæ terra nō tenentur: quæq; opere ſtructuli tectorioue nō cōtinentur. Riſum mouit oībus multoꝝ annoꝝ magiſter/qui rutris correxit magna ſuæ diligētiæ & ſtudii iactatione. Quū rutrū ſit/quo qd eruitur a ruendo ꝓductum/ſicut ab aro aratrū. Feſtus pōpeius. Rutrū inq̄t tenētis iuuenis effigies in capitolio ephebi fuit more græcoꝝ arenā eruētibus exercitationis gr̄a: qđ ſignū depoortauit ex Bithynnia Romā Pōpeius Bithynnicus. Ruta quoq; a ruo dicuntur: q̄ſi eruta auctore Vlpiano/cuius uerba ſunt hæc. Si ruta cæſa excipiātur in uenditiōe ea placuit eſſe ruta/q̄ eruta ſunt: ut harena/Creta/& ſilia: Cæſa ea eſſe/ut arbores cæſas/& carbōes/ & his ſilia. Gallus aq̄lius Mela referēte recte ait: Fruſtra ait in lege uēditionis de rutis & cæſis contineri: quia ſi nō ſpāliter uenierint ad exhibendum de his agi poſſe. Neq;. n. magis de materia cæſa: aut de harena cauēdū eſt uenditori/q̄ de cæteris/quæ ſunt præcioſiora. Iabolenus inter ꝓiectum & īmiſſum hoc intereſſe ait labeo: ꝙ ꝓiectum eſſet id/quod ita ꝓcheretur: ut nuſquā requieſceret: Qualia meniana ſubgrūda eſſent: immiſſum aūt quod ita fuerit: ut aliquo loco requieſceret: ueluti tigna/trabes/quæ īmitterentur.

Loc⁹ Apuleii caſtigat⁹ & Serui⁹ defēſus ex ep̄la ad Nicolaū Barbaꝝ. Cap. lx.

EAdē amatoris ſui uxorē: ꝙ in eā dicacule ꝓbrū dixerat obſeto utero & repugnato fœtu in ꝑpetua p̄gnatiōe dānauit)) Quæris an ſit in his uerbis mēda/& obſepto utero hn̄t antiq codices: qđ qlibet ꝓbare pōt: q intelligit ſępire idē eē/qđ claudere obſerare/repugnato utero nemo recte explanare poterit: legēdū igitur eſt: repigrato: fœtu/ut eni ſępire eſt īpedire/tenere/& obiectu ſepium īterceludere iter: ita pigrare eſt retardare. Lucretius: ꝙ niſi pigraris: paulūq; receſſeris ab re. Actius ī chryſippo: melius pigraſſe: q̄ ꝓpaſſe nefas. Idē

Pigrare.
Sepire.

in erig: apud Noniū. Fateor/ſed cur ꝑ te pigrē hæc: aut huius dubitē parcere capiti. Apuleius ſæpe pigrare/& repigrare utitur. Sepire ē impedire/tenere: & obiectu ſepiū īterceludere uñ & ſepta dicuntur de qbus ut qđ ſcire cupis/pleno hauſtu ꝑcipias: trāſcribā q̄ ī Raguſinis ānotatiōibus olim ſcripſi: ſunt q dānāt Seruiū grāmaticū/q in bucolicis ita ſcribit. Septa ſūt loca ī cāpo martio & qa

Septa.

ſilia ſunt ouilib⁹/duo hæc inuicē pro ſe ponūtur/ut Virgil. hoc loco ſepta pro ouilib⁹ poſuit. Itē Lucanus: cōtra/& miſerę maculauit ouilia Romę. aiunt elegantius/& uerius Virgilianū carmē: ſi dixiſſet ſepta gn̄ali uocabulo ſignificare oīa loca munita & quodā ſepimine cincta. Inde ſtabula ouilia/& caprilia/& id genus reliq̄ ſepta nūcupari/ Idē: in cāpo martio loca illa tabulatis ualata: ſepta dici meruiſſe: nam & repagulis & cācellis undiq; foꝝ ſepiebatur comitiali die:

Ouidius:Eſt quoq; quo populū fas ē includere ſeptis. Martialis:In ſeptis ma/mura diu multūq; uagatus/Auſonius in panegyrico/munere tuo paſſus nō ſe/pta neq; cāpū/nō ſuffragia/nō pūcta/nō loculos. Suetonius uenationē in ſeptis datā eſſe teſtatur/Pli.in.xvi.trabs in porticibus ſeptoꝝ a Marco Agrippa reli/cta. Spartianus in Adriano Romæ inſtaurauit pātheū/ſepta/baſilicā neptuni: ſacras ædes plurimas/foꝝ Auguſti/lauacrū Agrippæ/eaq; oīa ꝓpriis/& ueterū noībus cōſecrauit.M.Tul.in miloniana/qd comitiis in cāpo quoties ptās fuit: qū ille ui in ſepta irruiſſet/in.5.philip.primū oēs fori aditus ita ſepti/ut ēt ſi ne mo obſtaret armatus/tū niſi ſeptis reuulſis introiri in foꝝ nullo modo poſſet: Varro in re ruſt.appellat ſepta oīa quæ hñt incluſa aīalia q̄ paſcūtur. Idē inqt intra ſepta uillæ hēas aquā/apud quē ēt inſcriptio eſt de ſepto fundi/& de cōſe ptis & ſtabulis facūdis.Iurecōſulti ſepta accipiunt pro corbicibus & clauſtris: qbus utimur ad īpetus fluuioꝝ coercēdos. Præterea apud Lucanū cōtendebat male expoſitū a Seruio ouilia pro ſeptis/nā ouile erat locus in cāpo martio ita peculiariter nūcupatus.de quo hęc Liui.in.26.Citatis ueturiæ ſenioribus datū ſecreto in ouili cū his colloquēdi tpſ/nā ſi uerū eſſet quod ſcribit Seruius:nūq̄ Liuiū tā licenti tranſlatione uſurū fuiſſe aſſerebat.ut ipſe poetico more/qui hi/ſtorico minime cōuenit/ouilia pro ſeptis poneret/Cæteꝝ.Luca.eo modo dixiſſe ouilia:quo Liuius/quo Strabo/ qui in qnto referēs idē/quod.Luca.de crudeli/tate Syllę/adeo cōuenire uidetur/cū Luca.uerbis/ut alter ab altero accepiſſe ui deatur.Sylla inqt alios/qui arma ꝓiecerant ad milia tria/uel (ut alii)quattuor in cāpo martio ad ouilia coactos imiſſis militibus iugulāt:In eodē ſignificato accipiendū apud Iuuenalem eo uerſiculo/antiquo quæ ꝓxima ſurgit ouili/ego cōtra affirmo Seruiū recte dixiſſe uereq; & elegātiſſime:nā ouile ideo appella/tus eſt locus iſte qd ibi greges ouiū a Tarqniis haberētur:fuit.n.eoꝝ ager qbus expulſis cāpanis populo datus/& Marti(ut Liui.docet)cōſecrat⁹. Inde poſtea ſepta illa facta:qbus populū ad dāda ſuffragia includebatur. Q uod aūt dicāt Liui.uſum fuiſſe ouili/& auctoritate eius atq; Strabonis ſignificari locū a ſe/ptis paratū/ſe nō moueri inqt/ ſi nō certius aliqd ex aliis ſcriptoribus afferant: nec eē ouile uocabulū licētioſum/ut ipſe autumabat/qū ouile ſit oībus in uſu: & pro ſeptis Liuius ipſe poſuerit/uti & Strabo/& Lucanus/& quāuis ſit nor/ma data hiſtoricis/ut nō oīno & ſępius utantur uerbis poeticis:ſunt tñ quædā uerba & poetis/ & hiſtoricis cōia:tā in græca quā in latina lingua:ut ſunt q̄dā poetaꝝ ꝓpria/qbus nūc ouile aſcribēdū:inde hiſtorici medii hñtur iter poetas: & oratores/qm̄ cū utriſq; cōueniunt. Q uāq; & Ciceronis teſtimonio oratori ēt finitimus eſt poeta/qui ēt tradit in libris oratoriis/oratoribus cū poetis primā fuiſſe cognationē/& poeticū aliquod uerbū in orōne dignitatē hre:id & Fabiū & rhetores oēs affirmare:indeq; præcipere ut in poetaꝝ lectionibus uerſemur. De ſeptis itē puto Seruiū īmerito reprehēſum:qa nemo nō neſcit ſepta gene/rale uocabulū eſſe:Cæteꝝ ut diligēter excuterēt uerba Seruii debuiſſent cōſu/

lere ſummos auctores: in quibus Fabius docuiſſet quot modis aliquod uerbũ dicitur eſſe ꝓpriũ:cuius hæc uerba recitabo ex octauo oratoriaꝝ inſtitutionũ loco ubi de ꝓprietate loquitur. Tertius eſt huic diuerſus modus qum res cõmunis pluribus in uno aliquo habet nomen eximiũ:ut carmen funebre ꝓprie næniã:& tabernaculũ Ducis auguſtale:Itẽ quod cõmune eſt & aliis nomen intellectu alicui rei peculiariter tribuitur:ut urbẽ Romã accipimus: & uenales nouicios:& corinthia æra:qum ſint urbes aliæ quoq;: & uenalia multa:& tã aurũ & argentũ:quã æs corinthiũ. Ita dicendũ de ſeptis:nã qum ſepta ſint oĩa interclusa:& quopiã ſepimẽto cincta:& munimento aliquo uallata:tamẽ ꝓpter dignitatẽ Po. Ro. ea loca in cãpo Martio ꝓprie dicebãtur ſepta. Laudãdũ igitur Seruiũ cenſeo quod ꝓprie dixerit:qa per excellentiã illa ſepta nuncupantur. Poſt deſignatas lr̃as uenit in mentẽ:locũ in quo (puto) populus cõgregabatur Athenis fuiſſe huiuſmodi appellatiõe celebratũ a Plutarcho ſummo ſcriptore antiquaꝝ memoriaꝝ:Cuius uerba ſubiiciã:tũ aduocatis ciuibus oĩbus cognitum fecit ꝓmpte libẽterq; ob fortitudinẽ excipiẽtibus. dicitur cadente poculo uenenũ effuſum eſſe:quo loco nunc in Delphinio ſepta ſunt.

Locus Apuleii caſtigatus & enarratus cõtra omnium hactenus opiniones. Ex epiſtola ad Ioannem Aloiſium Nauigerium. Cap. lxi.

IN Lucii Apuleii exẽplaribꝰ metamorphoſeon libro. iii. ita fere legitur:nã & pueris extra limẽ (credo) ut arbitrio nocturni gãnitus ablegarẽtur humi quæ ꝓcul diſtractum fuerat:grabatulũ meũ aſſiſtit menſulæ cænæ totius &c. Quidã legunt prius pro pueris. alii nã ut pueri ipſius:ut arbitrio nocturni gãnitus ablegarẽtur:humi ꝓcul diſtractum fuerat grabatulũ:ut hæc ſit Apuleiana ſnĩa:per humũ a ſotide lõge fuiſſe diſtractũ cubile:ut pueri hoc eſt ſerui ad limina. i. liminarchæ ſemouerẽtur:arbitrio nocturni gãnitus: Non deſunt qui de liminis cuſtodibus intelligũt:Quoꝝ iudiciũ nõ poſſum nõ ualde

Liminarchę. mirari. At ſerui ad limina dicũtur liminarchæ:hoc eſt cuſtodes liminũ:ut qdã accipiunt. nõ autẽ præfecti militaneoꝝ militũ:ꝓut iurecõſulti uſurpãt:quẽadmodũ ad pedes a libellis a pugione:ſcio:Nã & ſilius:Sæpe ẽt famuli turbato ad limina uultu:Expauere trucẽ ꝑ uaſta ſilentia noctem:& Virgilius:Armiger ante fuit:fiduſq; ad limina cuſtos:hi atrici a iureconſultis:unde atrica fœmina

Plauti locus. Plauto:licet corrupte patrica apud eũ legatur unde æditũor. i. ædem tueor: &

Aedituor. æditiui ẽt nuncupari ſolẽt quaſi tutores ædiũ:uel ædis potius auctore Feſto de

Aeditui. quo Nonius:& æditũẽtes:& æditimi penultima correpta ex Gellio ea forma: qua finitimus:legitimus quaſi ædiũ intimi:Feſto ẽt auctore:uel quaſi ædes tuẽtes. Seruius in. ix. cõmẽtario in illud:fiduſq; ad limina cuſtos:æditũus inqt fuit: quod (ut ſupra) diximus ingẽti honore apud maiores fuit. Illic. n. & epulabãtur:& deos colebant. Cenſus autẽ oĩs illic ſeruabatur:quod & Plautus docet in aſinaria:in qua inducit ſaureã ſeruum atriẽſem in tota familia plurimũ poſſe.

Plauti locus. Cicero in Ver. æditimi:cuſtodeſq; mature ſentiũt diuerſantẽ in quodã tugurio:

extra urbẽ.Lucretius:Loca quæ cõplerãt æditueẽtes pro æditimo æditũũ poni: Clauſtritim⁹
Varro auctot eſt locupletiſſimis.In.ii.de origine linguæ latinæ:qui tũ æditimũ
appellari cẽſet ſicut:clauſtritimũ q clauſtris ianuę pֽeſt:Quæ q̃uis ita ſe hẽant:
nõ tñ liminis cuſtodes in Luciano/aut Apuleio ſunt.Sed uni ſeruo lectus ſtra/
tus eſt q nõ hippchi mortaliũ auariſſimi/ſed Luciani erat/apud quẽ paleſtra in/
quit:in hoc lecto nocte dormies:huic puero lectũ ſubſternã:& addã puluinar.
Et in primo ꝓbatũ eſt ut Lucianũ & Apuleiũ unico comitatũ famulo fuiſſe.
Idẽ Lucian⁹ paulopoſt ſcribit:ſe ſomnũ fingẽtẽ ſurrexiſſe/& dormitũ abiiſſe:
ubi ſibi oĩa optime intus p̃parata erãt:Extra lectus ſeruo ſtratus.nõ igitur erãt
in domo auari Milonis atrieñſes/nõ ſeruus unus. Nã in primo lectũ eſt:exiguo
lare iclufus/& ærugini ſemp intẽtus cũ uxore calamitatis ſuæ comite habitat:
neq; p̃ter unicã paſcit ancillulã/& habitu mendicãtis ſemp incedit. Vnus puer
hoc eſt ipſius apuleii famulus erat.Corriges igitur hoc mõ/& expones lectionẽ
apuleianã:Nã & puero/uel pueri extra limẽ(.Credo ut arbitrio nocturni gãni
tus ablegaretur)humi q̃ ꝓcul diſtractũ fuerat grabatulũ:& meũ adſtitit men/
ſula cœnæ totius honeſtas reliquias tolerãs.Senſus eſt:Famulo meo humi ſtra
uerat lectũ extra limẽ fotis:& ꝓpe meũ grabatulũ menſam reliquiis cœnæ re/
fertã appoſuerat. Apuleiana qdẽ locutio eſt:Et meũ aſtitit menſula idest ſteṫit
ad meũ grabatulũ:ſic in primo uolumine uxor inqt pedes aſtabat idest ad pe/
des ſtabat:Et aſtitit mẽſula nõ iproprie dixit.ſtare nãq; nõ tñ de animatis ſed
& de inanimatis dicimus:& ẽt de imobilibus:Virg.ſtant littore pupes. Idẽ ſta Stare quid.
bat acuta ſilex. De Syrenaꝝ uoce.Syren.is.& Syrena.næ.recte dici puto.Nã
auctore Priſciano ab accuſatiuo gręco formatur ntũs latinus:ut pãthera/crate
ra/lynca/caſſida:decempeda:lãpada. Sic ab accuſatiuo ſyrena formatur noĩa/
tiuus ſyrena.næ.Quã declinationẽ uſus auctoꝝ comprobat:quẽ delir⁹ ſenex
nec uiſum nec auditũ habet.Maro.n.in primis opibus ſuis titulũ appoſuit de
ſyrenaꝝ cantu:ut uidere eſt in oĩbus exẽplaribus tã manuſcriptis/quã impreſ/
ſis:Ipſũq; carmẽ ſic inchoat ſyrenas uarios cantus. Apuleius grãmaticus inqt.
Syrenæ alatæ dicũtur ab actio latino ſermone. Idem ſyren caret diph.dicitur
& ſyrena latine.Meretrices fuerũt/quæ blãditiis cõſumebãt amantiũ opes. Nã
Martialẽ omitto:qui ſyrenas penultima ꝓducta ꝓtulit:ne Græcũ accuſatiuũ
dicat/& pmutationẽ pedis eſſe Iãbico familiarẽ. Diuus Ambroſius de reſurre/
ctione & cruce dñi ſic inqt.Sæculi ferunt fabulæ Vlyxen illũ/qui decẽnio ma/
rinis iactatus erroribus ad patriã puenire nõ poterat:qũ in locũ quendã caſus
illum nauigii detuliſſet/in quo ſyrenaꝝ dulci cantus crudelis uarietate reſona/
bat. Et infra:In hac ergo naui quiſqs aut arbori crucis ſe religauerit:aut aures
ſuas ſcripturis diuinis clauſerit/dulcẽ ꝓcellã luxuriæ non timebit.Syrenaꝝ.n.
q̃dã ſuauis figura eſt/mollis cõcupiſcentia uoluptatũ. Hieronymus ad deſide/
riũ:Et uenenũ eius quaſi tinulis uocibus ſyrenarũq; canticis plures necare po/
tuit. Et in Oſeam ſecundo cõmẽtario:Et Scylleos canes ac mortifera carmina
ſyrenaꝝ ſurda aure ptrãſeas.Idẽ ĩ plogo Ioſue:Et nos ad patriã feſtinãtes/morti

feꝝ ſyrenaꝝ cantū ſurda dēamus aure trāſire. Tertio itē cōmētario ī hieremiā: lernęū anguē fabulę ferūt multis ex medio capite pululaſſe ſerpētibꝰ: Et ſcyllā ſiculi mōſtrū freti facie qdē uirginali/ſed ſuccīctā canibꝰ ī miſeroꝝ latraſſe naufragia/Iuncto ī eodē littore ſyrenaꝝ mortifero carmīe. Quę ut euitaret Vlyxes homericꝰ clauſiſſe aures dr̄: Et malū inexpugnabile prudēti uitaſſe cōſilio. hoc ego qū facere cuperē: & hīticoꝝ rabiē declinare: Et iuxta hiſmeniū poetā mihi canēs & meis &c. Martia. Cap. li. 6. Caribdiſq; uoraginē ac uertiginē tortuoſā: peſtana roſaria/ſcopulos ſyrenaꝝ. Varro doctiſſimꝰ Romanoꝝ: Vernacula īqt ad ſiītudinē/ut ſyrenę/pectūculi/ungues. Fac uideat hęc ſenex ueternoſiſſimꝰ: ut cū ſuis catulis aliqñ latrare deſinat.

Obſeruationes in Seruiū & Apuleiū ex ep̄la ad Frāciſcū Dariū. Cap. lxii.

DVo ſatis lr̄ati ſcholaſtici/noīq; meo ferruminatoris cuiuſdā gr̄a admodū infeſti me cōuenere: & iter ſe cōtrouerſiā eē dixerūt de loco illo Seruiano ī Buc. ubi ē uerſiculꝰ ille. Raucę quo cōgeſſere palūbes/Raucę. i. brōgidę palūbes/q̄s uulgꝰ tetras uocat: qm̄ corruptā eē lectionē affirmabat natu maior/minor uero īcorruptā/ſed uocabula illa brōgidę/& tetas gręcanica eē & uix cuiq̄ nota. r̄ndi me multū utriq; debere: ſed eo mūere gratiā a me referri nō poſſe. ꝑiñ rogabā meā excuſarent ībecillitatē: ut par erat/nā ut q mutuū nō reddit: qū hēat uñ reddere poſſit: mulcta dignꝰ eſt: ita q nō hēt nota īdignꝰ cēſetur: dūmō meminerit dilationē æquo aīo ferēdā/deplorationē uero debiti neq̄q̄ tū cōfuſi/meq; īſalutato abierūt/p̄ſes nr̄i auditores aderāt/īterrogarūtq; / qd ita r̄ndiſſem/dixi. Nō debemꝰ bn̄ficia nr̄a ī īprobos & īgratos/ſed ī bonos & btōs hoīes cōferre: qbꝰ nos potiꝰ gr̄as debere/qd̄ accepīt/quā illos nobis/qd̄ dederimus/iudicemꝰ. Tū unꝰ eoꝝ/age ſi ex hoꝝ nō āt illoꝝ nūero ſumus/explica nobis brōgidę (ut ī rag. obſeruatiōibꝰ ſcripſiſſe arbitror) In q̄ idē ſignificat qd̄ raucę/nā Βρογχοσ latīe dr̄ guttur/& dictę ſūt brōgidę q̄ſi brōchidę/qm̄ ī gutture obſcurāt uocē/& ē nomē ut pleraq; alia/q̄ nō latine dn̄r/& tñ latia efficiūtur auctoritate ipſius Seruii: ſic̄ de hoc noīe palūbes dicit/& Fabii Q uiti. & alioꝝ auctoꝝ de aliis noībus. Tetas uero dictio corrupta unius lr̄ę īmutatione/Titas corrige & colūbas ītelligas/nā titos etiā antiq colūbos appellarūt/uñ Cornutus apud pſiū/īgētes trepidare titos/expōit ꝑ libidioſos/ſicut ſūt aues qbꝰ cōpātur. Illius quoq; loci nūc ī mētē uenit: Qui corrupte hactenꝰ lectꝰ ē ī oībꝰ īpſīs codicibꝰ: Et nūc ſtratis īuolutus. ſcio nōnullos ſubītelligere es uerbū ſubſtātiuū: & ſtratꝰ dici lectꝰ: & ſtrata q̄ ēt ponūtur ꝑ oībꝰ ueſtimētis q̄ ſternūtur lectis: & eqs: & hmōi. Liuiꝰ. 57. Strata detrahi iubet. Seneca ad Lucillū ſtultꝰ eſt q equū empturus nō ip̄m īſpicit/Sed ſtratū eius & frenos. Tñ qa lectio antiq̄ ſuffragatur: Sternis hn̄s: exiſtimaui unius lr̄æ īuerſiōe ſtertis ſcribēdū: ſenſuſq; nitidior: Vbi es tu qui alta nocte īmodice feſtinabas: nūc aūt ſtertis īnuolutus.

Caſtigata in Apuleiū Ex ep̄la ad. M. Antoniū Cōtarenū. Cap. lxiii.

BEne facis q nō erubeſcis de dubiis ꝑcunctari: Optimi qdē īgenii eſt & ad lr̄as nati/qum ignorat q̄ ſcire debet/doctos adire: Vt lucē ueritatis oñdāt:

Ne arrogãtiæ tenebris depræhendatur:& i ſempiternũ cæcitatis malũ incidat:
Corrupte igr̃ ĩ Platonico nr̃o paſſim legitur:certa libertas ocioſa/& negocioſa
qdẽ adueniente Romana freq̃ntia:Lego certa libertas ocioſo/& negocioſo qdẽ
aduenæ Romana freq̃ntia eſt. Eſt.n.ꝓprie ociũ uacatio a labore oppoſitũ ne/ Ocium quid
gocio:Vñ pro ſtudio lr̃ario/qđ uacuã exigit mentẽ/ponitur:Quintilianus:inq proprie.
tendo/ſcribẽdo talia ſolemur ociũ nr̃m. Donatus i illud Ter.i andria:ocioſo iã
nunc eſſe.i.ſecuro exponit:Nã niſi q ſecurus eſt/nõ eſt ocioſus.((Per naturalia
clemẽtia:p nocturna ſilentia/& adepta cõceptitica/& p icremẽta nilotica/& ar/
cana mẽphitica/& ſiſtra phariaca))multi codices hñt opta coptitica:nõ pauci
adepta.uetuſtiſſ. codex cõpta niliadũ/poſt uerbũ cœptitica hẽt:loco cuius/qdã
cocœptitica nõnulli cõptitica. Vñ eruditi hoies ex Plinio coptica legẽdũ duxe/ Coptica.
rũt:ut ſignificet aggerẽ hirũdinũ/quẽ.ſ.i ægypto (eoꝝ uerbis utar/ne aberrẽ)
iuxta oppidũ copton hirũdines muniũt ope inexpugnabili/palea & ſtramẽto
roſtro firmãtes/cõtinuatis p triduũ noctibus tãto labore:ut multas i ope emori
cõſtet.Eaq; militia illis uerna eſt:& cũ ãno redit.Sẽp eædẽ hirũdines molẽ cõ/
tinuatione nidoꝝ euagãti nilo inexpugnabilem opponũt ſtadii fere unius ſpa/
cio:qđ humano ope pfici non poſſet.auctor Plinius in.x.ob qđ dixit Papinius Chomata.
in ſiluis/ripã nili luto cecropio.i.nidis hirũdinis ſignatã eẽ. Alii legũt cõmata
ex Vlpiano q Ti.de extraor.criminib9 inqt.Chomata i ægypto ſunt aggeres/q
ſolent aquã niloticã cõtinere.Alii alios/& alienos ſenſus lõgiſſimis pfationibus
afferũt.Mihi prima lectio uidetur magis ueritati ꝓpinqua:Et ad caſtigationẽ Opera.
papta:ita ut pro opta coptitica/legas:opata Coptica/pro clemẽtia legendũ ele/ Opationes.
mẽta nemo nõ uidet.Nã opata pro opationes poſuit:ab opor/qđ eſt rẽ diuinã Io eadẽ quæ
facio/ſacrifico.Iuue.Et matutinis opatur feſta lucernis.Plautus:Vt iſtæc opa/ Iſis.
tio crimen expiet. Opata aũt coptica appellat ſacra iſidis/q̃ ſiſtro celebrabãtur
in eo loco/ubi io/ſiue iſis colebatur.inde Iſis i dextra ſiſtrũ genus figurabatur:
quo nili acceſſus ſignificabatur:de q̃ Valerius Flaccus in.iiii.argo.Aſpide cun
cta comas/& ouanti pſona ſiſtro:Ouidius in.ix.met.cornua fulſerũt:crepuitq;
ſonabile ſiſtrũ:hinc illa ſeqũtur:icremẽta nilotica/arcana mẽphitica/ſiſtra pha/
riaca.Non.n.incremẽtũ niloticũ ſacrum putat:qđ naturaliter fiat:uti & nigris Niloticũ in/
fluuii/qui iiſdẽ tpibus augeſcit:Sed qđ deæ ipſi9 miraculo talis ꝓueniat inun/ crementũ fit
datio.Hoc & Statius denotat:Melius uotis mareotica fumat coptos/ & æriſo miraculo Iſi/
ni lugentia flumina nili.Lactãtius ibi:coptos ciuitas mareotica ægypti/in qua dis.
io uerſa in iſidẽ colitur:cui Sacris ſiſtro celebratis nilus exæſtuat: Et æruſoni
lugẽtia:De ſacris iſidis tractum:qa ꝓuentũ fructum quærunt ægyptii uſq; ad
ueros planctus. Nam irrigatio nili ſupradictoꝝ fletibus imploratur:Et cætera Lactãtii loc9
corrupte flatibus in pleriſq; codicibus legitur. Quod autẽ in uetuſtiſſimo co/ Cõperta nilia
dice legitur:cõperta niliadũ:ſatis placet:Quum nilidæ filii ſacerdotũ ægyptioꝝ dum.
dicerẽtur. tangit.n.ſacrũ arcanũ/quod nobis Seruius apuit ſic ſcribẽs in illud
maronianũ:Iamq; domũ mirans genitricis/& humida regna:Speluciſq; lacus
clauſos/lucoſq; ſonãtis/& reliqua. Hæc autẽ nõ ſunt per poeticã licentiã dictas

Nilides pueri.

Aqua oīa cōtineri ſub terra.

ſed ex ęgyptiis tracta ſunt ſacris. Nā certis diebus nilides pueri de ſacris parētibus nati a ſacerdotibus nymphis dabantur: Qui: qum adoleuiſſent. redditi narrabant lucos eſſe ſub terris: Et immenſam aquā omnia continētem: Ex qua cuncta procreantur: unde & illud ſecūdum thaleta: oceanumq; patrem rerum.

Caſtigata in Apuleium. Ex epiſtola ad Flaminium poetā. Cap. lxiiii.

ET ēt fatigationem ſedētariā inceſſus uegetatōe diſcuterem: in pedes deſilio: equi ſudorē & frōtem curioſe extrico)) Quæritur an locus iſte caſtigandus ſit: & qbuſdā nulla caſtigatione indigere uidetur: & frōtē extrico: legūt: & fronte maxime ſudare aīalia: lōgis ambagibus docēt: pinde ac ignoretur: Ariſtotelē de hoībus non de cęteris aīalibus q̄rere in encycliis quæſtiōib⁹ cur facie & maxime fronte ſudent: cāmq; referre: qa expeditius illa ſudare poſſunt: quæ humida laxaq; ſunt. Caput aūt hēt plurimam humiditatē: Vnde diſtillationes quoq; e capite oriuntur: cerebrum itē humidū eſt: & plurima in capite ſunt foramina. Sudor inde prorumpit magis: quā de imis partibus: & primū fronte ſudamus: quæ prima cerebro ſubdita eſt. Codices fere oēs antiq ſic hñt. Vt ipſe ēt fatigationem ſedentariā inceſſus uegetatione diſcuterē: in pedes deſilio: equi ſudorem fronte curioſe exfrico: Ego ita legendum cenſeo. t. in. d. mutata: equi ſudorem fronde curioſe exfrico. Nam fronte & extrico corrupta ſunt: ſed gradum ueritati faciunt. Senſus aūt eſt: q̄ frōde exfricauerit ſudorē equi timens eius refrigeratiōi. Solēt. n. q curam equoꝝ habēt: fœno aut herba exfricare equos ſudātes: qum pāniculū nō hñt: ut q libet uidere pōt cotidie ſtabularios: & equiſones & famulos domi ſuæ (ſi quos hēt) facere. Vnde ſequitur: aures remulceo: frenos detraho: in gradū lenē ſenſim pducho. Id qđ & equarii fieri præcipiunt in loco maxime equitabili. Ridiculū eſt in fronte ſudorē equis abſtergi: qum nulla ps in equis minus timeat periculum refrigeratōis: minuſq; fronte ſudorē ſentiat. Ac dū is ientaculū ambulatoriū prataq; pręterit ore in latus detorto pnus adlectat)) Quęritur an aliqd ſit in his corrigēdū: & qbuſdā uiſa ē ſincera lectio. Aiūt: pnus allectat: ſolēt eqos in latus detorq̄ntes delectare: & q̄ſi demulcere: allectat. n. ſignificat illicit & delectat. Ego lectionē ita caſtigo: Ac dū is iētaculū ambulatoriū prata qua pteriti ore ī lat⁹ detorto pnus affectat: Quā caſtigationē nō uiolentā nō ab re factā exiſtimāt eruditi hoīes: nā olim publice Venetiis pfitētes hūc locū ita reſtituimus: nec quēq̄ eſſe puto: q nō uideat corruptū eē in cūctis exēplaribus: qū pſertim manuſcripti fere hñt affectat: pro adlectat: qđ uerbū Apuleio freq̄ns eſt in hmōi ſnīa. in ſecūdo: planiorē inqt ripæ marginē cōplicitus ingenua ad pnat ſe auidus affectās poculū Gręcis ακρoπoλισ. ios. cōi appellatiōe arx dr̄. At arcē athenaꝝ acropolin uocat Lactantius: Quāuis corrupti codices acrapalim. hiſtoriā alibi diffuſu ius ſcripſimus.

Sudāt hoīes cur maxime fronte

Affecto qđ ſignificat interdum.

Duo Apuleii loca caſtigata & aliter q̄ interpretes opinantur expoſita ex epiſtola ad Victorem capellum. Cap. lxv. Quæſtio octaua.

HImettos attica & iſthmos ephiræa & tænaros ſpartiaca glebæ fœlices æternum libris felicioribus credite mea uetus proſapia eſt: pro libris li

beris reponendum eſſe puto : nam & betiani codex/ & pleriq; alii liberis habẽt
non libris:etſi qdã hñt:libris felicioribus cõditæ.Et glebæ nõ gignẽdi caſu/ ſed
recto ꝑ appoſitionẽ dictũ tali intellectu:terras illas ęternũ fœlices habuiſſe/libe
ros fœliciores/hoc eſt ciues:qui ſunt ciuitatibus:ut liberi parentibus:quæ ẽt cõ
ditores ꝓ parentibus habent Fabio auctore.Liuius & ipſe conditores uocat pa
rentes:ut qum ait:certare uel ꝓ certamine cuiuſlibet bonę artis / & uirtutis auſi
ſumus cũ parentibus quoq; ciuitas ſuis.Hinc Romulus parẽs urbis:& Roma
deoꝝ genitrix dr̃:Antiqum rite matrẽ dixit Virg.Et terram terraꝝ omniũ pa/
tentem italiam Plinius.Demũ terrã ſcriptores cũcti maternæ uenerat̃ois cognõ
mine uenerati ſunt.Credite aũt uerbũ eſt/nõ ꝑticipiũ:quo tollit rem dubiã.M.
Tullius Lẽtulo:illuſtrabit(mihi crede)amplitudinem tuã hoĩum iniuria/ Non
me capit ab eruditiſſimo uiro hũc ſenſum afferri ꝑdicta loca felicia glebæ Cre
dita.i,ubere glebæ & felicitate ſegetũ creduntur:Q m̃ ita libris ſcriptoꝝ ꝓditũ
Sed(pace illius dicã qđ ſentio)Nemo dicit.Italia fœlix ſegetũ libris feliciori/
ribus/ꝓ eo/quod ſit:italia referta eſt ſegetũ felicitate:Q m̃ ita a uirgilio/ Colu/
mella/& plinio ſcriptũ.At felix iungitur genitiuo.Etiã:ad græcoꝝ imitationẽ.
Sed & latine/& eleganter dicimus:fœlix liberis.Martialis:marone felix mãtuã
eſt.Priſcianus auctor eſt/non ſolũ ablt̃õ/ſed & accuſatiuo adiũgi:diciq; aĩum fe
lices/ut aĩo felices.Ergo & ſermo latinior erit:& ſenſus lucidior:ſi legas: hyme/
tos attica.Et iſthmos ephiræa:Et tænaros ſpaciaca appoſitiue glebæ æternũ feli/
ces libris felicioribus:credite/mea uetus proſapia eſt((ibi inq̃ in attide primis
pueritiæ ſtipendi:s merui)) Baduarii/Maripetri & Moreti codices ſubſcribũt
antiquæ caſtigatiõi nr̃æ:in qbus eſt linguam atthidem.Sed ita ſcripſiſſe Apule
ium qs nõ uidet?Q ui qdem dicẽdi modus nõ eſt infrequẽs ꝑ uerbum mereo.
Suetonius in nerone.Q uoꝝ duces quadraginta milia ſeſtertia merebãt.Alibi:
prima ſtipẽdia meruit.Et apud Noniũ Luc.Miles hyberna nobiſcũ meret. Idẽ
& mercede meret religiones.Itẽ Lucius in hoc libro:operulas ẽtiquas adhuc ue
getus ſacariam faciẽs merebã.A.Gellius dixit:grandem pecuniam demerebat.
Et pulchre:Merui linguam:militant nãq; litterati oẽs:unde & iureconſulti mili
tare legum ſtudioſos affirmant:& Cicero a ſummis ſcriptoribus dicitur in forẽ
ſi militia ſummos habuiſſe honores:Et eloquẽtiæ caſtra ubiq; legimus:Neq; no
uum cuiq; uideri debet:q; atthidem ponatur Lucio proſaico poetæ: & uerborũ
nouorum opifici pro atthicam:Q uando & Vates epigrammatarius Atthidem
luſciniã uocauit/qſi atticã? Sic ubi multiſona feruet ſacer atthide/lucus.Lactã.
ſcribit:Acteis/qa primo Athenę acthis dictę ſũt.Q đ ſi diſplicet/poteris Atthia
dem legere ꝑ Atheniẽſem: Vt apud Maximũ uatem:Atthias orithiya:ab atthis
Si mõ ad latinam formam trahi põt.Sed magis placet Apuleiana licẽtia ut ſit
ab atthis inclinatũ atthidem. Atthis nomen alias.Q đ non ſolũ cũ.ſ.lr̃a in fine:
ſed ẽt Atthin cũ.n.ſcribi põt. Veriuſq; in.n.q̃ in.ſ.deſinit:qa.n. in obliquis hẽt.
Seruius:uomis/& ab eo quod eſt uomer :& ab eo/quod eſt uomis/uomeris fa/

Ciues ſunt ci
uitatibus lo/
co filiorum.

Felix cũ gtõ
abltõ actõ

Mereo cum
accuſatiuo.

Militia lraꝝ

Atthidẽ lin/
guam.

cit:Sed rationis eſt uomer:nam uomis uſurpatũ eſt:Rarũ.n.eſt:ut in.is.excũtia.ri.in obliquis recipiant.Vt cinis/puluis.Talis eſt in græcis ratio.Nã atthin & atthis dicunt:Delphin uel delphis. Eleuſin:eleuſis.Sed uerius in.n. deſinunt.

Atthin meli⁹ q̃ atthis.

Quia.n.in obliquis habent:ut Atthinos:eleuſinos:Delphinos.ſubſcribunt huic meæ ſniæ codices antiquiſſimi.Priſcianus arin & aris in hoc numero ponit:unde adhuc de athin cõſiderandum. Quãq̃ omnia refragentur exemplaria:in raguſinis obſeruationibus ſcripſeram.

Expoſitio Apuleii contra aliorum interpretationem. Ex epiſtola ad Auguſtinum Milium. Cap.lxvi.

EN ecce præfamur ueniam/ſi q̃d exotici/ac forenſis ſermõis rudis locutor offendero.)) Quæris ſcriba Brix.R.P.eruditiſſime qd intelligat Lucius hic per forenſem ſermonem: & offendero/an offudero legendum ſit.Ridiculum eſt forenſem in ea ſignificatiõe hic accipere pro ut uenit a foro: trahitur a foris aduerbio:& externum:hic ſignificat/exteriorem / & peregrinum hoc eſt Africanum/ſiue græcanicum.Rarius id quidem inuenitur:tamen Columella:forenſia uocat ueſtimenta/q̃ foris/non in domo geſtare ſolemus.Suetonius quoq; Ambroſius in officiis ita expreſſit huiuſmodi ſignificationem.Non ſecundum forenſem abundantiam æſtimandam beatitudinem ſingulorum:ſed ſecundum interiorem conſcientiam:Idem in hex.Quæ ſignis forenſibus internam exprimit uoluntatem. Plinius forenſes uites appellat in quartodecimo celeres prouẽtu/uendibiles aſpectu/portatu faciles.De punica igitur/ſiue græca lingua: nõ de oratoria/ſiue Romana locutione inquit:Lucius Exotici ſermonis:ut qui latine tum ſcribere cœpit:unde inquit : Rudis locutor id & præcedentia indicant: ibi linguam Atthidem/primis pueritiæ ſtipendiis merui:mox in urbe latia/& q̃ ſequntur. Sermonem quiritium appellat non exoticum/non peregrinum/non forenſem/ſed indigenam hoc eſt non aliũde deportatum/ſed ubi ſcribebat ipſe ubi omnes/quo ſermone ſcribit/utebantur ibi genitum:& ipſe alterum per alterum exponit inquiens/ exotici/ac forenſis ſermonis.

Forẽſis a foro & a foris.

Plaut. in muſtelaria. Non poſſunt omnes olere unguenta exotica:id eſt peregrina aduẽtitia/aliũde apportata:quod & Nonius annotauit/& Seruius:& alii a græco:exoticos enim peregrinum dicitur:ubi penultima correpta eſt olere ab olo olis non ab oleo.les. ut docet Priſcianus:nam niſi corripias penultimam:Iambus ſtare non poteſt: Plinius in tertiodecimo : Certum. eſt Anthioco rege / Aſiaque deuictis urbis anno quingenteſimo ſexageſimo quinto.Pub.Licinium Craſſum.L.Cæſarem cenſores edixiſſe : ne quis uenderet unguenta exotica : ſic enim appellauere.

Exoticos Plauti locus

Aulus Gellius : Exoticum uinum dixit : ut ipſe Apuleius in decimo piſces exotico iure perfuſos. Quod autem non modo de punica : ſed etiam de græca intelligat lingua dicens : Exotici / ac forenſis ſermonis : Aperte alibi oſtendit in libro de deo Socratis / iamdudum ſcio : ꝙ hæc ſignificari flagitetis uobis latine : ut neutra pars ueſtrum nec qui græce / nec qui latine petebatis dictionis

Exotica uina &c.

huius expertes abiretis.Q uapropter ſi ita uidetur ſatis oratio noſtra atticiſſauerit:tp̄s eſt in latiũ demigrare de græcia.Mox quoq; ſequẽtia hoc idem ꝓbãt/ Iã hæc ipſa uocis immutatio &c. Sine/ſine inqt fruatur Diutius Trophęo fortuna:quod fixit ipſa/effici/ſequatur.))Sic legitur in manuſcriptis/& impreſſis fere exẽplaribus.L.Apuleii:& male.Nullus.n.ſenſus niſi inſulſiſſimus elici pōt Ego corrigo effœta:ut ſit.Fortuna effœta ſequatur.i.qum in me pſequendo oẽs uires ſuas effuderit:utq; me male haberet:quicqd in ſe fuit malũ acerbũ/durum in hoc corpus emiſerit:Nunc qum peius me afficere nullo mõ pōt.nec amplius uexare/aut affligere:iã exinanita ſequatur:ſi plus erũnaꝝ: ſi quid calamitatum ultra pōr:addat.Effœta aũt poſuit ꝓ eo qđ eſt deſtituta/eneruata/exhauſta:Q đ q; nihil mali/aut iniuriæ ſibi reliquum fecerit:Nihil habeat/quo ſe magis lædere queat:Non tam a ſimilitudine mulieꝝ/quas partus debiles reddit/q̃ ab eo qđ effœtam dicimus:quæ frequenti/aut ęgro partu non parit amplius.Plinius:Eſt aũt tanta gallinis fœcũditas:ut aliquæ & ſexagena pariant oua:aliquæ cotidie aliquæ bis die:aliquæ in tantũ:ut effœtæ moriantur.Sic Virg.dixit:Effœtos cinerem imũdũ iactare per agros.Vbi honoratus interpres:cõtinua inqt fertilitate laſſatos.Sicuti etiam frequenti partu dicitur mulier.Idem colu.In præfatiõe ſua expreſſit his uerbis ꝗ exiſtiment ubertate nimia prioris æui defatigatũ & effœtum ſolum nequire priſtina benignitate præbere mortalibus alimẽta. Rurſus poeta:ueriq; effœta ſenectus.Seruius:ueriq; effœta:caſſa ueritatis. Ille alibi frigentq; effœtæ in corpore uires.Cõmẽtator ipſe:effœtæ/exhauſtæ.Et eſt trãſlatio a mulieribus/quas partus debiles reddit quaſi poſt fœtũ . Saluſtius:ac ſicut effœta parẽtum multis tempeſtatibus haud ſane quiſq; Romę uirtute magnus fuit.Effœta.ſ.Repu.magnis calamitatibus maiorum dixit/Innuens Bellis Ciuilibus factũ:ut nullus iam multis ſæculis clariſſimus emerſerit: quales erãt multi ante inteſtinas diſcordias.Q uem ſenſum ſi alii percepiſſent:nõ corrupiſſent bonos codices:Neq; repoſuiſſent parente.

Effœta quæ

Saluſtii loc⁹

Caſtigationes Apuleii:Ex epiſtola ad Gaſparem obicium. Capi.lxvii.

NAm ut ſe ament efflictim non modo incolæ:uerum etiã indi uel æthiopes utriq;/uel ipſi Antichthones:folia ſunt artis/ & meræ nugæ)) Vt ſe hoc eſt ipſam cauponã ament.Notãda locutio.Q ua & alibi utitur.Ciceroniſq; nõ penitus diuerſa uidetur multis ꝓ manilia: Vt ex eodem ponto illa Medea quõdam ꝓfugiſſe dicitur:quam ferunt in fuga fratris ſui mẽbra in his locis:qua ſe parens proſequeretur:diſſipauiſſe.Hoc inqt/ꝗ cogat remotiſſimos populos hæc ſaga diuina:ut ſe efflictim ament:folia ſunt artis/& merę nugę.i. nihil eſt/aut minimi momenti in eoꝝ comparatione quæ ſtupenda & inaudita in conſpectu plurium perpetrauit:Vel lege/quod melius/& aptius meo iudicio fuerit:folia ſint artis & meræ nugæ:id eſt pro foliis & frondibus/& meris nugis habeas : quia non potes Antichthones æthiopes/ & indos adire/ ut fias certior: ſed his fidem habeas/ de quibus tibi plures/ qui uiderunt teſtimonium ferant.

Suiſſe cõtra Vallę opinionem.

Sed ut prius noritis/qui ſim:& cuiatis & quo quæſtum nũc cam audire. Aegi-
nenſis quidem ſum/Aetnæo melle/uel caſeo:& hmõi cauponaꝝ mercib⁹ p theſ-
ſaliam/Aetoliam/Boetiam ultro citro diſcurrens:))ſunt codices in quibus legi
tur æginſis:ſunt in qbus legitur:ægenſis/idem ægeenſes. Q uænam ſit Apule-
iana lectio/Apollinis eſt in tanta diuerſitate diuinare. Si æginẽſis legis:ab ægi-
Aegina. na urbe peloponneſſi deducitur:quæ adiacet cõtra Atthicam ab aſopi Bœotiæ
regis filia/de qua in his annotationibus/ quas in Ouidii tranſformationes diuul
Aegium. gauimus plura. Si Aegyenſis ab ęgyo oppido Peloponneſſi/ubi Iouem a capra
Aegæ. nutritum fabulati ſunt ueteres/ſicut Aratus prodidit: Vnde & nomen habuit:
ægæ.n.græci Capram dicũt. Si ægenſis ab ægis:a qbus ægeum mare noĩatum
Aegæũ mare putat Strabo. Sed & ægæ fũt achaicæ/apud quas crathis labitur amnis:Aegæ
quoqꝫ eiuſdẽ numeri:ſiue æge æges urbs fuit ciliciæ. Si ægeenſis ab urbe æma
thiæ ægea:Q uãuis & altera in Mauritania fuerit Ptolomeo. Hæc coniecturæ
Aegea. ſunt/non iudicii. Sicut & illud:qđ & ętneo melle:& enneo legitur:ſiue ab ætna
monte notiſſimo:qa Briarei Cyclopis filia ſiccani ſorore nomen ſortitus dicitur
Aetna ſiue ab eiuſdem noĩs urbe/quæ in aſcenſu ipſius montis conſtituta/illũ aſcenſu
ros excipit:atqꝫ tranſmittit. Dicta etiam fuit Adrianum:quam fluuius eiuſdem
Adranium. noĩs alluit:uel ab enna hodie Anna dicitur/ciuitate/quæ in medio ipſius inſulæ
Enna. ſita eſt. Nominis inde ciuitas multos fefellit/qui pro enna ætnam accęperũt:Si
Aetnea. quis ueriorem ſñiam aſſerere cupit:magis ue uerifimilem altera contempta te-
nere:Enneo melle legat:quõniam enna mons eſt ſiciliæ(ut quidam ſcribunt)in
cuius uertice enna a Syracuſanis cõdita urbs/quæ eminet locis apricis/ & cam
pis ubertate/ac florum uarietate conſpicuis:quos apes maxime appetunt. Soli
nus:Campus inqt Ennenſis in floribus ſemper/& oĩ uernus die. Ariſtoteles flo-
res tanta copia ait/tantam in his locis fragrantiam inde halare:ut ſagaces canes
ſenſu careant odorandi. Naturam ſenſus florum odore uincẽte:neqꝫ niſi p uim
inde poſſe abduci. Claudianus: Viderat herboſo ſacrum de uertice uulgus/enna
parens florum. Ouidius in faſtis:Grata domus cereri multas ea poſſidet urbes
In quibus eſt culto fertilis enna ſolo. Cicero in Verrem actione qnta:ait nõ mõ
ſiculos/ſed & cæteras gentes arbitrari/ex Ennẽſium nemore/qui locus inquit:qꝫ
in media eſt inſula ſitus:umbilicus ſiciliç nominatur:quam qum inueſtigare &
conquirere Ceres uellet: dicitur inflãmaſſe thædas ex his ignibus/ qui ex ætnæ
uertice erũpunt:quas ſibi qum ipſa præferret:Orbem oĩum pagraſſe terrarum
Enna aũt ubi ea/quæ dico geſta eſſe memorantur/eſt loco præcelſo/ atqꝫ edito:
quo in ſummo eſt æquata agri planicies/& aquæ perennes. Tota uero oĩ aditu cir
cũciſa/atqꝫ directa eſt:quã circa lacus/luciqꝫ ſunt plurimi/& lectiſſimi flores oĩ
tpe anni:locus ut ipſe raptũ illũ uirginis/quẽ iam a pueris accepimus/declarare
Proſerpinæ uideatur. Etenim ppe eſt ſpelunca quædam conuerſa ad aqlonẽ infinita altitu-
raptus. dine:qua Ditẽ patrem ferũt repente cũ curru exiiſſe. Abreptãqꝫ ab eo loco uir-
ginem ſecum aſportaſſe. Et ſubito non longe a ſyracuſis penetraſſe ſub terras:

lacuq; in eo loco repente extitiſſe:ubi uſq; ad hoc tp̃s ſyracuſani feſtos dies an/niuerſarios agũt celeberrimo uiro℞/mulierũq; cõuẽtu.Hãc opinionẽ ſecut⁹ Silius eſt Italicus de ſpecul & rapina ante Claudianum.Miror quoſdam græcarũ lra℞ ſtudioſos de hoc dubitare:qum ſtrabo dicat lib.vi.intra inſulam eſt Enna modicis qdem poſſeſſa inquilinis ſuper collem iacens in qua ſacra Cereri ædes ædes eſt &c.Ptolomæus quoq; ennã uocat:Et ſtephanus urbem facit noĩant en/nã:& alii nõ ſpreti græco℞ auctores q ẽt Enneã Cererẽ celebrãt:At ẽt ætnea Ceres apud ſcriptores legitur:qs negat⁹ nã p̃ter q̃ q̧ corrupti ſunt codices/ in qbus legitur ætna ꝓ enna:ætnenſis ꝓ ennenſis.Atnẽſis Ceres ab ætna urbe dr̃.Catinẽſis ẽt Ceres antiqtus celebris fuit:a Catina q̃ urbs maritima mõti ætnæ ſubiacet ut ſyracuſana a ſyracuſis.Q uid ni⁹ Si.M.Tullius in.v.actiõe affirmat ex græco℞ lris/atq; monumentis ſiciliã totã eſſe cereri/ac liberæ:Q uã eãdem ꝓſerpinã uocãt/icẽ cõſecratã:Nã & natas eas deas in his locis & fruges in ea terra primũ reptas arbitrãtur:uñ mira cererẽ religione colebãt:Cuius pñti numine non ſolũ diligi/ſed ẽt incoli:cuſtodiriq; uidebãtur:maxime tñ ennenſem cererem nõ ſolũ ſiculi/uerũ ẽt cæteræ gẽtes/natiões/q; colebãt.Lactantius in.ii.De cerere inqt uel Catinẽſi/uel ennẽſi:Q ua℞ alterius tãta fuit religio:ut adire tẽpli eius ſecreta penetralia uiris nefas eẽt:Alteri⁹ antiqtas tãta fuit:ut oẽs hiſtoriæ loq̃ntur ipſã deã fruges in Ennæ ſolo primũ repperiſſe:filiãq; eius uirginẽ ex eodem loco raptam. Deniq; Gracchanis tpibus turbata rep.& ſeditiõibus & oſtẽtis : qum repertum eẽt in Sybillinis libris antiquiſſimã cererem debere placari/ legati ſunt Ennam miſſi.Hæc ille non modo ptim a Valerio/q; tradit eius deæ tẽplũ:qum Gracchano tumultu pollutum fuiſſet/libris Sybillinis monitos Ro.ut uetuſtiſſimã Cererem Placarẽt:Ennam/qm̃ ſacra eius inde orta credebãt. qndecim uiros ad eam propiciandam miſiſſe:Sed oĩa fere a Cicerõe mutuatus eſt:Q ui in.v. in Verrẽ actione:Sacrarium inqt Cereris eſt apud Catinẽſes eadẽ religiõe/qua Romæ:q̃ in cæteris locis/qua ꝓpe in toto orbe terrarum.In eo ſacrario intimo fuit ſignũ Cereris perantiquum:Q uod uiri non mõ cuiuſmodi eſſet:ſed ne eẽ qdẽ ſciebãt Aditus.n.ad id ſacrarium non eſt uiris.Sacra per mulieres/ac uirgines confici ſolent.Et paulopoſt:Etenim ſi Atheniẽſiũ ſacra ſumma cupiditate expetuntur: ad quos ceres in illo errore ueniſſe dicitur:frugeſq; attuliſſe.Q uantam eẽ reli/gionem conuenit co℞/apud quos eam tãtam eẽ/& frugẽ inueniſſe cõſtat⁹ Itaq; apud patres noſtros atroci & difficili.R.P.tpe:qũ Tiberio Graccho occiſo magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur.P.Mutio.L.Calpurnio Coſſ.aditum eſt ad libros Sybillinos/a quibus inuentum eſt/ cererẽ antiqſſimã placari oportere:tũ ex ampliſſimo collegio decẽuirali ſacerdotes.P.R.qum eẽt in urbe noſtra pulcherrimum/& Magnificentiſſimum tẽplum : tñ uſq; Ennam profecti ſunt.Tanta enim erat auctoritas & uetuſtas illius religionis: ut qum illuc irent:nõ ad ædem cereris/ſed ad ipſam Cererem proficiſci uiderentur. Vt ſimulacrum cereris unum/quod a uiro non modo tãgi:ſed ne aſpici qdẽ fas fuit:

Ennea ceres.

Aetnæa Ceres.

Catinẽſis Ceres.

Proſerpina.

Ceres.

Libera.

Ennenſis/ uel ætnenſis Ceris Religio

e ſacrario Catinæ conuellẽdum/auertẽdumq; curauerit. Alterũ aũt Ennæ ex ſua ſede/ac domo ſuſtulit: quod erat tale: ut hoies qum uiderẽt/aut ipſam ſe Cererẽ uidere/aut effigiẽ Cereris non humana manu factam eẽ: ſed cælo delapſam arbitrarẽtur. Vos ẽt/atq; ẽt imploro/atq; appello ſanctiſſimæ Deæ/quę illos Ennẽſes lacus/lucoſq; colitis: Cunctaq; Siciliæ quæ mihi defendenda credita eſt/pſidetis: Quibus inuẽtis frugibus/& in orbem terrarum diſtributis oẽs gẽtes/atq; nationes ueſtri religione numinis cõtinentur. Alibi: Enna mediterranea eſt maxime/coge: ut ad aquam tibi/id quod ſummi iuris eſt/frumentum ennenſes metiantur/uel pluetiam/uel haleſim/uel Catinam/loca inter ſe maxime diuerſa. Et ſexcentis aliis in locis Ennæ: Ennẽſium/& Ennẽſis Cereris mentionem in Verrinis habes: In oratore inqt: ut in. iiii. accuſationis de Ennenſi cerere/De ſegeſtana Diana/De ſyracuſaꝝ ſitu diximus: Ni diuinationẽ a ceteris ſeparat actionib⁹: ipſe ue memoria lapſus eſt Cicero: librarioꝝ ſomnolẽtia/quarto ꝓ quinto repoſuit: ut ẽt laudẽ ſiciliæ in ſecundo ait. qum ſit in. iii. ut nos inquit de ſiciliæ laude diximus. Vt eo unde digreſſi ſumus reuertar: ueriſimilius mihi uidetur: Enneum mel dico ſiculum ab Enna ipſius inſulæ umbilico: Et floꝝ abundantiſſimo loco/quibus maxime apes delectantur: & uiuunt & mella conficiunt: quam ab ætna horrificis ruinis tonante.

Caſtigationes in Apuleiũ. Ex epiſtola ad Phœbũ Capellam. Cap. lxviii.

O Perulas ẽt quas adhuc uegetus ſaccariam faciẽs mercbã: Quod me ad iſtam faciem &c.)) Sagariam ẽt ab aliquo legitur/Qm̃ uideatur ſagarius fuiſſe/& ſagariam exercuiſſe/quæ a uendendis ſagis dicitur: ut lin-

Sagarius. tearia a linteis/& ſaccaria a ſaccis. Cæterũ dictio ſaccaria in oi fere codice legi-

Sagaria. tur/& proinde magis/q̃ ſagariã mihi ꝓbatur. Pleriq; ex manuſcriptis hñt ſaccariam in rebus faciens/qbus uerbis nõ mercaturam exercuiſſe: ſed uecturas onerum corpore ſuo quæſtus gratia ſe baiulaſſe/Ariſtomenes innuit: ut ſit ſaccariã faciens mercbã/pro eo quod eſt lucrum ſaccarii. i. baiuli: quoniam ferret ſaccos & ſaccarius erat iuxta illud Vlpiani titulo de cõtrahenda ultiõe. Si qd ex ſacco ſaccarii: ceciderit &c. Vnde & uegetus ait Apuleius quod ad corpus proprie p

Vegetus. tinet/Raroq; ad aĩum transfertur. Quid quod & opa ꝓ labore/& opatione corporis ponitur? Cicero in officiis: Nõ male pcipiũt/qui ſeruis uti iubent: ut mercenariis iuſta præbenda/operam exigẽdã. Ait igitur Ariſtomenes uecturas onerum quæſtus gratia ſe feciſſe: corpore uegeto adhuc/atq; ualẽti/non mercatũrã ſaccorum exercuiſſe: ut alii arbitrantur. In quadam auia/& laciniosa conualle a uaſtiſſimis latronibus obſeſſus.)) Sic habent oia uulgo impreſſa exemplaria/& Eruditi ita legũt paſſim/& exponũt laciniosa/flexuoſa/& plicatili. Ego olim caſtigaui lacunoſa/eo motus argumento: qd' pcedit auia: in qua ſnĩa hodie quoq; pertinaciter maneo: qm̃ antiqua lectio lacanoſa fere hẽt. non ignoro quo mõ lacinias exponat Feſtus/quoq; Apuleius accipiat: quoq; Columella/& alii: non tamen ab Apuleio dictum cẽſeo conuallis laciniosa: ut a Plinio in quinto: lacinio

ſa Alexandria. Et a Hieronymo diſputatio laciniosa: & ſermo laciniosus. Si qui
dem conuallis laciniosa non cōuenit ad id quod præcedit. Auia & lacunoſa q̄
drant: innuit. n. Apuleius fuiſſe paludem fere immeabilem. Quæ qum ita ſint:
qumq; accedat (ut p̄fatus ſum) fides antiquoꝝ codicū: quā quo ad eius fieri po
teſt: ſequi debemus proculdubio lacunoſa legēdū eſt. Pene præterii maximū: & Lacunoſæ
certiſſimū huius rei argumētū ex ipſius Apuleii auctoritate: cuius uerba in q̄r conualles.
to ſunt hæc. Cōualles lacunoſæ cauæq; nimiū ſpinetis aggeratæ. Non q̄dē cu
rio ſum: ſed qui uelim ſcire: uel cūcta: uel certe plurima: ſic legitur in manuſcri
ptis codicibus & diſtinctæ ſunt hæ dictiones. Curio & ſum: quæ in unū fere cō
fuſæ ſunt in uulgatis codicibus: Curio hic ꝓ curioſus ponitur ſine dubio: prout
in quodā libello nr̄o docuimus: Marcellus Nonius: Curio curioſus. Plau. i Aul. Curio.
Volo ego ſcire ex te q̄d ſit agnus curio: quis Pompeius ꝓ macro exponat: quaſi
cura macruiſſet: nam & de mala curioſitate dictum: non q̄dem curioſum: qui. n. Curioſitas
conatur uniuerſa cognoſcere: ut Seruius ait: debet & impoſſibilia ſcire: & hare mala.
narū: & fluctuū numerū. Quod nec utile nec poſſibile eſt: neq; alium fructum
parit hoī q̄ odium: & infamiam. Vñ Plautina ſn̄ia celebratur: curioſus nemo ē:
qui non ſit maliuolus. De bona curioſitate dixit Lucius: ſed qui uelim ſcire: uel
cūcta: uel plurima: Non inquit malo curioſitatis uitio laboro: ſed diſcere cupio
quæ diſcenda ſunt: ſi non oīa: certe multa. In ſecūdo: At ego curioſus alioqn: ut
primū artis magicæ ſemp optatum nomen: Et reliqua. Scio ꝓ præcone ab aliis
exponi auctoritate Martialis: Qui in epiſtola ſecūdi libri: Epigrāmata inquit
curione nō egēt: ut ſit: Non ſum q̄dem præco: qui uelim: q̄ audiam uulgare. Sed
hæc noſtra opinio proprius accedit: ut ꝓ curioſo curio ponatur p trāſlationem
a curionū ſacerdotum multa cura: uñ curioſus in bonam: & in malā ptē dedu-
ctū addita. i. lr̄a euphoniæ gratia uſurpatur: q̄uis aliqui diſſentiant: ut in obſer-
uationibus Raguſinis diximus: q ēt a curia deductum putant: & inde compo- Incuria.
ſitū incuria: Quibus non tam cædēdū: q̄ ſummo grāmaticoꝝ doctori: q inquit
fiunt aūt a primitiuis ſuis hoc mō: mutant extremam ptē ſyllabæ: uel ſyllabam
ſi pura eſt: qua terminatur genitiuus in o ꝓductam: & aſſumunt ſus: ſaxi ſaxo-
ſus: curio curioſus. Cicero de phania ad Appiū: Ita eſt hō non mō prudēs: uerū Periergia:
ēt æquus uir: & curioſus. Quintilianus in. viii. Eſt ēt quæ periergia uocatur qū Curioſus.
ſupuacua: ut ſic dixerim: opoſitas: ut a diligēti curioſus: & religiōe ſupſtitioſus Diligens.
diſtat: ſic in antiqs exēplaribus fere legitur περιεργια. quidē curioſitas ſeduli-
taſq; ſupflua transfertur. A. Gel. Sed eē arcanas cauſas: ad quas paucoꝝ potuit
peruenire curioſitas. Auctor Plauti æmulator in floridis reor: Incurioſum appella Periergia.
uit agnū q̄ſi ñ curioſū ñ curionē nec curis cōfectū: ſed opimū & lętū & piguē.

Caſtigata in Apuleiū. Ex epiſtola ad Franciſcum Domineū. Cap. lxix.

EGo deniq; ueſpera dū polentæ caſeatæ modico ſecurius offulā grandiorē
in cōuiuas æmulos contruncare geſtio.)) Quæris an hic inſit aliqua mē
da. Quidā legūt mordico ſecus. Alii inter ꝓ ī reponūt. Mihi placet ut le

gas modico:& in:nō mordico:& inter:tum q̄a ueteres libri hn̄t modico ſecuri⁹ non mordico ſecus:tum q̄a ſenſus eſt pſpicuus.Ego dum polentæ caſeatæ offu lam grādiorem modico ſecurius.i.incautius imprudentius:ut pote q nihil time

In pro inter. rem:contrūcare geſtio in cōuiuas æmulos.Si qdem oēs grāmatici affirmār inꝑ inter uſurpari:& uſus nominatiſſimi cuiuſq; auctoris cōprobat.Virgi.in prio: Et ſocios partitur in oēs:In eodem:Pantheſilea furens mediis in milibus ardet. Q uintilianus:Neq;.n.Tiburchinabūdū & lurchinabundum iā in nobis quiſq̄

Veſperna. dixerit.Sunt qui ueſperna pro cena legunt & exponūt:quod mihi ualde diſpli

Veſpera. cet.Tum quia antiq codices/& oēs tam manuſcriptiq̄ impreſſi habent ueſpera non ueſperna:Tum q̄a ueſpa eſt familiare Apuleio uocabulū : ueſpna aūt nūq̄ uſus eſt:ni memoria fallor:& uix in uſu antiqſſimis fuit.Et feſtus tāq̄ raꝝ & ob ſoletū exponit:itum ēt q̄ nemo eſt adeo impitus q dicat:contrūcaui caſeum ue ſperna:Et bibi uinū cena ꝑ eo qd in ueſperna:in cena: q̄q̄ in qbuſdā aliis uſus auctoꝝ in ꝓpoſitionem omittit.Vix poeta & licentioſus/& nimius in iure poeti co.Similē ſermonē uſurparet.Luci⁹ ueſpa dixit:& ſcripſit:ut ex omni libraria fide cōſtat:& rem deſignat recēter factam/dicēs ueſpera.i.ueſperi.Dū geſtio:& auide ſatago nimio corpis motu ꝑter conſuetudinem contrūcare caſeum inter conuiuas uoraces molicie cibi glutinoſi gulæ ſummū detinēte: ac pene ſtrangu lante:Minimo minus interii:hoc eſt pene nihil abfuit:qn interierim.

Locus Apuleii & Plutarchi caſtigat⁹ ex ep̄la ad Piladem Brix. Cap.lxx.

ERror eſt & maximus in oībus fere exēplaribus nō mō Apuleii/ſed & Plu

Plutarchi lo/cus. tarchi:quem te/& alios ci⁹ auctoris caſtigatores nō uidiſſe ēt/atq; ēt admi ror:Vbi de herculis anu loquitur:Illam.n.iuuenē fuiſſe ſcribit: qum The

Hecale. ſeum hoſpitio ſuſcepit:Contra oium:& poetarum : & hiſtoricoꝝ traditionē de

Anus. hac Callimachus ſcripſit:ut ex Plinio:& Suida colligitur:Sed hic heroida q̄piā fuiſſe:Ille ruſticam ait.In.xxvi.De naturali hiſtoria: Si rite: quæ legi/memoria teneo:hāc certe apud Callimachum apponit ruſtica illa hecale.Statius:Nec fu/ dit uanos anus hoſpita fletus:Apuleius:Theſei illius cognominis pris tui uirtu tes æmulauerisꝗ qui nō eſt aſpernatus hecales anus hoſpitium tenue: hn̄t nō mō pleriq; ueteres codices:ſed Venetiis impreſſi hecales:Q uāuis in Vicētinis ex i/ peritia/hales/repoſitū fuerit.Et Policianus hecales correxit.In uita Theſei apud Plutarchū hæc leguntur.At quæ de hecale/deq; eius hoſpicio fabulantur/ haud oīno a ueritate abhorrere uidētur.Hecaleſiumq; hecalo Ioui finitimi populi ex hibebāt.hecalēq; ipſam religioſe colebant/hecalenam ꝑ diminutionem uocātes: Q uod qum iuuenis admodū hoſpitio inuitaſſet Theſeū/ſupra ætatē hmōi blā ditiis humana:/benigneq; excepiſſet.Ad hęc eo ad prępium exeūte uouit ſe Ioui immolaturam:ſi incolumis rediiſſet in patriā.Verum ante reditū illius extincta eſt:Et has Theſei iuſſu hoſpitii/ac liberalitatis gratias reportauit:ut Philocorus

Plutarchi lo/cus. teſtatur.Equidem miror hunc locum nō fuiſſe hactenus a te:nec ab aliquo eru/ ditorum correctoꝝ tanti auctoris pēſiculate Trutinatum.Nam ſi iuuenis heca/

le inuitauit:& excepit Theſeum ad prælium exeuntem:& ante reditū illius ex/tincta eſt:quomodo a Lucio dicitur hecales anus?Quomodo Statius:Nec fu/dit uanos anus hoſpita fletus?Quomodo de hecale poeta ĩ obſcœno carmine?Quædam ſenior Hectoris parente|Cumeæ ſoror:ut puto Sybillæ| æqualis illi quam domum reuertens|Theſeus repperit in rogo iacentem?Nōne cū Plutar/cho conuenit in hoc:Quod rediens domum Theſeus inuenit Hecalem defun/ctam?Quomodo anum:Si iuuenis excepit Theſeum?Emaculandus eſt igitur Plutarchus:Et ubi iuuenis legitur Iuuenem repone. Nam iuuenem admodum Theſeum excepit hoſpitio hecale anus.Quam diminutiua forma hecalenā uo cabant:Quoniam & ipſa uetula huiuſmodi appellationibus diminutiuis ado/leſcenti Theſeo comiter blandiebatur. Hecalena

Caſtigationes in Apuleium.Ex epiſtola ad Petrum Ciantanum. Cap.lxxi.

HIs oculis minantur:aures rigēt:nares hiant:ora ſæuiunt:& ſic unde de proximo latratus ingruerit:eum putabis de facibus lapidis exire:Et in quo ſummum ſpecimē opæ fabrilis egregius ille ſignifer prodidit:ſub/latis canibus impetus arduus:pedes imi reſiſtunt:currunt priores.)) In hac le/ctione nullū ineſſe uidetur flagitiū:& ineſt multiplex.Legēdum eſt.n. his oculi minantur:quoniam ſequitur:aures rigent nares hiant &c.Vbi ſignifer|ſignifex reponēdum ex utriuſq; uocabuli ſignificato:& Priſca librario℞ fide. Vbi impe tus arduus:Caſtigo in pectus arduis:Vt ſit ſublatis canibus in pectus arduis pe des imi reſiſtunt:Currunt priores.Naturaliter habitum canis iam currētis non ſcripſit|ſed pinxit:ſcalpſitue.Statim poſt. Splēdor intus umbra ſigni.))Splē det Priſca manus.Mox paulo. Iam in ceruum ferimus:Et in ſaxo ſimul| & in fonte loturam dianam opperiens uiſitur.))Ferinus recte in tuo codice.Et nota loturam in paſſiua ſignificatiōe.Terētius:Poſtq̃ Lauit:Vnxit:Suetonius in Do mitiano:Lauabat de die.Horatius:Aſt ubi me feſſum ſol acrior ire lauatū ad/monuit.Et tamen lauor ēt dicitur.Colu.li.iii.tum ēt cliuoſis locis|qui terra|quę in eum congeſta eſt|pluuiis nō abluitur.in.vii.bis in die ſubluitur aqua calida. Plinius:prodeſt etiam gingiuis:ſi eo ſæpius colluatur.Plinius:fœminæ argento lauētur.Dicimus autē lauo aqua|Et aqua lauat.Ouidius:Sacra lauaturas ma/ne potabat aquas.Virgi.in.x.lauit improba teter ora Cruor:contra alibi: Lumi nis effoſſi fluidū lauit inde cruorē.Paſſiue accipiūtur pleraq; alia uerba in acti ua uoce:ut in grāmatico℞ erroribus annotauimus. Omnem iſtam lucem mū di ſideralis|Imis Tartari:& in uetuſtum chaos ſubmergere nouit.))Corrigo in ima Tartari propter illud:& in uetuſtum chaos : & propter grāmaticam rōnē: Vel quid ego de cęteris aio?))Commodius:ſed quid ego ex libraria ueterum fide. Ecce ſolis aciem uegetus fulgurat:uel placidus renitet:Ac in contrariam grauem Variat aſpectum.))Antiqui codices:contra ſolis aciem uegetus fulgu rat:uel placidus renitet:ac in contrariam gratiam uariat aſpectum. Vicariam pro me lanienam ſuſcitauit.))Sincæri codices ſuſceptauit. Vix effatum me

Lauo habet paſſi. ſignifi/cationem. Lauor

ſtatim familiares omnifariā exertis raptim cuiuſquemodi telis inſeqũtur.))An tiqua lectio nefariū execratinō omnifariam.In.iii.ubi legitur. Fugare atq̧ p/ terere.))Iuxta fidē tui codicis ſcribēdū cēſeo:eos ptercre.Eſt.n. declinatio cri/

Decliatio cri minis: minis.Q ua urget aduerſarios:Et ſe excuſat.Vnde & paulopoſt ait:Ictu tēpa/ to:Nam Cicerone & Fabio auctoribus dicta ab aduerſariis nos mitioribus uer

Eleuatio bis dicere debemus.Eſt.n.eleuatio.Sic Ci.de cor.codicem attigit:ſic pro prodi/ go liberalē:pro ſordido pcum:pro maledico liberum.Vide Fabium in.v.ubi de refutatiōe.Vbi. Cætera manu))in tuo legitur exēplari:ī cęteris manuſcriptis caſtigate:certa Idem Fabius in.iiii.ut certa manus uno telo poſſit eē cōtēta.In/

Certa manus certæ plura ſpargēda ſunt:ut ſit & fortunæ locus.

Caſtigata Apuleii Ex epl'a ad.M.Antonium Contarenum. Cap.lxxii.

THeſſaliam(nā & illic originis maternæ noſtræ fundamenta a Plutarcho illo Inclyto:ac mox ſexto philoſopho nepote eius prodita gloriam nobis faciūt)Eam Theſſaliam ex negocio petebam.Poſtq̄ ardua &c.)) Sic in primo legitur.Q uidam codices hn̄t eam Theſſaliam ex negocio petebā Duc/ ronico ſeduēte.Q uæ duo uerba nouiſſima q̄uis portentoſa uideantur minime omittēda cēſerē:Si in oībus exēplaribus antiqs extarēt.Nā & caſtigationē ſuā præferunt:Et ad inſtitutum lucii ſunt maxime accōmodata.Equidē exiſtimo in priore duas eē confuſas dictiones:& primam lr̄am inuerſam:ut mos ē imperi/ torum librariorum:ex.p.factam eē.d.ita ut pro puero unico : repoſitum fuerit duceronico:quæ dictio nihili ē:uti ēt altera ſeduēte:quæ tamē facilius unius ele/ menti hoc ē.d.inuerſione Caſtigari pōt:ut ſit ſequēte.Inquit.n.Apuleius : Eam Theſſaliam ex negocio petebam puero unico ſequēte ad imitationē Luciani q ad uerbum ferme.ita exorſus ē.Proficiſcebar olim in theſſaliam : erat aūt mihi ibi paternum quoddam cōmercium cū eius loci uiro:uehebatq̧ me equus & ſar cinas meas:unuſq̧ miniſter ſeq̄batur.Sed & Apuleius nō uno in loco teſtatur:

Loc9 Apuleii ſe famulū habuiſſe in hoc libro:dū annūcio inq̄t operiminor.Q uē locū multi corruptum eē crediderūt:nō aduertētes.Icćirco in numero multitudinis dixiſſe operiminor:qm̄ duo erāt:ad quos loq̄batur ancilla.In fine ſecundi:poſt hęc mo nitu famuli mei qui noctis admonebat:iā & ipſe crapula diſtētus ptinus exur/ go.In tertii quoq̧:Q uod me peſſima.ſ.ſorte conantē ſeruulus meus cui ſemp equi mei cura demādata fuerat.In eodē libro hoc ē.iii.Et ut in ea reſtes & ima/ go tua decreuit))meus codex Ioanniſq̧ Baduarii philoſophi.Itēq̧ Marci Bea tiani:Et ut in ære ſtet imago tua decreuit. Modo ut imo præfata ſum))Corri go:ut initio. Humidis cum oculis obliquum reſpiciēs.)) Grāmaticuli oēs po/ tuiſſent mēdum ſi non caſtigare:certe agnoſcere:tamē non cum legēdum ex an tiquis exēplaribus.Vbi legitur. Econtra))Scribēdum contra uel econtrario. Q uidam dictione barbara econuerſo uſuſitantope indignatur:q̧ latine loqui doceatur.Inuehitur in nomen doctoris mei impudēter:Et indigne: dum ſe con tumeliis defendere conatur Riſum doctis & lacrimas bonis mouet.Hominem

ætatis noſtræ doctiſſimũ diffamare conatur:uirũ in omni ætatis gradu proba/
tum:& ſanctũ ꝓſcindere audet:nec deũ tanti ſceleris ultorẽ:nec cõſcientiæ fu/
rias/neq; ꝑpetuam maledicæ linguæ notã ueretur. Quid tandẽ affert/niſi me/ Calpurnii
ras inſanias? Corrupit inqt Calpurnius meaꝝ cõmentationũ editionẽ. Pro ſan/ laus.
cte deus:ubi es? Nõne iſte uſus eſt ſæpius hoc ſermone etiã in illis corruptioni/
bus/qbus Fabiũ fœdauit/& lacerauit? Nõne iſte tãq̃ amicus amice a me admo/
nitus huius/& plurium aliaꝝ dictionum/ex media Barbaria prolataꝝ/rogauit:
Vt ſi uſpiã obſeruaſſem aliqd ad ſuã defenſionẽ/oſtenderem? Nõne rogauit ad
clariſſimoꝝ aduocatoꝝ tribunal/ubi rabulã agebat:qd cũ coarguerim:Quid
docuerim:deus eſt mihi teſtis optimus:& quã officioſe Ab inſania In ſanũ ſen/
ſum reuocare annixus fuerim. Sed tandẽ qd affert? (ut maledicta oĩa illi cõdo/
nemus) ubi in ſecũda cõtra legitur inqt e cõuerſo ſcriptũ eſt:Et paulopoſt:ꝑin/
de atq; ſi nihil niſi quo Cicero Fabiuſq; uſi ſunt/grãmatice latineq; dici poſſit.
Et mox paulo:aut ego in enarrandis poetaꝝ opibus oratores/& nõ grãmaticos
mihi ꝓpoſuerim imitãdos. Duę qdẽ hæ dictiones e atq; cõuerſo & latinę ſunt:
& nulla cõpõnis rõne copulari uetãtur:Qum e cõtrario ẽt oratores/nedũ grã/
maticos poetarũq; enarratores/qui in infimo/& q̃ uigilatiſſimo genere uerſan/
tur/paſſim uſos uideamus. O temeritatẽ incredibilem:o ſenis pueriliatẽ:ſic ſe:
ſuaſq; ſnĩas tuentur docti hoĩes:ſic obiecta refellunt:ut nouiſſimus error fit pe/
ior priore. Argumẽtũ in latina lingua ualidiſſimũ:q̃ bona cõcluſionis ſumma: E contra.
E/& cõuerſo ſunt dictiones latinæ:ergo recte dicitur e cõuerſo ſignificatq; con/
tra/e contrario. Collige etiã:ꝙ qum e/& cõtra ſint latinæ dictiones/e cõtra lati/
na eſt dictio:idemq; ſignificat. Atqui nemo niſi barbarus e cõtra dicit:nec dici
poſſe autumat grãmatice/nedũ latine. Fac cõſimiliter:ut qum ex/& amato ſint
dictiones latinæ/examato latine dicatur pro amãter:Sic exauſo pro audacter:
e dilecto pro dilecte. Faceſſe cũ tua iſta grãmatica bone uir. Participia quidem
huiuſmodi ſi cũ e uel ex ꝑpoſitionibus copulentur/nõ aduerbialiter ponentur: Participia ab
nõ aduerbia ſignificabũt:Sed idẽ quod ex bono/& malo hoc eſt ex re bona/ex ſolute ĩ abla/
re mala. Tamẽ in uſu ꝓbatiſſimoꝝ ſcriptoꝝ huiuſmodi locutiones (de partici/ tiuo poſita.
piis dico) eſſe minime puto. Nec aliter q̃ abſolute hactenus obſeruaſſe memini
ut in grãmaticoꝝ erroribus teſtati ſumus. Silius:Auditoq; furens ſocias nõ de/
fore uires. Id eſt qum audiſſet. Iuſtinus:cognito ꝙ illato Crœſo bellũ eſſet:hoc
eſt qum cognouiſſet. Idẽ:Demũ cognito ꝙ Athenienſes Ioniis auxiliũ cõtra ſe
tuliſſent. A G. Tum magiſter αρχιτεκτων Comperto quamobrẽ Malcũ de/
ſideraret. Apuleius:probe curato ad hoſpitium lapſus ipſe fatigatum ægerri/
me ſuſtinens perduco: Cornelius Tacitus:Zoſines diu penſitato/ Mithridatis
rebus externis/an patrio regno conſuleret. Saluſtius:Auditoq; Martionẽ regẽ
per licentiam cum tribus legionibus in Siciliam tendere. At e cõtrario etiam
oratores dicunt. Quid inde? ergo & e conuerſo. Vnde tibi tantus ſtupor bone
uir. Vt credas latinæ linguæ ſeueritatem:hoc pati:ut ſi e contrario dicatur:di/

catur:quoq; e bono pro bene/e malo pro male:e docto pro docte:e grãmatico
pro grãmatice.Hanc tibi elegantiã Rauci rabulæ inter rabida clamoſi fori iur
gia docuerũt/An uerboſa impitoꝝ leguleoꝝ uolumina:a quibus pro ſcæuolis:
papinianis/aquiliis/gallis/alphenis/& aliis diuinis iuris antiſtibus/ſuffecti ſunt
Rofredi/Martarelli/Rainerii/Baldi/Cini/Bartholi/hiſq; deteriores/non modo a
latinitate/ſed & a grãmatica interdũ ratione alieni. Cæteꝝ nos te acutiſſime di
ſputator iccirco arguimus/q; hũc dicendi modũ uſurpes qui non ab oratori/
bus tantũ/aut hiſtoricis/ſed etiã a poetis/aut grãmaticis latinis nũquã uſurpa/
tus eſt:quodq; barbaris iſtiuſmodi dictionibus contaminare. Q uæras elegan/
tiſſimum/& facetiſſimũ uatem:prout iidem illi leguleí fecerunt.

Caſtigationes in Apuleium:Ex epl̃a ad Maſeum Zenum. Cap.lxxiii.

Recte admones de loco illo. At ego ſcilicet ulyxi/aſtu deſerta ſum: &
calypſonis æternã ſolitudinem flebo.)) Nõ.n.uidetur flagitio carere.
Lectiſq; tuis lr̃is antiqua adire exẽplaria ſtatui:in quibus fere pro ſum
Reapſe qd ſi gnificat. & legere eſt uitæ:At ego ſcilicet ulyxis aſtu deſerta uitæ/calypſonis æternã ſo/
litudinẽ flebo.Itẽ ubi legitur. Ad hæc Meroe:Sic.n.re abſe nomen eius quã
fabulis ſocratis cõuenire ſentiebã.))Antiq̃ exẽplaria.Sic.n:reapſe nomen eius
tũc fabulis.s.c.s.Reapſe(ut ſcribit)Pompeius eſt idẽ:quod reipſa.Pacuuius ſi
Meroe unñ. nõ eſt ingratũ reapſe qd feci. Q uod meroe a mero dicatur & Pœonius poeta
ſenſit:& elegãti carmine cõſil̃r ad nomẽ alluſit:Q ui primus meroe nomẽ tibi
cõdidit:ille Theſidæ nomẽ cõdidit hippolyto. Nã diuinare eſt nomẽ cõponere:
qd ſit/Fortunæ/& moꝝ/uel necis iudiciũ. Protheſilae tibi nomẽ ſic facta dede/
runt:Victima qd Troiæ prima futurus eras. Idmona qd uatẽ:medicũ qd Iapi
ga dicũt:Diſcẽdas artes noĩe ꝑueniũt. Et tu ſic meroe/nõ quod ſis atra colore:
Vt quę niliaca naſcitur in meroe:Infuſum ſed qd uinũ nõ diluis undis:Potare
ĩmixtũ ſueta/merũq; merũ. Q uãq̃ libẽtius Iatrea legerẽ q̃ Iapigalis corrige Ia
traq;/uel Iatrica ſiue Iatriga:ut alludat ad græcã oĩno dictionẽ ιατροσ/ q̃ me
dicũ ſignificãt:ſiue ιατρικοσ/q̃ medicinalis.Si qs Iapiga/uel Iapida ab eadẽ
deriuat ſignificatione auctorem afferat. Me quidẽ nuſq̃ legiſſe memini. His
editis ab una:Remoto grabatulo/uaricus ſuper faciem meã reſidentes &c.))
Legendũ ab imo.i.ab ima parte:cenſemus:uti olim caſtigauimus:Cui caſtiga/
tioni/quæ nuper uidimus antiquiſſima exẽplaria aſtipulantur. Et nunc ſtra/
tis inuolutus.))Q uãuis uerbũ ſubſtãtiuũ ſubaudiri poſſit:Tamẽ dixi elegan
tius dictum uideri:Si legas:ſtertis inuolutus:Et in hac ꝑmanere ſnĩa faciunt.
Tum ſermonis elegantia:tũ antiquiſſima/quæ habui ſuꝑioribus diebus exem/
plaria. At ego mire ad ficto ex tẽpore abſurdo loco.)) Admonui/& iteꝝ ad/
moneo legendũ miſer.Non enĩ quadrat mire ad abſurdo:ſed miſer recte cõue
nit calamitatati loquentis.Q uod autem nihil non legendũ ſit:non ut uulgo.
Nihil nam & iugulũ &c.))Et pueri uident:& manuſcripti codices oſtendunt.
Aſſidebat pedes uxor.)) Nõnulli codices penes.Sed & pedes ſeruare potes:

ut ſit:ſedebat ad pedes. Sene.in.iii.de bñficiis:ſub diuo inquit ſeruus:qui cœ/nanti ad pedes ſteterat:narrat:quæ inter cœnā ebrius dixiſſet. Quod eſt mihi ſumme principiū.))Antiqua exēplaria recte præcipuū. At Hercules exinde e uaſtio magiſtro digreſſi ſumus.))Scribo exinde ut:quo ſermone frequenter utitur pro ex quo.In ſecūdo:Exinde ut de Euboia inſula enauigaſti. — Ad pedes ſtare.

Caſtigationes in Apuleium:Ex ep̃la ad Io.Roſam. Cap.lxxiiii.

TAmē dū in luxu nepotali ſimul hoſtiatim ſingula perro.))Verba ſubdititia ſunt:uñ & ſenſus alienus in totā clauſulam affertur: Sic attonitus imo uero cruciabili deſiderio ſtupidus nullo qdē initio:uel oīno ueſtigio cupidinis meæ repto cuncta circuibā:Tamē dū &c. Manuſcripti codices hñt: Te num lēto uel tenui uēto:ex qbus cōfuſis uerbis facillima ꝑmutatiōe uerā lectionē reſtituimus:Temulento ſiſis:ut ſit ordo & ſenſus:dum temulēto ſiſis hoſtiatim ſingula perro:repēte me neſcius foꝝ cupedinis intuli:qd enī eſt dum in luxu nepotali.i.īmodica ꝓfuſione:& uictus largitate hoſtiatim ſingula perro? At temulento ſiſis rñdet priori ſermoni:ſic attonitus:imo uero.c.d.s.n.q.i.uel o.v.c.m.r.c.c.Et familiaris lucii locutio. Atria lōge pulcerrima colūnis q̄drifariā:ꝑ ſingulos angulos ſtātibus attollebāt ſtatuas palmaris deæ.Facies quęq; pīnis explicitis ſine greſſu pilæ uolubilis:inſtabile ueſtigiū plantis roſcidis decitantes nec ut maneāt inhærēt:& iā uolare credūtur.)) Cōtra antiq lectio hēc attollerabant:pro attollebāt:& ecce nō e cōtra:qui ſermo in ore illitteratoꝝ eſt: nō.n.dicimus e cōtra:neq; e cōuerſo:ſed cōtra:e cōtrario:cōtra. Scio quoſdam grāmaticos īniti ſiſitudine quadā:quod ita liceat dicere e cōtra:ſicut ex aduerſum:qui uidētur ignorare ꝓprietatē latinæ linguæ:quæ nō huiuſmodi nugationes:ſed obſeruatiōe:& uſu excellentiſſimoꝝ ſcriptoꝝ niteſcit. Tūc opulētiæ nimiæ nimio ad extremas incitas deducti.)) Metas legēdū:ut oīs ueteꝝ libro rū fides teſtatur.Nā meta nō modo pro quocūq; fine:pro termino cuiuſcunq; rei ponitur:ſed ēt pro quocūq; cumulo:ſtrue:cōgerie:pſertim pyramidalē formā hñte.Colu.in.ii.Certe qcqd ad eū modū:quo debet ſiccatū erit:in meta extrui cōueniet. Tūc igitur a roſis:& qdē neceſſario tēpaui:Et caſum pñtē tolerans in aſini faciē fena rodebamus.))Legēdū eſſe rodebā:(uti & priſcis i exēplaribus legitur)quis ad primas lr̃as pductus pcipe pōt. In qnto ubi ſic ſcribitur. Subde aliquo clauderis aulæ tegmine.))Cōmodiſſima lectio eſt:q̄ſi ollulæ.i.lucernæ tegmen intelligat. Aula.n.& olla dicitur ex litteraꝝ cognatiōe:ut plauſtrū:ploſtrū.Per diminutionē aulula:olla:& hæc lectio:atq; intellectus uerior eſt:atq; fabulæ accōmodatior.In.vi. Ait Venus ſe nihil feciſſe ſine Mercurii pñtia.))Debemus exponere:icciteo uenerē nihil agere ſine pñtia mercurii: qa ſine ſermone:cuius deus ē Mercurius:Venus nō cōciliatur:& ſine blādimētis uerboꝝ:atq; āffabilitate:inamabilis inſuauiſq; ē res uenerea.In eodē ubi ait ceres. Se antiquū fœdus amicitię colere cū uenere.))Potes exponere:ideo dici fœdus eſſe inter cererem:& uenerē(qa ut docet Terētius)ſine cerere:& baccho

E contra. E conuerſo. Ex aduerſū. Meta. Au'a: Olla.

friget uenus.In.ix.ubi mentio fit: De Saga/& umbra mulieris uiolenter perẽptæ.)) Id referendũ ad uxorẽ piſtoris/itaq̃ eã ſignificet uiolẽter perẽptã a ſaga ueteratrice:ut eius umbra abuteretur ad exitiũ marito quoq; cõcinandum.

Caſtigatiões ĩ primũ de oratore:Ex ep̃la ad Ludouicũ Martigenũ. Cap.75.

MErito ſingularib⁹/ & eximiis tuis uirtutib⁹ Ludouicæ hæc peculiaris annumerari põt:Q d' nihil aliud tã ardẽter/& anxie ꝓcuraueris unq̃: Q uã ut diſciplinæ liberales/& eloquẽtiæ ſtudia uirtutũ oĩum fundamenta in pr̃ia tua nobiliſſima floreãt:oĩq; liberalitate/ſtudio/ſubſidio:lr̃atos uiros amplecti/fouereq; nũq̃ deſtitiſti:Doctos doctus amas:faciſq; qd̄ Dionyſius dicebat. In aula qdē tua hẽs/aſſidueq; nutris/multos bonaꝝ artiũ ꝓfeſſores:ut per illos & liberi tui fiãt admirabiles:Et ipſe dignus apud alios exẽplo/pariter & cõmẽdatiõe.Q uid plura?oẽs lr̃ati/& lr̃atores ad te Turmatim tãq̃ ad ſingulare ꝑſidiũ ſe recipiũt.De me nulla unq̃ ætas oblitteratura eſt:Q uã bñmeritus es.Sed debiti magnitudine ſilere coactus/morẽ ægyptioꝝ/qui ſilẽtio rẽ diuinã tractãt/obſeruabo.Tu me mirabili amore ſemꝑ ꝓſecutus/academiã noſtrã frequẽtaſti:tuis opibus ſubleuaſti:Tu ueſtib⁹/tu alimentis/tu pecuniis donaſti:tu domi/foriſq; honeſtaſti.Sed hæc in aliud tp̄s reponẽda:qũ.ſ.gr̃aꝝ actionẽ celebrare p te mihi licuerit.Interim librarioꝝ errores. In li.de or. de qbus ſupibus dieb⁹ ĩter nos ægimus/recognoſce. At nũc qdē mihi quoq; initiũ reqeſcẽdi: atq; animũ ad utriuſq; noſtrũ pclara ſtudia referẽdi fore iuſtũ/& ꝓpe ab oĩb⁹ cõceſſum arbitrarer:ſi infinitus forẽſiũ reꝝ labor:& ãbitiõis occupatio decurſu honoꝝ/etiã ætatis flexu cõſtitiſſet.))Lectio ſincæra eſt:Ac fuit tp̄s illud:qũ mihi quoq; initiũ reqeſcendi &c. Itẽ de curſu duæ ſunt dictiões nõ una:ut eſt
Flex⁹ ætatis:
in uulgatis codicib⁹:Eſt.n.ſenſus:ſi occupatio ãbitiõis cõſtitiſſet de honoꝝ curſu ætatis flexu.i.uergẽte ætate in ſeniũ. Iã uero cõſilio/ac ſapia:qui regere/ac gubernare rẽp. poſſint:multi nr̃a:plures patrũ memoria:atq; ẽt maioꝝ extiterunt:quã boni:p diu nulli:uix aũt ſingulis ætatibus ſinguli tolerabiles oratores inuenirẽtur.))Scribendũ eſt:boni p quã diu. Permutatio.n.dictionũ ſomnolentia librarioꝝ facta eſt:Sic hñt codices antiq/in qbus etiã ſn̄ia nõ ſapia legitur:qd̄ ĩter cõſilio & regere optime quadrat.Eſt tñ mihi codex uetuſtus:in quo ita legitur. Iam uero conſilio ac ſn̄ia q regere ac gubernare.R.p.poſſent/multi nr̃a:plures patrũ memoria atq; ẽt maioꝝ extiterũt:Q um boni p diu nulli &c.

Ac ne qs forte cũ aliis ſtudiis:quæ reconditis artibus:atq; in quadã uarietate litteraꝝ uerſentur.)) Poteſt unuſquiſq; litteris tinctus uidere præpoſitionẽ in deeſſe:ut ſit:quæ in reconditis artibus ſiue:reconditis in artibus:qum præſertim ſequatur:Atq; in quadã uarietate litterarum uerſentur. Hæc autem oratio:ſi res non ſubeſt:ab oratore percepta:& cognita:aut nulla ſit neceſſe eſt:aut omnium irriſione laudatur.)) Scribendum eſt laudatur:non laudatur:ſenſus enim Ciceronis eſt / irrideri & illudi illos / qui compoſita/ & ornata oratione: & artificio quodam / & expolitione utuntur : ubi res non ſubeſt ab oratore

perceptaǀ& cognita. Equidem te cum in dicēdo ſemper putaui dñm.))Me/lius deū uti & manuſcripti codices hñt:Eſt.n.uſitatus ſermo Ciceroni & antiqs: ŭt dei appellatione utantur:qū aliquē uolūt mirifice extollere:Ipſe de Platone inqt:Deus ille nr Plato:Et in.ii.huius opis:Et q̃ diſpō argumētorum:in q̃ tu mihi ſemp deus uideri ſoles. At ne is:pro quo ipſe diceretǀturpicule iudicio:atq; oi moleſtiaǀſtultitia aduerſarii liberaretur.)) Turpis eſt errorǀquē eruditos hoīes nō uidiſſeǀeēt[?]atq; ēt admiror:legēdū eſt.n.ac nō at:q' pueri agnoſcūt & iuxta fidē ueterum librorum:Turpi tutelæǀhoc itellectu:Ac.ſ.recuſaret:ne isǀpro quo ipſe diceretǀturpi tutelæ iudicioǀatq; oī moleſtiaǀſtultitia aduerſarii.i.Hipſci libera/retur. Verum ego igrediar ab eaǀq̃ uultis audacius.))Legendū eſt ex antiqs exē plaribus:uerū hoc ego ingrediar ad ea q̃ uultis audacius:Nāǀqm̄ ſupius dixit Antonius qd̄ ſoleo ne tibi craſſe ſuccedā ait:hoc ingrediar audacius:qd aūt ſit illud hoc ſtatim declarat:quod idē mihi inqt ſpero uſu eſſe uenturū in hac di/ſputatiōe:quod in dicendo ſolet:ut nulla expectetur ornata oratio. Itaq; qum & inuidiaǀ& odio populiǀtum Galba pmereturːhis quoq; cū tragœdiis libera/tum ferebat.))Antiqua lectio quaſi pro quoq;.

Dei appella/tione utimur ubi mirifice aliquē extol/limus.

Caſtigatōes ī ſecūdū de oratore:ex epla ad Ludouicū martigenū.Ca.lxxvi.

NOs uero & ualde qdē catulus inqt putamus:atq; eo magis a ueritate (ut putas)quā a neſcio qua dignitate.))Sincæri codices hñt uerbaǀq̃ hoc loco omiſſa fuerūt ab impſſoribus ī qbuſdā codicibus. Ita.n.ſcri/ptū reliqt Cicero:Nos uero & ualde qdē catulus inqt putamus:atq; eo magis: q nulla mihi oñatiōe uideris eſſe uſurus:exorſus es enī nō gl'ioſe magis a ueri tate(ut tu putas) quā a neſcio q̃ dignitate. Q uid ſitǀqre alii meli⁹ǀquā alii di cātːid poſſit notare.))Deeſt ī cunctis exēplarib⁹ impſſis uerbū arte:ſic.n.legē dū eſt ex fide ueterum librorum:Q uid ſit q̄re alii meliusǀq̃ alii dicātːid poſſit notari arte. Sed uelut q primarumǀ& certarum rerum gña ipſa didicerūt:reliq̃ pſequtur.)) Prætermiſſa & hic ſūt uerba qdā Ciceronis q̃ reſtituem⁹ ex priſcis exēplarib⁹: Sed uelut q primarum & certarum rerum gña ipſa didicerunt:reliq̃ p ſe nō incōmode pſequūtur. Q uis.n.hoc nō ſua ſpōte uideret' Neminem poſſe dicere &c.)) Antiq codices hñt:Q uis.n.hoc nō ſua ſpōte uideret' Neminem poſſe apte di/cere. Sin uidebitur iparǀ& qū oīa ſumma fecerit:tñ & mediocris orator eſſe uenurus:pmittā ipſi qd uelitǀmoleſtus magnope nō ero.))Error turpiſſimus q ita corrigēdus eſt:ſin uidebitur ipar eiǀq oīa feceritǀ&c. Oīno ī illud genus cū craſſi magnificū:atq; pclarum natura ipſa ducebat:ſed ea nō ſatis pficere potuiſ/ſetǀniſi eodē ſtudio:atq; imitatiōe incepiſſet:atq; ita dicere c ſuſſet:ut tota mē te craſſum:atq; oī aīo ītueretur.))Caſtigatiōe hic quoq;ǀuerbū incepiſſetǀleger legēdū eſt enim.Omnino in illud genus cū craſſi magnificūǀatq; pclarum natura ipſa ducebat:ſed ea nō ſatis pficere pro pficere potuiſſet. Niſi eodē ſtudioǀatq; imitatione incidiſſet & q̃ ſequuntur:Q uidā codices habent:intendiſſet:Sed ele/gantior uidetur noſtra caſtigatio: nam illud eodem eſt aduerbium: inquit:niſi

incidiſſet codē.i.in id genus craſſi. Neq; uero nr̄ æqualis curio pr̄ mea ſnia uel
eloquētiſſimus tp̄ibus illis.)) Hic quoq; eſt error manifeſtarius:q ita eſt corri/
gendus:Neq; uero nr̄ æq̄lis curio pr̄e mea ſnia uel eloq̄ntiſſimo tp̄ibus illis qdā
codices hn̄t ur̄ pro nr̄:In deliberatiōibus plerūq; exfuturi raro ēt ex inſtāti/aut
facti.)) Deliberationē nō itelligūt caſtigatores Tulliani q nō pro ēt ex iſtāti re
poſuerūt.Nō.n.raro ēt ex inſtāti/ſed raro ēt ex inſtantis/aut facti:legēdū Inde
ſeqtur:ſępe āt res & reliq̄. Atq; ī hoc gn̄e cāꝝ:nōnulli ꝑcipiūt:ut uerbū illud:
qđ cām fecit breuiter uterq; definiat.)) Corrupta eſt lectio/q̄ ſic eſt/caſtigāda:
atq; in hoc gn̄e cāꝝ:nōnulli ꝑcipiūt: ut uerbū illud:qđ cām facit:dilucide/bre/
uiterq; definiatur. Hæc ſunt eni tria eni uero quēadmodū illuſtrētur.))Caſti
gādus eſt iſte locus hoc mō:Hęc ſunt eni tria:ea uero quēadmodū illuſtrētur.
Nāq; ego is/q ſum/q̄tuſcunq; ſum &c.Q uędā exēplaria atq;.))Corrige itaq;:
ego is/q ſum/q̄tuſcūq; ſum &c. Q uid ego de.Cn. Manilii.qd de pr.regis cō/
miſeratōe dicā?))Ex ātiqs codicibꝰ corrigo:Q uid ego de.Cn.Manilii:Q uid
de.Q .regis cōmiſeratiōe dicā?in pleriſq; coꝝ eſt ergo ꝓ ego. Sūt tn̄ & re fa/
ciliora:& ꝑceptis ꝓuagata.))Corrigo:ſunt tn̄ & re faciliora:& ꝑceptis ꝓuulga
ta. Ac primū naturā cauſæ uideat/q̄ nūq̄ lateat/factū ne ſit/q̄ratur:an q̄le ſit:
an qđ nomē hēat?Q uo pfecto ſtati occurrit &c.)) Locꝰ corruptus ſic eſt ſuę
ſincæritati reſtituēdus:Ac primū naturā cauſę uideat/q̄ nūq̄ lateat:factū ne ſit:
q̄ratur:an q̄le ſit:an qđ nomē hēatur? Q uo pſpecto ſtati occurrit &c. Alteꝝ
qđ pſonis certis & tp̄ibus definiatur:ignari/oēs controuerſias ad uniuerſi gn̄is
uim/& naturā referri.))Nō ſolū hic uerba corrupta ſunt:ſed integri uerſus de
ſunt:Q uare ſic reſtitues ſuā auctori lectionē:Alteꝝ ī quo uno illi occupati ſūt
qđ ꝓpriis noibus pſonaꝝ/locoꝝ/ac tēpoꝝ diſtinctū eſt.Supius uero illud/qđ
totū eſt in rōne gn̄is poſitū/q̄ſi nō neceſſariū ſit:nullis ꝑceptis aperiunt:ignari:
oēs cōtrouerſias ad uniuerſi gn̄is uim:& naturā referri. Diligētia eſt:ut aduer
ſariū attēte audiamus/atq; eius nō ſolū.ſnias:ſed uerba ēt oīa excipiamus:uul
tus deniq; pſpiciamus oēs:qui ſenſus animi plerūq; indicāt:diligētia eſt:id tn̄
diſſimulāter facere:ne ſibi ille aliqd inꝓficere uideatur.))Error eſt grauis ī his
uerbis/ſicq; corrigēdus:Diligētia eſt:ut aduerſariū attente audiamus:atq; eius
nō ſolū ſnias:ſed ēt uerba oīa excipiamus:uultus deniq; pſpiciamus oēs:q ſen
ſus animi plerūq; indicāt:diligētia eſt:id tn̄ diſſimulāter facere ne ſibi ille aliqd
indeꝓficere uideatur:ꝓficere.ſ.dicēdo:Nā inqt ſi aduerſarius uiderit nos ual/
de attentos exiſtimabit ſe aliqd dicēdo ꝓficere:Diligētia igr̄ facit ut hoc diſſi/
mulanter faciamus:& uideamur aliud agere. Sed Ariſtoteles is/quē maxime
ego admiror/ꝓpoſuit quoſdā locos:ex qbus oīs argumēti uia:nō mō ad pħoꝝ
diſputationē:ſed ēt ad hanc oronē/q̄ in cauſis utimur/inueniret.)) Corrupta ē
hæc lectio/quā ſic corrigo ex antiq̄ librarioꝝ fide:ſed Ariſtoteles is/quē maxie
ego admiror/ꝓpoſuit quoſdā locos/ex qbus oīs argumentatio nō mō ad pħoꝝ
diſputationē:ſed etiā ad hanc diſputationē/qua in cauſis utimur/inueniretur.

Diligentia q̄.

Q uid.n.eſt:in quo hæreat qui uiderit omne qđ ſumatur in orone:aut ad ꝓbā
dū:aut refellendū:aut in ſua ſumi ui/atq; natura/aut aſſumi foris ex ſua ui.))
Corrupte ſic legitur/tu corriges:Q uid.n.eſt:in quo hæreat/q uiderit omne:qđ
ſumatur in orone/aut ad ꝓbādū:aut refellendū:aut ex ſua ſumi ui/atq; natura:
aut aſſumi foris:ex ſua ui.Cicero in topicis Sed ex his locis/in qbus argumēta
incluſa ſunt/alii in eo ipſo/de quo agitur/hærēt/alii aſſumūtur extrinſecus. In
ipſo tū ex toto/tū ex ꝑtibus/tū ex nota/tū ex his rebus/quæ quodāmō affectæ
ſunt/ad id/de quo q̄ritur.Extrinſecus aūt ea dicūtur:q̄ abſunt:lōgeq; diſiuncta
ſunt. Atq; utroq; in gñe/& ſilitudinis/& diſſimilitudinis/exēpla ſunt ex alioꝝ
factis/aut dictis/aut euētis:& fictæ narrationis ſæpe ponēdæ ēt /ex cōtrario:ſi
Gracchus nefarie:ꝑclare opimus.))Error eſt hic & maximus:ſicq; caſtigādus:
Atq; utroq; in gñe & ſilitudinis/& diſſimilitudinis/exēpla ſunt ex alioꝝ factis:
aut dictis:aut euētis:& fictæ narratiōes ſæpe ponēdę ſunt ex cōtrario:ſi Grac/
chus nefarie:ꝑclare opimius. Foris āt aſſumūtur ea: q̄ nō ſua ui/ ſed extranea
ſubleuātur:ut hæc:hoc ueꝝ eſt/dixit.n.Q uintus Lucanus/hoc falſū eſt:habita
eni qō eſt:hoc ſeq neceſſe eſt:recito.n.tabulas/de quo gñe toto pauloañ dixi.))
Librarioꝝ ſomnolētia errorē & hic cōmiſit:q ſic caſtigabitur:Foris āt aſſumū/
tur ea/q̄ nō ſua ui/ſed extranea ſubleuātur:ut hæc:hoc ueꝝ eſt:Dixit.n. Q uin
tus luctatius hoc falſū eſt:& q̄ ſeqūtur.ſentit āt hoc in loco qđ & in topicis in
quiēs:Hæc argumētatio/q̄ dicitur artis exps/in teſtimonio poſita eſt:Teſtimo/ Teſtimoniū.
niū āt nūc dicimus oē/qđ ab aliq̄ re externa ſumitur ad faciēdā fidē. Nam ſi
ego oēm uim oratoris in argumētis:& in re ipſa pro ſe cōprobāda poſuiſſem:
tp̄s eēt iā de ordine argumētoꝝ:& de collatiōe aliqd dicere.)) Hæc quoq; ſine
mēda lectio ſic legi nō pōt/q̄ ſic eſt caſtigāda:Nā ſi ego oēm uim oratoris in ar
gumētis:& in re ipſa ꝑ ſe cōprobāda poſuiſſem:tp̄s eſſet iā de ordine argumē/
toꝝ:& de collocatiōe aliqd dicere. Huic āt eſt illa diſpar adiuncta rō orōnis:q̄
alio quodā gñe mētes iudicū ꝑmouet:ipellitq;:ut aut oderint/aut diligāt/aut in
uideāt/aut ſaluū uelint/aut metuāt/aut ſperēt/aut cupiāt/aut abhorreāt/aut læ/
tentur:aut mœreāt:aut miſereātur:aut punire uelint:aut ad eos motus reducā/
tur:ſi q finitimi ſunt:& ꝓpinqs is ac talibus animi ꝑturbationibus.))Mēdoſe
ſic legitur:tu ita corrige:Huic aūt eſt illa diſpar adiūcta rō orōnis:q̄ alio quo/
dā gñe mētes iudicū ꝑmouet:ipellitq;:ut aut oderint:aut diligāt:aut inuideāt:
aut ſaluū uelint:aut metuāt:aut ſperēt:aut cupiāt:aut abhorreāt:aut lætentur:
aut mœreāt:aut miſereātur:aut punire uelint:aut ad eos motus deducātur:uel
(qđ magis placet) adducātur:ſi q finitimi ſunt & ꝓpinq his ac talibus animi
ꝑturbationibus. Et in concurſu hoīum in ciuitate:in foro:accidere miremur:
quū igr̄ nō ſolū ingenii nr̄i extimatio cōſiderāda eſt.))Sinceri codices itegros
uerſus hñt q hic deſunt:Q uare ſic lectionē ſuę ſinceritati reſtitues:Et in cōcur
ſu hoīum in ciuitate:in foro:accidere miremur:uidemus ēt id euenire ī qbuſdā
aliis reb9 cōfictis a nobis:& nr̄a cogitatiōe adinuētis:qū igitur nō ſolū ingenii

nr̄i exiſtimatio cōſiderāda eſt. Quáobrē hoc uos doceo ſulpiti:bonus ego ui/
delicet/atq; eruditus magiſter &c.))Incorrupti codices hn̄t uerbū qđ hic libra
rioꝝ ſomnolentia eſt ꝑtermiſſum:Tu igr̄ lege:Quáobrē hoc uos doceo ſulpiti
& cotta:bonus ego uidelicet/atq; eruditus magiſter &c. Quid fecerim narra
bo ſi placuerit uos meā defenſionē:in artis loco reponetis.)) Verbū omiſſum
repone & priſcoꝝ codicū teſtimonio:ſicq; lege:Quid fecerim narrabo ſi placu
erit/uos meā defenſionē/in aliquo artis loco reponetis. At q ſi ita placet inqt
trademus ēt q̄ nos ſeq in dicēdo:q̄q; maxie ſpectare ſolemus:docuit.n.lōga iā
nos uita atq; reꝝ maxiaꝝ:ut qbus reb⁹ animi hoium mouerētur/teneremꝰ.))
Debilitata(ut ſic dicā)& corrupta eſt hæc lectio:quā ſic corrige:At q ſi ita pla
cet inqt Antonius trademus ēt q̄ nos ſeq in dicēdo:q̄q; maxie ſpectare ſolemꝰ:
docuit.n.lōga iā nos uita uſuſq; reꝝ maxiaꝝ:ut qbus reb⁹ animi hoium moue
rentur/teneremus. Inuidetur.n.cōmodis hoium ipſoꝝ:ſtudiis āt ipſoꝝ: cęteris
cōmodāti fauetur.))Mēdoſa eſt hæc lectio/quā tu ſic corriges:Inuidetur.n.cō
modis hoium ipſoꝝ:ſtudiis āt coꝝ certe moderatis fauetur. Nec qū i eā rōnē
ingreſſus ſis:celeriter diſcēdū eſt.))Corrigo ſic ut ſincęre legatur:Nec qū in eā
rōnē ingreſſus ſis:celeriter diſcedēdū eſt. Ego uero inqt oī de re facetius puto
eſſe ab hoie nō inurbano/quā de ipſis facetiis diſputari.))Legēdū eſt:Ego ue/
ro inqt oī de re facili⁹ puto eē ab hoie nō inurbano:quā de ipſis facetiis diſpu/
tari. Eteni qū duo gn̄a ſint facetiaꝝ:alteꝝ æqualr̄ in oī ſermone fuſum:alteꝝ
pacutum & breue:illa a ueteribus ſupior cauillatio:hęc altera dicacitas noiata
eſt.))Corrupte ſic legitur:tu uero corrige:Eteni qū duo gn̄a ſint facetiaꝝ:alteꝝ
æq̄bilr̄ in oī ſermone fuſū:alteꝝ pacutū & breue:illa a ueteribus ſupior cauilla
tio:hæc altera dicacitas noiata eſt.Quint.li.vi.oratoriaꝝ inſtitutionū de dica/
citate inqt:Dicacitas ſine dubio a dicēdo q̄ eſt oī gn̄e cōe ducta eſt/ꝓprie tn̄ ſi
gnificat ſermonē cū riſu aliquos inceſſentē.. Et qū cōtra inter ſeſe de repu.ca
pita cōtuliſſent:nr̄ hic facetiſſime tres pr̄is Bruti de iure ciuili libellos:tribus le
gēdos dedit.))Mēdoſe ſic legitur.tu uero ita mēdū tolles:Et qū cōtraria inter
ſeſe de repu.capita cōtuliſſent:nr̄ hic facetiſſime:tres pr̄is Bruti & q̄ ſequūtur.
Tū ex li.iii.in quo finē ſcribēdi fecit (tot.n.ut audiui ſcæuolā dicere ſunt ueri
Bruti libri)in Tyburti forte aſſedimus ego &:M.filius &c.)) Sincæri codices
hn̄t uerbū hic omiſſum:Qđ ſic reſtitues ex priſcis exēplarib⁹:Tū ex lib.iii.in
quo finē ſcribēdi fecit(tot.n.audiui ſcæuolā dicere ſunt ueri Bruti libri)in Ty
burti ꝑdiis forte aſſedimus ego &.M.fili⁹ &c. Sed dices te qū ædes uēderes:
ne in ruptis qdē:& cæcis ſolū tibi pinū reliqſſe:an rei in miliari? q nunq̄ caſtra
uideris?an eloquentię? q̄ nulla eſt in re.))Plurimi huic lectioni inſunt errores:
Caſtigatiōis indigēt:Tu ſic ſincære corriges:ac leges:Sed dices te qū ædes uen
deres:ne in rutis qdē/& cæſis ſolū tibi pinū reliqſſe:an rei militari? qui nūq̄ ca
ſtra uideris?an eloquētiæ?quæ nulla eſt in te? De rutis & cæſis uide q̄ in ep.ad
Atticū ſcripſimus.qdā codices recepiſſe pro reliqſſe hn̄t. Faceta āt & urbana

ĩnumerabilia ex cõcione meminiſtis.)) Adde uerbũ qđ deeſt:& ſincerã lectio/
nem hẽbis/ſic:Faceta autẽ/& urbana ĩnumerabilia ex una cõcione meminiſtis.
Sed hoc pceptũ ptermittendũ eſt facetiaꝝ:qđ qũ his nihil opus ſit.))Legen/
dum eſt:Sed hoc præceptũ ptermittendaꝝ eſt facetiaꝝ/qum his nihil opus ſit.
Ego uero inqt ille qm̃ collegã ad cõuiuia craſſe exigis:nõ cõmittã ut ſi defuge/
rim tibi cãm recuſandi aliquã dem.)) Corrigo ut incorrupte legatur:ſi uetus
ſcriptura incorrupta eſt:ſic:Ego uero inqt ille qm̃ collecta ad cõuiuia craſſe exi
gis:nõ cõmittã ut ſi defugerim tibi cãm recuſandi aliquã dem. Et Antonius:
ppauca mihi qdẽ reſtant inqt.))Prima dictio corrupta eſt/quã ex priſca lectio
ne corrigo:At Antonius:ppauca mihi qdẽ reſtant inqt. Vel ẽt frãgit aduerſa
riũ:qđ ĩpedit:qđ leuat:qđ deterret:qđ refutat &c.Caſtigo lectionẽ unico quod
addo elementũ ſic:Vel etiã frangit aduerſariũ:qđ ĩpedit:qđ eleuat:qđ deterret:
qđ refutat:&c. Parcendũ eſt aũt maxime caritati hoiũm:ne temere in eos di/
cas:qui diligũtur:Hæc igitur adhibenda eſt primũ in iocando moderatio.)
Mutila eſt Hæc lectio/quã ſic ſuæ ſincæritati reſtitues:Parcẽdũ eſt ãt maxime
caritati hoium:ne temere ĩ eos dicas:qui diligũtur:aut qui in calamitate ſunt.
Hæc igitur adhibẽda eſt primum in iocãdo moderatio. Quæ cuiuſq; modi
ſint:facilius iã ĩtelligimus:qũ ad ipſa ridiculoꝝ genera ueniemus. Duo.n.ſunt
genera facetiaꝝ/quoꝝ alteꝝ retractatur:Alteꝝ dicto/re/ſi qñ id tãq̃ aliq̃ fabella
narratur:ut olim tu craſſe in Memmirũ cõmodiſſime cũ laceratũ largii/qum
eſſet cũ eo tarracianæ/ de amicula rixatus/falſa tota/ac tñ a te ipſo ficta narra/
tio:addidiſti clauſulã/tota tarracina tũ oibus ĩn parẽtibus inſcriptas fuiſſe lit/
tera:tria.LLL.Duo.MM. Qum q̃reres id qd eſſet:ſenẽ tibi quẽdã oppidanũ
dixiſſe:lacerat lacertũ largii mordax memmius.)) Hæc lectio mẽdis ſcaturit:
quas ſic tolles:Quæ cuiuſmodi ſint facilius iã intelligemus:qum ad ipſa ridi/
culoꝝ genera ueniemus.Duo.n.ſunt genera facetiaꝝ:quoꝝ alteꝝ retractatur:
Alteꝝ dicto/re/ſi qñ id tãq̃ aliqua fabella narratur:ut olim tu craſſe in Mẽmiũ Facetiarum duo genera.
comediſſe eũ lacertũ largii: qum eſſet cũ eo terracinæ:de amicula rixatus:fal/
ſa tota:at tñ a te ipſo ficta narratio:addidiſti clauſulã:tota terracina tñ oibus
in parietibus inſcriptas fuiſſe lrãs:tria.LLL.Duo.MM. Qum q̃reres:id quid
eſſet:ſenẽ tibi quendã oppidanũ dixiſſet:Lacerat lacertũ largii mordax Mem
mius pſpicitis hoc genus/ quã ſi facetũ/quã elegãs/ quã oratoriũ/ſiue hẽas uere
qđ narrare poſſis:qđ tñ eſt mendaculis aſpgendũ/ſiue fingas.))Corrigo uerbũ
mẽdaculis:pro quo mendatiũculis legas. Mimoꝝ eſt.n. & elegoꝝ ſi nimia eſt
imitatio ſicut obſcœnitas:))Corruptã lectionem ſic reſtitues:Mimoꝝ eſt.n.&
ethologoꝝ/ſi nimia eſt imitatio:ſicut obſcœnitas. Ethologũ a logos q̃ ſignificat
rõnẽ & ab ethos/quæ uox qñ primã corripit/ ſignificat morẽ/dici eũ/qui geſtu
corporis & ſono uocis exprimit & repñtat mores hoium:ſciũt oẽs. Quęritur Abige muſcas qd ſit.
qd ſentit Cicero qũ dicit:qũ cũ cãdidatus.A.Sempronius cũ Marco ſuo fra/
tre complexus eſſet:puer abige muſcas.Dixit muſcas/quaſi uolens inuere illos

ſibi moleſtos eſſe| & hic eſt ſenſus. At ex eodẽ gñe eſt caluus: ſatis eſt:quod di cit:pax ne multa:Nullũ genus eſt Loci:quo nõ ex eodẽ ſeuera| & grauia ſumã tur. Atq; hoc ẽt aiaduertendũ eſt:non eſſe oĩa ridicula faceta: Q uid enĩ põt eẽ tam ridiculũ:quã ſannio eſt:ſed ore|uultu|imitãdis moribus|uoce | deniq; ipſo corpore uidetur:Falſum hũc poſſem dicere:Atq; ita ut nõ eiuſmodi oratorẽ eẽ uelim:ſed ut mimũ. Q uare primũ genus hoc : qđ riſum uel maxime mouet: non eſt nñm:moroſũ:ſuprſtitioſum:ſuſpicioſum:glorioſum:ſtultũ: naturę ridẽ tur ipſæ:quas pſonas agitare ſolemus : nõ ſubſtinere.((Corrupte ſic legitur|tu incorrupte ſic lege:At ex eodẽ gñe & caluus:ſatis eſt:qđ didicit:pax ne multa: Nullũ genus eſt ioci:quo non ex eodẽ ſeuera|& grauia ſumãtur. Atq; hoc etiã animaduertendũ eſt:nõ eẽ oĩa ridicula faceta:Q uid enĩ põt eẽ tã ridiculũ:quã ſannio eſt:q ore|uultu|imitãdis moribus|uoce|deniq; ipſo corpe ridetur:ſalſum hunc poſſem dicere:Atq; ita ut nõ eiuſmodi oratorem eſſe uelim|ſed ut mimũ. Q uare primũ genus hoc:qđ riſũ uel maxĩe mouet:nõ eſt noſtrũ moroſũ|ſup ſtitioſum|ſuſpicioſum|glioſum|ſtultũ:naturæ ridentur ipſæ:quas pſonas agi tare ſolemus:nõ ſuſtinere. Q uid uolunt ſibi illa uerba:nõ eſſe oĩa ridicula fa ceta|Q uint.lib.vi.ora.inſtitutionũ docet inquiẽs:Nã & urbanitas dicitur|qua qdẽ ſignificari uideo ſermonẽ præferentẽ in uerbis|& ſono|& riſu pprĩu quen dam guſtũ urbis:Venuſtũ eſt quod cũ gratia quadã|& uenere dictũ apparet. Salſum in cõſuetudine pro ridiculo tantũ accipimus. Facetũ non tantũ circa ridicula opinor cõſiſtere:neq;.n.diceret Horatius facetum orõnis genus natura cõceſſum eſſe Virgilio:Decoris hãc magis & excultæ cuiuſdã elegãtiæ appella tionẽ puto.Iocũ accipimus quod eſt cõtrariũ ſerio. Dicacitas ſine dubio a di cendo|quæ eſt omni generi cõmuni|ducta eſt. proprie tamẽ ſignificat ſermonẽ cũ riſu aliquos inceſſentẽ|Propriũ aũt materiæ|de qua nũc loquimur eſt ridi culũ.Sãna ſolutus riſus dicitur a nariũ ſonitu:Inde ſanniones dicũtur:q ſunt: & aſpectu|& moribus|& geſtibus fatui|quos greci μωρους|& ab eo nos mo riones uocamus. Morologi dicũtur q in ſermone moroſi hoc eſt moleſti ſunt: unde & tales ſermones dicuntur morologi: Q uartũ obſcœnitatis non ſolum non foro digna ſed uix conuiuio liberoꝝ.)) Corrigo ſic:Q uartũ obſcœnitate non ſolũ non foro digna|ſed uix cõuiuio liberoꝝ. Cato uero tandẽ cũ quidã dixiſſet:eamus deãbulatũ:& ille qd opus fuit:de imo uero qd opus fuit &c.)) Legendũ eſt:Cato|aut ut idẽ:qum cuidã dixiſſet:eamus deambulatũ|& ille qd opus fuit de:imo uero qd opus fuit &c.Et Cato ſubaudi dixit:Nã Cato pẽdet a præcedenti ſermone:ut nobiliorẽ mobiliorẽ:qm̃ Cato dixit Fuluio:Tu mobi lior es magis q̃ nobilior. In uerbis aũt illa ſunt:quæ aũt ex ĩmutata oratione dicũtur:& quæ ſequntur.)) Male ſic legitur:tu uero corrige:In uerbis etiã illa ſunt:quæ aut ex ĩmutata oratione ducũtur. Inueniũtur aũt uerba:ut Craſſus apud.M.perpennã iudicẽ pro aculeone qum diceret:aderat contra aculeonem cratidiano.L.Helanius.Iamia deformis(ut noſtis)qui qum interpellaret odio

Ridicula oĩa faceta nõ ſũt

Vrbanitas quid.

Venuſtum.

Salſum.

Facetum:

Iocus.

Dicacitas unde.

Sanna:

Sanniones.

Moriones.

Morologi.

ſum:audiamus inquit pulcellum puerũ craſſus:qum eſſet deriſum:non potui inquit mihi lamia formã ipſe fingerelingenium potui.))Plurimi huic lectioni inſunt errores:quos ſic tolles:inuertuntur autẽ uerba:ut craſſus apud.M.perpennam iudicem pro aculeone qum diceret:aderat contra aculeonẽ cratidiano .L.Helius Lamia deformis(ut noſtis)qui qum interpellaret odioſe audiamus inquit pulcellum puerum:craſſus:qum eſſet arriſum: Non potui mihi inquit Lamia formam ipſe fingerelingenium potui. A quo genere ne illud quidem plurimũ diſtat:Glantia metello uillam in tubu te habesl cortem in palatio.)) Corrupta eſt hæc lectiol tu ſic caſtiga:A quo genere ne illud quidem plurimũ diſtat: Glautia metello uillam in tiburte habes: cohortem in palatio. Vt ille Gallus olim in teſtis piſonem:qum innumerabilem magio pręfecto pecuniam dixiſſet datam:atq; ſcaurus tenuitatem magi redargueret & quæ ſequntur.)) Mendoſa ſunt hæc uerba:quæ ſi ſic corrigeslmẽdas auferes omnes:ut ille Gallus olim teſtis in piſonẽ: qum innumerabilem magio præfecto pecuniam dixiſſet datam:idq; ſcaurus tenuitate magii redargueret &c. Vt noſter ſcæuola ſeptumuleio illi anagnino:cui pro.C.Gracchi capite erat aurũ repenſumlrogantis: ut ſe in Aſiam profectu duceret.)) Corrigo corruptam lectionem ſic: Vt noſter ſcæuola ſeptumuleio illi anagnino:cui pro.C.Gracchi capite erat aurum repenſumlrogantilut ſe in Aſiam præfectum duceret. In hoc genere fannius in annalibus ſuis Africanũ hunc Aemilianum dicit fuiſſe ſed cum græco uerbo appellat ironiam.)) Corrupta uerba ſic reſtitues ſuæ ſinceritati:In hoc genere Fannius in annalibus ſuis Africanum hunc Emilianum dicit fuiſſe:ut cum græco uerbo appellet irona. ειρων quidẽ.ωνοσ dicitur κολαξ Cauillatorl diſſimulator hoc eſt ille qui ſemper tegit ſniam ſuam:unde ειρωνεια: Et Socrates dictus eſt ειρων:quia differẽdo nũquã aperiebat ſuam ſententiã. Quod Seneca apertiſſime ſic expreſſit In.4.de beneficiis libro. Quare ergo hoc Socrates dixit?ut FacetuslCuius per figuras ſermo procedere ſolitus erat. Et hæc cauſa eſt:Cur dialogi Platonis adeo ſint difficiles & obſcuri:Quia Plato in illis totum Socratẽ effinxit. Sunt etiam illa ſub abſurda:ſed eo ipſo nomine ſæpe ridicula:Non ſolum mimis peroppoſita:Sed etiam quodammodo nobis.)) Legendũ eſt:ſunt etiã ſubabſurdalſed eo ipſo nomine ſæpe ridicula: non ſolum mimis perappoſita:ſed etiam quodãmodo nobis. In quo ut mihi uidetur:perſalſum illud eſt apud neuium:Quid ploras pater?Minimũ ni cantem:cõdemnatus ſum.)) Corrige ſic corruptũ uerbum:& reſtitue omiſſum:In quo ut mihi uidetur:perſalſum illud eſt apud Neuiũ:Quid ploras pater?mirum ni cantem:qui cõdẽnatus ſum. Bellum etiam eſt:qum ſi cuiq; ſit conſentaneũ dicitur.ut qum ſcamnis nõnullam haberet inuidiam ex eo:quod pugionis Pompeii locupletis hominislbona ſine teſtamẽto poſſederat.))Corrupte ſic legitur:Tu uero corrige:Bellum etiã eſt:qum quid cuiq; ſit cõſentaneũ dicitur: ut qum Scaurus nõnullam haberet inuidiam ex eo:quod phrygionis Pompeii

locupletis hominis:bona ſine teſtamento poſſederat. Vel appii maioris illius qui in ſenatu qum ageretur de agris publicis/& de lege thoria/ & præmeretur lucilius ab iis qui a pecore eius depaſci agros publicos/& de lege dicerent.)) Illa uerba/& de lege iuxta uerbum dicerenti/ſunt redundantia/ quæ ſi tollas ſin cætam lectionẽ habebis. Q um ei.M.Flaccus multis probis obiectis.P.Mutium iudicem tuliſſet:cuiro inquit iniquus:& quũ eſſet admurmuratũ:at inqt patres conſcripti non ego mihi illum iniquũ cuiro:uerum omnibus.)) In his uerbis ſunt quædam corrupta:quædam ſuperflua: Tu uero ſic ſincære legas: Q um ei.M.Flaccus multis probris obiectis.P.Mutiũ iudicem tuliſſet inquit inimicus eſt:qum eſſet ad murmuratũ:at inquit patres conſcripti nõ ego mihi illũ inimicũ ciuro/ueꝗ omnibus. Hoc ita præter expectatiõnẽ accidit/ ut teſtes omnes riſus obrueret:huius generis plenus mutius eſt:locus eſt familiaris: ſapiẽs ſi algebis/tremes:& alia permulta.))Corrige ſic lectionẽ incaſtigatam: & incorruptam habebis:Hoc ita pręter expectationẽ accidit:ut teſtem omniũ riſus obrueret:huius generis plenus Neuius eſt:iocus eſt familiaris ſapiens/ſi algebis tremes:& alia permulta. Colliguntur a græcis alia nõnulla:exercitationes/admirationes/minationes.)) Sincære leges/ſi uerbum corruptum ſic caſtigaueris:Colliguntur a græcis alia nõnulla:execrationes/admirationes/minationes: Expectationibus enim decipiẽdis:& naturis aliorum irridendis:ipſarum ridicule iudicandis/& ſimilitudine turpioris/ & diſſimulatione/ & ſubabſurda dicendo:ſtulta reprehendendo riſu mouentur.))Extrema hæc duo uerba/riſu mouentur/ſi mutabis in/riſus mouetur purã reddes lectionẽ. Non enĩ uereor:ne quis me in iſto genere leuiorem me putet:Q uoniam quidem tu fabricios mihi uictores:& Africanos:maximo/Catones/lepidos protuliſti.)) Legendũ eſt:non enim uereor:ne quis me iſto genere leuiorem iam putet:Q uoniam quidẽ tu Fabricios mihi auctores/& Africanos/maximos/ Catones/lepidos/protuliſti. Summa deniꝗ huius generis hæc eſt:ut ſi in refellendo aduerſario firmior eſſe oratio/ quã in confirmandis noſtris rebus poteſt & quæ ſequuntur.)) Deeſt hic uerbum quẽ tu ſic repones:ſumma deniꝗ huius generis ratio hæc eſt/&c. Duo illa quæ facillima uidentur/quoniam quæ difficiliora ſunt/non poſſum:mihi pro meo iure ſumo.)) Verum hic quoꝗ librariorũ incuria omiſſum intexes:Duo deniꝗ illa quæ facillima uidẽtur/&c. Tum illum mihi reſpondeat memini:cætera in te eſſe laudanda.))Verba hæc ſunt corrupta/& mutila:quæ ſic ſua ſincæritate donabis:Tum illum mihi reſpondere memini:cætera in te ſumme eſſe laudanda. Aut rogatu ſermo ille ſequtur:occidit aduerſariũ ne:imo uero aiũt ſe/ & eũ/quẽ defendit.))Repone uerbũ omiſſum ſic:aut rogatu/ſermo ille ſequtur:occidit ille aduerſariũ ne:imo uero aiunt ſe/ & eũ quẽ defendit. Vt quũ te ipm ſulpiti obiurgabã:ꝗ miniſtratorẽ peteres:nõ aduerſariũ.)) Legendũ eſt:Vt qum te ipm ſulpiti obiurgabam:ꝗ me oratorẽ peteres/ non aduerſarium. Itaꝗ nunc illuc redeo catule:in quo tu me paulo

ante laudabas:ad ordinē/collationēq; rerum/ac locoꝝ/cuius ratio eſt duplex.))
Caſtiga incaſtigatam lectionē ſic:Itaq; nūc illuc redeo catule:in quo tu me pau
loante laudabas:ad ordinem/collocationemq; rerum/ac locorum:cuius ratio eſt
duplex. Nam & principia:& cæteræ partes oratiōis:de quibus paulopoſt pau
ca dicemus:habere hanc uim magnopere debēt:ut ad eorum mētes:apud quos
agetur:mouendas permanere poſſint.))Verbum penultimum permanere:cor/
rige pertranſire:& habebis lectionem ſincæram:tameſi ſunt exemplaria uulgata
in quibus permanere legitur. Itaq; uel narratione expoſita:ſæpe datur ad com
mouendos animos digrediendi locus:uel argumētis cōfirmatis:uel cōtrariis re/
futatis/uel utroq;/uel oībus ſi hēt cum cauſa dignitatem.)) Verbū quod deeſt
tu ſic repones:Itaq; uel narratione expoſita:ſæpe datur ad cōmouēdos animos
digrediendi locus:uel argumentis confirmatis:uel cōtrariis refutatis/ uel utroq;
loco:uel omnibus:ſi habet eam cauſa dignitatem. In quo illos quoq; errare ar
bitror:qui ſi quando(id quod mihi nunq̄ placui)cū pluris adhibent patronos:
ut in quoq; eorum minimorum putant eē:ita qum primum uolunt dicere.Res
enim hoc poſtulat:ut eorum expectatiōi:qui audiūt q̄ celerrime decurratur:cui
ſi initio ſatiſfactum non ſit:multo plus ſit in reliqua cā laborandum.))Errori/
bus hæc lectio exundat:quos ſic tolles:in quo illos quoq; errare arbitror:q ſi qn̄
(id quod mihi nunq̄ placuit)compluris adhibent patronos:ut quēq; eoꝝ mini
mum putant eſſe:ita eum primum uolunt dicere.Res.n.hoc poſtulat:ut eorum
expectationi:qui audiunt:q̄ celerrime ſuccurratur.cui ſi initio ſatiſfactum non
ſit:multo plus ſit in reliqua cauſa laborandum. Sed hominem in primis diſer
tum/atq; eruditum philippum:qui ita ſolet/ad dicendum ſurgere:ut quod pri/
mum uerbum habiturus ſit/neſciat:& ait idem: qum brachium concalefecerit:
tum ſe ſolere pugnare)) ſordes huius lectionis ſic deterges:& facto ſupplemen
to puram deinceps illam hēbis/& integram.Sed hominem in primis diſertum:
atq; eruditum Philippum:qui ita ſolet ad dicēdum ſurgere:ut quod primū uer
bum habiturus ſit/neſciat:& ait idem:ii/quos bacchus cōcalefecerit/tum ſe aiūt
optime ſolere pugnare. Ex aduerſario:iiſdem ex his locis fere contrariam.))
Dele uerbum his tanquam ſuperfluum/ex antiqua lectione : & cōtraria repone
non contrariam. Connexum autem ita ſit principium conſequenti orationi:ut
non tanquam citharœdi prohemium afflictum aliquid:ſed cohærens cum om/
ni corpore membrum eſſe uideatur . Nam nonnulli qum illud meditati edide/
runt:ſic ad reliqua tranſeunt:ut audientiam ſibi fieri uelle uideantur:Atq; eiuſ/
modi illa prælufio debet eē:non ut ſamnium qui uibrant haſtas ante pugnas: q
bus in pugnando nihil utuntur:ſed ut ipſis ſentētiis:quibus prçluſerunt:uel pu
gnare poſſunt.Narrare uero rem quidem breuiter iubent: ſi breuitas appellāda
eſt:qum uerbum nullum redundet.))Multæ huic lectioni inſunt mēdæ: quas:
ſi ſic legeris:penitus tolles:Cōnexum aūt ita ſit principiū conſequēti oratiōi: ut
non tanquā citharœdi proemiū affictum aliquid : ſed cohærēs cum oī corpore

Initio ſatiſfa ciēdum ē au/ditoribus.

Samnites ui brant haſtas ante pugnas

Principiū cō nexum eē de bet orationi cōſequēti.

mēbrum eē uideatur. Nam nōnulli qum illud meditati ediderūt:ſic ad reliqua trāſeunt:ut audiētiā ſibi fieri nolle uideantur. Atq; eiuſmodi illa pluſio debet eē non ut ſamnitiū qui uibrāt haſtas ante pugnas qbus in pugnādo nihil utuntur ſed ut ipſis ſentētiis:qbus pluſerūt:uel pugnare poſſint. Narrare uero rē qdē breuiter iubēt:ſi breuitas appellāda ē:qum uerbū nullū redūdet. Sed ſæpe obeſt: uel maxime in narrādo nō ſolū:q͂ obſcuritatē affert:ſed ēt q͂ eā uirtutē: q̄ narrationis eſt maxime de iucūda & ad pſuadēdū accommodata ſit.)) Corrigo corruptam lectionem ſic. Sed ſæpe obeſt uel maxime in narrādo non ſolum qđ obſcuritatē affert ſed ēt qđ eam uirtus q̄ narratiōis eſt maxime ut iucūda & ad pſuadendū accōmodata ſit. Quod ſi hāc breuitatem quęſiſſet:effertur imus:ad ſepulcrum uenimus in ignē poſita ē:in his fere decē uerſiculis totū cōficere potuiſſet quāq̄:hoc ipſum effertur:& imus conciſum eſt:ita ut non breuitati ſeruitū ſit:ſed magis uenuſtati.)) Mēdoſe ſic legitur:tu uero ſi ita correxeris ſincære leges:Quod ſi hanc breuitatē q̄ſiſſet effertur Funus:ad ſepulcrū uenimus in ignē poſita ē:in his fere decē uerſiculis totū cōficere potuiſſet:q̄q̄ hoc ipm effertur funus cōciſum eſt:ita ut non breuitati ſeruitum ſit:ſed magis uenuſtati. Et maiore piculo hæc ps orationis obſcura eſt:q̄ cæteræ.)) Deeſt uerbū qđ tu repones ſic. Et maiore ēt piculo hæc ps oratōis obſcura ē q̄ cæterę. Erit aūt pſpicua narrata ſi uerbis uſitatis ſi ordine tēpoꝝ cōſeruatis ſi nō interrupte narrabitur.)) Erit pfecto pſpicua hæc lectio:ſi eā ſic corriges:Erit aūt pſpicua narratio ſi uerbis uſitatis:ſi ordine tēpoꝝ cōſeruato ſi non interrupte narrabitur. Quæ qa pugnare inter ſe ſæpe uidentur qui utilitatem defendit enumerabit cōmoda pacis opum &c.)) Legēdū eſt ex cūctis exēplaribus manuſcriptis:Quę qa pugnare inter ſe ſæpe uidētur : qui utilitatē defendit enunciabit commoda pacis opum &c. Aut hoīum offenſione uel inuidia:quæ aut iuſta eſt:aut excriminatiōe atq; fama & quæ ſequuntur.)) Male ſic leguntur hæc uerba:quæ tu ita recte leges:Aut hoīum offenſione:uel inuidia:quæ aut iuſta eſt:aut excriminatione:atq; fama & quæ ſequūtur. Nihil.n.tam facile quam multitudo a triſtii: & ſępe ab acerbitate cōmode:ac breuiter:& acute:& hylare dicto deducitur.)) Errores huius lectiōis ſic tolles:Nihil enim tā facile quam multitudo a triſtitia : & ſæpe ab acerbitate cōmode:ac breuiter:& acute ad hylaritatē deducitur. Sed tamē quoniam eſt utēdū aliquando:non etiam ſcribēdū:uelut.P. Tuberon africani auunculum laudanti ſcripſit.C.Cælium uelut noſmetipſi ornandi cā græcorum more:ſi quos uelimus laudare poſſumus)) fœdata eſt:& impura hęc lectio:Quam ſordibus eius ſic deterſis:perſpicuam habebis: Sed tamen quoniā eſt utendum aliquando:nonnunquā etiam ſcribēdum:uelut.P.Tuberoni Africanum auunculum laudanti ſcripſit.C.Cęlius:Vel ut nos metipſi ornandi cauſa gręcorum more: ſi quos uelimus laudare poſſimus. Etiam hęc ſunt naturę:& fortunæ bona:in quibus eſt ſumma laus:non extuliſſe ſe in poteſtate:non fuiſſe inſolentem in non ſe prætuliſſe aliis propter abūdantiam fortunæ:&c.))

Breuitas q̄.

Laus a fortuna.

Verbũ pecunia hic omiſſum ſic repone:Etiã hæc ſunt naturæ:& fortunæ bona in qbus eſt ſumma laus:nõ extuliſſe ſe in ptãte:nõ fuiſſe inſolẽtẽ in pecunia:nõ ſe prætuliſſe aliis,pp abundantiam fortunæ &c. Quã facultatẽ:& exercitatio dabit:ex qua conſuetudo gignitur ſimiliũ uerboꝝ conſeruata & immutata caſibus &c.))Sincæram lectionẽ hẽbis:ſi uerbum cõſeruata:cõuerſa leges ris uel refragantibus manuſcriptis libris in qbus eſt connexa. Vidi.n.ego ſũmos hoies & diuina prope memoria athenis carneadẽ in aſia:quẽ uiuere hodie aiũt: ſcptũ metrodorũ:quoꝝ utrũq; tanq̃ lris in cæra : ſic ſe aiebat imaginibus in his locis: quos hẽret:quæ meminiſſe uellet:pſcribere.))Duo uerba huic lectioni inſunt alterꝝ ſupfluũ:alteꝝ corruptum:hoc corriges:illud delebis addita ex antiqs libris dictiõe ſic:Vidi.n.ego ſũmos hoĩes:& diuina,ppe memoria athenis carneadẽ:in aſia quẽ uiuere hodie aiũt:Sceptium metrodoꝝ:quoꝝ alter tanq̃ lris in cæra:ſic ſe aiebat imaginibus:in his locis:quos haberet:quæ meminiſſe uellet:i pſcribere. Quædam exẽplaria uterq;:Et fortaſſe melius. Equidẽ hoc me aſſecutũ puto: quod magno ſum leuatus errore:& illa admiratiõe liberatus: quod multis cum aliis ſemp admirari ſolebã:nec enim iſta attigiſſe arbitrabar.))Deſunt hic uerba:quæ tu ſic repone:Equidẽ & hoc me aſſecutũ puto:quod magno ſum leuat9 errore:& illa admiratõe liberatus:quod multis cũ aliis ſemp admirari ſolebam: uñ cẽt illa tanta tua in cauſis diuinitas:nec.n.te iſta attigiſſe arbitrabar. Sed tñ qd nam eſt id:quod dixiſti:fore ut tibi ignoſcemus:ſi cognoſcem usquæ te cauſa in ſermonẽ intuliſſet: Quæ eſt.n.alia cã niſi ꝙ nobis hoꝝ adoleſcẽtiũ ſtudio: qui te attẽtiſſime audierũt:morẽ gerere uoluiſti))corrige ſic lectionẽ corruptã: Sed tñ qd nam eſt id:quod dixiſti:fore ut tibi ignoſceremus:ſi cognoſceremus: quæ te cã in ſermonẽ impuliſſet: Quæ eſt.n.alia cã:niſi quod nobis & horum adoleſcentiũ ſtudio:qui te attẽtiſſime audierũt:morẽ gerere uoluiſti. An ſe neſciret quæ ego ſcro:quæ curſum arripui:q̃ ſubciuis operis(ut aiunt)iſte a puero ſummo ſtudio &c.))Corrigo:an ſe neſcire quæ ego ſcro:q̃ curſim arripui:q̃ ſucciſiuis operis(ut aiunt)iſte a puero ſummo ſtudio &c.

Caſtigatões:ĩ tertiũ de oratore ex epla ad Ludouicũ Martigenũ. C.lxxvii.

Vt enim Romã rediit:extremo ſcœnicoꝝ ludoꝝ die uehemẽter cõmotus ea oratiõe:quæ ferebatur habita eẽ in concione a Philippo: quem dixiſſe conſtabat:uidẽdum ſibi eẽ aliud conſilium illo ſenatu ſe rempublicã regere non poſſe:mane idibus ſeptẽbris:& ille & ſenatus frequens:uocatu Druſi in curiam uenit.))Lectionem hanc ſic ab erroribus uendicabis:Vt enim Romam rediit:extremo ſcœnicorum ludorum die uehementer commotus:ea oratione:quæ ferebatur habita eſſe in concione a Philippo:quem dixiſſe conſtabat prouidendum ſibi eſſe aliud conſilium:illo ſenatu ſe rempub.regere non ſe:mane idibus ſeptembris:& ille & ſenatus frequens:uocatu Druſi in curiam uenit. Quo quidem ipſo in loco multa a Craſſo diuinitus dicta efferebantur : qum ſibi illũ conſulẽ eẽ negaret quippe ſenator ipſe nõ eẽt.)) Corrupta ẽ illa dictio

Mẽoria carneadis diuĩa

quippe:quam ſic corriges.Q uo quidẽ ipſo in loco multa a Craſſo diuinitus di
ĉta efferebantur:qum ſibi illũ cõſulem eẽ negaret:cui ſenator ipſe nõ eẽt. Sen
tẽtiamqꝫ eam:qum ſenatus frequẽs ſecutus eſt ornatiſſimis & grauiſſimis uer/
bis:ut Po.Ro.ſatiſfieret nunꝗ ſenatus neqꝫ conſiliũ rei publicæ.neqꝫ fidẽ defuiſ
ſe.))Dele uerbũ neqꝫ|& repone quã ꝓ qum:& caſtigatam habebis lectionẽ ſic:
Sẽtẽtiamqꝫ eam:quam ſenatus frequẽs ſecutus eſt ornatiſſimis : & grauiſſimis
uerbis:ut Po.Ro.ſatiſfieret:nunꝗ ſenatus conſilium rei publicæ:neqꝫ fidem de/
fuiſſe. Q uod ſi quis erit:qui ductus opinione uulgi:aut Antoniũ iuniorẽ:aut
Craſſum pleniorẽ fuiſſe putet:ꝗ qũo a nobis uterqꝫ inductus eẽt.))Extremum
hoc uerbũ|eẽt|corrigẽdũ eſt|ut dicat|eſt|ſicqꝫ ſincæram lectionẽ habebis.Nullũ
eſt enim genus rerꝫ:quod aut auulſum a cæteris ꝑ ſeipſum cõſtare: aut quo cę/
teris|ſi careant|uim ſuam atqꝫ æternitatẽ conſeruare poſſint. Sed hæc maior eẽ
ratio uidetur &c.)(Corrigẽda eſt lectio|ſicqꝫ ſuæ ſincæritati reſtituẽda : Nullũ
eſt enim genus rerum:quod aut auulſum a cæteris per ſe ipm conſtare:aut quo
cætera:ſi careant uim ſuam atqꝫ æternitatẽ conſeruare poſſint.Sed ſi hęc maior
eẽ rõ uideatur &c. Ex qua me diſputatione forſitan occurrat illud: ſi pene in/
numerabiles ſint quaſi formæ figuręqꝫ dicẽdi:ſpecie diſpares:genere laudabiles
non poſſe ęa quæ inter ſe diſcrepant:iiſdẽ præceptis atqꝫ in una diſputatõe for
mari.))Si repoſueris inſtitutiõe|pro diſputatiõe penultimo uerbo huius lectio
nis:ab errore eam uẽdicabis ſincæráqꝫ hẽbis. Neqꝫ tñ erit utẽdum uerbis iis q
bus iam conſuetudo noſtra non utitur:niſi qñ ornandi cauſa:partes| quod oſtẽ
dam:ſed uſitatis poterit uti|lectiſſimis ut utatur iis qui in ueteribus erit ſcriptis
ſtudioſe & multum uolutatus.Atqꝫ ut latine loquamur: non ſolum uidendũ ẽ:
ut & uerba efferamus ea quę nemo iure repræhẽdat:& quæ ſequntur.)) Corru
ptam lectionẽ|ſi ſic caſtigaueris|incorruptam habebis : Neqꝫ tamẽ erit utẽdum
uerbis iis:qbus iam conſuetudo noſtra non utitur:niſi qñ ornandi cã|parce|qđ
oſtẽdã:ſed uſitatis ita poterit uti|lectiſſimis ut utatur iis:q in ueteribus erit ſcri/
ptis ſtudioſe & multũ uolutatus:& quæ ſequntur. Nolo exprimi lr̃as putidius:
nolo obſcurari negligentius:nolo uerba exiliter exanimata exire|nolo inflata &
anhelata grauius &c.))Aduerbiũ hic deeſt quod tu ſic repones: Nolo exprimi
lr̃as puditius:nolo obſeruari negligẽtius:nolo uerba exiliter examinata exire:no
lo inflata & quaſi anhelata grauius &c. Noſtri minus ſtudẽt litteris:quam lati
ne:tñ ex iſtis quos noſtris urbanis:in quibus minimum eſt litterarum:nemo eſt
quin litteratiſſimum togatorum omnium.Q . Valerium ſoranũ lenitate uocis:
atqꝫ ipſo oris præſſu:& ſono facile uincat.))Corruptam lectionẽ ſic caſtigabis:
ſi incorruptã hr̃e cupis:Noſtri minus ſtudẽt lr̃is:quam latini:tñ ex iſtis quos no
ſtis|urbanis:in qbus minimum ẽ litterarum:nemo eſt quin litteratiſſimũ toga/
torũ oĩum.Q .Valeriũ ſoranũ leuitate uocis atqꝫ ipſo oris preſſu:& ſono facile
uincat. Nã uetus qdẽ illa doctrina eadẽ uidetur|& recte faciẽdi: & bñdicendi
magiſtra:neqꝫ diſiũcti doctores:ſed iidẽ erant uiuẽdi pręceptores atqꝫ dicẽdi:ut

ille apud Homeꝝ phœnix:qui ſe a peleo patre Achilli iuueni comitē eē datum
dicit ad bellū:ut illū efficeret oratorē uerboꝝ:auctorēq; reꝝ.)) Si auctorem di
ctionē penultimā mutaueris in actorem totā hāc lectionem pſpicuam ac ſinceæ
rā hēbis. Ac primū ab ipſo Platone Ariſtoteles & Xenocrates:quoꝝ alter peri
pateticus|alter academicus nomen obtinuit.))Corrupte ſic legitur| tu ita corri
ge:Ac primū ab ipſo Platone Ariſtoteles & xenocrates:quoꝝ alter peripatetico
rum:alter Academiæ ſiue academicoꝝ(utroq; mō legitur in antiqs)nomē obti
nuit. Cuius ego & ſi multos auditores cognoui athenis:tñ auctores cetiſſimos
laudare poſſint &c.))Legēdū eſt:Cuius ego etſi multos auditores cognoui athe
nis:tñ auctores certiſſimos laudare poſſum.quod & pueri uident. Inſtrm aūt
hoc forenſe litigioſum:aciei tractum ex uulgi opinionibus:exiguum ſane| atq;
mendicum eſt.))Mendoſa eſt hæc lectio:quam ſic ſuæ ſinceritati reſtitues: In/
ſtrumentum autem hoc forenſe litigioſum|acre|tractatū ex uulgi opinionibus:
exiguum ſane|atq; mendicum eſt. Apparatu nobis opus eſt: & rebus exqſitis
undiq; electis:arceſſitis comportatis:ut tibi Cæſar faciēdū eſt ad amittit.))Cor
rigo ſic:Apparatu nobis opus eſt:& rebus exquiſitis:undiq; collectis: accerſitis:
comportatis:ut tibi Cæſar faciēdum eſt ad annum. Q uin ēt guſtatus:qui eſt
ſenſus ex oībus maxime uoluptarius.)) Antiqui codices:Q uin etiā guſtus:q
eſt ſenſus ex oībus maxime uoluptarius. De uirtute enim:de officio: de æquo
& bono:de dignitate:honore:ignominia:pręmio:pœna:ſublimibus de rebus in
utrāq; partem dicendi:animos:& uim:& artem hrē))debemus quod hic omiſ/
ſum:quod corruptum eſt ſic integrum ac ſincærū reddere:De uirtute.n.de offi
cio:de æquo & bono.de dignitate:utilitate:honore:ignominia:pręmio: pœna:ſi
milibuſq; de rebus:in utrāq; ptem dicēdi|animos:& uim:& artē hēre debemus.

Nam illud alterum genus:quod eſt temporibus:locis:reis:definitum obtinēt:
atq; id ipſum laſciuia.Num.n.apud philonem &c.))Corrupta ſunt hæc uerba|
quę ſi ſic correxeris|ſincæra manebūt:Nam illud alterū genus:quod eſt tpibus
locis:reis:definitum obtinēt:atq; ad ipſum lacinia. Nunc enim apud philonem
&c. Sed neq; uim:neq; naturam eius:nec partes:nec genera proponunt:ut prę
teriti omnino fuerit ſatius:quam tale:ac tantum deſeri.))Impura eſt hęc lectio
quā ſic perſpicuam reddes:Sed neq; uim:neq; naturam eius:nec partes:nec ge/
nera proponunt:ut præteriti omnino fuerit ſatius:q̄ tale attrectatū uel(qđ ma
gis placet)attentatum deſeri. Corrupta ſunt & uerba quę ſubſequntur.Nunc
enim inopia reticere intelliguntur| tum iudicio uiderentur)) quæ ſic corriges:
Nunc.n.inopia reticere intelliguntur:qum iudicio uiderentur:uel tū iudicio ui
debantur. Cognitiōis aūt tres modi complectuntur:coniectura:definitio:& ut
ita dicam conſecutio:deinde coniectura:Nā quid in re ſit coniectura q̄ritur.))
Superflua hic ſunt quædā uerba:quæ tu ſi ſic ſuſtuleris|ſincærā lectionē habe/
bis:Cognitionis aūt tres modi:coniectura:definitio:&(ut ita dicam)cōſecutio:
Nam quid in re ſit:cōiectura q̄ritur. Cōſecutiōis aūt duo prima gemina quę/

ſtionum genera ponuntur.)) Redũdat & hic uerbum illud/gemina/quod ſi ſu
ſtuleris/cætera omnia recte(ſic dixerim)hẽbunt. Q uæ uero referũtur ad agẽ
dum:aut in officii diſceptatione uerſantur/quo in genere quid rectum/ faciẽdũ
ſit:quæritur:cui loco omnis uirtutum/& uitioꝝ eſt illa ſubiecta materia: aut in
animorum aliqua permotione &c.))Corruptam lectionẽ ſic ſuæ integritati re/
ſtitues ex ſincæris codicibus:Q uæ uero referuntur ad agẽdũ aut ĩ officii diſce
ptatione uerſantur:quo in genere quid rectum:faciendũq; ſit quæritur:cui loco
oĩs uirtutũ & uitioꝝ eſt ſylua ſubiecta:aut in aĩoꝝ aliqua ꝑmotione &c. Q ũ
tu in illa lingua/a moribus natus:occupatiſſima in ciuitate &c.)) Legẽdum ẽ:
Q um tu alia in lingua/ac moribus natus/occupatiſſima ĩ ciuitate.&c. Q uis
doctor iiſdem illis tꝑibus aut cuius eloq̃ntior litteris inſtructior fuiſſe traditur:
Piſiſtratus diſpoſuit libros homeri.
q̄ Piſiſtrati/qui primus Homeri libros confuſos antea ſic diſpoſuiſſe dicitur: ut
nunc habemus.))Perſpicuam/ac dilucidam hẽbis hanc lectionem/ſi illud uer/
bum eloquẽtior/mutaueris in eloquẽtia & doctor in doctior. Dũmodo hoc cõ
ſtet:neq; infantiam eius q rẽ norit:ſed eam explicare dicẽdo non queat:neq; in/
ſciam illius/cui res non ſuppetit:uerba nõ deſint/ cẽ laudandam.))Male ſic le/
gitur:tu corrige ſic:Dummodo hoc cõſtet:neq; infantiam eius/qui rẽ norit: ſed
eam explicare dicẽdo non queat:neq; inſcientiam/uel(quod ęque placet)inſci/
tiam illius:cui res non ſuppetit:uerba nõ deſint/cẽ laudandam. Nam ut ueſtis
frigoris depellẽdi cauſa repta primo:poſt haberi cœpta ẽ ad omatum ẽt corpo/
ris:& dignitatẽ:ſic uerbi tranſlatio inſtituta eſt inopiæ cã:frequẽtia delectatiõis
nam geminare uires:luxuriem cẽ in herbis lætas ſegetes ẽt ruſtici dicũt.Q uod
enim declarari uix uerbo proprio põt:id trãſlatũ qum eſt dictũ:illuſtrat id/ qd'
intelligi uolumus/eiꝰ rei/quã alieno uerbo poſuimus/ſimilitudo.Ergo hæ trãſla
tiões/quaſi mutatões ſunt:qum qd' nõ habes/aliũde ſumas.)) Multis erroribꝰ
hæc lectio eſt conſperſa:quos:ſi ſic legeris:penitus tolles:Nam ut ueſtis frigoris
depellendi cauſa repta primo:poſt hẽri cœpta ad ornatum etiam corporis & di
gnitatem:ſic uerbi tranſlatio inſtituta eſt inopiæ cauſa: frequẽtia delectationis:
Tranſlatio q̄ re inuẽta.
Nam gẽmare uites:luxuriẽ cẽ in herbis:lætas ſegetes ẽt ruſtici dicũt.Q uod.n.
declarari uix uerbo proprio poteſt:id tranſlatum qum eſt dictũ:illuſtrat id/ qd'
intelligi uolumus eius rei:quam alieno uerbo poſuimus/ſimilitudine. Ergo hæ
tranſlationes:quaſi mutatiões ſunt:qum quod non habeas:aliũde ſumas. Nã
ſi res ſuum nomen:& uocabulum proprium non habet:ut pes in naui:ut nexus
quo libra agitur:ut in uxore:diuortiũ:neceſſitas cogit:quod non habes:aliunde
Res in naui.
ſumere.)) Corrigẽda ſic eſt hęc lectio:prout priſca docẽt exẽplaria.Nam ſi res
Nexum.
ſuum nomẽ:& uocabulum proprium non hẽt:ut pes in naui:ut nexum : quod
Diuortium.
libra agitur:ut in uxore diuortium:neceſſitas cogit:quod nõ habes aliũde ſume
re.Nexus aũt nexus uel nexi in obligatione dicitur. M. Tullius pro Murena:
Q uod ſi in repetundis q̄ mancipi ſunt:Is periculum iudici præſtare debet:qui
ſe nexu liberabit.Et ad Curionẽ: cuius qñ ꝓpriũ te cẽ ſcribis mãcipio & nexo.

Liuius ſcribit morē fuiſſe Romæ:ut q ſoluēdo nō eēnt addicerētur fœneratori
cui ſeruirēt quoad debitū pſoluerēt:in.ii.ait.hoc ꝓpoſito edito & q aderāt nexi
ꝓfiteri ex tēplo.Idē in.viii.Eo āno plebe Romanę uelut aliud initiū libertatis fa
ctū eſt:Q uod necti deſierunt.Mutatū aūt ius ob unius fœneratoris ſimul libi
dinem:ſimul crudelitatē inſignē.Necti inqt deſitū qm̄ dicti ſunt a nectēdo:un
de nexo frequētatiuū uel Priſciano auctore.Virgi:Nexātē nodis ſeq; in ſua mē
bra placātē.Varro aūt inqt:nexi ſunt liberi:q opas ſuas in ſeruitute pro pecūia
quā debebant dn̄o pſtabāt. Id accidere credo:uel qđ ingenii ſpecimē eſt qdam
tranſilire ante pedes poſita:& alia lōge repetita ſumere.))Puerilis eſt error: quē
ſic corriges:id accidere credo:uel quod ingenii ſpecimē ē quoddā trāſilire ante
pedes poſita:& alia longe repetita ſumere. Nihil eſt.n.in reꝝ natura cuius nos
nō in aliis rebus poſſimus uti uocabulo:& noīe:un̄.n.ſimile induci nō pōt(pōt
aūt ex oībus)itidē uerbum unum:qđ ſimilitudinē cōtinet:trāſlatū lumē affer
re oratiōi.))Q uædam inſunt huic lectioni uerba corrupta qdā ſupflua:tu cor
rupta ſic corriges:ſupflua demes:ut ſincæra lectiōe potiaris.Nihil eſt.n.in rerū
natura:cuius nos nō in aliis reb⁹ poſſimus uti uocabulo:& noīe:un̄.n.ſimile du
ci pōt(pōt aūt ex oībus)indidē uel(quod magis placet)in idem uerbum unū:
qđ ſimilitudinē cōtinet trāſlatū lumē:afferre oratiōi. Atq; ēt ſi uereare:ne pau
lo durior trāſlatio eē uideatur:molliēda ꝑpoſitio ſæpe uerbo:ut ſi olim.M.Cato
ne mortuo puſillū ſenatū qs relictū diceret paulo durius:ſin ut ita dicā pupillū:
aliqto minus ē.))Sincærā lectionē hēbis ſi ꝓpoſitio ꝓ ꝑpoſitio ſcribas:& illud
puſillū ſenatū dixeris pupillū ſenatū.Et notādū ē: ut ita dicā dici ad mitigādā
duritiē trāſlatiōis:nō ad euitādā turpitudinē uerbi:ut ſcribit Regulus quē iam
pridē cōfutauimus unaq; illos q ꝑfari honorē dicūt de honeſtis : qū nuſq apud
pſtabiles auctores dicatur niſi de meretricib⁹:lenonibus:ſordidis & turpib⁹ uo
cabulis:Q uibus uti ſint honoris ꝑfatiōe minime licet. Et eni uerecūda debet
eē tranſlatio:ut deducta eē in alienū locū:nō irruiſſe:atq; ut ꝑcatio: nō inueniſſe
uideatur.Modus aūt nullus ē florētior in ſingulis uerbis: nec q plus luminis af
ferat oratori.Nam illud qđ in hoc gn̄e ꝓfuit nō ē in uno uerbo trāſlato &c.))
Si integrā hēe lectionē cupis:ſic corrige.Etenim uerecūda debet eē trāſlatio:ut
deducta eē in alienū locū:nō irruiſſe:atq; ut ꝑcario:nō ui ueniſſe uideatur.Mo
dus aūt nullus ē florētior in ſingulis uerbis : nec q plus luminis afferat oratori.
Nam illud:qđ ex hoc gn̄e ꝓfluit non eſt in uno uerbo trāſlato &c. Grauis eſt
motus in ornatu orationis:& ſæpe ſumēdus ex quo gn̄e hęc ſunt:martē belli eē
cōmunē:cererē pro frugibus:liberum appellare pro uino:Neptunum pro ma
ri:Curiam pro ſenatu:campū pro comitiis:Togam pro pace:Arma ac tela pro
bello.))Si correxeris illud uerbū motus:dixeriſq; modus:Cætera oīa huius le
ctionis tibi haud quaq; diſplicebūt. Videtis ꝑfecto genus hoc totū:quū infle
xo cōmutatoq; uerbo res eadē nūciatur ornatius:qum ſunt finitima illa minus
ornata:ſed tn̄ nō ignorāda:qū intelligi uolumus aliqd:aut ex pte totū:ut ꝓ edi

ficiis quum parietes aut tecta dicamus:aut ex toto pte:ut quũ unã turmã æqta/
tũ.P.Ro.dicimus:aut ex uno plures:ut Romanus hóſtã etſi res bñ geſta ẽ cor/
de ſuo trepidat:aut qũ ex pluribꝰitelligitur unũ:nos ſumus Romani q fuimus
añ Rutilius:aut quocũq; mõ⁄nõ ut dictũ ẽ i eo gñe itelligitur:ſed ut ſenſũ ẽ.))
Caſtigatã ac ſincærã hẽbis hãc lectionẽ ſi pmutaueris uerbũ illud Rutilius⁄ ut
dicat Rutuli. Q uo nã igitur mõ tm̃ munus inſiſtemus:ut arbitremur nos hãc
uim numeroſe cõſeq poſſe dicẽdi:nõ ẽ res tã difficilis q̃ neceſſaria.))Squallorẽ
huius lectiõis ita crades:Q uo nã igitur mõ tm̃ munus inſtituemus:ut arbitre/
mur nos hãc uim⁄numeroſe dicẽdi cõſeq poſſe:nõ ẽ res tã difficilis q̃ neceſſaria.
Nõ.n.alia ſermonis:alia cõtẽtiõis uerba:neq; ex alio gñe ad uſum cotidianũ:
alio ad ſcænã:põpãq; ſumuntur:ſed ea nos quũ iactãtia ſuſtulimus emedio: ſi/
cut moliſſimã cęrã ad noſtrũ arbitriũ formamus:& fingimus &c.))Corrige il/
lã dictionẽ iactãtia:ut dicat iacẽtia & uerã hẽbis lectionẽ. Colũnæ:& tẽpla: &
porticus ſuſtinẽt:tñ hñt nõ plus honeſtatis:q̃ dignitatis.))Legẽdũ ẽ utilitatis:p
honeſtatis. Q uare primũ ad Heroum nos Dactyli:& anapæſti:& ſpõdei pe/
dem imutat &c.))Corrige ut ſincære legas:Q uare primũ ad Heroum nos Da
ctyli:& anapæſti:& ſpõdei pedẽ inuitãt &c. Eſt aũt pæon hic poſterior nõ ſyl
labaꝝ numero ſed auriũ mẽſura:qđ ẽ acrius iudiciũ:& cercius par fere cretico
qui eſt ex longa:& breui⁄& longa:ut qd petam p̃ſidi:aut exequar⁄ quo me nũc
a quo numero exorſus ẽ Ennius:Si quirites minas illius &c.))Male ſic legitur
ſed ſi legeris pro⁄quo me nũc quoue nũc:ſincærã hẽbis lectionẽ.Manus Priſca
ẽt hẽt præſidia nõ præſidi. Etenim ſicut ille ſuſpicatur:ex illis mõdis: qbus hic
uſitatus uerſus efficitur.))Dele uerbũ illis:& repone his modis⁄ & caſtigatã le/
ctionẽ adipiſceris. Q uaꝝ tãdẽ inqt catulus:aut qd diſputatõe iſta afferri põt
elegãtius:aut oĩno dici ſubtilius?))Corrupta eſt prima dictio huius clauſulę.ſ.
quaꝝ:loco cuius repone quid hac re & integrã hẽbis lectionẽ. Tũ Catulus:er/
ras inquit craſſe⁄ſi aut me⁄aut hoꝝ quẽq̃ putas a te hęc opa cotidiana⁄& puaga
ta expectare:iſta q̃ dicis:dici uolumus:neq; tã dici⁄quã iſto dici mõ: neq; tibi ho
rum me ſolũ:ſed pro his oĩbus ſine ulla dubitatiõe⁄rñdeo.Ego uero inqt Anto/
nius inueni iã⁄quẽ negarã⁄in eo quẽ ſcripſi⁄libello:me inueniſſe eloqntẽ:ſed ego
te⁄ne laudãdi qdẽ cã interpellaui:ne qd de hoc tã exiguo ſermonis tui tpe uerbo
uno meo diminueretur.Hãc igitur ad legẽ cũ exercitatione⁄cũ ſtilo⁄qui & alia
& hoc maxime ornate limat⁄formanda uobis oratio eſt:neq; tñ hoc tãti laboris
eſt⁄quantum uidetur:nec ſunt hæc rhythmicoꝝ ac muſicoꝝ acerrima nõ dirigẽ
da:& efficiẽdũ eſt illud mõ nobis:ne fluat oratio:ne uagetur⁄ne inſiſtat interius
ne excurrat lõgius⁄ut mẽbris diſtinguatur:ut cõuerſiões hẽat abſolutas.)) Cor
rupta eſt tota⁄& mutila fere lectiõis huius ſeries.Tu uero ſi ſic legeris ſincęram
hẽbis:Tũ Catulus erras inqt craſſe:ſi aut me⁄aut hoꝝ quẽq̃ putas a te hæc opa
cotidiana⁄& puagata expectare:iſta⁄q̃ dicis⁄dici uolumus : neq; tã dici⁄quã iſto
dici mõ:neq; tibi hoc pro me ſolũ:ſed pro his oĩbus:ſine ulla dubitatiõe rñdeo.

Ego uero inquit Antonius inueni tandem quē negaram:in eo quē ſcripſi libello me inueniſſe eloquentem:ſed ego te:ne laudandi quidem cā interpellaui : ne qd de hoc tam exiguo ſermonis tui tpe uerbo uno meo diminueretur. Hanc igitur Craſſus inqt ad legem cū exercitatiōe tū ſtilio:qui & alia & hoc maxime ornat & limat formanda nobis oratio eſt:neq̧ tū hoc tanti laboris eſt quanti uidetur: nec ſunt hæc rhythmicoꝝ:ac muſicoꝝ acerrima norma dirigēda: Et quę ſequuntur. Maxime autem in græcia uetere celebrata qbus utinā ſimilibus de rebus diſputari &c.)) Legēdū eſt:maxime a græcia uetere celebrata qbus utinam ſi/milibuſq̧ de rebus diſputari &c. Formatur aūt etiam & uerba & ſniæ penne innumerabiles:quod ſatis ſcio notum eſſe uobis:ſed inter cōformationem uer/boꝝ & ſententiaꝝ:hoc intereſt quod uerboꝝ tollitur ſi uerba mutās Sentētiaꝝ permanet:qbuſcūq̧ uerbis uti uelis:Quod qdem uos & ſi facitis tū admonen/dos puto:ne qd aliud oratoris eē putetis:quod qdē ſit egregiū atq̧ mirabile: & quæ ſequntur.)) Verba hic omiſſa ſic repone & integrā lectionē hēbis: Formā tur aūt ēt & uerba & ſniæ pene innumerabiles:quod ſatis ſcio notum eē uobis: ſed inter cōformationem uerboꝝ & ſniaꝝ hoc intereſt:quod uerboꝝ tollitur ue nuſtas:ſi uerba mutaris/ſniarum pmanet:qbuſcūq̧ uerbis uti uelis. Quod qdē uos & ſi facitis tamen admonendos puto:ne quid eſſe aliud oratoris putetis:qđ magis quidem ſit egregium:atq̧ mirabile:& quæ ſequntur. Et huic contraria ſæpe percurſio & plus ad itelligēdū:q̄ dixerit &c.)) Erratū iſtud paſſim occurrit quod ſic ſubtrahes. Et huic cōtraria ſæpe pręciſio & plus ad intelligēdū q̄ dixeris:&c. Deinde dubitatio:tum diſtributio:tum correctio uel ante: uel poſtq̄ dixeris:uel qum a te aliquid ipſo renias:præmonitio:& eſt ad id quod aggrediare: & quæ ſequntur.)) Vel nolenti mihi errores occurrunt:quos ſi ſic correxeris:ſplendores offendes: Deinde dubitatio tum diſtributio tum correctio:uel ante uel poſtquā dixeris: uel qum a te aliquid reiicias præmunitio eſt etiam ad id quod aggrediare:& quæ ſequntur. Declinatio breuis appoſitio: non ut ſuperior illa digreſſio &c.)) Corrige uerbū appoſitio ut dicat propoſitio : cætera.n. uerba huius lectionis recte ſe habent ſunt manuſcripti codices ita quibus legitur declinatio breuis a propoſito. Eſt etiam gradatio quædam:& conuerſio:& uerboꝝ cōtinua trāſgreſſio & contrariū & diſſolutū:& declinatio:& dephenſio & exclamatio &c.)) corrige tu:ut recte legatur:uerbum continua:ut dicat concinna tranſgreſſio:illa quoq̧ dictio declinatio in antiquis codicibus nō extat:caſtiga etiam illud uerbum depræhenſio:ut legatur repræhenſio : & nullus in hac lectione amplius remanebit error. Sed tamen huius generis demōſtratio:& doctrina ipſa uulgaris.)) Et infantes elementarii ſciūt:ut illud:& in eſt mutari debet. Quam id quidem perſpicuum eſt non omni cauſæ:nec auditorii:neq̧ perſonæ:neq̧ tempori congrue orationis unum genus. Nam & cauſæ capaces aliū uerborum quēdam ſonum requirunt &c.)) Mendas huius lectionis ſic tolles: Quāq̄ id quidem perſpicuum eſt:non omni cauſæ:nec auditori: neq̧ perſonæ

Oratiōis unū genus nō conuenit.

neq; tpi cōgruere oratiōis unum genus. Nam & cauſæ capitis aliū uerboꝝ quē
dam ſonum requirūt. Pleriq; codices antiqui ſic habent. Nam magnum genus
& cauſæ capitis: & reliqua: Aliud.n.uocis genus: iracūdia ſibi ſumit: aliud acu
tum: incitatū: crebro incidens. Ipſus hortatur me frater ut meos malis miſer mā
derem natos.)) Legendū eſt: Aliud.n.uocis genus: iracūdia ſibi ſumit: acutū: in
citatum: crebro incidens: Impius hortarur &c. Tum pauor ſapiētiam oēm mi
hi examinato expectorat: alter terribilem minitatur / uitę cruciatum necemq;: ne
mo eſt iam firmo ingenio / & tanta confidentia: qnin refugiat timido ſanguine:
atq; exalbeſcat metu. Aliud genus contentum / uehemēs &c.)) Errorē ſic huius
lectiōis erades: Tum pauor ſapientiā oēm mihi exanimato expectorat: alter ter
ribilem minitatur / uitæ cruciatū necemq; / quā nemo eſt iam firmo ingenio & tā
ta cōfidentia quin refugiat timido ſanguine atq; exalbeſcat metu. Aliud uis: cō
tentum / uehemēs &c. Aliud moleſtia ſine cōmiſeratiōe: graue quoddā : & uno
preſſu: ac ſono obductum.)) Corrigo ubi dicit preſſu ut dicat ſpiritu. Quidam
codices ductū nō obductū habēt. Neq; uero ē qſq̄ q eadem cōtinēs efficiat.))
Mendoſa eſt lectio. Tu ſic corrige: Neq; uero eſt quiſq̄ / qui eadē cōtuens / bñ hoc
efficiat. Nonnulla exemplaria priſca hic ꝓ hoc habēt. Sed illud uidetur ab hu
ius noſtri ſermonis officio non abhorrere: quod ut dixi / pauloante plurimis ī re
bus.)) Deeſt uerbū occurret quod poſt illud pauloante poſtpone: Vt dicat pau
loante occurret. Cum eburneola ſolitus eſt habere fiſtula : ſtareq; occultæ poſt
ipſum.)) Corrige ſtaretq;: ut dicat qui ſtaret. Et idē illud affirmādū eſt uoce
ſalutare &c.)) Corrigo ex ſincæris codicibus: Et idem illud ad firmandā uocē ē
ſalutare. Eſt item contra qddam in remiſſione grauiſſimum quoq;.)) Legēdū
eſt: Eſt item contra quiddam in remiſſiōe grauiſſimū: ad quod. Hæc uarietas
& hic per omnes ſonos uocis curſus / & ſe tuebitur: & orationi deferet.)) Caſti-
ga: ut legatur tactioni afferret non orationi deferet. Vobis uero illum tanto mi
norem ꝑcurrere uix honeſtū eſt. Sed iam iurgamus inquit: noſq; curemus ela-
ti: & aliqn̄.)) Lego: uobis uero illum tāto minorē ꝑcurrere minus honeſtum eſt.
Sed iam ſurgamus inquit: noſq; curemus: & aliqn̄ ab hac contētione &c.

Loca iurecōſultoꝝ emēdata Ex ep̄la ad Paridē ſtephaniū. Cap.lxxviii.

DIgeſtis de auro / & argēto legato hæc Vlpiani uerba legūtur: paliola ue-
ſtimenta / tragula / inſitaria / ſaga / & reliq̄ ſiſia: legendum eſt: ſtragula an-
ſata uel anſataria ab anſa / uaſis aurę utrinq; prominente: unde Plautus
in perſa: anſatum hominē appellat: q manus in utroq; latere conuexas ad ſimili
tudinem anſarum geſtat: Sed quis hic inquit anſatus ambulat? Sic iureconſul
tus anſatariam ueſtem dixit: q manicas uelut anſatas haberet: uel q fibulis eēt
ornata: quoniam anſa etiam pro fibula ponitur uel fixula quæ calceis inſuitur:
Tibullus: anſaq; compreſſos alligat &c. Idem Vlpianus eodem in loco corru-
ptus eſt: ubi legitur: faſciæ crinales: peduleſq; ueſtes & in pilia ueſtes ſunt: q̄ par
tem corporis ueſtiunt: alia cauſa udonum eſt: quia uſum calciamentorum pręſ-

Stragula: Anſataria ueſtis. Anſatus. Anſa. Crinales. Pedilex. Vndones.

ſtant.legẽdũ eſt crinales pedilexq; ex ſuida:& undonũ ex Hieronymo. Apud eũdẽ eodem in loco ita uulgo legitur:Sed ſtragulas:& bubulonicas:quæ equis inſterni ſolent non puto ueſtes eſſe.Ego locum mẽdoſum arbitror: atq; ita emẽdãdũ:ſtragulas & babylonicas:dictæ.n.ſunt babylonicę a babylone:moueorq; Plinii auctoritate:cuius uerba ex octauo libro ſubiiciam: Colores diuerſos piɫcturæ intexere babylon maxime celebrauit:& nomen impoſuit: plurimis uero liciis intexere quæ polymita appellãt Alexãdria inſtituit:Scutulis diuidere gallia:Metellus ſcipioni triclinaria babylonica ſextertiũ octingẽtis millibus ueniiſſe iam tunc poſuit in capitalibus criminibus:quę neroni principi quadringẽtis millibus ſeſtertiũ nup ſtetere. Amicus qdã noſter bubulonicas appellari putat: q; ex bubulorum ſetis fierẽt:auctorẽ adhuc nõ noĩauit:nec ego inueni. Tu tuo iudicio utere:& ſi quid melius olfacere poteris:nos quoq; pticipato odoris ſuaɫuitate. Idẽ iurecõſultus eodẽ in loco ſcriptũ reliquit:argumẽto ſunt ẽt natiões quædam ueluti ſennataꝝ:quæ pellibus teguntur:Ariſto ẽt coactilia ueſti cedeɫre ait.Corrigo ſarmataꝝ:nam ſannatas ſiue ſannatas nemo nouit:utputo.Sarɫmatas oẽs litterati:illiteratiq; ſedet:quæritur a multis quid ſignificet uox illa coactilia:& adhuc ãbigitur iter illos:ut uideo:& ipſe ſcribis.Ne igitur qs dubitet: uide Plinium lib.viii.in eo loco quẽ quadrageſimi octaui cap. titulo librarii inſcripſerunt:unde hæc uerba tranſcripſimus:Lanæ per ſe coactæ ueſtẽ faciũt: ẽ ſymballoton quaſi σνβμλλητον hoc eſt coacti p ſe uelleris implexu:potius q̃ textu.Vñ exiſtimant eruditi originẽ fortaſſis habuiſſe:quæ σνμβαλλωτα dicimus & undones.Hieronymus dicit quaſi ab undis:& fluctibusq; in eo gñe uideri ſolẽt. Quæ eẽt præſcriptio quinq; pedũ:quidq; ſignet in iure ciuili nec ualẽſis:nec alii intellexiſſe uidẽtur:nos conabimur qua poſſumus diligentia exponere.ſciẽdũ in.xii.tabulis qnq; pedes habitos inter uſucapiones: & ſi in digeſtis ipſis iuſtiniani pręſcriptio quinq; pedũ ſublata ẽ:ſicuti alia pmulta:q̃ pp nimiã uetuſtatẽ abolita fuerũt:ſed actionẽ hãc qnq; pedũ ex legibus ſolõis in.xii. Tab.trãſtulerũt:in qua cõtrouerſia haberetur de finibus:ſi quãdo ſpacium qnq; pedum intercessiſſet:ita.n:cautũ fuit a ſolone:ut ẽ auctor Plutarchus.Caius iuɫreconſultus legẽ ſolonis citat in finibus regundis ad hũc prope modum: ſi qui ſepem:uel maceriẽ ad alienam regionẽ effoderint:limitẽ ne excedunto: ſi muꝝ: pedẽ unũ:ſi domũ:pedes duos relinquunto.ſi ſepulcrum:aut foueam: quantũ ſit altum:tantũdẽ relinquunto.ſi puteum:paſſum: ſi oliuam: aut ficum.nouẽ pedes relinquunto:In cæteris arboribus qnq; pedes ſeruanto.Hinc Ci.iocatus ẽ in leɫgibus:ubi ait:ſe non permiſſurum depaſci poſſeſſionẽ academiæ a ſtoicis: quoniam uſucapionẽ inqt.xii.tabulæ inter qnq; pedes eẽ uoluerunt:quod in finibꝰ tantum diſſentirẽt:in cæteris oĩbus optime conuenirẽt. Vbi Modeſtinus digeſtis de tutoribus & curatoribus datis ab his manẽte Epytimio ſcripſiſſe uidetur corruptus fuit:legẽdũ Epithymia cum accẽtu in penultima: &.T. aſpirato yq; græco nõ in ſecũda:ſed in tertia ſyllaba:quid ſignificet uulgatum ẽ: & Suidas

Babylonicæ ueſtes unde Pollymita.

Coctilia quæ

Symuallota.

Vndones.

Præſcriptio qnq; pedum.

Locus Cice. in legibus.

Epithymia.

Paſina. Paſinatio: Paſtinatio. Paſtinare. Repaſtino. Repaſtinatū

docet. Papinianus digeſtis ſoluto matrimonio ſimili modo: & ſi paſinam inſti
tuit.))Corrupte legitur:Quid enim ſit paſina litteræ latinę minime agnoſcūt:
q̄uis delirus gloſſator:qui cauſa honoris a leguleis nominatur interp̄tatur nihili
dictionem uti & paſinationem:qum ſcribēdum ſit paſtinationē : uel paſtinatū:
ſemper.n.iureconſulti utuntur paſtinationis uerbo: & Paulus digeſtis de uerbo
rum ſignificatione:& Vlpianus digeſtis qđ ui aut clam:ubi dicūt:Arbuſti pa/
ſtinatione:& fundū paſtinādum locaueras:eſt qdem paſtinare:idem qđ fodere:
cuius cōpoſitū repaſtino ueteres ponebant pro refodio.hæc ꝓpria appellatio re
ſtibili uineto dabatur:nūc antiquitatis imprudēs conſuetudo quicqd emoti ſo/
li uineis præparatur repaſtinatum uocat:uñ repaſtinari ager dicitur:cuius natu
ra fodiendo mutatur.Plinius lib.xix.præcipuus fit caulis ſapore:ac magnitudi
ne primum oīum:ſi in repaſtinato ſeras.hinc repaſtinatio pro renouatione q̄nq;
capitur:& ad libros transfertur:Repaſtinatus autem quartæ declinatōis ē paſti
natio:Colu.li.iiii.Neq;.n.parum refert ſuſpēſiſſimum eē paſtinatum paſtinā ex
eo auctore ferramētum bifurcum:quo ſemina panguntur:licet palladius aliter
accipit:qum ait:paſtinum fieri non tp̄s eſt:mēſum inſtrui hæc eſt in tabula qua
drata iugerali:ut centeni octogeni pedes p̄ ſingula latera dirigantur:

Caſtigationes in digeſtorum libros Ex epiſtola ad Nicolaum Micaelem iu/
riſconſultum Senatorem Venetum. Cap.lxxix:

APud Pomponium digeſtis de auro & argēto ſunt lapilli abaſſiani nerië
tani.Verba iureconſulti ſunt hæc:Lapilli aūt contrarię ſup̄ioribus na/
turæ:ut Abaſſiani nerictani:ut recte admones diſertiſſime iuriſcōſulte
hic locus emendandus eſt:Ita ut pro Abaſſiani nerïetani legatur.Obſidiani ue/
ientani.Plinio auctore:qui in.xxxvi.naturalis hiſtorię lib.ubi mentionem facit
de uitro ſic ait:In genere uitri & obſidianæ numerantur ad ſimilitudinem lapi/
dis:quē in Aethiopia inuenit obſidius nigerrimi coloris.Aliquando & tranſluci
di craſſiore uiſu atque in ſpeculis parietum:pro imagine umbras reddente:gē/
mas multifaciunt.De ueientanis ipſe hiſtoricus in ultimo ita ſcribit.Veientana
Italica gemma eſt ueiis repta nigram materiam diſtinguente limite albo.Soli/
Veientana gēma. nus:Eſt & ueientana gemma a loco dicta:cui nigri coloris ſuperficies propria:
Quam ad gratiam uarietatis albi limites interſecant uenis candicantibus. cor
rupti ſunt codices:in quibus legitur uenies candidantibus. Mēdoſa ſunt Pō/
ponii uerba digeſtis de auro & argento legato:unguentis legatis : non tantum
ea legata uidentur:quibus ungantur uoluptatis cauſa:ſed & ualitudinis : qua/
Comagenum unguentum: lia ſunt comagina:gleucina:crinaroſa:mura:colum:nardum: legendū eſt coma
gena:gleucina:crina:roſa:myrrha:coſtum:nardum:Nam comagenum a coma
gena regione ſyræ dictum eſt medicamentum:quod fit ex adipe anſerū cū ci/
namomo:caſſia:pipere albo:& herba:quæ comagenę dr:utiliſſimum ad multos
morbos:de quo Plinius lib.x.Aliud inquit reperit Syriæ ps:quæ comagene uo
catur adipe coꝝ i uaſe æreo cū cinamomine multo obrutū:ac rigore gelido ma

cetatũ/ad uſum ꝑclari medicaminis:qđ ab gẽte dicitur comagenũ:Itẽ li.xxix.
De anſeꝝ ouis magnæ utilitatis/ipſoq; anſere dicturi hoc in lumine debemus
honorem comagenoꝝ clariſſimæ rei:fit ex adipe auſcrum alioquin celeberrimi
uſus eſt. Quid ſit labarioriſtus quæritur apud Vlpianũ/qui Ti.de auro & ar/ — Labarioriſtꝰ.
gento legato ſcripſiſſe uidetur.Mundus muliebris eſt/quo mulier mundior fit: — Mũdus mu/
Continentur & eo ſpecula/matulæ/unguenta:uaſa unguentaria:Et ſiqua ſimi/ — lieris.
lia dici poſſunt:ueluti labacioriſtus.dictio labacioriſtus eſt nihili dictio/& pe/ — Alabaſtros.
nitus inuerſa:loco cuius ſcribendum eſt Alabaſtros in maſculino genere:ſiue — Alabaſtrum.
Alabaſtri:ſiue Alabaſtrum:Eſt genus marmoris perlucidi/ & coloribus diſtin/
cti:Ex quo fiebant uaſa unguentaria.Martialis:Quot coſmi redolent alaba/
ſtra:Ci.li.ii.Academicaꝝ quæſtionũ:Quibus etiã alabaſter plenus unguenti
putreſcere uidetur.Et alabaſtrites penultima ꝓducta:de quo Plinius li.xxxvi.
Sunt aliqui lapides alabaſtrites uocant/quẽ cauant ad uaſa unguẽtaria:qm̃ ea
incorrupta ſeruare dicitur.De alabaſtro ẽt Suidas/Iulius pollux/& alii nõ pau
ca:Confiteatur iam tandẽ inſcitiã ſuã:qui hanc auctoritatẽ tranſcripſit in ſua
ſcripta. Et labacioriſcus emendauit. De legatis tertio:Coratinũ/aut inſignũ:
aut melinũ ſuo noīe/q̃ coctum/purpurãue deſignãdũ. Vera lectio reſtituẽda:
non coratiniũ/ ſed coccinũ:& non inſignũ:ſed hyſginũ legendum eſt. Plinius — Coccinum.
lib.xxi.hyacinthus in gallia eximie ꝓuenit.Hoc ibi pro cocco hyſginũ tingit: — Hyſginum.
radix eſt &c.Eſt.n.hyſginũ color ſimilis coccineo:Hinc apud Suidã/& Lucia — Hiacynthi/
num ὑσγινοβαφῆ. Et in.xxxv.cauſa eſt.Quod hyſgino maxime inficitur — nus color.
Vitruuius:fiunt purpurei colores infecta creta radice rubia/& hyſgino nõ mi/ — Vacinius co/
nus ab hyſge herba:quidã dici uolunt hyacinthinum colorem. Alii Vacinium — lor.
idem quod hyſginũ/hiacyntũq; eſſe tradiderunt. Virgi. Alba liguſtra cadunt:
uacinia nigra leguntur:Seruius ibi:uacinia ſunt uiolæ quas purpurei coloris
eſſe cõſtat.Plinius qui ipſum inter arbores cõmemorat/inquit:uacinia Italiæ in
aucupiis ſata:Balliæ uero ẽt purpurea tingẽdi cã ad ſeruoꝝ ueſtes. Vitruuius:
Eadem ratione uaciniũ temperãtes:& lac miſcentes purpurã faciunt elegantẽ.
Idẽ Pli.gẽmã colore uiolaceo dictũ ſcribit in ultimo:hiacynthos inq̃t Aethio/
pia mittit/& chryſolitos aureo colore trãſlucẽtes:& pauloante/Multũ ab ea di
ſtat hiacynthos:Tamẽ e uicino diſcedẽs.Differẽtia hæc:Quod ille emicans in
amethyſto fulgor uiolaceus dilutus eſt in hyacintho. Ipſe etiã teſtatur Home/
rus laudare tres flores/crocon/lothon/& hyacinthũ:Qui maxime durat.Diuus
Hieronymus in exordio illo ſcribit/pelles hiacynthinas appellari a colore:Et
uellum ex hyacintho/cocco/byſſo/purpuraq; contextũ:in quo hyacinthus aeri
deputabatur:ſicut coccus ætheri:byſſus terræ:purpura mari:Vt idem cum Io/
ſepho aſſerit.Sunt autem hiacynthi albi/& cærulei/& rubri ſiue purpurei. Vir
gi.& ſuaue rubens hiacynthus. Ex rubro hyacinthina ueſtis dicitur:hoc eſt ei
flori ſimilis. Perſius:huic aliquis cui circa humeros hyacinthina læna eſt:Vnde
inter gemmas / quæ berylli dicuntur hyacinthirontes uocantur : qui rubore — Hiacynthia.

quodá ſuffuſi ſunt|Q uo circa male ſatirici interp̄tes ſenſerũt:Q ui ſcribentes
hyacinthũ non numerari inter uiolas corruperũt uerſum a poeta prolatũ|itaq;
ſcriptũ:hyacinthina lena ẽ:Et refragrãte oĩ libraria fide ꝓ hyacithina|repoſu/
erũt:& iantina.Nã p̄ter cornuti ãtiq̃ iterp̄tis teſtimoniũ hieronymi auctoritate
ita legẽdũ cẽſueri:Q ui ad Furiã ſcribẽs iq̃t:hic aliq̃ cui circa hũeros hyacĩthia
lena eſt|Rãcidulũ qddã balba de nare locuta pſtrepit ac tenero ſupplãtata uer
ba palato:oĩs cõſonat chorus:Et latrãt uniuerſa ſubſellia. Addo fidẽ librariã:q̃
ex oĩ manuſcripta editiõe hyacithina hẽt.De hyacitho flore duplex extat fabu
la:nã & pueꝝ ſibi amatũ|quẽ imprudẽter iterfecit Apollo ĩ hũc florẽ mutauit:
Et Aiacẽ ĩ eundẽ florẽ cõuerſum aiunt:Q ui ſeip̄m ĩpatientia p̄lati ſibi Vlyxis
interfecit. Salaminii Aiace mortuo tũc primũ apud ſe florẽ enatũ aiebãt:quẽ
cũ hyacintho cõfundentes |fabulati ſunt. Diuerſum crediderũt alii:inter quos
Pauſanias claruit.Ouidius|Floſq; nouus ſcripto gemitus imitabere noſtros:

Tempus & illud erit quo ſe fortiſſimus heros
Addat in hunc florem:folioq; legatur eodem.
Talia dum uero memorantur Apollinis ore:
Ecce cruor qui fuſus humi ſignauerat herbas:
Deſinit eſſe cruor:Tyrioq; intentior oſtro
Flos oritur.formamq; capit:quã lilia:ſi non
Purpureus color his:Argenteus eſſet in illis.
Non ſatis hoc phœbo eſt(is.n.fuit auctor honoris)
Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit & hya
Flos habet inſcriptum:funeſtaq; littera ducta eſt.
Ne genuiſſe pudet:ſparten:hyacinton|honorq;
Durat in hoc æui:celebrandaq; more priorum
Annua prælata redeunt hyacinthina pompa: (ſcripſi:

Interp̄s ille|q̃ malꝰ ẽ latinꝰ|& peior gręcꝰ ſcribit:ut ĩ raguſinis ãnotatiõibꝰ olim
In carmine Ouidiano.αι.αι. hyacinthia pro hyacinthina.
Deinde ait:ſcripto lr̄is:nã in hiacintho flore.ai.ſyllaba gemitũ ſignificãs bis in
ſcripta uidetur:Tã&ſi qdã aliter ſentiẽtes|putãteſq; hya ſyllabas in hyacintho
flore eſſe inſcriptas manifeſte decipiãtur:& paulopoſt:folioq; legatur eodẽ:Nã
in hyacinthi foliis(ut dixi)prima ſyllaba huius nois αιασ inſcripta uidetur.
Et hya ſic q̃dẽ fere legitur:ſicq; legendũ eſſe qdã p̄cipiũt:ſed apte fallũtur:quũ
hya lr̄æ nullũ gemitũ p̄ferãt.αι.αι.uero|q̃ uox eſt apte gemitu ſignificatiua le
gẽdũ eẽ facile cõtẽderim:q̃uis oĩa: q̃ q̃dẽ mihi uidere cõtigit exẽplaria refragẽ
tur.Mox infra:Hinc aũt apte ẽt colligitur.ai.ai.legẽdũ eẽ.Hęc.n.eſt uox|qua
etiã nũ in funeribꝰ|& fletibus uti ſolemus.hyacinthia feſta ĩ honorẽ hyacinthi
Hyacinthia. pueri inſtituta.homo iſte ſimiæ qdẽ ſiľis uidetur:Nã quo ſe altius tollit.eo ma/
gis pudẽda detegit.Alios manifeſte decipi iactat in eo|in quo ipſe puerilr̄ deci
pitur. Nã ĩ hyacintho nõ ſunt.α.ι.ſed.υ.&.α.ut oĩbus græcis:atq; italogræcis

patet.υ.aũt eſſe litterã: ſiue uocẽ gemitus:& ſuſpirii nemo dubitat:Q ui huic lr̃æ:quæ ypſilon græce dicitur:latine apud eruditos eſſe nomẽ hya nõ ignorat: q̃uis uulgo.phya dicatur:hya.n.oẽs in fletib⁹:& Eiulatib⁹ p̃ dolore clamitãt in hodiernũ diem.Vetus igr̃ lectio:& uera reſtituẽda eſt:& ſeruãda hoc pacto. Ipſe ſuos gemitus foliis iſcribit:Et hya.uel hoc pacto emẽda diuerſo lr̃a: ordie: Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit:&.α.υ. — Y Hya Phya

Hæc.n.diphpthongus.α.υ.non.af.a græcis(ut qdã græculi præcipiũt)nuncu patur:ſed in ſonũ fere digãmi:Vnde uelut ſuſpiriũ effingens eſt uox dolentis: Q uæ ex duabus primis litteris inter ſe permutatis in hiacyntho inſcripta eſt. Aiacis nomen in principio.αι.habet.Idem poeta: — Loc⁹ Ouidii

Littera cõmunis mediis pueroq; uiroq;
Inſcripta eſt foliis:hæc nominis:illa querelæ.

Q uẽ locũ expõit idẽ ille iterp̃s his uerbis.In foliis ĩqt illius floris:in quẽ Aiax fuit cõuerſus lr̃a cõis eſt:& hiacynthi pueri q̃relis:& noi Aiacis.Nã in illo flore (ut i.x.quoq; dixim⁹)iſcriptę uidẽtur hę duę lr̃ę gręcę.αι.q̃ i diphtõgũ coag mentatæ:& q̃rimoniæ ſũt indices:Et i hoc noie.αιασ.priæ. Hic ãt illud quoq; apte colligitur eos magnope decipi:Q ui putãt hya in.x.eſſe legẽdũ:Eaſq; lr̃as in flore iſcriptas. Hæc nois Aiacis:illa q̃relæ:hiacynthi:q gemẽs:ac clamãs.αι. αι.extictus eſt. Q uæ uerba Delirii plena ſunt:Nã ſi uerũ eſt:q̃d docuimus:Vt uero uerius eſt.y.pſilon eſſe primã litterã:&.α.alterã i hyacinthus:in Aiax.αι. Diphtõgũ i pria ſyllaba.α.cõis eſt lr̃a i utraq; dictiõe.i.nõ eſt cõis:utpote: q̃ in αιασ eſt:nõ in prima ſyllaba hyacithus:ſicut.y.eſt i hyacinthus:nõ ãt i αιασ. hãc nr̃am ſnĩam p̃bat Seruius i Bucolicis his uerbis:Et captioſe qbus in terris dixit. hyacinthus.n.ubiq; naſcitur flos:qui natus eſt primo de hyacinthi ſan guine:poſtea de Aiacis: ſicut & Ouidius docet.Eſt autem rubrum quaſi lilium deſignãs primã hyacithi lr̃am. Et mox ĩfra:ſane multi uolũt noia regũ p̃ noie regis poſitũ:ut ſit queãdmodũ illud i Terẽtio:Nõ p̃peti meretricũ cõtumelias: Q ũ de una loq̃retur:nã flos iſte hyacithi tm̃:& nõ Aiacis nomen retinet.Præ terea q̃uo lr̃a pro duabus lr̃is:potius q̃ pro ipſa uoce accipi poſſit:doceat:forte putat ita pro duab⁹lr̃is uſurpari poſſe:ſicut pro ep̃la:in q̃ infinitæ ſunt lr̃æ:ſed pro diphthõgo accipit:ſ oñdat auctorẽ.Præterea ſi diphtõgus nõ eſt in hyacin thus:ut eſt in αιασ:Q ũo cõis eſſe poteſt:O mentem Cymeriis tenebris atrio rem:quot errores:q̃q; turpes in unius rei enarratione p̃petrauit:Litteras inſcri ptas in flore hyacintho ait a querela pueri:qui gemens:ac clamans αι.αι.Ex tinctus eſt.Immo a phœbi gemitibus poeta apertiſſime teſtatur:

Semper eris mecum:Memoriq; hærebis in ore:
Te lyra pulſa manu:Te carmina noſtra ſonabunt.
Floſq; nouus ſcripto gemitus imitabere noſtros.Et non multo poſt:
Non ſatis hoc phœbo eſt:(is.n.fuit auctor honoris)
Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit:& hya

Hyacinthia?

Flos habet inſcriptū:funeſtaq; lſa ducta eſt.i.luctuoſa uox|qua in pueri funere phœbus uſus erat hyacinthina præterea antiqui codices hñt:non hyacinthia:ni mendū ſit:de quo nō colendo:ſicut & adiectiuū nomē eſſe oñdimus:Et hyacinthina ſubſtantiuū(ut auctor eſt Hiero. cōtra Ioui.) Dicebantur quædā ſacra nocturna.Q uare ſiue legamus & hya:flos habet:ſiue & v.a.flos habet:Ita ſcripſit Ouidius:ſicut Iuuenalis:Hoc diſcunt oēs ante alpha | & iota puellæ:Non me capit Tortellium quē iſte ſequitur ſcribere|hiacynthum ſcribi a quibuſdā græcis cū aſpiratione principio|&.i.latino penultima cū.c.exili &.y.græco:ultima cū th.aſpirato. Ab aliis ſine aſpiratione principii. Sed multa bonus uir ſomniat interdum:uti & de hyacinthini quātitate. Et tamē teſtatur ex hya dictione dolentis cōponi ab his|qui aſpirationē dederunt huic dictioni:cui aſpirat is noſter. Fateturq; alios plures eius dictionis primā cum.y.græco aſpirato ſcribere:ſed eius ſcripturæ cōpoſitionē|aut deriuationem ignorare. Miror hominem|qui uſq; adeo tumidus ſuo eſt iudicio| & regia inſolentia inflatus|non intellexiſſe ſaltē ſui Tortellii uerba:qui exponit:hæc nois|illa q̄relæ:nois Aiacis:& q̄relæ Apollinis.Hæc tñ admiratio facit:ut minus admirer eius infinitos errores|Q uib⁹ aureū illud opus corrupit.Q ui.n.fieri pōt:ut abſtruſa ingenioſiſſimi poetæ ſenſa intelligat? Q ui clariſſimas iterpretatiū expōnes nō pcipit.

Loca iuriſcōſultoꝝ caſtigata Ex ep̄la ad Nicolaū Micaelem. Cap.lxxx.

Bucinum.

APud Vlpianū de legatis tertio noīe Melinū|aut Bucinū legendum eſt: ubi ait:purpuræ appellaione oīs generis purpuram contineri puto:ſed coccum nō cōtinebitur:fucinum & ſacchinum continebitur:hic locus quoq; redintegrandus eſt:& uera|& incorrupta lectio eſt|Bucinū | & ianthinū: ſiue hyacinthinum| De hyacinthino dictum eſt. De buccino Plinius libro.ix. Duo ſunt genera|Buccinū minor concha ad ſimilitudinē eius buccini|quo ſonus editur:Vnde & cauſa nomini rotūditate oris in margine inciſa.Alteꝝ purpura uocatur|caliculatim procurrente roſtro|& caliculi latere introrſus tabulato qua proferatur lingua.præterea clauatū eſt ad turbinē uſq;|aculeis in orbem ſeptenis fere:qui non ſunt bucino:ſed utriſq; orbes totidem|quot habent annos.Bucinū non niſi petris adhæret:circaq; ſcopulos legitur.In eodem|bucinum per ſe damnatur:Q uoniā fucum remittit. Pellagio admodum alligatur: nimiæq; eius nigritiæ dat auſteritatē illam:nitorēq;:qui quæritur:cocci.Ita per mixtis uiribus:Alterū altero excitatur:aut aſtringitur. Sūma medicaminū in libras. Vellerum bucino.cc.pelagio.cxi.ita fit amethiſti color eximius ille. At Tyrius pelagio primū ſatiatur immatura:uiridiq; cortina. Mox permutatur in buccino. Ibidem:Dibapha tunc dicebatur:quæ bis tincta eſſet ueluti magnifico impendio. Q ualiter nūc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur.In conchylina ueſte cætera eadem ſine buccino:præterq; ius temperaturæ. Et Paulū infra:Precia medicamento ſunt quidē pro fertilitate littorū uiliora. Non tñ uſquā pelagii libras qnquagenos nūmos excedere:& buccini centenos

Bucinum.

Pelagium.

Dibapha.

ſciant:qui iſta mercantur immenſo. Ridiculus eſt ille: qui hanc ultimam Plinii auctoritatem allegans ſcribit:buccinum ſonus buccinæ:Quod & hic buccinus dicitur.Plinius &c.O expoſitionem ex media barbarie natam:& a magno ignorantiæ magiſtro excogitatam.Qui uero ſuccinum:ut emendaret:repoſuit:mēdum pro menda ꝑmutauit.Quid.n.ſuccinū eſt niſi electrum?Martialis: Quū phaetontea formica uagatur in umbra:implicuit tenuem ſuccina gutta feram. Quid niſi gēma nigri coloris:uulgo Ambrum dicta:quāuis Marcellus de auro:& argento:Si ꝓbari poſſit ſciāt:uniōes:& hyacinthos quoſdā in aliā ſpeciem ornamenti:quod poſtea præcioſius facit additis aliis gemmis:& margaritis:cōuertiſſe.Ianthinum colorem ſatis conſtat uel ex ipſo nomine uiolaceum eē:unde ianthina ueſtis.ιον.n.uiola:& Τοανθοσ Τού ανθεοσ flos:qa uiolaceus flos. Quod Plinius lib.primo ſupra uigeſimum his uerbis declarat:Ex his uero:quę ſponte apricis:& Macris locis proueniunt:purpureæ latiore folio ſtatim ab radice carnoſa exeunt:Solæq; græco noīe ab cæteris diſcernuntur appellatæ: Ita ut ab his ianthina ueſtis:Et Martialis lib.ii.Coccina famoſæ donas:& ianthina moechæ:Vis dare:quę meruit:munera:mitte togam:Apud eundem Vlpianum de tritico:uino:& oleo legato:ubi legitur:& corrupte q̄dē:Cenomedi plane:ideſt dulciſſimum uinum continebitur.Vera lectio eſt οινομελι plane cōtinebitur. Verba illa.i.dulciſſimum uinum:adulterina ſunt:& a temerariis librariis inſerta ad eius dictionis expoſitionem:apertum eſt omnibus: Quod Τοοινομελι muſtum græcis dicitur.Dioſco.& alii quid dicant repetere ſuperuacaneum eſt. Hęc mihi in præſentia & tumultuarie collecta occurrunt.Tu qui & conſultiſſimus & eloquentiſſimus es patronus:Patrocinium noſtræ ſententiæ:Vbi laborare uidebitur:præſtabis:Et litteris aliquando interuiſes.

Succinum. | Ambrum. | Iāthin⁹ color. | Iāthina ueſtis

Loca iurecōſultoꝝ caſtigata Ex ep̄la ad Nicolaū Micaelē. Cap.lxxx.

EMaculandus eſt locus in digeſtis:titulo:Si ſeruitus uendicetur: Vbi Alphenus iureconſultus ſic inquit:Qum in domo.C.Seii locus quidā ædibus annii ita ſeruiret:ut in eo loco poſitū habere ius Seio non eſſet:Et Seius in eo ſiluam ſeuiſſet:In qua labra:& terras cucumellas poſitas haberet: Legēdum eſt ferreas:ſiue æreas cucumellas:ſiue terreas: Nam a terra non tantum terraceus:ſed & terreus deducitur mobile nomen pro eo:quod ex terra eſt. Columel.lib.i.horreum camera contectum:Cuius ſolum terreum :priuſquā cōſternatur perfoſſum.Eſt autem cucuma genus uaſis ænei ad calefaciendam aquam ſiue terracei:Indeq; cugumā(uti arbitror)tonſores hodie uulgo appellāt:Omiſſis Accurſii ineptiis:Qui ne grāmaticæ quidem elementa tenet. Aliquando cucumella ad ornamenta quædam:ad ſimilitudinem cucumæ formata trāſfertur: quę loris affigebantur.Id quod ſi uir noſtri temporis clariſſimus:quē noīare in tam friuola q̄one nefas duco uidiſſet:non cucumula: ſed cucumella deduxiſſet diminutionis forma. Neq; apud græcos tantope admiratus eēt ex eo inclinatū diminutiuū κουκουμιον.Nec itē cucuma dixiſſet ſingulare atq; adeo inuętu

Terraceus. | Terreus. | Cucuma. | Cucumella.

rarum uocabulum:ut ſi iterũ in id incidamus/ feciſſe operæ preciũ uideamur:
Cucuma nãq; paſſim in uſu repitur nõ mõ Martialis:Cucumã fecit Oracilius:
Et Petronii in Saty.frãgitur ergo Ceruix Cucumæ:igneq; cõualeſcentẽ reſtin/

Locus Martiani iurecõ.

guit:Sed & alioꝝ ſcriptoꝝ:Q ui iãpridẽ recepti ſunt.ꝑterq; alphenũ Martia/
nus digeſtis ad legẽ corneliã de Sicariis:Si claua inqt ꝑcuſſerit:aut cucuma in
rixas:q̃uis ferro ꝑcuſſerit. Et in.xi.codicis libro hæc habẽtur:Cucumellis uero
oẽm pſonis qualiũcũq; gẽmaꝝ habitũ ꝑcipimus ſummoueri.Pro uerbo cucu/
mellis male cucumiis qdã repoſuere/ſiue cucurniis/ſiue cucurnellis:Nam uarie
ſcriptũ eſt tũ in impreſſis:tũ in manuſcriptis codicibus. Cucumellis.n.diminu
tiue dictũ oñdunt uerba ãñcedẽtia:Aliis aũt gẽmis frena/& equeſtres ſellas:&
balteos ſuos priuatos exornare ꝑmittimus. Cucumellis uero omnẽ pſonis &c.
Non.n.Cucumas/ſed cucumellas frenis/ſellis/& balteis apponebãt:ſicuti hodie
non cãpanas/ſed cãpanellas(ut dici ſolet)equoꝝ ornamẽtis qdã addũt. Diuus
Ambroſius quodã in loco:Dii tui aut æreí ſunt:ex qbus cucumæ melius fiunt
ad uſus hominũ. Q uo circa qui menda carere uerba illa putat:a lraꝝ luce fa/
ceſſat. In libris digeſtoꝝ ſic legitur. Sunt quædã/quæ more ꝓuinciaꝝ coertio
nem ſolẽt admittere:ut puta in ꝓuincia Arabia ſpaciũ interdictũ crimẽ appel
lant:uerba illa:ſpaciũ interdictũ:adulterina ſunt:pro qbus unicũ uerbũ eſt in

Scopeliſmõ

antiqs/ſincæriſq; exẽplaribus ſcopeliſmon:ſiue grece:σκοπελισμον Crimẽ
appellant:Cuius rei admiſſum tale ẽ.plerią; inimicoꝝ ſolent in prædiũ inimici
σκοπελιζειν.i.lapides ponere:inditio futuros: qđ is qui eũ agrũ coluiſſet:
malo letho periturus eẽt:inſidiis coꝝ:qui ſcopulos poſuiſſent:quæ res tñ habe
bat timoris:ut nemo ad eum agrũ accedere auderet crudelitatẽ timẽs coꝝ: qui

Scopelon
Scopus
Scopulus
Andeſmata

ſcopeliſmon fecerint:hanc rẽ pſides exequi ſolẽt grauiter uſq; ad pœnã capitis:
quia & ipſa res mortẽ cõminatur.Nã ſcopelon greci locum eminẽtẽ.i.ſcopulũ
nominant:Vñ & ſcopus & diminutiue ſcopulus a ſpeculãdo dictus σκοπειν
.n.ſpeculari ẽ:unde & ſcopon legimus:locũ/in quẽ ſagittæ diriguntur: & inde
propoſitum:unde apud oratores:quo tẽdit oĩs ductus:ſcopos dicitur. Legitur
apud Paulũ titulo de auro/& argẽto legato:Sicuti mitræ/& andemata:quis.n.
corpus tegant:tñ ornamentũ/non ueſtis eſſe:& dubitatur de uerbo Andemata
non iniuria:legendum eſt.n.anadeſmata:ſic.n. a græcis dicitur: αναδεσμη
ομοιουτι διαδηματι ηὶτρα κεφαλησ. Vlpianus digeſtis de auro/&

Cucutia
Agon cracleticum

argento legato corrupte legitur:Reticula circũfuſa ſicut & mulieri poteſt eſſe
munda:non tamen ornata:legendum cucutia. Circũferuntur Modeſtini uer/
ba hæc digeſtis de pollicitationibus:Honoris gratia conſtituo agonem/& crate
ticum:& eſt menda turpior:q̃ ut exprimi debeat:tu lege agonem hieraticum:ſi
ue Eracleaticum hoc eſt ηρακλειον:ut ſit ob uenerationem ita appellatum:un
de grecus ille ſcriptor ait:τουσ γυμνικουσ αγωνασ ιερουσ ηρα
κλειουσ αγωνασ εκαλεσαν. Q uamq̃ ab heraclea heracleoticum deduci
græci quidam ſunt auctores.

Epiſtolæ primæ ad Brutum locus enodatus Ex epiſtola ad Chriſtophorum Cicerchium. Cap.lxxxii.

EPiſtolam primã ad Brutũ uidi.In qua Clodius a Cicerõe diligẽtiſſime cõmẽdatur.Et locũ notaui tibi(ut ſcribis)Scrupuloſum/ & oibusiquos cõſuluiſti.Torſit me p triduum fateor:Non.n.temere repitur inter priſcos:Q ui hiſtorias feliciore ſtilo cõdiderũt:bñficiũiqd ab Antonio accepit Clodius. Tandẽ tẽporũ ſupputatiõe ad digytũ collataicogitaui non.P.Clodiumiſed Sextum eius filium eẽiquem Cicero Bruto cõmendat. Id quod maxime locus ipſe obſcurus aperuit.Auctus inquit Antonii bñficio eſt . Eius ipſius bñficii magna pars a te ẽ.Antonius.n.impetrauit a Iulio Cæſare reſtitutionẽ Sexti Clodii exulis:Q uod tñ hic Cicero negat ſolũ Antoniũ obtinuiſſe: Magiſq; ipſum Brutũ a Cæſare id cõſecutũ.De quo in prima Philippica intellexit:qum ait:Nihil tum niſi qd' erat notũ oibus:in.C.Cæſaris cõmẽtariis reperiebatur. Num qui exules reſtituti. Vnũ aiebatipterea neminẽ.Et i.ii.At ego tuas lr̃as:& ſi iure poterã a te laceſſitusitũ nõ ꝑferã:qbus petis:ut tibi p me liceat quẽdam de exilio reducere:adiuraſq; id teiinuito me nõ eẽ facturꝫ.& reliqua.Si tibi obſcurior hæc uidetur auctoritas:iaccipe qd Antonius illis lr̃is ad Ci.ſcribit:Occupationibus eſt factũ meisi& ſubita tuaꝑfectiõe:ne tecũ corã de hac re agerẽ.Q uã ob cãm uereorine abſentia mea leuior ſit apud te.Q uod ſi bonitas tua reſpõderit iudicio meoiqd ſemp habui de teigaudebo.A Cæſare petii:Erat mihi in aĩo ẽt tum ſic uti bñficio eius:ſi tu cõceſſiſſes:Q uo magis laboro:Vt & tua uoluntate id per me facere liceat:Q d' ſi duriorẽ te eius miſeræi& afflictæ fortunæ præbesi nõ cõtẽdam ego aduerſus te.Vt ſex.Clodiũ reſtituerẽt:impetraui.Nõne apte cõſtat hũc Sextum Clodium eẽ:& hoc eſſe Antonii in eum bñficium: Q d' & Bruti magna ex pte eſſe hic affirmat Cicero:utpote qui ſua gratiai& auctoritate apud Cæſarem cã fuerit potiſſimum reſtitutionis eiuſdem Clodii in patriam.

Clodius exul fuit Sexti ꝑnomine.

Philippicæ primæ locus.

Auctor latina ẽ nõ græca dictio Ex epl'a ad Octauiũ Stephaniũ. C.lxxxiii.

DE auctore qd ſentiã uix dicere audeo:Tãta eſt ſcriptoꝝ nr̃i tpis conſpiratioiQ ui græcũ nomẽ aſſeuerãtimagna originis diſſenſione: Nã aliq ſine.c.&.t.exili ſcribẽdũ cẽſentinõnulli cum.th.aſpirato: alii item aliud & aliud græcanicũ argumẽtum in hoci& in illud effingunt.Ego auctoritatem: ſiue auctorẽ primigeniũ uocabulũ putoilatinũq; ſummoꝝ ſcriptoꝝ auctoritate Et cũ.c.ac.t.Exili ſcribẽdũ auctorẽ:ut auctoritatẽ cẽſeo ex antiqs marmoribus In quibus fere ſemp Auc.ſiue auctorisiue auctoritas cũ.c.ante.t.ſcribitur.Q uã ſcripturã &ꝓbus in notis Romanoꝝ teſtatur.Priſcianusiſi latinũ eẽtitradidiſſet ait ille.O q̃ ualidũ argumẽtũ.Ergo oĩa noĩaiuerbaiuoces uocabula q̃cũq; græca ſunt ꝑter eaiq̃ Priſcianus latina eẽ ſcribit.Eſto.At Priſcianus græcũ facit:q; nullum uerbale in or ſit apud latinos cõis gñis: Vt Seruius tradit. Q uid ſit Priſcianus græcum non facit:auctor quoq; inquit quãdo αυθεντων ſignificat cõe ẽ: qñ αυξητων auctrix facit fœmininũ:ſicut omnia uerbalia in or deſinentia:Nũ

Auctor cũ.c. &.t.ſcribẽdũ

græcum facit:qm̃ uim latinæ uocis per uerbum grȩcum exprimit? Q uid ſi la/
tinum facit? Si Priſcianus ſcribit latinũ eẽ/nulla erit amplius quæſtio:Nullā du
bitatio.Fatebitur cẽſorius uir errorẽ ſuũ/eorũq;/quos ſecutus eſt opinionẽ mini
me ſequẽdam.Audiat Priſcianum in.iii.ita ſcribẽtẽ:In or deſinẽtia latina:ſi ſint
maſculini gñis/aut fœminini/uel cõis/accipiũt is/& ꝑducta.o.faciunt genitiuũ:
ut orator oratoris:hic ſalinator huius ſalinatoris:hȩc uxor uxoris:ſoror ſororis:
hic hæc auctor auctoris:pallor palloris:ſtridor ſtridoris:Et quæ ſequntur.Hanc
ſaltem auctoritatem cum iſto uideãt/& ſeipſos caſtigẽt:qui omnia græcis attri/
buũt:oĩa latinis adimũt:Ne dum nimis græciſſari affectant:grȩcari forte uideã
tur.Adde ſeruii ſnĩa deriuationẽ latinã huic noĩ attribuẽtẽ:atq; huic noſtræ ſen
tentiæ nõ ſubſcribentẽ modo/ſed ẽt omnẽ dubietatẽ penitus tollẽtem. Nomina
inquit in tor deſinentia fœminina ex ſe faciunt/quæ in trix terminantur:Si ta/
men a uerbo ueniãt/ut ab eo/quod eſt lego lector/ & lectrix facit: doceo doctor:
doctrix.Si aũt a uerbo nõ uenerint cõmunia ſunt:Nã ſimiliter & maſculina/&
fœminina in tor exeũt.Hic & hæc ſenator/hic & hȩc balneator.Licet Petronius
uſurpauerit/balneatricẽ dicẽs.Tale eſt hic & hȩc auctor:ſed tunc qum ab aucto
ritate deſcendit:ut hoc loco.Q um aũt ab eo uenit/ Q uod ẽ augeo/& auctor &
auctrix facit:ut ſi dicas/Auctor diuitiarum/& auctrix patrimonii: hȩc in illud:
auctor ego audendi.In.xi.commentario:inter latina nomina cõmemorat:decor
decoris facit/ſicut auctor auctoris inqt:decus decoris/ſicut pecus pecoris.

Balneator
Balneatrix.

Paſſionis uocabulum latinum eſſe/& antiquum Ex epiſtola ad Hieronymũ
Schilinum. Cap.lxxxiiii.

PAſſionis uocabulũ:ut ſcribis Schiline: qui mihi nõ Hieronymus tm̃ es:
ſed Hippocrates pro morbo aĩ/uel corporis/non barbarũ/ſed latinũ / nõ
primum ab Aurelio Auguſtino prolatum/neq; ſolum eccleſiaſticis uſur
patum :ſed a præſtantioribus/& antiquioribus ſcriptoribus prolatũ aſſero. Pli
nius in.xx.ſemen tumentẽ aluũ:& ſuffocatiões mulierum/doloreſq; in uino po
tum lenit/in tantum:ut uuluas corrigat:Illitum quoq; paſſionibus uẽtri earum
prodeſt.At non Cicero/non ante Plinium quiſq̃ id uocabulum uſurpat: Ego ue
ro apud Ciceronem legi in Tuſculanis q̃õnibus:Eorum enim hæ paſſiones ſũt.
Q ui euentus humanos ſuperiores:q̃ ſuos aĩos eſſe ducũt.Sed unus eſt locus &
iecirco corruptus.Eſt argumentum futile:plerũq; etenim auctores ſemel tãtum
aliquibus uocibus uti ſolent.Illud magis obſtat:qđ ipẽ in.iiii.ita ſcribit:Hæc.n.
fere ſunt eiuſmodi/quȩ græci pathe appellant.Ego poteram morbos:Et id uer/
bum eſſet e uerbo.Sed in conſuetudinem nr̃am nõ caderet.Nam miſereri/inui/
dere/geſtire/lȩtari.Hæc oĩa morbos grȩci appellãt:motus aĩ rõni nõ obtempan
tes.Nos autẽ hos eoſdem motus cõcitati Animi recte(ut opinor)perturbatiões
dixerimus:morbos autẽ non ſatis uſitate:niſi quid aliud tibi uidetur.Donemus
& hoc qm̃ ipſe profeſſus eſt/perturbationis:quo ut optimo ſemper utitur/ uoca/
bulum.Reſtat igitur Auguſtinum auctorem uocabuli.Inepte colligitur : Nam

Semel aucto
res interdum
quibuſdã uo
cibus utũtur
Pathos
Morbi
Perturbatões

q̄uis Auguſtinus motus ai/quos greci pathe dicunt/perturbationes/affectiones: Affectiones
uel affectus:ſed expreſſius paſſiones uocari tradat/non tñ ipſe primus protulit. Affectus
Nempe(ut Hieronymũ & aliqs eius ætatis hoies diſſimulem)Macrobius ſcri/
ptor merito ꝓbatus paſſionē paſſim uſurpat.Ex multis unum aut alterũ exem/
plum adducere ſatis ſit.Hæc ſunt quaternaꝝ quattuor genera uirtutũ:quæ præ
ter cætera maximã in paſſionibus hñt differentiã ſui:Paſſiones aũt(ut ſcimus) Paſſiones.
uocantur:q̄ hoies metuũt:Cupiuntq̄/dolent/ gaudentq̄.Itemq̄:irritetur laqueo
paſſionis:quia ſpes ſicut timor paſſio eſt.Seruius quē Macrobius ſuſpicit i. vi.
Nam paſſio æternitatē reſoluit.Et paulopoſt:q̄d ſine paſſione nō fit:& animus:
in quo eſt paſſio/meretur reuerti.Ibidem Varronē ēt ꝓtuliſſe hãc uocē teſtatur:
qum ait:Ex corporum cõiunctiõe & ai hebetudine.Varro & oēs philoſophi di/
cunt quattuor eſſe paſſiones.In uerſum illũ:neq̄ ille aut doluit miſerans inopē:
aut inuidit habēti.Ci.in tuſculanarum.v.lib.hoc tractat dicēs: in quē cadit una
mentis ꝑturbatio:poſſe eũ oēs cadere:ſicut pōt oi uirtute pollere cui uirtus una
contigerit:unde nũc Virgi.uoluit dare ruſtico miſericordiã:ne ei daret ēt cæte/
ras animi paſſiões:quas nouimus/& a bonis & a malis uenire reb⁹. A bonis opi
natis duas:unam pn̄tis tēporis:ut gaudium/unam futuri/ ut ſpem . A malis ſilr
duas:unam præſentis:ut dolorem:Et unam futuri/ut metum:Quas paſſiões eē
animi non dubium eſt:& quæ ſequuntur.Apuleius paſſim paſſionem ꝓtulit au
ctor non contemptus.Et in.x.nois aũt ſignificatio ſimilitudinē hēt/ nō paſſionē
Scio & apud alios me obſeruaſſe multis in locis:quæ mihi tumultuarie rñdenti
non ſuccurrunt.Opinionem tuam & iudicium expecto.

Locus Iuuenalis & elegantia:huius ſermonis præfari honorem:Item ſudor
aquæ quid ſit Ex epiſtola ad georgium Nigrum. Cap.lxxxv.

DYrrachinienſe(ſic enim appellas)monumētũ legi his notis litteraꝝ.D.
ſeptimia fœlicis in memoriã Fabii Marci cõiugis dulciſſ. Animæ ino
centiſſ.ſepulcrũ:& aquæ ſudorē.P.Quid ſit ſudor aquæ ambigis. Et
merito:Eſt enim res abdita/& pauciſſimis ueterum memorata:recētiorum nemi Sudor aquæ
ni.Seneca unus(quod ſciã)in.iii.naturalium q̄onum libro uerbũ hoc declarat. quid ſit.
Sæpe inq̄t colligitur roris mō tenuis/& diſperſus liquor/qui ex multis in unum
locum cõfluit:Sudorē aquæ leges uocãt:q̄a guttæ q̄dam uel preſſura loci elidũ
tur:uel æſtu euocãtur.hęc ille.De loco Iuuenalis:licet multa afferat:multaq̄ af/
feret eruditiſſimus noſtrę tēpeſtatis uir opinionē nouiſſimam q̄dem abſurdiſſi/
mamq̄ excogitauit.Nã ſi pityſma abſurdum eſt:Pityliſma abſurdius.uera ſaty
rici lectio eſt:Pedemate:Atq̄ ut gratiam referam ei:per quem ꝓfeci:Ingenue fa Calphurnius
teor:me puerũ a Calphurnio Summi iudicii doctore hãc caſtigationē excepiſ/ ſummi iudi/
ſe:Quam in dies magis atq̄ magis ꝓbo & admiror . Intelligitur nãq̄ ex oium cii doctor.
fere ſcriptorũ ſnia ſaltatio lacedęmonia:Cui conuenit πηδημα:unde fit latine
pedemate.i.ſaltu.Non eſt igitur:cur huc non accedas.Amicus ē tibi:magis ami
ca ueritas.Eſt eruditiſſimus hō.cõfeſſum eſt.ſolus eſt atticus ex oib⁹:qui uiuũt.

hoc græcis relinquo iudicium.unus eſt latinus:& in cuius ſcriptis nulla penitus labecula reperiatur.Id haudquaq̄ facile cõceſſerim:Nã ut omittam cæteros Hieronymi Donati Sabellici:& ipſius Calphurnii ſtilũ nemo eſt : qui tui Varronis affectationi nõ anteponat. Multa poſſem afferre:teq; ad confeſſionem:& pœnitentiam compellerẽ.Sed qm̃ mirũ in modũ & ipſa illũ & amo & obſeruo: unũ proferam iudicium ex hoc ipſo capite citatũ.Nos e tribus his inquit opinionibus honorẽ præfari auctoꝝ nullam plane ꝓbamus.non recte intelligit pace tua dictum ſit:Q uæ ſit huius ſermonis ſignificatio:& elegãtia. Non.n.præfari honorem dicitur de uiris aut rebus honeſtis:Sed de turpibꝰ: fœdis:& quæ ſine ueniæ præmunitione non niſi inhoneſte ſpurceq; enũciari poſſunt. At hoc ſcriptores cæteri & plæriq; claſſici aut eo ſuperiores aut pares in hac ſignificatõe uſurparũt:princeps ſine præfatione honoris mihi nũq̄ nominande:& eiuſmodi locutiones ad reges:ad parentes:ad clariſſimos uiros ſcribentes formãt. Q uicũq; id faciunt in eadem ſunt damnatiõe:Nuſq̄.n.præfari honorem: aut pręfatio honoris apud latinæ linguæ antiſtites:latinoſq; auctores reperire poteris de re hõeſta aut uerbis:quę honeſtatẽ cõtineant.Q uintilianus ſenior in milite Mariano: ut in medio belli cimbrici ſtrepitu ante ſigna (tuus honor ſit habitus ſanctiſſimis auribus)iuberet proſtrare gladio cinctum:& uim turpiſſimam:ac nefariam tentaret inferre: ne quid aliud dicã fortiori.L.Apuleius in ſecunda oratione:in hac etiam ætate:qua nunc eſt qui iſtum deperdiunt:multi ſunt(honor auribus præfandus ẽ)domus eiꝰ tota lenonia:tota familia cõtaminata:ipſe ꝓpudioſus:uxor lupa:filii ſimiles prorſus:diebus ac noctibus ludibrio iuuentutis:ianua calcibus ꝓpulſata:Feneſtræ cantibus circũſcriptę:tricliniũ comeſſatoribus inquietũ/cubiculũ adulteriis peruium:Neq;.n.ulli ad introeũdũ metus eſt:niſi q̄ pciũ marito nõ attulit:ita ei lecti ſui cõtumelia uectigalis eſt.olim ſolers ſuo: nũc cõiugis corpe uulgo meret:cũ ipſo pleriq;(nec mẽtior)cũ ipſo inq̄ de uxoris noctibus paciſcuntur:& reliqua.Seneca in.ii.cõtrouerſiaꝝ honorẽ habitũ auriũ maieſtatiſq; uelim ueſtræ:q; neceſſe ẽ in hac cã noiare lupanar:lenonẽ:meretritios q̄ſtus & Plinius.hæc ſunt quæ rettuliſſe fas:ac pleraq; ex his:nõ niſi honore dicto.Reliqua deteſtabilia:& infanda:ut feſtinet oro ab hoie fugere. Fabius in.viii. ora: inſti.uolumine ſiue iunctura deformiter ſonat:ut ſi cum hoībus notis loq nos dicimus:niſi hoc ipm hoibus medium ſit:in pręfanda uidemus incidere:qa ultima prioris ſyllabæ littera:q̄ exprimi:niſi libris coeũtibus nõ põt:aut interſiſtere nos indecẽtiſſime cogit:aut nõ cõtinuata cum inſequẽte in natura eius corrũpitur. Cicero loquẽs de uoluptate in.ii.de finibus bo.& ma. Eã aũt iquit ita pſequitur Q uæ palato pcipiatur:q̄ auribus.cætera addit:q̄ ſi appelles: honos pfandus ſit. Idẽ in quadã epiſtola ad Petũ poſt cõmemorationẽ plurimaꝝ reꝝ obſcenaꝝ in gtnã hęc ergo obſcæna ſunt:nos aũt ridicula:ſi dicimꝰ:ille ptem ſtrãgulauit honorẽ nõ pfantur.Et in calce eiuſdẽ eplæ.Itaq; tectis uerbis ea ad te ſcripſi:Q uę apertiſſime agunt Stoici.Sed illi etiã crepitus aiunt ęque liberos ac ructus eſſe

oportere.honorem igitur.De reſtauro/quod in lapide ad templum diuæ Mariæ
legitur nihil mirum uideri debet:quãdo eadem ſit huic uerbo origo: quod & in
ſtauro.compoſitum.ſ.utrũq; eſt a ſtauro/quod ſimplex non reperitur: uti & alia
quæ priſci notarunt grãmatici.At docti uiri in uſu negant eſſe ſcriptorũ reſtau
ro:aut uſpiam inueniri.non ego q̃uis in doctus:aut ſi licet ſemidoctus in his ui/
dear.uideor enim legiſſe apud Hieronymum:ni memoria fallit: templi reſtaura
tionem:apud Lactantiũ/quem ille ut alterum Ciceronẽ ſuſpicit : puto in lib.de
diuino premio hæc legiſſe:uerum ille qum deleuerit iuſticiã iudiciũq; maximũ
fecerit:ac iuſtos qui a principio fuerũt/ad uitã reſtaurauerit:mille annis inter ho
mines uerſabitur.Triphonius iureconſultus:nec ſi poſtea alienauero eũ quẽ an
te litem conteſtatam emeram furti actio reſtaurabitur ſcio me & apud alios le/
giſſe:quorum exempla non in præſentia occurrũt.Sed Iuſtini ſcribit locus: ſiue
trogi hiſtorici clariſſimi : cuius uerba hæc ſunt in.ii.ut ex oĩ fide librorum non
modo hactenus impreſſoꝝ:ſed & manuſcriptorum cõſtat:interea & Darius qũ
fidem reſtauraret in ipſo apparatu decidit.non utar hoc uerbo: ſed utentes pro
babo.Sentiant Laurentiani quidquid uelint.

In & con ſequente etiam conſonante non ſemp producuntur in compoſitiõe
Ex epiſtola ad Bernardinum Laurinum. Cap.lxxxvi.

QVod ſcripſerim in & con præpões in compoſitiõe/ nobis enuncianti
bus ſequẽte et non liquida cõſonante non ſemp ꝓduci/multi admira
ti ſunt:Nam qũo in compoſitione non ſemp ꝓducuntur/aiunt:ſi nul/
lus neſcit/duabus conſonantibus non liquidis uocalem ſemp produci.his tu no
mine meo reſpondebis:aliud eſſe ſyllabam produci temporum quantitate/aliud In/ & con in
pronnnciationis obſeruatione.Nam ſi enuncies:indoctus/uoce breuis prima lr̃a compoſitiõe.
indicatur/q̃uis poſitione producatur:Inſanus uero producta:Si contero corripi
tur:conſulo producitur.Hoc eſt quod Diomedes innuit his uerbis:Ex quib[9] in:
& con præpoſitiões:ſi ita compoſitæ fuerint:ut eas ſtatim.s.&.f. littera ſequatur In/& con in
plerũq; ꝓducuntur:ut inſula/infula/conſilium/confeſſio.Iiſdem uerbis ad litterã compoſitiõe.
hoc idem Donatus in libello de octo partibus oratiõis ſcribit:ut alter eorum ab
altero non mutuatus/ſed furatus uideatur:Quem ſergius eleganter exponit: Il
lud inquit uehementiſſime obſeruare debemus: ut con & in quotienſcũq; habẽt
poſt ſe.s.&.f.litteram/uideamus quemadmodum ꝓnunciantur:plerũq; enim nõ
obſeruantes barbariſmos incurrimus:Nam qum ipſorum natura breuis ſit/tñ ſi Diomedis lo
ſequantur ſupradictæ litteræ/plerũq; in longitudinem tranſit : ut qum dicimus cus.
confiteor corrupte legitur(quo fit)confeſſio:Item conſilium couſulit.His enim
locis pronunciandæ ſunt:ut longæ.Similiter inſula/infula:quod magis aurium
iudicio/q̃ artis ratione colligimus.Hoc eſt/quod probus ſentit:dicens:con/ & in
prepoſitiones loquelares/per compoſitionem loquelis inhærentes/ unius naturæ
eſſe:Et ſi in.f.uel.s.litteras ceciderint:naturaliter produci:At ſi a ceteris conſonã
tibus excipiantur:compoſitione longa fieri:Rurſus Diomedes: con quoq; præ/

poſitio complexa .ſ.uel.f.ſubiunctas litteras:productiua.o.pronunciatur.ſ.ut cõ ſero|confido|confeſtim|confertus:Eodem modo.s.ut conſulo|conſcendo|conſo/ no|conſiſto|conſul|& uerſa uice eadem aliis litteris præpoſita corripitur. Vt con cio|conduco|continuo|conuoco|conuerto|comprehendo|congrego.Nonne aper tiſſime his auctoritatibus conſtat|quod dixi? Craſſis qdem auribus hæc canere oportet|non acutis|non eruditis. Hoc eſt quod ſentit Honoratus grammaticus in primo cõmentario:qum ait:conſtitit:con ſecundum naturam breuis eſt ſem/ per|excepto qum.ſ.uel.f.ſequitur: Tunc enim tantum producitur : ſicut in ſyl/ laba inſula|infula.Hoc ante omnes docuit.Mar.Tullius latini parens ſermonis in oratore. Quid uero|inquit hoc elegantius:quod nõ fit natura:ſed quodam in ſtituto.Indoctus dicimus breui prima littera|inſanus ꝓducta|inhumanus bre/ ui|infœlix longa.Et ne multis|quibus in uerbis hæ primæ litteræ ſunt:quæ in ſa piente|quæq; fœlice producte dicitur|in cæteris omnibus breuiter:itemq; com/ poſuit|conſueuit|concrepuit|confecit|conſule:ueritatem reprehendent | refer ad auris:ueritatẽ probabunt.A.Gellius.Multis in locis:quæ breuitatis gratia omit to|de huiuſmodi pronunciandi ratione multa præcipit:quæ ſi quis non comme minit|uideat in qnarto uolumine caput ſextum:ſeptimumq; & ſeptimumdeci/ mum:Et in libro ſeptimo.caput.vii.& alibi alia.Illud minime prætereo|q; idem auctor libro.ii. Allegat anteſcriptam Tullii auctoritatẽ| & pleraq; addit ad hãc rem ſumme facientia capite ſeptimodecimo:quod ita incipit. Obſeruate curio/ ſeq; animaduertit.M.Tullius in|& con præpoſitiones|uerbis aut uocalibus præ poſitas tunc produci|atq; protendi:qum litteræ ſequerentur:quæ primæ ſunt in ſapiente|atq; felice:in aliis autem omnibus correpte pronunciari: Poſt uerba Ci ceronis Et manifeſtam rationem ſuauitatis earum uocum| de quibus eſt locu/ tus:quam ipſe Gellius teſtatur|hæc ſequuntur. Sed quid dicemus de præpoſitio/ ne pro? Quæ qum produci:& corripi ſoleat:obſeruationem hanc tamen.Mar. Tullii aſpernata eſt.Non enim ſemper producitur:qum ſequitur ea littera|quæ prima eſt in uerbo felix:quam Cicero hanc habere uim ſignificat: ut propter eã rem in|& con præpoſitiones producantur.Nam proficiſci|& profundere|& pro fugere|& profanum|& profectum correpte dicimus:Proferre autem & profliga re: & proficere producte . Cur igitur ea littera|quam Cicero productionis cau/ ſam facere obſeruauit:non in omnibus conſimilibus eandem uim| aut rationis: aut ſuauitatis tenet? Sed aliam uocem produci facit|aliam corripi . Neq; uero con particula tum ſolum producitur : qum ea littera : de qua Cicero dicit inſe/ quitur.Nam & Cato:& Saluſtius fœnoribus inquiunt coopertus eſt . Præterea colligatus:& connexus producte dicuntur.Sed tamẽ uideri poteſt in his:Quæ poſui ob eam cauſam particula hæc produci:quoniam eliditur. Ex ea enim lit/ tera . Nam detrimentum litteræ productione ſyllabæ compenſatur . Quod etiam in eo ſeruatur: quod eſt cogo. Neque repugnat : q coegi correpte dici/

Indoct⁹ breui prima inſanus producta &c.

Pro nõ ſemp ꝓducitur ſequente.F.

Gellius defenditur.

mus:non enim ſalua Synæreſi : ideſt coagmentatione dicitur a uerbo: Q uod
eſt cogo . Contra Gellium non facit quod quidam adducunt quod profectus:
& profecturus etiam producantur: ut apud Iuuenalem:Profectura domo ſicu
la non mitior aula: Nam(ut præfati ſumus)non de ſyllabę quantitate/ ſed de
enunciationis ſuauitate loquitur.

Gloſſas an recte pro expoſitionibus hodie dicunt Ex epiſtola ad Bartholo/
meum Sfondratum. Cap.lxxxvii.

G Loſas pro expoſitionibus locorum/ & ſenſuum obſcuriorum recte qui
dem recentiores dicere puto:Nam Fabius Q uintilianus alterum la/
tinæ linguæ lumen ait:Protinus enim poteſt interpretationem linguæ
ſecretioris/dum aliud agitur/ ediſcere:ubi aperte interpretatur linguæ ſecretio/
ris expoſitiones gloſſas eſſe.Et ubi de orthographia agit gloſſemata uoces mi/ Gloſſemata.
nus uſitatas exponit.i.Q uæ indigent enarratione . Non me fugit quendam
muſicæ omnis ignarum damnare iureconſultos. Sed uiderit : ſi apud græcos
gloſſa inter plura ſignificata dicitur interpretatio linguæ ſecretioris:cur apud
latinos etiam non dicetur expoſitio abditarum ſententiarum/ & uocum minus
uſitatarum/ quos pueris proponendas ait Fabius. Gloſſas autem/ & gloſſaria
& gloſſemata pro interpretationibus inde dictas eruditi putant:quod uice lin
guæ fungantur.Cato:ut notat.A.G. Lib.xviii.cap.vii. Gloſſaria a gloſſa pro/ Gloſſula.
tulit:uos inquit philoſophi mera eſtis (ut.M. Cato ait) mortuaria gloſſaria.
Papyrianus auctor non ſpernendus de gloſſa dubii ſermonis ſcripſit. Varro
diminutiuum gloſſula a gloſſa protulit: quod & Diomedes repetit. Enarratio
inquit eſt obſcurorum ſenſuum/quęſtionumue explanatio:uel exquiſitis gloſ/
ſulis exoluimus.i.arcanorum/& difficilium expoſitionibus/ quæ ſunt quaſi lin
guæ declarantes auctoris mentem/quã more poetico fingunt.Hoc innuit Pol/
lux auctor inter græcos minime malus: qum gloſſam etiam eſſe ſcribit linguã
poeticam.i.fictam/aut fictitiam:quod in enarrandis auctoribus/ Senſum/& in
tellectum eorum fingant interpretes. Q uod autem Lurchinabundus non ſit
legendum apud Fabium in.i.non tam ea moueor ratione:ꝙ a lurco lurcabun
dus deducendum ſit:Q uam ꝙ ſi lurcinabundus nullius litteræ ademptione le
gendum ſit:aſpiratio illa conſiſtere nequit:Q uãdo & lurcare:quod eſt cibum
cum auiditate nimia ſumere/& lurcones/qui ſunt bonorum ſuorum conſum/
ptores gulæ dediti/Citra aſpirationem ſcribuntur. Icciroo lurcinabundus:aut
potius lurcabundus legendum reor nulla aſpiratione : ut ſit ex ea figura qua
dicimus lætabundus/ errabundus/ & ſimilia:De quorum ſignificatione in ſyl/
uarum annotationibus ſcripſimus. Q uod lurco careat aſpiratione Mo. Illud
teſtatur / Neuio lurconi Lurcones.F.P.Q uo die Bos celeſtibus Cor. inſignis
dirum intrauit thalamum .V.H.D.V. ſemper : Ni alterum malit . In eo in/
uenies libello / quem ex Cremona Rhaguſium attuliſti. Imponere manum

dicimus de abſoluto opere & ultima lima caſtigato. Tranſlationē Seruius a pictoribus factam uoluit: Quē in Virgilianis annotationibus cōputauimus.

De Priapeii carminis auctore: Ex epiſtola ad Danielem Renerium Senatorem Venetum. Cap. lxxxviii.

Qum ad Hieronymū Donatum: quē principem huius aetatis duco: qum ad te: cui in graecis litteris latino homini ſecundū ab eo locum impendo: ſcribo: ſemper de litteris garrio nō nihil. ne tabellarius iſte uacuus: hoc eſt ſine meis litteris accederet: negotium implicatū: breuiter ad te dare cōſtitui explicandū. Tu tuo more: hoc eſt trutina ingenua & erudita ſententiam tuam in reſcribēdo aperies. Priapeii carminis auctorē Virgilium maronem negant non ſpernendi ſcriptores: quorum aliqui Ouidii Naſonis malunt affirmare ex operis laſciuia. Policianus noſter addit auctoritatē: ſi recte memini: Senecae: praeterquā quod parthenias Virgilii cognomen huic ſententiae fauet. Verba Senecae ſunt haec in fine ſecundae controuerſiae li. ii. Audiebat illum ſecurus non tantū diſſertiſſimus homo: ſed uetuſtiſſimus: qui nullius unquā impunitam ſtultitiam tranſire paſſus eſt: ſtatim Ouidianum illud: dum timet alterius uulnus inepta loci. Qui uerſus Eſt ī Priapeiae ut uulgo dicūt epigrāmate: cuius initium eſt: Obſcure poteram tibi dicere da mihi: quod tu. Non deſunt qui nec Virgilium: nec Naſonem: nec quenquā alium unum obſcoeni carminis auctorem agnoſcunt: contendētes uarios poetas luſiſſe epigrāmata illa laſciua priapo hortorum deo in gratiam mecoenatis. Cuius horti celeberrimi fuerunt. Indeque in unum ueluti corpus congeſta: a dei tutela nomen habuiſſe. Argumētum ſumere uidentur ex illis uerſiculis: obſcoenas rigido deo tabellas ducēs ex elephantidos libellis dat donum lalage. Sunt qui memoriae uitiū Senecae obiiciunt: quo & clariſſimi latinae linguae principes interdum laborare depraehendunt: quo lapſu in. iiii. quaeſtionum naturalium Ouidio aſcribit uerſum maronianum: qui eſt in. ii. geor. Et iam maturis metuendis Iuppiter uuis. Adhuc nō pauci facilem librariorū: a quibus Seneca paſſim foedatus eſt: lapſum allegat: ut minime mirum ſit: ſi pro Maronianum Ouidianum: repoſuerint. qum praeſertim Fabius teſtetur Senecā ab inquiſitoribus deceptum. Quid in hac ambiguitate dicendum? Certe Virgilii omnino eſſe. Et tamen uide: quā liberaliter: & breuiter agam. Quod addam Policiano concedā: condonabo: pro confeſſo ponam: quā ille ambigue adducit ſic habere auctoritatem alteram. Nempe Martianus Capella uir in orbe doctrinarum nō contēnendus ſcribit peligni de caetero iuuenis uerſiculo reſipiſce. Et in tragicū corrigaris: Ride ſi ſapis o puella ride. Quāuis in priapeio ſit carmine: Inſulſiſſima qd puella rides: Nō: Ride ſi ſapis o puella ride. In Martiano ſi cōcedo legi: Peligni de caetero iuuenis: & reliq. Nōne priapeii carmis ē uerſus hic? nōne apte patet & Annei: & Capellae auctoritate nō Virgiliū: Sed Ouidiū opus illud turpiſſimū cōpoſuiſſe? minime: Nā in. ii. Martialis pceptū Naſonis in arte (qd acutiſſimus interpres Domitius puidit)

Priapeia ouidii.

Priapeia eſt multorum auctorum.

Senecae uitiū memoriae datur.

Priapeia eſt uirgilii nō alterius.

puellas riſu nōnunq̄ conciliari:Et (ut eruditorū pleriq; aſſerunt)emendati codices habent Benigni non peligni:quod epitheton Virgilio maxime conuenit. Cæterum in priapeio carmine nuſquā eſt:Ride ſi ſapis o puella ride.Neq; obſtat Virgiliani cognominis a uerecūdia oris argumentū: Nihil enim prohibet (ut refert Plinius) ſanctiſſimos uiros talia ſcriptitaſſe. Accedit quod & titulus operis per tot ſæcula receptus Virgilii eſſe arguit:& Seruius: & Donatus interpretes Virgiliani: quibus eo maior debet in hoc haberi fides:quo ſtudioſius ipſius poetæ opera examinarunt:& interpretationē:ac ſtilum eius perpendere ſtuduerūt ex profeſſo: Q ui quidē ſtilus meo quidē iudicio tam eſt Ouidiano diſſimilis: q̄ Ouidianus Maroniano:nihil exuberātiæ in ſe cōtinet:nedū redundantiæ:Grauis eſt:Maturus:abſolutus in ſuo genere:& Virgilianæ maieſtati maxime conueniēs. Diomedis quoq; antiqua exēplaria teſtantur: Virgilium in prælusionibus ſuis carmine uſum priapo.Addo Plinii oratoris auctoritatē:qui Ariſtoni ſcribēs:inter alios ſanctos uiros:qui præluſerūt laſciua carmina Virgiliū cōmemorat:& præcipue ſibi numerandū cenſet. Si priapeium carmē tollis de familia Maronis:Q uæ erūt laſciua eius carmina? At Ouidius ſcripſit epigrāmata.Q uis negat? Sed ſi cum aliis eius operibus deplorata ſunt puerile eſt illi priapeiū opus aſcribere unius uerſiculi coniectura: Q ui uerſiculus in ipſo eodē opere minime reperitur.Vnū aduerſatur cōtra Plinii auctoritatem:q; laſciuū fortaſſe intellexit carmen ſecundæ æglogæ:uti & Apuleius in prima oratione.Sed ſatis ad uirum utriuſq; linguæ peritiſſimum.

Priapeia Virgilii eſt nō alterius.

Loc[9] Fabii caſtigat[9] & expoſit[9] Ex ep̄la ad Marcū Beatianū.Cap.lxxxix.

NOn me capit Marce:qui inter Venetæ.R.P.ſcribas diſertiſſimus es:te non diſcendi:ſed tantandi gratia percontari:quę tibi notiora ſunt: quā cuiuis etiā profeſſoꝝ noſtræ ætatis. Verūtamen:ne tibi moroſus uidear:paucis meā ſententiā aperiam:te obteſtans:uti & tuā ipſe mihi uiciſſim per litteras intimes.De metonimia:ſiue hypallage in Fabio hæc legūtur:Eſt ēt huic tropo quædā cū ſynecdoche uicinia:Nam qum dico uultus hominis pro uultu:Dico pluraliter:quod ſingulare eſt.Q uod ſingulare eſt:pluraliter:ſed nō id ago:ut unū ex multis intelligatur:Nam id eſt manifeſtum:ſed nomen immuto.Et cætera. Verba illa:quod ſingulare eſt pluraliter:ſuperuacanea eſſe & frigida infantes uidere poſſunt.Q uid enim eſt aliud dico pluraliter quod ſingulare eſt:q; Q uod ſingulare eſt pluraliter. Proinde expugnanda cenſeo:atq; ita legendum:nam qum dico uultus hominis pro uultu:dico pluraliter:quod ſingulare eſt. Sed non id ago:ut unum ex multis intelligatur:Nam id eſt manifeſtum:ſed nomen immuto.Vt ſit ſenſus:metonimiæ eſſe quandam ſimilitudinem cum ſynecdoche:quæ eſt ſignificatio pleni intellectus capax:qum plus:minuſue pnunciat:utpote quæ partē pro toto ponit:ut in hoc uultus hois pro homine:quo ſermone non tā ſignificare uolumus:quod oībus notū eſt:uel prima elemēta tenentibus:unū ex multis intelligendū per ipſam eandē figuram:

Metonimia: Hypallage.

quã nomẽ ĩmutare/& ab eo parũper deflectere:Q uã ſententiã mox aperte de/
clarat hoc exẽplo:ut:qum aurata tecta aurea:puſillum ab eo diſcedo:qa nõ eſt
Aureum. Auratum. parsſut auratura.Aureũ quidẽ dicitur:quod totũ ex auro eſt:Auratũ quod in
ſupficie habet aurũ:quã proprietatẽ.M.Tullius in ultimo de or. expreſſit:ubi
de gorgia loqtur: Cui tantus eſt inqt honos habitus a græcia:ſoli/ ut ex oĩbus:
Delphis/non inaurata ſtatua:ſed aurea ſtatueretur. Vſurpãtur tamen:ut & Fa
bius innuit:& non tantũ aureũ pro aurato/ Vt apud uatẽ maximũ:Pendent ly
chni laquearibus aureis: ſed & auratum pro aureo ponitur:ut in Suetonii Ne
rone:Piſcatus eſt rete aurato/purpura coccoq; funibus nexis.

Cõiunx/an coiux dicẽdũ ex epl'a ad Petrum Ia.Saldinũ. Cap.lxxxx.

VAriæ antiqui ſenſiſſe mihi uidẽtur:fuit.n.qñ coiux citra.n.in utraq; ſyl
laba ſcribebatur:& qñ cũ unico.n.cõiux in priore ſyllaba.Extat epigrã
ma/quod & a ſummis nr̃i ſæculi ſcriptorib⁹ allegatur/his lr̃is/& uerbis:
Diis manibus aelius Antiochus hidi benemerenti/Q uæ uixit annos.li.menſes
nouẽ.Lucius ſeptimus ſaturninus cõiugi cariſſimæ:ubi dictio coiugi ſine litte
ra.n.apparet.Ipſe dyrrhachii uidi monumẽtum:in quo coiugis ſĩ'r citra.N.
ſcriptũ eſt:ſeptimia.ↄ.feliciſſ.in memoriã Fabii marci coiugis dulcis. Animæ
ĩnocentiſſ.ſepulcrũ/& aquæ ſudorẽ poſuit. Vbi annotaui etiã ſepulcrum citra
aſpirationem pro nr̃a in Seruiũ ſententia.Scodræ in ruinis ad radices montis
Pignera a pignus. ſaxum quãuis non integrũ uidi his dictionibus: coniux & pignera kariſſima.
ubi nota pignera dictũ a pignus:quod & Priſcianus tradit/dicẽs.Et pignus pi
gnoris & pigneris uñ pignero as. Luc.in.ii.pignora nulla domus/nulli coiere
ꝓpinq.Iuuenalis in.iii.milia fœnus pigneribus poſitis.Phocas grãmaticus ait:
Fœminini monoſyllaba lux/nux/crux:qdã cõis generis hac ſyllaba finitũ aſſe/
runt hic & hæc cõiux:qui noĩatiuũ ſine.n.littera ꝓferri uolunt:qa in genitiuo:
& aliis caſibus eadẽ lr̃a nõ ſeruatur. Priſcianus in libello de accidẽtibus:idẽ te
ſtatur:Excipitur inquit cõiunx.gis.quod qdã in noĩatiuo ſine.n.ſcribi uolunt:
quod in obliqs caſibus amittit:ne uerbũ putetur. Idem tñ ubi tractat de termĩ
nationibus noĩatiui tertiæ declinatiõis cõtrarium ſentit his uerbis:In unx unũ
cõe hic & hæc cõiunx huius coniugis.In regulis aũt noĩatiui/& genitiui docet
in.x.deſinẽtia:ſi ſint a uerbis in go deſinẽtibus/ablata.x.& addita gis facere ge
nitiuũ:ut grego grex/remigo remex/ lego lex/rego rex. Cõiungo cõiunx cõiu/
gis:qui ẽt inqt in genitiuo differẽtiæ cã.n.amittit:ne ſi cõiugis dicamus uerbũ
putetur. Alibi:in.nx.&.rx.cõiũgo cõiũx/arceo arx.fortaſſe a cõiugo cõiux illi
dixerẽt:ut poſteriores a cõiũgo cõiũx. Eſt.n.cõiugare ſimul iungere:& uelut iu
go religare:uñ & ad maritale iugũ trãſfertur.hor.Diua ꝓducas ſobolẽ patrũq;
ꝓſpes decreta ſup iugãdis fœmininis p̃liſq; nouæ feraci lege marita.Sed & iũ
go a iugo tractũ eſt.Et a iugo uenientia noĩa nõ ſunt tertiæ declinatiõis.Q uid
qd & Priſciani rõ nõ ꝑdit:qũ ĩ aliis accidat eadẽ/aut ſiĩs æquocatio/ſed ex
ãñcedẽtibus/& ſequẽtib⁹ facile dignoſcitur.Magis igitur auriũ iudicio factũ:

quod ſuperbiſſimũ eſt:ut biiugũ/ non biiũgum:quadriiugũ/ non quadriiũgũ: Biiugum.
a iugo/quod ea ratione/abſq;.n.ſcribitur:& enũciatur.reſpuũt.n.aures iungũ.
Alioqn nõ genitiuus tm̃/ſed & datiuus cõiungi/faceret ambiguitatẽ de infini/
tiuo:Et ablatiuus cõiũge/de prima impatiui uoce.ntũs actũs & uocatiuus plu
rales de ſecũda pſona tpis futuri indicatiui modi.Adde & illud:qđ apud pri/
ſcos hñi cõiunx q̃libet poterat:no/ari nõ niſi nobilis poterat:Ex quo in Virgilio
legimus:Cõiunx quõdã tua dicta relinquor:qđ ibi Seruius aſſerit. De qũ ad/
uerbio & cum p̃poſitione uariæ fuerũt ueteꝝ grãmaticoꝝ opiniões.Fabius ait
pro uarietate ſignificatiõis uarie hãc dictionẽ fuiſſe in ſcribẽdo diſtinctã:p̃po/
ſitionẽ.n.per.c.notarũt:aduerbiũ per.q.uera illius lectio ita habet:Itẽq; qum ſi
tempus ſignificaret per.qu.Si comitem per.c. Si uero cõiunctionem per.q.ac
duas ſequẽtes.uu.ſcriberẽtur.Victorinus uoluit.u.poſt.q.geminari poſſe:ut in
ipſo quũ. Id & Terẽtianus inuit dicens/Nãq;.q.premiſſa ſemp.u.ſimul iungit
ſibi: &c. Papyrianus.u.poſt.q.geminari poſſe negauit: ne ſcilicet duæ litteræ
eiuſdẽ inter ſe ſoni & uocis tã inuicẽ q̃ cũ terminatione ſoni ſoni ipſius.q.colli
dantur & cõfundantur.Nec imerito:ſi qs non craſſa aure ſonũ.c.&.q.inuicem
ppẽdat.Accedit fides ueterũ libroꝝ:& marmoꝝ:in qbus oqulus legitur/arqus/
quoqus/qum unico.u.poſt.q.Q uid miꝝ:ſi eodẽ Fabio teſtante.Similis eſt.q.
effectus ſpecieſq; niſi q̃ paulũ a nobis obliquatur:ut aqua qs/q̃ttuor. Et ſi Pri/
ſcianus ſcribit.q.nõ eſſe pp aliud: niſi ut oſtẽdat.u.ſequẽs alterã uocalẽ in eadẽ
ſyllaba pdere uim litteræ in metro.Et ſi ex Palemonis ſummi grãmaticoꝝ au/
ctoritate Papyrianus ipſe teſtatur eſſe aſpirationẽ uehemẽtiorem.u.lræ ipm.q.
Nã ſi p̃ponimus.c.& ſequatur uocalis ut in cui;nõ efficietur cõſonans:ut quin
præcedit.Q .in Q ui:

De inſtitutione/& cõpoſitione funebris orationis Ex epiſtola ad Paulum Pi
ſanum equitem:& ſenatorem Venetum. Cap.lxxxi.

POſſem nõ de te Piſane eques: ſed de ſingulis uirtutibus tuis nõ iniuria:
& ad ueritatẽ panegyricũ edere:Q uod animus nũq̃ tuus in auribus ha
bitare:uel fumũ uenũdare cõſueuit:quod tute tũ uirtute ſuffragãte/tum
ppria dignitate nulli cedis honori/Principaliq; ſuffragio fers acceptũ/ & fœno
re maximo. Eiuſmodi quoq; plura/ Q uæ in iis paſſim deſyderãtur:& affatim
exigũtur:Q ui impare uulgo cõſpicui/Et.R.P.ad aurã popularẽ p̃eſſe uolunt:
Cæteꝝ/qñ ita ſtatutũ eſt potius te ſilentio pñtẽ uenerabor:qñqdẽ/Te natura ad
gloriã ppẽſum:& alienũ ab eius affectatiõe eſſe ſcio:Exptuſq; & ingeniũ/& uo
luntatẽ tuã agnoſco.Agnoſco & orationẽ tuã meo nõ indigere præconio:quæ
qdẽ & bonitate conſtat/qua deũ opt. max. ppiciaris/elegantiæ diuitiis pollet:
qua aĩos mortaliũ demulces/Eloquẽtiæ lumine ſplẽdeſcit/qua uniuerſi ſenatus
ordines in quæ uelis trahis/uiribus dicẽdi/fulgurãdo/tonãdo/fulminando:qua
deniq; omnia non tibi accõmodas/ Sed.R.P.nõ tuis impẽdis/Sed omnibus in
cõmune:non pro libidine/ſed pro iuſticia/ quã tutaris:pro ueritate/ quã erigis/

Q uãtũ debeo tuæ benignitati/& q̃ ſũma in te eſt facilitas/clemẽtia/comitas:
nec tacere/nec plene p̄dicare poſſum:ut ſupplicis deſyderia nõ ſolum patienter
audiſti:Sed & trepidantẽ affabilitate inuitaſti conſiliũ ſimul/& p̄ſidiũ ſalutare
dediſti:in arduis ẽt negociis occupatiſſimus/æque ac ocioſus/meã/atq; marii fi
lii petitionẽ/abſq; tædio ĩportunitatis/Miſericordiæ intuitu p̄inde atq; debitor
expedire tutariq; dignatus es:patrẽq;/& filiũ in Principis ſeniſſimi/patrũq; cõ⁄
ſcriptoꝝ cõſpectu laudibus ad cœlũ extuliſti tantæ auctoritatis ſenator:tantæ
exiſtimatiõis orator:Cuius/Ea excellentia p̄latũ/Eo gl̃iæ culmine collocatũ no⁄
mẽ/quo nõ noiatũ/noĩetur ubiq;:ſanctũq; æternitati cõmẽdetur ęternę.Cæteꝝ
haud q̃q; mirũ admirãti uideri debet:ſi pauliſp a cæteris mẽs ſequeſtrata cõſi⁄
deret:q̃d nemo p uirtutũ ſemitas hodie emergere/atq; eniteſcere ſine tuæ depre
catiõis officio ſperat.Illitteratus itẽ optimi cuiuſq; opiniõe cẽſetur/quẽ ipſe nõ
agnoſcas/Et deuinctũ amore/meritorũq; honeſtamẽtis nõ hẽas obnoxiũ.Hinc
ex cũctis populis/& nationibus tãq; ad numẽ cœleſte ad tua limina cõcurritur:
quos oẽs q̃ frõte ſuſcipias/q̃ humanitate ſubleues ſatis ubiq; uulgatũ.Q uis.n.
oĩa ingenia p̄pẽſius fouet:Paulus Piſanus.Q uis uiris eruditis dignitates p̄po
nit:Paulus Piſan⁹.Q uis oib⁹ camœnis emolumẽta ĩpartitur:Paulus Piſan⁹.
Q ũ igr̃ ad Paulũ Piſanũ hoc eſt ſenatorẽ lſatiſſimũ mihi ſcribẽdũ ſit:q̃d ge⁄
nus ep̃laꝝ magis/aut mihi cõueniet inq̃:aut illi gratius fuerit:q̃ q̃d de his/q̃ ad
oratoriã ſpectãt/tractet. Videbis igr̃ hoc q̃lecũq; eſt/q̃d Angeli Gabrielis patri
ci.utraq; lingua p̄ſtantiſſimi de cõponẽda funebri orone cõgreſſimus:Nã ſi oĩ
ex pte ſcripta nr̃a non diſplicuerint:qcq̃d uitæ ſupſtiti/iãpridẽ tuæ gl̃iæ addixi.
Si nõ iniuria cõſideramus nr̃oꝝ monumẽta maioꝝ/q̃bus humanũ genus palã
uagabũdũ.Inter ſiluas/& feraꝝ latibula:bñq;:ſanctẽq; inſtituerũt.Difficile di⁄
ctu ẽ:quã p̄clara uideri ſolet/& æque ſit neceſſaria uirtutis uirtutũ oĩum ſcd̃m
naturã maximę pars illa:Q uæ uita fũctis iuſta pſoluit.Præcipua tñ & admi⁄
rãda ſunt pietatis officia:q̃ eoꝝ memoriã ĩmortalitati cõmẽdãt:q̃bus pro deo:
pro re pub.p̄ cõi humani gñis cõmõ/mortes/aut labores obire cõtingat.Cętera
paulatim (ut fit)ab uſu hoĩum ĩmutata/obliterataue p̄rſus exoluere. Hæc p oĩa
tpoꝝ curricula/p diuerſos gẽtiũ ritus ĩmortalia extiterũt:Singula uero ſuffi⁄
ciẽti argumẽto lõge iter ſe differre colligimus.Neq; me capit ſepulcrũ cõſtrui:
in quo corpus/ſeu reliq̃æ deponãtur:Et monumẽtũ fieri/in quo nihil hoꝝ infe⁄
ratur:Et ſtatuas ſcalpi: Et imagines cælari:& ſacella erigi:& tabellas affigi:&
elogia incidi:& trophæa ſuſpẽdi:& id genus alia cõponi:oĩaq; hæc ad memo⁄
Funebris laudationis æternitas.
riã:Memoriã tñ eiuſmodi aut caſu/fortunæq; mutabilis reflatu ruere:interire:
aut ſitu/& edaci uetuſtate corrodi/euaneſcere. Funebris laudatio p̄petua eſt:eu
ius decus/magnificẽtiã/gloriã/addo utilitatẽ/nulla ingenii uis/nulla uerboꝝ co
pia ſatis iã queat exprimere:defunctoꝝ nomẽ memoriæ cõmẽdat æternæ:pro
qua relıquel una.Tãq; ſuauiſſimo uirtutis pabulo uiri fortes uerã laudẽ affectan
tes/uiuere difficulter/& laborioſe uoluerũt:& cõtẽptis oib⁹ mori nõ dubitarũt

Nā licet uirtus laudatore nō idigeat:& ipſa ſibimet ſit merces pulcerrima:oīa tū bñfacta in lucē collocāda ſunt:pp gloriæ amorē:quæ ſola aīos mortaliū pcurit ad quā pinde atq; ad metā actiones fere oēs diriguntur.Hic eſt ſupremus titu/lus:quē ſuſpiciūt reges & ſubiecti:beati:atq; miſeri cōcupiſcunt. Hūc triūphū mortuis inuidemus.Hoc ſtimulo nos pſuademus ı pulchrū eē in armis mori:in maximis patriæ periculis mortē appetere.Honeſtā:clarā:Inclytam:uiro dignam uita gratiorē:& ſi natura patiatur:dicam iucūdiorē. Q uo circa dum Nicoclē uideret Plutarchus funus paternū oī regꝝ ſplendore honorātem: putauit fore:ut Euagoras libēter ea acciperet:gauderetq; inſpiciēs illius erga ſe curā: & magnifi/centiā:ſed multo maiorē grām quā reliquis oībus haberet:Si qs ipſius pclara fa cinora:atq; pericula digne narrare poſſet:etenim orationem ſempiternā uirtutis eius apud oēs memoriā redderet:& dū facta:mētēq; exprimit:nō opes uireſq; & artes oſtētare:Sed digniores imagines effingere:diſperſamq; p uniuerſa gymna ſia efficere:ab his amari:& approbari:qui reliquis oībus longe pſtāt.Eqdē apud iudeos populum antiquiſſimū:olim ſanctū:& electū nūc uero pfidū:& abiectū: ea cōſuetudo(uti ego eſtimo)ſumpſit initiū:inde ad græcos bonaꝝ artium illu ſtratores effluxit:Hinc a Romanis regꝝ dn̄is incremētū ſuſcipiēs ſic p oīa ſæcu/la peruaſit:ut uim legis obtinuiſſe:& eam ptermitti de pſtabili & optimo quoq; nefarium uideatur.Eſt antiquis in annalibus.Dauidē regē:& uatem magnū il/lum:Nęniā in Saulē:ac Ionatam edidiſſe:idemq; p abnere feciſſe : quē ioab cū fratre interfecerat.Phariſeos alexandrū:q fuerat populo inuiſus:ut regē iuſtū:& magnū laudari pcuraſſe:tātūq; laudibus regis:& luctus:& mœſticiæ oībus in/tuliſſe:ut exequias ei digniores q̄ cæteris regibus exhiberint.Solomō rex : qui ſapiēs agnominatus eſt:ſiue alius qſpiam eccleſiaſticus auctor ē: laudemus inqt uiros glorioſos:& parētes noſtros in gñatione ſua:miroq; pconio pſequitur mo ſem dilectū deo:& hoībus fortē in bello Ieſum eius ſucceſſorē:nathā cū leonibꝰ quaſi cū agnis ludētē:Eliā:cuius uerbū inſtar faculæ ardebat.Oſiā memorabilē Simonē ſacerdotē magnū.Sed & Hieremias threnos dixit:quo primū in gręcia ſimonides uſus eſt.Athenieſes mortuoꝝ laudationē uſurpare cœpiſſe medi/cis tpibus traditur:cuius alioquin opificem ſolonē fuiſſe:licet non deſint qui ad lacedemonios inuētū referant:id quod ſi anceps eſt:illud pfecto certiſſimum ē: eoꝝ q pro patria ceciderant:laudē ſcribi:& recitari antiquitus moris fuiſſe.Q d & Fabius Q uintilianus teſtatur:& Thucydides grauiſſimus auctor morē hūc græciæ uetuſtiſſimū:& frequētiſſimū oſtēdit.Socrates renarrat orationē fune/brem a fœmina aſpaſia cōpoſitā.Vtrū hoc Marcus Tullius citet epitaphion:an aliud.Satis qbuſdam ptinacibus liquet:quod de his:qui in cāpis marathoniis i terfecti ſunt:condidit Plato.Et ſic pbatū fuit:ut id quot annis recitari in cōciōe ſoleret.Pelopidas in bello extinctus:frequēti theſſalloꝝ cōuētu laudatus: reſtitu taeq; libertatis auctor appellatus ē. Demoſthenes ptor occiſis in cherronia:quos uiuis deferre nō potuit:honores funeſta laudatiōe cōpēſauit.Publico athenienſi/

Funebris orationis initiū.

Threnos qs dixit primus

Laudati in fūnere apd græcos.

bus decreto uiſum eſt laudare Zenonē:qui apud eos ut iuuentutem inſtitueret:
ſanctiſſime ꝓfeſſus:multoſq; annos philoſophe uerſatus eſſet. Ad memoriā coꝝ
laudandam:qui primo peloponneſiaco bello periere:buſto publice cōſtituto pe-
ricles xantippi filius delectus eſt.Laudatōes ipſe Cice.ad funebrē concionem in
ſcribi:& Neniā eſſe cantū lugubrem:& laudē honoratoꝝ uiroꝝ teſtatur:& me-
morari ac fieri præcipit.Seneca anneus quotiēs inqt magni alicuius mors ab hi
ſtoricis narrata eſt:totiēs fere totius cōſumatio uitæ & quaſi funebris laudatio
redditur.Hoc ſemel aut iteꝝ adhuc itidē factū.Item in pauciſſimis pſonis uſur
patum a Saluſtio.T.Liuius Benignius oibus magnis uiris pſtitit. Sequētes hi-
Funebris ora- tio apud latinos. ſtorici multo id effuſius fecerūt Ciceroi hoc(ut græco uerbo utar)επιταφιον
Liuius reddit.Fabius Quinti. επιταφιουσ dicere moris fuiſſe teſtatur:& fu
nebres laudationes pendere frequētes ex publico aliquo officio:atq; ex ſenatuſ-
conſulto magīratibus ſæpe mandari.Hoc innuere uidetur Liuius ſcriptoꝝ can-
didiſſimus ita ſcribēs:funera deide duo collegæ:fratriſq; ducit:idē in utroq; lau
datur:qū concedēdo illis ſuas laudes:ipſe maximā ptem earū ferret.Hūc hono-
rem:idē Liuius pclaris hoibus ab urbe cōdita impertitū oſtēdit:dū ex funebriū
cōcionū teſtimonio hiſtorias priſcas uariare nō uno loco recenſet:Eodē auctore
qum Appius Claudius:cui diē dixerāt.M.Duellius:& Cn.Sicciusmortuus eēt
& eius laudationē tribuni plebis īpedire conarētur:plebs fraudari ſolēni honoř
diē tanti uiri noluit:& laudationem tā æquis auribus mortui audiuit:q̄ uiui ac-
cuſationē:& exeqas frequēs celebrauit.Accedit illa Scipionis cōqueſtio iuſta &
lachrymabilis:quod Africanus non fuiſſet ꝓ roſtris ex more cōmēdatus.Et Ro
manæ facundiæ princeps inter alia:quæ funeri Clodiano defuerūt:diuina qua-
dā ironia laudationē cōmemorat.Hinc puto Caius Gracchus in defléda fratris
nece totius populi romani lachrymas concitauit.Vtq; apud eūdē Ciceronē eſt:
familiæ illæ nobiliſſimæ laudatiuas orationes:quaſi ornamēta ac monumēta ſer
uabant ob memoriā laudū domeſticaꝝ:& ad illuſtrādā nobilitatem ſuā.A.G.&
ipſe reꝝ priſcaꝝ memoriæ fidē affert ex funebribus laudationibus: ubi de genē
re atq; noibus familiæ portiæ agit:hæc inqt Sulpirius Apollinaris nobis audien
tibus dixit:Quæ poſtea ita eē:uti dixerat:cognouimus:qum & laudatōes fune
Funebris oratio pria apud Ro: bres:& librū cōmentarium de familia portia legeremus.Publicola cōſul in Bru-
ti collegæ funere orationē habuit:quæ apud Romanos antiqſſima Alicarnaſſeo
Dionyſio uidetur:qui credidit Athenienſes primum hunc morem induxiſſe me
Funebris oratiōis inuētor. dicis tpibus:ut ſupra tetigi:quæ aliquāto recētiora ſupputāri apparebunt Bruti
tpibus.Anaximenes tñ ad ſolonē id rettulit inſtitutū:qd ſupra tetigi.Idē auctor
eſt Romanos oēs claros uiros:ſiue q belloꝝ ducatū: ſiue ciuiliū negocioꝝ magi
ſtratus acceperint:ſuaq; prudētia conſilia actiōeſq; pulchras ediderint: neq; tātū
Laudati in funere apud Ro. bello moriētes:ſed & cęteros q̄licūq; functos uirę ſine laudari in foro inſtituiſſe.
Lucius Marcellus Marcū Marcellū patrem cōſulem laudauit. Quintus Fab.
Maxi.filiū clarū uiꝝ & conſularē laudauit:cuius oratio Plutarchi tpe extabat.

Super ſyllæ cadauer eloquentiſſimus ſui ſæculi orator perorauit. Q. Metellus in Lucii Metelli patris funere perorauit. C. Cæſar filium cōmendauit. M. Anto. eundem dictatorem cōmendauit. Cōmendauit neronum alterum Auguſtus. Idē ipſe Auguſtus cōmendatus eſt bifariam ꝓ æde Diui Iulii a Tyberio. Et pro roſtris ueteribus a Druſo Tyberii filio. Nero orſus a pietatis oſtentatiōe Claudiū apparatiſſima luxit oratione. Caius Caligula in Tyberiū laudationē dixit. Virginius Ruffus in ſupremo die a Cornelio tacito conſule eloquentiſſimo: Vti & Helius pertinax, qum funus imaginariū ingenti ſenatus teſtimonio meruiſſet a Seuero impatore funebri laudatiōe honoratus eſt. De more priſcoꝝ ēt habetur oratio in funere clariſſimaꝝ fœminaꝝ: Cuius originem/& cām Liuius in .v. his uerbis narrat: Iam ante in eo religio ciuitatis apparuerat: quod qum in publico deeſſet auꝝ: Ex quo ſumma pactæ mercedis gallis conficeret: a matronis collatū acceperant. Vt eaꝝ ſicut uirorum poſt mortem ſolēnis laudatio eſſet: &c.

Funebris oratio ꝑ clariſſimis fœminis

Cur īſtitutū ut fœminę in funere laudarentur.

A quo diſſentit Plutarchus ſic ſcribens in uita camilli: Viſum eſt auream crateram in delphum mittere: ſed parua auri copia erat in urbe. Qum illi/qbus hæc ꝑcipua cura demandata fuerat/de auro inueniendo cōſilia agitarent. Mulieres cōſilia inter ſeſe ſua ſponte conſultantes/oīa ornamēta aurea/quibus circa corpus utebātur/in oblationem contribuerunt. Auꝝ fuit pondere octo talentorum. His mulieribus referens ſenatus honorem/pro carū dignitate decreuit poſt mortem/ quēadmodū pro uiris ita pro fœminis in funere laudatiuam orationē haberē. Non enim antea mos erat apud Romanos/mulierem mortuam laudare. Rurſus idē a ſe in Cæſare diſſentit: ubi ſcribit/Cæſarē ſecundum erga ſe fauoris/& beniuolentiæ popularis accepiſſe indiciū. qum amitam ſuā Iuliā Marii uxorē defunctam luculenta laudauit oratione ꝓ roſtris: mox paulo hæc ſubiūgit. Cæterū grādiores natu matronas defunctas laudare mos Romanis patrius eſt: qui iunioribus haud obſeruari ſolet. Primus Cęſar mortuæ uxoris laudationem edidit: quæ res quādā illi gratiam attulit: popularemq; contraxit beniuolētiā: quod uiꝝ iccirco humanitate/ac modeſtia refertū cenſerent.

Plutarchi locus.

Plutarchi locus.

Cōtra Suetonius in eiuſdem dictatoris uita: Quæſtor inquit Iuliā amitā/uxoremq; Corneliam defunctas laudauit e more ꝓ roſtris. Qui etiā teſtatur auguſtū duodecimū annū agentem auiā Iuliā pro cōciōe & calligulā ꝑtextatū liuiā proauiā ꝓ roſtris laudaſſe. At M. Tullius in pſona Antonii credit primā orationem funebrem fuiſſe illā/ quæ habita eſt in funere popiliæ uerba eius hæc. Ita inqt Antonius: & in eo qdem genere ſcio & me/& oēs/q affuerunt/delectatos eſſe uehementer: qū abs te eſt popilia mater ueſtra laudata. Cui primum mulieri hūc honorem in nr̄a ciuitate tributum puto. Apud græcos nondum inueni fœminas defunctas hujuſmodi laudatione honeſtatas: ꝑterq̄ unam/aut alteram reginam poſterioribus tpibus.

Prima funebris oratio ꝓ mulieribus.

Sequitur: ut dicamus: quonā mō funebrem orationem efficere oporteat. Et ſi Luciano/ credimus pauca de ipſo die/quo in lucem uenit/quoq; deceſſit breuiter dicenda: notatis. ſ. & explicatis/ſi qua hi ꝓpria ꝑter alios dies habeant: aut cur in his conueniant:

Orationis funebris cōpoſitio ex arte.

differãtue:ut puta:ſi natalitius dies fuerit Kalẽdaꝝ::itemq; nouiſſimus:principiũ
dicemus optimum eſſe:omnia ex principio fuiſſe: ipſum deum principium eẽ.
Principiumq; dimidium eẽ totius:aut totum Platone auctore.Si in alio quouis
die natus ſit:ſit & mortuus/quẽ laudamus:rõnes illis laudũ accõmodabimus:Si
diuerſis diebus/cauſas excogitabis/qbus laudẽ afferre poſſis.Poſt diẽ ẽt tpis tem
peſtas conſideranda:ſi hiems fuerit:fortitudinẽ attribuemus:ſi uer: ſuauitatẽ/ &
uenuſtatẽ:ſi ęſtas/fructus/& copiã bonoꝝ oĩum:ſi autũnus:quietẽ: & trãquillita
tem.Praeterea quę nõnunq̃ tpi accidũt:ſignificare oportet:ut ſi dies ſit feſtus/aut
myſteriis qbuſdã ſolẽnis/& celebris:haec enim oĩa facultatẽ ad laudẽ ꝓbũt: Sed
(ut Dionyſius ſcribit)ad natalitia diẽ magis ſpectãt.Potius ueniẽdum ad locũ:
ubi aliqs natus eſt.Et a regione/ſiue ꝓuincia/q̃ nationem continet : exordiemur.
Deinde ad gentẽ:Cuius ſapiẽtiã aut fortitudinẽ dicemus:aut aliquid eiuſmodi.

Laudes funebris orationis quõo texẽdae.

Inde ad urbẽ:ſi principalis/& quaſi mater oĩum:aut ſi honore ꝓxima ſit ei:quae
primas dignitates habeat:Si magna/ſi populoſa:ſi uirtutibus dedita: ſi uiris ex/
cellentiſſimiſq; ingeniis ꝓſtans:& qcqd ꝓbitatis erit referẽdũ.Tum ad ea/quę in
urbe continentur:ut ex qua familia defunctus fuerit/non ĩgnobili/ſed nobili:ex
quibus parentibus/& maioribus:quoꝝ & ipſos laudes expones.Oĩaq; hęc breui
ter/& uelut in tranſcurſu attinges.Pericles apud Thucydidẽ:ſumpſit a ꝓgenito
ribus initium.Caeſar quoq; in iuliae amitae laudatiõe:teſte Trãquillo/de eius : ac
patris ſui utraq; origine ſic refert.Amitae meae Iuliae maternũ genus ab regibus
ortum:paternum cum diis ĩmortalibus coniunctũ eſt.Nã ab Anco Martio ſũt
martii reges:quo noĩe fuit mater a Venere Iulii:cuius gentis familia eſt noſtra.

Laudis regula in funere.

Eſt ergo in genere & ſcitãs regũ:qui plurimum inter hoĩes pollent:& cęrimonia
deorum:quoꝝ ipſi in ꝓtãte ſunt reges.Sed & hoꝝ laudes cõpẽdio quodã ꝓſtrin
ges ꝓut res copiam ſuppeditabunt.Laudabis ẽt extrinſecus ab amicis : diuitiis:
familia:fortunis:& ſimilibus:& ꝓcedens ad proprias eius laudes/cuius funus ẽ.
Et qualis fuerit eius & corporis/& aĩ natura explicabis.Si magnus ſit ut aiax:ſi
pulcer/& fortis:ut achilles:ſi iſtus ut Ariſtides:ſi prudens:ut Neſtor: ſi Seuerus:
ut Cato:Si caeteris uitutibus inſignis perſonas alias aſſeres congruẽtes:Si mitis
& frugi ſit excandeſcentia quadam laudabili condita:manſuetudine ꝓditum: &
ad agendum efficacem fuiſſe dices.ſi ſtatura breui fuiſſet:affirmabis animi eius
uirtutem magnã fuiſſe/qualiſq; in tydeo/& conõe.Adhaec qualẽ uitã degere ma
luerit:ſi lautus quidẽ:& elegãs ſit magnificum aſſeres:erga priuatos/ & ciuitatẽ
tum liberalitate/tum caeteris rebus/quae ad honeſtatis ſtudia pertinẽt.Si ſcientię
unius/aut plurium peritus fuit:Vt medicinae/Rhetoricae/philoſophiae/aut aliaꝝ
liberalium artium:Ab his laudum argumenta adduces/explicando ad quae haec
aut illa diſciplina ſit utilis.Et ſi forte ſtudium defuncti fuerit in re : quae tpibus
priſcis non ita multum laudata fuerit:Tum magis/atq; magis laborabis/ eã ar/
tem:ſiue exercitationẽ utilẽ/& honorificam comprobare:atq; ita & pręterita tẽ
pora pñtibus/& praeſentia praeteritis conferre:ut intelligatur & qualis olim fue

rit:& qualis in pręſenti ſit tpe.& qualẽ fore in poſterum ueriſimilẽ ſit. Vti & nos fecimus in funere rectoris Raguſini mercaturã his uerbis tollere ſtuduimus: Ex hac eius munificẽtia decus inauditũ inſurgit:quod qũ diues(ut inqt Hieronymus)aut iniquus/aut iniqui ſit hæres qumq; fere ex paupe diues factus/ habeatur parcus/& auarus: Hic ſuas opes/qbus promerendo alios ſui memores fecit:non a patre/non ab aliis accepit:ſed ipſe ſibi comparauit ab ineunte pueritia exercẽdo mercaturam pœnoꝝ inuentum:a qua nec reges/nec philoſophi priſcis tpib9 abſtinuerũt.Ex mercatoribus ad ſenatoriam quõq; dignitatẽ Romæ aſcẽſus fuit. Reges ęgyptii negociari nõ erubuerũt.Mercatores fuiſſe cõſtat Ioſephũ/Maſſaliã/Solonẽ/Thaletẽ/Hippocratẽ/Platonẽ/nec nõ Tyronẽ illũ ephesiũ/Araꝝ ſcionium.Demaratus negociator non modo apud tarquinenſes ſummã auctoritatẽ adeptus eſt:ſed & Lucumoni filio qui poſtea.L.Tarqnius priſcus dictus ex ſuis opibus/ad regnum Ro. occaſionem dedit. Mercator inquit Seneca ciuitatibus prodeſt:Cicero mercaturam quæſtuoſam appellat/& in ea felicitatẽ extare affirmat:Licet quodam in loco non magni facere uideatur.Theophraſtus ſi nõ diuini ut græci iactitant/ſuauis tñ eloquii philoſophus illã laudat. Xenophon ſapiẽtiæ & ipſe auctor.Itemq; dux inſignis/atq; alterum ſocraticæ amœnitatis lumẽ commẽdat:Plutarchus inclytus hiſtoriæ conditor grauiſſimus græcoꝝ philoſophantium auctor extollit:qm̃ plurimũ ualeat ad barbaroꝝ neceſſitudines: exterorumq; principum amicitias conciliandas.Et ex ea officioſi hoĩes gnaui:& induſtrii reddantur/uarios gentium mores:& naturas calleant: & dũ nunc in oriẽtem:nunc occidẽtẽ:nunc ad ſarmatas/nunc ad lybiam nauigant;Et hinc uehunt inde reuecunt:quę & nos miramur:& illi multarum & maximaꝝ rerum pericula uideant:ac totius orbis peritia polleant.Deniq; oĩa conſiderabis: eoq; ordine proſequeris:qui in laudationibus ſeruari ſolet ex præceptis Rh.hoc tñ memoria tenebis.Etiam a tpe laudes duci:qum quãtum uixerit oſtẽdimus:parum uel multum:utrũq; enim(ut præcipit hermogenes)occaſiones laudis præbet. Addes & qualitatem mortis:ut pro patria pugnans:quod genus eſt glorioſiſſimum.Vel ſi quid mirabile in ipſa morte euenit uel etiã ab eo/qui ip̃m interfecit:ut ab Apolline Achilles occiſus eſt.Exquirenda ẽt:quæ ſunt ſecuta poſt mortẽ.Si certamina in eius honorem ſunt celebrata:quõ mõ patroclo ab achille:& anchiſæ ab ęnea. Si oraculum aliquod datum eſt de oſſibus eius quo modo de oreſte:& palinuro ſi filios reliquit laudabiles:ut pyrrhum ipſe Achilles.Itẽ ſi funus publicum fuerit:Quod male intelligunt quidam noſtri ordinis profeſſores. Dabatur pu.funus uiris inſignibus & ſtrenuis. Qui pro patria pugnando occubuiſſent: aut R.P.opam ſuam prompte nauaſſent.uel multa:& magna in.R.P. bñficia contuliſſent:Publicis ſumptibus ſepeliebãtur. Comitebantur præterea conſules:tribuni:ſenatores:deniq; omnis magiſtratus uſq; in forum: ubi uir aliquis laudatiſſimus orationẽ pro laudibus defuncti habebat.Deinde ad locum ſepulturæ pfectis omnibus:quidam inceſſam facem accipiẽs:q̃ maxime alte poterat eſſe/

Mercaturæ laus.

Laudationis præcepta.

Publicũ funus.

rebat teſtans:licere quidem:ſed honori parcẽdum ut in publicola ſcribit Plutar
chus.Funus autem Cicerone auctore fiebat imaginibus:exequiis/pompa/ lauda
tione/cantu/ludis/lamẽtationibus/rogo.Tanti erat publici funeris honor:ut etiã
cæſaribus & imperatoribus a ſenatu impenderetur. Quod ſi defunctus fuerit

Defunctus ſi fuerit ignobilis declinãdũ ẽ a bonis fortunæ.

ſanguine/ignobiliq; loco oriundus/declinabis ut ipſe in ea oratione/qua in ſupre
mo die Calpurnium pręceptorẽ meum Patauii laudaui:dicens:non eſſe tibi con
ſilium hac in parte ſequi morem clariſſimorum oratorũ:qui dum pleroſq; emi/
nentiſſimos uiros extollere uolunt:certo quodam ordine: quem ſibi proponunt:
a fortunæ/& corporis bonis defunctum commendare:qum nõ oratoris:ſed ma/
gis enarratoris uice functurus ſis.Nam de fortuna quid dicẽdum? Cuius bona
qum incerta ſint:& fragilia:nec uſq̃ conſiſtant:quomodo bona aſſcueres:minus
de corpore cuius dotes fluxæ:atq; caducæ ſunt:patrię defuncti laudes proſequi
nolle:Quæ Liuiana aut Tulliana potius indigeant facundia: q̃ ut ſint imbecil/
lís ingenii uiribus deterẽdæ.Sed & alteram dices defuncti: ut puta Calpurnii pa
triam eſſe:patriam ueram:patriam electam : Quam natalitio ille ſolo prætulit:
ubi domicilium perpetuum conſtituit: ubi honeſtiſſime uixit : ſanctiſſime pro/
feſſus eſt:hoc aut illud fecit.Parentes eius : quales fuerint ex filio:qui imago eo/
rum eſſet:facile agnoſci:Eoſq; hic uel maxime commendatiõe perpetua dignos
ꝙ tam inſignem uirum huic ætati dederint:quo cum antiquitate decertare poſ/
ſit:unius uirtutes multorum uirtuti opponẽs.Alia etiam ratione declinabimus:
ſi dicemus.Nos externa his omittere:qui qum ſua non habeant:genus & patriã:
& fortunas:& id genus alia:eaq; aliena iactant. Potiuſq; uideri:Querendum al
tiuſq; repetendum:unde/quaue ratione hic ſummus defunctorum honor inſtitu
tus fuerit:Et ea/quæ in principio collecta ſunt/a nobis:percutere : Vti & nos in
Scythæ poetæ funere fecimus:Qum de familia/eiuſq; maioribus nihil habere/
mus:quod dignũ eẽt clariſſimo illo cõcurſu:qui non tã ad nos audiẽdos conflu
xerat:qum uix uni:aut alteri noti eſſemus/q̃ ad honeſtã ꝑſtantiſſimi illius uatis

Principia funebris orationis libera.

exeqas.Principia ĩ his laudationibus libera ſunt:ut ſunt in cunctis demõſtratiui
generis deliberationibus.Optima erunt illa:Quæ cãs ſuſceptæ prouincię decla
rabunt:In qbus ẽt adducetur:Si publicæ demãdata fuit.Quod ĩ ipſius Calpur
nii:exordio nos obſeruauimus.Adducẽtes quædam ex prenarratis exẽplis anna
lium:& auctoritatibus ſcriptorum/ ad funebres orationes:aut publico decreto
fuiſſe delectos eloquentiſſimos eius ætatis homines:aut ipſos principes:& magi
ſtratus funera clariſſimorum uirorum perorando honeſtaſſe:ni filios:fratres:pa
treſue ad id muneris idoneos habuiſſent.Sciendũ præterea ex Hermogene: ma
ximam in his orationibus occaſionem ſuppeditari a comparationibus:quas po

Compatiões ĩ funebri oratione.

nes in quo loco tempus admoneat : comparabiſque procedens per loca lauda/
tionis:& urbem urbi:ex qua fuerunt uiri:& genus generi : & uictum uictui : &
profeſſiones profeſſionibus : & geſta geſtis : Et ea / quæ accidunt / extrinſecus:
Et diuerſos mortis modos: Et quæ ſunt conſecuta . Denique omnia conſidera/

biſ:eoq; ordine proſequeris:Qui in laudando ſeruari ſolet ex præceptis Rhe/ quæ ne quærere diutius labores in ulti.de or.Ci. lib.inuenies. Funebrem ora/ tionem in tria capita rhetores diſtinguēdam iubent:uidelicet in laudē/fletum: conſolationem:Quod & Dionyſius præcepit.Sed aiunt ſæpius principium a fletu græci ſumebant/poſtea laudes ſubiiciebant:nouiſſime conſolationē affe/ rebant:rarius id/latinis obſeruatum:qui poſteaq̄ laudatum potius/quā laudan/ dum luxerunt/conſolari mœſtos neceſſarios ſolent.Fabius de peroratione tra/ ctaturus:in qua maxime mouentur affectus/Quintiliani filii fatū miſerabili/ ter deflet:ante omnia indolē/& ingeniū laudans.Tul.uelut funebrē laudationē texens in ultimo de oratore:poſt Craſſi laudes deplorationē mortis eius ſubiū git.O fallacē hominū ſpem/fragileq; fortunam/& inanes noſtras cōtentiones: quæ in medio ſpacio ſæpe franguntur/& corruūt:& quæ pſequitur uſq; ad lo cum illum:ubi conſolationē affert. Sed hi inde.R.P.caſus ſecuti ſunt:ut mihi nō erepta.L.Craſſo a diis īmortalibus uita:ſed donata mors eſſe uideatur &c. Plutarchus & Appianus narrant.M.An.qum Cæſarem(ut mos erat)in fune/ re pro roſtris laudaret admiſcuiſſe laudibus cōmiſerationē:uel potius ſubiun/ xiſſe:qum in perorando ueſtē Cæſaris ſanguine fœdatam/& in plurimis locis cæſam a gladiis explicuit. Quare neminem puto me iure poſſe reprehendere: quod in funere Scythæ poetæ primum uitam laudauerim:deinde mortē eius deplorauerim:Vltimo loco conſolari amicos mœrentes conatus fuerim. Nam quod amicus ille calumniā addat:ex rhetoricis præceptis minime licere mor/ tuos inducere loquentes:ſi auctorē idoneum oſtēderit/culpam fatebor:& gra/ tias agam. Oſtendet tamen hoc:ut plæraq; alia:quæ impudenter aſſeuerauit: Et neq; ad diē dictam:neq; ullo uſquā tempore aliquo teſtimonio/ ſiue aucto/ ritate fulcire potuit.Ego uero illi Ciceronē obiicio/fabiumq; binos eloquentiæ magiſtros/& principes:qui in ſuis præceptis tradunt/excitandos nōnūquā ab oratoribus mortuos:dandam etiā quibuſdā mutis locutionem.Addo Appiani ipſius auctoritatē:qui ait in oratione ab Antonio(ut ſupradictum eſt)habita: Cæſarē ita inductum fuiſſe:ut uideretur ipſe loqui/& ærūnas proprias deflere. Si quis pro patria obierit lacrimæ eiulationeſq; non ſunt emittendæ. Eaq; par te rationes/& cauſæ adducendæ/quibus deſideratorum mortē non lugendam: ſed gaudiis/& iubilationibus proſequendam. Accedit Cic.uſus ex eius oratio/ nibus in quibus eſt ipſius rhetoricæ Domicilium / ex multis unum ex ultima Philippica exemplum ſatis/ abundeq; ſatiſfaciat: ubi ex Platonicis filis fune/ bris orationis contextū fecit inquit.O fortunata mors quæ naturæ &c.Ibi ui/ de. Plato in eo libro:cui titulus eſt menexenus:ſiue epitaphiū: magnifica ora/ tione funebri proſequitur eos/qui in prœlio ob patriam ceciderūt: illorum fi/ lios/fratreſq; ad uirtutis ipſorum imitationē hortatur:parentes aūt & maiores alios:Si qui ſupſunt/conſolatur Ci.inquit. Illud admirabilius/& maius/maxi/ mæq; ꝓpriū ſenatus ſapiētis eſt:grata eoꝝ uirtutē memoria ꝓſeq/qui pro patria

Funebris ora tinnis tria ca pita.

Mortuos in/ ducere loquē tes licet.

Lacrimæ ſūt emittendæ ſi qs pro patria obierit.

uitam profuderunt:quorum de honore utinam mihi plura in mentẽ uenirent.
Duo certe nõ prætеribo:quæ maxime occurrunt:quoꝝ alterũ ptinet ad uiroꝝ
fortiſſimoꝝ gloriam ſempiternã:alterũ ad leniendum mœrorẽ:& luctum pro/
ximoꝝ. Placet igitur.P.C.legionis martiæ militibus:& eis qui una pugnantes
occiderunt:monumentũ fieri. Q uã ampliſſima:Magna:atq; incredibilia ſunt
in Rẽ.P.huius merita legionis.Hæc ſe prima latrocinio abrupit Antonii.Hęc
tenuit albã:hæc ſe ad Cæſarẽ cõtulit. Hanc imitata quarta legio:parẽ uirtutis
gloriã cõſecuta eſt.Q uarta uictrix deſiderat neminẽ:ex Martia nõnulli i ipſa
uictoria cõciderũt. Adde & Thucydidis auctoritatẽ ex funebri periclis orõne:

Graꝝ actio/ nẽ nõ admit/ tit funebris oratio.

Affirmantis moriẽtes pro patria nõ eſſe deflendos.Supereſt:ut errorẽ cõmunẽ
tollamus de gratiaꝝ actione:Q uã quidẽ funebres orationes ſecundũ Rhetoꝝ
priſcoꝝ præceptiones minime admittũt.Negarunt id Venetiis:Patauiiq; Bar/
barogræci quidã. Dionyſium obieci.Ad ſolitas cauillationes cõfugientes:& ſo
phiſmata:aſſerũt:latinos contra ſenſiſſe:quippe qui ſemp.gratias agũt in calce
huiuſmodi laudationũ. Hæc quæſtio inde orta eſt:q in funebribus meis ora/
tionibus nunq̃ ego gratias egi:Et in Calpurnii funere:ut maleuoloꝝ latratibus
occurrerẽ:ſic peroraui:Immortales nũc uobis agerẽ gratias pontifex pientiſſi/
me:generoſiſſimi prætores:Et ampliſſimæ ciuitatis : & academiæ patres:Q ui
funus præceptoris mei publico honore proſequi:Et hanc concionẽ ueſtra præ
ſentia honeſtare dignati eſtis:Sed qm̃ hoc pietatis officiũ eſt:Cuius premium:
& merces ad deum ſpectat:Nec de more maioꝝ gratiaꝝ actionẽ funebris ora
tio admittit:Licet quidã magno abutantur errore:eas ad aliam occaſionem re
ſeruo.Q uæ ſi tantis meritis ueſtris pares nõ erunt:Ab animo tamẽ gratiſſimo
proueniẽt.Nulla aũt erit melior:aut iuſtior occaſio:Q uã qum mihi beneficiũ

Calpurnius pfeſſoꝝ prin ceps.

cumulatũ conferetis:Conferetis aũt imprimis ſi curabitis:ut Calpurnio ſepul/
crum dignũ Calpurnio:hoc eſt profeſſoꝝ noſtræ ætatis principe conſtituatur.
Affirmantes probationes afferre debent. Afferant iſti ex Cicerone:ex Fabio:ex
alioue auctore artis Rh.præceptũ:Afferãt uſum ex aliqua ueterum oratione.
Satis quidẽ mihi eſt negare:ſatis ſuperq; oſtẽdere ex his orationibus:quarum
exempla ſupra produximus:nũquã gratiarum actionem ueteribus uſurpatã.
Cæterum ut liberalitate mihi innata inuitos doceam:nolenteſq; cogã non male
ſemper ſentire:ad Fabium Q uintilianũ alterum latinæ linguæ oculum iſtos

Graꝝ actio/ ne abſtinẽdũ eſt in funebri oratione.

deſtino.Q ui in.xi.hęc ſcribit:Rei quadruplex obſeruatio eſt:Vna in tota cau
ſa. Sunt enim triſtes: hilares: ſolicitæ: ſecuræ grandes:puſillæ:ut uix unquam
ita ſolicitari partibus earum debeamus:ut non ſumme meminerimus. Altero
quæ eſt in differentia partium: ut in proœmio : narratione : argumentatione:
epilogo. Tertia in ſententiis ipſis: in quibus ſecundum res: & affectus uarian/

Funebris orõ triſtis:ac ſum miſſa.

tur omnia. Q uarta in uerbis : quorum ut eſt uicioſa : ſi efficere omnia ueli/
mus imitatio: ita quibuſdã niſi ſua natura redditur:uis omnis aufertur. Igitur
in laudationibus:niſi ſi funebres erunt: gratiarum actione : exhortatione ſimi/

libus:Læta|& magnifica|& ſublimis eſt actio funebres:conciones:conſultatio/nes:plerūq; cauſæ deorum|triſtes|ac ſubmiſſæ.In ſenatu conſeruanda auctori/tas:apud populum dignitas:in priuatis modus.

Narratiōis Milonianę artificiū:Ex epla ad Bernardinū Lencū.Ca.lxxxxii:

Quod rogas de narratione orationis:quā pro Milone ſcripſit Cicero: breuiter dicam:quæ memoria ſuppeditabit:qum tēpus inquiſitioni nullum dederim:Quanquā certo ſcio:tibi| qui in oratoria facultate cæteros ſuperas|noſtro nihil opus eſſe conſilio:nihil te his indigere obſeruatio/nibus|quas ego ex his auctoribus excerpſi:qui tibi ſunt aſſidua lectione perq̃ familiares.Initium ipſius narrationis eſt illud.P.Clodius qum ſtatuiſſet omni ſcelere in prætura uexare Rempub.& reliqua.Neq; mirum uideri debet:q; ad eum locum diſtulerit narrationē:nam Fabius Quint. probat narrationē inter dum differri ex conditione cauſaꝝ:| & illas tres quęſtiones|quas prius explicat Cicero anteq̃ ad narrationē ueniat his uerbis tangit:niſi forte.M.Tull. in ora/tione pulcherrima|quā pro Milone ſcriptam reliquit|male diſtuliſſe narratio/nem uidetur|haud ꝓfuiſſet exponere|quomodo inſidias Miloni feciſſet Clod. Si reum| qui a ſe hominē occiſum fateretur|defendi omnino fas nō fuiſſet|aut ſi præiudicatione ſenatus damnatus eſſet Milo:aut ſi Gn.Pomp. qui ꝓpter ali quā gratiam iudicium militibus armatis eluſerat| tanq̃ aduerſus ei timeretur. Ergo hæ quoq; quæſtiones uim procemii obtinebunt|qum omnes iudicē præ/parauerint.Sic Virgilius ante narrationē fecit confutationē eorum quæ obii/ciebantur|uel quæ obſtare uidebantur:Non nos aut lybicos ferro populare pe nates uenimus:& reliqua. Deinde facit narrationē.Igitur in Miloniana narra tione ſunt plures uirtutes maiores intimi artificii partes:q̃ ut eas cogitatione: ne dicam calamo aſſequi poſſim. In ea quidē Cicero breuiter|aperte|probabi/liter|primū omnia explicat cum rationibus | & modis:deinde ſimpliciter:qum exponit|quæ ad defenſionē Milonis pertinēt. Vnde neceſſe eſt incipit:ab ulti/mo non repetit:Summā exponit:& non partes. Nullam in aliam rem tranſit. Præterit quicquid obeſt:ſemel unūquodq; dicit:& prout geſtum eſt| rerum|ac tēpoꝝ ordine ſeruato:nihilq; pturbate|aut cōtorte enarrās|nihil præter id quod ad rē ptineat:pſonaꝝ dignitates ſeruat:cauſas factoꝝ aperit:faciēdi facultates: tēpus idoneum| & ſpaciū locū opportunū ad rē:& quæ narrat fuiſſe oſtendit. Materiā ipſius narrationis ex his tribus deduxit:Ex re geſta:ex his|quę rē pro banti|& ex utriſq;.Quod & rē geſtā narrat:Et ea qbus res ꝓbatur|nō ꝑtermit tit.Et qum ſint tres modi narratiōis ſimplex ſolū:& cū ratione:& qum ad nar rationē modus|quo geſta eſt res refertur|Cicero in hac pulcherrima narratione modo ſimpliciter narrat:modo cū rōne explicat|& modis.Deinde qum peruenit ad locū illū:Milo aūt qum in ſenatu fuiſſet illo die:utitur mirabili artificio:de quo Fabius ita ſcribit:Optimæ uero ꝑparationes|quæ latuerint:ut a Cicerone ſunt qdē utiliſſimæ oīa ꝑdicta per quæ Miloni Clodius|nō Clodio Milo inſi/

Narratio orationis Milonianæ.

Virgil.loc⁹.

Milonianæ narrationis uirtutes.

diatus eſſe uideatur.Plurimũ tamẽ facit illa callidiſſima ſimplicitatis imitatio:
Milo autem qum in ſenatu fuiſſe &c. Quã nihil præparato:nihil feſtinato fe/
ciſſe uidetur Milo:ꝙ nõ ſolũ rebus ipſis uir eloquẽtiſſimus/qbus moras/& len
tum ꝓfectionis ordinẽ ducit:ſed uerbis/& uulgaribus/& cotidianis/& arte oc/
culta aſſecutus eſt:quæ ſi aliter dicta eſſent:ſtrepitu ipſum iudicẽ deinde patro
num excitaſſent:frigida uidentur iſta pleriſq;:ſed hoc ipſum manifeſtum:quo
modo iudicẽ fefellerint:quod uix a lectore deprehenditur.

Quod plures in una orõne poſſint eſſe:& reperiantur ſtatus:Et qui ſint in
prima Philippica ſtatus/Ex ep̃la ad Carolum Valgoum. Cap.lxxxxiii.

AD te/tuiq; ſimiles nullũ fere genus litterarũ ſcribere ſoleo/niſi quod de
litteris tractat:ꝙ & uos nihil libẽtius legere certo ſcio:& mihi nihil ma
gis cõuenire arbitror:Accedit/& ſtudioꝝ meoꝝ profectus:quippe qui:
ſi bene ſentio:ingenue probari gaudeo ab amicis/& doctis/ & te maxime:qui:
ut patriam linguã omittã:in græca adeo excellis:ut inter latinos:qum a Hiero
nymo Donato & Daniele Renerio diſceſſerim:quẽ tibi præponam:habeo ne/
minẽ.Rurſus:ſi quod hominis eſt:terrore aliquo ducor:fraterna charitate ad/
moneri magis/atq; magis gaudeo. In qua cauſa plura/eaq; diuerſa:De qbus
quæratur/propoſita fuerint:In ea plures:& uarios ſtatus eſſe poſſe alias decla/
rauimus:id quidã negarunt uitioſe/magis q̃ acute:& controuerſum/quod iam
confeſſum eſt/facere nituntur/aſſerentes apud Ciceronem artificem ſummum:
& diuinũ auctorẽ hoc minime reperiri:Neq; in aliqua eius oratione duos ſta/
tus præſertim principales haberi:quoꝝ inſulſitatẽ quilibet infans uno reiicere
poſſet uerbo.Quid ſi Cicero in coniecturali cauſa nunq̃ habuiſſet orationem:
Idcirco nõ eſſet cõiecturalis ſtatus? Sed uideamus Ciceronis præcepta. Omnis
inquit demõſtratiua/& deliberatiua/ & iudicialis cauſa:neceſſe eſt in aliquo eo
rum/quæ ante expoſita ſunt/cõſtitutionis genere/uno/pluribu ſue uerſetur. Vi/
cto.inus in.ii.cõmẽtario ubi Ci.de iuridiciali genere dat exemplũ Thebanoꝝ:
& Lacedæmonioꝝ:inquit:Vnde intelligimus in unã cauſam cõſtitutiones inci
dere poſſe plurimas principales. Fabius quoq; teſtatur non uno in loco plures
eſſe ſtatus in hac:& illa Ciceronis oratione.in.vii.Etiam multa ſcribit:quæ per
ociũ uidere poteris. Si pro.M.Cœlio/qui & aurũ a Clodia accepiſſe:& eidem
poſtea uenenum paraſſe accuſaretur Cicero non utrunq;:quẽadmodum fecit:
negaſſet:quia id tutius ſemper eſt:atq; ita non utranq; cauſam pro coniectura
egiſſet:ſed de auro tantũ negaſſet:& quod de ueneno obiiceretur: Illud nõ ue/
nenũ:Sed amatoriũ diceret:Nõne in ea oratione duo diuerſi/& principales ſta
tus fuiſſent? & in Philippicis nõne inueniuntur plures principales ſtatus:hiq;
diuerſi? ut eſt in prima. Proponit in ſenatu Cicero de re.P.ſe dicturũ: ſed ſuæ
prius profectionis / ac reuerſionis conſilium expoſiturum;Duo itaq; / & uaria
eius actionis ſunt quaſi capita:Vnum:quo ſuam profectionem/ac reditum ſe/
natoribus uult probare.Alterum/quo ſententiam dicere:ac Reipub.conſulere.

Philippicæ primę ſtatus.

Primũ diuidit in agẽdo:Nam de profectione ſeparatim prius exponi:tum de
reditu/atq; hoc totũ per qualitatẽ. Illud uero quod ad.R.P.pertinet:& in quo
pluribus ĩmoratur/per finitionẽ uti ſtatũ principalẽ/non nulla per qualitatem.
Sed quã planiſſime cõſtabunt:ſi ſingulis partibus ſuas intentiões/& depulſio/
nes accõmodauerimus.Sit ergo de ꝓfectiõe talis cõgreſſio.Nõ debuiſti Cicero Statꝰ Philip
homo cõſularis ex urbe/atq;.R.P.Cui pñs alicui adiumẽto eſſe poteras/diſce/ picæ primæ.
dere depulſio:Nõ diſceſſi quã diu illi ꝓdeſſe potui:ubi aũt ex unius.M.Anto/
nii poteſtate/aut libidine oĩa fieri aĩaduerti/meq; ibi/neq; ſatis tuto eſſe/neq; ali
qd poſſe ꝓficere:ſtatui me ad meliora tẽpora:& qñ nouoꝝ cõſulũ auctoritate:
atq; opa aliquã.R.P.opẽ afferre poſſem:reſeruare. Vides hic nullã de facto eſſe
quæſtionẽ/nõ de facti noĩe:Sed an factũ.i.illa ꝓfectio ſit ꝓbanda. Vides ex de
pulſione/atq; ratione totã illam quæſtionẽ una qualitate abſoluta. Solius facti
honeſtatiõe/& defenſiõe abſolui. Sed uideamus & alterius partis/quæ eſt de re
uerſione cõſtitutionẽ.Intentio quid itaq; ante Kal.Iañ. ad quod uſq; tẽpus ſta/
tuiſſes abeſſe:in urbẽ reuertiſti/quũ nihilo meliores nũc/quã reliquiſſe/res inue
neris:Depulſio credidi meliores eſſe:Audierã Antoniũ ſuũ:Illud ꝓpoſitũ mu/
taſſe.Iãq; me Reip.poſſe conſulere:Falſum cõperi:deceptus ſum. Venialis huc
uſq;/ſtatus aſſumptiuæ q̃litatis:culpam in errorẽ reiiciens:At quũ ait:aliqd tñ
ſua reuerſione ꝓfectum eſſe:qñ ea de.R.P.dixerit:ut quicũq; caſus ſequeretur:
Suæ cõſcientiæ teſtimoniũ extaret:ſi totũ per ſe accipiatur:abſolutę q̃litatis eſt
per ipſius facti q̃litatẽ/quod ea ſint faciẽda/quæ quouis modo ſine cuiuſq̃ iniu
ria ꝓſint:Sin ad illud intentionis referatur:quũ nihilo magis/nunc tuo reditu
poſſis ꝓficere:inficialis ſtatus eſt/ſiue cõiectura:Principali alioqn q̃litatis cõſti
tutioni ſubſeruiẽs/ꝓfectionis/& reuerſionis/quæ prima illius orõnis pars eſt/&
ad diſponendos auditoꝝ aĩos pro exordio fere aſſumpta/qui eſſent ſtatus huc
uſq; arbitror cõſtare. Nũc de altera parte qua ſe de.R.P.ꝓpoſuit dicturũ cõſe
quẽs eſt uidere/quã pro negocioꝝ:de qbus in ea agũtur/uarietate/uariis itẽ ſta
tibus neceſſe eſt cõſtare:ibi nãq; primũ acceptã ab Antonio iniuriã quæritur:
tũ de.R.P.ſniam dicit:poſtremo multis modis ipſum Antoniũ in odium/atq;
inuidiã trahit:Illius impotentiã/ac tyrãnidẽ lacerãdo:ac Dolobellã/uniuerſũq;
ſenatũ ad capeſſendã cõtra eũ:Rẽp.animãdo.Primã partẽ q̃litate:tũ abſoluta:
tũ ueniali abſoluit.Alterã finitiõe ultimã fere q̃litate:nũc abſoluta:nũc aſſum/
ptiua.Sit ergo primæ partis intentio:Nõ paruiſti Cicero dicto cõſulis/te in ſe
natũ accerſentis:ergo puniẽdus:Depulſio:non fuit neceſſe/me illi in eo parere:
qđ ẽt ſi neceſſe fuiſſet:me ualitudo debuit excuſare:Duo in hac depulſiõe fiũt
ſtatus abſoluta:q̃litas factũ p ſe defendẽs:qa ea re tũ nõ ageretur:ut illũ oĩno
oportuerit uenire:& aſſũptiua uenialis p neceſſitate:i ualitudinẽ facti cãm reii
ciẽs.Alterius ptis intẽtio ſit.Cęſaris acta(ut ſenatui placuit) ſeruãda ſũt:depul
ſio:Acta Cęſaris/nõ quo illa ꝓbẽ:Sed qa pacis rõ hñda ſit:ſeruãda cẽſco:Sed q̃
a te in cõmentariolis:& chyrographis/& libellis ꝓferuntur:ea ego nõ dico eſſe

acta Cæſaris. Hic de facto ambo cõueniũt:de q̃litate nulla diſceptatio:in ſolo ꝓinde noĩe qõ relinquitur/quæ uere ſint Cæſaris acta. Finitio ergo ſtatus neceſſe erit:Poſtrema illa pars qua in abſentẽ Antoniũ inuehitur/illius impotentiã lacerãdo eiuſq; collegã.Cn. Dolobellã/atq; omnis bonos in illũ excitat:Tota fere q̃litatis eſt:ubi quæritur nũ mali cõſulis legibus:aut iuſſis ſit ſtandũ:Nũ illius inſolentia ferenda.Non nihil finitione agitur:quũ diſputat/an quas Antonius ferret/eſſent leges appellandæ. Et qd ius ſit:quid legẽ ferre:utitur & cõiectura:quũ ſuſpitionem inijcit/Antonium ad tyrãnidem aſpirare.

In quo eſt ſtatus principalis:Deq; ſtatibus Milonianæ oratiõis Ex epiſtola ad Pyladem Brix. Cap.lxxxxiiii.

FAbius.Q.alterius ẽt ſtatus qõnẽ:Alterius iudicationẽ putãt:Quæſtio q̃litatis/an recte Clodiũ Milo occiderit:Iudicatio coniecturalis an Clodius inſidias fecerit.Ponũt/& illud ſæpe cãm in aliquã rẽ dimitti/q̃ non ſit ꝓpria qõnis:& de ea iudicari:a qbus multũ diſſentio.Nã/& illa qõ:An oẽs:qui paterna dona cõſumpſerint/cõcione ſint ꝓhibẽdi:hẽat oportet ſuã iudicationẽ.Ergo nõ alia qõ/alia iudicatio erit:Sed plures qõnes:Et plures iudicationes.Quid nõ in cã Milonis ipſa cõiectura:referatur ad q̃litatẽ.Nam ſi eſt inſidiatus Clodius:ſeqtur:ut recte ſit occiſus.Qum uero in aliquã rẽ miſſa cã eſt:receſſum eſt a qõne/q̃ erat cõſtituta:hic qõ ubi iudicatio eſt. Idẽ ſtatũ tñ dicã in eo fuiſſe:qđ eſt potentius:nec in cã Milonis/circa primas qões/q̃ ſunt ante ꝓœmiũ poſitæ/iudicabo/cõflixiſſe cãm:ſed ubi totis uiribꝰ inſidiator Clodius:Ideoq; iure interfectus oñditur:& hoc eſt qđ ante oĩa cõſtituere:in aĩo ſuo debeat orator. Etiã ſi pro cã plura dicturus eſt qd maxime linquere iudici uelit:qđ tñ ut primũ cogitandũ:Ita nõ utiq;:primũ dicendũ erit:Idẽ ẽt credo aliqñ dubitari/quo ſtatu ſit utendũ:qũ aduerſus unã intentionẽ plura opponũtur:& ſicut in colore dicitur:Narratiõis cũ eſſe optimũ/quẽ actor optime tueatur:Ita hic quoq; poſſe dici cũ ſtatũ eſſe faciẽdũ:in quo tuẽdo plurimũ adhibere uiriũ poſſit orator.Ideoq; pro Milone aliud Ciceroni agenti placuit:aliud Bruto:qũ exercitatiõis gr̃a cõponeret orõnẽ:qũ ille iure tãq̃ inſidiatorẽ occiſum:& tñ nõ Milonis cõſilio dixerit:hic gl'iatus ſit occiſo malo ciue.hæc diſcutere neceſſariũ eſt cuiq; rhetori:In oĩbus.n.ſuſcipiẽdis/agẽdiſq; cauſis tanti intereſt cõſtitutionẽ:& ipm qõnis caput aĩo ante cõcipe:qdq; illud ſit de quo ambigatur:q̃ planiſſime noſſe/atq; inſpicere:ut ſine eo oĩs orõ fluctuet:caſuq; non rõne regatur. Eteni qũ ad iudicationẽ totius actionis ars ſit referẽda:cã aũt ex ſtatu naſci certũ ſit/Quõ ille iudicationẽ ĩtuebitur:cui ſtatus fuerit incognitus?Martianus ait/principales ſtatus ex qbus naſcitur cã:incidẽtes/quæ dum tractãtur cã:naſcũtur:Dũ argumẽta/uel ſcripta refutãdo in plures cã deducitur qões:ut ſit principalis:utrũ Clodiũ iure occiderit Milo/incidẽs:uter utri inſidias cõpararit.Idem:qđ ſi inquit cõceſſo/facto factiq; uocabulo/licuiſſe ſibi:uel oportuiſſe facere dixerit:q̃litas in cã uerſatur:quæ aut de re/aut de actione congre-

Milonianæ defenſionis duplex modus.

Cõſtitutionẽ cõcipe q̃ti ſit.

Pricipalis & incidens ſtatus.

ditur.De re:ut miloni facere licuiſſet.De actióe:an ſeruo:uel addicto: Tribunos Milonianæ
liceat appellare:an hęrę ignominioſo liceat cócioné? Quæ ſpés qualitatis tráſla ſtatus.
tio noiatur.Idé:Sed qum intentiói ius facti oppoſuerit reus fit qualitas:ut a mi
lone nó factú negatur:ſed facti iure cótétio eſt.Occidiſſe.n.ſe fatebatur Clodiú Ró nó é una
ſed iure feciſſe.Huic depulſioni ſubiicitur ró:Quæ nó una ſimplex:ue ſit.Nam aut ſimplex.
pót unum:idé q; factú pp uarias cás uideri pbabile:ut hoc idé: Q d' inſidiatoré
occiderat milo una ró fuit:Alia q hoſté.R.P.& tyránidis affectióe ſucceſum ſe
interemiſſe memorabat.In qbus aſſertis fit qdem qualitas:ſed diuerſæ ſpés eius
erumpunt.Ná prima relatiua:altera cóparatiua : qualitas fulgét.Idé: Qualitas
igitur aut de re:aut de actióe eſt.De re:qum eius facti:q d' in iudicium uenit:ró:
cauſaue tractatur:uel qum qd fieri oporteat diſceptatur:ut an iure Clodiú milo
iugulauerit.Et infra:Aſſumptiua:quæ qum in facto ipſo nihil pbabile reperiat
confugit ad ipſam cám:Eáq; iuſtam:ut facere deberet:allegat:ut qum milo non
pót dicere hoiem licuiſſe iugulare:cám occidédi aſtruxit inſidias Clodianas. Ille
aſſumptiuæ nomen accepit:Quia qum abſolute factum tueri non poſſit:confu
git ad cás.Hæc igitur aſſumptiua partes hét quattuor:Relationem: remotioné:
comparationem:cóceſſioné.Relatio eſt:qum de facto cóſeſſo culpá in cú:qui p/
tulit refert:ut in Clodiú milo.oreſtes in matré:Horatius in ſororé.Et ubi de exa
minatione. Qum unú uidelicet factum multiplici róne defenditur: ut Tullius
pro milone:quod inſidiatorem:& qd' hoſté publicæ quietis occiderit:In his igi/
tur ille ſtatus potius apparebit:quem orator pro utilitate defenſionis ſumpſerit:
Ille idem:hoc reperto:Naturá cauſæ diſcuties:quæ aut ſimplici:aut duplici:qó/
ne:aut multiplici continetur:Simplex eſt:qum unú quid in tota actione diſqui
ritur:ut Clodiú Milo ne iure necauerit. Illud uero q d' p iudicationé poſteriore
loco diſquiritur:uter utri inſidias comparit:non eſt ſingulare:ſed iunctú ex du/
plici coniectura:quá græci Anticatigoriá noiant:Sed incidens qó genus cauſæ
facere nó pót.Quint.li.vii.Quæ res aút faciliore diuiſiói uiam pſtat: Eadé in/ Incidés qó ge
uentioni quoq; excutere qdqd dici pót.Et uelut reiectióe facta ad optimú pueni nus cauſæ fa
re accuſatur Milo:q Clodium occiderit:aut fecit:aut nó:optimum erat negare: cere nó pót.
ſi nó pót.Occidit ergo:aut iure:aut iniuria.Vtiq; iure:aut uoluntate:aut neceſſi
tate:nam ignorantia prætédi nó pót:uoluntas anceps eſt. Sed quia ita id homi/
nes putát adiúgéda defenſio:ut id pro.R.P.fuerit neceſſitate. Subita igitur pu
gna:non præparata.Alter igitur inſidiatus é.Vter? profecto Clodius:uides ne ut
ipſa res neceſſitas deducat ad defenſioné? adhuc:aut utiq; uoluit occidere inſi/
diatoré Clodium:aut non.Tutius:ſi noluit.Fecerunt ergo ſerui Milonis:neq; iu
béte:neq; ſciéte Milone.At hæc tam timida defenſio detrahit auctoritaté illi: q
recte dicebamus occiſum . Adiicietur:quod ſuos quiſq; ſeruos facere uoluiſſet.
Plautinas caſtigationes tuas aſſidue lego:quædá pplacét:quędam ualde diſpli/ Plautinæ ca/
cét.Sniam meá qum plegero:plenius ad te ſcribá:Plautúq; nrm.Et caſtigatiós ſtigatiós Py
nras ad te(ut ſcribis)mittá.Ex qbus q uolueris excipias:& p tuis héas. Ego.n. la Brix.

Noīatiuꝰ co/gnominū ter minatorū in ius mixtic uo catiuū in.i.

Infernus ſub ſtantiuū non eſt latinum.

qum non ſint maturæ:nomē meū:& iudiciū inſeri nolo.De Terti:& hmōi uocatiuis noīum:ſiue cognominū nō bñ te ſentire puto.Debēt.n.ēt cognomina:ut ꝓpria noīa declinari.Pheretri Iuppiter:non pheretrie Liuius dicit.Sic & cæteri ꝓterūt auctores Poetas excipio:q fortaſſe abutūtur Intrīſecus:a um: ut extrīſecus aduerbiis urūtur latini ſcriptores.Extrinſecus a um:& intrīſecus a um nuſq̄ lectū eſt.Barbareq; loquitur ſcribēs intrinſeca & extrinſeca præcepta cōmētator. Noli in hoc ꝑtinaciter tuā opinionē tueri.De infernus ſubſtātiuo nemo elegantiſſimoꝝ auctoꝝ ꝑter eccleſiaſticos:quos in auctoꝝ latinę linguæ nūero nūc ponā:uſus eſt.Barbarus eſt quiſquis utitur:Tu eo oīno abſtineas.Si uſus eſt:quem reꝑhēdis:eo magis barbaꝝ uocabulū exhorrere debes.In hoc mihi credas:uti de pręfatione honoris:Q uem ſermonē ad honeſta omnes trāſfertis ſine exēplo: ut de extrinſecos ornatus:qum extrinſecus tm̄ aduerbialiter dicatur: Ireq; de ꝓſup pono:textu ſubdiuido & ſimilibus.

De Rhetorico artificio cōtra quorūdā opinionē in cōponēda nuptiali oīone & Epithalamio Ex epiſtola ad Marinū Georgiū philoſophū. Cap.xcv.

MVlta:& magna ſunt in te uir princeps:quæ oēs ad te amandum:& obſeruādum inducūt:ſed illud eſt in primis:quod in tot: & tantis corporis:& fortunæ bonis:nihil præclarum:nihil præcipuum poſitū eſſe arbitraris:nihil uoluptati:nihil auaritię ſtudes:auriq;:& argenti cumulandi ſtudiū exoſus:animo ingenti:excelſoq; cōtemnis quęcūq; uulgus admiratur:utpote fragilia:caducaq;:ſolāq; uirtutē amplexus:ei te totum ab ipſis incunabulis dediſti: & ex lrīs ſcientiam cōparaſti:& ex ſcientia habitū cōfirmaſti:ut te:deo:& hoībꝰ plane chariſſimū eē intelligas.Nam is es:qui non modo amicos amore:uerū etiā inimicos beneficiis ꝓſequeris:Publica oī diligētia adminiſtras:in ſecundis rebꝰ minime elatus:in aduerſis patiens:& conſtās ꝑmanes:nunq̄ amicitię gratia cuiq̄ iniuriā facis.Honeſtatē ſemꝑ optas:Honeſta ſemꝑ facis:nihil utile tibi:nihil bonum:nihil iucūdū exiſtimas:qđ honeſtū non ſit:& merito.Sūma enim bñ beateq; uiuēdi in honeſtate conſiſtit.Nā omne quod honeſtū eſt:bonū:utile:iucūdū ſit:neceſſe eſt.Hinc honores tibi nec cupienti qdem:nec cogitāti deferuntur. In quibus adminiſtrandis ex oīum iudicio:uerū præ te fers philoſophū:iuſtū:& rectum uirū:& eoꝝ apprime ſtudioſum:Q ui aut de.R.P.aut de cōmunibus ſtudiis benemeriti ſunt.Q uod & ipſe expertus ſum:& ciues mei:& amici: Q ui tuo præſidio in albo profeſſorum ſcripti:te ſuum mecænatē prædicant: & extollūt: Tibiq; ſua ſcripta dicant:non tā ut te celebrēt:Q ui tua doctrina:& uirtute ęternitatis uitam iā cōſecutus es:Sed ut iudicio tuo:exactiſſimaq; lima expoliātur Q uoꝝ ſniam ipſe ſecutus ip̄ præſentia hāc de cōponenda nuptiali oratione :& epithalmio quæſtiunculā tibi mitto:ut eo non tpe:ſed momēto : quod arduis occupationibus tuis ſuccides:eam plegas:& quid pro me:aut contra ſenſeris:qum calamo ludere(ut ſoles)placuerit:ꝓſcribas. De artificio orationis nuptialis: & epithalamiis ſcribendis ſatis erit ſermone interpræti ſ qualiſcunq; ſit ſubiicere:

Nuptialis oīonis initiū.

Q uæ a Pauſania diligẽter & enucleate pſcripta ſunt. Etenim inquit a diis inci/piẽdũ eſt: Eos.ſ.eẽ qui & inuenerũt & onderũt nuptias hoibus. Enim uero Iup/piter & Iuno primi cõiungentes & copulãtes: perinde ille oium pater appellatur hæc coniunctrix: quod fœminã mari cõiungeret: atq; ab ipſis diis cætus reliquo rum deorum ad humanam uitam acceſſit: qui nuptiis præſidentes nuptiales & natales hoc mõ noiantur: & matrimoniũ fuiſſe cãm: ut ipſi Dii nominentur atq; colantur. Nã ſi matrimonia non eſſent: non eos in honore & cultu hoies habuiſ/ſent. Deinceps de natura dicẽdũ: eius id opus eſſe percare: & concipere: idq; per oia eius opa & aialia & plantas tranſire. Tum d.fferẽtiã coitus: & conſociatiõis humanę aduertẽdũ. Alia qdẽ imprudẽter & temere coire: hoiem aũt ordinẽ quẽ dam: & legẽ matrimonii reperiſſe. Non.n.gregatim inſtar belluaꝝ coire pmiſit. Sed cõiunctionẽ & ſocietatem duoꝝ cõmodiſſimoꝝ p totam uitam molitus ẽ. Q uo in loco dicẽdũ hoies a fera & uaga erratĩcaq; uita libe ratos: mãſuetã & mo deſtã uitã p matrimoniũ habuiſſe: genuſq; hoium: qum eſſet mortale p coitum: & cõe matrimonii uinculũ: imortale factum eẽ: Nã ſucceſſione poſteroꝝ ueluti lumẽ accẽditur: & poſteritate p generationem hois pmanẽs nũquã extinguitur. Q uare id iure aliqs munus optimũ ac pulchrũ dixerit nõ pecuniaꝝ: nec poſſeſ ſionum quorũdã: ſed ipſius naturæ: atq; gñis. Deinde explicandũ quot bona eis cõtingãt: qui uxores duxerint. Primo ad dignitatis exiſtimationẽ: qum eam tũ magis aſſequi poſſint a nuptiis ſtatim incipiẽtes fructũ tẽperãtiæ cape: uirtutis pulcherrimæ. Enim uero matrimoniũ cõtinuo facit: ut hoies tẽperantes habean tur. Nam qui ſe ad id cõtulerũt: ab illegitimo coitu liberati: ad ſolã dũtaxat ſuã quiſq; uxorẽ aſpicere uidentur: quod fieri neceſſe eſt: ut ſint: & magis honorãdi: & fideliores: ac beniuolẽtiores erga ſuas patrias oibus in rebus habeãtur. Q um ſuos filios quaſi obſides patriis dederint. Q uãobrẽ in cõſilium ẽt magis eos ac/cipi neceſſe eſt. Q uintã ad dolores: oẽſq; res moleſtas matrimoniũ utiliſſimũ eſt. Hoc.n.tanq̃ onera leuiora reddit. Dum reꝝ aduerſaꝝ: ac difficilium cõſortes uxores habeamus. Et hac cõitate magnam conſolationẽ capiamus. Q uare fit: ut res iucũdæ multo iucũdiores uideantur ẽt: Q um nos non inter nos ſolum dele ctaremur: ſed eos etiã haberemus: qui nobiſcum celebrẽt: ac delectentur: liberos uxores: cæteroſq; cõſanguineos: atq; dies feſti: & celebritates: iccirco ſuauiſſime ſunt: quod inter multos efficiantur. Q ua quidem re affinitates ẽt augeri neceſ/ſe eſt. Et hanc rẽ eẽ inquies: qui primum habitationes: deinde pagos: deinde ciui tates conſtituit. Ex affinitatibus uero id ẽt efficitur: ut & rerum notitiã maiorẽ habeamus & cũ extraniis hoibus cognatiõe iũgamur. Poſtea cõprobãdũ & mẽ tio matrimonioꝝ: probatorum: aut antiquoꝝ facienda & bona quæ propterea hoibus contigerint explicãda: & depulſionẽ oium pene reꝝ aduerſaꝝ matrimo/nio cõtingere poſſe oſtẽdẽdum: ut Menelaus pp matrimonium Helenæ imorta lis fuerit: & peleus pp uinculum thetidos: & Demetus pp alceſtẽ mortẽ fatalẽ au fugerit. Vbi uero de his ſatis dixeris pcibus utẽdum: quæ de nuptiis percationẽ

Matrimonii inuẽtores Iuppiter & Iuno.

Matrimonii laudatio.

Preces in nuptiali oratiõe poſt laudationem.

liberoꝝ:petitionẽ bonoꝝ:depulſionẽ maloꝝ contineant. Tum uerbis quaſi for/mandũ:& prædicẽdum uitam ipſam:quæ cum uxore|& liberis eſſet fortunatã: uidelicet chorum liberoꝝ aſpectu iucundiſſimum adeſſe:& quodãmodo ad iu/uẽtutẽ redire:atq; iteꝝ cum ſuis liberis adoleſcere. Tum enim uel ea:quæ ipſe iuuenis fecit:cõmemorari ſolẽt:eoꝝ aũt memoria:quæ pueri fecimus:iucũdiſſima eſt:nec aliud eſt:quod rurſus nos reuiuiſcere faciat. Si qs igitur ſuã uidens imaginẽ rem inanimatã:delectatur:Quãto magis delectari debeat:dum eã nõ inanimem uidet:ſed & aĩatam:& non unã|ſed multas:ſiquid ita contigerit : quo in loco mentio item non nullaꝝ hiſtoriaꝝ faciẽda eſt. Quot pp filios fortunati fuerint:qđ a ſe mala ꝑpulerint:atq; auerterint:& quid Anchiſæ opa æneæ contigerit. Nec eoꝝ pſonas omittẽdũ: qui uinculo matrimonioꝝ colligãtur:ſed earum quoq; laudes dicẽdũ.aliquãdo in principio:aliqñ in fine. Nã ſi nobiles:& glorioſi ſint:in principio laudabis:ſin autem minores qdam eſſent ſummittes. Et poſt oĩa dices.

Laudis loci i laudatiõe funebri.

Laus uero quæ in laudatiõibus dicitur habebit & locos eoſdẽ a patria a genere:a natura:ab educatione:æquales|& ſimiles:& certos ambos eſſe aſſeres. Præterea ſi ex eadẽ patria ſint. Iam pridẽ eos loco familiariter eſſe cõiunctos:ſin aũt ex diuerſis:adiis eẽ in hãc ſocietatẽ coactos. Itẽ ſi ex eodẽ gñe ſint. Augmẽ/tum cõſanguinitatis familiaritatẽ aliã ſuper aliam fuiſſe: atq; uinculũ multo firmius:& ualidius effectũ eẽ. Qum aũt ex uariis|& diuerſis ſtudiis ſint:ut militię ut litterarum:concentum hunc utiq; optimum eſſe ſapiẽtiæ fortitudinem eẽ ad iunctam:& optimos fore qui eiuſmodi parentibus naſcantur conſentaneum eẽ.

Vir qũ ducit uxorẽ ſi orõnẽ ipſe hẽbit nuptialẽ i qd obſeruabit.

Sin autẽ ipſe ducat uxorẽ:qui orationem habebit:de hoc ipſo facere ſatis exordiendum : quemadmodum nunc tibi faciundum eſt: ꝙ ſi amatores laudare ſoleant . Quas in deliciis habent:multo magis cum deceat matrimonium laudare quod ſuas delitias laudet:& una litteris| ac eruditione uel hoc in tempore utendum eſſe æquius uidetur. Dictione uero mediocri utendum:accedendumq; quã prope Xenophontẽ & Nicoſtratum:niſi in paucis opus fuerit ad grauitatẽ orationem extollere : ubi ſcilicet magnitudinem quandam ſententiarum impellat.

Stil⁹ nuptialis orationis. Epithalamii artificiũ.

Idem de Epithalamio ita præcipit : Siquidem hoc ipſum continuo in exordio prædixeris:quod alii quidem hymeneum canere conſueuerunt. Nos hymenei loco orationem habemus:non fiſtulis|aut cytharis aut aliquo cantu eiuſmodi: ſed eoꝝ laudibus|& hymnis qui matrimonio coniunguntur. Deinde matrimonium neceſſariũ eẽ hoĩbus. Id enim ſalutẽ gñis hominum tuetur: & reliqua dices:quæ per matrimoniũ bona cõtingant. Tũ ad eorũ pſonam ueniẽdum:quæ in matrimoniũ conuenerint:& ex[p]?andũ:quales ſint:quo in loco de eoꝝ gñe:& educatione dicẽdum|& pulchritudine corporũ:& de ætate:& quot bona fortunæ habeant:& de eorum ſtudiis|& officiis. Eos præterea operam dediſſe: ut matrimonium ipſaq; cõiunctio efficeretur|& quo animo ſint eius matrimõii cauſa familiares:alieni:ciuitaſq; ipſa publice plane oĩbus matrimoniũ ſtudio eẽ . Similiq; oĩno uel celebritati cuipiã:uel Kalẽdis|uel feſtis publicis. Ad hæc itẽ quẽadmo/

dum in nuptialibus diximus)eſt conſiderandũ:ſi ex eadẽ patria:ſi ex eodẽ ge/
nere:ita in his quoq; partem hanc orationis nõ paruifaciendam eſſe cenſemus.
Poſt laudes autẽ:& laudationes hortatio quædam addenda eſt ad eos.ſ.qui in
cõnubio copulantur:ut inter ſe alter alterius ſit ſtudioſus: & quã maxime ſint
concordes:atq; bona quæ ex eiuſmodi concordia:& amore contingant:præfe/
renda ſunt oratione. Ab re cõmuni ad propriam deducta:Concordiam.ſ.qum
omnibus hominibus bonoꝝ cauſa ſit:Tum maxime his:qui ſe matrimonio cõ
iunxerit eſſe. Id quod ad illud Homeri referendũ recto ſane iudicio compro/
batum:nullum bonũ maius eſſe:quod dum cõcordes ædes habitet uir:& uxor:
& quanto ob eã rẽ inimici dolore:quantaq; uoluptate amici afficiãtur.Poſtre/
mo precibus utendũ:ut q̃primũ liberi procreentur:quo nuptias eoꝝ quoq; ui/
deamus:hymenæũq; canamus:& materiã orationũ huiuſmodi iterum habea/
mus. Quamobrẽ:qui nuptialem orationẽ uocant epithalamiũ: quiq; ĩ ultima
eius parte gratias agũt:agnoſcant errorẽ ſuũ:Et fateantur conſcientiæ ſuæ iu
dicium. Omnes enim rhetores:omnes dicendi magiſtri prohibẽt in epitaphiis
fieri gratiaꝝ actionem:Et in calce nuptialis orationis:ac epithalamii iubẽt bo/
nis potius precationibus: & ominibus utendũ. Ne quis miretur:ſi quæ offen/
det cõtra geniũ ſtili noſtri:qualiſcũq; ſit:poſita uel in uerbis: uel in ſtructura:in
terpretis uerba nos ad litterã tranſcripſiſſe:Iteꝝ teſtamur:ne aut ſenſum a no/
bis præuerti:aut interpretis orõnẽ cõtemni maledici hoĩes calũnientur.De ori/
gine matrimonii Iudæoꝝ & chriſtianoꝝ litteræ idẽ teſtantur:hoc eſt deũ aucto
rem fuiſſe.Sed Ioſephus ĩnuere uidetur anteq̃ Adam & Eua peccarent copula
cõiugii ſacri cõiunctos:Hieronymus ſacramentũ illud inſtitutum ait:poſteaq̃
primi illi parentes diuinũ mãdatũ tranſgreſſi ſunt. Antiquitas auctore Trogo
fabulata eſt:Cecropẽ Athenienſium regẽ ante Deucalionis tẽpora matrimoniũ
cõſtituiſſe ꝑpter quod hunc bifrontem ꝑdidere.Lycurgus eos notauit legibus
ſuis qui annos ſeptẽ & triginta nati:cælibes eſſent:quiq; uxores non haberent:
aut habuiſſent:gymnaſiis adeſſe prohibuit. Tanti olim matrimoniũ erat.hinc
laudes ſumere quilibet poteſt coniugii:& chriſtianum morẽ præcæteris extol/
lere:qui una uxore cõtenti:ſanctius illud ſeruant atq; uenerantur q̃ hebræi:qui
licet & ipſi a deo acceperint:uti & nos:uxorum tamen multitudine dehoneſta/
bant:q̃ Romani qui repudium habebant a Spurio Seruilio: qui primus Dio/
nyſio & Plutarcho auctoribus uxorem ſterilitatis gratia repudiauit:Quã cæ/
teræ nationes:quæ aut cõmunes uxores:aut nullas:aut pecudum more accipie
bant:tenebantq; laxatis turpiſſime libidinis habenis:ꝑmiſcuoſq; filios:aut ille/
gitimos educabãt.Huic neceſſitudini tñ ueneratiõnis Cato ille cenſorius habẽ
dum cenſebat:ut eum:qui uxori manũ inferret:non aliter exceratione & dete/
ſtatione explodendum diceret:q̃ qui in deorũ ſimulacra manus uiolentas inii/
ciens religionem temeraſſet.hoc uinculo.R.P.conſtat:Reges fœdere perpetuo
iunguntur:Populi infeſtiſſimi cõciliantur:Ciuium uoluntates uno (ut aiunt)

nodo deuinciũtur:humanũ deniq; genus aſſidua poſteritatis ꝓpagatione uelut
phœnix ueri ſanctiq; amoris igne renouatur. Maiores nr̃i hęc in uxore ſpectã
da duxerũt:Mores/ætatẽ/genus/formã/opes. Ita tñ:ut moꝝ excellẽtia/& uirtu
tis unius uis pſtet:ſolaq;/ſi cętera deſint:digniſſimas reddat nuptias. Plena eſt
exẽploꝝ uetuſtas:ex qbus Catonis cõſularis Cẽſoriiq; uiri referre ſatis erit/qui
Solonii clientis filiã humillimo loco natã/ſine dote/nõ adeo formoſam uirtutis
ipſiꝰ puelle intuitu uxorẽ duxit. Forma corpis bonũ eſt minime cõtẽnẽdũ:ſed
fragile eſt.Dotes opulẽtæ cõmoditatẽ afferũt familiis:ſed in fortunæ poteſtate
poſitę/ex fortunæ nutu labũtur/fugiũt euaneſcũt.Sola uirtus æterna ẽ i uxo/
re:ſiue par fuerit:ſiue inferior.Nã nobiliores ducere uxores inſania eſt q̃uis bñ
dotatas grãdi ſupcilio.Lycurgus ſapiẽtiſſimus legũ lator inſtituit ſine dotibus
uxores collocari:ut uirtutes nõ opes i uxoribꝰ q̃rerẽtur.De uiris idẽ ſenſit The
miſtocles:q cõſuluit:filiã nuptui dandã uiro inopi:ſed bono:potiuſq̃ diuiti:ſed
malo.Plura i hãc rẽ dicẽda occurrũt. Si nr̃m hoc fuiſſet inſtitutũ:nõ pauca ex
ueteꝝ annalibꝰ & philoſophoꝝ ac theologoꝝ libris:quoꝝ oraculũ hodie hẽris.
Vereorq; ne ſupra calceũ:ut aiũt:qũ hęc pauca tetigeri ſus.ſ.apud Mineruã.

Caſtigationes in lib. floridorum:Ex epiſtola ad Hieronymum Donatum:
deſtinatæ ad Auguſtinum eius filium. Cap.xcvi.

TEnuit me tacitũ diutius(fateor) q̃ par erat:& plus nimio tenuit cõſiliũ:
ſed fortaſſe minime dãnãdũ.Mecũ eni:Quid i me:qđ tibi tãta eruditio
ne:tãta auctoritate:tãta prudẽtia hoi ſcribere auderẽ:& ſi qd eẽt:ſcite:&
cõmode tp̃s ad te adeũdi captãdũ:Neq; ulla rõne decere:homũcionẽ obſcurũ:
& ignobilẽ pilluſtri:& nobiliſſimo ætatis nr̃æ Prĩcipi:aſſiduis pſertim.R.P.ne
gociis:& Cremonẽſis iuriſdictiõis occupatiõibꝰ obſtricto litterulis icõditis:ue/
lut iportunꝰ anſer raucis uocibꝰ olori obſtrepe.Proinde nautico more tẽpeſtatẽ
idoneã auſpicãdæ beniuolẽtiæ:Et incũdæ abs te gratiæ occaſionẽ q̃piã pſtola/
bar:Quo firmior pietati erga te meæ gradus eẽt ad ſũmã:& ꝑpetuã q̃ndã ne/
ceſſitudinẽ.Verũtñ(qđ uẽturũ nũq̃ fore credidiſſem)tu:pro tua ſingulari hu/
manitate:proq; ea:quã de me cõcepiſti opĩone:ut cõſiliũ mutarẽ:ultro pu nisti:
tuãq; ſũmã beniuolẽtiã:ac liberalitatẽ tuo tibi genio ĩnatã pollicitꝰ:de filio pci
bus oneraſti.O mirã rariſſimi uiri lenitatẽ.Rogas qui rogãdus eras:& illũ:cui
nutu ſolo ĩparc potes.Bñficiũ pſtas:& q̃ſi acceptur ꝰpetere uideris.Per deũ q̃ſo
qd meliꝰ:aut honorificẽtiꝰ mihi ipſe optare potuiſſem?Nã ſi florẽtiſſimæ ciui
tates:ſi domus bñ inſtitutæ:ſi optimi pr̃es hãc ſemp curã hũerũt:& hoc maxie
nũc quoq; curãt:ut pſtãtiſſimis pceptoribꝰ tradãt liberos ſuos:a qbus prius mo
res:deĩn lr̃as ediſcãt:Profecto nec pñtes:nec poſteri audebũt me:& modeſtiſſi/
mũ:& eruditiſſimũ diffiteri.Qui Hieronymi Donati iudicio delectus eius fi/
liolũ inſtituerim:uerã pr̃is imaginẽ:illius inq̃:quẽ ſuſpicit Apollo:colũt muſę:
uenerãtur gratię:Qui in omni litteraꝝ genere:quibus(ut philoſophi utar lin/
gua) animus fit diuiniſſimus:unus omniũ excellit:& in eloquentiæ ſtudiis ita

regnat:ut pindeſatq; uerus Rex pareſaut ſupiorē agnoſcat neminē:Cuius uita
adeo caſta/integraq;/& ſancta in omni ætatis gradu fuit:ut una oīum uoce ad
ſummū urbis faſtigiū maturo gradu ſibi aditū pparare:Q ūq; multos honori
bus a fortuna donatos uideamus:Vnū Donatū principatu a uirtute donatum
circūferatur. Q uæſīt plures anxie diuitias:& paratas maiore tormēto poſſi/
dent/quā cōgeſſerūt.Q uā multi/uel iniqui/uel iniquoꝝ heredes ſunt:Sed quo
opulentiores/eo cupidiores in dies fiūt.Nōnulli ambitioſis ineptiis ſummo in/
cūbūt ope:uariiſq; candidatoꝝ artibus abutuntur:Q uos poſtea(ut ſunt for/
tunæ caducæ:ut ſunt res ambitionis/& impii tā inuidioſæ/quā pulcræ:ut odiū
fere ſemp cōſequitur regnū:)aut bona ipſa/quibus Metelli ſperabāt felicitatē:
ultimis merſere ſuppliciis:aut adeptę dignitates perdidere.Tu uero:dum opes
ſpernis/dū ab omni ambitu/ & ambitione abhorres:dū ea ſtudioſe affectas/ex
qbus uera glīa naſcitur:dū ſapiētia uitā regis:dū moderatiōe/ & cōtinētia tua
famā nō p ſe/ſed p nudā uirtutē/nō magnā/ſed bonā expetis:Dū quod ſcripſit
neſcio qs/aliqs tā nroꝝ poetaꝝ dictū cōtemnis:centū doctoꝝ hominū conſilia
hæc deuicit dea fortuna:Dū es in amore oībus obuius/& expoſitus/& comita/
tis plenus:inter eos/qui gubernacula.R.P.moderātur/pcipuus ex oīum ſuffra
giis iudicatus:oīs ætatis/& ordinis uiris gratus:Deo & hoībus charus.Sed(ne
ſingula hypbolicos pſeq uidear) Nullus eſt tā iniuſtus iudex/aut ignarus reꝝ
æſtimator:Q ui te ulli ex cūctis/quos in Veneta.R.P.uideamus/audiuimus ue
inclaruiſſe:ſecūdū putet.Cur igitur nō magnope lætert nō miꝝ in modū gau/
deā:ſi me fingere uolo/& pmeditari/qbus modis nomē meū tollere humo poſ/
ſim.Cur nō rationē oblatā inire tentē:ſi excogitare nō potuit:Q ua uoluntatē
meā intelligas.Hoc eſt ſane tps mihi optatū/magis quā ſperatū/quo meā pſpi
cias fidē:quoq; nō mō domus tua tota/ſed cuncta hæc Italia itelligat:nihil eſſe
tā pmptū/atq; paratū/& in manibus poſitū/quā in oībus/quæ tuo honori in/
ſeruiāt/& ad rē tuā pertineāt/operā/curā/ſtudiū/induſtriā/diligentiā meā. Puer
tuus ad me:qum placuerit/eat:Parētē animi hic inueniet:quo ad potero/& lice
bit:a latere meo nuſquā diſcedet:ut nō mō dicēdi/ſed & bene uiuēdi magiſtrū
me hēat:nec minus exēplo auctus/quā doctrina imbutus:prudēs efficiatur/&
doctus.Vna cū pignorib9 meis ſtabit/leget/ābulabit/diſcet/comedet/bibet/dor
miet/laxabit aīum/recreabitur.me pñte hęc:& oīa:ut caueat intēpantiā.Deniq;
eximiū tibi pfiteor:ac polliceor:& ſingulare in oī gñe officii ſtudiū:Q d ad ho
neſtatem/& inſtitutionē eius/tuā uoluptatē/& gloriā ſpectet. Haſq; lrās uelim
exiſtimes ſtipulationis/& fœderis/non epiſtolæ/aut ſimplicis ſcripti uim habi/
turas.Meq; ea/quæ tibi promiſi/ac recepi/ſanctiſſime eſſe obſeruaturū:diligen
tiſſimeq; facturū:& expectationem hac curatione tuam ſuperaturum. Tali di
ſcipulo magis gloriabor/atq; deo auctore:felicius/quā Alexandro Ariſtoteles.
Audio enim Philippum ad litteras/& uirtutes ſuapte natura genitum/nunquā
contra naturā ipſam feciſſe. Vbi primū fari cœpit/per ſe ad bonum excitatū,

Illā uti ducē:& aurigā ſecutū. Spero illi (nec iniuria) me meis exhortationib⁹ ſ u i calcarib⁹ currenti equo additis: ad optima quæq; capeſſenda alas additurū. Plura impræſentia garrire nolo. Vnū oro: ut me in gregē ſeruoꝝ tuoꝝ referas: & quoquo modo tuū annumeres: Et ualere iubeas: uirū nō facie: ſed re mihi cognitū: pariter: & ꝓbatū: Triphonē celebrē regionis meæ grāmaticū: quē uince diligo: quū fueris: ſi mō nō es Cremonæ. Nā puto te iā Mediolanū: ut q audio binos ad te tabellarios heri ueſperi uolaſſe. Vale ſpes mea: Patrone mi: uale: ſal ueq; a ꝑtore nr̄o Andrea Lauretano qui te diligit: utq; ſignantius loquar: ualde amat: & a te mutuo amari dignus eſt: uir integerrimus: & qui ſe in hac adminiſtrationis mole ita gerit: ut nulla domus tanto cōſilio: tātaq; diſciplina gubernetur: Aut tā modeſta: & quieta ſit: q̄ urbs hæc: & Brixiana tota regio. Has caſtigatiōes in Apuleianos floridoꝝ libros Auguſtino filio tuo: qui pegregie corporis: & animi liniamētis te totū effingit: ſonat: & redolet: meo nomine reddes: Vt me a debito pollicitatiōis: & oneris ſupiorib⁹ dieb⁹ impoſiti exoluat: Si mō aliqd hoc uidebitur. In primo floridoꝝ Lucii ita uulgo legitur: ut ferme religioſis uiantiū moris eſt: Q um aliqs Lucus: aut aliqs locus ſanctus in uia oblatus eſt: uotum poſtulare: portū apponere. Legendū eſſe religioſi in caſu patrio cuiq; patere arbitror: Sic.n. dixit religioſi moris: ut mox paulo: Religioſam morā: Sertū aūt loco portū repono coiectura ſatis certa: ad quā mihi gradū fecere antiqua exemplaria: in qbus fere non pomū: non portum: Sed ſeruū legitur. Q uod aūt coronæ: & ſerta aris & ſepulcris: & deoꝝ ſimulacris apponerentur: Plinius docet in. xxi. Q um ait: Inter ſacra tm̄: & bellicos honores coronis ſuū nomē uēdicantib⁹. Q um uero e florib⁹ fierēt ſerta: a ferendo ſeruiæ appellabātur. Iteꝝ inqt: Et iā tūc coronæ deoꝝ honos erāt: Et lariū publicoꝝ priuatorūq;: & ſepulcroꝝ: & miniū: Sūmaq; auctoritas pactili coronæ: Sutiles ſalioꝝ ſacris inuenimus. c. ſ. c. Poeta in quodā loco: Q uid cineri ingrato ſeruas bn̄ olētia ſerta? Anne coronato uis lapide iſta tegi: Tibullus: Atq; aliqs ſenior ueteres ueneratus amores Annua conſtructo ſerta dabit tumulo. Plutarchus in Timoleonte: Cæteros milites poſtq̄ Timoleon pſuaſionib⁹ exhortationibuſq; firmiter ad prœliū duxit ad Criniſiū fluuiū quo Carthaginēſes uēturos audiuerat: adduxit: Q ui qum caſtra ſuparet: unde inimicoꝝ caſtra uidendi ptās erat: mulis appiū ferētib⁹ obuiauit: quod infauſtū milites auguriū putauere: qm̄ apii coronas ſepulcris imponere uſurpatū eſt: unde hoc ꝓuerbiū natū eſt: Mala ualitudine ſummo piculo furentē appio indigere. Virgilius: centūq; ſabæo Ture calent aræ: ſertiſq; recētib⁹ halant. A. G. li. xvii. cap. ii. Si nemo diſſoluebat qōnis eius nodū: premiū ipm̄ & corona deo: Cuius id feſtū erat: dicabatur. Et infra: Eo ipſo capite: Corona igitur huius qōnis deo feriaꝝ iſtaꝝ Saturno data eſt. Apud Plautū quoq; ſertum ſacrificio offertur. Et apud ipm̄ Luciū legimus in tertio de aſino aureo: In ipſo uero meditullio hiponæ ſiue hipponis deæ ſimulacrū reſidēs ædiculæ qd' accurate corollis roſeis eqdē recentibus fuerat ornatū.

Andreæ Lauretani laus.

Coronæ: & ſerta apponebātur Aris & Sepulcris.

Appio indigere ꝓuerbialiter dicitur.

Contra Apuleii ſnīam ſnīa pythagoræ circūfertur:Ex itinere pter ꝓpoſitū non eſt ingrediendū in tēplū:neqꝫ orandum:neqꝫ ēt ſi prope ueſtibulum ipſum tranſieris. Vel enim colliculus ſepimine conſecratus:uel truncus dolamine effigiatus/uel ceſpes libamine humigatus:uel lapis unguimine delibutus.))Legēdū ē: uel etiā:nō aūt uel.n.ex fide priſcoꝝ libroꝝ.p lapidē aūt unguine delibutū ſignificat terminū.uñ in apologetico inquit:negāt uidiſſe ſe quil fuere unū ſaltem in finib⁹ eius:aut lapidē unctū:aut ramū coronatū. de itinerario nō agrario termino ītelligit:cui fidē nō habēdā/Boetius ſcribit geometriæ libro.iii.Tibullus: Nā ueneror ſeu ſtipes habet deſertus in agris Seu uetus in triuio florida ſerta lapis. Oui.in.ii.faſto. Termine ſiue lapis : ſiue es defoſſus in agris Stipes ab antiquis tu quoqꝫ nomē habes.Te duo diuerſa dñi de pte coronāt Binaqꝫ ſerta tibi/binaqꝫ dona ferūt.Et reliq̄.Sacra fiebāt termino/qꝫ in ei⁹tutela fines agroꝝ eē putabāt. Q uē ſi qs exaraſſet/ſacer erat & ipſe & boues eius ex Numę inſtituto. Q uo ēt loco terminus colebatur ſup eū foramē patebat in tecto:ꝙ nefas eē putarent terminum intra tectum conſiſtere . Ex Feſto .Et aliis. Immo.n. uero hunc uerſum ille ad examinādos hoīes cōuerterat:pluris ē auritus teſtis unus: q̄ oculati decē) Corrigo:In uno.n.uero hūc uerſum ille ad examinādos &c. Q d' aūt qdam exiſtimant corruptū eſſe locū:pluris eſt auritus teſtis &c. qm̄ in plauti milite legatur oculatus teſtis:& reliqua:dupliciter fallūtur:Nam hæc ſnīa nō in milite: ſed in truculēto apud Plautū legitur:in ſcęna q̄ incipit : Ne expectetis ſpectatores: ubi loquitur miles:Et iccirco dixit paulo añ Apu.Cū Plautino milite:Neqꝫ hæc ſnīa debet cū Plautina cōuenire:Sed diſcōuenire:qm̄ Socrates ex auditu: nō ex uiſu examinabat hoīes.unde ipſe ait: Nec iſta re cū Plautino milite cōgruebat: Et in uno hunc uerſū ille ad examinādos hoīes cōuerterat.Cōuerſio.n.fit: ꝙ ubi Plaut⁹ oculat⁹:hic aurit⁹: ubi ille auriti:hic oculati.Feſtus Pō.hāc plauti ſnīam his uerbis exponit:Oculatū ꝓ pñti poſuit Plau.qum dixit:oculata die : Itē ipſe pluris eſt oculatus teſtis unus/q̄ auriti decē.Q ui ſe uidiſſe dicat. ubi tolle uerba hęc adulterina.Q ui ſe uidiſſe dicat:eorūqꝫ loco repone:Q ui audiūt: audita dicūt.Sic.n.inqt Plautus.Nō laudandus eſt.Q ui plus credit: q̄ audit : q̄ q̄ uidet: nū placet:qū illi plus laudant:q̄ audiūt:q̄ quæ uident . Pluris eſt oculatus teſtis: unus/q̄ auriti decē:q audiūt:audita dicūt.Q ui uidēt plane ſciunt.((Vñ unguibus inunceet:uel agnum incurioſum/uel leporē meticuloſum/ uel quodcūqꝫ eſui laniatū fors obtulit))Corrige inanimatū ubi eſt laniatū. Solus ante alios cāt⁹ canere nōdū qdē tā īfeſſa aīa:nec tā pluriformi mō))Antiqua lectio inflexa aīa qđ magis cōgruū epithetū muſicę. Nihil aliud pl[illegible] callebāt/ quā Virgilian⁹ opilio:ſeu bubſequa.ſtridēti miſeꝝ ſtipula diſpđer carmē)) Antiqua manus canebāt:ſed mihi magis placet uulgata lectio. Eo genit⁹ marſias cū ī artificio patris foret tibicinus.))Melius ex qbuſdā manuſcriptis:Q ū in artificio patrizaret tibicinii/uel ex aliis patriſſaret tibicē.i.prēm imitaretur.Terē.ī Adel. Laudo o ct:ſipho patrizas((Terſites cū decoro,agreſtis cū erudito.Bellua cū deo:mu/

ſæ cũ minerua.Diſſimulamẽti grã iudices aſſiſtere))Q uidã codices hñt ſus cũ mineruaſſed uerior uidetur uulgata lectio:qm̃ illud iudices aſſiſtereinutilũ eẽt. Et ſequẽtia indicãt Muſæ legẽdũ:Riſere inqt muſæ &c. Circa Apollinẽ ridiculũ dictu aduerſis uirtutibus culpabat))Cõtra legẽdũ ẽ ut quiuis mediocriter doctus exiſtimare põt.Idẽ error ẽ pauloposſt((Circa corpis ſui qualitẽ p ſe maximã ſpẽm oñtare))Scribẽdũ ẽ cõtra:nõ circa:uel potius intra. Nã ſi minus ẽ riſeris.funere plus timueris))Corruptus eſt locus iſte:quẽ ſic corriges: Nã ſi minus ẽ:riſ ris.ſi funepeus timueris. Deniq̧ cæteri cõmemorãt q nihil hẽt ad offerre cur p̃ndeat impẽſus ad opus foras extruditur.))Male ſic legitur:tu corrige:Deniq̧ cæteri cõmemorãt q nihil hẽt afferre uel ad ferre cur prandeat ĩpẽſus ad opus foras extruditur.((Alexãdro illi lõge oĩum excellẽtiſſimo regi cui ex rebus actis:& auctis cognomẽtũ magnũ inditũ eſt)) Corrige Alexãdri illius lõge oĩum excellẽtiſſimi regis &c.Ex grãmatica rõe:& q̃ ſeqtur clauſula cõprobatur caſtigatio hæc:qm̃ hypbaton erat lõgũ p repetitionẽ:Eius igitur Alexãdri multa ſublimia facinora &c. Vt melior ſoluſq̧ ſine æmulo clarus adeo:ut nemo audeat uirtute eius:uel ſperare fortunã:uel optare))Melius ſic contextus iſte uerbo℞ ordinabitur:Vt nemo eius audeat uel ſperare uirtutẽ:uel optare fortunam.

Q uin ſæpe ſolus eã Polyclet⁹ ære duceret))Caſtiga uerbũ ſæpe:ut dicat: ĩpe & recte leges.((Q uid utinã pati exẽplo phine dictũ ualeret))Corrupte ſic legitur:tu corrige.Q d' utinã pari exẽplo philophiæ edictũ ualeret. Sedulo penſicularis:ad limã & lincã certã redigitis.cũ terno & cothurno iterũ cõparatis))In caſtigatã lectionẽ:ſic caſtigatã hẽbis:ſi uerbum terno legeris torno & cothurno.

Tornus — Tornus eſt inſtrm̃ fabrile:quo ligna poliuntur.uñ tornare:& tornatilis. Cothurnus,p alto:& ſublimi dicẽdi gñe.Virgi. Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.Trãſlatio ẽ a calciamẽto ſubleuato ſubere:quo mulieres appent altiores. Q uędã ex ãtiqs exẽplarib⁹:cũ torno:& cortio:fortaſſe meli⁹circio:q̃ cothurno:

Caſtigatões ĩ ſcdm floridor℞ ex ep̃la ad Auguſtinũ Donatũ. Cap.xcvii.

ET calciamẽta qbus erat inſutus))Legẽdũ ẽ:ut uera lectio reſtituatur:Et calciamẽta:qbus erat indutus:ſiue inductus qd idẽ ẽ:uñ inducere calceos Plinio:Suetonio cæteris. Et geſtamina qb⁹ erat cõſpicatus))Cõſeptus: uel cõſeptatus corrigo:ut ſincære legatur:& ſenſus pateat. Et.n.nõ pigebit me cõmemorare.qd' illũ nõ puditũ ẽ oſtẽtare.Q ui magno inceptu p̃dicauit)) Lego in cętu loco inceptu:& hęc ẽ uera & pſpicua lectio. Recta fatigatiõe clauſulæ flexa tribulatõe ligulæ))Exiſtimo legẽdũ eẽ:Recta faſtigiatiõe:& q̃ ſequũtur. Q uis tũ nõ laudauit hoiem tã nũeroſa arte multiſciũ:toti iugi ſciẽtia magnificũ))Legẽdũ totiiugi :ut multiiugi unica.n.eſt dictio. Veſtẽ de texterna emere bax as iſtas de ſuterina p̃ſtinare))Corrigo ut loco ſuterna dicas ſutrina.

Induco. Induo

Itẽ ſatiras ac Geryppos))legẽ tu Gryppos:uel Gryphos.Gryp⁹ ẽ poema quo quis deridetur poetica qdã urbanitate:grypos.n.græce naſum adũcũ ſignificat: Q uo noĩe Trogo auctore Demetrii filius dictus eſt.Adũcum.n. naſum habere

dicũtur q̃ de aliis iudicãt:Vñ a Martiale Naſuti appellantur a Gryphis ſilitudĩ neia græcis γρυπεσ dr̃.Eſt gryps:ſiue gryps:ſiue grypus aĩal:qd̃ & grypho nẽ dicũt:pẽnatũ quadrupes alis & facie aquilis ſimile:cęteris ex ptib⁹ leoni.Gry pos ẽt dr̃ ęnigma a gryphon:qd̃ inſolubile latine dr̃:ſermo ĩplicit⁹.De his.A.G. & Auſonius poeta:puto & Statius in ſyluis. Itẽ hiſtorias uarias re℞ necnõ rõ nes laudatas diſertis))Si repoſueris loco rõnes orõnes ſincęram lectionẽ hẽbis. Quę utinã poſt ſe me qdẽ nõ ſingulatim &c.))Corrigo ut legatur poſſem: ubi poſt ſe me legitur:))Sed cũctim:& cõcertatim tibi ꝓcõſul uir optime offerre:& quæ ſeqũtur))Legẽdũ ẽ coaceruatim:ubi legit̃ cõcertatim Apuleianũ uocabu lum. Sed qm̃ nulli me ꝓbatiorẽ uolo quãq̃ ipſe ame oĩs merito ꝓbo)) Corrigẽ dus eſt locus ſic:Sed qm̃ nulli me ꝓbatiorẽ uolo quã quẽ ipſe ante oĩs merito ꝓ bo. Enim ſic natura cõprobatũ eſt:ut cũ quẽ laudes:& ames: porro quẽ ames: laudari te ab illo uelis))Corrigo:ut recte legatur ſic:Sic.n.natura cõpatũ ẽ &c. Sed & maleficiũ:magnoq; iudicio impertire:quã cõmodo inſeruire)) Corrigẽda eſt dictio magno:ut legatur:magiſq; iudicio: Neminẽ ꝓcõſulũ(qd̃ ſciã).Pro uincia Africa magna reuerita eſt:minus uerita))Corrupte ſic legitur:itu caſtiga bis:Neminẽ ꝓcõſulũ(qd̃ ſciã).Prouĩcia Africa magis reuerita ẽ minus uerita. Quid nobiſcũ iſtis ꝓcõſulũ uicib⁹))Diſtingue:ut ꝓpoſitio cũ ſeruiat iſtis ꝓ conſulum uicibus:non aũt nobis. Enim uero honorimini:& honos ſuus ad ꝓ turã uocat))Exiſtimo Honorinum:non Honorimini legẽdum.

Caſtigatiões in ſcd̃m florido℞ ex ep̃la ad Auguſtinũ Donatũ. Cap.xcviii.

Sol quẽ cãdẽtẽ feruido curſu atq; eqs flãmam citatis feruido ardore expli cas))Iſti duo uerſus ſenarii ſũt q dicũt̃ trimetri iãbici.Antiq fere codices punicãtẽ nõ cãdẽtẽ hñt:Ego Micãtẽ corrigo.ex Priſciano ãt Accii uerſus cẽ:atq; ita ſcribẽdũ cẽſeo:uerba eius hęc ubi de metris comicis:Idẽ i phœniſſis.

Sol qui micantem cãdido curru atq; equis
Flãmam citatis feruido ardore explicas
Quiq; natũ aduerſo augurio:& inimico omine
Thebis radiatũ lumen oſtendis tuum.

Patit̃.n.ut q herodiolũ ſterilẽ:& agrũ ſcrupoſũ))Corrigo ĩcaſtigatã lectionẽ ſic:Patit̃.n.ut q heredioliũ ſterile &c.Eſt.n.herediolũ neutrale.Scrup⁹ ẽ lapillus inde ſcrupoſus. Pſittacus auis:ĩdię auis eſt))Dictio auis ex ãtiqorib⁹ libris ſe mel tñ ponẽda ẽ ſic:Pſittacus ĩdiæ auis ẽ:((Sed colo℞ colũba℞:))Corrigo:ſed Colo colũba℞:((Sed & capitis eadẽ duritia:q̃ ruſticũ ſermonẽ nr̃m cogit̃ ęmu lari))Corrupte legit̃ ſic i oĩb⁹ codicib⁹:tu errorẽ ita tolles:& lectionẽ ſincęrã & pſpicuã reddes:Sed capitis eadẽ duritia:q̃ roſtro &c.Eſt.n.eadẽ duritia capitis ipſius pſit ici q̃ & roſtro.Auctor Pli.li.x.quis de alia aliis aue ſentire:nõ ſine erro re uideat̃.Nã qa legit̃ i uulgatis codicib⁹ Sitachen:exiſtimãt diuerſã auẽ ignoo rãtes & p + & p σ initio a gręcis dictã:q̃q̃ i mãuſcriptis fere legat̃ pſitacẽ:Ver ba ei⁹ ſũt hęc:Sup oĩa hũanas uoces reddũt pſittaci & qdẽ ſermocinãtes India auẽ hãc mittit.Sitacẽ uocãt:uiridẽ toto corpe torq̃ tñ miniato i ceruice diſtictã.

Gryppos. Grypus:

Sitacen eadẽ cẽ & pſitacẽ.

Impatores ſalutat:& q̄ accipit:uerba ꝓnũciat.In uino ꝑcipue laſciua.Capiti ei⁹ duricia eadẽ q̄ roſtro.Hęc quũ loq diſcit:ferreo uerberat̃ radio.Nõ ſentit aliter ictus.Q uũ deuolat roſtro ſe exicipit:illi innitit̃.Leuioréq; ſe ita pedũ infirmitate facit.De pſitaco:& auibus q̄ loquũt̃ Statius Syluaꝝ lib.ii.inqt: Hanc docte ſtipent̃ aues qs nobile fandi:Ius natura dedit:plãgat Phœbeius ales:

Auditaſq; memor penitus dimittere uoces
Sturnus:& Aonio uerſę certamine picę
Q uiq; refert iungẽs iterata uocabula perdix.Et paulopoſt.
Ille ſalutator regum:nomenq; locutus
Cæſareum:& quæruli quondam uice factus amici.
Idem dicit Perſius in principio ſui operis.
Q uis expediuit pſitaco ſuum chere
Picaſq; docuit noſtra uerba conari.
In quem poetam olim ſcribentes hunc locum correximus.

Alias ſibi met ipſe ſugeret))Mẽdoſe ſic legit̃.tu uero corriges:Alias ſibimet ipſe ſuggereret. Adeoq; ei⁹ cupiebat̃))Lego is capiebat̃:uel repõe dictionẽ hic omiſſã:q̄ ẽ i antiqs codicib⁹ ſic:Adeoq; eius cupiebat̃ imago. Q ũq; iter ſcabulũ Gratis retexiſſet))Corrigo iterſcapulũ:ubi legit̃ iter ſcabulũ:& ẽ loc⁹ medi⁹ inter ambas ſcapulas:ubi incipit dorſum:melius q̄ iterſcapiliũ: ut qdam uolũt. Proinde duceret:quo liberet.Dux Cynicus i porticũ ibidẽ:i loco celebri corã luce clariſſima accubuit))Corrigo:ubi legit̃ Dux Cynicus:ut legat̃ Duxit Cynic⁹ & ſincęra erit lectio. Magĩm i ſecreto defendiſſet))Antiq̄ lectio hẽt:recõdiſſet: qđ magis placet. Nec uinitori:nec oleri ſculpit̃))Lectionẽ icaſtigatã:ſic caſtigabis:Nec ũinitori:nec olitori ſcalpit̃. Veterrio & ſpectabili ope:uel tñ añ arã Bathylli ſtatua a Polycrate tyrãno dicata))Lego ueterrio:& ſpectabili ope:uel i de añ arã &c. Dextra pſallẽtis geſtu:ſuo fabulũ citharę admouet))Mẽdoſe ſic legit̃.Tu uero corrige:dextra pſallẽtis geſtu:pulſabulũ citharę admouet. Q ui Polycrati tyrãno dilectus Anachrẽõteõ))Corruptam lectionẽ ſic corrigo: Q ui Polycrati tyrãno dilectus Anacreonta Teium:& quę ſequuntur. Laudẽ magis quã opẽ q̄ſiſſe))Oĩa exẽplaria ſic habent:quare nota opem numero ſingulari ꝑ diuitiis:quãuis magis placeret:Si legeres opes. Ambitus:utrorũq; uarios effectus in genituris hoĩum oſtendere))Antiqui codices habent:Ambitus:eorumq; uarios effectus:& quæ ſequuntur.

Opem pro diuitiis.

Caſtigatiões in tertiũ floridoꝝ ex ep̃la ad Auguſtinũ Donatũ. Cap.xcix.

AN ẽt de ĩgenio pauca uultus))Legẽdũ:uultis nõ uultus:qđ & pueri uident. Ioca noſtra ſocciũ feria))Lego loca ꝑ ioca. Annuit locum ſenſui))Corrigo errorẽ nõ puũ i ſenſu:ut legas ſeſſui nõ ſenſui. Philemõ ad cõditũ uenire))Adde.c.lr̃am:ut legat̃ cõdictũ.((Comœdiã eius prius ad funebrem facere:quã ad nuptialem ueniſſe))Lego ad funebrem facem:nõ ad funebrem facere:ut eſt corrupte in oĩbus exemplaribus. Tamen articulis loco cõceſſit))Corrigo articulus. Iã iã ſudorę affatim corpe)(Legẽdũ iam iã ſudoro

effatim corpore:& quæ ſequnt̃. Cũ interim uos mihi bñficio ueſtro:nõ tantũ claudítatẽ depreſſiſtis)) Vltimũ uerbũ corrigo:ut dicat dempſiſtis nõ depreſſiſtis. Aut parũ preciũ accipis)) Lego par̃ precii accipit:qd̃ eſt:uel grãmatica rõne dicẽdũ. Ego arbitror præcipue in honore:obſeruãdũ quẽ q Id laborioſe exorauerit Ibi debet unã gratiã)) Lego qd̃ qui laborioſe &c.ubi legit̃ quẽ q laborioſe &c. Certa eſt.n.rõ quæ debeat philoſopho)) Corrigẽda eſt lectio ſic: Certa eſt.n.rõ:qua debeat philoſophus. Sed ſedulo:& cõmẽtabor:& cõnitar: dũ memor ipſe mei dũ ſpũs hos reget artus))Deeſt hic uerbũ quod tu repones:Sed quærã ſedulo &c. Emilianus Strabo uir cõſularis breui uocis nominũ futurus ꝓcõſul))Error ineſt huic lectioni maximus:quẽ ſic tolles:Emilianus Strabo uir cõſularis breui uotis omniũ futurus ꝓcõſul. Id ꝓfuſiue dixerim iã quodãmõ mihi optigis)) Pucrilis eſt error:tu tñ corrige optigit. Sed de hoc tamẽ ego pfectius cũ uos effectius)) Legendũ:Sed de hoc tũ ego &c. Cantatiuſq; libro mãdabo))Melius canatius:qm̃ & Veneti codices:& manuſcripti:ſic hñt canatius.i.ſonãtius:& altiore cantu. Rorenter adeũdi aſſiduitatem eius requirentis eſt)) Corrigo uerbũ adeundi:ut legatur adeunti. Cæterꝝ ipſius uocis hoĩs exercẽdi caſus labor &c.))Ego legere mallem caſſus labor.i. uacuus:& inanis:& dillucidior eſſet lectio. Mitto decem mutoꝝ animaliũ)) Legendũ eſt:Mitto dicere mutoꝝ aĩaliũ. Nec nõ auium inſtigati angores)) Caſtiga dictionẽ angores:ut legatur clãgores:& ſincere legeris. Nec nõ bonũ indignati frenores:cæteraq; id genus))Lego fremores:nõ frenores. Q uas in feſta rabies:uel ꝓpicia uoluptas ciant))Lego ciẽt pro eo qd̃ eſt mouẽt,ꝓuocãt. Cieo.

Cagigatiões in quartũ floridoꝝ:Ex epl'a ad Auguſtinũ Donatũ. Cap.100.

NEc qd̃ hic alias minus halucinat̃))Corruptã lectionẽ ſic corriges:Nec qd̃ hic alias mim̃ halucinat̃. Vt ſi i bibliotheca.legãt̃ quo utinã mihi ãplitudinẽ &c.)) Male ſic legit̃:tu corrige:Vt ſi i bibliotheca leganť: quo utinã mihi ꝑ ãplitudĩe. Prolixa orõ ſuppetet))Corrige:ut ſuppeteret:nõ ſuppetet legat̃. Nõ hic maxie clauderet̃))Lego clauderet:nõ clauderet̃:qd̃ & pueri uidẽt. Id ego cũ ĩ alias tũ ẽt nũc in pñtiaꝝ uſu expior)) Priſca manus Id ego tũ ante alias &c.)) Q uidã codices hñt:qũ ẽt alias:tũ ẽt nũc &c. Nimia reuerẽtia uſi Cõtatior))paſſiue dixit.i.qa reuereor uos. Et ſi multis refrenor))Corrigo:Et ſtimulis refrenor:ut ſincære legatur. Democriti phyſici ciuis))Q uidã codices hñt ſoci⁹ pro ciuis:qd̃ magis placet.((Ad aſtuciã facile pdid t cõtẽtus ſcire qd̃ cõcupierat)) Lectionẽ corruptã ſic corrige:Ad aſtuciã facile pdidicit:& quæ ſequunt̃. Nec aſſerere uelle))Mendoſa ſũt hęc uerba: tu corrige.Nec a ſe reuellere &c. Eum ad iudices ꝓuocatũ))Legẽdũ ꝓuocauit nõ ꝓuocatũ. Si uiceris ĩ dãnationẽ qd̃ quæris &c.))Corrigo ut legat̃:qd quæris:ubi legit̃ qd̃ quæris. Si hãc prmã cãm fuero penes iudices uictus)) Pucrilis eſt error:quẽ ſic corriges: Si hac prima cã fuero penes iudices uictus. ((Nõne uobis uident̃ hęc ſophiſmatũ argumẽta))Meli⁹ ſophiſtaꝝ:q̃ ſophiſmatũ. Q ui arcẽ Carthaginis ĩdubitabili numine ꝓpitius ſtrepit))Lego reſpi

Veſtri paſſiue.

cit loco ſtrepit. Et eloq̃ntia & beniuolẽtia ptib⁹)) Corrigo ut legat̃ pares:qd & ĩfãtes elemẽtarii uidere q̃ant. Cõpoſite cõgruẽtẽ:& dedicat̃ religioſũmo)) Nec ſenſus nec uerba huius lectiõis pcipiũtur:quã tu ſi ſic correxeris dilucidã hẽbis:Cõpoſite cõgruentẽ & dedicatu religioſũ. In prĩcipio libri rõ quẽdã ex his q mihi Athenis cõdidicere))Corrigo corruptã lectiõnẽ;In prĩcipio libri rõ q̃dã ex hisq a me cõdidicere:Iſti duo.ſ.Perſius:& Seuerus. Et q diligẽtiſſime aĩaduerteret)) Legẽdũ:ut q diligẽtiſſime aĩaduerterat ſiue aĩaduertat:qd magis placet. Vt incognoſceret mare ĩgenii qs nã &c.)) Corrupta:& mutila eſt hęc lectio:quã ſic corriges:Vt ẽt cognoſceret more ĩgenii hũãni qs nã &c. At nõ ut ipſe aliqd in illo ex arte rephẽderet)) Caſtigo:An uero ut ipſe aliqd &c. Pría cratera lratoris rudato eximit)) Corrigo uerbũ rudato:ut legat̃ ruditatẽ. Iã uero uniuerſitas pbiæ inexplebilẽ.ſ.nectariã))Lego.Iã uero uniuerſæ pbiæ inexplebilẽ.ſ.nectariã. Apulei⁹ nr̃ hęc oĩa nouẽq; muſas pari ſtudio colit:Corrige ex priſca manu ut legat̃ Apulei⁹ nr̃ &c. Ita ut circa ĩ maleficiis:ẽt cogitata ſcelera:nõ pfecta adhuc iudicat̃ &c.)) Verba hęc ſic caſtigabis:Ita ut cõtra ĩ maleficiis ẽt cogitata ſcelera:nõ pfecta adhuc uidicat̃ &c. tũ cũ eo equo p uiã cõcito puolãt)) Mẽdoſe ſic legit̃ tu corrige:Tũ cũ eo equo p uiã cõcitato puolãt. Cohibẽt curſum:reuelãt gradũ)) Legẽdũ ẽ:Cohibẽt curſũ reuelãt gradũ. Itaq; expedita dextra adeũt:auſcultãt))Lego:ac ſalutãt nõ auſcultãt. Sibi uitę famulare pſidiũ))Magis placet ſi legeris:Sibi ĩ re familiari pſidiũ: Eas oẽs ad bñ uiuẽdũ qcq̃ eẽ))Male ſic legit̃ tu corrige:Eas oẽs ad bñ uiuendũ neqdq̃ eſſe. Nemo co⁊ qd tabulina p pulchra ĩ ædibus cernãt)) Sũt codices:qui hñt tabulę marmoreę.ſ.quæ incruſtatiões dicunt̃:qd magis placet.

Marini Becichemi Scodrẽſis Cẽturiæ epiſtolica⁊ q̃ſtionũ Finis.

¶Impreſſum fuit hoc opus a Bernardino Veneto de uitalibus Anno a xp̃iano Natali.MDVI.Venetiis.VIII.Idus octobris Leonardo Lauretano Principe.

Addas quæ ſunt pretermiſſa in fine Cap.lxii.ob librarii incuriã. (exurgit prior)Quidã codices emergit.Vtraq; pbo:Nã emergeř qñ abſolute põit̃ ſignificat euadoĩ lucẽ pdeo:&q̃ſi extra mergo:ut nõ facile emergũt.quo⁊ uirtutib⁹ obſtat.Alias & trãſitiuũ iuenit̃:uñ nõ poſſũ nõ admirari quẽdã grãmaticũ q ſtupet:q; auctor ille dixerit emergit̃ q̃ iqt emergor nõ dr̃.At q Liu. ĩ.i.ait:ubi primũ ex pfũda emerſus palude.Terẽt.I andria.Spo cõſuetudine & cõiugio liberali deuictũ chreme:Dehĩc facile ex illis ſeſe emerſu⁊ malis.Virg. Penitus tãtos emergere fontes Quũ uidet:ac torrẽsimo ſe emergere hiatu.Cæterũ de hoc nullus dubitet qñ mõ ĩtelligit:nullũ fere eẽ uerbũ abſolute poſitũ ſiue trãſitiue qd & cõtrariã nõ ſortiat̃ cõſtructionẽ.Quod minus admiremur ĩ eo uerbo eius ſimplex & trãſitiuũ & actiuũ ẽ:uti & erũpo & alia q̃ notiora ſunt.

Et ubi de trabes in caſtigationibus Rhet.ad Herẽniũ.

Donatus in phormionẽ uetus locutio utinã: ut Ennius in Medea; Vtinã ne in nemore pelio abiegnę nunq̃ cecidiſſent ad terrã trabes.

PRIVILEGIVM.

LEonardus Lauredanus/Dei gratia/Dux Venetiarum &c. Vniuerſis & ſingulis/ad quos pręſentes aduenerint notũ eſſe uolumus/Quod eruditiſſimo fideli noſtro Marino Becichemo Scodrenſi cõceſſimus/& tenore præſentium concedimus quantũ in ſua ſupplicatione continetur: Cuius tenor talis eſt uidelicet Sereniſſimo Principe/& Illuſtriſſima ſignoria/El fideliſſimo ſeruo de uoſtra Sublimita Marino Becichemo Scutarino ha cõpoſte alcune ope forſe nõ altuto contemnende ad cõmunẽ humani generis utilitatem. uidelicet: Collectanea in Plinium/Artificium orationũ Ciceronis/Caſtigationes in Apuleium/Centurias tres uariarꝫ obſeruationum: Annotationes Virgilianas/obſeruationes in Liuium/& Fabium/Cõmentarios in Perſium/in libros de oratore: & Rhetoricos Ciceronis. Quale ope partim ſũt edite & impreſſe/partim ſono da eſſer impreſſe: Eſſendo cõueniente che lo auctore cũ li ſoi fioli ſentano qual che fructo de le uigilie & fatiche del proprio inzegno/Supplica/ & de ſpecial gratia domanda ſe degni uoſtra Sublimita concederli che da mo a.xxv. anni niuno & ſia de che grado & condition ſe uoglia/poſſa ne preſuma ſtampare/uender:o/cõdur per ſe ouer per altri dicti monumenti ne alcuna parte de eſſi/ne de qualunque de eſſi: etiam ſi foſſino in alieni luogi impreſſi Intuto el feliciſſimo Dominio de uoſtra Sublimita/quanto e/al preſente/& quanto etiã deo adiuuante/ſe amplifichara In poſterum ſoto pena de perder tutti I libri/& pagar ducati doi per ogni uolume: & libro/De iquali libri & danari uno terzo ſia de uoſtra Signoria/laltro terzo del officio/ouer Magiſtrato exequira dicta gratia/El reſto del ſupplicante ouer de ſui heredi/& non ſe poſſa far gratia ne don/ne remiſſion alcuna. Et ne ſit fraudi locus/aut color excuſationis/ Queſta gratia in la prima opera ſara de uerbo ad uerbũ Impreſſa/ne ad alcuno ſia uali da allegatione de hauer hauuto licẽtia dal auctore/ouer dali ſoi heredi/niſi oſtẽderit publicum inſtrumentum. Et li contrafacenti poſſano eſſer citadi/& condẽnadi in quel loco doue per tempora ſe atrouera eſſo Marino/ouer li ſoi heredi/ſi per li Magnifici Rectori/Come per qualunqꝫ di altri officiali/ ouer magiſtrati repreſentanti uoſtra Celſitudine: Cuius gratiæ &c. Quare uolumus & uobis omnibus/& ueſtrum cuilibet mandamus/ut præſentem conceſſionẽ noſtram ipſi Marino prout iacet obſeruetis/ & faciatis inuiolabiliter obſeruari. Datũ in noſtro Ducali palatio/ Die.xxvi. Septembris indictione nona: Milleſimo Quingenteſimo Quinto.